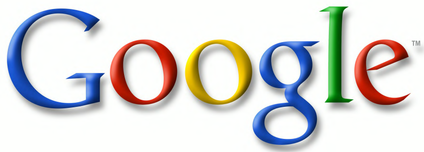

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JULIJ 1818.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXVIII.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

Printed in the Netherlands

BOEKBESCHOUWING.

SERMONS de P. TEISSEDRE L'ANGE, *Pasteur de l'Eglise Walonne* d'Amsterdam, *suivis de Notes Historiques concernant les Eglises Walonnes des Pays-Bas.* *A* Amsterdam, *chez* S. Delachaux, 1817. 364 *Pag. In gr. 8vo. De prijs is f* 3 : 6 : —

Om belangrijke herinneringen te bewaren, om de gedachtenis van aanmerkelijke gebeurtenissen te verlevendigen, om de algemeene stichting te vermeerderen en voort te zetten, om aan de Gemeente, waar in hij thans arbeidt, en aan die (van *Haarlem*, *Middelburg* en *Zwol*,) bij welke hij te voren den Evangeliedienst verrigtte, een duurzaam bewijs te geven, van zijne verkleefdheid, en tevens te voldoen aan de dringende begeerte van onderscheidene personen, en in 't bijzonder aan die van den achtenswaardigen Uitgever; heeft de Eerw. L'ANGE geoordeeld, volgens zijne eigene verklaring, deze Leerredenen uit te geven, en daarbij de op den titel vermelde aanmerkingen te moeten voegen. Alzoo ontvangen wij hier een twaalftal van Kerkelijke Redevoeringen, waar van eenige gelegenheids-Leerredenen kunnen genoemd worden. De Teksten en Opschriften zijn: van de eerste, *Ps.* CII: 15, over de genegenheid der Amsterdamsche Walsche Gemeente voor haar Heiligdom; van de tweede *Ps.* CXXXVI: 1—4 en 23—26, over de aanmerkelijke vermenging van het goede en kwade, bij den ver-

jaardag der Omwenteling van 1813, en het ongunstig saisoen van 1816; van de derde, *Rom.* XII: 4, 5, over de overeenstemming van de verscheidenheid, en éénheid in de Christelijke Kerk; van de vierde, *Ps.* LXXIII: 25—28. Over de twijfelingen omtrent de Voorzienigheid, overwonnen door de Godsvrucht; van de vijfde, *Spreuk.* IV: 18, 19, over den weg des regtvaardigen en dien des goddeloozen; — van de zesde, *Joan.* XVI: 32, over de zedelijke grootheid van JEZUS CHRISTUS; — van de zevende, *Ps.* XIX: 1—7, over de heerlijkheid Gods, verkondigd door het uitspansel en door de Zon; — van de achtste, *Gen.* XXI: 14—19, over HAGAR; — van de negende, *Hand.* VII: 54—60, over den gedenkwaardigen marteldood, of de verrukking van den met 's Heeren geest vervulden STEPHANUS; — van de tiende, *Joan.* XI: 5, over het huisgezin van BETHANIË, dat het voorwerp zijn mogt der bijzondere genegenheid onzes Heeren; — van de elfde, *Joan.* XII: 11, over den slaap van LAZARUS; — en van de twaalfde, 2 *Cor.* VII: 16, over het onderling vertrouwen, eene bron van troost en vreugde, voor eene Gemeente en eenen Leeraar, bij het scheiden.

Uit deze opgave, ziet men dus reeds, wanneer men tekst en inhoud vergelijkt, dat de Heer L'ANGE, de teksten niet enkel gewoon is als motto te bezigen; eene verkeerde gewoonte, waar door men zijne onkunde in den Bijbel niet zelden verraadt, aanleiding geeft, om 's Leeraars lust en vlijt in het eigenlijke hoofdwerk te betwijfelen, en de Gemeente ligtelijk in den waan brengt, althans wanneer men dit doorgaans doet, dat men in de Kerk komt om den Redenaar te bewonderen, of althans om eene goede Verhandeling te hooren, en niet zoo zeer om te vernemen, wat God ons in

zijn woord geopenbaard heeft, en welk eenen invloed dat op ons uitoefenen moet.

Voor dat men de eerste gelegenheids-predikaatsie, die met zoo veel warmte is opgesteld, gaat lezen, zie men eerst de aanmerkingen achter aan in, van bladz. 323 tot 332., waar uit men zoo naauwkeurig de plegtige gelegenheid, met verscheidene bijzonderheden leert kennen, waarop deze rede betrekking heeft, en ziet, onder andere, dat de behandelde tekst, de inscriptie met witte letters op donker marmer uitmaakt, van het fraaije eenvoudige monument, door de verdienstelijke Commissie tot de herstelling van het Kerkgebouw, in 1816, ter gedachtenis daarin opgerigt, voor de openlijke hernieuwde inwijding. De hier en daar noodige ophelderingen, zal men ook, door, volgens de aanwijzing, de bedoelde bladzijden na te slaan, en de overige aanmerkingen vinden, welke alle tot bladz. 357 toe, tot deze Leerrede of behooren, of bij die gelegenheid zijn opgesteld, en waar in men ook verscheidene bijzonderheden aantreft, welke dienen kunnen, om de geschiedenis der Walsche Gemeenten nader te doen kennen, in haren oorsprong, lotgevallen, belijdenis en verdiensten; terwijl de laatste aanteekening, de geschiedenis vervolgt tot aan de nieuwste, door Z. M. zorge en wijsheid, daargestelde schikkingen en verordeningen.

Gelijk in de eerste, zoo heeft ook de Leeraar L'Ange, in de tweede gelegenheids-Leerrede, van de omstandigheden zeer goed partij getrokken, om de Gemeente tot dankbaarheid te bewegen, en tegen den klaagtoon en het mistrouwen te waarschuwen: gedachtenis vierende van de groote verlossing in den Winter van 1813, en tevens bij de schaarschheid en buitenge-

meene daurte in dien van 1816, de aandacht bepalende.

Op den 19den September 1816 is de derde Leerrede uitgesproken in den Haag, ter opening van de Vergadering der Afgevaardigden der Walsche Kerken, van dit Koningrijk, die toen weder het voorregt hadden, van gemeenschappelijk Kerkelijk te vergaderen; 't geen hen gedurende eenige jaren hier had mogen gebeuren. Reeds meer dan eens had de Schrijver, zegt hij, de eer, van eene Sijnodale Vergadering met eene Godsdienstige rede te openen, eens namelijk te Veere in 1796, en eens te Rotterdam in 1808; hij wilde zich dan ook nu daarvan, bij deze dubbel aangename gelegenheid, niet onttrekken. Naar den tekst worden deze drie stellingen duidelijk ontwikkeld: 1.) In de Christelijke Kerk, verstoort de verscheidenheid de éénheid niet noodzakelijk: 2.) Deze éénheid is verzekerd door de innerlijke betrekking van de Christenen op, en hunne vereeniging met hunnen Goddelijken Heer: en 3.) daar uit spruiten groote, schoone en heilzame verpligtingen voort, als: om achting te betoonen, de een voor de gevoelens des anderen, opregt en standvastig te zijn in de Christelijke belijdenis, en tevens met eenen heiligen ijver, zedigheid, nederigheid, liefde en getrouwheid te vereenigen.

Hier op volgen hartelijke opwekkingen, naar de gelegenheid des tijds, aan de Leden van het Sijnode, en wordt de Redevoering besloten, gelijk zij geopend was, met een Christelijk gebed.

De vierde Leerrede, is eerst te Haarlem, den 26 September 1813 uitgesproken, ter gelegenheid van de laatste benaauwende omstandigheden, waar in ons de dwingelandij van BUONA-

PAR-

MARTE gestort heeft, en andermaal te *Amsterdam* gepredikt, den 2 April 1815, kort na zijne terugkeering in *Frankrijk*. Na het noodige van den *Psalm*, ter inleiding, gezegd te hebben, tot opheldering van den tekst, en om te leiden op het onderwerp, wordt — eene heerschende liefde tot God, onwrikbaar vertrouwen op Hem, eene innerlijke overtuiging van het ongeluk des goddeloozen, en een diep gevoel van het geluk van den vriend Gods, waar door de Dichter ASAF zich onderscheidde — aangewezen, te zijn, het beste tegengift en behoedmiddel, tegen de twijfelingen aangaande de Voorzienigheid. Hoe wel geene bijzondere omstandigheden worden aangeroerd, zal deze rede echter, bij de gezegde gelegenheid des tijds, ter bemoediging zeer hebben kunnen dienen, en vooral om de hoorders op te leiden, tot een verstandig, Godverheerlijkend en vertroostend gedrag.

De Dichterlijke voorstelling van SALOMO, wordt, volgens de opheldering van den Grooten SCHULTENS, met in 't oog houding van de fraaije tegenstelling, in de vijfde Leerrede vrij duidelijk ontwikkeld, en ook met eenige schriftplaatsen bevestigd, en vervolgens aangewezen, welk eene uitwerking dezelve op den Christelijken beschouwer hebben moet, tot zijne wezenlijke stichting.

In de zesde Leerrede, is in eenige bijzonderheden, de verhevene zedelijke grootheid van den Zaligmaker, naar aanleiding van het bewijs in den tekst, zoo voorgesteld, dat men ja wel den oneindigen afstand gevoelt, die er ook ten dezen opzigte bestaat, tusschen Hem en ons, maar ook tevens opmerkt, dat en hoe men zich beijveren kan en moet, om die hoogte te bereiken, dat men in waarheid met Hem in

zekeren zin betuigen kan: *Ik ben niet alleen, want de Vader is met mij.*

Eene vloeijende vertaling van den tekst; waarbij eene andere dan de wel eens gewone vertaling van het begin van *vs.* 5; ook in den geest der aanhaling van Apostel PAULUS, *Rom.* X: 18. naar de Grieksche Overzetting, gevoegd is, wordt, in de zevende Leerrede, vooraf gegeven. Ten nutte van onze Studerende Jongelingschap, teekenen wij hierbij aan, dat men, over de beteekenis, het gebruik en de afleiding van het Hebreeuwsche woord (קַוָּם) behoort te lezen, 't geen dat door den Ridder MICHAËLIS is aangemerkt, in zijne Inleiding op de Goddelijke Schriften van het N. Verbond, D. I. St. 1. bladz. 362 en 363, van de Nederduitsche Uitgave, en de aanmerking van dezen zelfden grooten Geleerde, in zijne *Supplem. ad Lex. Hebr.* op het woord קַו. Bijzonder is echter ook niet alleen, maar tevens der nadere overweging waardig, het gevoelen van wijlen onzen beroemden SCHROEDER, 't welk wij, omdat het weinig bekend is, uit ons M. S. S. hier overschrijven: Nostram lectionem confirmat *Aquila*, qui vertit ὁ κανὼν αὐτῶν (Conf. etiam Hex. Origenis, P. II. p. 123.) egregie ad vocis proprietatem. Nempe קַו proprie notans *funiculum tortum*, speciatim adhibitum est de funiculo quo fabri utuntur ad lineam designandam, quam tanquam normam et regulam adhibent, ut *Jes.* XXXIV: 11 et XLIV: 13. Unde vox translata est ad notionem doctrinae vel disciplinae traditae a praeceptore, quae fit canon, id est norma et regula religionis. Simillima ratione etiam Graecis κανὼν proprie *talem funiculum* sig-

significat *fabrorum*, ut apud Euripidem in *Hercule furente*, vs. 945. Unde dein subnatus est usus ille metaphoricus, qui omnibus est notissimus. Hebr. vox קו eadem notione *Canonis* seu disciplinae à praeceptore traditae occurrit *Jes.* XXVIII: 10. Sic planum habemus hujus loci sensum: *Disciplina Coelorum exit per totam terram*, ut sint quasi communis praeceptor totius generis humani.

Zonder te veel te veronderstellen in zijne Hoorders, heeft de Heer L'ANGE echter eenige van de meest bekende berekeningen en daadzaken opgenoemd, om met verwondering, bij de beschouwing van het Hemelrond, vooral Gods almagt en wijsheid te aanbidden, en deze Leerrede kan, hoe kort ook, alzoo dienen, om ook de eenvoudigen onder de Christenen, op te leiden: Door de natuur den aanbiddelijken God te leeren verheerlijken, en daar uit voor zich zelve heilzame gevolgtrekkingen af te leiden; waar toe met regt hier ook, van het voorbeeld des *Zaligmakers zelven* gewag gemaakt is. Och! dat de ijver, om in de beide schoone boeken, der natuur en der Openbaring, eerbiedig te lezen, onder ons algemeener wierd!

De achtste Leerrede, schetst eerst de geschiedenis uit het beroemde huis van Vader ABRAHAM, tot opheldering van den tekst, verdedigt vervolgens de handelwijze van dien grooten man, doet het ongegronde gevoelen, van eenige bedillende aanmerkingen van het ongeloof, tegen eenige hier voorkomende bijzonderheden, leert het geheel kennen als belangrijk, en wijst aan, hoe het sticht en troost.

Het belangrijk verhaal door LUKAS, in den aangewezen tekst gegeven, van den marteldood van STEPHANUS, doet L'ANGE kennen, in de volgende negende Leerrede, als ons bijzonder

voorstellende de schande der vijanden van de nog maar kortelings gestichte Kerk, den roem van haren eersten bloedgetuige, en de zegepraal van haar verheerlijkt hoofd; ten einde alzoo het Christelijk gemoed te verheffen, van JEZUS heerlijkheid te overtuigen, op Hem te doen vertrouwen, en tot navolging op te wekken.

Het oogmerk van de tiende Leerrede is, voornamelijk, eenige onderscheidende kenmerken op te geven, welke zich in de zoodanigen behooren te vereenigen, en hen te onderscheiden, die naar het geluk en de eer staan, van door JEZUS bemind te worden. Tot dat einde wordt eerst dat voorbeeldig huisgezin van *Bethanie*, 't welk onze Heer met zijne bijzondere vriendschap vereerde, geschetst, vervolgens aangewezen, waar in die vriendschap bestaat, en dan onderzocht, hoe men gesteld zijn moet, als men zich vleijen wil dezelve te verwerven.

Geschikt volgt hier op de elfde Leerrede, ofschoon uitgesproken den 5 April 1812, waar in eerst wordt aangewezen: in welke opzigten men den dood, naar het gevoelen van den Opsteller, een *Slaap* noemen kan; dan geleerd, of herinnerd liever, dat op dan slaap ontwijfelbaar eene ontwaking volgen zal, en eindelijk opgemerkt, dat die ontwaking voor den vriend van JEZUS gelukkig zijn zal, en dat men dus dit zijn moet, om gelukkig te ontwaken. L'ANGE blijkt hier van oordeel te zijn, dat de dood ook daarom met den slaap zou kunnen worden vergeleken, om dat dezelve een staat van voorbereiding is, voor den tijd die volgen moet. Men hoore, hoe hij zich hier over heeft uitgedrukt:

„ Et cet espoir se fortifie d'avantage encore, lorsque l'on envisage le sommeil sous un troi-

troisième aspect ; c'est-à-dire : comme un état de préparation à la journée qui doit suivre ; image fidèle de la mort, comme étant le passage du temps à l'éternité."

„ Sans vouloir trop presser cette intéressante et consolante comparaison, il paroit également conforme aux énoncés de la révélation, qu'aux raisonnements d'une sage philosophie, d'admettre, immédiatement après la mort, un état préparatoire à celui de la consommation de toutes choses ; dans lequel l'âme qui abandonne le corps, rendu à la poudre, survit à cette séparation d'une vie qui lui est propre, d'une vie dévouée plus parfaitement à Dieu, d'une vie immortelle et bienheureuse ; en attendant la gloire, la perfection et la félicité suprême, qui lui est réservée au dernier jour (*). C'est dans cet état, ainsi que nous osons le présumer, que l'âme, dégagée de ce corps grossier et unie à un organe plus subtil et plus parfait, continuera, par un développement graduel, à exercer ses facultés annoblies et à les perfectionner encore. C'est dans cet état qu'elle sentira sa capacité s'agrandir ; ses lumières s'accroître ; ses saintes habitudes s'affermir ; son goût pour la vérité, pour le bien, pour l'harmonie morale, devenir plus ardent et plus fixe ; et son bonheur et ses progrès s'augmenter avec plus ou moins de rapidité, selon qu'à l'heure de la mort elle sera trouvée plus ou moins avancée dans la sanctification."

„ Si l'Ecriture attache la plénitude de la félicité, qu'elle promet aux fidèles, à l'appa-ri-

(*) „ Feu Mr. ROUX a parfaitement développé ces idées, dans trois Sermons *sur l'état intermédiaire*, publiés, à *Amsterdam* 1803."

ction glorieuse du Sauveur; et que l'Apôtre St. Pierre, [pour ne citer que cet endroit seul entre plusieurs,] célébrant le salut qui doit être révélé au dernier temps, fixe celui-ci à l'époque où le Seigneur Jésus sera révélé (*): il paroît favoriser cette idée dont on trouve tant de vestiges dans nos écrits sacrés; cette idée qui nous fait considérer la mort sous l'image du sommeil qui nous prépare aux travaux et aux jouissances de la journée suivante; qui, par cela même, nous fait envisager le trépas, comme faisant passer les âmes des justes dans un état qui les dispose progressivement à la perfection à la félicité et à la gloire qui constitue la béatitude consommée du ciel."

De laatste is eene Afscheids-Rede, voor de Haarlemsche Gemeente, den 3 November 1811. uitgesproken, en wordt voorafgegaan, door een hartelijk gebed bij die gelegenheid opgezonden. Hij zal, zegt de bewogene Leeraar, onze overdenkingen pogen te bepalen; 1.) bij de natuur van het vertrouwen dat ik ten uwen opzigte voede, 2.) bij de uitgestrektheid van dat vertrouwen; 3.) bij deszelfs grondslagen en 4.) bij deszelfs vruchten.

Alle de hier voorkomende Leerredenen, getuigen van den goeden smaak, en de edele Christelijke denkwijze van derzelver eerwaardigen Opsteller, allen bewijzen, dat het hem wezenlijk te doen is, om ware stichting te bevorderen, en uit alle ziet men, als men oordeelen kan, dat L'ANGE gewoon is, met gemoedelijken ernst zijne Gemeente en allen die hem hooren, naar het Evangelie te vormen, op dat zij zich Christelijk onderscheiden, het kenmerkende van het Christendom vasthouden, en

(*) „ I PIERRE I, 5, 7.

en altoo in het geloof en de liefde vast staan mogen, tot hunne eigene zaligheid, tot nut van anderen en tot eer van God in CHRISTUS. De behandeling is altoos bijbelsch praktikaal, en de stijl niet te laag, maar ook niet opgesmukt, doorgaans naar den aard van het onderwerp geschikt. Men kan zeggen, dat de onderwerpen niet altoos even zeer ontwikkeld zijn, dat men wel eens wat veel onderdeelen aantreft, dat men ook hier en daar, naar den tekst, nog wel iets anders of meer zou verwacht hebben: maar elke Leerrede welke hier voorkomt is planmatig, alles is voor elk verstaanbaar voorgedragen, het gezigtpunt dat gekozen werd wel voor oogen gehouden, en met de uitgebreidheid ook de kortheid niet veronachtzaamd. Met een bijzonder genoegen hebben wij de laatste Leerrede gelezen, wij vonden dezelve bij uitstek hartelijk, en geheel het bewijs opleverende, en het kenmerk dragende, van opgesteld te zijn door iemand, die 15 jaren lang in eene geliefde en hem lievende Gemeente gearbeid hebbende, nu voor 't laatst in die betrekking van den kansel tot haar spreekt. De keuze van den tekst is gelukkig, maar niet minder gelukkig de uitvoering geweest, en waarlijk zulk afscheid nemen sticht, van zulke laatste woorden kan men wat goeds en groots verwachten. Getrouwheid en liefde vereenigen zich hier. Wij wenschen hartelijk, dat alle Leeraars in dezen geest, van de Gemeenten die zij verlaten, afscheid nemen. Het volgend staal bevestige en verklare tevens nader, wat wij vooral bedoelen:

„Eh ne pensez pas, M: B: A:, qu'en me rappelant tout le bien que j'ai vu au milieu de vous, ce souvenir n'ait pas été troublé, altéré, empoisonné par d'autres! Mais, je vous l'a-

voue-

voudrai ; je n'ai pas la force de vous censurer dans ce moment. Je l'ai pu, je l'ai dû, je l'ai fait pendant le cours de mon ministère ; j'en atteste vos consciences, si je vous ai épargnés ; j'en appelle aux deux derniers jeûnes ; et mes exhortations et mes remontrances particulières n'auront pas été, j'espère, sans effet pour ceux à qui elles furent adressées. Vous le dirai-je ? M: B: A: ! Si j'ai usé envers vous de plus de douceur que de sévérité, c'est que j'ai appris qu'ici-bas, partout, le mal est mêlé avec le bien, l'yvraie avec le bon grain ; c'est que pour le fond des sentimens j'osois m'assurer de vous ; c'est que *vous êtes dans mon cœur à vivre et à mourir ensemble*" (*).

„ Eh quel frère fait des reproches à un frère qu'il quitte ; quel ami choisit le moment d'une pénible séparation, pour adresser à son ami des censures ; quel père n'oublie point dans les derniers embrassemens de son fils les griefs qu'il peut avoir contre lui."

„ D'ailleurs, suis-je moi sans reproche ; n'ai-je pas à passer condamnation sur moi-même à plusieurs égards ! Hélas ce n'est pas devant le trône de grâce, où l'on à imploré son propre pardon, qu'on se lève pour corriger, et pour reprendre ; c'est plutôt pour demander en faveur d'autrui la rémission dont on se sent un si pressant besoin soi-même, qu'on se prosterne de nouveau au pied de la croix. C'est là que je m'unis à vous, ô M: B: A: , pour supplier notre miséricordieux Intercesseur d'obtenir, par l'efficace de son sang, les consolans effets de la clémence divine ; de ces compassions paternelles dont l'étendue est aussi immense que la charité qui est l'essence de Dieu !"

Je

(*) Vs 3.

Je le sens, je le sais, ma confiance a pour objet des hommes fragiles et pécheurs; mais je suis homme et pécheur comme vous; St. Paul, qui dans sa profonde humilité s'avoue le premier des pécheurs, n'en déclare pas moins aux Corinthiens, qu'il s'assure entièrement sur eux; vous connoissez l'état de cette église, vous ne présumez pas de vous mêmes, et cependant, grâces à l'amour de notre Sauveur, vous-mêmes, M: B: A:, m'autorisez à vous dire dans ce moment solemnel: je compte sur vous, ma confiance en vous est sans réserve."

HANDLEIDING tot het lezen van den Bijbel, ter ſtichting in de Huisgezinnen der Christenen. Door P. VAN EIJK, *J. U. D. en Emeritus Conrector der Latijnſche Scholen te 's Hertogenbosch. Te* Amſterdam, *bij* A. B. Saakes 1816. III *Bladz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 18: —

Overtuigd van de heiligheid des Bijbels, en volſtrekt onvergelijkelijke waardij van deszelfs inhoud, overtuigd dat men aan het menschdom geen grooteren dienst bewijzen kan, dan door allen zoo veel maar mogelijk is te bewegen, om zelve een aanhoudend ijverig gebruik te maken, van deze alleen volkomen zuivere bron van kennis, troost en zaligheid, overtuigd dat men eene reeks van onheilen heeft toe te kennen, aan de treurige verwaarloozing hiervan, in zoo vele Huisgezinnen, en overtuigd ook tevens, dat de hulpmiddelen, om den Bijbel zelfs door de eenvoudigſten, met het grootſte voordeel te doen lezen, wel voor handen zijn en dat de meer en meer in werking komende

open-

openbare Bijbel-oefeningen met de Catechisatiën en Leerredenen, daar toe bij uitnemendheid dienen kunnen; zijn wij van oordeel, dat dergelijke kunstmatige Handleidingen, als dit hier boven aangekondigde, minder noodzakelijk kunnen geacht worden. Wij prijsen echter wel zeer het goede oogmerk des Heeren VAN EIJK, en erkennen de moeite door hem aan dit boekje besteed. Men ga voort, met de lezing van den geheelen Heiligen Bundel ernstig en overtuigend aan te prijzen, make de menschen opmerkzaam op den gewigtigen en heilrijken inhoud in 't gemeen en in 't bijzonder, en wekke hen verstandiglijk op, tot een doelmatig gebruik niet alleen van de H. Schriften des Nieuwen, maar ook van die des Ouden Verbonds. Men zal dan voorzeker naar het weldadig oogmerk der Goddelijke Voorzienigheid handelen, daarop zegen genieten, en geene reden hebben, om te vreezen, dat de dierbare Bijbel verwaarloosd en schandelijk misbruikt zal worden, door de genen die aanspraak maken willen op ware liefde voor het Christendom. Het komt alles aan, op het verstandig en heilbegeerig gebruik maken van deze alleen en geheel zuivere bron, en zij die eenigzins wel geoefend en gezind zijn, zullen zelve wel weten te onderscheiden, uit alles nut kunnen trekken, en in de regte kennis van God en zijnen dienst, ter hunner verlichting, verbetering en zaligheid, ongevoelig onder de dagelijksche lezing vorderingen maken; zonder dat men hun behoeve voor te schrijven, wat en hoeveel zij telken reize lezen moeten. En wat zullen ook de beste handleidingen uitwerken, voor de zoodanigen die geenen smaak hebben in den Bijbel, en of enkel lezen, om te kunnen zeggen, dat

zij

zij gelezen hebben; of zonder heilige bedoelingen, dit heilig boek lezen, even als elk ander boek, dat op hen geene bijzondere betrekking heeft?

Voorbeelden van LIJDENDEN en ONGELUKKIGEN, naar het Hoogduitsch van J. GLATZ. *Te* Haarlem, *bij* A. Loosjes, Pz. 178 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3 : — : —

Men beschouwt helaas! dit leven maar al te veel als een tranendal, uit onkunde, of uit te hooge gedachten van eigene vermeende, of ook wezenlijke verdiensten, of uit onvergenoegdheid en zucht tot gemak, of ook uit andere niet minder afkeuringwaardige beginselen, welke eigenlijk den naam van beginselen niet verdienen. Het is ondertusschen niet te ontkennen, dat er ook veel wezenlijk lijden ondervonden wordt, en dat niemand daarvan hier op aarde geheel bevrijd blijft. Een boek, derhalve, met *dit opschrift* en van dezen inhoud, als 't geen wij hier ter beschouwing voor ons hebben, kan niet nalaten, de aandacht te trekken, en benevens vele andere van dit soort tot de lezing op te wekken. 't Geen de Ouden van *Griekenland* en *Italie*, na die van het beroemde morgenland, meermalen hebben opgemerkt, wordt nog bewaarheid: dat, namelijk, de beschouwing der voorbeelden van lijdende natuurgenooten, op het papier vooral, velen zeker, hoewel dan dikwerf zeer verschillend genoegen oplevert. Ook dit zal dus een boek van dezen aard te gretiger bij de hand doen nemen, vooral daar geen onbevallig uiterlijk daarvan te rug houdt,

en eene of te platte of te verhevene voorstelling van de lezing afschrikt.

De ook bij ons wel bekende Duitsche Schrijver verklaart zelf, dat hij zich bediend heeft, van de Schriften van JAKOBI, SCHILLER, DEMME, CRAMER, PICHON, FUNKE, BOTTIGER, WAGNITZ, STARKE en BECKER als bronnen, en dat zijn oogmerk met deze uitgave dit is, dat de lezers van de waarheid meer en meer overtuigd mogen worden; dat zelfs de besten en verdienstelijksten van ons geslacht met vele ongelukken moeten strijden, maar dat ons lijden, in de hand der Voorzienigheid, tot een voortreffelijk middel verstrekt, ter vorming en verëdeling van ons verstand en hart, en dat een geduldig en standvastig doorstaan van hetzelve den wijzen en edélen mensch betaamt.

De Inhoud van dit eerste stuk, waar op eerlang een tweede staat te volgen, is:

„I. Geschiedenis van mijn ongelukkig Leven. II. Vruchten van het Lijden. III. Lijdzaamheid verligt alls. IV. Ware Vroomheid maakt ons Lijdzaam. V. CHRISTIAAN FURCHTEGOTT GELLERT. VI. FRANZ VOLKMAR REINHARD. VII. Ongeluk is dikwijls de weg tot Geluk. VIII. Tevredenheid bij de grootste ontberingen. IX. Lijden eener getrouwe Echtgenoote. X. Ongelukkig Huwelijk. XI. De Koningin INGEBORG. XII. DR. LUTHERS gedrag, bij den dood van zijne veertienjarige geliefde Dochter. XIII. Doe wat gij kunt, om uw Kind te redden, — verliest gij het evenwel, grijp dan moed. XIV. De Godsdienst ondersteunt den Ongelukkigen, als het dierbaarste, dat hij bezit — zijne Kinderen, hem ontrukt worden. XV. Ter navolging voor bedroefde Ouders, bij het verlies van geliefde Kinderen. XVI. Gevoeleus van een' Vader over

over het verlies van eenen dierbaren eenigen Zoon. XVII. Wat verligt de fcheiding van de onzen? XVIII. De Godsdienst verligt het fterven."

Niet alles is wel hier even treffend en gewigtig, maar elk gevoelig hart, dat voor de liefde en den Godsdienst flaat, zal echter dit boekje, zal de meeste daar in voorgeftelde voorbeelden, zeker met aandoening lezen, en er door gefticht kunnen worden. Wij prijfen de lezing met volle ruimte aan, en beloven er ons eene heilzame uitwerking van, op mannen zoo wel als vrouwen, en op bejaarden niet alleen, maar ook op jeugdige menfchen. Men behartige, 't geen dat onder andere hier van wijlen den beroemden, maar wel eens in zijn leven, te liefdeloos beoordeelden GELLERT, gezegd wordt.

„In deze omftandigheden zou GELLERT, wiens wenfchen altijd matig en befcheiden waren, zeer te vreden en gelukkig hebben kunnen zijn, als het flechts der Voorzienigheid behaagd had, zijn ligchamelijk lijden te verzachten. Maar dit deed hem juist in de jaren, dat hij alles *fcheen te bezitten*, wat zulk een nederig geleerde van de weldaden des levens verwachten of begeeren kon; tot geene dadelijke opgeruimdheid geraken. Hij wenschte naar eene verhevenere en edelere gelukzaligheid en gevoelde bij de duisternis, welke zijne ziel overfchaduwde, maar al te zeer, hoe ledig al het aardfche is, wanneer het hart die vrolijkheid niet kan ondervinden, welke eenen verhevener oorfprong dan het levensgeluk heeft. Zijne ligchamelijke kwaal maakte hem zwaarmoedig en in deze treurigheid vreesde zijn godsdienstig hart, dat de oorzaak daarvan niet alleen in het lijden zijns ligchaams te zoeken ware. Hij verlangde naar het geluk der welt evredenheid, die uit een fterk

en aanhoudend gevoel van den godsdienst, en uit de weldaden, welke deze den menschen verzekert, ontstaat. Hoe sterker dit verlangen was, des te minder durfde hij gelooven, dat tot het rustig en volkomen genot van dit geluk ook eene zekere mate van gezondheid, welke hem ontbrak, gevorderd werd. Hij roemde wel, sedert langen tijd, op het einde van elk jaar, onder de weldaden hem door God bewezen, die als eene der voornaamste, dat hij zoo veel vermogt, om voor voorbedachte buitensporigheden van hart en leven bewaard te blijven; maar dit scheen hem echter tot volkomen eigene gerustselling over zijnen geestelijken toestand niet toereikend te zijn, dewijl hij meer ijver en kracht aan zijne gebeden, zijne oefeningen in de Godzaligheid, zijne gedachten aan de eeuwigheid, zijn geloof en pogen naar de innerlijke onfeilbaarheid zijner ziel poogde bijtezetten, dan hij in zijnen ziekelijken staat aanwenden konde. Hij veroorloofde zich ten minste nooit zoo over zichzelven te oordeelen, maar hield zekere koelheid, traagheid en onvatbaarheid van het hart voor enkel geestelijke gewaarwordingen, meer voor onvolkomenheden zijner ziel, dan voor uitwerkselen van zijn ligchamelijk lijden; of hij vreesde veeleer, dat een zachter oordeel over de zedelijke hoedanigheid van dit gebrek aan levendigheid in zijne gevoelens, hem tot eene onachtzaamheid omtrent zichzelven zou verleiden, welke zijne pogingen tot eene grootere volkomenheid daarin konde benadeelen. Daarom achtte hij het zijn pligt, om altijd de onvolmaaktheid, die hij in zichzelven bespeurde, te blijven afkeuren. Deze poging echter, welke een bestendig en dikwijls smartelijk gevoel zijner ziekelijkheid vergezelde, kon de zwaarmoedigheid zij-

zijner ziel eer vergrooten dan verminderen. Zijne ongerustheden over de gebreken, die hij in zichzelven meende optemerken, vermeerderden tegelijk met zijne oplettendheid op zijne gedachten en zelfs op alle de onwillekeurige bewegingen zijns harte. Hij gaf bij de vergelijking derzelve, met de eischen van den Godsdienst, meer op deze acht, dan op zijne ligchamelijke zwakheid en bleef dus altijd met zichzelven ontevreden. Hij had evenwel, als zijn ligchaam minder leed, heldere oogenblikken en in deze ook sterker en aangenamer gewaarwordingen van godsdienstigheid. Zijne vrienden betuigen, dat, wanneer hij den last zijns lijdens nog zoo zwaar voelde drukken, echter zijn gelaat en stem terstond veranderden, ja sterk en helder werden, zoodra men het gesprek op waarheid, godsdienst en vroomheid bragt. Hij waagde het daarom niet, om zulke veranderingen, als gunstige teekenen zijner zedelijke regtschapenheid, aantemerken, wanneer hem in zijne duistere oogenblikken twijfelingen daaromtrent overvielen. Deze gestrengheid jegens zichzelven was misschien overdreven, maar uithoofde van de bron, waaruit zij ontsproot, eerbiedwaardig. Daar hij intusschen, bij deze strengheid, zijne hoop, om gedurig beter en beter te worden, niet op eigen kracht, maar op de Goddelijke genade vestigde, beveiligde hem dezelve voor het gevaar, van zich voor volmaakter te houden, dan hij anders misschien wel had kunnen meenen. — Zij bewaarde hem tevens voor de droefheid, die uit een te nadeelig gevoelen nopens zichzelven ontstaan en zijne zwaarmoedigheid kon vermeerderen. Zijn ijver in de behartiging van dat, hetwelk voor de menschen altijd het gewigtigst zijn moest, werd juist daardoor aangevuurd en hij werd zoo veel te voorzig-

tiger bij alles, wat hij wilde denken, meende te spreken, en voor had te doen. De Heilige Schrift was voor hem, wat zij voor iedereen zijn moest, het meest geliefkoosde boek; al, wat hij in dit goddelijk boek, wat hij in andere geestelijke geschriften las, beschouwde hij met eene zorgvuldige toepassing op zichzelven en zocht daardoor zijne gewaarwordingen en neigingen te volmaken. Hoewel hij niet met die opgeruimdheid bidden kon, welke hij wenschte, verzuimde hij het nimmer, omdat hij de noodige helderheid daartoe niet in zich bespeurde. Als hij ook merkte, dat zijn geest geene kracht genoeg bezat, om zijne gedachten daarmede zoolang onledig te houden, als hij gaarne zoude gewild hebben; stelde hij het zich tot een' regel, nog veelvuldiger te bidden, waardoor zijne vaardigheid tot deze, voor de christelijke deugd zoo heilzame, bezigheid, eene nieuwe sterkte bekwam. Alle deze pogingen zegepraalden wel niet over alle zijne bekommeringen, waartoe aanhoudend eene aanleiding en prikkel in zijne hypochondrie gelegen waren, maar zij vermeerderden echter de krachten zijner ziele tot de onvermoeidste betrachting zijner pligten. Veelligt hebben weinig menschen meer treurige dagen doorgebragt, dan hij; en in weêrwil daarvan werden deze treurige dagen nuttig gebruikt, en zeker zullen zich weinig menschen durven beroemen, van hunne vrolijkere dagen nuttiger besteed te hebben."

„Gellert strekt dus tot een nieuw voorbeeld, dat aanhoudend lijden, met eene vrome gelatenheid en standvastigheid doorgestaan, altijd weldadig is, hoewel het de genietingen der gelukzaligheid vertraagt, welke voor de ware godsdienstigheid bestemd zijn. Het loutert de menschelijke deugd, ten einde zij een leerzaam

voor-

voorbeeld zijn zou voor hun, die met soortgelijke rampen moeten worstelen. Eene ziel, die bij het doorstaan van hetzelve altijd op God en op zijne goedertierene oogmerken daarbij acht geeft, zegepraalt eindelijk over de smartelijke gewaarwordingen, en wordt gelaten, indien zij al niet bestendig opgeruimd kan zijn. Dit ondervond ook GELLERT."

De WARE VRIENDEN van Vaderland en Oranje, door P. VAN HOOGSTRATEN. *In 's* Gravenhage, *bij* de Erve J. Thierrij *en* C. Mensing *en* Zoon, *en bij* J. Detune, 1817. *XII en* 69 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 8 *Stuivers, voor den Armen.*

De Heer P. VAN HOOGSTRATEN, is ons in persoon geheel onbekend. Wij hebben in dit zijn werkje verscheidene waarheden, welke allen niet even zeer smaken zullen, gevonden, maar die evenwel volstrekt niet te ontkennen zijn. *In de hoofdzaak zijn wij* het, wat zijne Vaderlandsche gevoelens aangaat, volkomen met hem eens. Wij hebben ons, zoo min als hij, te verwijten, van medegewerkt te hebben, tot de vernedering van *Oranje*, en het omkeeren van den Staat, ons hart heeft zoo wel als het zijne gebloed, over alle de dwaasheden en onregtvaardigheden, welke men niet alleen, of meer of minder openlijk, pleegde, maar ook met den glimp van Volks- en Vaderlandsliefde zocht te vergoelijken.

Wij kunnen het ons ook zeer wel voorstellen, dat het veranderlijk gedrag van verscheidene Fortuinzoekers, die in hope alleen op

voordeel altoos de rijzende Zon aanbidden, iemand als dezen Schrijver dikwerf zeer geërgerd heeft. Maar men behoort toch ook niet maar alles te zeggen, en vooral heeft men zorg te dragen, dat men, wanneer men openlijk optreedt, niet verbittere in ſtede van verbetere.

De Vriend van *Oranje*, zie op het uitmuntend voorbeeld van onzen Geliefden Koning. De beminnaar van zijn Vaderland vrage zich zelven af, hoe kan ik deszelfs toenemend welvaren 't beste bevorderen? De Christenbelijder vergete nooit, wat het dierbaar Evangelie hem leert.

Laat ons nimmer aan zekere neigingen te veel toegeven, die, hoe zeer zij ons ook uit eene geheele zuivere bron ſchijnen voort te komen, evenwel op 't zachtst het ſtempel van menſchelijke onvolkomenheid dragen. Niet te verdeelen, maar te vereenigen is onze zaak, — niet te beſchuldigen maar te verbeteren, onze pligt, — niet te beleedigen, zelfs de zulken, die ons 't meest ſchuldig blijken, maar te heelen en te genezen, ons belang. De Heer VAN HOOGSTRATEN, zoeke met alle regtſchapen Christen-Vaderlanders, die over Nederlands en *Oranjes* herſtelling dankbaar juichen, verder zoo veel in hem is, het heil van Kerk en Vaderland te bevorderen, en beijvere zich de voorſchriften van het Goddelijk Evangelie zoo te beoefenen, dat hij ſtarende op onzen Verlosſer, wel getroost ook den laatſten ſtrijd kampen, en met een volkomen geloof op de vergiffenis van alle zonden, door CHRISTUS verworven, deze onvolmaakte wereld zal kunnen verlaten! Nu dit Stukje toch het licht ziet, zullen zij, die zich in dezen niet onſchuldig zullen kunnen noemen, hopen wij, onder de lezing, zich

met

met eenen en anderen wenk voordeel doen. In de spelling worde de gelijkheid meer en meer bevorderd.

Taconis A. SIJPKES, *J. U. D. quondam Praetoris Coet. Epanorthotica Epistola ad Celeberrimum Antecesforem* J. M. KEMPERUM, *de Aetatis nostrae fatis, exemplo gentibus ac praefertim Belgis nunquam negligendo, disputantem. Accedit Anonymi Sermo, fuam propriam fapientiam Jactantes, ac Gallicam perfidiam incufantes, Novantes Batavos perftringens.* Groningae, *Ultrajecti, Amftelodami et pasfim,* 51 *Pag. formae Octavae majoris. Conftat f* — 11 —

Dezen brief van den Heer SIJPKENS, opgedragen aan de Heeren A. F. VAN DER DUIN, van *Benthem* en *Maasdam* en G. C. VAN HOGENDORP, met de daar bij gevoegde rede, of verfen, van eenen ongenoemden, kan men, om meer dan eene reden, voegzaam op het zoo even door ons befchouwde *Stukje* laten volgen.

De *ons* even min bekende Schrijver, denkt even eens als de naastvoorgaande, en wil, dat men niet vergeten zal, noch wat er gebeurd is, noch door wie alle de ellenden, welke wij hebben moeten doorworftelen, bewerkt zijn. Hij komt als een beminnaar van Vaderland en *Oranje* voor, verheugt zich over de gezegende verandering van zaken: maar ergert zich zeer, dat de zulken, welken dit het allerminfte voegt, op zulk eenen hoogen toon ook nu nog fpreken en fchrijven, en niet na kunnen laten, op anderen te fmalen, die zich zelve veel meer gelijk gebleven zijn. 't Is goed dat de Grijsaard, die hoewel hij het ook meent, en hoe veel waars ook hier gezegd heeft, echter te

 fterk

ſterk zich uitgedrukt, en te driftig geſproken heeft, in 't Latijn ſchreef; maar hij had toch nog veel beter, onzes erachtens, gedaan, met den waardigen ook door hem geroemden man, op den titel vermeld, remotis arbitris, te zeggen, wat hij meende te moeten doen, of te ſchrijven, zonder dat het publiek daarmede bekend werd gemaakt.

'T Is waar, 't is wel eens, gelijk JUVENALIS reeds opmerkte, moeijelijk niet te beriſpen, 't geen dat men met onbeſchaamdheid ziet plegen; maar waartoe zal het dienen, oude wonden op te krabben, de driften gaande te maken, en de gemoederen te verdeelen? Dat een bejaard ernſtig denkend man zijn ongenoegen te kennen geeft, over zekere onvoegzame ook gedrukte uitdrukkingen, als: *dat de volheid des Satans ligchamelijk woont in den beruchten dwingeland onzer eeuw*, en dergelijke, en toont, niet gaarne dezulken tegen den dwingeland en zijnen aanhang, zoo hevig te hooren uitvaren, die te voren zijne en hunne deugden hemelhoog verhieven, is niet te misprijzen; maar men behoort, als men ſchrijft: *in Amore et odio modum ſervare non omnibus est conceſſum*, zelf toch ook gematigd te zijn. Staat het lelijk in anderen, aan vorige misvattingen en verkeerde gevoelens, en ijver, den ſchijn van wijsheid en braafheid altoos te geven, het teekent iemand ook niet gunſtig, die altoos op zijn beter inzien roemt, en boos wordt, wanneer men niet telken reize zijne betere gevoelens, getrouwheid en ſtandvastigheid doet opmerken en laat verheffen. Men moet ook in 't oog houden, wat de uitdrukking zeggen wil: *zij hebben hunnen loon weg.* Dat waarheid, vrede en liefde onder ons beſtendig wonen, en ieder Nederlander daar toe dankbaar medewerke!

GE-

GEDICHTEN *van Mr.* H. A. SPANDAW. *Nieuwe veranderde Uitgave. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1815. 195 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3 : — : —

GEDICHTEN *van* B. KLIJN BZ. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Hey, 1817. 208 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 3 : 12 : —

Nog eenmaal verschijne onze geliefde SPANDAW in gezelschap van eenen zijner Kunstbroederen, doch niet als of hij alleen niet in staat ware, om ons te stichten en te vermaken; ook niet als of de anderen als vreemdelingen en onbekenden, eenen leidsman bij ons behoefden, om hen binnen te brengen en aan te bevelen; maar zoo als men gaarne twee vrienden, twee met de onze harmonisch gestemde zielen, te zamen bij zich ziet, niet slechts om het gesprek levendig te houden, maar ook en voornamelijk, om dat juist in die harmonie elks eigenaartige trant en toon eerst geheel uitkomt. Ja, men zegge wat men wil, men noeme het dweeperij of speelerij; er ligt iets bijzonders in dit *drietal*. Gelijk elke toon, zoo bestaat elke ware éénheid uit drie bestanddeelen, en men kent dan eerst regt het geheel, wanneer men die bestanddeelen weet te onderscheiden, zonder ze van elkander af te scheiden. Het ware, het goede en schoone zijn drie stralen, die in de Natuur, en dus ook in de echte kunst nimmer zonder elkander zijn, maar met elkander vereenigd, aan beide het *leven* geven.

Zoo is het ook met menschen, dat *voelden* de

de Grieken, bij wien *dat drietal* heilig was, die overal verscheidenheid in de éénheid zochten, als het wezen der schoonheid, en bij wie de deugd zelve schoonheid en daarom waarheid was. Wij daar en tegen, die wijzer zijn willen, en ook zijn moesten, om dat het ons mogelijk is, te begrijpen, althans te verstaan, wat zij slechts gevoelden, zoeken dikwerf onze wijsheid in willekeurige afwijking van den gang der Natuur, *oorspronkelijkheid* genoemd, dien zij ons hebben gewezen, door hen voor te gaan, in plaats van hen te volgen, en met geopende oogen verder te gaan.

Na verschooning te hebben gevraagd, voor deze *mijstieke* inleiding, bij die genen onzer Lezers, die er zich aan mogten stooten, en na hen te hebben verzekerd, dat wij er niets kettersch mede bedoelen, maar dat zij enkel een uitvloeisel is van eene aangeboren neiging, om ons zelve van elken indruk, ja inval rekenschap te geven, gaan wij over — op ons eigen gebied, en treden, zoo bedaardelijk en nuchteren, als de aard der zake gedoogt, tot ons doel.

Maar welk is dat doel? — Wat kan het zijn? Het Publiek met deze Dichters bekend te maken? Onmogelijk! Beiden, hoewel de een langer dan de andere, zijn reeds onder de lievelings Dichters onzer Natie geteld, bij ieder die Poëzij, ware Vaderlandsche Poëzij kent en bemint, en zich, gelijk SCHILLER ergens zegt, over een schoon Gezang verheugen kan, „*Als ware hem een Zoon geboren.*”

Of zullen wij enkel zeggen, dat deze bundel van SPANDAW een *nieuwe* is? niet alleen, gelijk de Titel meldt, eene nieuwe uitgave van den eersten, maar als Verzameling beschouwd eene geheel andere, dan de door hem, in het jaar 1803, bij UILENBROEK uitgegeven: *Gedich-*

ten

ten en Redevoeringen, waar de laatsten, en dat met regt, in weggelaten, waar bij eenige hier en daar, in Mengelwerken, verspreide en een aantal geheel nieuwe versen gevoegd, verscheidene oude insgelijks achtergelaten, andere omgewerkt, de meeste veranderd en allen met naauwkeurigheid nagezien, met keurigheid beschaafd zijn?

Zullen wij verder zeggen, wat ieder een weet, dat deze de eerste *Verzameling* is van B. KLIJN, jonger broeder van den reeds vroeger als Dichter bekenden H. H. KLIJN, den Zanger der driften? Zullen wij den inhoud en de opschriften zijner Gedichten melden, wat ieder op het Register zien kan?

Zullen wij van elk der stukken eene ontleding en eene beoordeeling geven, wat ons onmogelijk, en ook ongepast, ja, ongeoorloofd schijnt; daar men, om iets te ontleden, het toch eerst moet *dooden* en het wezen van een Gedicht, juist zijn *leven* is; dat is, het innig verband, de eenheid en werking, de beweging gang en vlugt, de uit en in elkander rolling van het geheel en der deelen, alles overeenstemmende met den aard van het onderwerp of eigenlijk met het gevoel des Dichters?

Wie dus een Gedicht wil kennen, dient de moeite te nemen, van het geheel te lezen, en wie eenen Dichter kennen wil, dient *hem* geheel te lezen. Al wat een ander, zelfs een Recensent, daar toe doen kan, is eenige proeven te geven, wanneer het korte stukken zijn, of uit langere een lid zoodanig uit het gansche ligchaam, eenen toon uit de volle harmonie uit te ligten, dat men tevens het verband en de zamenwerking voele, waar in zij met het geheel staan. Doch neen, nog iets kan hij en moet hij; hetzelfde wat de Natuurkundige doet, die niet alleen zijn voorwerp ontleedt, en

en het verband der deelen aantoont, niet alleen de bijzondere leefwijze van het zelve beschrijft en zoo mogelijk vertoont, maar ook en voornamelijk de plaats aanwijst, die het zelve in het zamenstel van het geheel inneemt, en juist daaruit deszelfs eigen aard, natuur en leefwijze afleidt. Wil hij dan nog dat geheel in klassen, geslacht en soorten verdeelen, om het overzigt gemakkelijker te maken; wel nu het staat hem vrij, mits hij die verdeelingen niet als het werk, of zelfs als *wet* der Natuur beschouwe en der kunst opdringe, en aan ieder een de vrijheid late, des verkiezende, voor zich eene andere verdeeling te maken, of ook geene. De hoofdzaak in beiden is, dat men wete te *zien*, dat men ontvangbaar is voor den indruk van het geheel, — dat men het *leven* zelf erkenne, en daar uit de *leefwijze* afleide.

Want, even gelijk de verschillende voorwerpen in de Natuur, zoo vele vormen zijn, waarin zich het algemeene leven vertoont, even zoo zijn Dichtstukken de uitdrukking van het inwendige leven des menschen, beelden en vormen van zijne bijzondere wijze van zien en gevoelen. Een Dichtstuk is dus voortreffelijker, edeler, staat hooger, naar mate de Dichter zelf hooger staat, juister ziet, edeler gevoelt, en wat hij ziet en gevoelt, volmaakter in woorden weet te vatten. — Beide deze vereischten toch schijnen ons *even* noodzakelijk tot het wezen der Poëzij te behooren, en wij zijn het dus even weinig eens met hen, die alleen op den *vorm* als met hen, die alleen op den *inhoud* zien. — Eene kleinigheid kan dichterlijk zijn, als zij uit een dichterlijk gevoel gevloeid is, en dit gevoel er in is uitgedrukt. — In de Natuur is alles, in zekeren zin, even goed, want zij is het werk Gods, maar de Poëzij is het werk

werk des menschen, en dus der vrijheid. — De Dichter zelf, dat is zijn aanleg, zijn genie, is ook het werk der Natuur, dat is Gods; maar het gebruik, de ontwikkeling, de oefening is het zijne — en hij is dus, *ceteris paribus*, te beter *Dichter*, naar mate hij beter of liever meer *mensch* is. Dit verband tusschen den mensch zelven en zijne Poëzij, is het juist, wat aan de laatste haar gewigt geeft, — en het is hier, gelijk overal, waar dat men van *zich zelven* moet beginnen, en om in de Poëzij te vorderen, zich zelven moet volmaken, — zijne menschheid ontwikkelen, louteren, verheffen.

Naar dien maatstaf gemeten, moeten wij aan de beide, thans voor ons liggende Verzamelingen, eenen waarlijk hoogen rang toekennen, en was het juist deze overeenkomst, deze harmonie, welke op ons zulk eenen weldadigen indruk maakte, en ons drong, hen bij elkander te voegen, om beiden, eene opregte, warme, dankbare hulde te brengen, beiden als met een vriend- en broederlijk gevoel te omvatten.

In beiden toch gloeit een warm en zuiver gevoel voor de echte waarde onzer natuur, voor de heilige banden des levens, voor het leven zelve, dat is voor de liefde, en dus voor God en de eeuwigheid, beiden zijn dus, in den echten zin des woords, Godsdienstige mannen, wat elk waarachtig dichter altijd geweest is, en zijn moet; beiden mogen ook wel op hetzelfde Godsdienstig standpunt staan, en, offchoon vol eerbied voor en overtuigd van hunne verpligting aan het reine Evangelie, echter niet alles aannemen, wat eenigen wel voor alleen zuiver Christelijk plagten te houden.

Dan, wij moeten en willen gaarne een ieder nemen en achten zoo als hij is, op dat men ons

niet

niet verdenke van willekeurige klassen te maken; gelijk de waanwijze natuurkundigen en verheugen ons in het genot van al het ware, schoone en goede, dat wij hier in zoo ruime, ruime mate vinden. Van verre de meesten onzer lezers veronderstellen wij, en ons dunkt met alle regt, dat SPANDAW hun bekend is, en vertrouwen dus, dat zij ons zullen verstaan, wanneer wij het onderscheid tusschen deze beide dichters hierin stellen: dat de Muse van den Heer KLIJN, van eenen eenigzins ernstiger, somtijds somberen, en over het geheel meer peinzenden of zoo men wil, wijsgeerigen aard en imborst is, hoe zeer het haar noch aan luim, noch aan vernuft, noch ook, waar het pas geeft, aan vrolijkheid ontbreekt. Wij zouden bijna zeggen: hij staat tusschen TOLLENS' en BILDERDIJK in het midden. Somtijds, in zijne langere stukken vooral, men noeme ze Leerdicht of dichterlijke Verhandeling, of Voorlezing nadert hij meer den laatsten — dan weer, in zijne kortere den eersten. Zijn aanleg, volkomen ontwikkeld, zou de diepte van den eenen, met de ronde hartelijkheid en het volle, gezonde leven en warm gevoel van den anderen, vereenigen.

Tot bewijs en proeve van het eerste geven, wij het volgende Stuk, uit den tweeden Zang van *het Leven.*

Na dat hij 't eerst heeft ontwikkeld, wat *leven*, *menschelijk*, *zedelijk leven* is, — klimt hij hooger op, of daalt hij dieper in den heiligen grond van ons wezen:

En echter blijft mijn blik op eedler zijn gerigt;
't Inwendig rein gevoel bloost mij op 't aangezigt.

De

De vreugde die me omzweeft, de rampen die
mij treffen,
De wil die in mij werkt, dat naamloos hoog
beseffen,
Dat smachten naar 't genot, schoon mij 't ge-
not omringt,
't Is alles drijfveêr, dat tot hoogren wensch
mij dringt,

Tot eedler zuivrer wensch. — Ziet om u, ster-
velingen!
Als rust en rein genot u op het land omringen:
Als de avondschemring valt, het West in pur-
per tooit,
En 't rouwfloers van den nacht zich over 't
veld ontplooit:
Als kruid en vrucht en plant, door werkloosheid
omgeven,
Toch heilrijk werkzaam zijn voor 't dierlijk
voedend leven: (*ter voeding van het leven*)
Natuur zich in 't gewaad van rust en kalmte
kleedt,
De maan, met zachten glans, haar troostrijk pad
betreedt:
Als 't zangrig (*zingend*) boschkoor zwijgt, en
in het loof verborgen,
Den zoeten slaap geniet tot de aankomst van
den morgen;
De lievling van het woud alleen zijn' zang
verheft,
En met zijn' zilvertoon ons hart ontroerend
treft;
Kunt gij dan, sterveling! het rein genot bepalen?
Het heilige in uw borst voor ons in beelden
malen?
Kunt ge u onttasten van dat zuiver zoet gevoel?
Verstomt niet iedre klank, wordt elke taal niet
koel?

Ja! ſprakeloos ſtaat gij daar, en 't ſchittrend ſtar-
gewemel
Kaatst in het fonklend oog, dat opziet naar den
hemel.
Het ſomber van den nacht, het heilge van dit
uur,
De ſtille majesteit der ſluimrende natuur,
't Onmeetbaar firmament, myriaden wereldbollen,
Die onverwrikbaar in het eigen dwangſpoor rol-
len;
Gevoel van orde en wet, u in de borst geplant,
Beſef van nietigheid bij zucht naar eedler ſtand,
't Rukt alles u van de aard', naar hoogere ge-
welven,
Gij denkt, gij voelt ſlechts God, en met dien
God — u zelven.

Profetiſch ſchoon gevoel, dat beurtlings ons
verkleent,
Ons aangrijpt, ſchokt, verheft, en zelfs met
God vereent!
Waartoe dat rein beſef, dat wonderlijk gemengel?
Dat zinnenvoelen van het dier, den menſch
en d'engel?
Is 't ſlechts werktuiglijkheid, waardoor ons 't
harte beeft?
Is 't enkel zinlijkheid, dat hier voldoening geeft?
Of is 't iets hoogers? Ja! dat heilig, rein beſef-
fen,
't Welk ons van uit dit ſtof ten hemel op kan
heffen;
Dat ſmachten van de ziel naar eedler vrij genot;
Die ſtille weemoed, dat beruſten in ons lot;
Die zachte troost der hoop, ons door geen
magt te ontrooven;
't Is alles zuivre vrucht van 't zeedlijk vast
gelooven;
Gelooven aan een magt, die om en in ons leeft,

Die

Die ons 't *gevoel* voor 't schoon, bij zoo veel schoonheên, geeft.
Gelooven aan een kracht, die 't groot heelal omvademt,
Die in het koeltje ruischt, en in den stormwind ademt.
Gelooven dat dit zijn, wat hier het lot beslist,
Bij hoogre' vaderzorg nooit heerlijk einddoel mist.
Dit onbesmet geloof versterkt ons zeedlijk pogen;
De zware weg naar 't graf wordt glooijend voor onze oogen,
En 't hemelsch zacht gevoel, verwinnaar van de smart,
De Godsdienst stort zich uit, in 't diep getroffen hart.

Als proeve van zijne overeenkomst met TOLLENS, zouden wij nu gaarne *de Bruidstranen* willen overnemen, dan dit verbiedt ons de ruimte, en wij gelooven ons op dit stuk, als een van de meest bekende van onzen Dichter bij velen *althans*, te kunnen beroepen; wij willen echter daar uit de volgende Coupletten mededelen:

Hollands zeden, oud en stijf,
Hebben niet veel zwier om 't lijf,
Laten weinig schittring over,
Glinstren niet als klatrend lover;
Maar in 't stil eenvoudig schoon,
Houden zij den echten toon.

Daarom wil der vadren deugd,
Tranen bij de hoogste vreugd;
Want, waar zulke parels rollen,
Kan het hart niet bandloos hollen;
Waar de ziel in de oogen welt,
Is 't gemoed wis goed gesteld.

Vrouwetranen zijn zoo wrang,
Maken ons het leven bang,
Zoo ze om koelheid en gebreken,
Langs de holle kaken leken;
Liever de ijsfelijkste smart,
Dan *één* vrouwetraan op 't hart.

Bruidje! ween dan vrijlijk uit,
Nektar tranen van de bruid,
Die doen goed voor heel het leven;
Is de smaak eens regt gegeven,
Wat de verdre dronk dan zij,
O, die smaak blijft altoos bij!

Wie zou dit niet voor TOLLENS aannemen, zoo het hem er voor gegeven wierd.

Boven alle beviel ons de *Herinnering*, te weten aan de Kinderjaren; een heerlijk, kinderlijk en mannelijk vers, en dat te meer treft en roert, wanneer wij bedenken, dat het in 1812, als een troost tegen de *toenmalige* tegenwoordigheid gezongen wierd.

Slechts met vruchten van 't verleden, lesschen wij den fellen dorst;
In den gloed van 't aklig heden, stikt ons de adem in de borst.
Hoe veel jaren zijn vervlogen onder tranen en verdriet;
Wat al jaren van ellende, wachten ons in 't zwart verschiet!

En nu besluit de Dichter aldus:

Vrienden! bij het jeugdig leven, dat ge eens onbezorgd genoot,
Wanhoopt niet al ziet ge uw zorgen bij elk oogenblik vergroot;
O! herdenkt uw kindschen leeftijd, hoe gerust u 't harte sloeg,
Of gij de onderlijke zorgen ooit naar de ijdle toekomst vroeg;

Hoe gerust ge op 's vaders leiding vrolijk door dit leven sprongt;
Hoe vertrouwend ge aan de lessen van een dierbre moeder hongt.
Kweekt ook nu dat rein vertrouwen in het hart met geestdrift aan!
Leert ook nu, in 's Vaders liefde, hopende door 't leven gaan!
Werpt u nu ook in zijne armen! — Geeft zijn wijsheid tegenspoed
Mort niet met dien goeden Vader; want zijn wil is altoos goed.

Over 't geheel dragen de meeste stukken, ja bijkans alle de kenmerken, en den toon van die verkropte smart, die diepe maar eener groote ziel waardige weemoedigheid over vernedering der menschheid, gelijk ook de meeste in en kort na dat tijdperk vallen.

Eene algemeene aanmerking, die wij maken moeten, is, dat zij over het geheel winnen zouden, indien zij korter waren. Poëzij is gevoel en gevoel redeneert niet zoo veel.

Van SPANDAW behoeven wij geene proeven aan te halen. Wie kent hem niet? en herinnert zich dus niet terstond dat zijn toon rollender, vrolijker, voller en tevens spelender, naïver, en dus dichterlijker is.

Onder de nieuwe ons onbekenden, heeft ons in meer dan een opzigt verblijd, *de liefde* eenigermate eene navolging van 1 *Cor.* XIII, hoewel wij gelooven, dat het te meer in Poëtische waarde zou gewonnen hebben, als het zich nader aan het origineele had gehouden.

Wij besluiten met een ander, voor ons insgelijks nog nieuw Stukje, 't geen ter proeve kan strekken van het onderscheid en den toon, der beide Zangers.

Men leze en gevoele:

AAN MIJNEN VRIEND

F. STORK, M. D.

(Mij meldende, dat hem een jonge Stork geboren was.)

Uw jonge ſtork, offchoon hij nog niet vliegt,
Heeft eensklaps vlug en vrolijk mij gemaakt;
Verveling had me in diepen ſlaap gewiegd,
Hij kleppert blij .... en zie, ik ben ontwaakt!
Het lust mij thans uit ruime borst te zingen:
Want hij voorſpelt geluk en zegeningen.

'k Zie reeds, hoe hij, in ſchoonen vederdos,
Zijn' kracht beproeft tot een' verheven vlugt;
Hij klapwiekt vrij, van de aardſche kluisters los,
En meet met ſtarend oog het ruim der lucht;
Haast zal hij fier op breede wieken zweven,
Om, ſtouter eens, den ad'ler na te ſtreven.

Maar hoe! 't is of ik van uw' zoon niet zing.
De kunst verwerpt, wel mijne beeldſpraak niet;
Doch 't moederhart wenscht voor haar' zuigeling
Een' zoeter toon en een gevoelig lied;
En vader juicht: „ mij is een zoon geboren!"
Hier moet de vriend de taal van 't hart doen
hooren!

Ik volg dien wenk, en roep het *welkom* uit!
Een zoon — triomf! ik juich in zijn beſtaan;
De vreugd beweegt de ſnaren van mijn' luit,
Als 't lentekoeltje de eerst ontloken blaân;
Het ſpeeltuig lispelt zacht, om '*t welkom* te her-
halen,
Als de echo 't lied herhaalt der jubelende dalen.

Ja!

Ja! welkom, teed're zuig'ling! hoor
Mijn' zangſter bij uw wiegje kwelen;
Mogt hare ſtem door 't jeugdig oor
Uw jeugdig hartje lief'lijk ſtreelen!
ô! Dat de zoete harmonij
Der Goddelijke poëzij
Met de ed'le, ſtille zucht welluidend zamenſtemde,
Zucht, die Natuur door moeders mond
Bij uw geboort' ten hemel zond,
Toen moederlijk gevoel u aan den boezem klemde!

Heil, heil u eerstgeboren zoon,
In wee gebaard, in liefde ontvangen!
Klinkt reeds voor u mijn jubeltoon,
Blijf eeuwig waard' der dicht'ren zangen!
Leef! leef! wees edel, braaf en goed!
De deugd blink' rein in uw gemoed!
De waarheid moge uw' borst met heilig vuur ontvonken!
Wees fier! veracht het volksgeſchreeuw!
Wees vrij! en huldig nooit eene eeuw,
In ſporelooze weelde en ſlavernij verzonken!

Juicht, ond'ren! brengt voor 't dierbaar pand
Uw' lofzang toe aan d' Albehoeder!
Zijn zorg vertrouwt de teed're plant
't Eerst aan de zorg der teed're moeder:
Zij is u veilig toevertrouwd,
Vriendin! ik heb uw' liefde aanſchouwd;
Wanneer ze beurtelings uw' borst verſcheurde en ſtreelde;
o Moeder! wie doorgrondt uw hart?
Gij lijdt bij uwer kind'ren ſmart,
En voelt bij hunne vreugde eene onnadenkb're weelde.

Groei, teeder spruitje, groei en bloei!
De moederzorg strekke u ten zegen!
Dat nachtenddauw uw blaân besproei'!
En milde, vruchtbare avondregen
Uw wortels lave en voede en drenk',
U zuiv're levenssappen schenk',
En geur' gen bloesemtooi en frissche en weel'ge loten!
Praal met een rijke bladerkroon!
Spreid kracht en majesteit ten toon!
Bescherm het zwak plantsoen, aan uwen voet ontsproten!

Merkwaardige Tafereelen uit de VADERLANDSCHE GESCHIEDENIS; tot Nut en Vermaak voor de Nederlandsche Jeugd. Bestaande in 62 Prentverbeeldingen uit dezelve. Te Z. Boemel, *bij* J. Noman, 1817. 131 *Bladzz. In* 12*mo. De prijs is f* — 8 —

Het doel des Schrijvers van dit Kinderboekje, om de weetgierigheid der Jeugd op te wekken; naar eene behoorlijke kennis van de Vaderlandsche Geschiedenis, is te prijzen; maar de uitvoering is niet zoo gelukkig uitgevallen, dat wij deze poging aan kunnen bevelen. In de keuze der verhalen had men beter kunnen slagen, de Printjes zijn slecht, en in den stijl wordt dikwijls tegen de eerste regels gezondigd. Om maar iets te noemen, hoe dikwijls is niet de Accusativus, voor den Nominativus, of de vierde voor den eersten naamval gebruikt!

MEN-

MENGELWERK.

VOORLEZING, BEHELZENDE EENIGE GEDACHTEN OVER DE PROFETIE VAN JONAS.

Voorgelezen in den Ring van *IJzendijke*. Door D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*.

Offschoon wij *den Heer Herder*, *in zijne brieven over de beoefening der Godgeleerdheid*, kunnen toestemmen, dat de zin van JONA's Boek dezelfde blijft, of het uit eene ware geschiedenis, dan uit een verdichtsel, in plaats van deze gemaakt, oorspronkelijk zij; zoo kan het toch niet anders, dan den beminnaar van onzen schoonen Bijbel aangenaam zijn, hier eene geschiedenis te vinden, daar het als verdichtsel, fabel of mijthe, eene zeer slechte vertooning onder alle de fraaije dichterlijke voortbrengselen, in dezelve zou maken.

Immers, indien de Opsteller van dit boek als zedekundig Fabeldichter moet optreden, welk eene slechte rol speelt hij dan niet? Of moet hier het platte en eenvoudige van taal en stijl ons tot lezing uitlokken? of moet dit door het wonderbare en (verhalen wij de geschiedenis in den geest en met de woorden van EICHORN) het belagchelijke worden te weeg gebragt? Misschien ware dit mogelijk geweest in de vroegere tijdperken der wereld; maar, bij de toenmalige beschaving der Hebreeuwsche Dichtkunde, kon men iets dergelijks niet verwachten. Dat, noch het een, noch het ander de bedoeling des Schrijvers geweest zij, moet ons

het Dichterlijk gedeelte van het Verhaal leeren; want daarin doet hij volstrekt afstand van alle aanspraak, op den naam van een oorspronkelijk Dichter, kiezende slechts, alhoewel kunsteloos en met oordeel, zulke uitdrukkingen uit bekende Dichtstukken en Psalmen, die zijnen goeden smaak buiten twijfel stellen, en het ons nog moeijelijker maken moeten, om te begrijpen, hoe zulk een man in dien tijd met zoodanig iets kon voor den dag komen.

Maar was misschien de zedelijke strekking der verdichting, den Israëliten gewoon? Leende hij slechts, bij een minder beschaafd gedeelte des Volks, de andere Profeten of Zeden-Leeraars de hand? Of is juist het tegendeel het geval? Was de denkwijze der Israëliten niet zoodanig, dat bij het zeggen: *In dien, God zich eens tot de Assyriers wendde*, reeds ieder moest uitroepen: dat is onmogelijk! En ik bid u, hoe kan dan de gevolgtrekking van kracht zijn? En is het niet iets zeer ongewoons, bij elk der andere Profeten, de vreemde Volken ter beschaming aan de Israëliten voor te stellen? Zoeken zij niet veel meer allen het Israëlitische Volk, door het gedurig voorstellen van de snoodheid der andere Volken, deszelfs waarde als Volk van God te doen gevoelen, en van de navolging derzelver ondeugden af te schrikken? Naar mate derhalve het Voorstel vreemder wäre, moest zekerlijk de inkleeding zich sterker aanprijzen; zoude men er gebruik van maken, en de bedoeling er door worden te weeg gebragt.

Nemen wij integendeel aan, dat het eene geschiedenis is; dan moet het eenvoudig plat verhaal ter aanprijzing strekken, als een kenmerk der waarheid; dan, moet het wonderbare (de waarheid namelijk ondersteld zijnde) als zeer

zeer geschikt aangemerkt worden om te treffen; ja dan moet zelfs de erkentenis des Profeten, van zijnen tegenstand en ongehoorzaamheid, zoo wel als de daar op gevolgde rampen, dit treffen uitnemend bevorderlijk zijn. Offchoon ook hier de Heer EICHORN, van een ander gevoelen schijnt; als die onderstelt, dat een Zede-Leeraar, met zulke vlekken, als JONA hier van zich zelven opteekent, een geheel onwaardig werktuig in de hand Gods zijn zoude. Hier echter ontdekken wij ook bij hem, eene bij den mensch zeer gewone verschijning, dat, namelijk, wanneer wij eene zaak uit zeker oogpunt hebben begonnen te beschouwen, wij, om deze beschouwing vol te houden, alles, wat er aan zou kunnen in den weg staan, afschilderen, met kleuren uit deze onze beschouwing ontleend.

Doch misschien zijn de zwarigheden, tegen de geschiedkundige waarheid van dit boek, al te menigvuldig en gewigtig? — Welligt komen zij mij niet allen voor den geest; een naauwkeurig toetsen der genen, die mij te binnen komen, zal derzelver gewigt nog al iets verminderen.

Zij, die het wegredeneren van alle wonderen, uit den Bijbel, niet tot hun hoofddoel stellen, (want voor zulken is het verhaal als geschiedenis nimmer te gelooven) bepalen zich doorgaans tot tweederlei zwarigheden: *of*, die de geschiedenis zelve betreffen, *of*, die op het karakter van den Profeet betrekking hebben.

Zonder het verhaal eerst op eene belagchelijke wijze voor te stellen: want dan vermenigvuldigen wij de zwarigheden in het oneindige, zullen die van de eerste soort voornamelijk hier op nederkomen: *dat de wonderen in het zelve, al te zeer vermenigvuldigd worden.*

Toet-

Toetsen wij dus hier toe het eenvoudig Verhaal, zoo als het onze Bijbel opgeeft. Volgens hetzelve ontvangt JONA den last, om tegen de Inwoners van *Ninive* te prediken, zoekt door de vlugt zich hier van te ontslaan, en gaat scheep naar *Tarsis*. Op Zee ontstaat plotselijk een hevige storm, zoo geweldig, dat zelfs de verhardste Zeeman uit dien nood tot zijnen God riep; terwijl men intusschen alle mogelijke middelen ter redding aanwendde. JONA echter deed van zijnen kant niets, en voor reden wordt gegeven, hij was beneden in het schip zich gaan nederliggen, en in eenen diepen slaap geraakt: geen wonder bij een' mensch die, na lang en rusteloos overdenken, hoe zich van eenen onaangenamen last te ontslaan, eindelijk een middel hier toe meent gevonden te hebben, en nu tot rust komt. De opperste der Schepelingen, over zijne gerustheid bij den algemeenen nood verontwaardigd, wekt hem eenigzins bits, met bijvoeging eener vermaning: niets echter helpende werd, uit hoofde van zeker Volksbegrip, algemeen voorgesteld te loten, ten einde den buitengewonen misdadiger te ontdekken, om wiens wille hun dit overkwam, en de Heer, van wien naar SALOMO het beleid des lots is, maakt van dit Volksbegrip gebruik, om JONA te doen aanwijzen, en hem te doen gevoelen, dat hij overal onder zijn bestuur was. Hier door getroffen, erkent hij dus ook zijne schuld, en geeft, ten bewijze daar van, den raad aan de Schepelingen, hem in Zee te werpen, die dit, na eenig aarselen, eindelijk doen.

Alle deze gebeurtenissen, nu slechts moetende dienen, om hem zijnen pligt te doen volbrengen, blijkens het vervolg des Verhaals, zoo zorgt God dan ook voor zijn leven, door het beschikken, of door zijn bestuur daar henen

voe-

voeren van eenen grooten Visch, die hem *niet verslindt*, maar in zich opneemt, het geen wij van Visschen sprekende inslokken noemen. In het inwendige van dezen Visch, welligt een Walvisch, blijft hij in het leven, zingt een lied, en ziet hij zich eindelijk in welstand aan strand gevoerd.

Daar hier slechts van eenen grooten Visch gesproken wordt, en het woord κητος, dat wij in de Grieksche Overzetting, en bij MATTHEUS vinden, ook aan alle groote Visschen gemeen is; zoo kunnen wij hier niet anders dan gissen, welk een Visch dit geweest zij. Misschien moet *ons* het niet noemen deszelven doen denken aan den Walvisch, als in die streken niet onmiddelijk te huis behoorende, en daarom bij naam niet bekend: deze toch heeft in zijnen muil eene genoegzame ruimte, om nevens zijn voedsel eenen mensch te bergen, gelijk dan ook volgens LILIENTHAL's aanteekening, het wijfje hare jongen, zoo lang zij in gevaar zijn, aldaar bewaard. Deze Visch heeft geene tanden en *verslindt geen vleesch*; *hij* begeeft zich, volgens AELIANUS, somtijds op strand, om zich in de zon te koesteren, en van wier en zeegroenten levende, had hij dus van zelve aanleiding, om JONA, wiens hoofd hier mede omwonden was, met dezelve op te nemen (1), en wat be-

(1) Verkiest iemand liever aan den Haaij te denken, dan kan misschien het Verhaal van den Engelschen Matroos, die door dezen ingeslokt, maar door zijne Makkers uit deszelfs dooden romp levend werd uitgesneden, en die naderhand met het vel van dien zelfden Haaij, geheel *Europa* rondreisde, door den Heer UILKENS, in zijne *Merkwaardige Voortbrengselen der Natuur* opgeteekend, de zwarigheden tegen dit gevoelen veel verminderen.

betreft de woorden מעים en κοιλια, door de onzen ingewand en buik vertaald, beiden beteekenen oorspronkelijk eene inwendige holligheid, en verschaffen dus op zich zelve geene reden, om aan het eigenlijk ingewand of den buik des Visch te denken.

Hier in den muil of bek van den Visch behoedt hem God, dit erkennen wij, op eene voor ons onbegrijpelijke wijze, *tot op den derden dag*, (om het welk uit te drukken, de Hebreën geene andere woorden hadden of bezigden, blijkens 1 *Sam.* XXX: 13 *en* 14, en de geschiedenis van JEZUS Opstanding) en wel bewaart hij hem zoodanig, dat hij zich aanvankelijk verlost gevoelde, en dus het in *Hoofdstuk* II vermelde lied hartelijk zingen kon, tot dat de Visch zich op strand begevende, hem in de gelegenheid stelt, zich uit zijne schuilplaats te verlossen.

Hier nu is waarlijk niets onnatuurlijks, hier zijn geene wonderen vermenigvuldigd, ik zie hier alleen eene almagtige hand, die van de Schepselen, zoo wel als van de krachten der Natuur gebruik maakt, om zijne plannen uit te voeren; en zoo ook eenen daar toe zeer geschikten Visch ten voertuig bezigt, om JONA te redden, en hem zijnen pligt te doen volbrengen.

Thans aarfelt hij dus ook niet langer, maar begeeft zich naar de Stad *Ninive*, groot, volgens DIODORUS SICULUS, 480 Stadiën in haren omtrek, en dus zeer na overeenkomende, met de begrooting van onzen Schrijver, en voldoet aan zijnen last, met zulk eenen ijver, dat hij, na het afgaan van slechts een derde gedeelte der Stad, reeds in de gelegenheid komt, den Koning zelven het gevaar voor te stellen. En deze Vorst,

Vorst, misschien wel hier in bevestigd door het getuigenis der Schepelingen, wegens het gebeurde op Zee, het geen deze niet nagelaten zullen hebben te verbreiden, belastte en bewerkte door zijn voorbeeld een openlijk berouw en bekeering, zoo dat daar door de Heer zijn oordeel introk, en *Ninive* als nog verschoond bleef.

Daar dit nu JONA verdroot, en een hevig ongenoegen verwekte, zoo zelfs, dat hij in zijne drift om den dood wenscht; zoo tracht God hem zelven te doen gevoelen, hoe verkeerd hij hieromtrend dacht, hem het *onbetamelijke van deszelfs gedrag* doende erkennen, door zekeren wonderboom ten zijnen voordeele verwekt, en *het weldadige van zijne handelwijze* door deszelfs eigen gevoel.

Immers, zoo wij verder het Verhaal raadplegen; was JONA buiten de Stad, zich in eene soort van tent gaan nederzetten, om van daar de verwoesting der Stad af te wachten. De veertigste dag kwam, en zij volgde niet; zijne tent, waar van de bladeren allengskens verdord waren, kon hem tegen het steken der *Zon* niet beschutten; daarom had God gezorgd, dat zeker gewas, het welk, zoo wij HIERONYMUS gelooven mogen, de *Ricinus* of *Wonderboom* geweest is, oogenblikkelijk opschiet, en in weinige dagen een boom vertoont, hem beschuttende. Onder dezen nu stort hij zijne morrende klagten tot God uit, en, terwijl hij hier mede bezig is, knaagt een worm of Insekt dat gedeelte des Wonderbooms (1) door, en als een gewas

dat

(1) Offchoon de Aanmerkingen van den Heer FABER, hier over, mij tot dus verre niet tot het kiezen van een ander gewas hebben kunnen bepalen, oordeel ik de zaak echter niet van dat belang, om op nieuw een Kauwoerdes Oorlog te beginnen.

dat schielijk groeit, en dus eenen snellen toevoer van sappen noodig heeft, hangt het zelve oogenblikkelijk, bij het doorschijnen der Zon, verflenst neder; welk gemis van schaduw hem dan ook weder op nieuw en wel te meer, daar hij er zich buitengemeen over verheugd had, een hevig ongenoegen verwekte; maar ook juist daar door God aanleiding gaf, tot het te kennen geven zijner bevreemding, dat een man die een eenvoudig gewas, dat zeer spoedig groeit, maar ook even spoedig verwelkt, en waar aan hij niets had te weeg gebragt, verschoonen wilde, het God ten kwade duidde, dat dezelve eene zoo groote Stad verschoonde, waar in zoo vele onschuldige kinderen, en zoo veel vee waren, en waar aan hij met alles wat er in was, het bestaan gegeven had.

Tot hetzelfde gewigtige oogmerk, JONA tot zijnen pligt te brengen, zie ik dus hier weder die almagt de groei eener plant verhaasten, door haar bestuur het Insekt te dier plaatse zijnen verdervenden invloed bezigen, terwijl dit alles nog in verband staat, met de zedelijke verbetering eener groote Stad, en de verdediging van Gods handelwijze met dezelve.

De tweede soort van zwarigheden, betreft het karakter van den Profeet: EICHORN noemt dit afschuwelijk, een duivelsch karakter, en hij eindigt zelfs de periode daar over, met de vraag: „*Was er dan geen edel mensch meer, dat de Godheid dezen onedelen tot haren vertrouwden maken moest?*" Beschouwen wij het Bijbelsch verhaal onpartijdig, en zien wij dan, of wij reden hebben, om zoo te veroordeelen, zoo scherp te vragen. JONA komt ons hier voor als iemand, wien deze hem zoo vreemde last niet beviel, en om welke reden? *Hoofdstuk*

IV:

IV: 2. zal het u leeren: *Hij wist dat God genadig, barmhartig en langmoedig was* enz.

Weinig weten wij van zijne Profetiën in *Israël*, maar de tijd, waar in hij leefde, kan ons gemakkelijk doen gissen, dat dit *weten* uit ondervinding sproot. In JEROBOAM's tijd toch deed men dat kwaad was in de oogen des Heeren, en evenwel werden nog de landpalen *Israels* uitgebreid. Verbeelden wij ons nu JONA van een aandoenlijk gestel, en ten gevolge daar van allerernstigst predikende, terwijl het Volk, door de zegeningen nog losbandiger werd; kan het ons dan zoo sterk bevreemden, dat hij tegen iets dergelijks opzag bij een Volk, waar van hij, als Israëliet nog slechter gedachten moest hebben.

Letten wij nu hier bij op zijn spoedig overgaan, van de eene hevige aandoening tot de andere, wij worden dan niet alleen in ons gevoelen wegens zijn gestel bevestigd; maar wij worden ook genoopt, hem onder die karakters te plaatsen, die wij *zwak* noemen, vermits zij zich door *ieder* oogenblikkelijk gevoel, opwellende drift of opkomenden hartstogt laten beheerschen; en van hier moeten wij dus ook, bij het beoordeelen van dezen Profeet, uitgaan. Gevoel der hemeltergende boosheid, zou hem ernstig doen prediken; deze prediking zou, uit hoofde van Gods langmoedigheid, naar zijne gedachten, niet wel gerugsteund worden, en hij dus een valsch Profeet schijnen: dit doet hem zich aan zijnen pligt onttrekken en scheep gaan; vervolgens daar, door de hevigheid zijns gevoels, en afmattende overdenkingen, die zijn besluit hadden voorafgegaan, vermoeid, in eenen verdoovenden slaap vallen. Storm en beschamende herinnering doen met zijn ligchaam te

gelijk, zijn geweren ontwaken; en nu is zijn vorig gevoel afgewisfeld door een niet minder hevig dat zijner fchuld, namelijk. Immers dit doet hem dezelve reeds voor het Scheepsvolk bekennen, en zich des doods fchuldig keuren. Van hier, en niet uit koele verachting, is dus zijn raad oorfpronkelijk: *Hem in Zee te werpen.* Anders toch kan ik mij de blijken van achting en zorg des Scheepsvolks, voor zijn perfoon niet verklaren, welke wij aangeteekend vinden, als zijn in Zee werpen voorafgegaan.

Ook dit gevoel, wisfelde intusfchen even fpoedig, na het in acht nemen van zijnen raad, met dat van hevigen angst, en dat, bij zijn opnemen in den Visch, weder met dat van dankbare blijdfchap af. Van het een en ander overtuigt ons het lied, dat wij van hem vinden, en dat ons doet zien, dat wij hem, bij de overdrevene gevoeligheid en zwakheid zijns karakters, echter kunde, fmaak en Godsvrucht niet ontzeggen kunnen. Door het zeker vertrouwen op zijne redding, zingt hij nu reeds in den Visch, en draagt in dit Gezang de opregtfte voornemens aan God op. Maar naauwelijks is hij volkomen verlost, of hij aarfelt geen oogenblik meer, om met zijnen gewonen ijver den hem opgelegden last te volbrengen. Immers *Hoofdftuk* III: 4, fchijnt te kennen te geven, dat hij al fpoedig een derde gedeelte der Stad met zijne prediking vervuld hebbe, en, blijkens het vervolg met zoo veel ernst, dat het al fpoedig ter ooren des Konings kwam, en zulk eenen algemeenen indruk te weeg bragt, dat een geheele ommekeer daar uit volgde.

Hier ontdekt zich dan ook weder op nieuw de zwakheid van JONA's karakter, daar de Goddelijke verfchoning der *Niniviten* hem fpoedig, mee

met zijne vroegere gedachten, ook het vorige ongenoegen te binnen bragt, en dit even spoedig in zulk eene drift ontaardt, dat het hem onbedachtzaam om den dood doet wenschen; terwijl de spoedige overgang van vreugde, tot overmatig ongenoegen, in eene zaak van veel minder belang, ons ten zelfden tijde zijn karakter van deze zwakke zijde leert kennen. De koele schaduw toch van eene spoedig opgeschotene plant vervult hem met de hevigste blijdschap, doch daar tegen doet het gemis daarvan even onbedachtzaam zijne spijt, tot verachting des levens klimmen.

Dat nu, eindelijk JEHOVA's aanspraak, wederom die zelfde afwisseling bij hem te weeg bragt, vinden wij wel niet stellig door hem aangeteekend; maar het te boek stellen van het gansche verhaal, en inzonderheid van JEHOVA's beschamende Vraag, moet ons overtuigen, dat zijn dwaze stap door diepe schaamte en volkomene erkentenis van Gods wijsheid en liefde achtervolgd werd.

En hier mede eindig ik dan deze mijne Voorlezing, waar in mijn oogmerk slechts was, te doen zien, dat het denkbeeld aan eene Mijthe even zoo wel, als dat aan eene geschiedenis, met zwarigheden te strijden heeft en dat de wijze, van zich de geschiedenis voor te stellen, derzelver zwarigheden nog al kan verminderen. Verre dus van te denken, dat het pleit hier mede voldongen zou zijn, zal ik mij vergenoegen, hier door de aandacht bij dit boek bepaald te hebben.

TREKKEN UIT HET LEVEN VAN HENDRIK VAN OTTENWALD, TOT BEVESTIGING VAN PAULUS GEZEGDE *Gal.* VI: 9. *Laat ons goed doende niet vertragen, want ter zijner tijd, zullen wij maaijen, zoo wij niet verslappen.*

In een adelijk Dorp in *Frankenland*, werd voor eenige jaren KAREL WALLER, tot Predikant aangesteld. Hij was twee en dertig jaren oud, toen hij deze bediening aanvaardde, en hij had zich tot dit gewigtig ambt, trouw en zorgvuldig voorbereid.

De waardigheid van eenen Godsdienst-Leeraar staande te houden, dit was terstond, bij de aanvaarding van zijn ambt, zijn ernstigste toeleg. Dit was echter in het begin daarom voor hem zeer moeijelijk, dewijl de toenmalige Goedsheer, HENDRIK VAN OTTENWALD, niet zelden de onvergeefelijke dwaasheid had, om, in de tegenwoordigheid van hen, die onder hem stonden, met den geestelijken stand te spotten. WALLERS twee laatste Voorgangers, hadden, zoo als hem de Ambtman RIEL verzekerde, daartoe zelve aanleiding gegeven. De een was een losbandig, ondeugend mensch, die door zijn slecht voorbeeld zijne lessen en vermaningen alle kracht ontnam; de andere echter een belagchelijk Pedant geweest. Hoewel nu deze beide mannen, die de waardigheid van hunnen stand onteerden, den Heer VAN OTTENWALD geen het minste regt gaven, om over de Geestelijkheid in het algemeen zulk een ongunstig oordeel te vellen, zoo deed hij het evenwel dikwijls, en vertoonde zich daar door wel dra aan zijnen nieuwen Predikant, in zijne geheele naaktheid.

WAL-

WALLER, die een zeer verstandig man was, hield zich als of hij de stekelachtige gezegden, die zich OTTENWALD nu en dan zelfs jegens zijnen Persoon veroorloofde, niet bespeurde, en bragt hem daar door tot zwijgen. Want hoe zwak ook OTTENWALD van verstand zijn mogt, zoo bespeurde hij toch al ras, welk een man zijn tegenwoordige Predikant was, en dat hij zich wel mogt wachten, met hem in tweestrijd te geraken. Hij bejegende hem binnen kort met eene achting, die algemeene bewondering verwekte, en die WALLER eenig en alleen aan zijne verzamelde menschen- en wereldkennis te danken had, welke hem hier voortreffelijk te pas kwam. Hij toch die met de kleinste vouwen van het menschelijk hart bekend was, leerde dra zijnen Heer naauwkeurig kennen, en wist zich naar hem te schikken. Hij begon OTTENWALDS zwakheden daar door het best te heelen, dat hij ze verdroeg en zich daar in wist te vinden. Hij had zeer dikwijls opgemerkt, dat menschen van deze soort op de gemakkelijkste wijze door toegevenheid te winnen waren, en bragt ook dezen Heer daardoor allengskens tot erkentenis van zijne dwaling.

De naauwe vriendschap, die WALLER dra met den Ambtman, een zeer edeldenkend mensch, die zeer in gunst bij den Heer van OTTENWALD stond, maakte, verwierf hem het geheele vertrouwen van zijnen Heer. WALLER bediende zich hier van, overeenkomstig zijne edele denkwijs, ter bevordering der in menig opzigt zoo noodige zinsverandering van zijnen Goedsheer, en gebruikte daarbij de zoo navolgingswaardige voorzigtigheid, dat hij zich in geenen deele het aanzien gaf, als of hij deze bewerkstelligen wilde. Hier door bereikte hij zijn oogmerk veel gemakkelijker en zekerder, dan zijne Voor-

 gan-

gangers, die van valfchen ijver weggefleept, dikwijls van den Kansel op hunnen hooggebiedenden Patroon uitvoeren, en daar door meermalen hem zelven of anderen deden lagchen. Zulke vruchtelooze, eerder verbittering dan verbetering, voortbrengende middelen, kon de verstandige WALLER, die niet gewoon was zich zelven in het licht te staan, onmogelijk aanwenden. Hij wist wel hoe men het moest beginnen, om zich zelven den toegang tot de harten van anderen niet moedwillig te sluiten. Zijne menschen-kennis had hem geleerd, dat het door een zachtmoedig gedrag verworven vertrouwen, de eenige beste weg was om tot zijn doel te geraken, en de proef, die hij hier van bij zijnen Goedsheer nam, stelde zijne verwachting niet te leur. Geduld met zijne zwakheden, was het eerste vereischte, dat hij nooit uit het oog verliezen moest, en bescheidene leiding naar de wetten der gedwarzaamheid, ter regter tijd en ter regter plaats, het tweede, dat dezelfde opmerkzaamheid verdiende. Die beide leiden hem gelukkig tot het doel. OTTENWALD begon langzamerhand in de verkeering met hem smaak te vinden, en bezorgde hem daar door de beste gelegenheid, om zeer spoedig aan zijne zoo noodige herschepping te arbeiden. Hij was naauwelijks een jaar in zijne bediening, toen op het Slot reeds alles eene andere gedaante verkregen had. Ambtman RIEL, die een braaf man was, had reeds lang naar zulk een Predikant, als WALLER was, gewenscht, om met hem in betrekking van zijnen Goedsheer, eene gemeene zaak te maken, en nu deed hij op alle mogelijke wijze het zijne, om hem tot een waardig Beheerscher zijner onderdanen te hervormen. Het gelukte hem, met WALLER vereenigd, sommige losbandige Gezelschap-Houders

ders van zijnen Heer te verwijderen, en zij beiden hielden al dra hem den meesten tijd gezelschap.

De Heer VAN OTTENWALD, was toen omtrent 36 jaren oud, maar nog had hij geen vast karakter. Goede menschen konden hem tot het goede, en kwade tot het kwade overhalen. Gelijk een weerhaan van den wind gedraaid wordt, zoo liet hij zich wenden door de genen, die hem omringden. Reeds lang had de Ambtman ingezien, hoe noodzakelijk het voor hem was, slecht gezelschap van hem te verwijderen, maar niettegenstaande alles wat hij beproefd had, was hem dit niet gelukt. Het was voor WALTER bewaard, dat geen te volvoeren, waar naar hij zoo lang gewenscht had. Hij beleed hem, met de hem eigene bescheidenheid, dat hij voor dit werk alleen niet berekend was, en daartoe zijnen bijstand noodig had. WALTER, die nooit traag was, als hij ergens iets goeds kon stichten, vereenigde zich terstond met hem, en beiden dachten nu met inspanning op middelen, ter bereiking van hun edel doel. *Een of twee goede Gezelschap-Houders aan* hunnen Heer te bezorgen, was de uitslag van hun overleg.

De Heer VAN DAHL en de Heer VAN MILFING, twee nabuurige Goedbezitters, mannen van beproefde regtschapenheid, en Vaders hunner Onderdanen, die tot hier toe slechts verre bekenden van OTTENWALD gebleven waren, schenen hen beide tot deze onderneming als geboren te zijn. — Zij wenschten slechts eenparig, dat zij iets van hun oogmerk mogten gissen, op dat zij hunnen Heer halverwegen te gemoet mogten komen.

Dat mannen van hunne denkwijze zich, met waar genoegen, hier toe bereid zouden vinden,

daar aan twijfelden zij geen oogenblik, maar de wijze om dit hun bekend te maken, veroorzaakte hun vele bekommering. Gelukkig werd deze dra opgeheven, dewijl de Ambtman van den Heer VAN DAHL, verder bevordert werd en KRUG, WALLERS boezemvriend, in zijne plaats kwam. Aan dezen ontdekte hij het met RIEL ontworpen plan, en vond hem terstond bereid, om daartoe de behulpzame hand te bieden. KRUG, een jong mensch van dezelve edele gezindheid als WALLER, maakte er zijn werk van, om aan zijnen voortreflijken Heer, den schoonen wensch van zijnen vriend, op eene wijze bekend te maken, die zijne verhevene denkwijs in het helderst licht plaatste, en hem eene volkomene voldoening bezorgde.

De Heer VAN MILFING, die met den Heer VAN DAHL in de naauwste vriendschap leefde, hoorde dra van hem het voornemen van RIEL en WALLER, en was, even zoo min als hij, ongenegen, den wensch van deze goede menschen te vervullen.

De Heer VAN OTTENWALD, die intusschen door zijnen Ambtman en Predikant, welks aanzien dagelijks bij hem toenam, op deze brave mannen opmerkzaam gemaakt was, zocht naar hunnen omgang, en vond dra, dewijl zij zich in het begin naar zijne zwakheden schikten, zeer veel behagen daar in. Toen nu zijne vorige vrienden, die deze waardige mannen den naam van Zuurmuilen en Schijnheiligen plagten te geven, dit zagen, zoo onttrokken zij zich gelukkig aan de verkeering met hem. 't Is waar, zij beproefden het wel eerst hem wederom ten afval te bewegen, en hij zelf was nabij zijn val; maar DAHL, MILFING, RIEL en WALLER, stonden als Kolossen hem ter zijde, en lieten hem niet zinken, hoewel hij dikwijls begon te wan-

wankelen. De twee laatsten, die zelve nooit gedacht hadden, dat hun invloed op hunnen Heer zoo groot zou zijn, en daarom met huivering, meermalen het mislukken van hun plan te gemoet zagen, wisten naauwlijks van vreugde wat te doen, toen zij hun Godvruchtig werk van den Hemel zoo begunstigd zagen. Het scheen, als of OTTENWALD door zijn nieuw gezelschap herboren was, en men kon aan hem de waarheid bevestigd zien, dat het verkeeren met goede menschen in dezelfde mate, schoon mogelijk minder spoedig, voordeelig is, als de omgang met kwaden, schadelijk is.

Zoo ging dan OTTENWALD, allengskens, van het kleine tot het groote voort. De onvermoeid voortdurende pogingen van zijne vrienden, om hem tot nadenken te gewennen, misten hun doel gedurig minder, en WALLER had zelfs eer hij het vermoedde, het genoegen te zien, dat zijn Kweekeling begon, meer dan een bloot navolger van het goede te zijn. Deze waarneming verheugde hem hartelijk, want nu kon hij het er voor houden, *dat zijne zinsverandering vast gegrond was*, en hij *voor afval zou bewaard blijven*, waar in hij zich, gelijk de uitkomst leerde, ook niet bedroog. OTTENWALDS zedelijk bederf was gelukkig nog niet tot zulk eene hoogte geklommen, dat niet eenige goede grondstellingen in zijn ziel wortelen hadden kunnen schieten, die door eene zorgvuldige aankweeking, het zaad van het kwade konden verstikken. Ook de Ambtman RIEL bragt het zijne toe, tot uitroeijing van kwade gewoonten, en tot vermindering van tijdbedervende, kostbare en de gezondheid nadeelige vermaken van zijnen Heer, terwijl hij hem steeds nuttig bezig trachtte te houden. Hij, die als hij gewild had, de schoonste gelegenheid had gehad, om zijne beurs te ma-

maken, dewijl hem zijn Heer de vrijheid liet om naar zijn goeddunken te handelen, dwong als het ware zijnen Heer, met eigene oogen te zien, en met eigene ooren te hooren. Als het slechts mogelijk was, wikkelde hij hem in bezigheden, spoorde hem hier en daar aan, den Heer VAN DAHL, of den Heer VAN MILFING raad te plegen; en gewende hem zoo allengs tot werkzaamheid en eindelijk zelfs tot vlijt.

Zijne overeenstemmende denkwijs, en even daar uit ontstane innige vriendschap met WALLER, kwam hem in vele inrigtingen en verbeteringen, waarin hij eenig en alleen het welzijn van zijnen Heer en zijne onderdanen beoogde, ongemeen te stade, en men vond hier wederom een klaar bewijs, hoe veel goeds twee brave menschen stichten kunnen, die den Geest der eensgezindheid en des vredes bezielt. Hunne vriendschap werd eindelijk des te meer onverbreekbaar, daar WALLER de eenige zuster van RIEL, tot vrouw nam.

Deze Echt was voor hunnen Heer, die nog ongehuwd was, van groote gevolgen. WALLER, die in de armen van eene beminnenswaardige en voortreffelijke vrouw, de waardij van huisselijk geluk, in deszelfs geheelen omvang, leerde kennen, kwam daar door op het gelukkig denkbeeld, dat veelligt een even zoo gelukkig huwelijk de welvaard van zijnen Heer onomstotelijk kon vestigen, en alle zijne aangewende pogingen tot verandering van zijn zedelijk karakter, de kroon kon opzetten. Hij voelde zich zoo levendig van de waarheid van deze zijne meening overtuigd, dat hij van het oogenblik af geenen anderen wensch koesterde, dan dien, om zijnen Goedsheer gelukkig gehuwd te zien.

Een gelukkig toeval bekroonde al dra zijnen wensch. Hij leerde op eene kleine reis, eene

 Freu-

Freule van 24 jaren kennen, die hem toescheen alle die eigenschappen te bezitten, welk hij in de Gemalin van zijnen Heer wenschte vereenigd te zien. — En hij verheugde zich hartelijk toen hij vernam, dat zij de jongste was van drie zusters, waar van de eene aan den Heer VAN DAHL, de andere aan den Heer VAN MILFING gehuwd was. Toen hij wederom thuis kwam, betoonde hij, bij de eerste gelegenheid, aan den Heer VAN DAHL, zijn genoegen over de gemaakte kennis met zijne vrouws. zuster, en ontdekte hem rond uit zijn oogmerk met haar en OTTENWALD. DAHL, die met dezen thans in vriendschap leefde, en zich over zijne veranderde denk- en handelwijs, van harten verheugde, vond dezen inval in het geheel niet verwerpelijk. Hij wist ook bovendien, dat OTTENWALD, na het overlijden van zijnen reeds bedaagden Oom, de Heer VAN BRONK, erfgenaam van vele aanzienelijke goederen worden moest, en zag dat dus ook van deze zijde beschouwd, goed voor zijne zuster gezorgd was, als dit huwelijk tot stand mogt komen. Hij bedankte den Predikant voor zijne goede meening, en ontbood zijne zuster, om tusschen haar en OTTENWALD, kennis te kunnen maken.

SOPHIA VAN RING, zoo heette de Freule, vereenigde met een schoon gelaat, een zacht gedrag, geschikt om mannen harten te veroveren. Even goed van geest als van hart, voorzien met de gelukkige gave van goeden luim en scherts, trok zij de verwondering van allen, die haar leerden kennen, tot zich. Wel ervaren in alle haar geslacht noodige kundigheden, ontbrak het haar ook niet aan bekwaamheid, om een huisgezin te besturen en zij overtrof zelfs hierin hare beide oudere zusters. Een zoo voortreffelijk Meisje was het, die de verstandige WAL-

WALLER, tot Gemalin voor zijnen Heer had uitgekozen. Voor hem zelven echter verborg hij zijn oogmerk, dewijl hij niet gaarne wilde aangezien worden voor den genen, die hij bij hen was, en dewijl hij ook eerst den indruk wilde afwachten, die de Freule op hem maken zoude.

SOPHIA VAN RING, die bijna in 6 jaren niet bij hare Zwagers geweest was, trok de opmerking van allen tot zich, toen zij aankwam. Zoo veel verstand, zoo veel levendig vernuft, zoo veel bekoorlijkheid had men nog nooit bij haar waargenomen. Zij leiden haar bij den Heer VAN OTTENWALD, en waren reeds vooraf van hare overwinning zeker. OTTENWALD voelde ook in der daad, bij de eerste zamenkomst, de magt harer bekoorlijkheid zoo sterk, dat hij eenige dagen achter elkanderen, met WALLER over niets, dan over haar sprak, en hem na eenige weken beleed, dat hij haar beminde, en hem vriendschappelijk vraagde, of het wel gedaan zijn zoude, als hij haar zijne hand aanbood? — WALLER, gedeeltelijk over het vertrouwen van zijnen Heer, gedeeltelijk over zijn bereikt oogmerk, hooglijk verblijd, sprak hem met zulk eene warmte over de voortreflijke hoedanigheden der Freule, dat het even zoo tot het hart ging, als het uit het hart kwam. — OTTENWALDS besluit was nu genomen. De Freule VAN RING, die om dat zij arm was, juist geene rede had om de spijtige te spelen, gaf hem, daar zij hem buitendien niet ongenegen was, gaarne het Jawoord. De dag hunner verbintenis werd bepaald, en de Heer VAN OTTENWALD verzocht zijnen Oom, den Heer VAN PRONK, op de Bruiloft.

De Heer VAN PRONK, was een eerwaardig Grijsaard van 78 jaren, wiens wasdom aan deugden,

den, maar het eenparig oordeel van allen die hem kenden, met de toeneming in jaren, bestendig gelijken tred gehouden hadden. Als een meer dan dertigjarige kinderlooze Weduwenaar, besteedde hij zijne krachten en zijnen tijd geheel, aan de bevordering van den welstand zijner Onderdanen. Geen Goedsbezitter in den geheelen omtrek, leefde zoo eenvoudig als hij, hoewel hij de rijkste van allen was. De Landsheer, zeide hij, moet sparen, op dat hij iets hebbe, om den behoeftigen in tijd van nood, bij te staan. Wie zal dan mijne arme onderdanen ondersteunen, wanneer een hagelbui, of veeziekte hen tot den bedelstaf dreigt te brengen, als ik het niet doe? gaf hij eens iemand ten antwoord, die hem vraagde: voor wien hij toch zoo spaarde, daar hij geene kinderen had?

O! dat toch alle Grooten der Aarde, als onzen Goedsheer dachten, riepen daarom dikwijls zijne gelukkige Onderdanen, vol verrukking! en zegenden duizendmaal den dag, waar op hij hen begon te regeren, en niemand wenschte hem te overleven. Slechts eene zaak was er, die zijne vreugde somtijds verbitterde, en dit was de gedachte, hoe het na zijnen dood op zijne goederen gaan zoude? Zijn eenige Erfgenaam, zijn Neef OTTENWALD, scheen hem niet toe, de man te zijn, die in zijne voetstappen treden zoude, en daar door werd zijn hart, dat van Vaderliefde jegens zijne onderdanen gloeide, met diepe droefheid vervuld. In langen tijd had hij niets van hem gehoord, toen de noodiging ter Bruiloft verscheen. Vol verwachting, of het toenemen in jaren geene verandering in de denkwijs van zijnen Neef, te weeg gebragt had, begaf zich de waardige Grijsaard op reis. De verbintenis van zijnen Neef, met de zuster van de Heeren VAN DAHL en

en MILFING, die hij als voortreflijke mannen kende, scheen hem in alle opzigten, veel hoop te geven, en spande zijne verwachting zeer hoog.

Toen hij bij zijnen Neef kwam, had deze juist een bezoek van zijne Bruid, zijne Zwagers, en de Ambtman en Predikant waren er ook tegenwoordig. — De Heer VAN PRONK, die van de gunstige verandering van zijnen Neef, zelfs geen wenk gekregen had, en hem slechts als den ligtzinnigen, losbandigen man kende, dien hij voor WALLERS komst was, raakte daar door den eersten avond reeds, over alles wat hij zag en hoorde, in geene kleine verwondering. Wij zouden te wijdloopig worden, als wij de toenemende verwondering van dezen waardigen Grijsaard, geheel wilden teekenen. Genoeg zij het in 't algemeen te zeggen, dat hij naderhand dikwijls verklaarde, dat hij niet geweten had, of alles wezenlijk zoo ware, dan of hij droomde. Het was ruim vijf jaren geleden, dat OTTENWALD bij hem geweest was, en hem door zijn gedrag aanleiding tot gegronde vrees voor zijne Onderdanen gegeven had; maar hoe geheel anders vond hij hem nu? Waar aan deze gelukkige verandering toe te schrijven was, bleef voor zijn scherpziend oog niet verborgen, toen hij nadere kennis met de voortreflijke mannen, WALLER en RIEL, gemaakt had. DAHL en MILFING, aan welke hij zijne blijdschap mededeelde, ontdekten hem nu, hoe bezig deze edele mannen, voor het welzijn van zijnen Neef, geweest waren.

OTTENWALD zelf hoorde nu voor het eerst wat hij hen schuldig was, en was vooral verrukt over WALLER, dewijl hij hem zulk eene voortreflijke Freule tot Vrouw verkoren had. PRONK was niet minder over deze keus verblijd,

blijd, en vierde den bruiloftsdag van zijnen Neef, met jeugdige levendigheid en vrolijkheid.

Eenige maanden naderhand, deed hij zijnen Neef den voorslag, om van zijne goederen, als zijn Erfdeel zijnde, bezit te nemen, dewijl de gebreken des ouderdoms hem tot de waarneming van zijnen post begonnen onbekwaam te maken. OTTENWALD nam dit voorstel, zonder bedenken aan, dewijl hij inzag, hoe nuttig het voor hem zijn zou, zich nu nog van zijnen Oom als eenen Leidsman en Raadgever te kunnen bedienen, daar hij nu in eenen veel grooteren werkkring verplaatst zou worden, en in plaats van zijn klein Landgoed, nu vier aanzienlijke goederen zou moeten besturen. Niets was hem hierbij onaangenaam, dan dat hij zijn dorp moest verlaten, de scheiding van WALLER en RIEL viel hem zwaar, want zij waren zijn hart dierbaar geworden. Ten teeken van zijne dankbaarheid, verordende hij bij zijn vertrek, dat zij geheel hun leven lang, de jaarlijksche inkomsten van zijn goedje met elkanderen zouden deelen.

Toen hij op de goederen van zijnen Oom kwam, werd hij met vrolijk gejuich ontvangen, want BRONK had reeds zorg gedragen, dat de kwade gedachten, die zijne onderdanen van zijnen Neef hadden, waren weggenomen, en dat hunne gemoederen tot eene blijde verwachting gestemd waren. De Heer VAN OTTENWALD, liet ook deze verwachtingen niet onvervuld, maar betoonde zich in alle opzigten, als een waardig navolger van zijnen grooten Oom, en zijne lievenswaardige Echtgenoote, wist hem steeds zoo te binden, dat geene gedachte aan ontrouw in hem opkwam.

Ongeveer twee jaren na zijne komst, ging zijn Oom, in de gewis voor hem zeer beloo-

nen-

nende Eeuwigheid over. Korte dagen voor zijnen dood, schreef hij nog in de dankbaarste bewoordingen aan WALLER, en verzekerde hem, dat hij nu den dood met ware vreugde te gemoet zag, dewijl hij zijnen Neef, geheel naar zijnen wensch hervormd, en tot een regtschapen man gemaakt zag.

Diergelijke beloonende uitingen hoorden de verdienstelijke mannen WALLER en RIEL, van OTTENWALD zelven, van zijne Gemalin, van zijne Zwagers en van alle zijne onderdanen. Ieder achte en beminde hem en de som van het goede, dat zij door een voorbeeldigen wandel, uitstekende trouw in hun beroep en door hunne onverbreekbare vriendschap stichteden, was ongemeen groot. Nog tot op den huidigen dag, worden hunne namen in den ganschen omtrek, niet dan met eerbied en hoogachting genoemd.

OPVOEDING.

Aanleg tot zekeren gemoedsaard, of veel meer de vorm, waarin zich de Geest der menschen bewegen zal, brengt ieder mede op de wereld. Het werk der opvoeding strekt dus eigenlijk, om de natuur, bij de ontwikkeling van het karakter, de behulpzame hand te bieden.

Verbeelden wij ons eene landstreek, waar in heuvels, beken, dalen, rotsen en boschjes, op de menigvuldigste wijze, afwisselen — en die een rijk man, in een Engelschen tuin wil veranderen. Is hij een man van smaak, zoo zal hij, wat de natuur hem aanbiedt, op het schoonst tot zijn doel weten te bezigen, en men zal den tuin dies te fraaijer vinden, naarmate kunst en natuur elkanderen de hand boden, om het menigvuldige dezer streek tot een schoon

schoon geheel te vereenigen. De grondstreken echter, die de natuur maakte, waar door in het algemeen het karakter bepaald wordt, moet de Opvoeder, de Kunst-Hovenier kennen en bezigen. — Hij moet echter vooral niet denken, om heuvels te slechten en dalen te vullen, boschjes om te hakken, en beken anders te willen leiden; maar hij laat deze grondstreken, die de natuur bij het ontwerp van het karakter teekende, als een heilig werk onveranderd.

Het is gemakkelijk te verklaren, hoe menschen, die dezelve opvoeding gehad hebben, echter in hunnen gemoedsaard zeer ongelijk aan elkanderen zijn. Kinderen met eenen gelijken aanleg uitgerust en op dezelfde wijze opgevoed, zullen elkanderen gelijk worden. Maar het eene kind, levendig en vrolijk, denkt en voelt snel, het andere langzaam: het een is hoofdig, het andere buigzaam en toegevend; het een is verlegen en schuw, het andere vrijmoedig en openhartig. Behandelt de Opvoeder nu beiden met dezelfde hardheid of toegevenheid, zoo is het natuurlijk, dat de geaardheid van zulke kinderen, zoo lang zij eene gelijke opvoeding genieten, zich gedurig meer van elkander moeten verwijderen. Dit is de rede, waarom kinderen van dezelfde Ouders, zoo zeer van elkanderen verschillen.

Men behandelt immers den eenen akker anders, als den anderen. Voor den stijven en harden grond, heeft men ijzere eggen, zoo wel als houten voor de zachtere aarde. Maar is de Vader streng, zoo bearbeidt hij met ijzere zware eggen, het hart van alle zijne kinderen, zonder te bedenken, dat ieder aard eene eigene behandeling vereischt. En wanneer de vruchten niet gedijen willen, dan geeft men de natuur de

schuld, en spreekt van booze, ligtzinnige, voor alle verleiding vatbare harten.

Welk eene zware kunst is de opvoeding! Hoe vergeeflijk is hier, ja een misslag, maar hoe oneindig groot ook het nadeel! Hoewel wij den akker zien, en op velerlei wijze beproeven kunnen, want hij vertoont zich nooit anders, dan hij is, zoo wordt van den ervarensten en verstandigsten landman, toch menige fout in de behandeling van den bodem begaan. — Maar deze fout kan op het volgende jaar, zeer gevoegelijk verbeterd worden, en men vergeet de geledene schade. Maar heeft het hart van den mensch, door eene ondoelmatige opvoeding, eene eene slechte rigting gekregen, zoo kan slechts bij een tweeden druk des werks, de fout verbeterd worden, — en men moet het tot zoo lang gebruiken, zoo als het is.

EDUARD STERN.

DE ZONDERLINGE.

Aan de Seine woont een man, die sedert zeven à acht jaren, dagelijks van één tot zes ure, op de kaai wandelt, hoedanig ook het weêr zij. De Directeur der Politie hoorde dit, en ontbood hem bij zich, maar kreeg tot antwoord, dat hij met de Politie niets te doen had. Toen reed de Directeur zelf naar hem toe, klom vier trappen op, en vond hem lezende, in een met boeken bezaaide kamer.

Waarom hebt gij niet bij mij willen komen? vraagde de onverwachte Gast.

Mijn Heer! antwoordde hij, ik heb de Eer niet tot uwe Vrienden te behooren, en God zij dank! als beschuldigde behoefde ik niet voor u te verschijnen.

Niemand heeft ook over u geklaagd, zeide de Directeur, maar uwe dagelijksche wandelingen, steeds op dezelfde uren, loopen in het oog.

Waar-

Waarom? hernam *de Zonderlinge*, het wandelen is gezond voor mij. Ik ben een goed Edelman, mijn Heer, ik had behalven mijne eigendommen, jaarlijks tweeduizend livres renten op den Staat; van dit alles is mij niet meer overgebleven, dan vijfhonderd livres inkomen, gij gij weet wel door welke voorvallen. Ik moest mij dus behelpen. Mijne boeken heb ik behouden. De lucht hier aan *de Seine* doet mij goed. Ik koos deze woning. Des voormiddags lees ik, — mijne maaltijden zijn natuurlijk zeer matig, 's namiddags ga ik wandelen, en zoo bewijs ik, dat men met vijfhonderd livres inkomen, onafhankelijk en bij gevolg gelukkig leven kan.

De Directeur vond behagen in dezen man. Hij vertelde dit voorval eens aan den Hertog VAN ORLEANS, die uitriep: maar indien die man eens ziek wordt, zoo heeft hij immers niet eens zoo veel, dat hij den Wondheeler eene aderlating kan betalen; zeg hem, dat ik hem een pensioen van driehonderd *livres* geef. Terstond liet de Directeur *den Zonderlinge* roepen, om hem deze vrolijke tijding mede te deelen, maar kreeg, gelijk de eerste reis, ten antwoord: dat hij niets met de Politie te doen had; en als de Directeur zelf weder naar hem toereed, zoo weigerde hij standvastig dit Pensioen aan te nemen, verzekerende dat hij met zijne vijfhonderd livres zoo wist huis te houden, dat hij niets meer noodig had, en dat hij dus aan niemand eenige verpligting wilde hebben. Niettegenstaande de schijnbare eentoonigheid zijns levens, is deze man zeer vrolijk. Hij bezit twee geestige vrienden, die op de kaaij met hem praten. Zijne kundigheden zijn zeer uitgebreid, onder anderen verstaat hij de gelaatkunde zeer goed, en kan de voorbijgaanden aanzien, welk handwerk of bezigheid zij oefenen — en zelden vergist hij zich.

MIJN HART ONTBOEZEMD, BIJ HET OVERLIJDEN VAN ONZEN GELIEFDEN LEERAAR, DEN WEL EERWAARDIGEN HEER

ARENT VAN IJSENDIJK,

Ontslapen den 3den van Zomermaand 1818. (1)

Mijn dierbare IJSENDIJK! Gij zijt niet meer op
aarde;
Uw dienstwerk is dan reeds, naar 's Heeren
raad volbragt,
Bestemd tot hooger werk, werdt gij reeds in-
gewacht,
Door JEZUS uwen Heer, wiens wil Gij hier ver-
klaarde.

Gij scheidt op de aarde wel van dubbel teedre
banden,
Maar Hij, uw Leidsman hier, blijft na uw
scheiden God,
Die u niet noodig heeft tot zorgen voor hun
lot;
't Is in zijn wijs bestel, in trouwe vaderhanden.

Gij

(1) Even als wij, uit achting voor den waardigen DE HAAS, het ons toegezondene Dichtstukje, in de *Boekzaal* van Januarij dezes Jaars, eene plaats hebben ingeruimd, voldoen wij ook thans aan het verzoek van den Zender, door de plaatsing van dit Dichtstukje.

Gij laat betrekking na; hoe velen zien wij treuren!
Gemeente, Gade en Kroost; — zij weenen bij uw graf.
Elk zegt, bij 't opwaarts zien: — „ neemt God dit pand ons af?
„ Wat toch is nu in staat uit droefheid op te beuren?" —

Berusten in Gods raad, aan Jezus voeten leeren;
Hij is, Hij blijft getrouw tot in alle eeuwigheid;
Die aan zijn gansche Kerk, de rust heeft toegezeid;
Die zaait en maait, en na den strijd doet triomferen.

Kom, Amstels Sion! hef blijmoedig 't hoofd naar boven:
Staar niet in 't zwijgend graf. — Hosanna zij uw toon:
Het Hallel is te hoog; dat zingt men voor den troon.
Kom, laat uw lofgeschal de klaagstem toch verdoven!

De trouwe Heer der Kerk, zal voor u blijven zorgen;
De Ontzeegling van Gods raad werkt, u tot heil, steeds voort.
En, wat ook tegenwoel, niets is er dat Hem stoort:
Wacht, en uw oog ziet eens dien eeuwig zaalgen morgen.

Wat is het uitzigt schoon! — die weinig [illegible]
gestreden,
Ziet als het eind van 't perk, de fonkelende
kroon,
Verzadigd met Gods beeld, 't aanschouwen
van Gods Zoon,
Voor wien men nederknielt met vrolijke gebeden.

Nu juicht reeds onze Vriend, van 't zwakke
vleesch ontbonden,
Bij Jezus, dien hij ons, in al zijn majesteit,
Verkondigde als Gods Lam, tot 's zondaars
zaligheid:
Hier sprak hij van de rust; hij heeft die rust ge-
vonden.

O slapende overgang, van de aard tot 's Hemels
Koning!
O aangename toon in zalige melodij!
O stoorloos vreugdgenot, verzeld door de
Engelenrij!
Gij roept ons toe: „vaart wel! — ik rust in
's Vaders woning!

Wij staren op uw rust; wij zullen blijven stamel-
len,
Van Jezus, uwen Borg, op wien gij steeds ons
weest;
Wien ge als het eeuwig heil, van 't schuldig
menschdom preest.
Haast zien wij Hem en u; Hij zal ook ons ver-
zaamlen.

Ver-

Verlustig u in Hem, met al Gods lievelingen, al
Met Leeraars, die nog korts, voor u, ter zaalge kust
Aanlandden, die met u thans juichen in die rust,
Waar gij nu reeds met hen het lied des Lams moogt zingen.

't Geen hier uw spiegel was, dat moogt gij nu aanschouwen,
Al 't donkre ziet gij daar, in 't allerhelderst licht:
Gewis, men krijgt van de aarde ook voor Gods troon berigt,
Om, tot Vorst JEZUS eer, elkaar daar op te bouwen.

En mogt gij hier alreeds voor velen nuttig wezen,
Gij waart hen tot die vreugd', gij zijt hen voorgegaan:
Eens zullen zij met u voor Koning JEZUS staan:
Dan, knielend', juichen zij: „O Heer! Gij zijt geprezen!"

Nu zingt gij voorts met hen: Gij zijt die eere waardig!
„ Gij kocht ons met uw bloed, ô Heer! ons leidde uw hand:
„ Wij knielen dankend' neêr voor U in 't Vaderland!"
Die danktoon groeij' steeds aan: wij doen dat eeuwig vaardig.

Wij zingen nu in 't koor de hemelmaatgezangen;
„ Wij juichen dankend' voort, tot eens 't bezuingeschal,
„ Na d' afloop van uw' raad, de dooden wekken zal,
Als 't uurglas ledig is, om de eeuwigheid te vangen! "

'k Geloof staart u wel na; maar ik daal naar beneden;
Uw kring is mij te hoog, verhemelde IJSENDIJK!
Ik ben nog mensch, op de aard; gij juicht in 't hemelrijk;
Ik ding nog naar den prijs; gij hebt den strijd volstreden.

'k Zeg staamlend u vaarwel: mijn ziel blijft Gode vragen,
„ Met kinderlijk ontzag: " Breekt niet die morgen aan,
„ Dat ik, van 't stof ontboeid, tot IJSENDIJK zal gaan,
Om met hem voor uw' troon, te juichen: welbehagen! "

Vaarwel, o dierbre Vriend! daar zijt gij eeuwig veilig!
Daar, in 't gewest des lichts, leeft gij in zegepraal:
Gij viert met JEZUS Kerk daar 't hemelsch Avondmaal,
En zingt voor zijnen troon nu eindloos 't driemaal heilig!

A. TROMP HEINS.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 17den Junij, werd alhier tot *Doctor Juris Romani et hodierni* bevorderd, de Heer H. HIDDINGA, van het *Heerenveen in Friesland*, na, met lof, in het openbaar te hebben verdedigd, zijne *Dissertatio Juridica inauguralis, de vi legis novae in ultimas voluntatis, ante conditas, post eam morte confirmatas.*

Den 19den Junij, verkreeg de Wel Eerw. Heer H. EGBERTUS VINKE, van *Amsterdam*, onlangs Student aan deze Akademie, thans Pred. aan *de Vuursche*, de waardigheid van *Doctor* in de *Godgeleerdheid*; na in het openbaar zeer loffelijk te hebben verdedigd, zijn *Specimen Hermeneutico-Theologicum, quo vaticinationes* Jesu Christi, *de perpessionibus suis, morte et in vitam reditu, illustrantur et vindicantur.*

Tot *Professores extraordinarii* aan onze Hoogeschool, zijn door Z. K. M. aangesteld, in de Faculteit der *Geneeskunde*, de Heer J. VOSMAER, en in die der *Wiskunde* en *Natuurlijke Wijsbegeerte*, de Heer T. G. VAN LIDTH DE JEUDE, beiden tot nu Hoogleeraren aan het thans opgehevene Athenæum van *Harderwijk*.

FRANEKER.

In plaats van den Hoog Eerw. Hooggeleerden Heere W. A. VAN HENGEL, van hier naar *Amsterdam* vertrokken, is tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan het Athenæum ter dezer plaatse beroepen, de Hooggel. Heer J. AMERSFOORT, Theologiæ Doctor en Professor in de Oostersche Letterkunde, aan het Athenæum te

Harderwijk; welke, met de overige Hoogleeraren, terstond na het eindigen der Groote Vacantie, een aanvang van zijn onderwijs zal maken.

Den 26sten Junij l. l., is hier, door den Wel Ed. Heere P. CAMPER, Philos. Theoret. et Literar. humanior. Candidatus, onder voorzitting van den Oud-Professor EV. WASSENBERGH, in het openbaar verdedigd, deszelfs *Specimen Philologicum* behelzende eenige oordeelkundige Aanteekeningen op den eersten Herderszang van THEOCRITUS.

SCHOOL-NIEUWS.

GOUDA.

Het strekt Curatoren der Latijnsche Scholen, te *Gouda*, tot genoegen, door dezen te kunnen berigten, dat de vrees, welke hun door den ziekelijken toestand van den Heer Rector, C. SCHOLL VAN EGMOND, sedert ruim een jaar werd ingeboezemd, en het nadeel, van het onder zijn bestuur zoo bloeijende Instituut dreigde, grootendeels is verdwenen; daar zijn herstel reeds zoo verre is gevorderd, dat het Huisonderwijs weder door hem is opgenomen, en er alle hoop is, dat zijn Ed., na het afloopen der Vacantie, in staat zal zijn, zijn beroep in den geheelen omvang als te voren waar te nemen.

De begunstiging, welke de Latijnsche Scholen binnen deze Stad, van alle kanten mogten ondervinden, en den goeden uitslag van het onderwijs op dezelve gegeven, maken het tot pligt, dit berigt aan belanghebbenden mede te deelen; — terwijl het Curatoren geen gering genoegen is, de tevredenheid te hebben mogen on-

ondervinden, en den lof te hooren, door den Wel Ed. Heer Inspecteur der Latijnsche Scholen in dit Koninkrijk zoo ruim gegeven, omtrent de vorderingen der Discipelen, van alle klasfen, zeker daar aan toe te schrijven, dat het Huis-onderwijs, en dat der Scholen, gedurende de indispositie van den Heer Rector, zoo door zijne zorge, als door de vriendelijke en hartelijke hulp van den Heer Conrector KNACKWOERST, niets hadden geleden. —

Gouda, Uit naam der Heeren Curatoren, den 8 Julij 1818. A. V. D. KERCKHOVEN, *Secretaris.*

HAARLEM.

Den 24sten Junij. Heden had alhier de promotie aan de Latijnsche Scholen, met de gewone plegtigheid plaats. Dezelve werd vereerd, door de tegenwoordigheid van Z. E. den Heere Gouverneur van *Noord-Holland*, en andere Magistraten, en veraangenaamd door een bij uitstek fraai Muzijk. F. W. VAN STIJRUM, hield eene Oratie: *De obsidione Harlemi a. MDLXXII.* L. W. BRUIJNEN, *De Caesare Petro Russorum imperatore.* A. G. ALEWIJN, *De Petro Hoofdio Corn. S.* P. H. BLOEMEN, *De Tjerkio Hiddis S. Friesio*, en J. P. CROMMELIN, *De Gulielmo primo*, zijnde alle deze Oraties, gelijk hier gebruikelijk is, geheel door hen zelven opgesteld en bearbeid. F. W. VAN STIJRUM, ontving, ingevolge het besluit van Curatoren van voorleden jaar, ter uitreiking van Griekfche Prijsen, behalve den gewonen, ook eenen buitengewonen Griekschen Eereprijs, tot belooning voor zijne aanhoudende vlijt en gemaakte vorderingen in de Griekfche taal; en de overige de gewone prijsen, en allen werden tot de Akademische lessen bevorderd. Verder hadden er op de eerste klasse geene bevorderingen plaats, uitgezonderd dat P. N. ARNTZR.

ZENIUS, J. G. BOEKENOGEN en J. D. PUIN, van de vierde orde tot de derde overgingen, de eerste met een prijs. Tweede klasse: van de eerste orde tot de vierde van de eerste klasse, H. E. WEIJERS met een prijs, en A. JELTES. Van de tweede orde tot de eerste, B. ARNTZENIUS, J. PEERLKAMP, W. VAN HOUTEN, LANDSCHOT, HUBRECHTS en P. STRENGERS, de twee eersten met prijsen. Derde klasse, van de eerste orde tot de tweede, van de tweede klasse, J. W. VAN DER WISSEL, P. G. HUBRECHT, M. VAN ROSSUM en P. ELIAS, de twee eersten met prijzen. Van de tweede orde; tot de eerste, H. J. AERNOUT, G. LEE, J. ROOKMAKER en J. WARNING, de twee eersten met prijsen. Vierde klasse, J. V. WESTRIK, werd om bnitengewone ijver en vorderingen, van de eerste orde bevorderd tot de tweede orde, van de tweede klasse. Tot de tweede orde van de derde klasse, gingen over B. VAN GEUNS, BURMAN, C. SMALBAAAK, N. LEE, ARNTZENIUS, WAARDENBURG, VAN DEN ENDE, en GERLINGS, de vier eersten dezer orde met prijsen. Van de tweede orde tot de eerste, A. PEERLKAMP, H. CROMMELIN, A. ROOD, H. VAN STEENBERGEN, A. CANNEMAN en P. VAN VLOTEN, de twee eersten met prijzen. Van de derde orde tot de tweede, H. W. HORUFFT, J. GROENEWEG, H. VAN HEES, D. VAN DE WEIDE en J. HOOGSTRATEN, de drie eersten met prijsen.

Op het aan de Latijnsche Scholen verbondene Institut, hadden de volgende bevorderingen en uitdeelingen van Fransche en Engelsche Boekgeschenken plaats; P. N. ARNTZENIUS en A. G. ALEWIJN, zittende in de klasse van verdiensten, mogten niet mededingen. Eerste klasse, op de eerste orde ontvingen G. LEE en F. W. VAN STIJRUM. de eerste eereprijsen, hebbende de laatste den voorrang alleen, door het lot tegen G. LEE ver-

verloren. Van de tweede orde tot de eerste, P. ALEWIJN en J. V. WESTRIK, beide met prijsen. Van de derde tot de tweede, D. SERRURIER, met een prijs. Van de vierde tot de derde, H. E. WEIJERS met een prijs. Van de vijfde tot de vierde W. VAN HOUTEN, H. AERNOUT en P. STEENGERS; de eerste met een prijs. Tweede klasse. Van de eerste orde, tot de vijfde van de eerste klasse. H. W. WAARDENBURG, H. S. VAN WICKERVOORT CROMMELIN en M. VAN ROSSUM, de eerste met een prijs. Van de tweede orde tot de eerste, J. ROOKMAKER en A. CANNEMAN, beide met prijsen. Van de derde orde tot de tweede, W. VAN DE ENDE en H. VAN STEENBERGEN, beide met prijsen. Van de vierde tot de derde, J. BURMAN en H. VAN GEUNS, de eerste met een prijs. Op dezelfde orde ontving A. PEERLKAMP een prijs. Van de vijfde tot de vierde, A. VAN DE WEIDE, en J. H. VAN HEES, beide met eereprijsen.

AMERSFOORT.

Den 8sten Julij 1818. Nadat op Maandag, den 29sten Junij 1818. de Latijnsche Schooljeugd dezer Stad in de Latijnsche en Grieksche talen was geëxamineerd, en onder de leiding van den Heer J. BORST, aangesteld tot Onderwijzer bij de Latijnsche School alhier, in die vakken, welke, volgens besluit van Z. M. den Koning, moeten worden gedoceerd, proeven van gemaakte vorderingen, had afgelegd, zoo dat in alles door Heeren Curatoren de grootste te vredenheid werd betoond; vond op heden de plegtigheid der promotie plaats. Bij dezelve werd C. MORREES, een Jongeling, die door zijnen onvermoeiden ijver, beminnelijk karakter en onberispelijkheid van zeden, de genegenheid en achting van allen, die hem kennen, had verworven, na het houden eener Redevoering, *De Utilitate Literarum Humaniorum*, tot de Akademische lessen be-

bevorderd, de zeer geleerde Heer J. A. VAN [illegible], Rector dezer School, vervolgens, na eene toepasselijke voorafspraak, overgaande tot de uitdeeling der belooningen, ontving bovengemelde Jongeling eenen schoonen eereprijs. Daarna werden de leerlingen der overige klassen, die door hunne werkzaamheid en goeden aanleg hadden uitgemunt, met prijzen van bevordering of naarstigheid begiftigd; zijnde dezelve H. J. B. VAN BUIL, C. KUIPER VAN DER STAM, G. COL, G. J. SCHELTINGER, P. J. VAN DER STAM, U. H. F. VINCENT DU BOIS, J. HARDERWIJK, W. BAKKERS, J. BOERWIJN, T. J. VAN LACUM, G. J. F. BORSTMANS, M. GROOTWEDE en L. J. HULSTKAMP; die allen op eene bevallige wijze hunne *Gratiarum Actiones* reciteerden, en hierdoor de goedkeuring van Heeren Curatoren, en eene aanzienlijke schare der notabelste Ingezetenen wegdroegen. Na eene korte toespraak, van den Heer Rector, werd eindelijk deze plegtigheid, door een fraai Muzijk, waartoe zich eenige Heeren Liefhebbers hadden willen verledigen, even gelijk dezelve begonnen en verpoosd was, gesloten.

GRONINGEN.

Den 8sten Julij. Na dat op eergisteren de Latijnsche Schooljeugd, in de Grieksche en Romeinsche Talen, en gisteren in de Wetenschappen, daar toe betrekkelijk, en daar mede in verband staande, loffelijke proeven harer gemaakte vorderingen, aan de Edel Achtbare Heeren verzorgers dezer Scholen gegeven had: vond heden de plegtige uitdeeling der prijzen, en de bevordering tot de Hooge School, en hoogere Klassen plaats; welke plegtigheid door den Heer en Mr. W. TERPSTRA, Rector der Latijnsche Scholen geopend werd, met eene vergelijkende beoordeeling der gevoelens van *Macrobius*,

en

verdediger over de plaats van HOMERUS, *Odyss.* B. XI: v. 306—15 en die van VIRGILIUS, *Aen.* B. VII v. 582 et seqq.

Waar na in de Klasse der Griekfche en Latijnfche Letterkunde, de volgende uitmuntende Jongelingen, met prijzen begiftigd werden; uit de eerfte Klasse ontving H. VAN ALPHEN, van *Leijden*, den Griekfchen en Latijnfchen prijs, uit de tweede insgelijks beiden B. TEN BRINK, uit de derde den Latijnfchen Z. SALVERDA, den Griekfchen A. MONKEMA, uit de vierde beiden, H. S. ZUIDEMA, uit de vijfde beiden, C. MULDER, uit de zesde den Latijnfchen J. A. FEITH, den Griekfchen J. S. SWAAGMAN.

In de eerfte Klasse der Mijthologie werd bekroond J. J. CANTER CREMER, in de tweede A. KUIPERS, in de eerfte der Gefchiedenis C. DE KRUITZ, in de tweede G. A. STRATINGH, in de derde C. MULDER, in de eerfte klasfe der Geographie J. TERPSTRA, in de tweede Z. SALVERDA, in de derde E. LAMB. DE GARVERE, in de eerfte der Mathefis H. VAN ALPHEN, in de tweede J. BRAAK, in de derde F. LAMB. DE GARVERE.

Met getuigfchriften van goed gedrag, en naarstig opkomen in de Scholen, werden op de vierde, vijfde en zesde Klasfe, (buiten welke dezelve niet gegeven worden,) vereerd, uit de eerstgenoemde: de brave Jongelingen J. A. KRAMER, A. H. NOORMAN, J. SIBINGA en E. FEITH, uit de tweede L. LEWE, van *Middelstum* en JOO W. J. BENNEMA DE FONTEIJNE, uit de derde J. E. VAN ENSCHUT, J. L. TRIP en E. H. W. TOPPE.

Van de zesde tot de vijfde Klasfe werden bevorderd, J. A FEITH, J. E. VAN ENSCHUT, J. L. TRIP, E. H. TIEMANS, J. S. SWAAGMAN, J. H. ALDRING en E. G. H. POPPE, van de vijfde tot de vier-

vierde C. MULDER, P. L. DE GAVERE, B. ... van *Middelstum*, P. ALBRECHT, R. KEMPER, J. A. H. DEEN, G. LANDWEER, C. J. DUBLEU, L. OFFERHAUS, J. NANNING VAN DER HOOP; van de vierde tot de derde E. L. ZUIDEMA, J. A. KRAMER, A. H. NOORMAN, J. SIBINGA en C. C. OFFERHAUS, van de derde tot de tweede E. SALVERDA, G. A. STATINGH, C. TH. LUBBERS, A. TONKENS, D. DE VRIES REILINGH, L. ..., TH. W. VAN BEININGEN BOSCH; van de tweede tot de eerste B. TEN BRINK, J. L. SCHAAP, J. TERPSTRA, C. DE RANITZ en J. J. CANTER CREMERS, van de eerste tot de Hooge School, H. VAN ALPHEN, T. J. VAN IDDEKINGE, J. DUIJMAER VAN TWIST, J. KIJMMELL, H. T. DE COCK, H. W. MEURSING, R. H. E. WICHERS, M. C. OOSTERBEEK, G. WOLTRING en J. A. KARSTEN, van welken de eerste H. VAN ALPHEN, eene door hem zelven vervaardigde redevoering hield: *De rudentibus urbis Persepolis* d. i. *over de bouwvallen der stad Persepolis*, die aan de talrijke schare toehoorders zeer beviel.

Een fraai muzijk opende, verpoosde, en sloot deze, voor hen, welke gewoon zijn door te denken, belangrijke plegtigheid.

LEEUWARDEN.

Den 22sten Junij is alhier, op de voormalige Rectors School, het halfjarig openbaar examen, van alle de Klassen der Latijnsche Schooljeugd, tot genoegen van H. H. Curatoren gehouden, en zijn door dezelve van lagere tot hoogere Klassen gepromoveerd, de volgende, zeer brave Jongelingen: van de zesde tot de vijfde Klasse vijf, waar van de bovenste L. R. SALVERDA, met een prijs van naarstigheid, van de vijfde tot de vierde ook vijf, waar van de twee bovensten J. G. OTTEMA en A. W. ANDREAE, beide met een prijs van naarstigheid, van de vierde

de tot derde drie, waar van de bovenste C. S. VENING, met een prijs van naarstigheid; van de derde tot de tweede drie, waar van de twee bovenste C. ALBARDA en P. W. HOEKSTRA, beide met een prijs van naarstigheid; van de tweede tot de eerste vier, waar van de bovenste C. F. R. NAUTA, met een prijs van naarstigheid. Den 6den Julij werden de prijzen van naarstigheid aan gemelde Jongelingen, uit naam der Heeren Curatoren, op het Raadhuis in het openbaar toegedeeld, welken allen toen ook hunne gratiarum actiones, zoo prosa als carmine, zeer bevallig deden.

Vervolgens hield ook aldaar de Heer Rector en Curator V. SLOTHOUWER, eene korte voorafspraak, waar in hij eensdeels op het hartelijkst betreurde, het overgroot verlies der Maatschappij, bij het overlijden van den bij een iegelijk, die het geluk had van zulk een braaf man en geleerden te kennen, met het grootste regt hoogst gewaardeerden Predikant en Curator der Latijnsche Scholen, N. LOBRIJ, andersdeels aan den Eerw. en zeer gel. Heer G. H. M. DELPRAT, *Pred.* bij de Walsche Gemeente, betuigde het eenparig genoegen, van de Curatoren en Burgerij, over deszelfs verkiezing tot Curator, in plaats van zijn Eerw. nimmer vergeetbaren boezemvriend.

Eindelijk beklommen de twee bovensten van de drie, alle met aanzienlijke prijzen van naarstigheid, naar de Akademie gepromoveerde uitmuntende, zeer gevorderde Jongelingen, het Spreekgestoelte, en oreerden, de eerste W. W. BUMA, *de origine et caussis tam graecae quam latinae eloquentiae*, de tweede *de aemulatione laudabili virtutis semper imitatrice et saepe matre*, de derde die ook zoude oreeren, over het gezegde van HORATIUS, *nullius addictus jurare in*

verba magistri, C. SCHELTINGA VAN BERGSMA, werd zeer ongelukkig in zijn het geheele jaar met bijzondere naarstigheid betrachte voornemen gestuit, door het onverhoeds overlijden van zijn Heer Vader. Alles werd verrigt tot bijzonder genoegen van Heeren Curatoren, en verdere toehoorders, bijzonderlijk ook van den Hoog Wel Geb. Heer Gouverneur van *Friesland*, dewelke zoo wel het examen, als deze plegtigheid met zijn bijzijn vereerde.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

HET ALGEMEEN CHRISTELIJK SIJNODE DER NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK, 1818.

Uit kracht van het Algemeen Reglement, voor het Bestuur der Hervormde Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden, Art. 20, en ingevolge eener dispositie van zijne Excellentie, den Heere Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk enz., de dato 5 Junij No. $\frac{2\,1\,6}{1\,1\,4\,2}$, is deze hooge Kerkvergadering, op den 11ten Julij zamengekomen, en plegtig geopend, in de Klooster Kerk, in 's *Gravenhage*. De Hoog Eerw. Heer C. FRANSEN VAN ECK, Hoogleeraar en Predikant te *Deventer*, hier toe bij laatstgemelde dispositie, uitgenoodigd, hield vooraf eene toepasselijke Kerkelijke redevoering, naar aanleiding van *Luk.* XVII: 20. laatste ge-

gedeelte. *Het Koningrijk van God komt niet met uiterlijk gelaat*, strekkende ten betooge: dat het uiterlijk gelaat van den eerdienst niet bevorderlijk is, aan de ware belangen van het Christendom.

Na het einde der Godsdienstoefening, deelde de Secretaris van het Sijnode, openlijk mede, dat, volgens Art. 17. van het Algemeen Reglement, door de na te melden Provinciale Kerkbesturen, tot Leden dezer Sijnodale Vergadering benoemd waren:

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, Ds. P. VAN DER WILLIGEN, Pred. te *Tiel*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, Ds. W. L. KRIEGER, Pred. te *'s Gravenhage*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, Ds. J. VAN SLOGTEREN, Pred. te *Hoorn*, als Secundus van Ds. J. L. WOLTERBEEK, Pred. te *Amsterdam*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, Ds. A. VAN DEINZE, Pred. te *Middelburg*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, Ds. C. VAN DER LEEUW, Pred. te *Utrecht*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, Ds. G. VAN DER TUUK, Pred. te *Berlicum*, als Secundus van Ds. J. WESSELIUS, Pred. te *Idaard*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, Ds. C. FRANSEN VAN ECK, Hoogleeraar en Pred. te *Deventer*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, Ds. D. HENDRIKSZ., Pred. te *Grouingen*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, Ds. J. J. SCHOLTEN, Pred. te *Breda*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, Ds. S. H. A. BEGEMANN, Pred. te *Norch*.

Uit de Commissie tot de Huishoudelijke Zaken der Walsche Kerken, Ds. G. S. DE CHAU-

PEPIÉ, Pred. in 's *Gravenhage*, als Secundus van Ds. D. DELPRAT, Pred. in 's *Gravenhage*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Limburg*, Ds. J. VERLOREN, Hoogleeraar en Pred. te *Maastricht*.

En als Ouderling uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, de Heer M. N. BEETS, Ouderling te *Haarlem*.

Tot Praeadviserende Leden, door de Godgeleerde Faculteit te *Leijden*, de Hoogleeraar L. SURINGAR.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Utrecht*, de Hoogleeraar G. VAN OORDT.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Groningen*, de Hoogleeraar A. IJPEIJ.

Deze allen waren in de Vergadering tegenwoordig, benevens den Secretaris Ds. J. J. DERMOUT, Pred. in 's *Gravenhage*, en den Quaestor, de Heer F. TAIJSPIL, JANSZ. Oud Ouderling te *Amsterdam*.

De Secretaris en Adviseur bij het Departement van Kerkelijke Zaken, las daar op voor, een besluit van Z. M. den Koning, van den 4den Junij l. l. No. 8. waar bij benoemd zijn:

Tot President dezer Sijnodale Vergadering, Ds. W. L. KRIEGER, tot Vice-President Ds. C. FRANSEN VAN ECK, en tevens bepaald, dat de Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, alle naar buiten werkende Sijnodale besluiten en verordeningen, welke, schoon niet vallende in de termen der Algemeene Reglementen, waarop zijner Majesteits uitdrukkelijke sanctie wordt vereischt, echter van eenen belangrijken aard zijn, met deszelfs visa zal voorzien, ten bewijze, dat daar van bij het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, de noodige kennis wordt gedragen.

Hier na deed zijne Excellentie, de Heer Di-

rec-

recteur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, de Baron VAN PALLANDT VAN KEPPEL, eene plegtige aanspraak, en constitueerde de Vergadering, namens zijne Majesteit.

Op den 15den daaraanvolgenden, is deze hooge Kerkvergadering gesloten, vooraf hield de Hoog Eerw. Heer P. VAN DER WILLIGEN, Pred. te *Tiel*, eene doelmatige Leerrede, over den heerlijken, maar stillen voortgang van het Christendom; naar aanleiding van *Matth.* XIII: 33. Hier op deed zijne Excellentie, de Heer Directeur Generaal, eene treffende aanspraak, die deze derde zamenkomst van het algemeen Sijnode, plegtig sloot, en door den Heer President, zegenend werd beantwoord, waar na het gansche werk dezer Vergadering, met dankzegging werd opgedragen, aan den Allerhoogsten.

GELDERLAND.

ARNHEM.

WAGENINGEN, den 14den Junij. Heden werd ons van den predikstoel bekend gemaakt, het overlijden van eenen onzer vorige waardige Evangeliedienaren, den Wel Eerw. en zeer geleerden Heer A. VAN IJSENDIJK, laatst Pred. te *Amsterdam*, die van het jaar 1782 tot 1788, de Evangeliedienst in onze Gemeente heeft waargenomen, en wiens nagedachtenis bij ons in zegening zal blijven.

NIJMEGEN.

OIJ EN PERSINGEN, den 2den Junij l. l., in *'s Hage* overleden zijnde, in den ouderdom van 68 jaren, de Hoog geb. Heer O. W. H. GRAVE VAN BIJLANDT MARIENWEERD, Heer van deze plaats, buitengewoon Staatsraad, Lid van de Ridderschap en Provinciale Staten van *Gelder-*

land, heeft onze Leeraar, op den 7den daaraan volgende, ons met aandoening bij dit sterfgeval bepaald, en bij het verlies van dien edelen, die wegens zijne voortreffelijke hoedanigheden, hoog geacht en bemind was, en door hoogstdeszelfs Echtgenoote en Kinderen, niet alleen, maar door velen, als ook door ons zeer betreurd wordt ons godsdienstig opgewekt, om onze eigene sterfelijkheid ter harte te nemen.

HERVELD. Na dat onze Leeraar, op den 9den Junij, van zijne betrekking op Gemeente en Classis, behoorlijk was losgemaakt, door den daar toe van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, Gecommitteerden, den Wel Eerw. Heer A. JONCKERS, Pred. te *Heteren*, nam hij den 14den hartelijk afscheid van ons, predikende over 1 *Joh.* II: 28. *En nu kinderkens, blijft in hem, enz.*

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN vakant. Zie April 1818.

SLIJK, EWIJK EN OOSTERHOLT. Zie Mei 1818.

HEES, NEERBOSCH, HATERT EN WEURT. Zie Junij 1818.

NISTRIK EN BALGOIJ staat vakant te worden. Zie Junij 1818

ZUTPHEN.

BORCULO, den 31sten Mei. Onze Leeraar Ds. G. W. IMMINK, van hier naar *Engelbert* in *Groningerland*, beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

TIEL.

ZOELEN. Alhier is op vertoonde Collatie, der Vrouwe dezer Heerlijkheid, beroepen, de Wel Eerw. Heer N. C. KIST, Theol. Doctor en Candidaat van den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, welke deze beroeping on-

onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie heeft aangenomen.

ERICHEM, den 5den Julij. Heden voormiddag, is onze Leeraar J. BOLDERMAN, in den dienst dezer Gemeente bevestigd, door deszelfs Zwager, Ds. J. C. VERLOUW, Pred. te *Wolphaartsdijk*, onder de Classis van *Goes*, bij afstand van onzen Consulent Ds. C. VAN DIEST, Pred. te *Buren*. De tekst van den bevestiger was, *Matth.* XVII: 5. de laatste woorden: *Hoort hem*, die van den bevestigde, 1 *Cor.* I: 18. *Want het woord des kruices, is wel den geenen die verloren gaan dwaasheid, maar ons die behouden worden is het een kracht Gods.*

EVERDINGEN vakant. Zie Mei 1818.

AVEZATHEN staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

ASCH. Zie Junij 1818.

OPHEUSDEN. Zie Junij 1818.

DRUMPT staat vakant te worden. Zie Junij 1818.

BOMMEL.

METEREN den 7den Junij, maakte onze Leeraar, J. STERK, in zijne voorafspraak ons bekend, dat hij eene beroeping, naar de Gemeente van *Brielsch Nieuwland*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had, en den 28sten daaraanvolgenden, dat hij die beroeping had aangenomen.

VUREN EN DALEM, den 26sten Junij. Onze Leeraar, Ds. K. VAN DER KLOES, op de benoeming van *Z. M.* onzen Koning, van hier naar *Leerdam*, Kerkelijk beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen; terwijl deze openstaande Leeraarplaats, op gegevene Collatie, spoedig staat vervuld te worden.

WAARDENBURG EN NEERRYNEN. Zie Meij 1818.

GELLIKUM EN RENOIJ vakant, Zie Junij 1818.

HARDERWIJK.

DOORNSPIJK. Onze beroepen Leeraar J. R. STAVERMAN, is den 7den Junij l. l., in zijnen dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Broeder H. S. STAVERMAN, Pred. te *Kolderveen*, bij afstand van den Consulent Ds. P. A. LE FEVRE DE MONTINGNIJ, Pred. te *Elburg*. De bevestiger nam ten tekst 1 *Thess.* V: 13*a*. *En achtze zeer veel in liefde, om hunnes werks wille.* Terwijl de bevestigde zijnen dienst aanvaardde, met 2 *Cor.* IV: 1 met vs. 7 ingesloten: *Daarom dewijl wij deze bediening hebben enz.*

ELBURG. Ds. J. P. VERFF, Pred. te *Hasselt*, heeft de beroeping hier op hem uitgebragt, na beraad, onder inwachting der vereischte approbatie, aangenomen.

ERMELLO staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'T WOUD, den 7den Junij. Heden werd onze beroepene Leeraar, Ds. H. J. VENEKA, in den h. dienst bevestigd, door onzen Consulent Ds. C. LOBRIJN, Pred. te *Schipluiden*, met *Matth.* XXVIII: 20. De bevestigde deed na den middag zijne intrede, met *Coll.* I: 25 en 26.

WILSVEEN vakant. Zie April 1818.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, den 27sten Mei 1818. Heden is alhier bij het Klassikaal Bestuur geexamineerd, Mejufvrouw MARIJKE HOOGWINKEL, (die zich bij de vorige Vergadering had aangegeven, met vertooning van alle de stukken,

wel-

welke daar toe gevorderd worden, bij Art. 17 en 20, van het Reglement, op het Godsdienstig onderwijs,) en heeft in alle deelen, zoo volkomen voldaan, aan de vereischten, bij Art. 19 bepaald, dat zij met eenparige stemmen en algemeene goedkeuring, van alle de Leden bevoegd verklaard is, om te staan naar den post van Catechiseermeesteres, waar toe zij ook, weinige dagen daar na, op vertooning van de acte, welke haar conform Art. 23. van het Reglement, was ter hand gesteld, door den Eerw. Kerkeraad van *Rotterdam*, is aangesteld.

ROTTERDAM. Door den Eerw. Kerkeraad der Engelsche Presbijteriaansche Gemeente alhier, is tot Herder en Leeraar, in plaats van den Emeritus J. HALL, beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. WOOD, die, na verkregene Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, den 21sten Junij in zijnen dienst bevestigd is, door den Wel Eerw. Heer W. MACPHAIL, Predikant bij de Schotsche Gemeente alhier, en dien zelfden dag een aanvang van zijn h. dienstwerk gemaakt heeft.

SCHIEDAM. De beroeping alhier uitgebragt, op den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. WIJS, J. CSZ. door het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, Kerkelijk wettig verklaard zijnde, heeft ook de goedkeuring van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning verkregen. Dus wordt zijn Eerw. eerlang alhier te gemoet gezien.

ZEVENHUIZEN, den 10den Julij 1818. Heden overleed alhier, tot onze grievende droefheid, na eene langdurige en smartelijke ziekte, in den ouderdom van 41 jaren, onze waardige en hooggeachte Leeraar en Vriend; de Wel Eerw. Heer J. U. GRAAF, in wiens Evangeliedienst wij ons omtrent 17 jaren verblijden mogten. In 1798 werd hij als Proponent beroepen

en in den h. dienst bevestigd, te *Hoogvliet*, alwaar hij zich in het huwelijk begaf, met Mejufvrouw HENDRINA MASTENBROEK, bij welke hij twee kinderen verwekt heeft, die nog in leven zijn, een zoon en eene dochter. Voor weinige jaren hertrouwde hij met Mejufvrouw NEELTJE BOOGAARDT, die nog in leven is. Zijn Eerw. was een man van uitstekende zielsvermogens en grondige geleerdheid, die zich door zijne bevallige predikgaven, kiesschen smaak, minzame en nuttige verkeering, bij allen die hem gekend hebben, geacht en bemind gemaakt heeft, en wiens verlies, door de Zevenhuifsche Gemeente, door zijne grijze Moeder, door zijne Kinderen, en door zijne Vrienden, met alle reden, hartlijk betreurd wordt, zullende zijn naam nog lang in gezegende gedachtenis blijven. De Wel Eerw. Heer C. A. VAN SCHAGEN, Pred. te *Kapelle op den IJssel*, heeft de Gemeente den eerstvolgenden Zondag, bij dit sterfgeval bepaald, naar aanleiding van *Joh.* XIV: 1. *Uw harte worde niet ontroerd, gij lieden geloofd in God, geloofd ook in mij.* God zorge voor zijne nagelatene Weduwe en Kinderen, trooste de diep bedroefde Moeder, en voorzie op zijn tijd, in de behoefte dezer Gemeente.

DELFSHAVEN. De Eerw. Kerkeraad berigt ontvangen hebbende, van het overlijden van den Wel Eerw. zeer geleerden Heere O. PORJEERE, rustend Pred. te *Alkmaar*, voorheen Leeraar der Hervormde Gemeente alhier, heeft onze Leeraar Ds. J. VAN BRANDENBURGH, aan de Gemeente hier van kennis gegeven, en dezelve opgewekt, om aan den overledenen te blijven gedenken, en zijn geloof en goede werken na te volgen.

L E IJ D E N.

ZEVENHOVEN. Onze Leeraar, A. ASTRO, in

in de Gemeente van *Ransdorp* en *Schellingwoude*, beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt, en zich den 12den Julij l. l., op nieuw aan ons verbonden.

HOOGMADE EN RIJPWETERING. Zie Junij 1818.

DORDRECHT.

NIEUW LEKKERLAND, den 19den April. Onze Pred. Ds. C. KUMSIUS, heeft de beroeping naar de Gemeente van *Opheusden*, onder de Classis van *Tiel*, aangenomen.

St. ANTONIE POLDER. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. VAN AMERON, beroepen te *Hoogmade*, den 25sten Junij, in eene Kerkeraads Vergadering van zijne betrekking tot deze Gemeente, en de Classis van *Dordrecht*, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. Heer E. KIST, Pred. te *Dordrecht*, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft op den 20sten Julij, zijne Affcheids-Leerrede gehouden, met *Joann.* XVII: 11. middelste gedeelte. *Heilige Vader! bewaar ze in uwen naam.*

GIESEN OUDKERK. Onze Pred. Ds. C. A. ROMBACH, van hier beroepen naar *Leerbroek*, onder de Classis van *Gouda*, werd den 26sten Junij in eene Kerkeraads Vergadering door den Wel Eerw. Heer C. DIEMONT, als Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, van zijne betrekking tot deze Gemeente, en de Classis van *Dordrecht* behoorlijk losgemaakt, en heeft op den 28sten Junij, zijn affcheid gepredikt, met *Matth.* XIII: 3—8. — Op dien zelfden dag, is in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, gemaakt het volgende zestal:

DD. P. H. G. NAHUIS, Predd. te *Bunnik* en *Vechten*. B. NIEUWKOOP, te *Berkenwoude* en den *Achtenbroek*; W. SPIERING H. Z., te *Poortugaal*.

J. C.

J. C. PRILLEVITZ, in *den Bommel*. A. LUBERTI AUGUSTINI, te *Waal* en *Hondswijk*. P. BROEKMAN, te *Heikoop*.

Vervolgens dit drietal:

DD. NAHUIS, NIEUWKOOP en PRILLEVITZ.

En daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer P. H. G. NAHUIJS; welk beroep aan den Wel Ed. geboren Ambachtsheer, ter goedkeuring is toegezonden.

SCHELLUINEN. Op den 4den Junij l. l., is alhier, ten overstaan van den gewonen Consulent, gemaakt het volgende zestal, van Heeren Predikanten:

DD. W. VAN GEND DE LEEUW, Predd. te *Hardinksveld*. G. M. VAN DOESBURG, te *Hoornaar*. J. J. W. DIEMONT, te *Bleskensgraaf* en *Hofwegen*. G. BURCK, te *Vinkeveen*. P. VAN DER HAGE SPEELMAN, te *Giesendam*. en G. F. HEENK, te *Drunen*.

Waar uit ten zelfden dage, geformeerd is dit drietal:

DD. G. F. HEENK, J. J. W. DIEMONT en G. BURCK.

En daar uit beroepen G. F. HEENK. Die ook deze beroeping aangenomen heeft, onder inwachting der noodige approbatien.

GIESEN OUDKERK staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

DUBBELDAM. Zie Mei 1818.

G O U D A.

LEERBROEK vakant. Zie Mei 1818.

KEDICHEM staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

BERG-AMBACHT staat vakant te worden. Zie Junij 1818.

LEERDAM vakant. Zie Junij 1818.

NOORDELOOS. Zie Junij 1818.

BRIELLE

BRIELLE.

SIMONSHAVEN EN BIERT, den 6den Mei, werd door den Kerkeraad alhier, onder het bestuur van den Consulent C. GUTTELING, Pred. te *Zuidland*, gemaakt het volgend drietal:

DD. J. C. WIERSMA SWALUE, Predd. te *Makkinga*, c. a., onder de Classis van *Heerenveen*. F. C. EVERAARS, te *Lopik* en *Cabauw* en G. VERBEEK, te *Goudriaan*.

En daar uit beroepen, Ds. J. C. WIERSMA SWALUE, Pred. te *Makkinga*, c. a., dan na beraad heeft Z. E. voor deze beroeping bedankt; zoo dat de Gecombineerde Gemeente van *Simonshaven* en *Biert*, nog vakant blijft.

OUDENHOORN. Ds. L. VORRMAN van *Scherpenisse*, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, op den 8den Junij, het vorige drietal aangevuld, met Ds. KAMERMAN, Pred. in *de Leur*, die dan ook vervolgens is beroepen.

BRIELSCH NIEUWLAND, den 1sten Junij. Op heden heeft de Kerkeraad alhier, ter vervulling van de openstaande Predikants-plaats, onder het bestuur van den Consulent, het navolgende drietal van Predikanten gemaakt:

DD. J. STERK, Predd. te *Meeteren*. P. VAN AMERON, te *St. Antonie Polder*, en J. MEERBURG SNARENBURG, te *Vrouwenpolder*.

En is daar uit beroepen, Ds. J. STERK, Pred. te *Meeteren*, welk beroep door den Ambachtsheer van het *Nieuwland* geaggreëerd, aan den beroepenen toegezonden, en van denzelven in beraad genomen is.

HEKELINGEN. Zie Mei 1818.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTELVEEN, den 28sten Junij. Heden hadden wij het genoegen, onze Kerk versierd te zien met een fraai Orgel, voor het grootste gedeelte bekostigd, uit de milde bijdragen onzer Gemeente. Het werd bij gelegenheid der Inwijding, op eene treffende wijze bespeeld, door den beroemden BRACHTHUIZER van *Amsterdam*, die met zijn kunsttalent uit hetzelve, alle die toonen lokte, waar toe de bekwame Meesters, VOOL en KNIPSCHEER, mede van *Amsterdam*, hetzelve met alle mogelijke zorg in de zamenstelling verordend hadden.

Bij de Inwijding-plegtigheid, betoogde onze Leeraar, A. HOFFMAN, des voormiddags naar aanleiding van *Ps.* XXXIII: 1—3, hoe men bij de noodzakelijkheid van het openbaar Godsdienstig Gezang, met orde aan te heffen, de Orgelmuzijk hebbe aan te merken. En des namiddags, naar aanleiding van *Joh.* IV: 24, dat men niet onbepaald, al wat uitwendig is in onze openbare Godsvereering, en vooral niet de Orgelmuzijk, moet veroordeelen, als strijdig met de Geestelijkheid van den Christelijken Godsdienst, indien dit uitwendige slechts niet overdreven wordt, zoo het overeenkomt met den Geest van het Evangelie, en met de waardigheid van onze natuur.

WAVERVEEN, den 29sten Junij. Op het beroep van Ds. A. SJOERNIS, tot Leeraar in deze Gemeente, is de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring verkregen.

AMSTERDAM, den 1sten Julij. Op het beroep van Ds. W. B. NIVISON, tot Predikant in de

de Engelsche Gemeente te *Amsterdam*, is de Kerkelijke en Koninklijke approbatie ontvangen.

AMSTERDAM vakant. Zie Junij 1818.

HAARLEM.

HAARLEM, den 8sten Junij. De beroepingen van de *Beverwijk*, op den Wel Eerw. Heer G. O. BRUGMAN, tot nu toe Predikant *aan de Bilt*, en van den Wel Eerw. Heer J. J. SCHOLTEN, als nog Pred. te *Breda*, uitgebragt, zijn, na de Kerkelijke goedkeuring ontvangen te hebben, naar *'s Gravenhage*, ter bekoming van de Koninklijke approbatien verzonden.

BLOEMENDAAL. Naardien het beroep van Ds. J. WIJS, J. CSZ. naar *Schiedam*, reeds met de Koninklijke goedkeuring bekrachtigd *is*, bij besluit van Z. M. van den 17den l. l., is van Z. E. den Directeur Generaal der Zaken, van den Hervormden Eeredienst, handopening verzocht, tot het vervullen der op handen zijnde vakature.

WORMERVEER vakant. Zie April 1818.

BEVERWIJK EN WIJK AAN ZEE. Zie Junij 1818, *en hier boven* onder *Haarlem*.

HAARLEM. Zie Junij 1818. en hier boven.

UITGEEST staat vakant te worden. Zie Junij 1818.

ALKMAAR.

PETTEN. Onze Leeraar, A. SJOERNIS heeft na beraad, voor het beroep te *Hensbroek* bedankt, doch dat naar *Waverveen* aangenomen. Zoodat

PETTEN staat vakant te worden.

WINKEL, den 14den Junij. Heden gaf onze Leeraar, A. HOUTKAMP, ons kennis van het overlijden van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer, O. PORJEERE, laatst rustend Predikant te *Alkmaar*, en aldaar op den 8sten Junij, in den gezegenden ouderdom van bijna 82 jaren, overleden. Zijn Wel Eerw. was onze Leeraar, van den

den 14den Mei 1797, tot den 25sten Maart 1798. Van elk onzer nog steeds geacht en bemind, trof ons het berigt van zijnen dood, en twijfelen wij niet, of zijne nagedachtenis zal nog lang onder ons in zegening zijn.

SCHOORL, GROET EN KAMP, den 21sten Junij. Heden nam onze Leeraar, L. J. VAN DAM, van hier beroepen naar de *Beemster*, en van wegen het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, volgens orde gedimitteerd zijnde, affcheid van ons, met de vermaning van den Apostel *Joan* 1 br. II: 28. *En nu kinderkens, blijft in hem: op dat wanneer hij zal geopenbaard zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van hem niet beschaamd gemaakt worden, in zijne toekomste.* Dus

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant.

OOSTEREND OP TEXEL. Ook Ds. D. MOREAU, Pred. te *Durgerdam*, heeft voor onze beroeping bedankt.

Den 25sten Junij, heeft de Kerkeraad eene derde beroeping uitgebragt, op den Wel Eerw. Heer H. DOORENBOSCH, Pred. te *Blesse*, *Blesdijke* en *Peperga*, uit een drietal, waar op, nevens den beroepenen, geplaatst waren.

DD. R. WASSENAAR, Predd. te *Wier*, en W. FERWERDA, te *Oppenhuizen*.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMER. Zie Maart 1818.

OOSTVLIELAND. Zie Junij 1818.

HEILO. Zie Junij 1818.

VALKOOG EN ST. MAARTEN vakant. Zie Junij 1818.

ALKMAAR vakant. Zie Junij 1818.

H O O R N.

ENKHUIZEN. De beroeping van Ds. A. W. HASELAAR, tot vierden Predikant in deze Ge-

meente,

meente, heeft de Kerkelijke en Koninkiijke goedkeuringen verkregen.

HENSBROEK, den 17den Julij. Na dat Ds A. SJOERNIS, Pred. te *Petten*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt had, heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent J. A. HANEWINKEL, Pred. te *Obdam*, heden het navolgende zestal gemaakt:

DD. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Predd. te *Nieuwe Niedorp*. J. H. WORST, te *Etershem* en *Schardam*. P. G JONGBLOED, te *Westwoud* en *Binnewijzend*. L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*. F. POTTER, te *Waal* en *Koog* op *Texel*. J. SCHARDAM, te *Holijsloot* en *Uitdam*.

Uit dit zestal zijn op het drietal gebragt:

DD. VAN BALEN BLANKEN, WORST en JONGBLOED.

Waar uit beroepen is, Ds. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*, aan wien de beroepsbrief, door den Ambachtsheer geaggreëerd, is toegezonden.

AARSWOUD. Den 18den Junij l. l., heft de Kerkeraad, na verkregene handopening, onder het Bestuur van den Consulent H. VAN WIJHÉ, Pred. te *Hoogwoud*, het navolgend zestal gemaakt:

DD. P. W. PRINS, Predd. te *Landsmeer*. L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*. J. B. HARTMAN, te *Warmenhuizen*, J. SCHARDAM, te *Holijsloot* en *Uitdam*. A. B. HAGEN, te *Schermerhorn*. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, te *Westmaas*.

Op dien zelfden dag zijn op het drietal geplaats:

DD. PRINS, VISSER en HARTMAN.

Waar uit op den 28sten Junij beroepen is, L. VISSER, Pred. te *Spanbroek* en *Opmeer*, aan wien de beroeping is toegezonden.

HOORN vakant. Zie Maart 1818.

ZWAAG. Zie Junij 1818.

E D A M.

MIDLIE. Ds. J. H. DIJKHUIZEN, Pred. te *Haskerhorne* en *Oudehaske*, onlangs voor het alhier op zijn Wel Eerw. uitgebragt beroep bedankt hebbende, is den 7den dezer maand, op den vorigen voet, door den Kerkeraad gemaakt dit viertal van Predikanten:

DD. D. MOREAU, J. VAN AKEN, D. BAKKER en J. METS, Predd. te *Durgerdam*, *Michielsgestel*, *Kerkwerve* en *Ouddorp* en *Ooterleek*.

Uit deze nominatie is dadelijk beroepen, de Wel Eerw. Heer D. MOREAU, Pred. te *Durgerdam*.

KWADIJK, den 20sten Mei. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. S. TIMMERMAN HUBERT, naar *Colhorn*, heeft de Kerkeraad na verkregene handopening, onder het bestuur van den Consulent, het volgende zestal van Predikanten gemaakt:

DD. G. BURCK, Predd. te *Vinkeveen*. J. H. WORST, te *Etershem* en *Schardam*. T. CANTER ALTA, te *Purmerland*. J. A. HANEWINKEL, te *Obdam*. J. J. SCHILHAM, te *Oudendijk*, en K. HERINGA te *Herwijnen*, met het lot tegen J. DIJK, te *Ooster-* en *Wester-Blokker*.

De drie eerstgenoemden, zijn op het drietal geplaatst;

en is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer G. BURCK, Pred. te *Vinkeveen*. Welke beroeping door de Ambachtsheeren van de Zeevangs-dorpen, die vooraf hunne toestemming gegeven hadden, dadelijk is geaggreëerd.

Na beraad, heeft Ds. G. BURCK, voor de beroeping bedankt.

KWADIJK, den 25sten Junij. Ds. G. BURCK, Pred.

Pred. te *Vinkeveen*, voor de beroeping, alhier op zijn Wel Eerw uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, op heden, wederom dit zestal geformeerd:

DD. J. H. WORST, Predd. te *Etersheim* en *Schardam*. T. CANTER ALTA, te *Purmerland*. K. HERINGA, te *Herwijnen*. J. A. HANEWINKEL, te *Obdam*. T. POTTER, te *Koog op Texel*. H. DE GRAAFF, te *Wervershoof*, met 't lot tegen J. SCHARDAM, te *Holijsloot*.

De drie eersten zijn op het drietal gebragt: en is daar uit beroepen, de Wel Eerw Heer J. H. WORST, Pred. te *Etersheim* en *Schardam*, welke beroeping, als voren is geaggreëerd, doch heeft Ds. WORST, na beraad, voor dezelve bedankt.

BEEMSTER, den 5den Julij. Onze beroepen Leeraar, Ds. L. J. VAN DAM, van *Schoorl*, *Groet* en *Kamp* tot ons overgekomen, is heden in den dienst dezer Gemeente bevestigd, door den Wel Eerw. Heer M. P. VAN DER HAGMEN, Pred. te *IJpendam*, als Consulent, met de woorden van den Zaligmaker, *Matth.* XXVIII: 20a. *Ik ben met ulieden.*

De Bevestigde begon zijnen Evangeliedienst onder ons, met *Jos.* I: 9a. *Heb ik 't u niet bevolen?*

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE. Na bekomene vrijheid, is op den 17den Junij, door den Eerw. Kerkeraad, ter vervulling der vakature, het volgende twaalftal gemaakt:

DD. D. MOREAU, Pred. te *Durgerdam*. S. M. DE BRUIJN, op 't Eiland *Marken*. H. ASTRO, te *Zevenhoven*. P. W. PRINS, te *Landsmeer*. J. A. HANEWINKEL, te *Obdam*. J. SCHARDAM, te *Holijsloot*. S. JUTTING, te *Jisp*. C. J DE BEER, te *Zaanderdorp*. D. BAKKER, te *Kerkwerve*. A. VAN RUIJVEN, buiten vaste bediening. J. H. WORST,

te *Etershem* en *Schardam*. J. BRAVE, aan *de Meern*.

Op 't zestal zijn geplaatst:

DD. ASTRO, DE BRUIJN, MOREAU, BAKKER, HANEWINKEL en SCHARDAM.

Op het drietal:

DD. ASTRO, DE BRUIJN en BAKKER.

Waar uit terstond beroepen is, de Wel Eerw. Heer, H. ASTRO, Pred. te *Zevenhoven*.

BEETS, den 18den Junij. Ds. H. E. VAN IJSENDIJK, voor de beroeping alhier bedankt hebbende, zijn op nieuw, in tegenwoordigheid van onzen Consulent, Ds. J. J. SCHILHAM, uit het te voren gemelde zestal, op het drietal geplaatst:

DD. D. H. VAN HORST, D. T. DE HAAS, en D. BAKKER, Predd. te *Waal* en *Hondswijk*; te *Scharwoude*, en te *Kerkwerve*; de laatste met het lot tegen Ds. J. H. WORST, Pred. te *Etershem* en *Schardam*.

De eerstgenoemde, uit dit drietal beroepen zijnde, heeft, na beraad voor deze beroeping bedankt. Zoo dat

BEETS vakant blijft.

DURGERDAM, den 28sten Junij. Onze Leeraar, Ds. MOREAU, eene beroeping naar de Gemeente van *Oosterend op Texel*, ontvangen hebbende, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt, en zich met *Luc.* XXIV: 29. wederom aan ons verbonden.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

AAGTEKERKE, den 5den Julij. Onze Leeraar, Ds. A. MENSMA VAN WILLES, maakte ons op heden bekend, dat zijn Eerw. de beroeping naar

naar *Kapelle*, (Clasfis van *Goes*) van welker ontvangst hij ons vóór drie weeken kennis gaf, onder afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, had aangenomen.

MIDDELBURG. Engelfche Gemeente van *Middelburg* en *Vlisfingen* vakant. Zie Nov. 1816.

Z I E R I K Z E E.

'S HEEREN JANSLAND, op den 19den April, heeft de Wel Eerw. Heer H. J. VAN INGEN, ons berigt, dat zijn Wel Eerw. de beroeping naar *Waarder* op hem uitgebragt, onder inwachting der gunftige approbatie van Z. M. den Koning, heeft aangenomen. Aanftaanden Zondag, is zijn Wel Eerw. voornemens, daar de Koninklijke goedkeuring reeds gekomen is, zijn affcheid van ons te prediken. Zoo dat

'S HEEREN JANSLAND eerlang vakant zal zijn.

ELKERZEE, op heden den 19den April, heeft Ds. P. MORILLON LOIJSEN, affcheid van ons genomen, met eene Leerrede over 1 *Petr.* I: 25. *Maar het woord des Heeren, blijft in der eeuwigheid* enz. en is vertrokken naar *Ritthem*, waar door

ELKERZEE vakant is.

BROUWERSHAVEN vakant. Zie April 1818.

G O E S.

BIESELINGEN, den 21ften Junij 1818. Heden predikte onze Leeraar, Ds. J. BOLDERMAN, beroepen naar *Erichem*, onder de Clasfis van *Tiel*, zijn affcheid onder ons, met den wensch van Paulus: *Efef.* III: 20 en 21. *Hem nu, die magtig is, meer dan overvloediglijk te doen, boven al dat wij bidden of denken, naar de kracht die in ons werkt; Hem, (zegge ik,) zij de heerlijkheid in de Gemeente; door Christus Jezus,*

in alle geslachten tot in alle eeuwigheid, Amen.
Zoo dat de Gemeente van
BIESELINGEN vakant is.
ELLEWOUTSDIJK, den 29sten Junij 1818. Voor de vierdemaal zijn hier pogingen aangewend, tot vervulling onzer vakature, en daar toe op het zestal geplaatst:
DD. J. P. JONGENEEL, Predd. te *Retranchement*. J. RADERMACHER SCHORER, te *'s Gravenpolder*. P. ANEMAET, te *St. Kruis*. J. BERKENS, te *'s Heerarendskerke*. D. VAN BASSELAAR, te *Biervliet*. A. ROLANDUS BRUINING, te *Krimpen aan den Lek*.
Voorts op het drietal:
DD. JONGENEEL, ANEMAET en BASSELAAR.
En daar uit beroepen: Ds. J. P. JONGENEEL, Pred. te *Retranchement*, onder de Classis van *IJzendijke*, aan wien de Acte van beroeping, is toegezonden.
BIESELINGEN, den 28sten Junij 1818. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. BOLDERMAN, is hier, na verkregene handopening van Z. E. den Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk, gemaakt de volgende nominatie:
DD. G. J. LETTE, Predd. te *Cats*. J. DE LEPELAAR, te *Schore* en *Vlake*. H. DE KOE, te *Kleverskerke*. J. BERKENS, te *'s Heerarendskerke* J. C. LOTICHIUS, te *Wouw*, *Heerle* en *Halsteren*. G. KOOL, te *IJerseke*, en J. KALDENBACH, te *Gapinge*.
En daar uit beroepen, Ds. G. J. LETTE, Pred. te *Cats*, wien deze beroeping is toegezonden.
WEMELDINGEN, den 28sten Junij. Heden heeft onze Leeraar, Ds. C. LE FEVRE, zijn afscheid van ons genomen, met de woorden van den Zaligmaker, *Matth.* V: 48. *Weest dan gijlie-*

heden volmaakt, gelijk uw Vader, die in de hemelen is, volmaakt is. Zoo dat WEMELDINGEN vakant is.

FORT BATH, RILLAND EN BATH, den 5den Julij. Eindelijk, na eenen geruimen tijd van eenen eigenen Leeraar te zijn verstoken geweest, hadden wij het genoegen, onze vakature vervuld te zien, door de bevestiging van onzen nieuwen Leeraar. Ds. J. F. HENRIJ, Pred. te *Ovezande en Driewegen*, verrigtte dit werk, bij afstand van onzen Consulent, Ds. C. VAN DEN BRINK, Pred. te *Krabbendijke*, met de woorden van Paulus, 1 *Cor.* III: 9*a*. *Wij zijn Gods medearbeiders.*

Onze Leeraar, Ds. C. LE FEVRE, van *Wemeldingen* tot ons overgekomen, ving zijne bediening onder ons aan, met de betuiging van Paulus, *Rom.* I: 15. *Alzoo het geen in mij is, dat is volvaardig, om u ook die te Romen zijt, het Evangelium te verkondigen.*

WEMELDINGEN, den 4den Julij. Ter vervulling onzer vakature, is hier in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. KOOL, Pred. te *IJzersikke*, gemaakt het volgende twaalftal van Predikanten:

DD. J. F. VAN DER SLOOT, rustend Pred. te *Vlissingen*. J. J. STORIJ, Pred. te *Heinkenszande*. G. KOOL, te *IJzersikke*. A. K. ROMSWINKEL, te *Nieuwerkerk* in *Duiveland*. J. U. GRAAF, te *Zevenhuizen*. P. J. CONRADI, te *Baarland*. J. DAGEVOS, te *Kruiningen*. J. DAGEVOS, te *Nieuw Beijerland*. G. LAMERS, te *Olden-Keppel* en *Keppel-Binnen*. J. BERKERS, te *'s Heerarendskerke*. G. KAMERMAN, op *de Leur*. J. F. HENRIJ, te *Ovezande* en *Driewegen*.

En daar uit op het zestal geplaatst:

DD. VAN DER SLOOT, DAGEVOS, te *Kruiningen*,

gen, CONRADI, KAMERMAN, GRAAF, en ROMSWINKEL, met het lot tegen STORIJ.

En daar uit op het drietal:

DD VAN DER SLOOT, KAMERMAN en CONRADI.

En daar uit beroepen, Ds. J. F. VAN DER SLOOT, rustend Pred. te *Vlissingen*, wien deze beroeping is toegezonden.

KAPPELLE, den 5den Julij. Ds. A. M. VAN WILLES, Pred. te *Aagtekerke*, alhier beroepen, heeft deze beroeping aangenomen.

WAARDEN. Zie Junij 1818.

IJZENDIJKE.

WATERLAND (KERKJE) vakant. Zie April 1818.

UTRECHT.

UTRECHT.

ABCOUDE, den 14den Junij 1818. In den morgen Godsdienst van heden, gaf onze Leeraar R. VAN OOSTERHOUT, de Gemeente berigt, van het overlijden van den Wel Eerw. en zeer gel. Heer O. PORJERE, weleer Emeritus Predikant te *Alkmaar*, op den 8sten Junij dezes jaars, in den ouderdom van 82 jaren. Zijn Wel Eerw heeft het Leeraarambt alhier, van den jare 1760 tot 1772, als wanneer zijn Wel Eerw. naar *Delfshaven*, en vervolgens naar *Alkmaar* beroepen werd, met allen ijver en getrouwheid waargenomen, gelijk eenigen in de Gemeente nog heugt. Onze Leeraar wekte ons met de woorden, *Hebr.* XIII 7. op, om zijner te gedenken, en zijn geloof na te volgen, in het uitzigt op de heerlijkheid hier namaals.

VINKEVEEN, den 28sten Junij. Onze Leeraar Ds. G. BURCK, van hier tot Predikant in de Gemeente van *Harlingen*, beroepen zijnde, maak.

maakte ons heden bekend, dat hij zich verpligt gevonden had, deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, aan te nemen.

UITHOORN EN KUDELSTAART staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

A M E R S F O O R T.

ZEIST, den 17den Junij. Onze Leeraar, H. E. VAN IJSENDIJK, eene beroeping naar de Gemeente van *Beets*, ontvangen hebbende, heeft heden voor dezelve bedankt.

BUNSCHOTEN, den 28sten Junij. Heden werd onze beroepen Leeraar, W. F. OVERHOFF, alhier in den h. dienst bevestigd, door Ds. H. BITTER, Pred. te *Ochten*, bij afstand van den tegenwoordig zijnden Consulent, Ds. W. BREIJL, Pred. te *Amersfoort*, met *Tit.* II: 15. *Spreek dit, en vermaan en bestraf met allen ernst! dat niemand u verachte.* Des namiddags deed de bevestigde zijne intrede. daartoe ten tekst nemende, *Joan.* IX: 4*a. Ik moet werken, de werken des genen, die mij gezonden heeft.*

DE BILT. Daar deze Gemeente eerlang vakant zal worden, noodigt de Kerkeraad, (in vertrouwen, dat de handopening dan zal ontvangen zijn,) de Heeren Candidaten uit, om, gedurende de maand Augustus, hunne gaven te laten hooren, mits hunne getuigschriften vooraf vertoonende, aan den Consulent dezer Gemeente, Ds. A. RADIJS, Pred. te *Blaauwkapel*.

TIENHOVEN, MAARSEVEEN EN BREUKELEVEEN, den 5den Julij. Heden maakte onze Leeraar, G. VAN SCHELLE, in zijne voorafspraak, ons bekend, dat op den 1sten dezer, alleronverwachtst was overleden, Vrouwe S. A. TEN HOVE, Echtgenoote van den Hoog Wel-geb. Heer J. HUIJDECOPER VAN MAARSEVEEN, in den ouderdom van 40 jaren en 3 maanden, tot diepe

droefheid, niet alleen van onzen Ambachtsheer, en van zijnen zoon en dochter, maar ook van allen die bekend zijn met de voortreffelijke en beminnelijke hoedanigheden, van de overledene. Naar aanleiding van *Gen.* XXVII: 26. werden wij opgewekt, om alle oogenblikken van ons onzeker en kortstondig leven, zoo aan te wenden, dat ons de nacht niet overvalle, eer wij ons dagwerk voleindigd hebben.

W IJ K.

DOORN. Onze Leeraar Ds. J. J. VAN VOORST, van hier naar *Zoelen*, in de Classis van *Tiel* beroepen zijnde, heeft die beroeping in beraad genomen, en voor dezelve bedankt. Het eerste maakte zijn Eerw. ons bekend, op den 10den, het laatste op den 24sten Mei, predikende bij die gelegenheid over *Joh.* XXI: 17. *Hebt gij mij lief?*

HOUTEN. Onze Leeraar Ds. M. VAN VEEN, maakte ons op den 24sten Mei bekend, dat zijn Eerw. naar *Oosterend op Texel*, beroepen was, en op den 7den Junij, dat hij voor die beroeping had bedankt, bij welke gelegenheid zijn Eerw. predikte, over het 4 vs. uit den 3den brief van den Apostel *Johannes*.

F R I E S L A N D

L E E U W A R D E N.

LEEUWARDEN. Ds. J. WESSELIUS, als Praeses van het Klassikaal Bestuur, door het overlijden van den Heer N. LOBRIJ, dewelke dien post bekleedde, zijnde ingevallen, is de post van Asfesfor, door Z. M. uit eene daar toe ingeleverden nominatie opgedragen, aan den Heer H. N. FERF, Pred. te *Bergum*, wiens Secundus

de

de Heer J. R. MEDIUS, Pred. te *Rijperkerk*, als Gecommitteerde in dit Bestuur, zal fungeren.

ROTTEVALLE. Ds. P. ZIJTZEMA, van hier naar *Oostrum en Jouwswier*, beroepen, heeft dit beroep aangenomen, en behoorlijk van zijne betrekkingen ontslagen, den 28sten Junij zijnen dienst alhier besloten, met eene afscheidsrede, naar aanleiding van 1 *Thess.* V: 25. Dus is ROTTEVALLE vakant.

LEEUWARDEN vakant. Zie April 1818.

GROUW staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

HARLINGEN.

HARLINGEN, den 30sten Junij 1818. Na dat het drietal van Predikanten, in de vorige Boekzaal vermeld, door het bedanken voor de nominatie, door Ds. G. C. BRUGMAN, wijl zijn Eerw. in de *Beverwijk*, beroepen was, en die beroeping had aangenomen, onvolledig geworden was, heeft de Kerkeraad op den 11den Junij, het volgend drietal gemaakt.

DD. O. VAN TRICHT, Predd. te *Enkhuizen*, G. BURCK, te *Vinkeveen*. en P. R. A. SALTET, te *Purmerend*.

Uit welk drietal den 12den Junij beroepen is, Ds. G. BURCK, die, na beraad, onder inwachting van de nodige goedkeuringen, deze beroeping heeft aangenomen.

IDZEGAHUIZEN EN PIAAM vakant. Zie Mei 1818.

HERBAIJUM vakant. Zie Mei 1818.

SNEEK.

WORKUM. Ds. H. DOORENBOS, voor de beroeping alhier bedankt hebbende, is door den Kerkeraad dezer Gemeente, op den 11den Mei l. l., het volgend twaalftal geformeerd:

DD. H. GOUDSCHAAL, Predd. te *Hemelum*. PH. J. ZWART OLINJUS, te *Wommels*. W. WINSEMIUS, te

te *Tjerkwerd*. P. VAN BORSSUM WAALKES, te *Goingarijp*. G. W. JELGERSMA, te *Kimswerd*. P. KONING, te *Dronrijp*. A. J. HINGST, te *Oosterend*. W. FERWERDA, te *Oppenhuizen*. J. CAHAIS, te *Witmarsum*. P. VAN VELDEN, te *Stavoren*. H. MUNTINGH, te *Harich*. en M. VOS, te *Oudega*.

Op den 18den Mei wierden uit dit twaalftal op het zestal gebragt:

DD. PH. J. ZWART OLINJUS, G. W. JELGERSMA, P. VAN BORSSUM WAALKES, J. CAHAIS, W. WINSEMIUS en W. FERWERDA, de twee laatste met het lot tegen H. GOUDSCHAAL en H. MUNTINGH.

En op denzelfden dag wierd hier uit dit drietal gemaakt:

DD. J. CAHAIS, W. WINSEMIUS en P. VAN BORSSUM WAALKES.

Op den 20sten Mei is daar uit beroepen, P. VAN BORSSUM WAALKES, Predikant te *Goingarijp* en *de Broek*, welke deze beroeping heeft aangenomen.

GAASTMEER EN NIEUWHUIZEN. Ds. W. FERWERDA, Predikant te *Oppenhuizen*, c. a. door Dooreenplegtige Hervormden, alhier beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt.

OPPENHUIZEN EN UITWELLINGERGA. Onze Predikant Ds. W. FERWERDA, voor de beroeping naar de *Gaastmeer*, c. a. bedankt hebbende, heeft zich op nieuws aan ons verbonden

LUTKEWIERUM, den 12den Julij. Op heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. F. DE LANG, na gunstig verleende approbatie, van Z. M., onder ons in den h. dienst, door Ds. E. H. TENCKINCK, Pred. te *Britswerd*, c. a. en Consulent dezer Gemeente, bevestigd, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 28.

De oplegging der handen geschiedde, behalven

ven door den Consulent, mede door de Heeren N. J. SNETHLAGE, Predd. te *Bozum*. J. CAHAIS, te *Witmarsum*. J. J. WASSENAAR, te *Burg op Texel*. en H. STEINFORT, te *Goinga*.

De bevestigde aanvaardde 's nademiddags zijnen dienst, met eene Leerrede over 1 *Cor*. I: 23. en 24.

WIJCKEL, den 21sten Junij. Heden maakte onze Leeraar, R. ADRIANI, ons bekend, dat hij berigt bekomen had, van het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer O. PORJEERE, sedert 1816 rustend Pred. van *Alkmaar*, die ook van October 1792, tot April 1797, alhier het Evangelie verkondigd heeft. Wij hoorden het verscheiden van dezen edelen grijsaard, met deelneming, en namen deel in de hulde, door onzen Leeraar, aan de nagedachtenis van den braven overledenen toegebragt.

SNEEK. Zie Mei 1818.

MOLKWERUM. Zie Mei 1818.

DOKKUM.

NES (*op Ameland*) vakant. Zie April 1817.

TWIJZEL EN *KOOTEN* staat vakant te worden. Zie April 1818.

SCHIERMONIKOOG vakant. Zie April 1818.

GERKESKLOOSTER vakant. Zie Mei 1818.

HEERENVEEN.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE. Zie Febr. 1818.

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN, staat vakant te worden. Zie Febr. 1818.

TJERKGAAST, DONJEGA, ST. NIKLAASGA, JDSKENHUIZEN EN LEGEMEER vakant. Zie April 1818.

STEGGERDEN EN FINKEGA vakant. Zie April 1818.

OVER-

O V E R - IJ S S E L.

DEVENTER.

HENGELO, den 26sten Junij. Onze Leeraar J. AMSHOF, gunstig door Z. M. onzen Koning, Emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, heeft de Kerkeraad, na verzochte en verkregene handopening, van het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, onder directie van Ds. J. HASSELO, Pred. te *Enschede*, als Consulent dezer Gemeente, Kerkelijk beroepen Ds. A. VAN ECK, Pred. te *Genderingen*, in het Graafschap *Zutphen*, als zijnde, door de Hoog Welgeb. Vrouwe Douairière VAN MULLERS, geb. VAN PALLANDT, als Collatrice van deze plaats benoemd. Het beroep en collatie is aan zijn Wel Eerw. toegezonden.

DEVENTER vakant. Zie Mei 1818.

G R O N I N G E N.

GRONINGEN.

NOORDLAREN. Zie Mei 1818.

VISVLIET. Zie Junij 1818.

ENGELBERT. Zie Junij 1818.

WINSCHOTEN.

MEEDEN vakant. Zie Junij 1818.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM. Ds. DOORNBOSCH, Pred. te *Beilen*, voor de beroeping alhier bedankt hebbende, is de vorige nominatie aangevuld, met Ds. M. KIM, Pred. te *Metzelawier*, en daar uit den 1sten hier beroepen, Ds. H. MOLTMAKER, Pred. te *Garsthuizen*, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

UITWIERDA, den 17den Mei. Ds. F. MEES, van *Bellingeweer* en *Ranum*, tot ons overgekomen

men zijnde, werd heden alhier in den H. Dienst bevestigd, door zijnen Stedevader Ds. H. VAN LACUM, Pred. te *Spijk*, met eene Leerrede over 1 *Joh.* IV: *6b. Die God kent, hoort ons.* De bevestigde aanvaardde zijnen dienst, met eene Leerrede over *Luk.* X: *42a. Maar een ding is noodig.*

GARMERWOLDE, den 28sten Junij. Onze Leeraar, L. M. BROUWER, van hier beroepen zijnde, naar de *Meeden*, onder de Classis van *Winschoten*, heeft na beraad, die beroeping aangenomen, en daar van op heden kennis aan ons gegeven.

FARMSUM vakant. Zie Julij 1817.

ENUM vakant. Zie April 1818.

MIDDELSTUM.

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

NOORDWOLDE. Zie Junij 1818.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

GRAVE EN MIL vakant. Zie April 1818.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Junij 1818.

BREDA.

PRINSLAND, den 11den Mei 1818. Op den tweeden dag van het Pinkster-Feest, des voormiddags, hadden wij het lang gewenscht genoegen, dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. STEENBAKKER, met eene naar den aard van het Pinkster-Feest zeer gepaste Leerrede, naar aanleiding van *Ps.* LXXXVII: 7. *En de Zangers, gelijk de Speellieden, mitsgaders alle mijne fonteinen, zullen binnen u zijn.* — een bij uitnemenheid schoon Orgel, vervaardigd door den

Heer

Heer J. C. SCHMIDT, Orgelmaker in 's *Bosch*, aan God en zijnen dienst mogt toewijden.

Bij den aanvang van den Godsdienst, liet zich het Orgel, in deszelfs zuivere en hartverrukkenden toonen, alleen hooren, uit den XXXIIIsten *Psalm* het 1ste *vs.* — Waarna de Gemeente, het 2de *vs.* alleen aanhief, terwijl het 3de *vs.* door de Gemeente, nu met het Orgel gepaard, gezongen werd. —

Na eene gepaste Inleiding, overeenkomstig het oogmerk dezer Godverheerlijkende plegtigheid, werd de Gemeente gestemd, tot het plegtig Gebed met het XCIIIste Gezang, waarvan weder het 1ste *vs.* door het Orgel alleen, het 2de door de Gemeente alleen, en het 3de door het Orgel, en de Gemeente zamen, gespeeld en gezongen werd. — Terwijl voorts bij afwisseling, zoo na het Gebed, als onder het uitspreken der Leerrede, de Gemeente tot lof aan God werd opgewekt, met het zingen van den CLsten, en Csten *Ps.*, waar in beurtelings, Gemeente en Orgel, alleen en zamen vereenigd, zich hooren lieten.

Bij het slot der Leerrede, werd een schoon toepasselijk Dichtstuk, opgesteld door den Heer P. F. LOIJSEN, Pondgaarder te *Middelburg*, gereciteerd, gepaste dankzeggingen aan Heeren Kerk-Bestuurders uitgeboezemd, en welverdiende lof, zoo aan den vervaardiger van dit Kunststuk, den Heere SCHMIDT, als aan den Heer M. VAN DER MAAS, Orgenist in *de Willemstad*, werden toegekend, en de Gemeente met dit uitmuntend Orgel geluk gewenscht, en tot een Godverheerlijkend gebruik van het zelve, met het zingen en spelen van *Ps.* CXLIX: 1—2. door Orgel en Gemeente zamen, werd opgewekt; terwijl voorts, na de dankzegging deze pleg-

plegtigheid besloten werd, met het zingen en spelen van den geheelen LXXXVIIsten *Ps.* —

's Namiddags schonk de Heer VAN DER MAAS, ons bij vernieuwing het genoegen, om het Orgel in deszelfs schoone en zuivere toonen, te mogen hooren, terwijl zijn Ed. ons met schoon en uitgelezen muziek, op het Orgel vergastte, hetwelk tusschen beiden, door vrolijk Psalmgezang, met het Orgelmuziek vereenigd, werd afgewisseld.

CHAAM EN BAARLE NASSAU, den 31sten Mei. Onze Leeraar Ds. L. KROL, van hier beroepen naar *Lith*, *Lithoijen* en *Kessel*, door het Klassikaal Bestuur, van zijne betrekking op deze Gemeenten, en de Classis van *Breda*, ontslagen zijnde, nam heden van ons afscheid, met de woorden van Paulus, 1 *Cor.* XIII 13: *En nu blijft geloof, hoop en liefde, deze drie; doch de meeste van deze is de liefde.*

Z M. onze Koning heeft, bij besluit van den 27sten Mei l. l. No. 14, ter vervulling onzer vakature, tot Predikant benoemd, den Wel Eerw. Heer S. H. PRINS, thans Predikant te *Altforst* en *Appeltern*, die vervolgens naar Kerkeorde beroepen is, en deze beroeping heeft aangenomen; zoo dat onze vakature wederom spoedig zal vervuld zijn.

BREDA, den 11den Junij. Onze jongste Leeraar, de Wel-Eerw. Heer J. IJ SCHOLTEN, van hier beroepen naar *Haarlem*, en die van die beroeping, den 31sten der vorige maand, bij het einde zijner Leerrede over *Openb.* IIIe 3a. ter herinnering aan zijne driejarige Evangelische bediening, in deze Gemeente, had kennis gegeven; berigtte ons heden, dat hij deze beroeping, onder afwachting der vereischte goedkeuringen, aangenomen had: zoo dat de derde Predikantsplaats, in de Nederduitsche

Hervormde Gemeente dezer Stad, weldra vakant zal zijn.

ETTEN, den 21sten Junij. Onze Leeraar, Ds. J. VAN DER LEE, van hier, beroepen naar *Driehuizen* en *Zuidschermer*, en van zijne betrekking op ons, en de Classis van *Breda*, door het Klassikaal Bestuur ontslagen zijnde, nam heden van ons afscheid, met 1 *Tim.* I: 5. *Het einde des gebods is liefde uit een rein hart, uit een goed geweten, en uit een ongeveinsd geloof.* Zoo dat

ETTEN en voor de helft DE HOEVEN vakant is.

LEUR, den 28sten Junij. Voor drie weken maakte onze Leeraar, Ds. G. KAMERMAN, ons bekend, dat hij beroepen was naar den *Oudenhoorn*, onder de Classis van den *Briel*, en heden deelde zijn Eerw. ons het berigt mede, dat hij voor deze beroeping had bedankt, zich op nieuw aan ons verbindende, met de woorden van Paulus, *Philip.* I: 20. *Volgens mijne ernstige verwachting enz.*

STAND DAAR BUITEN. Zie Dec. 1817.

GINNEKEN EN BAVAL vakant. Zie April 1818.

ZEVENBERGEN staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

H E U S D E N.

WIJK, den 12den Junij 1818. heden werd op nieuw door den Kerkeraad dezer Gemeente, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. W. BISSCHOP, Pred. te *Veen*, het volgende Zes- en drietal gemaakt:

Zestal:

DD. J. A. HARTMAN, Predd. te *Hienden*. J. DE WAAL, te *Garderen*. W. SPIERINGH, te *Poortugaal*. W. VAN VLOTEN, te *Ophemert*. H. W. LE

SAGE TEN BROEK, te *Haamstede*. en J. DE HEER, te *Valburg* en *Hoomeet*.

Drietal:

DD. J. A. HARTMAN, SPIERINGH en DE WAAL.

Waar uit beroepen is Ds. J. A. HARTMAN, te *Hienden*, onder de Classis van *Harderwijk*.

DRUNEN EN NIEUWKUIK, den 21sten Junij. Onze Leeraar Ds. G. F. HEENK, heeft de beroeping, naar *Schelluijnen*, onder de Classis van *Dordrecht*, waarvan ons den 7den dezer werd kennis gegeven, onder afwachting der noodige approbatiën aangenomen. Zoo dat

DRUNEN EN NIEUWKUIK eerlang vakant zal worden.

BABIJLONIENBROEK EN HILL, den 1sten Julij. Ten overstaan van den Consulent A. VAN DER SLOOT, beroepen Pred. te *Waspik* heeft de Kerkeraad heden, de volgende nominatie gemaakt:

Zestal:

DD. P. JONGBLOED, Predd. te *Westwoud* en *Binnewijzend*, J. LEIJDS, te *Loon op Zand*, G. W. BISSCHOP, te *Veen*. B. VAN VEEN, te *Aalburg* en *Heesbeen*, J. MONTIJN, te *Almkerk* en *Emmichoven*, G. J. DUIJSER, te *Helvoirt*.

Drietal:

DD. JONGBLOED, LEIJDS, en MONTIJN.

Waar uit beroepen is, Ds. P. JONGBLOED, Pred. te *Westwoud* en *Binnewijzend*, aan wien de Acte van beroeping is toegezonden.

MEEUWEN EN HAGOORT, den 5den Julij. Heden nam onze Leeraar, Ds. A. VAN DER SLOOT, afscheid van deze Gemeente, predikende over *Hebr*. XIII: 1. *Dat de broederlijke liefde blijve*. Zoo dat ook

MEEUWEN EN HAGOORT, weder vakant geworden is.

WASPIK. Zie April 1818.

WOUDRICHEM. Zie Mei 1818.

EINDHOVEN.

EINDHOVEN, den 5den Julij. Het beroep alhier, uitgebragt op Ds. M. A. VAN DER BANK, de vereischte goedkeuring ontvangen hebbende, is zijn Eerw. heden in den heiligen dienst onder ons bevestigd, door den Consulent, Ds A. KREMER, Pred. te *Veldhoven*, met eene Leerrede over 2 *Petr.* I: 19. *Wij hebben het prophetische woord, dat zeer vast is, en gij doet wel, dat gij daar op acht hebt.*

De Bevestigde maakte een begin van deszelfs dienst, met eene Leerrede over *Joh.* VIII: 12. *Ik ben het licht der wereld, die mij volgt, zal in de duisternis niet wandelen, maar zal het licht des levens hebben.*

DEURNE, VLIERDEN en BAKEL vakant. Zie Febr. 1818.

ZOMEREN en LIEROP vakant. Zie Mei 1818.

DRENTHE.

ASSEN.

ANLOO vakant. Zie April 1818.

MEPPEL.

RUINERWOLD staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

WALSCHE KERK.

VLISSINGEN vakant. Zie Oct. 1817.
DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.
AMSTERDAM. Zie Junij 1818.

LIMBURG enz.

MAASTRICHT.

LUIK. Bij besluit van Z. M. den Koning, in dato 6den Junij l. l. No. 110. is tot Predikant bij de Protestantsche Guarnisoens Gemeente alhier, in de plaats van den tot Emeritus salvo honore et stipendio, verklaarden Ds. H. L. HOFFMAN, aangesteld, Ds. J. V. ANOSI, Predikant bij de Waalsche Hervormde Gemeente te *Naarden*, met bijzondere bepaling, dat dezelve, behalven den gewonen dienst in de hollandsche taal waar te nemen, van tijd tot tijd in 't fransch, zal behooren te prediken.

VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.

MEERSEN vakant. Zie Mei 1817.

BRUSSEL.

OUDENAARDEN, den 7den Junij. Deze dag is in onze aanteekeningen gewigtig. Na dat 5 *Onder Officieren* der *Land Militie* van het 37ste Bataillon, eene Vrouw onder hen en een Proselitet, (Vader van 4 kinderen, uit geestelijken invloed door zijne Vrouw verlaten,) op hunne belijdenis, door onzen Predikant J. W. H. DRUSSEN, in hun Lidmaatschap bevestigd waren, naderden wij tot de tafel, waar aan voor het eerstemaal sedert ruim twee eeuwen, het H Avondmaal zoo bediend wierd, als hetzelve door den Heere Jezus is ingesteld. Behalve de Militaire Ledematen, was ook het overschot der vroegere vervolgingen, wonende te *Maria Hoorebeke* en *Ettichove*, tot dit gedenkmaal genaderd. Het groot aantal nieuwsgierige Roomsch-Catholijken, zag en luisterde met aan-

aandacht en ernstige blikken, als hebbende nimmer eene zoodanige Avondmaalsviering gezien, en mogelijk, door het Bijbelverbod, ook nimmer daar van gelezen. God zegene dit begin.

REMONSTRANTSCH KERK-GENOOTSCHAP.

AMERSFOORT vakant.
NIEUWPOORT AAN DE LEK vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ROTTERDAM vakant. Zie Febr. 1818.
GROEDE vakant. Zie April 1818.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.
MEDEMBLIK. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.
SOURABAIJA, AMBOINA, BANDA, TERNATE, MOLUKKA } vakant.

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUI-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-FRIESLAND.

VENHUIZEN vakant.
MARJENKOOI vakant.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

KRANENBURG. De vakature alhier is vervuld geworden, door Ds. ... OSTHOFF.
GELDERN. De vakante Predikantsplaats alhier, is vervuld door Ds. H. GEMPT.
WEZE. De hier bestaan hebbende vakature, is vervuld door Ds. J. L. G. L. KRAFFT.
MORMTER vakant.

WEZEL.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHONENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

BREMEN.

ANSGARIE KERK vakant. Zie Junij 1804.
MARIENKERK, tweede en derde Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1804.

HANAU.

HANAU, den 10den Junij 1818. Onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. KNOTTNERUS CRAMER, S. S. Theol. Cand. Ord., en geweesen Hulpprediker, bij de Gemeente te *Emden*, tot ons overgekomen, aanvaardde den 24sten van Bloeimaand, namiddags deszelfs dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over 1 *Sam.* III: 5, *Ziet hier ben ik, want gij hebt mij geroepen.* Des voormiddags werd zijn Wel Eerw plegtig aan ons voorgesteld, door deszelfs Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer J. SCHUCK, vierde Pred. bij de Hoogd. Hervormde Gemeente in de *Oude Stad*, predikende over *Maleachi* hoofdst. II: 7. *Want de lippen des Priesters zullen de wetenschap bewaren, ende men zal uit zijnen mond de wet zoeken, want hij is een Engel des Heeren der heerscharen.* Ook is onze nieuw beroepen Leeraar, gelijk sedert de vestiging van onze Kerk, steeds gebruikelijk is geweest, des Zondags van te voren, hartelijk en voor het oog der geheele Gemeente, van den Kerkelijken Leesstoel verwelkomd geworden.

BIJBEL-GENOOTSCHAP.

GRONINGEN.

Den 5den Julij 1818. De derde Algemeene Vergadering, van het Groninger Bijbel-Genootschap, is te *Groningen* gehouden, op den 26sten Mei 1818. Na dat de Leden vooraf, tot het bijwonen van die Vergadering, waren opgeroepen, is dezelve op den morgen van dien dag, in de beneden zaal van het Provinciehuis, daartoe gunstig door den Heer Gouverneur afgestaan, gehouden De verkiezing van nieuwe Leden der Directie, in de plaats van de in dit jaar aftredende, geschied, en

en de behandeling der zaken, aldaar ter overweging gebragt, afgeloopen zijnde, begaf zich de Directie tegen elf ure, verzeld van de afgevaardigden van de Directien der Bijbelvereenigingen, in deze Provincie, welke mede de vergadering hebben bijgewoond, naar de Martinie-kerk, om aldaar het verslag van den staat des Bijbel-Genootschaps in het algemeen, en van dien der Groninger afdeeling, in het bijzonder aan te hooren; wordende bij die gelegenheid door den Heer Professor MUNTINGHE, eene gepaste redevoering gehouden, welke met algemeen genoegen is aangehoord.

Eindelijk werden de Leden verwittigd, dat het gedane verslag, op kosten van het Genootschap, zal worden gedrukt, en onder hen worden gedistribueerd.

BERIGTEN.

Het Ministerie van *Haarlem*, heeft het genoegen, om te berigten, dat onderscheidene Leden der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, een bewijs willende geven, van hartelijke belangstelling, in het welzijn hunner Leeraren, uit dien hoofde bedacht zijn geweest, op het oprigten van een blijvend fonds, voor hunne natelatene Weduwen, het welk dan ook onder begunstiging en administratie, van Heeren Kerkmeesteren, den 19den Mei l. l., gelukkig is tot stand gebragt; terwijl men niet zonder hoop blijft, op verdere toelagen tot aanmerkelijke vermeerdering van dit Fonds: zoo dat, wanneer één der onder hen in werkelijken dienst zijnde Predikanten of die geen beroep naar elders heeft aangenomen, komt te overlijden, zijne Weduwe daar uit eene som van *f* 300 jaarlijks, zou kunnen genieten. Het rekent zich verpligt,

pligt, om dit voor hen zoo heuglijk bewijs, van de liefdezorg der deelneemers, en van de zoo vriendelijk aangewende pogingen van Heeren Kerkmeesteren, met hartelijke dankzegging, bij deze openlijk aan te kondigen.

Haarlem, 8sten Junij 1818.

J. VAN DER ZANDT.
H. MANGER.
P. H. NAHUIJS.
G. KUIJPER.
C. HACKE.
J. S. VAN STAVEREN.

De ondergeteekende Quaestor der Weduwen-Beurs, van de voormalige Classis van *Schouwen* en *Duiveland*, noodigt bij dezen de Weduwen, die uit gemelde Beurs pensioen trekken, en buiten de Eilanden voorn. wonen, uit, om in de aanstaande maand September, en voorts jaarlijks in die maand, aan den Quaestor vrachtvrij, over te maken, een getuigschrift, geteekend door een Predikant der Gemeente, waar zij wonen, inhoudende een bewijs, dat zij in leven en ongehuwd zijn.

Zierikzee, den 15den Junij 1818.

JOH. DE WIT,
Quaestor.

De Leden van de Weduwenbeurs der Classis van *Goes*, worden bij dezen andermaal herinnerd, aan de in 1817, gemaakte bepaling, te vinden in de Boekzaal van Julij deszelven jaars, dat de genen, die de jaarlijksche contributie, langer dan een jaar laten verloopen, van hun Lidmaatschap aan de Weduwenbeurs zullen verstoken zijn.

C. VAN DEN BRINK,
Quaestor Vid. en
Predikant te *Krabbendijke*.

Naam-

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke (voormalige) Classe hun Eerw: geëxamineerd zijn, of wonen.

NIJMEGEN.

P. P. F. Corell.
G. H. Becking.

ZUTPHEN.

August Velzen.

'S GRAVENHAGE.

H. van der Elst.
J. J. Roozeboom.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

A. Graaf.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

Jacobus Diederik Jansen Jac. Fil.

LEEUWARDEN.

P. Sijtsema.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.

KAMPEN.

Antonie Henri Elie Bourdeau.

GRONINGEN.

P. van Amerom.
.... Dethmers.

LOPPERSUM.

.... Dethmers.

'T WESTERKWARTIER.

G. Noorde.
A. J. M. Timmerman.
B. J. Winter.
J. A. Kuitert.

WINSCHOTEN.

P. Zuidema.

EMMEN.

J. J Kruisinga.

ROLDE.

E. J. Homan.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw. geëxamineerd zijn.

ZUID-HOLLAND.

J. Mahlstede.
J. B[illegible]inghuizen.
H Hulsteijn.
H. G. J. B[illegible]cking.
D. Goudappel.
J. A Schmits.
C. le Clercq.
J. G. T[illegible].
J. B Barenbrugh.
B. Stemberg.

NOORD-HOLLAND.

H Fongma.
J. J. Rozeboom,
L. van der Horst.

UTRECHT.

H. W. H. Heinzen.
J. C. E. de Wys.
H. J. Roijaards.
N. C. [illegible].

FRIESLAND.

David Noordhoff.

GRONINGEN.

G. R. Wieringa.
J. P. Auwma.
M. L. Broese.

S. van Kleffens.
J. Meijerlich.
H. Overwijn.
W. Jansonius.
R. J. Winter.
J. van den Broek.
J. *Bolt*.
G. Noorda.
F. J. Smit.
G. W. Seuivinga.
H. H. Mennes.
H. W. Hazelhoff.
L. W. Slomp.
A. H. Scholten.

DRENTHE.

J. Spekman, Petr. Fil.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Walsche Kerken.

Lambertus Sanderus.
Jean Charles *Bousquet*.
G. *F.* Grellet.

Naamlijst der DD. Proponenten, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1818, *tot Predikanten beroepen zijn.*

P. HAGOORT, te *Ursem*.
J. H. HAMELBERG, te *Heeze* en *Leende*.
J. MAASEN, te *Cuiure*.
H. P. VOCKESTAART, te *Hoevelaken*.
D. VAN SCHELLE, te *Vleuten*.
A. H. MANTINGH, te *Oudelemmer* en *Oudetrijne*.
J. F. DE LANG, te *Lutkewierum*.
L. LOLKEMA, te *Tjerkgaast* enz.

EMMEN.

J. J Kruisinga.

ROLDE.

E. J. Noman.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw. geëxamineerd zijn.

ZUID-HOLLAND.

J. Mahlstede.
L. Beringhuizen.
H Hulstein.
H. G. J B cking.
D. Goudappel.
J. A Schmits.
C. le Clercq.
J. G. T ussaint.
J. B Barenbrugh.
B. Stemberg.

NOORD-HOLLAND.

H Fongma.
J. J. Rozeboom,
L. van der Horst.

UTRECHT.

H. W. H. Heinzen.
J. C. E. de Wys.
H. J. Roljaards.
N. C. Kist.

FRIESLAND.

David Noordhoff.

GRONINGEN.

G. R. Wieringa.
J. P. Auwma.
M. L. Broese.

S. van Kleffens.
J. Meijerlich.
H. Overwijn.
W. Jansonius.
R. J. Winter.
J. van den Broek.
J. Bolt.
G. Noorda.
F. J. Smit.
G. W. Sniivingh.
H. H. Mennes.
H. W. Hazelhoff.
L. W. Slomp.
A. H. Scholten.

DRENTHE.

J. Spekman, Petr. Fil.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Walsche Kerken.

Lambertus Sanderus.
Jean Charles Bousquet.
G. F. Grellet.

Naamlijst der DD. Proponenten, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1818, tot Predikanten beroepen zijn.

P. HAGOORT, te *Urfem.*
J. H. HAMELBERG, te *Heeze* en *Leende.*
J. MAASEN, te *Culure.*
H. P. VOCKESTAART, te *Hoevelaken.*
B. VAN SCHELLE, te *Vleuten.*
A. H. MANTINGH, te *Oudelemmer* en *Oudetrijne.*
J. F. DE LANG, te *Lutkewierum.*
L. LOLKEMA, te *Tjerkgaast* enz.

G. J. DUIJSER, te *Helvoort* en *Haren*.
P. STEENMEIJER, te *Hekelingen*.
L. BREDERODE, te *Slijk Ewijk* en *Oosterholt*.
W. BROWN NIVISON, te *Amsterdam* (*Engelsche Kerk*.)
W. S. B. FLORISON, te *Oostvlieland*.
W. F. OVERHOFF, te *Bunschoten*.

Naamlijst der DD. Proponenten (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

OOST-FRIESLAND.

Lukas Pannenborg.
P. van Bolhuis.
Ubbo Klaassen.
Cornelius Albertus, Preceptor bij de Latijnsche Scholen, te Emden.
Wilhelmus Nicolai.
J. J. Tamling.
F. Krul.
J. van Ameren.
C. A. Varver.
Wesselius Boons Knottnerus.
Edo Sieverts Eden.
Folkert Weets Folkerts.
Eerke Pannenborg.

LINGEN.

F. W. Zimmerman, Præceptor te *Lingen*.
J. H. L. Kreekler, Conrector te *Oldenzaal*.
F. Melchior, Schoolopziener te *Berlin*.
Arnoldus Henricus Groen.
B. Mellesingh.

BENTHEIM.

Gerardus Tigler, Lamb. Fr.
E. Sikkens.
J. B. T. Nieuhuis.

KLE-

K L E V E.

Godfried Arnold Maas, *Rector te Kleeve.*

W E Z E L.

.... Mettink, *Rector van 't Gymnasium, te Wezel.*

Joh. Ad. Hijmans, Adolph. Nep. Joh. Phil. Fil. *Conrector van 't Gymnasium, te Wezel.*

GROOT HERTOGDOM BERG.

A. Tilgenkamp.

D U I S B U R G.

Johan Pieter Taljan.

Henricus Jacobus Berkenkamp.

Fredrich Wilhelm Dahlhof, *Collaborator aan 't Gymnasium, te Duisburg.*

Henrich Wilhelm Cramer, *Conrector, te Duisburg.*

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Evangelisch Luthersche Kerk.

Jacobus Johannes ter Laag.

Theodorus Marinus Reiche.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk.

Johan Mijnard Wolf.

Johannes Gerardus Clant.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben bij de uitgevers dezes.*

LETTER-NIEUWS.

Leerrede, over 1 *Cor* III: 11—15, door B. VAN WILLES, Pred te *Nieuwland*, is heden van de Pers gekomen, en voor 6 Stuivers te bekomen, bij J. van der Wal, Boekhandelaar te *Gorinchem*, en alom.

Bij de Boekverkoopers Gartman, en ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, zijn nog eenige Stellen Proefdrukken voor handen, van een fraai *Dertigtal Kunstplaten*, om gevoegd te worden, in groot 12vo. Zak-Bijbels, geteekend door J. BUIS, en gegraveerd door R. VINKELES, de prijs is ƒ 1 : 16: — eenige op groot papier om gevoegd te worden in 8vo Bijbels, à ƒ 2 : 4: —

Bij de Boekverkoopers ten Brink, en de Vries, te *Amsterdam*, wordt ingeteekend, op de Uitgaaf eener Verzameling van *Staatsstukken* en *Bijdragen*, behoorende zoo tot de uitgebreide Geschiedenissen der laatste Omwenteling in Nederland, als tot het Gedenkstuk onzer Herstelling, uitgegeven door de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, door A. J LASTDRAGER, (in één Boekdeel) waar van een berigt bij de voornaamste Boekverkoopers, *Gratis* te bekomen is.

Heden is bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de pers gekomen en alom verzonden:

I. Lofrede op P. VAN BRAAM, door R. KIST.

II. A VAN ZUTPHEN, *Nederlandsche Uitvindingen en Ontdekkingen*, gr. 8vo

III. R VAN DER PIJL, *Korte Schets der Oude Geschiedenis*, of Beknopt Overzigt van de voornaamste Volken der Oudheid, ten dienste der Latijnsche en andere Scholen.

IV. MNEMOSIJNE. *Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije Letteren.* Verzameld door Mr. H. W. TIJDEMAN en N. G. VAN KAMPEN 4de Stuk.

V.

V. H. LICHTENSTEIN's *Reizen in het Zuidelijk gedeelte van Afrika*, in de jaren 1803 tot 1806, *Verkort*, in één Deel, met alle de Platen van het Groote Werk, netjes in Carton gebonden, voor 44 Stuivers.

Merkwaardigheden van *Amsterdam*, voor ƒ 1: —: — in plaats van ƒ 1: 16: — zijn maar zeer weinige Exemplaren meer te bekomen, van J. WAGENAARS *Beschrijving van Amsterdam*, gevolgd, in een *beknopte Beschrijving* van de *Siersaden* en *Gebouwen*, welken in de beroemde Koopstad *Amsterdam* gevonden worden, en merkwaardig te bezichtigen zijn, onder andere alle wereldlijke- en Stads Gestichten, Kerken, van alle Protestantsche Gezindheden, Roomschen, Jooden enz. ook alle Godshuizen, en Hofjes, Poorten, Torens, Schouwburgen, en anderen Gebouwen, van wetenschappen, nevens de Schilderijen welke in sommigen Gebouwen gevonden worden, alles zeer nuttig voor de Ingezetenen, en als *een Leidsman voor Vreemdelingen*, welken die stad met een bezoek vereeren, gedrukt in gr. octavo, en te bekomen te *Amsterdam*, bij G. Roos, Brave, P. Donk, van Es, Erve H. Vermandel, en verder alom, zoo verre de weinige nog voorhanden zijn.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. A. CAMPBELL, *Reize om de Wereld*, in de jaren 1806—1812, met gegraveerde titel en vignet, een deel compleet, ƒ 2: —: —

II. ST. PIERRE, PAULUS en VIRGINIA, nieuwe uitgave, met drie platen, ƒ 1: 16: —

III. *Het Treurspel*, MARIA VAN LALAIN, verdedigt tegen een nameloze aanranding, voorkomende in de Weegschaal, No. 2 ƒ —: 6: —

Zoodanige liefhebberen van *Tooneel-* en *Dichtkunde*, die nog verkiezen in te teekenen, op de *Nagelatene Tooneelstukken* van J. NOMSZ., en het *Dichterlijke Bloemhof* van A. L. BARBAZ, gelieven hunne namen aan hunne gewone Boekhandelaren op te geven, alzoo reeds met drukken een aanvang gemaakt is, en beide werken nog in den loop dezes jaars zullen worden uitgegeven, berigten van beide zijn *Gratis* te bekomen.

Bij N. Geijsbeek, op de Lelijgragt, No. 21. te *Amsterdam*, zijn eenige Exemplaren te bekomen, van de twee volgende Werkjes, als:

I. *Zullen wij elkander in den Hemel wederzien?* Zoo duidelijk kennen als hier op deze Aarde?

II. *Wijsgeerige en duidelijke uitlegging over het Opperwezen en de Wereld*, waar in voorkomt, of deze Aarde vergankelijk is en eenmaal vernietigd zal worden, of niet? — Als ook over den Mensch en de Ziel van den Mensch. — Wat de ziel is, en hoedanig dezelve van het ligchaam scheidt? — De onsterfelijkheid der Ziel, en of wij van dit leven onmiddelijk in een ander eeuwig leven overgaan? — Of wij dan in dat leven ook kennis van deze Wereld hebben? — Of ons daar bekend zal zijn, wat hier op deze Aarde na ons verscheiden gebeurd? — Als het lot onzer Ouders, Kinderen, Vrienden of Vriendinnen? enz. en wat eigentlijk de Dood en Hel is? — Of wij de Godheid na dit leven, eenmaal volkomen zullen kunnen bevatten, enz. De prijs der beide Stukjes is *f* — : 5 : 8.

I N-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor AUGUSTUS 1818.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de
Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXVIII.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgeſtoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

ONDERRIGT omtrent het bidden, door J. VAN EIJK, *Pred. te* Loosduinen. *Te* Amsterdam, *bij* A. B. Saakes, 1817. *VIII en* 160 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 14 —

Gewigtig is het onderwerp, waar over in dit boekje gehandeld wordt, en het voegt uitnemend, dat een zoo eerwaardig bejaard man, als de Heer VAN EIJK, daar over zijne gedachten aan anderen mededeelt. Men verwacht van zulk iemand billijk, niet zoo zeer iets nieuws en vreemds, als wel gemoedelijken ernst en beoefenend onderwijs, het welk naar den aard der zake, en volgens den Bijbel ingerigt, voor ieder een stichtelijk wezen en dienen kan, tot bestuur in het dagelijksche leven, om de Christelijke beoefening van dezen schoonen, vereerenden en vertroostenden pligt meer algemeen en heilzaam te maken. Ter bereiking van dit oogmerk, heeft dan ook de waardige Leeraar, van *Loosduinen*, in eenen eenvoudigen en voor allen verstaanbaren trant, hier deze zes hoofdpunten behandeld: 1.) Over het regt begrip, dat wij van het bidden moeten hebben; 2.) Over de noodzakelijkheid van het bidden; 3. Over de nuttigheid van het bidden; 4.) Over de wijze hoe wij bidden moeten; 5.) Over de voorwerpen van het gebed; 6.) Over den tijd en de plaats van bidden; en er vervolgens, tot slot, nog eenige gemengde aanmerkingen bij gevoegd. Wij hebben dit boekje met veel ge-

 noe-

en vingers, zonder onzen toeleg, geneigd zijn tot willekeurige bewegingen, zoo is het beste middel, om zulks voortekomen, dat wij de handen samenvouwen."

„ Het bidden met gesloten oogen, en saamgevouwen handen is een teken van aandacht en en eerbied. — Het is ook een middel om aandachtig, en eerbiedig te zijn. — En ik mag er bijvoegen: het is eene waarschouwing voor anderen, welke, inkomende in onze kamer, wanneer wij in het gebed zijn, zulks aan onze houding zien, en zich dan kunnen wachten, dat zij ons in onze aandacht niet stooren."

§. 3.

Vervolg.

„ Wij bidden meestal *zittende*, somwijlen *staande*: ook wel *liggende op de knien.*"

„ Hier omtrend valt niets bijzonders optemerken. Het is om het even, welk eene van deze lichaamshoudingen men verkieze. Men zoude kunnen zeggen: „ het zitten is de gewoonste „ houding: het staande bidden is meer plegtig: „ het knielen teekent meerder eerbied, en oot„ moed. Er zijn gelegenheden, welke het zit„ ten geoorloofd maken (als bij het gebruik „ van spijze en drank): er zijn gelegenheden, „ bij welke het staan welvoeglijkst is (als bij „ den openbaren godsdienst): er zijn er ook, „ welke het knielen vereischen (als de eenzame „ afzondering)." De verstandige zal hierin tijd en wijze weeten."

„ Vergunt mij hier bijtevoegen, dat er voorbeelden zijn van menschen, welke staande hebben gebeden, en niet de handen te samenvouwden,

den, maar de armen hebben uitgebreid, het zij ter wederzijde van het lichaam, het zij hemelwaards. (*) Ook zijn er voorbeelden van anderen, welke zich geheel voor over op het aangezigt ter aarde hebben nedergelegd. (†) Ook moest ik niet vergeten hierbij optemerken, dat tot de eerbiedige houding des lichaams behoort, dat men met ongedekten hoofde bidde, hoewel zulks wel aan den man, maar niet aan de vrouwe betaamt. (§)

„ Straks zult gij zien, dat men zelfs *gaande* op den weg, ja *liggende* op het bedde kan bidden.

§. 4.

Vervolg.

„ II. Nu komt de *stem* in aanmerking. — Men kan

(*) „ 1 *Kon.* VIII: 22. De eerste Christenen vouwden de handen in den vorm van het kruis, en hielden de oogen strak naar den Hemel. NIEUWLAND Lett. Verl. D. 1. H. 11. §. 1 *bl. 476.*"

(†) „ *Jos.* V: 14, en meer andere plaatsen."

(§) „ 1 *Cor.* XI: 4, 5. Het gene wij wegens buitengewone houdingen onder het bidden, in den Bijbel leezen, heeft zijnen grond geheel in de gebruiken der oostersche Volkeren, en kan daarom bij ons tot geen regel van naarvolging strekken. Het uitbreiden der armen, het zij ten hemel, het zij ter wederzijde van het lichaam, gelijk ook het geheel voor over vallen, zijn houdingen, welke nog bij de Mohammedanen in het verrigten hunner plegtige gebeden voorgeschreven worden, en in gebruik zijn. Zie RELAND de *relig.* Mohamm. L. 1. c. 9. Ook het onderscheid, dat PAULUS maakt tusschen het bidden van mannen en vrouwen, moet, gelijk HAMELSVELD in zijne aanm. op die plaats aanteekent, afgeleid worden uit de denkbeelden der Grieken, bij welke een ontdekt hoofd een teeken der vrijheid was, waaruit dan ook PAULUS afleid, dat de vrouw, als aan den man ondergeschikt, in de vergaderingen zich dit teeken van vrijheid niet mag aanmatigen vs. 7—10."

kan zacht bidden bij zich zelven, men kan ook met eene hoorbare stemme bidden."

„Ik zie geen reden, waarom iemand, wanneer hij voor zich zelven alleen bidt, zulks juist met eene hoorbare stemme zoude behooren te doen. De Heer weet alles: Hij verstaat van verre onze gedachten. (*) Wanneer wij met onze gedachten ons tot Hem wenden, weet Hij, wat wij begeeren. — Voor ons zelve, is het ook niet noodig: want wij hebben bewustheid van onze gedachten, en begeerten, zonder dat wij die met woorden uitdrukken."

„Het eenige, 't welk er voor zoude pleiten, is, wanneer iemand zijne gedachten niet kan verzamelen, of bijeenhouden zonder luide te bidden. Ieder moet hier in zich zelven kennen."

„En, gevoelt iemand zich in den ijver des gebeds gedrongen, om de stem te verheffen, en verstaanbare woorden te uiten; het zal hem niet als zonde worden toegerekend; mits hij toezie, dat hij de stem niet te luide verheffe, en dat geen heimelijke toeleg, om van anderen gehoord te worden, dezen zijnen ijver besmette."

„Met zoodanigen toeleg, om van anderen gehoord te worden, kan men zich deerlijk bedriegen. Zeker iemand was voor eenige jaren bij eenen zijner bloedverwanten, welke eenige kamers bij lieden van den Roomschen Godsdienst bewoonde. Na deszelfs vertrek vraagde de Heer des huizes aan den bloedverwant: „Zijn er onder de Hervormden, welke „meenen, dat God doof is?" De bloedverwant vraagde hem: — „hoe komt gij op dat denkbeeld?" En dit was het antwoord. „Die „Heer schijnt vroom te zijn: maar hij bidt „al-

(*) „Ps. CXXXIX: 2."

„ alle avonden op zijne kamer zoo hard, dat „ wij het in ons eetvertrek hooren kunnen." Hoe ligt ergeren wij, door in onze eenzaamheid luid te bidden, anderen! Hoe ligt worden wij daar door, het zij te regt, het zij te onregt, voor geveinsden gehouden! en hoe ongelukkig, wanneer eenige zucht, om van menschen voor vroom gehouden te worden, ons daar toe beweegt, en onze geveinsdheid openbaar wordt! O! dat wij steeds gedachtig zijn aan de les van onzen Heer: *Wanneer gij bidt, zoo zult gij niet zijn, gelijk de geveinsden: want die pleegen gaarne in de Synagogen, en op de hoeken der straten, staande te bidden, op dat zij van de menschen mogen gezien worden. Voorwaar Ik zegge u, dat zij hunnen loon weg hebben. Maar gij, wanneer gij bidt, gaat in uwe binnenkamer, en uwe deure gesloten hebbende, bidt uw Vader, die in het verborgen is, en uw Vader, die in het verborgen ziet, zal u in het openbaar vergelden.*" (*)

„ Verder spreekt het van zelve, dat het overluide bidden eigenlijk te passe komt, wanneer meer dan één gezamentlijk met en voor elkanderen bidden: bij voorbeeld, in een huisgezin, voor eenen kranken; bij den openbaren Godsdienst. Dan is het goed. De stichting, de goede orde vorderen, dat één als dan voorganger zij, welke, op dat anderen het hooren mogen, met luide stemme het gebed doet, terwijl de overigen in hunne gedachten volgen, en zich met dat gebed vereenigen."

„ Maar ook in die gevallen hebben verkeerdheden, en uitersten plaats, waar voor wij ons zorgvuldig moeten wachten. Sommigen neemen eenen *huilenden* toon aan. Dit geeft aanleiding tot

(*) „ *Matth.* VI: 5, 6. "

tot spotternij, of het wekt ijdele hartstogten op, welke niets goeds nalaaten. Anderen *teemen*. Dit vermoeit de aandacht, en riekt naar gemaaktheid. Veelen spreeken het gebed uit op denzelfden *dagelijkschen toon*, waar op zij over onverschillige dingen te samen praten. Dit verraadt ongevoeligheid en ernsteloosheid: het wekt althans dat gevoel niet op, 't welk bij het bidden behoort plaats te hebben. En en zijn er, welke *rabbelen*, maar dat is geheel strijdig tegen den eerbied, welke ons bij het bidden betaamt."

§. 5.

Vervolg.

„ III. Vooral komt het aan op de *woorden*, welke wij gebruiken, wanneer wij bidden; het zij, dat wij het stil doen voor ons zelve; het zij, dat wij het overluide doen."

„ Elk verstandig beschaafd mensch poogt zich met wien hij ook spreeke, zoo goed uit te drukken, als hij kan. Veel meer legt hij zich daarop toe, wanneer hij eenen, die boven hem verheven is, moet aanspreken. Zoo veel in zijn vermogen is, tracht hij vooraf te overwegen, wat hij zeggen zal; en hoe hij het zal zeggen. Een kind spreekt ook tot zijnen vader geheel anders, als tot zijne speelgenooten. Gij gevoelt, dat wij, in het gebed tot God naderende, moeten letten op de woorden, welke wij gebruiken, op dat dezelve niet wanvoeglijk, niet laag, of al te gemeenzaam mogen zijn. De eerbied, welken wij schuldig zijn aan den hoogen God, vordert dit. En even zeer verbiedt deze eerbied, aan den anderen kant, allen noodeloozen zwier. Een gebed, naar de regels der

der kunst te vooren overdacht, waarin alle de woorden als gewoogen, alle volzinnen, als afgemeeten, en de cierlijkste en verhevenste uitdrukkingen ingevlochten zijn, het welk men, van buiten geleerd hebbende, alzoo uitspreekt, of *voorleest*, mag naauwlijks een gebed heeten. Men zoude het op zijn best kunnen beschouwen als eene proeve van welspreekendheid ook in het bidden. Maar welk eene ijdele proeve! Wie geeft proeven van zijne bekwaamheid in het vragen, wanneer hij smeeken moet? In eene school, ingerigt om het bidden te leeren, mogt zulk eene proeve te passe komen; maar zij zoude ook daarin behooren afgekeurd, en buiten beoeffening gesteld te worden, ten minsten zeer veele bepalingen moeten ondergaan."

„Het is twijffelachtig, of zulk een gekunsteld gebed wel uit het hart kome. Ook treffen de fraaije trekken, daar in uitsteekende, de hoorders, welke daar door wel tot verwondering, tot goed- of afkeuring worden opgewekt, maar, hier door weggesleept, zich verwijderd vinden van die gesteldheid, welke men eene biddende gestalte noemt."

„Zij, die anderen in het bidden moeten voorgaan, als Leeraars, Huisvaders, enz. behooren zich gewisselijk, zoo veel zij kunnen, om der genen wille, die hen moeten hooren, en volgen, meerder voor te bereiden tot het gebed, dan zij, die in de eenzaamheid alleen bij zich zelve bidden, en dit vertrouwen hebben, dat de Heer, gelijk een Vader, hunne stameltaal met ontfermend welgevallen aanhoort. Maar in allen gevalle moeten wij zeggen: beide; zij, die zich zoo lang en gemeenzaam uitdrukken, als of zij met huns gelijken spraken, en zij, die hunne bekwaamheid door zwier ten

toon,

toon spreiden, zijn over het algemeen de regte bidders niet.

Onder de lezing, maakten wij voor ons wel hier en daar onze aanmerkingen, als op de uitdrukking: *Het is een wonder, als wij iets verkrijgen, wanneer wij niet bidden*, welke voor 't minste te sterk is, en ook met het volgende niet wel overeenkomt; — op de betuiging: *Om niet te herhalen, het geen daar over reeds door anderen is bijgebragt*; hier komt toch wel niets voor, 't geen men ook niet elders aantreft; — op de uitdrukking: *Op* JOZUA'S *gebed stond de zon en maan stil*, waar toch voor eenvoudigen wel iets ter opheldering bij gevoegd had, en meer dergelijke; maar deze zijn niet van dien aard, dat ze eenigen nadeeligen indruk maken, of iets benemen kunnen, van de nuttige strekking van dit werkje.

In de twee laatste (zevende en achtste) Hoofdstukjes, komen verscheidene aanmerkingen of bijzonderheden, omtrent het bidden voor, als over het afzonderlijk aanroepen van Vader, Zoon en Heiligen Geest. — Over het Onze Vader, de Formulier-Gebeden, de Gebedenboeken, het vroeg bidden der Kinderen, het opschrijven en voorlezen van de gebeden, het bidden in den naam van den Heere JEZUS, het bidden door of in den geest, de aanbidding — onze gebreken bij het bidden, middelen ter verbetering, de verhooring van het Gebed; — welke alle doen zien, dat de Eerw. Leeraar, over zijn onderwerp, wel heeft nagedacht. Bijzonder is ons het gezegde, over het gebruik van het Onze Vader, hier bevallen. Wanneer zal men dat eens algemeen, door de Leeraars in acht zien nemen?

Het is ons voorgekomen, dat de Schrijver niet bepaaldelijk genoeg zich heeft voorgesteld,

voor

voor welk soort van Lezers hij dit zijn stichtelijk boekje schreef, en dat wij hier daarom nu eens voor eenvoudigen, dan voor verder gevorderden, nu voor de Gemeenten en dan voor Leeraars bestuur gegeven vinden. Welligt had zijn Eerw. ook nog meer orde in dit schrift kunnen brengen, en zou om herhalingen voor te komen, bij voorbeeld, over de gemoedsgesteldheid van den bidder, in een afzonderlijk hoofddeel beter gehandeld hebben. Voor eenigen, ja voor een zeer groot publiek, zou het ook nuttig geweest zijn, meer opzettelijk hier gehandeld te zien, over het voegzame en noodzakelijke, om elk naar zijne bijzondere omstandigheden te bidden, waar door het aangemerkte omtrent de Formulier-Gebeden enz. eene zoo aanmerkelijke bevestiging erlangen kan. Dat PAULUS tegen den Engel des Satans bad, en *niet verhoord* werd, gelijk wij hier bladz. 154 lezen, is wel, naar de gegevene bijzondere verklaring, uit het verband hier te verstaan; maar heeft men niet veel meer alle reden, om met opzigt ook tot dit gebeurde, te doen opmerken, dat de ware Christen altoos verhoord wordt, al is het ook, dat de uitkomst anders zij, dan hij scheen te mogen en te moeten hopen?

De Eerw. VAN EIJK, stichte ook door dezen zijnen nuttigen arbeid, waar in men hem ook zoo regt Christelijk leert kennen en beminnen, veel goeds, en zij nog eenen geruimen tijd werkzaam, ter bevordering van ware Godzaligheid!

CHRIS-

CHRISTELIJKE VOORSTELLEN over de vereeniging van den Mensch met God. Door J. M. SAILER. *Te* Groningen, *bij* J. Römelingh, 1816. *92 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f — 16 —*

Het misbruik der heilzame leer, aangaande de Christelijke vereeniging met God, heeft ook in onzen tijd nog niet opgehouden. Niet allen hebben daar over op dezelfde wijze gedacht, en terwijl eenigen in hunne eenvoudigheid al te zeer het mijsticismo bevorderden, lieten er zich wel eens anderen, op eene wijze over uit, welke naar ligtzinnigheid zweefde, en het ongeloof zelfs in de hand werkt. Het is helaas! ook in onzen tijd zelfs geene ongehoorde zeldzaamheid, de zoodanigen, die anderen naar den Bijbel behoorlijk moesten kunnen en willen onderrigten, over dit gewigtig onderwerp zoo te hooren spreken, als of zij er zelve nog niets van verstaan, of anderen opzettelijk in het duistere laten willen. Niet anders dan zeer aangenaam kon het ons dus zijn, te vernemen, dat de eerwaardige Roomsch-Catholijke Schrijver, die te *Dillingen* het Hoogleeraar-Ambt in de Godgeleerdheid en Zedekunde bekleedt, en zoo gunstig ook bij ons als Schrijver bekend is, zich de moeite genomen heeft, om zijne Katholijken, welke hieromtrent vooral ook zoo duister nog zijn, hier over voor te lichten, en zich te beijveren, om hen niet alleen meer gezonde en schriftmatige begrippen mede te deelen, maar ook de noodzakelijkheid te doen gevoelen, van naar die vereeniging met God te staan, en als Christenen zich waardiglijk dezelve te gedragen. Tot dat einde, worden in dit bundelt-

deeltje acht korte voorstellen, of kerkelijke voordragten, of schetsen van Leerredenen geleverd, welke door zijn Hoog Eerw. van tijd tot tijd, namelijk op den vierden Zondag na Paschen, op dien na de Hemelvaart van CHRISTUS enz. gehouden zijn. De Teksten vindt men *Hand.* I: 3. 1 *Cor.* VI: 17. 2 *Cor.* XIII: 13. 1 *Cor.* VI: 17. *Gal.* VI: 15. vergel. met *Matth.* V: 20. *Gal.* VI: 15. vergel. met *Matth.* VII: 17. *Joan.* XVII: 11. en *Joan.* XIV: 21—23. vergel. met 1 *Joan.* IV: 16. De Hoofddenkbeelden zijn: het woord van CHRISTUS aangaande het rijk van God en zijn woord, *Aangaande de vereeniging van den mensch met God*, is een en hetzelfde woord, — deze vereeniging is eene wezenlijke leer van het Christendom, en regt begrepen, als 't ware, het middelpunt der Christelijke leer. Eén met zich zelven, vereenigt God de menschelijke harten onder elkanderen, en met zich; daar door namelijk, dat hij dezelve tot *één geloof*, en die van één geloof zijn, tot *éénen wil*, en die van éénen wil zijn, tot *ééne zaligheid* vereenigt. — Het gebed om deze vereeniging, behelst den wensch, dat wij met geheel ons hart beminnen, wat God geboden, en verlangen naar het gene God beloofd heeft. Wanneer de zondige mensch, met God weder zal vereenigd worden, dan moet de keten der *duisternis*, die der *eigenliefde*, die der *vijandschap*, en des *doods* gebroken worden. Door de liefde van God, door de genade van CHRISTUS, en door de gemeenschap des H. Geestes, moet deze vereeniging aangevangen, voortgezet en volmaakt worden. Overeenkomstig den inhoud der Evangelieleer, kan zij haren aanvang alleen hebben, in eene hartelijke bekeering van den zondaar, haren voortgang, in de meer gevorderde heiligmaking van den bekeerden, en hare vol-

volmaking in de hemelsche verheerlijking van den geheiligden. De reden, waarom zoo weinigen tot het hoogste goed, tot de vereeniging met God geraken, is, om dat de meesten het niet op de regte wijze *aanvangen*. Alleen die genen vangen het groote werk op de regte manier aan, die eenen Goddelijken (heiligen) ernst mede brengen, om den strijd tegen al het kwade, dat de terugkeering tot God kan belemmeren, aan te vangen en te voleindigen, ten einde van de dienstbaarheid der zonde vrij en geheel andere, betere menschen te worden. JEZUS CHRISTUS, heeft in zijn geheel Leeraars-Ambt, niet anders geleerd, dan — dat wij met God vereenigd *moeten*, en hoe wij met God kunnen worden vereenigd, en in deze vereeniging volharden; dit was het *éène groote oogmerk der verschijning van* JEZUS CHRISTUS *op aarde*; en de geest van zijn geheel leven, en van zijnen ganschen wandel, maar ook het Goddelijk oogmerk van zijnen Dood, van zijne Opstanding, Hemelvaart, en de uitstorting des H. Geestes; ja zeker zelf de strekking en de geest aller leidingen en schikkingen van God, in de gansche regering der wereld. De toetsteen, waar aan de vereeniging met God zeker en veilig erkend en beproefd wordt, is de *liefde* tot God en den naasten, en van deze weder het getrouw betrachten van de Goddelijke geboden. Het slot is daarom ook dit merkwaardige en waarachtige, 't welk niet te dikwijls, noch te ernstig kan herhaald worden:

„ Dus ons leven en wandel is de toetssteen van onze vereeniging met God. Indien iemand zegt: „ ik heb God lief, en haat zijnen broeder, die is een leugenaar. Want die zijnen broeder niet lief heeft, dien hij gezien heeft, hoe kan hij God lief hebben, dien hij niet ge-

"gezien heeft?" schrijft JOHANNES (1 Joh. IV: 20.) „Zoo wie nu het goed der wereld heeft en ziet zijnen broeder gebrek hebben, en sluit zijn hart toe voor hem: hoe blijft de liefde jegens God in hem?" schrijft JOHANNES, (1 Joh. III: 17.) Ach! daar is alle liefde jegens God verdwenen, daar is de geheele vereeniging van den mensch met God verloren en vernietigd."

„Derhalve ons leven en onze wandel; derhalve de betrachting van de goddelijke geboden; derhalve het bewaren van de woorden van JEZUS CHRISTUS, dit, dit is de toetssteen der liefde, gelijk de liefde de toetssteen is van onze vereeniging met God."

„Wie dus weten wil, of hij met God vereenigd is, die vrage zijn hart, die vrage zijn leven en zijnen wandel, en zijn hart en zijn leven en zijn wandel zullen hem antwoorden, of hij met God of met de goederen dezer wereld, of hij met God of met de zinnelijke dierelijke lusten, of hij met God of met de grootschheid dezes levens, of hij met God of met de hel vereenigd is."

„*Gij, o God! vereenig Gij zelf ons met U! en geef, dat ons hart deze vereeniging door de liefde, en ons leven deze vereeniging openbare door de volbrenging van uwen wil!*"

Dit is dus een wel geschreven, stichtelijk eenvoudig boekje, voor allen verstaanbaar en naar het Evangelie gerigt, gelijk het onderwijs daar uit geheel geput is.

Hoe wenschelijk ware het, dat alle Roomsch-Catholijke Hoogleeraars en Pastoors, zoo eenvoudig en Christelijk leerden denken en onderwijzen. Mogten alle onze Medechristenen onder dat Kerkgenootschap, met dien geest bezield worden; wat zouden wij daar van dan niet veel groots en goeds, ook in het zuidelijk gedeelte van dit Koningrijk verwachten kunnen!

Zou men niet zonder reden voor zich zelve gewenscht hebben, dat, om allen omslag en herhalingen voor te komen, liever het geheel geleidelijk in eene verhandeling geleverd ware; het blijft toch ook maar waar, dat de inrigting hier gevolgd, voor de eenvoudige Katholijken veel heeft, om hen den Schrijver wel te doen verstaan, en er naar zijne bedoeling nut uit te trekken. Wij vinden het verkeerd, om de duidelijke strekking van dit boekje, dat niet, bij den naam, op den Titel ook gevoegd is: *Hoogleeraar in de Roomsch-Catholijke Godgeleerdheid en Zedekunde te Dillingen*; daar onze Roomschgezinde Medechristenen, die het vooral behoeven, hetzelve zich dan te eerder aanschaffen, en te geruster lezen zouden. Dit ware geene *pia fraus*, waar van wij zoo afkeerig zijn als iemand; maar eene voorkoming der schadelijke werking van de vooroordeelen, waar door zoo velen nog verblind zijn, overeenkomstig de waarheid.

De Voorspelling van JEZUS *aan* PETRUS, *Matth.* XVI: 18 *en* 19, *overwogen in eene Leerrede, met eenige bijgevoegde Aanmerkingen, door* F. KOUMANS BROUWER, *Pred. te* Joure. *Te* Amsterdam *en* Leeuwarden, *bij* A. B. Saakes *en* J. W. Brouwer, 1817. 60 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 11 —

Wij zijn het met den Eerw. KOUMANS BROUWER eens, als hij schrijft:

„ Wie zoude het dan eenen Protestantschen Leeraar kwalijk duiden, dat hij ook, de behoefte van deze dagen in aanmerking nemende, nu en dan zich als den zoodanigen laat hooren, en tegen de bedriegelijke drogredenen van de verdedigers der Pausselijke opperheerschappij in

in de Kerk van Jezus zijne gemeente waarschuwt niet alleen, maar ook wapent, door hun de gronden, waarom wij dezelve loochenen, te herinneren? Wie zoude het dan den vervaardiger dezer Leerrede kunnen misduiden, dat hij dezelve niet eeniglijk uitfprak, maar ook haar aan het geëerd en Godsdienstminnend publiek ter lezing aanbiedt, aan het welk men, nog maar onlangs, een, reeds federt eenen geruimen tijd in het hoogduitsch gefchreven, ftukje van den Graaf van STOLBERG, in het nederduitsch vertaald in handen gaf?"

Hoe wel deze Leerrede, eigenlijk niets nieuws behelst, en niets levert, dat niet te voren meermalen, uitmuntend en voldingend gezegd en bewezen is; zoo kan het evenwel grootelijks nuttig zijn, niet alleen, maar komt het ons ook voor zeer noodzakelijk te wezen, dat men, bij het gedurig opwarmen, en op nieuws listig voordragen van te meermalen voldingend wederlegde dwalingen en allerrampzaligfte ftellingen, ook op nieuws de moeite neme, om *ze duchtig te wederleggen*: ten einde onvaste gemoederen te bewaren, *twijfelaars die* zich ligtelijk zouden laten bedriegen, daar zij, *als de onervarene kinderen*, het nieuwe aangapen, te verfterken, en het publiek, dat toch altoos weder den nieuwen vorm bemint, op zijne hoede te doen zijn.

De duizend reizen goed verklaarde, maar evenwel gedurig weder op nieuws verdraaide en fchandelijk misbruikte tekst, eene verklaring van JEZUS aan PETRUS behelzende, wordt hier *eerst* in deszelfs waren zin voorgefteld; *dan* aangetoond, wat de uitkomst geleerd heeft, aangaande de vervulling der hier voorkomende voorfpellingen; *vervolgens* bewezen, dat van deze woorden, in vorige en tegenwoordige da-

gen een schandelijk misbruik is gemaakt; en *eindelijk* geleerd, welk nut hier uit werkelijk voor ons gemoed en gedrag te trekken is. De Leerrede is met warmte en waarheidsliefde opgesteld, de waarheid in eenen goeden stijl daarin voorgedragen, en het geheel beantwoordt aan het voorgestelde doel. Het is wel jammer, dat men zoodanige Leerredenen nog wel eens houden moet, maar weder gelukkig, dat er zijn, die wanneer dit behoefte is, zich daartoe wel verledigen willen. Voor het woord *overal* op bladz. 28. reg. 5. voorkomende, zou meer naar waarheid, het woord *meermalen* hebben dienen te staan. Men behoeft toch maar de *Handelingen der Apostelen* te lezen, om overtuigd te worden, dat het er zeer verre van daan is, dat men verpligt zou zijn toe te stemmen, dat PETRUS overal, of ook *doorgaans*, na den grooten Pinksterdag, op den voorgrond zou gestaan hebben.

De korte aanmerkingen achter aan, dienen ter bevestiging van 't geen in de Leerrede, hier en daar gezegd is, en doen zien, dat de Eerw. BROUWER, met zijnen tijd voortwerkt.

KERKELIJKE REDEVOERING ter gelegenheid der Godsdienstige viering van het Derde Eeuw-Feest der Kerkhervorming, uitgesproken op den 2 November 1817, *te* Enschede, *in de Kerk der Doopsgezinden, door* J. H. FLOH, *Christen-Leeraar in die Gemeente.*

Hervorming! grootsch en vrij praalt gij voor ons gezigt;
Gij hebt den mensch bevrijd, gij hebt den geest verlicht.
W. H. WARNSINCK, BSZ.

Te Zwolle, *bij* J. L. Zeehuisen, 1818. 52 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 8 —

De Protestantsche Doopsgezinde Leeraar FLOH be-

bewijst door de uitgave zijner Leerrede, welke ten tekst als motto heeft, 2 *Tim.* II: 7, en door hem den 2den van November 1817, is uitgesproken, hoe zeer ook hij was ingenomen, met het voortreffelijk Besluit, om, gelijk elders, zoo ook in ons Koningrijk, de groote Kerkhervorming der XVIde Eeuw Godsdienstig te vieren. Het geëerd Publiek ontvangt hier de voorbereidende Vooraffpraak, waar in vergeten is, de onderwetsche en dikwerf zoo ongepast gebezigde woorden *fanatisme* en *liberale*, door te strijken, — het zeer korte Voorgebed, waar in velen wel wat meer zalving, vuur en bidtoon zouden verlangd hebben, — en de Kerkelijke Redevoering zelve, welke tot opschrift heeft: *De Kerkhervorming, uit kleine beginselen voortgekomen, heeft de gesteldheid der wereld en der menschen in aanmerking genomen, ontzaggelijke uitwerkselen en weldadige gevolgen gehad, hoewel het groote doel nog niet is bereikt.*

De laatste beantwoordt aan het oogmerk, 't welk de Opsteller zich voorstelde, zij herinnert aan de geschiedenis, bepaalt bij eenige bijzonderheden, maakt opmerkzaam op de groote uitwerkselen, vestigt de aandacht, op 's Heeren aanbiddelijk Bestuur, wijst iets van het nog onvoltooide aan, en wekt op tot een verstandig Christelijk voornemen en gedrag.

Men treft hier onderscheidene gepaste aanmerkingen, en wel gemeende herinneringen aan, doch ook enkele, waar voor men liever andere geplaatst zou vinden, bij voorbeeld, omtrent den thans heerschenden Paus van *Rome*, hier voorkomende als: *Het verstandig Opperhoofd der tegenwoordige Roomsch-Katholijke Kerk, met eene edele en echt Christelijke denkwijze.* Waaromtrent, en nopens 't geen verder bl. 41 en 42.

 hier

hier aangaande voorkomt, wij liever althans de gefchiedenis zouden laten beslisfen.

Wij wenfchen dat ook deze arbeid, met die van zoo vele andere bekwame Leeraars in ons Koningrijk, rijkelijk gezegend zijn, en ter bevordering van de groote en goede zaak verftrekken moge!

GEZANGEN, *bij de viering van het derde Eeuwfeest der Kerkhervorming, met de noodige opheldering: door* H. WESTER. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1817. 24 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 2: 8.

De Heer H. WESTER, heeft zich, ook door de tijdige uitgave van dit kleine Stukje, verdienstelijk gemaakt, en wij hebben met genoegen vernomen, dat men er zich hier en daar op het Groote Feest met nut van bediend heeft. De drie Gezangen, met de wijzen en noten, boven aan, zijn van eenige opheldeingen uit de gefchiedenis, voorafgegaan en verzeld, en ademen, hoe zeer niet boven het middelmatige verheven, eenen goeden geest. Ze zijn eenvoudig, verftaanbaar voor allen en kort. Tot eene proeve volge hier, uit het derde Gezang:

Befchaam, verwin den trotfchen waan
Van 't ongeloof, — zoo ftout! —
Wil 't bijgeloof in boeijen flaan;
Zoo worde uw rijk gebouwd!

Zoo dage ras die blijde tijd,
Dat Jezus reine leer
Van alle volkren wijd en zijd
Omhelsd worde, U ter eer!

De

De Geschiedenis der KERKHERVORMING *verkort*, *door* M. VAN DER STIEPEL. *Te* Utrecht, *bij* S. Alter, 1817. 88 *Bladzz. In kl.* 8*vo.* *De prijs is f* — 11 —

Het was mij, zegt de Schrijver, slechts te doen, om minkundigen onder mijne medechristenen bekend te maken, met deze of gene voorvallen, die het groote werk der Hervorming hebben daargesteld, of er gevolgen van zijn. Daar voor hebben wij het dan ook niet ongeschikt gevonden, vooral op het tijdstip toen het uitkwam, nog voor de plegtige viering, namelijk, van het derde Eeuw-feest; zoo als ten minsten schijnt te blijken uit den aanvang. Na de uitgave echter van verscheidene andere en veel beter voor het oogmerk beseekende werkjes, zouden wij voor ons zeer twijfelen, of het wel veel lezers meer vinden zal; althans kunnen wij het, hoe zeer het goede oogmerk roemende, niet sterk aanprijzen. Er is vrij veel op aan te merken.

De PERZEN, *Dramatisch Dichtstuk; naar het Grieksch van* ESCHIJLUS, *door* J. DA COSTA. *Te* Amsterdam, *bij* P. den Hengst *en* Zoon, 1816. *X en* 97 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 16 : —

Eschijlus, die geliefde Dichter bij de *Athenen*, heeft meer zoogenaamde Treurspelen, of liever Dramatische Dichtstukken gegeven, dan hij jaren levens heeft mogen bereiken. Hij is in de oude Grieksche Geschiedenis zoo wel be-

roemd wegens zijne heldendaden, als uit hoofde van zijne ongemeene Dichterlijke talenten. Het oordeel, wel is waar, over zijne dichterlijke verdiensten, is van allen niet even gunstig, uit hoofde van de verschillende denkwijze der beoordeelaars; maar de ons van hem nog gelukkig overgeblevene Dichtstukken: — de *Prometheus*, het *beleg van Thebe*, *de Perzen*, *Agamemnon*, *de Offeraars*, *de Schrikgodinnen* en *de Smeekenden*, - leveren zulke bewijzen op van 's Dichters buitengemene geestvermogens en waarlijk uitmuntende talenten, dat men, na de lezing, niet na kan laten hem hoog te roemen. Het spreekt van zelf, dat men den Dichter en zijne stukken, naar de zeden en den tijd waar in hij leefde, moet beoordeelen; anders maakt men natuurlijk vergelijkingen, die, offchoon ook waar in en op zich zelve, evenwel al ligt den ouden Griekschen Dichter en zijne werken benadeelen. Dit heeft de ondervinding maar al te dikwijls geleerd, en is ook het geval geweest ten aanzien van ESCHIJLUS, en zijne overgeblevene Dichtstukken in 't gemeen, en van zijne *Perzen* in 't bijzonder. Dit is door den Heer DA COSTA, wiens nette uitgave in het Nederduitsch van het laatstgenoemde wij hier beschouwen, zeer wel voor oogen gehouden, en met eene, op kunde gegronde, gepaste vrijmoedigheid ook aangetoond.

Daar men thans zich zoo bijzonder bevlijtigt, om de oude *Grieken* en *Romeinen*, in derzelver wezenlijke waarde ook aan ongeleerden te doen kennen, door dien den Heer DA COSTA de verzen van dezen Dichter zoo bijzonder smaken, en uit hoofde dat, om de in het oogloopende overeenkomst in zeker derde, tusschen deszelfs onderwerp en de jongste gezegende gebeurtenissen in *Europa*, *de Perzen van*

ESCHIJ-

ÆSCHIJLUS in onzen tijd eenig bijzonder belang schijnen in te boezemen; verwondert het ons niet, dat deze vaderlandsche beminnaar der Letterkunde opgewekt is geworden, om dit Stukje gereed te maken en uit te geven. Men heeft ook alle reden, om zich over de goede uitvoering te verblijden. Wij ontvangen hier niet alleen het Grieksche Dichtstuk in Nederduitsche verzen, maar ook zoodanige aanteekeningen daarbij, dat men waarlijk in staat gesteld wordt, over den inhoud, de strekking, de schoonheden, de kunst en wijze van bewerking te oordeelen, in zoo verre dat voor hen, die het oorspronkelijke niet verstaan, mogelijk is.

Met eene zedige opdragt, aan de *Heeren* W. BILDERDIJK en D. J. VAN LENNEP, beroemde namen! is deze uitgave voor aan versierd. Dan volgt eene korte Voorrede, waar in eenige rekenschap gegeven wordt, waarom de Schrijver de benaming van *Dramatisch Dichtstuk* voor de bijzondere van *Treurspel* gebezigd heeft, en eene andere dan de gewone spelling, 't geen ons toch leed doet, enz., gevolgd is. Daarna is het vertaalde Dichtstuk zelve, in 51 bladz. geleverd, en daar achter zijn de aanteekeningen geplaatst.

De vertaling is, gelijk men ook wel begrijpen zal, vrij en niet zelden ook eene navolging. Trouwens dit is ook door den Overzetter zelven erkend, en wie is, als een andere H. DE GROOT, berekend, om en den zin en de schoonheden, tot zelfs de versmaat toe, van de oude *Grieken*, in eene overzetting uit te drukken? Wij houden het ook, voor het onmogelijke te vorderen, wanneer men begeert, om een geheel Treurspel van ESCHIJLUS *alzoo* in een Nederduitsch gewaad te kleeden. DA COSTA's oogmerk was, om den ongeleerden den inhoud van

dit schoone stuk in onze taal te doen kennen, en dat te doen op eene bevallige wijze, en wij kunnen volmondig verklaren, dat hij hetzelve bereikt heeft. De door den Griekschen Dichter sprekende ingevoerde personen, namelijk, een rei van Oude Edelen, in de Persische Hoofdstad woonachtig, die bij afwezigheid van den Jongen Koning, daar het bewind voerden. ATOSSA de Koninklijke Weduwe van DARIUS en moeder van XERXES, — een *Bode* die uit het leger van XERXES ontkomen is, — *de schim van den vereeuwigden* DARIUS, en XERXES Koning van *Perzie* zelf, zijn naauwkeurig in derzelver gedurige afwisseling gevolgd, en de zin en zaken in vloeijende Hollandsche dichtmaat uitgedrukt; terwijl de geëerde Uitgevers ook niet verzuimd hebben, door een schoon uiterlijk, zoo veel in hen was, de waarde te verhoogen.

Wij hebben ons de niet onaangename en zich wel beloonende moeite gegeven, om het oorspronkelijke bij elken volzin en dichtregel te vergelijken, en ook de Grieksche Scholia, in de schoone uitgave van J. C. DE PAUW, (1) onder den tekst geplaatst, hier en daar raad te plegen, welke, ook wegens de noodige herinnering aan de geschiedenis, waarop de Treurspel-Dichter doelde, verdienen gelezen te worden.

Dit heeft ons volkomen overtuigd, dat de Heer DA COSTA, met geene ongewasschen handen aan 't werk gegaan is, maar behoorlijk toegerust, dit Stuk *con amore* bearbeid heeft.

Ons is gebleken, dat hij zich veel moeite gegeven heeft, om zoo veel mogelijk den Griekschen Dichter zelven getrouwelijk in onze taal te doen hooren, in zoo verre hem dit namelijk ge-

(1) Twee deelen in groot quarto, in *'s Gravenhage* uitgegeven bij P. GOSSE en Comp., in het jaar 1745.

gelukken mogt, behoudens de vloeibaarheid en Hollandsche versmaat. Vele ſtalen, door ons aangeteekend zouden wij kunnen bijbrengen, om te doen zien, hoe uitmuntend hij daar in meermalen geſlaagd is, welke wij, om het bepaald beſtek, achter achter wege laten moeten. Tot eene proeve diene alleen nu het volgende, uit vele: Het oorſpronkelijke van *vs.* 716—733, eene zamenſpraak behelzende, tusſchen ATOSSA en de ſchim van DARIUS:

ATOSSA. Διαπεπόρθηται τὰ περσῶν πράγμαθ', ὡς εἰπεῖν ἔπος.

DARIUS. Τίνι τρόπῳ; λοιμοῦ τις ἦλθε σκηπτὸς, ἢ στάσις πόλει;

ATOSSA. Οὐδαμῶς. ἀλλ' ἀμφ' Ἀθήναις πᾶσ διέφθαρται στρατός.

DARIUS. Τίς δ' ἐμῶν ἐκεῖσε παίδων ἐστρατηλάτει, φράσον.

ATOSSA. Θούριος Ξέρξης, κενώσας πᾶσαν ἠπείρου πλάκα.

DARIUS. Πεζὸς ἢ ναύτης δὲ πεῖραν τήνδ' ἐμώρανεν τάλας;

ATOSSA. Ἀμφότερα. διπλοῦν μέτωπον ἦν δυοῖν στρατηλάτων.

DARIUS. Πῶς δὲ καὶ στρατὸς τοσόσδε πεζὸς ἤνυσεν περᾶν;

ATOSSA. Μηχαναῖς ἔζευξεν ἕλλης πορθμὸν, ὥστ' ἔχειν πόρον.

DARIUS. Καὶ τόδ' ἐξέπραξεν ὥστε βόσπορον κλεῖσαι μέγαν;

ATOSSA. Ὧδ' ἔχει, γνώμης δέ που τίς δαιμόνων σύνήψατο.

DARIUS. Φεῦ μέγας τις ἦλθε δαίμων, ὥστε μὴ φρονεῖν καλῶς.

ATOS-

ATOSSA. Ως ἰδεῖν τέλος πάρεστιν οἷον ἤνυσε κακόν.

DARIUS. Καὶ τί δὴ πράξασιν αὐτοῖς ὧδ' ἐπιστενάζετε;

ATOSSA. Ναυτικὸς στρατὸς κακωθεὶς πεζὸν ὤλεσε στρατόν.

DARIUS. Ωδε παμπήδην δὲ πᾶς λαὸς κατέφθαρται δορί;

ATOSSA. Πρὸς τάδ' ὡς Σούσων μὲν ἄστυ πᾶν κενανδρίαν στένει.

Is, dus overgebragt, hier geleverd:

ATOSSA. Slechts één woord omvat al 't onheil: 't Is met Perzië gedaan.

DARIUS. Wat geluid verrascht mijn ooren? Viel dit bloeijende gewest,
Door het oproer onzer volken, of door d'adem van de pest?

ATOSSA. Neen ons leger werd verpletterd voor de muren van Atheen.

DARIUS. Onder wien van onze telgen trok het Perzisch heer daar heen?

ATOSSA. Onder XERXES, heet op krijgsroem. 't ganſche volk vloog met hem mee.

DARIUS. Toog 't te land naar 's vijands Steden, of op de ongetrouwe zee?

ATOSSA. 't Had zich tot een heir vergaderd, en een ſterke vloot bemand.

DARIUS. En hoe toog het voetvolk over naar het vijandlijke land?

ATOSSA. Hellaas engte werd geſloten door een breede ſchepenrij.

DARIUS. En de zee, voor XERXES zwichtend, liet hem dan den doortocht vrij?

ATOSSA. Ja, een Godheid was het, zeker, die hem bijſtond met zijn raad.

DA-

DARIUS. Ja, een helsche Godheid bracht hem tot die reukelooze daad.

ATOSSA. De uitkomst leerde 't, welk een onheil deze poging baren zou.

DARIUS. Wat was de oorzaak van die rampen, die u dompelen in rouw?

ATOSSA. Onze vloot, uit een geslagen, sleepte 't landvolk in zijn val.

DARIUS. Zoo verging dan 't Perzisch krijgsvolk in dien strijd geheel en al?

ATOSSA. Tuig' dit Suzes doffe rouwkreet en haar leeggestorven vest!

Dat de Dichter in 't vertalen, niet altoos zoo gelukkig was, kan het hier op onmiddelijk volgende vers:

Ω πόποι κενῆς ἀρωγῆς κἀπικουρίας στρατοῦ.

vertaald:

Onze roem is dan verloren met den steun van dit gewest?

ook duidelijk leeren. Zoo ook

vs. 287.

Στυγναί δ' Ἀθῆναι δαΐοισ,
Μεμνῆσθαι τοι παρὰ ὡς πολ —
Λας περσίδων μάταν ἔκτισαν
Εὐνίδας ἠδ' ἀνάνδρους.

dus overgebragt:

Hoe dikwerf, ach! hebt ge onze vrouwen,
Atheen, tot raadloosheid gebracht:
Terwijl ze om de echtgenooten rouwen
Die door uw handen zijn geslacht!

Van den eersten regel zou althans:

Hoe groot is 't aantal onzer vrouwen,

ben-

beter met het oorspronkelijke, het blijkbaar doel en de geschiedenis zijn overeengekomen. Niet gelukkig is ook de overzetting van 531, en even min die van 114—119. 't Geen dat hier en daar, of weggelaten of ingevuld is, getuigt wel doorgaans van des Schrijvers schranderheid, maar bevalt toch niet overal even zeer. Ongaarne mist men, bij voorbeeid, den naam van DARIUS, in de vertaling van het 555ste *vers*, zoo ook in *vs.* 561—563, dat naïve, driemaal herhaalde, Νᾶες; en ziet men, in *vs.* 611 het παιδὸς πατρὶ veranderd in *den vorst*, *mijn echtgenoot*. Het ἀρχαίω περὶ τάρβει in *vs.* 698 verdiende ook wel vertaald te zijn geweest, insgelijks *vs.* 701, dat τὴν ἐμὴν αἰδῶ μεθείς. En waarom niet de gedachte of het geval ook bewaard, in *vs.* 710. uitgedrukt, dat daar toch niet wel gemist kan worden.

De invulling:

Heeft dan zoo groot een magt gebukt voor Griekens vloot?

tusschen *vs.* 332 en 333. kan wel gemist worden, en even eens de beide versen:

Wij zouden, vruchteloos gekneld voor 's Konings voeten,
Onze onvoorzigtigheid met onze hoofden boeten.

Op *vs.* 371.

Onder de andere omzettingen, welke de Overzetter zich veroorloofd heeft, had die ter vertaling van de aanspraak van ATOSSA *vs.* 600 en vervolgens voorkomende, wel minder noodzakelijk geweest.

't Is, trouwens, zeer goed te begrijpen, dat bij zulk een plan, als de geleerde Schrijver zich heeft voorgesteld, niet alles even goed gelukken

ken kan. Wij oordeelden, uit het door ons bij de vergelijking aangeteekende, deze weinige aanmerkingen in deze beschouwing te moeten plaatsen; deels om den Schrijver te doen zien, dat wij met zijn werk veel op hebben, deels om te doen blijken, wat wij vooral bij een werk als dit is, uit liefde voor de ouden, en ten nutte van onze tijdgenooten, verlangen. Vele vrijheden heeft zich de Heer DA COSTA wel moeten veroorloven, en vooral aan het slot; waaromtrent wij zijne verschooning, in de aanteekeningen op bladz. 49 en vervolgens, voorkomende op de laatste pagina, gaarne geheel laten gelden. Met de vertaling en opvatting van *vs.* 162, in de aanteekening op bladz. 75. verdedigd, is Recensent het volkomen met den Schrijver eens.

Offschoon de schielijke verwisselingen van het subject meermalen bij de Grieksche Dichters voorkomen, gelijk te regt op bladz. 90 hier is aangeteekend, gelooven wij toch, dat de gewone opvatting van *vs.* 459 en 460.

..... πολλὰ μὲν γὰρ ἐκ χερῶν
Πέτροισιν ἠράσσοντο κ. τ. λ.

de ware is. Het waren de *Grieken*, niet de *Perzen* die overwonnen, en de verraschte vijanden zoo deerlijk toetakelden, hen met gewoon en ongewoon wapentuig, ook met stukken steen, die zij opraapten en afbraken, begroetende. Zij wonnen daar door veld, en nu werd de woedendste aanval tegen, en de slagting onder de deinzende *Perzen* algemeen. De melding van de pijlen doet hier tegen weinig af, daar onze Dichter wel JUPITER door de *Perzen* doet aanbidden! Het volgende woord *want* kan hier mis-

schien

schien ook in aanmerking komen; vooral het verband, en het blijkbaar oogmerk van den Jobsbode.

Men vergelijke ook de Scholia op deze plaats: ἤγουν λίθοις ἐβάλλοντο. καὶ συνετρίβοντο λιθολευστούμενοι, ἀπὸ τῆς τοξικῆς τε θώμιγγος ἰοὶ καὶ βέλη προσπίπτοντες ἔλυσάν καὶ ἔφθειραν τοὺς πέρσας. κ. τ. λ.

Wij geven dit dus den Heer DA COSTA in nadere bedenking.

Over den inhoud van dit Treurspel, zeggen wij, daar de Schrijver hier het noodige over aangemerkt heeft, niets, dan dat de groote Grieksche Dichter voor dit vak zeer goed blijkt berekend geweest te zijn, dat er eene goede voorstelling in doorstraalt, dat het gansche stuk de eer der Grieken in de vernedering der *Perzen*, schoon doet opmerken, dat men den schandelijk afgeloopen togt van BONAPARTE in *Rusland* in onzen tijd zich zeer eigenaardig herinnert, bij de Dichterlijke voorstelling der bekende mislukking, van de onderneming van XERXES tegen de *Grieken*, en dat de Godsdienstige strekking van het gansche Dichtstuk, ons, wanneer wij met het Christendom het voorregt hebben bekend te zijn, bij de vergelijking doet erkennen, welk een zegen het voor de wereld is, dat 's Heilands schoone en in alles volkomene Leer, gegrond ook op MOZES en de Profeten, meer en meer ook onder de nog Heidensche Volkeren wordt uitgebreid.

Daar ons de Heer DA COSTA, die ook deze laatste aanteekening als beschaafd man ons niet euvel nemen zal, uit deze in vele opzigten schoone proef, volkomen gebleken is, voor deze taak berekend te zijn, wenschen wij hem hartelijk gelegenheid en lust toe, om verder hier

hier in voort te werken, en ons op meer soortgelijke vruchten van zijnen letter-arbeid te onthalen, en hopen tevens dat de lust om de Ouden zelve te lezen, in ons herboren Vaderland, daar door meer en meer zal worden opgewekt.

Verklaring der VERHEVELINGEN of korte Meteörologie, voornamelijk betrekkelijk tot deze Gewesten, door E. H. GREVE, *J. U. D. en Conrector der Latijnsche Scholen te* Amsterdam. *Eerste Stuk. Te* Haarlem, *bij* A. Loosjes, Pz. 1816. 214 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is buiten Inteekening f* 4 : 8 : —

De kennis van den Dampkring, en de verschijnselen en veranderingen, die in denzelven plaats hebben, is ongetwijfeld een der gewigtigste, maar ook der moeijelijkste deelen der algemeene Natuurkunde. Der gewigtigste om dat dezelve met de gezondheid, ja het leven van al wat op aarde bestaat, van planten, dieren en menschen, ja met den toestand, om niet te zeggen, het bestaan van onze aarde zelve, in het allernaauwst verband staat. Hij is als 't ware de groote stookplaats, waarin het levensvoedsel, en men kan er bijvoegen de geneesmiddelen der Natuur, in het groot bereid worden.

Maar even gelijk alles, wat een al te grooten en beslissenden invloed, op het bestaan en welzijn der schepping, en in 't bijzonder der menschen heeft, aan onze kennis schijnt onttrokt te zijn, om het aan onzen invloed en ons bederf te onttrekken, — zoo schijnt ook het weêr tot die Natuurkundige verborgenheden te behooren, die even als de bovennatuurkundige

voor ons onbereikbaar en ondoorgrondelijk zijn en blijven, juist daarom, om dat wij ze gebruiken, en niet besturen, maar er door bestuurd worden moeten. — Wij moesten den Dampkring zelf en zijne grenzen, de vloeistof of stoffen die hem vervullen, en bovenal de twee groote beginsels van alle zijne veranderingen, het *licht* en de *warmte* volkomen kennen, indien wij hier in tot eenige zekerheid zouden komen; — maar wie, die eenigzins, al is het ook maar oppervlakkig, met de vorderingen der Natuurkunde bekend is, weet niet, hoe veel hier aan ontbreekt, en hoe zeer de grenzen dier kennis zich gedurig meer, als aan ons onderzoek onttrekken, naar mate wij er in vorderen, — en hoe het gedurig duidelijker blijkt, dat er in de gansche schepping een groot en doorgaand verband heerscht, 't welk alle, ook de geringste deelen, met het geheel en dus met elkander verbindt, en op elkander doet werken. Wij moesten dus, om onze Aarde en onzen Dampkring met derzelver verschijnselen te kennen, den zamenhang weten, dien dezelve met anderen hemellichamen heeft, en al den invloed, welken deze daar op oefenen; — gelijk reeds de onvergelijkelijke HERDER, in het I. Deel zijner *Ideën zur Philosophie einer Geschichte der Menschheit*, zoo overtuigend heeft aangetoond. Trouwens ontdekken wij niet dagelijks meer van de werking der aardsche ligchamen op elkander? Hoe zou men dan kunnen denken, dat de hemelsche ligchamen niet op elkander zouden invloeijen? — Van de Zon, de Maan weten wij reeds veel, maar nog lang niet alles; en zouden dan die andere Planeten, die met ons één stelsel uitmaken, zoo geheel werkeloos en zonder

der deelneming of invloed, buiten ons omloopen? —

Maar wie voelt niet, dat dit alles op onze Meteorologie of Weêrkunde den grootsten invloed heeft, en deze hier door altoos onvolledig en onzeker moet blijven. – Met dat alles is er ook hier, gelijk overal, een perk, 't welk wij wel niet kunnen of mogen overschreiden, maar binnen 't welk toch een zekere mate van kennis voor ons niet alleen mogelijk, maar ook volstrekt noodzakelijk is, — even als met de verrigtingen en verschijnsels van het dierlijk leven. — Wij weten noch zullen, naar onze overtuiging, immer weten, wat *leven*, *voeding*, *voortteeling* en *dood* is, maar wij kunnen de verschijnselen en voorwaarde van dit alles gadeslaan en vergelijken. — Het komt er slechts op aan, dat wij dien krings- en gezigteinder, die ons is aangewezen in den weg, dien wij te betreden hebben, niet uit het oog verliezen: — te weten de ondervinding of naauwkeurige *waarneming*, vergelijking en zamenvoeging.

De Schrijver van het voor ons liggend werkje, schijnt ons dezen eenigzins zekeren weg te bewandelen, en die perken wel in 't oog te houden. — Hij klimt zoo ver op als noodig is, zonder zich in het ijdele en denkbeeldige te verliezen, en overal draagt zijn werk blijk van kennis, van 't geen anderen hebben gedaan, zoo wel als van eigen onderzoek en oordeel, en wij houden ons verzekerd, dat zijn arbeid, hoe zeer slechts eene proeve, gelijk het uit den aard der zake niet anders zijn kan, echter eene wezenlijke bijdrage is, tot de vermeerdering onzer kennis, van dit belangrijk onderwerp en de naauwkeurige toetsing van onpartijdige Natuuronderzoekers verdient en ook zal vinden.

Zonder in eene dergelijke toetsing te treden, die wij aan mannen van het vak overlaten en aanbevelen, en die hier ook niet voegen zou, willen wij nu nog kortelijk een overzigt geven van den inhoud van dit eerste Deel, 't welk de *Theorie* behelst, terwijl het tweede meer van *toepasselijken* aard zal zijn.

Het zelve is gesplitst in *vier Afdeelingen.* In de *eerste*, wordt als 't ware de grond gelegd, zij behelst namelijk eene beschouwing van den Dampkring zelven, deszelfs bestanddeelen en gesteldheid, en de werking die hij zoo van de aarde die hij insluit, als van de vloeistoffen waar van hij omringd wordt, ontvangt en daar op uitoefent.

De *tweede Afdeeling*, handelt over *de Verhevelingen, boven den Dampkring ontstaande*, te weten: *de Bolis of lichtende sfeer*; *de vallende, of schietende star*, het *Noorderlicht*, het *Zodiakaal licht*, en eindelijk over *de buitengewone helderheid van sommige avondstonden en nachten.* Hier doet zich reeds de zwarigheid gevoelen, waar van wij boven spraken, de onzekerheid namelijk der grenzen van onzen Dampkring; want indien deze verschijnselen, buiten of boven onzen Dampkring liggen; behooren zij ook niet in een beschouwing van denzelven.

De derde Afdeeling, bevat de *verhevelingen in den Dampkring ontstaande*, namelijk of *waterachtige*: daauw, rijp, nevel, mist, ijzel, de wolken, regen, hagel, sneeuw; of *vurige*, bliksem en donder, het weêrlicht, de bolis, die in den Dampkring gevormd word en de steenval — of *lichtende verhevelingen*: de Regenboog, kringen om Zon en Maan; bijzonnen en manen, het opdoemen, de luchtspiegeling, de morgen en avond schemering.

Eindelijk wordt in de *vierde* of *laatste Afdeeling*,

ling, gesproken over de *Dampkrings-bewegingen* of *winden*, waaronder ruk- of val- en warvelwinden begrepen worden, en *de Hoozen*.

Wie gevoelt niet, dat deze beide Afdeelingen, meer tot het eigenlijk gebied van het onderwerp behooren; hoe wel wij gaarne bekennen, dat de Schrijver de tweede *Afdeeling*, de verhevelingen boven den Dampkring, niet geheel uitsluiten kon, en wel niet alleen daarom, dewijl men verlegen is, waar die te plaatsen, daar zij toch tot de Astronomie ook niet wel kunnen gebragt worden, als wel voornamelijk om dat zij of daar in ontstaan, of althans wegens hunnen invloed op denzelven, tot onzen Dampkring de naaste betrekking hebben, en dus in zoo ver, tot de leer van denzelven behoren. — Immers zien wij ons niet, bij de verklaring van meest alle de luchtverschijnsels en weêr-veranderingen, genoodzaakt, tot dezelfde krachten of vloeistoffen, onze laatste toevlugt te nemen, die hier de hoofdrol spelen; te weten, de *Electrieke!* gelijk ook de Schrijver dit doet, en waarschijnlijk in zijn tweede Deel nog meer doen zal; terwijl, naar ons inzien, niet alleen de *Electrieke*, maar ook de *Galvanische* werkingen in de Natuur, van het allergrootst belang zijn, en met dezelve in het allernaauwst verband staan, zoo niet slechts verschillende wijzigingen van eene grondkracht zijn.

De TWEELINGS-ZUSTERS; of de voordeelen van den Godsdienst. Uit het Engelsch van Miss SANDHAM. *Naar de achtste oorspronkelijke Uitgave. Te* Amsterdam, *bij* W. van Vliet, 1817. 295 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* 2: 4: —

De zekere overtuiging, dat de Godsdienst alleen

leen eene bron van waarachtig levensgeluk uitmaakt, terwijl hij ons tevens de zalige hoop eener blijde onsterfelijkheid schenkt; is, volgens het getuigenis van Mejufvrouw A. M. MOENS, de bij onze Lezeren bekende, en van ons zeer geachte Overzetster, in dit boekje zeer nadrukkelijk bewezen, en de zoo moeijelijke taak, om *in* de wereld levende, niet *voor* dezelve te leven; door het eenvoudigst mogelijke voorbeeld voorgesteld, zonder die idealen, welke in de verbeeldingskracht van eenen Schrijver, maar niet in de wezenlijke wereld bestaan, en juist daarom geen nut kunnen doen, omdat eene dergelijke volkomenheid niet te bereiken is.

Dit oordeel der kiesche Dame, is ons bij de lezing volkomen gegrond blijken te zijn, en daarom vinden wij noodzakelijk, met hetzelve deze onze beschouwing aan te vangen.

Dit boekje, was in de daad der vertaling wel waardig, en is zoo goed in onze taal overgebragt, dat wij geruistelijk vertrouwen kunnen, dat hetzelve voor de Jonge Lezers en Lezeressen, uit den beschaafden stand, voor welke het eigenlijk geschikt is, een aangenaam geschenk zijn zal. Het niet onbevallig uiterlijke zal, met de niet ongeschikte plaatjes, daartoe ook medewerken, maar meer nog, hopen wij, de leerzame inhoud, met de korte en gewigtige aanmerkingen, waarmede dit boekje als doorweven is, en die nog met eenige weinige, het verstand en hart van onze Landgenoote vereerende, onder aan, hier en daar vermeerderd zijn. Het spreekt van zelf, dat de vorm of inkleeding, of geschiedenis geheel verdicht is, maar zoo tevens, dat de Schrijfster gezorgd heeft, bij het natuurlijke te blijven, en men zich dus alles zeer goed als gebeurd, of althans als mogelijk kan voorstellen. Er komen verscheidene toerende too-

tooneelen in voor, welke niet na kunnen laten, in het niet geheel ongevoelig hart, goede aandoeningen te verwekken. Er zullen wel onders gevonden worden, die er veel op hebben aan te merken, velen zullen het werkje voor al te ernstig, en te ouderwets houden; maar wij zijn verzekerd, dat het gemoed, en de blijkbare bedoeling en den voornamen inhoud, volkomen goed zal keuren.

Weldenkende Ouderen, kunnen het hunne Kinderen niet alleen vrijelijk in handen geven, maar wij durven hen ook gerustelijk opwekken, om de lievelingen van hun hart daartoe aan te sporen. *Zij* zullen er niets, dan 't geen waarlijk goed is, uit leeren en er ongevoelig door bewogen worden, om waarlijk Godsdienstig te zijn, de deugd te beminnen, en voor hunne brave Ouderen, naastbestaanden en vrienden, dat gene te worden, wat zij behooren te zijn. Men vindt er ook zoo veel tegengift in tegen de verleiding, en tegen de ongelukkige uitwerking, welke het beschouwen van kwade voorbeelden en eene aanmerkelijke verstrooijing, ongelukkig, maar al te dikwerf op jonge menschen, die in de wereld komen, hebben, dat het ook van dezen kant alle aanprijzing waardig is. De Lezer oordeele verder zelf, over den geest en den inhoud van dit Kinderboekje, uit het volgend staaltje:

„ Zulk eene verandering, als hij nu onderging, had de Heer STANLEY nog nimmer gekend; want als hij te voren de stad verliet, was het alleen geweest, om hetzelfde gezelschap weder te ontmoeten, en het eigenste leven te leiden, in de eene of andere badplaats. Maar nu was hij wezenlijk op het land, en in het midden van den winter, zonder eenig ander gezelschap, dan dat eener oude vrouw, en een jong meisje, beiden gehecht aan dat eigen

plan van geluk, waarvan ik den lezer eene fchets heb pogen te geven, en dat wel met de vaste overtuiging, dat èr geen ander was, in ftaat, om hetzelve te kunnen verfchaffen, dan juist dit, en echter wenschte hij zich nergens anders; hier had hij tijd om te overdenken, en was verbaasd over de herinnering aan zijn vorig leven, dat zoo afhankelijk van andere menfchen was geweest, om zich te kunnen vermaken en bezig te houden. Dikwijls had hij toevlugt moeten nemen tot de herinnering, als een middel, om de uren door te brengen, welke hem drukkend kwelden; maar te *Milwood* vond hij nooit een ledig uur, en hier had hij niets van zijne vorige leefwijze, geene herberg, geen koffijhuis om in te gaan, en gezelfchap te vinden, zoo als hij zelf was, alleen bij elkander gekomen, om den tijd te dooden; hier hoorde hij met wezenlijk genoegen ELEONORA, en dikwijls ook den Heer HERBERT, welke zijne eigene bezigheid verliet, om met hem te komen fpreken, en voelde de waarheid, van hetgeen wat hij hem zeide."

„Elken morgen, na het ontbijt, toen hij nog te zwak was om veel buiten te zijn, las ELEONORA eerst voor hem, en fpeelde of zong alsdan; welhaast keerde zijn oude fmaak, voor muzijk, weder, en hij werd op nieuw een liefhebber daar van; de boeken, welke hij las, waren insgelijks gefchikt, om de eigen gewigtige zaken voor te ftellen, welke de Heer HERBERT in zijne gefprekken aanprees, en in zijn gedrag beoefende, en maakten een' diepen indruk op zijn hart."

„Hier zag ook de Heer STANLEY, met welk een' naauwgezetten ernst men den zondag waarnam, een dag, welke, indien dezelve op eene gefchikte wijs wordt doorgebragt, geluk en ze-

tegen over al de andere verspreidt; en door het voorbeeld van allen, die rondom hem waren, werd hij aangespoord, om ter kerk te gaan, en welhaast vond hij, even als zij, een' grooten troost in deze godsdienst-oefening; hij had, zijn geheel leven door, naar geluk gezocht, en nu, daar hij bijna tot wanhoop gedreven was, en met hoop naauwelijks wenschen durfde, het op het land te zullen vinden, vond hij het onverwachts, in een gerust en vreedzaam leven, aan den Godsdienst en het weldoen van anderen toegewijd. Ver van de wereld levende, werd hij met eene hoogere bron van vermaak bekend, en ongevoelig gebragt, om de inspaak der rede op te volgen, van welke de te onregt genoemde genoegens, welke hij tot hiertoe had nagejaagd, hem geenen tijd gegeven hadden te denken."

Hartelijk wenschen wij, dat dit werkje een voor velen nuttig, zoo wel als aangenaam lettergeschenk wezen, en tot uitbreiding van het rijk van waarheid en deugd, vooral bij jonge lieden verstrekken zal.

REDEVOERING, ter Nagedachtenis van N. W. RAUWENHOFF, *in leven Medicinæ Doctor, President der Provinciale, Lid der Plaatselijke Geneeskundige Commissiën en Regent der beide Gasthuizen te* Amsterdam, *uitgesproken in het Genootschap* Doctrina et Amicitia, *den* 18 *Maart*, 1818. *Door* H. HAAKMAN, *Med. Doct. Te* Amsterdam, *bij* P. den Hengst *en* Zoon, 57 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 12 : —

Het overlijden van den verdienstelijken en

zeer geachten Geneesheer RAUWENHOFF, heeft velen zeer getroffen. Hij was toch ongemeen bemind, had velen, die zich van zijne voorschriften ter bevordering der herstelling met vertrouwen bedienden, en stierf, nog voor hij den ouderdom van vijftig jaren bereikt had. De aanzienlijke Hoofdstad van ons Rijk, was voor hem een schoone werkkring, en de wijze waarop hij zich van zijne pligten ijverig kweet, verschaften hem veler gunst, goedkeuring en lof. In zijn leven geacht en gezocht, werd hij ook met zijn sterven niet vergeten. Tot een aangenaam bewijs voor dit laatste, kan deze lijk- of lofrede van den Heer HAAKMAN, dien wij hier als eenen zijner bijzonderen vrienden leeren kennen, bij uitnemendheid dienen. In dezelve wordt de naar den wensch van zijne talrijke kennissen veel te vroeg gestorvene Geneesheer, door eenen zijner kunstbroederen, regt levendig en hartelijk geschetst, en zoo voordeelig voorgesteld, dat ook de vreemdeling gedrongen wordt, zijne nagedachtenis te zegenen. Men leert hier RAUWENHOFF kennen, als Kind, als Jongeling, als Man, als Vader, als Vriend, als Christen, en als Geneesheer, naar het ligchaam en naar den geest, in gunstige en ongunstige omstandigheden, in zijn huisselijk verkeer, en in zijnen omgang met anderen, in de uitoefening van zijn werk, en in het genot van de aangenaamheden des levens, in zijne gezonde dagen, onder zijn lijden en bij zijn sterven.

De stijl is vloeijend, behaaglijk en naar het met liefde en geestdrift behandeld onderwerp, geschikt. Zijne overgeblevene naaste en naauwste betrekkingen zullen, in deze verhandeling, gewis eene aangename opbeuring erlangen, 's mans vrienden zich over deze uitgave verblijden, en allen die RAUWENHOFF kenden en waardeerden,

den, den bekwamen lofredenaar voor dit wel opgesteld lettergeschenk danken. Terwijl wij dus zijne waardige Echtgenoote en Kinderen, den besten troost van JEZUS Godsdienst hartelijk toebidden, wenschen wij tevens, dat het goede hier van den Overledene, naar waarheid en met waardigheid getuigd, door velen die met hem denzelfden nuttigen werkkring in- en buiten *Amsterdam* bewandelen, moge worden nagevolgd, op dat zij ook als Christenen, aan het einde van hunne loopbaan, moedig door het geloof in CHRISTUS, gelaten en dankbaar, dit tooneel verlaten kunnen, geliefd en beweend door achterblijvende magen en vrienden, en geacht en geprezen van allen die hen kenden.

Een vereerend Grafschrift op den Overledenen, door den Heer HOUTMAN, *Med. Doct.* te *Weesp*, heeft achter deze Lijkrede, eene geschikte plaats ontvangen.

Leerzame VERHALEN *uit de Bijbelsche Geschiedenissen, voor Kinderen; door* J. F. FEDDERSEN, *Predikant te* Maagdenburg. *Zijnde een vervolg van het Leven van* JEZUS *voor Kinderen; van denzelfden Schrijver. Derde Druk. Gevolgd naar de Spelling van den Hoogleeraar* M. SIEGENBEEK. *Te* Amsterdam, *bij* W. van Vliet, 1817. *VI en* 244 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 16 —

De Schrijver is bekend en uit den Titel ziet elk, wat van dit zijn werkje de inhoud is. Uit deze verzameling van Bijbelsche verhalen voor de Jeugd, heeft de Heer FEDDERSEN alles weggelaten, wat, volgens zijne overtuiging, voor haar nog niet begrijpbaar en leerzaam is. Hij heeft

heeft dus hier mede eene lecture ter voorbereiding willen verschaffen, op dat zijne jonge Lezers vervolgens boeken kunnen gebruiken, waar in de Bijbelsche Geschiedenis vollediger beschreven is; en op dat zij — dit mogt er wel zijn bijgevoegd — den Bijbel zelven met te meer opgewektheid en te grooter nut gebruiken mogen. Deze is toch de ware en alleen zuivere bron, waar toe men allen leiden moet. Het boekje is eenvoudig en naar kinderlijke vatbaarheid geschreven, en leert den kleinen met de gebeurtenissen en personen ook de lessen kennen, welke zij daar uit trekken en het gebruik dat zij daar van als kinderen reeds maken moeten. Voor hen die des Schrijvers leven van JEZUS bezitten, zal het een aangenaam geschenk zijn, en men kan het allen kinderen aanprijzen. Van ABRAMS offerande hadden wij hier, daar zoo veel anders is weggelaten, wel gene opzettelijke melding verwacht. De niet bewezene stelling, dat ZACHEUS *zich in zijne bediening op veelerlei ongeoorloofde wijzen verrijkt had*, kon ook wel zijn achter gebleven. Ook van den oude en jongen TOBIAS is hier melding gemaakt.

Gaarne zoude wij om de nuttige strekking van dit boekje nader te leren kennen, iets ter proeve overnemen, dan ons bestek zulks niet toelatende, moeten wij onze Lezers naar het werkje zelve verwijzen.

MEN-

MENGELWERK.

VOORLEZING, GEDAAN DOOR DS. A. VAN DIJK, PRED. TE *Foudgum* EN *Raard*, IN DE RINGSVERGADERING TE *Dokkum*, den 8sten April, 1818.

Veel geachte Medebroeders!

Niet zoo zeer keus en neiging, als wel besef van pligt heeft mij bewogen, deze Spreekbeurt op mij te nemen. Uit overtuiging mijner mindere ervarenheid en ondervinding, vertrouw ik op uwe verschoonende toegevendheid. Het zal mij reeds genoeg zijn, u iets nuttigs herinnerd te hebben; en daar, waar iets minder naauwkeurig is voorgedragen, zal ik mij van uwe teregtwijzing niet ongaarne bedienen.

Uit de mij voorgekomene Stoffen, heeft zich mijne keuze bepaald tot het navolgend onderwerp:

„JEZUS en zijne Apostelen, voor de Leeraren „van den Godsdienst de beste modellen, *bij* en „*na* het geven van volks-onderwijs."

Hier over wensch ik in diervoege tot u te spreken, dat wij inzonderheid in aanmerking zullen nemen, de vier volgende bijzonderheden:

1. Den aard van het onderwijs, door de genoemde Leeraren gegeven;

2. De wijze van voordragt, waar van zij zich bedienden;

3. De reine bedoelingen, waar mede zij leerden en;

4. De

4. De betamelijke gemoedsstemming, bij het al of niet gelukken hunner aangewende pogingen.

I. Bij de minste moeite, welke men zich wil geven, bevindt men weldra, dat *de aard van Jezus en der Apostelen leer* zich als tweeledig voordoet: dezelve bevat in zich eenen rijken schat van belangrijke *waarheden* en gewigtige *pligten*.

A. Van de eersten gaven zij eene volledige opening aan allen, die hen hoorden. Zij ontdekten genoeg van zulke onder dezelve, die troost en vreugde in het hart konden scheppen; maar onthielden ook geene, die tot vernedering en beschaming van den mensch moesten strekken. Met het belang der hoorderen en hunne oogenschijnlijke behoeften, gingen zij steeds te rade. Hunne eigene neiging werd daar aan opgeofferd en bleef steeds ondergeschikt aan den eisch des tijds, waar in zij moesten spreken. Gods volkomenheden en wegen lieten zij regt ervaren. Deszelfs grootheid in zijne werken, maakten zij voor allen aanschouwelijk. Zij ontveinsden nimmer de hooge waarde van den mensch, en predikten even zeer zijne rampzalige verbastering door de zonde. Het plan der verlossing bij de trapswijze ontwikkeling te beschouwen, bleef het geliefkoosd onderwerp. Aan allen kwamen zij de onschatbare vruchten van hetzelve bekendmaken en aanbieden. Hun eisch was gelooven, hunne bede verbetering van hart en wandel. Zij zochten ingang bij allen, door de streelendste uitzigten te openen, of den schrik des Heeren aan te binden.

Wij doen wel, mijne Broeders! wanneer wij, naar hen ziende, zulke dingen verkondigen, smaak en aanleg hebben geene beslissende stem, schoon zij op hunne beurt billijk mogen spreken

ken. Al wat waarheid is, moeten onze Gemeenten weten, hebben wij te prediken, zonder iets achter te houden; om te toonen, dat wij een geheel Evangelie hebben aangenomen.

B. Met de voorstelling der belangrijkste waarheden, verbonden Jezus en zijne gezanten de inscherping van de gewigtigste pligten. In de harten hunner hoorderen wenschten zij liefde tot God aantekweeken, eerbied en ontzag te planten, het vertrouwen te vermeerderen, en gehoorzaamheid aan zijne wetten hun intebozemen. Voor ligchaam en ziel verlangden zij behoedzame zorge, verhieven de deugden, waardoor men beide kon versieren, en misprezen de fouten, die ze verachtelijk maakten. Niemand gedoogden zij uitgesloten van de algemeene liefde; voor hateren zelfs eischten zij een toegezegen hart, en den wensch, voor zich zelven geuit, gaven zij ten maatstaf en regel van der menschen gedragingen jegens elkander.

Die pligten drongen zij aan, met de meest klemmende redenen. Vooral ontleenden zij daartoe stof uit de liefde en handelwijze des Allerhoogsten, inzonderheid uit zijne schikkingen ter zaliging van zondaren. De Apostelen bewogen hunne Gemeenten door de genade huns grooten Meesters. En ook het nut, dat er van te wachten was, lieten zij wel degelijk op de gemoederen werken.

Intusschen stonden zij allen, die zij overreed hadden, ook werkelijk bij en lieten ze niet onverhoeds door gevaar en verzoeking versagen. De waakzaamheid gaven zij ten wapen, het gebed ten schild, en den vermogenden bijstand van eenen hoogen Geest ter leidster op de levensbaan. Langs dezen weg, zoo veilig als effen, voerden zij de hun aanbetrouwde menschen ter verbetering en volmaking.

En

En geen andere dan deze is er voor ons geöpend, Mijne Broeders! om het doel der menschelijke vorming te bereiken. Dat hebben zij allen bij ervaring moeten leeren, die uit valschen schroom de prediking onzer verpligtingen wraakten. Het nakroost is van hunne bewezene dwaling teruggekomen, en begeert met den uitdrukkelijksten wil den schakel der pligten te overzien. De tijd is gekomen en is nu, waar in men, zonder verdacht of miskend te worden, denzelven vertoonen mag.

Ons is het opgelegd, daarvan voor niemand te zwijgen. Laat dan derzelver voorstelling steeds geschieden, mijne Broeders! met die orde en voorzigtigheid, die de wijze kennen kan; vooral in den geest van JEZUS en zijne Apostelen, en nooit anders dan met dezelfde vingerwijzing op die genade en hulp, zonder welke wij vruchteloos verbetering van onze hoorders begeeren.

II. Hier op willen wij nu, in de tweede plaats, laten volgen: *De wijze van voordragt, waar van zich die groote Leeraren bij hun onderwijs bedienden.* Zoe ras wij gedacht hebben aan *eenvoudigheid*, *ernst*, *liefde* en *verscheidenheid*, meenen wij dat alles genoemd te hebben, wat in hunne leerwijze opmerkenswaardig is.

A, Nooit traden zij, die grootste Leeraren, voor hun volk op, dan met de meest duidelijke *eenvoudigheid.* Met vermijding van alle lage bewoordingen, wenschten zij voor allen verstaanbaar te wezen. Zij sloofden zich niet af met fraaije beelden op te rigten, geheime wenken in hunne redenen te verbergen, of diepe navorschingen te doen naar meer onverschillige zaken. Zij gaven den Geleerden voldoening, en schikten zich naar de bekrompene begrippen van den geringen Heiden of Jood. Liever wilden

den zij begrepen dan bewonderd worden, door de gemengde schaar hunner hoorders.

Ook hier in zijn zij voorgegaan, op dat hunne plaatsvervangers hen zouden volgen. Zij mogen geene klinkende schel worden voor de Vergadering, waarin zij als Sprekers verschijnen. Hunne taal behoort zuiver en beschaafd, maar niet minder eenvoudig en duidelijk te zijn. De ware welsprekendheid toch, bestaat niet in klanken zonder beteekenis, maar in kieschheid, kracht en duidelijkheid. Hier door alleen kan het spreken doeltreffende worden, terwijl de opgesmukte en hoogdravende rede, naauwelijks eene goede gedachte bij hare hoorderen overlaat.

B. Met deze beminnelijke eenvoudigheid, ging een gepaste *ernst* vergezeld. Zij geloofden en gevoelden levendig de kracht en het gewigt, van het geen zij leerden. De dierbaarheid van het woord Gods, dat zij predikten, trof hen te zeer, dan dat zij onder deszelfs bediening koel en onverschillig konden blijven. Het besef van *het gevaar*, *dat* hunne medemenschen dreigde, maakte hen vol van ijver en vuur. In hun oog was het geene kleinigheid, dat een zondaar zijne zaligheid waagde; en uit dien hoofde spanden zij alle hunne krachten in, om zelfs den meest uitgelatenen booswicht te roeren. Geenen sterveling vleiden zij met eene bedriegelijke hope. Nimmer stelden zij den genen gerust, die op valsche gronden steunde. Liever ontnamen zij aan allen het schijngoed, dat zij bezaten, om hun daar voor het betere in de plaats te geven.

Wanneer wij ons ook alzoo, Mijne Broeders! in ons werk onledig houden, dan leggen wij eenen goeden geest aan den dag. Denzelven te missen, of niet te begeeren, is een ongelukkig

gebrek, dat onze geschiktheid tot ons ambt vermindert: want waar worden er niet gevonden, die met eene onzachte hand behandeld moeten worden? Wij behoeven juist niet te declameren, veel minder altijd het on rampzaligheid op den voorgrond te plaatsen. Maar op eenen vasten en meer verhevenen toon het verstand en hart van onnadenkenden te raken, dit toch moet bij tijden onze ernstige toeleg zijn.

Verre is het er echter van daan, dat de bestraffing en vermaning alleen, de schering en inslag der leerwijze van JEZUS en zijne Jongeren zoude zijn. Neen, zij onderwezen ook

C. met *liefde*, zelfs dan, wanneer zij ernstig moesten wezen. Geheel hunne rede was daarmede doortrokken; in alle hunne gebaren en in de houding, waar mede zij spraken, vertoonden zij die. Hare kracht werd vooral aan die zijde het meest gebruikt, waar de mensch daar voor meest toegankelijk was. Het was hun te doen, om hunne hoorderen over te halen, niet om ze slechts te beroeren, of te verbitteren. Zij matigden zich over niemand eenig oordeel aan, veel minder dat zij uitspraak deden over zijn eeuwig geluk of ongeluk. Toegevendheid en verschooning, verleenden zij gereedelijk ongevraagd, indien de voorwerpen daaraan behoefte hadden. Noch haat, noch bitterheid was er immer in hunne voorstellen te proeven. Liefde, die met ernst van hunne lippen stroomde, ging uit uit hunne harten, en vermeesterde niet zelden spotzucht en ongeloof.

Wat wij ook vergeten, mijne Vrienden! dat wij toch altijd de liefde in onze toespraken bewaren! Wij mogen noch moeten iemand beledigen of ergernis geven. Regters zijn wij niet, maar slechts gezanten van Hem, die alleen oordeelen zal. Elk zie dus toe, dat hij het onge-

noe-

noegen van zijnen naasten niet ontijdig gaande make, en den hoofd-inhoud van JEZUS Evangelie, door eenen ijver zonder verstand overtrede?

D. Eindelijk merken wij in hunne voordragt nog op, eene wijze *verscheidenheid.* Bij afwisseling kozen zij gepaste onderwerpen voor hunne gezette behandeling. Zij wisten dezelve ongezocht uit onderscheidene bronnen te ontleenen. Ontmoetingen, tijden, gelegenheden en voorwerpen, die hen omringden, verschaften genoegzamen voorraad, om dat uit te houden. Hier door kwamen zij de verveling voor, gaven nieuwe veerkracht aan de vermoeide oplettendheid, en zetten wezenlijken sieraad aan hunne redenen bij.

Niet minder dan zij, hebben wij ook hier voor te zorgen, mijne Broeders! indien het ons niet om het even is, of wij al dan niet met belangstelling aangehoord worden. Voor ons zelven vinden wij alzoo de meeste voldoening, *en op dezulken, die gezet met ons zamen zijn,* kan het geene andere dan gunstige werking doen. De moeite, daar aan besteed, beloont zich zelve in eene ruime mate, en zal door aanhoudende befening hoe langer zoo minder worden.

III. Nu zijn wij, ten derden, genaderd tot de beschouwing van *de reine bedoelingen, waar mede* JEZUS *en de Apostelen hun onderwijs gaven.* Indien wij ons niet bedriegen, dan beoogden zij daar mede *Gods eer te bevorderen — menschen zaligheid te bezorgen, en — zich zelven in het bezit te stellen, van het toegezegde loon.*

A. Het kon bij mogelijkheid in JEZUS noch zijne Apostelen opkomen, dat de bediening van het Evangelie hun eenige voordeelen bezorgen zou in dit leven. De waarneming derzelve was

ook alles behalve gemakkelijk, en veroorzaakte hun veel arbeid en moeite. Hadden zij een eerlijk bestaan in de wereld gezocht, dan konden zij hun beroep hebben blijven beoefenen: het timmerwerk, visschen en tentemaken zou hun hetzelve hebben kunnen geven. Wilden zij een gemakkelijk leven leiden, dan hadden zij zich aan de Farizeërs en Sadduceërs, moeten aansluiten, die als de vokalen van die dagen, zich zat aten en dronken van het eigendom der Weduwen en Wezen. Maar als predikers des Evangeliums, stonden zij geenszins naar zulke dingen. Zij zochten vooral de eer van God te bevorderen: deze had hen in de bediening gesteld, tot een groot werk geroepen, waar in zij met veel opoffering getrouw wilden zijn. Hier om spraken zij van Hem, deelden *zijne* openbaringen mede, prezen *zijne* bevelen aan, en ontdekten *zijne* beloften en bedreigingen. Op zulk eene wijze werd zijne heerlijkheid kenbaar en zijn groote naam aan allen bekend, die verre en nabij waren.

O hoe beschamend is dit voor velen, die thans en voorheen in den dienst des Evangeliums gesteld werden! wij willen noch kunnen bepalen, wie al of niet zoo gevoelen als JEZUS en zijne Apostelen. Maar dit weten wij toch allen, dat er bij ons en onze medebroeders zoo ligt iets wordt waargenomen, dat van zucht naar voordeel, eer of gemak getuigt. Niet alzoo, niet alzoo, mijne Vrienden! zij voortaan onze keuze, onze prediking! Die God, die ons de eere bewees van *zijne Gezanten* te zijn, worde ten allen tijde, boven al en zonder belangzucht, door ons verheerlijkt!

B. Eene andere groote bedoeling, die zij hadden, was deze: *menschen zaligheid te bezorgen*. De ongelukkige gesteldheid des menschen,

schen te kennen, zoo als die door zonde en bederf veroorzaakt is, was voor JEZUS en zijne Apostelen nog gemakkelijker in hunne dagen, dan voor ons in de onze: onkunde en zedeloosheid hadden immers toen, zoo het scheen, den hoogsten top bestegen. De opmerking en ervaring hier van deden hen dadelijk middelen aanwenden, om hier in verandering te weeg te brengen. Zij trokken zich aller belangen aan, predikten ook den armen het Evangelie, en breidden regte begrippen van God en zijnen dienst alomme uit. Door hun toedoen werd, aan de bestaande schadelijke vooroordeelen, de grootste afbreuk gedaan, en het gebied der zuivere waarheid dagelijks uitgezet. Zij predikte den éénen waren God en gewonnen velen voor Hem, van de zoodanigen, die de Afgoden vereerden. Hen zoo wel als de Joden wezen zij tot den eenigen naam, die onder den hemel gegeven is, om zalig te worden.

Door God als Vader, vol genade te prediken, stortten zij niet slechts troost en kalmte, in de verslagene harten van misdadigers uit, maar trokken hen tevens van hunne boosheden af. Van welk eenen heilzamen invloed hunne prediking op hunne hoorderen was, kan de spoedige voortplanting des Christendoms leren. Heinde en ver loofde men den Allerhoogsten, in de plaatsen der zamenkomst, genoot de voordeelen van zijne onmisbare gunst, en smaakte de onschatbare vruchten van een onergerlijk gewisse; duizenden, de duizenden verdubbeld, werden door hun woord bekeerd en overgebragt, tot de plaats der gelukkigen, om lof en aanbidding aan hunnen Maker en Verlosser te betuigen.

Hoe gelukkig mogten wij ons schatten, mijne Broeders! indien wij altijd even vol waren van

liefde tot onze Broederen? Minder zouden wij dan de ons opgelegde taak als lastig beschouwen; minder zouden wij pogen met onze bekwaamheid te schitteren, en voor ons gedane werk eene eerezuil op te rigten. Al is het wel eens vergeten, doel en roeping blijft het toch, door onzen dienst, met hoogere hulp, zielen te redden van den dood. Daar dan op gelet, daar dan op gewerkt met alle kracht en met onvermoeiden lust! Het is voortreffelijk dit te mogen, en in het eind voor ons en anderen rijk in zaligheid.

C. Nog hebben wij er bijgevoegd, dat zij bedoelden, *zich zelven in het bezit te stellen der toegezegde belooning.* Zij arbeidden niet te vergeefs in den dienst des Eeuwigen; God had hun zelf grooten loon verspроken, waarbij geen wereldsch voordeel kon halen. Dit mogten zij van zijne trouwe en waarheid hopen, zoo met opregtheid ijver zamenging; en dit bedoelden zij ook werkelijk met al de moeite en den arbeid, die zij aan anderen besteedden tot hun best. In dat uitzigt ging JEZUS overal het land door, leerende en predikende wat Hij van den Vader ontvangen had. Met die verwachting verwonnen de Apostelen elke verdrukking en marteling, onder het mededeelen van de dingen, die hun de Meester had opgedragen. De opgehangene kroon deed hen met volstandigheid werken, en zij jaagden er naar, haar op de meest eervolle wijze eens op hunnen schedel gedrukt te zien.

Die bedoeling, mijne Broeders! mag en moet ook plaats hebben bij ons. Zijn wij deelgenooten van hun werk, niet minder van de gedane beloften. Verblijden mogen wij ons, dat ons werk niet ijdel wezen zal. Die hope moet ons nimmer begeven; met het staat ma-

ken

ken op hare geheele vervulling, vereeren wij God, die dezelve gegeven heeft.

IV. Er is nog overig, dat wij in de laatste plaats in oogenschouw nemen, *de betamelijke gemoedsstemming* van JEZUS en de Apostelen, *bij het al of niet gelukken hunner aangewende pogingen*. Dezelve was natuurlijk gewijzigd naar den voordeeligen of min gunstigen uitslag van hun werk: in beide gevallen echter, maakt zij aanspraak op onzen lof niet alleen, maar ook op de werkelijke navolging in soortgelijke gevallen.

A. Predikten zij tot verlichting en verbetering van anderen, zoo dat het niet meer in het onzekere was, of zij doel getroffen hadden, dan — *dankten zij God voor den verleenden zegen;* en — vertoonden tegelijk den *ootmoed*, waarmede hunne harten waren aangedaan.

1. Alle werk, dat wel was uitgevoerd, kenden zij aan God toe: zijnen zegen merkten zij *dankbaar* op, en gevoelden op de levendigste wijze, dat zij zijne dienaren waren, die alleen door Hem werkten.

Welk een edel en waarachtig gevoelen! Hoezeer past het te heerschen bij allen, die na hen tot den Evangeliedienst geroepen zijn! Niets toch kunnen zij zonder God, maar al wat hun gelukt, gelukt door Hem. Geheel onze bekwaamheid is uit Hem, en terwijl *wij planten* en *nat maken*, *geeft Hij den wasdom*, die nog volgen moest. Zijn naam dus moet eeuwig eer ontvangen; en daar in onledig te zijn, door vurige dankbetooning, moet steeds onze vreugde en zaligheid zijn.

2. Hier uit werd te gelijk bij hen een *ootmoed* des harten geboren, die hun en elken Leeraar ten sieraad verstrekt. Zij erkenden; bij al de eer en grootheid die zij bezaten, hunne

nietigheid en geringheid voor God; de Apostelen althans, en zelfs JEZUS, in zoo ver Hij zich beschouwde als mensch. Uitbundige lof en toejuiching des volks was hun geenszins welkom. Van onverdiende vereering hadden zij den diepsten afkeer, verijdelden de pogingen, daartoe te werk gesteld, en ontweken liever de schare, dan zich iets te laten welgevallen, dat hun te onregt werd toegedacht. Zoo ging JEZUS voor, bij de verbazing der menigte over zijne leer en werken, en zoo volgden zijne Jongeren, vooral PETRUS, PAULUS en BARNABAS, met onbezweken trouw.

Ach! hoe velen hebben schipbreuk geleden op de klip, die *zij* zoo gelukkig vermeden! Ons eerziek hart vindt het grootst genoegen, in de verheffing door onzen naasten. Te ligt, en eer wij er om denken, laten wij ons iets aanleunen, dat onze ijdelheid streelt. En echter is zulk een gedrag hoogst misdadig voor God. Wachten wij ons voor het zelve, mijne Broeders! zoo veel zulks mogelijk is. Niemand roeme in zich zelven, maar ieder onzer in den God van ons heil. Zijn welgevallen worde in ootmoedigheid weggedragen, en blijve de voorkeur houden boven den lof uit menschen, schoon wij denzelven niet geheel mogen verachten.

B. Niet minder prijswaardig handelden JEZUS en de Apostelen, wanneer het hun in hunnen arbeid tegenliep: want dan *hadden* zij des niet te min *goeden moed*, en — *hielden verder aan met uitzigt op eenen langzamen uitslag ten besten.*

1. *Op God te hopen*, en naar Hem uit te zien, als onze pogingen gelukken, dit kan gemakkelijk geschieden. Maar dat ook te doen, als het omgekeerd is, is meerder moeijelijk, doch meesterlijk uitgevoerd door JEZUS en zijne Gezanten. List noch boosheid maakte hen immer

ver-

verlegen. Niemand bezweek voor laster en vijandschap. Op hen allen verstompten de pijlen, die onwil, spotzucht en verharding op hunnen ijver verschoten. Zij waren en bleven, in weerwil van de grootste ontmoediging, *standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig in het werk des Heeren.*

Wie hunner opvolgers moet hier niet blozen van schaamte? — Men weet zich tijden te herinneren, waarin de moed ontzonken en de ijver ontzenuwd was. Eene enkele mislukking of één bijzonder mensch, die ons eenige hindernis in den weg legt, brengt ons ligt in een kwaad humeur. Klaagtoonen worden aangeheven, wanneer wij eens, tot onze Gemeenten sprekende, niet worden aangehoord. Het goede, ons toegeschikt, wordt ras vergeten, en het weinige kwade geeft aan onze ziel en ons werk, eene zeer treurige plooi. — Wij weten, dat wij anders moeten, en daarom is het van belang, ook anders te doen. Van JEZUS kunnen wij het leeren, aan zijne Apostelen het zien; en zalig zullen wij *zijn*, indien wij bij alle onaangename *mislukking*, met verdubbeling van ijver, den moed niet laten zinken.

2. Vooral indien wij, gelijk zij, *aanhouden met uitzigt op eenen langzamen uitslag ten besten.* — Veel zaad werd er uitgestrooid, door hunne hand, dat voor verloren werd gehouden. Van hetzelve viel er in der daad een deel op rotsen, dat welligt niet kiemen zou. Maar zoo er geene hope op oogsten overbleef, herhaalden zij de zaaijing: eenmaal, dachten zij, zoude het niet vruchteloos wezen. Met weinig waren zij tevreden, en indien dit ontsproot uit de distelen en doornen, die veel wasdom beletteden, dan achtten zij hunne moeite al genoegzaam beloond. De tijd heeft geleerd,

 dat

dat zij zich niet bedrogen, en van zaad dat verstikt scheen te wezen, rijke vrucht ter bekwamer tijd ingezameld hebben.

Dit kan, dit zal ons ook gebeuren, Mijne Broeders! wanneer wij slechts getrouw en arbeidzaam zijn. Alle zaad ontkiemt niet terstond, als het door ons uitgeworpen is: maar onder het oog van God, en door hem bewaard, kan er veel goeds van groeijen. Mogelijk zullen wij ons nog in deszelfs schoonen wasdom verlustigen, aan deze zijde des grafs. En al gebeurt dit niet hier, in de eeuwigheid zullen wij er ontmoeten, die ons zullen danken voor het woord, dat zij ontvingen van ons. Komt, verblijden wij ons in die zalige hope! zij doe ons aanhouden bij allen, die voor onze rekening zijn, zij lenige al den druk, dien ons tegenstand moge baren, en doe ons dan nog werkzaam gevonden worden, wanneer de Engel des Doods, ons van onze posten zal roepen! — Het zij zoo!

WEDER IETS OVER DE VRAAG VAN JEZUS TOT DE BENDE: *Wien zoekt gij?*

Tweemaal hebben wij hier over iets gehad in het Mengelwerk van de *Boekzaal*, voor dit Jaar, namelijk voor Februarij en April. Het eerste Stukje toonde, dat JEZUS deze vraag op eenen harden en stouten toon gebezigd zoude hebben. Het tweede, nam den hier voor bijgebragten grond weg, zonder iets te beslissen. Ik waag thans eene andere gedachte ter tafel te brengen. Alles hangt daar van af, hoe men zich de omstandigheid voorstelt.

Toen JEZUS *Gethsemane* naderde, liet hij acht zijner Leerlingen bij den ingang blijven. Hij zelf

zelf ging met de drie overigen, de landhoeve een weinig in. Dat ook meer menschen in de nabijheid hun nachtverblijf hielden, blijkt uit *Marc.* XIV: 51. JEZUS, zijn gebed geëindigd hebbende, zeide tot het drietal, het welk hij vruchteloos tot bidden afgezonderd had: *Slaapt nu voort en rust.* Dan, opblikkende, verandert hij van toon. Door de takken en bladen der boomen ziet hij geflikker van flambouwen, waar door hij bemerkt, wat er gaande was.

De Verrader was met de bende, van zwaarden en stokken wel voorzien, tot de landhoeve genaderd, schoon hij wist; dat JEZUS in *Gethsemané* zich ophield, moest hij toch eerst zien, waar in hetzelve. Het was derhalve natuurlijk, dat het eerste aantal menschen, het welk hij aantrof, van hem doorzocht werd. Al aanstonds zal JUDAS, onder het voor aan geplaatste achttal, Leerlingen hebben herkend. Daar op drong de schaar de landhoeve in, om dat achttal te omringen, in het welk men naar JEZUS zocht. JEZUS, die meer binnen in de landhoeve was, geraakte derhalve, of achter of aan de zijde dezer troep. Hij kwam met een paar treden uit het lommer te voorschijn; zag dat voorbij dringen, en deed de vraag: *Wien zoekt gij?* zij, meenende dat JEZUS in het achttal omsingeld was, zeiden onbeschroomd: JEZUS *den Nazarener. Die ben ik*, hernam JEZUS. Zulks trof als een donderslag de hier staanden. Ontsteld achter uit wijkende, struikelden zij. JEZUS, deze ontsteltenis ziende, hervatte andermaal: *Wien zoekt gij?* Het antwoord was het zelfde, waar op weder JEZUS: *Ik heb u gezegd, dat ik het ben, — indien gij mij zoekt, zoo laat deze, die gij omsingeld, gaan.* Ondertusschen was JUDAS, welke met eenige voornamen bij het achttal te vergeefs naar JEZUS gezocht, welke JEZUS

stem,

ftem gehoord had, en de ontfteltenis vernam, derwaards gekomen. Thans ftapt hij te voorfchijn, geeft het verradende teeken, waarop MALCHUS en de overigen de handen aan JEZUS floegen.

Indien wij de onderfcheidene berigten der Evangelisten geenszins op deze wijze rangfchikken, dan zullen wij in verdenking barende zwarigheden geraken, waar door de eene Schrijver den anderen tegenfpreekt. Ook zal dan het gezegde van JEZUS: *zoo laat deze gaan*, krachteloos wezen. Doch het beloop alzoo gerangfchikt zijnde, is tevens de toon, waar op JEZUS fprak, oogenblikkelijk te ontdekken.

Het nederftorten van fommigen der benden, kwam niet door den harden magttoon, waar mede JEZUS zich bekend maakte, maar door den fchrik, zich in den gevreesden perfoon vergist te hebben door anderen te omfingelen, kunnende JEZUS, welke met drie Leerlingen, waar van één gewapend was, te voorfchijn kwam, aldaar wel eene hinderlaag hebben. Men herleze het laatfte Stukje, geplaatst voor April, zijne ftem was aan de omftandigheid geëvenredigd. JEZUS vraagde voor de eerftemaal, met eene ernftig nieuwsgierige ftem: *Wien zoekt gij?* In eenen bevreemdenden toon hernam JEZUS, bij het antwoord, *die ben ik.* Bij de ontfteltenis der bende, zeide JEZUS op dezelfde ernftig nieuwsgierige wijze, doch eenigzins naar den toon van verwondering gaande: *Wien zoekt gij?* En het laatfte, *ik heb u gezegd, dat ik het ben*, fprak hij met het geluid van eenen bedaarden, doch naar verontwaardiging gaanden ernst. Men zegge niet, zulk een ftemgebruik zoude, uitgezonderd in het laatfte geval, niet vrij zijn van den fchijn van veinzen. Deze fchijn kan toch niet grooter wezen, dan in de twee-

tweemaal gedane vraag: *Wien zoekt gij?* naardien JEZUS zeer wel wist, wien zij zochten.

Zie hier Lezer! mijne gedachte. Zoo ik eenigzins in stembeschrijving onduidelijk geweest ben, dan is de schuld in het onvermogen, om geluiden aan te duiden, gelegen. De zangstukken hebben hunne nooten, maar voor de spraak zijn nog geene geluidteekens aanwezig.

J. W. H. DEUSSEN,
Pred. te *Oudenaarden*
en *Maria Hoorebeke.*

NOG IETS NADERS OVER DE VRAAG VAN JEZUS AAN DE BENDE: *Wien zoekt gij?*

Het Stukje geplaatst in 't Mengelwerk van dit Maandwerk, voor de maand Februarij 1818, bladz. 189. tot betoog, dat JEZUS op een *stouten toon*, het *Wien zoekt gij?* moet hebben uitgesproken, is mij niet onder het oog gekomen; maar wel dat in het zelfde werk, voor de maand April bladz. 459. door den Eerw. A. GOEDKOOP, Pred. te *Gend*, daar in geplaatst.

Ik ben, even als de Eerw. A. GOEDKOOP, voor alle natuurlijke en eenvoudige verklaringen des Bijbels, mits, dat de groote zaak daar bij, niets van het schoone, grootsche, en treffende, komt te lijden of te verliezen.

Zijn Eerw. vraagt: — „of wij hier met reden, aan eene betooning van Almagt moeten denken? Ik antwoorde, mijns bedunkens ja.”

JEZUS had wel geen oogmerk, om zich te redden uit de handen zijner vijanden: maar naar zijne alwetenheid was hem niet onbekend, wat de woede of moedwil der bende, tegen zijne Discipelen zou ondernemen, even

zoo,

zoo, als slechts schaawelijk, aan dien onbekenden Jongeling gebleken is.

Wat nu de vrees! waarom de bende, volgens 't gevoelen van zijn Eerw., zich terug trok, betreft! zulks zou men met hem, eenigzins natuurlijk kunnen noemen, wanneer wij ons, niet in 't standpunt van de eerste, maar van de negentiende Eeuw moesten plaatsen! gewapend met musketten, met kruid en met lood, even als tegenwoordig, maar toen onbekend; en vermoedende, dat partij ook alzoo kon gewapend zijn, of wel met boog en pijl, zoo als toen gebruikelijk, dan vorderde de voorzigtigheid, te rug te trekken, en zich in slagorde te scharen — maar, volgens onzen Evangelist, was het een bende, gewapend met zweerden en stokken, met lantaarnen en fakkelen! alles, en alleen geschikt, tot eenen woesten aanval; maar geenzins, om zich in eene geregelde orde te verdedigen. —

Mijne gedachten, over dit grootsche en treffende geval, zijn dan onder verbetering deze:

„ Jezus vraagt, op eene voor mij onverklaarbaren, maar ongetwijfeld op een grootschen, achtbaren, ja Goddelijken toon: *Wien zoekt gij?* het antwoord is: Jezus *den Nazarener*, Jezus wederom, *Ik ben 't*. Dit *Ik ben 't*, vergezeld met magt, met zoodanig een wondervermogen, dat zij achterwaards gingen, en vielen ter aarde." —

Men zal hier vragen! Indien dit zoo is, hoe dorst dan de bende zich onderwinden, andermaal de handen aan Jezus te slaan?

„ Hier in komt de Heiland hun zelfs voor; door ten tweedemale, op eenen meer zagten toon te vragen: *Wien zoekt gij?* en zij zeiden andermaal Jezus *den Nazarener*. Jezus wederom; *Ik heb u gezegd, dat ik het ben!* en nu lezen zij als 't ware, in het doordringend en spre-

sprekende oog van Jezus! „„ Gij hebt ook een teeken mijner magt ondervonden! Ja; ik zoude u met den adem mijner lippen kunnen verpletten! doch mijne ure is gekomen, en ik wil mij aan uwe woede niet onttrekken, maar! ik stel mijn leven voor mijne vrienden, voor mijne schapen;" " „ *Indien gij dan mij zoekt*, *zoo* (gebiedend) *laat deze henen gaan!* Op dat — voegt er de Evangelist bij) op dat vervuld wierde, het geen hij gezegd had, *uit de genen die gij mij gegeven hebt, en hebbe ik niemand verloren.*" —

Een onzer Vaderlandsche Dichters, zingt er van, met toespeling op dit onderwerp.

„ Wat zullen zwaard en stok? Wat zullen fakkel ligten,
Wanneer Almogenheid, der scheps'len woen bespot?'
Ik ben 't, doet heel de schaar, voor 't woord des Almagt zwigten.
De Heiland, Juda's Leeuw, is ook de Zoon van God."

IETS TOT BESLUIT:

Na de plaatsing, op verzoek, van deze en de vorige Stukjes, over dit natuurlijk der Christenen aandacht zeer tot zich trekkend onderwerp, waar uit de Lezer de onderscheidene gevoelens kennen kan, oordeelen wij sommigen althans geenen ondienst te zullen doen, met hier op kortelijk ons gevoelen, tot slot te laten volgen.

1.) De Apostel en Evangelist JOANNES, is de eenige, welke ons deze gewigtige bijzonderheid heeft medegedeeld; uit *Joan.* XVIII: 4. *Jezus dan wetende alles wat over hem komen zoude*, ... *niemand verloren.* Dit ver-

dient

dient wel zeer onze opmerking. Waarom JOANNES juist, zal men vragen? Men denke dan te rug op de eerste 18 verzen van zijn Evangelisch verhaal, en stelle zich voor, (iets waar aan toch wel niemand twijfelen kan,) dat JOANNES vooral de bijzondere bewijzen heeft opgeteekend van 's Heilands meer dan menschelijke grootheid.

2.) Alle de zoogenaamde natuurlijke verklaringen, verschillen hier eenigermate, en doen dus den opmerkzamen, waarlijk derzelver zwakheid niet onduidelijk kennen. Men kan zoo eindeloos twisten en verschillen.

3.) Hier is in het gansche geval iets onverklaarbaars, indien wij niet op JEZUS grootheid en magt zien willen.

4.) Waarom zouden wij, die JEZUS hoogheid en boven menschelijke verhevenheid, uit zoo vele en velerlei bewijzen leerden kennen, zwarigheid maken, om ook de eenvoudigste en gemakkelijkste verklaring hier aan te nemen?

Volgen wij dan ook hier onbevooroordeeld, den Eerw. JOANNES, die ons zijne meening waarlijk duidelijk genoeg heeft doen kennen; volgen wij ons gevoel bij de eerste lezing opgewekt, en erkennen wij eerbiedig ook hier JEZUS wijsheid, magt, en liefde voor de zijnen. Het zij ons een genoegen, eene vreugd, en troost, van JOANNES, den ooggetuige te vernemen, hoe uitmuntend, hoe eerbiedwekkend, maar ook hoe onnavolgbaar groot onze Goddelijke Meester zich in die treffende oogenblikken voor vriend en vijand betoonde!

Aug. 1818.

De Red.

RE-

REDENEN, WAAROM VOLGENS EEN BEJAARD ZENDELING, 'T CHRISTENDOM ZOO WEINIG OPGANG ONDER DE WILDEN MAAKT.

De voorname oorzaak, waarom het zoo moeilijk valt, de Wilden tot 't Christendom te bekeeren, is niet zoo zeer te zoeken in hunne verkleefdheid aan eenen eigenen Godsdienst, maar veel eer in zekere gewoonten, die zij met de moedermelk als ingezogen hebben. Een Fransch Zendeling gaf zich eens alle mogelijke moeite, om eenen Wilden te bekeeren en teekende hem tot dat einde, op 't levendigst, de heerlijke belooningen en vreesselijke straffen, die de goeden en kwaden, in het toekomend leven te wachten hebben. Plotsling viel hem de Wilde, die kort te voren zijnen besten vriend verloren had, in de rede, met deze vraag: of zijn gestorven vriend, naar den hemel of naar de hel gegaan was? Ik geloof vast, antwoordde de sluwe Geestelijke, dat hij in den hemel is. Dan wil ik doen, hernam de Wilde, wat gij mij beveelt, en een vroom leven leiden, want ik wensch hartelijk in die plaats te komen, waar zich mijn vriend bevindt. — Had de Zendeling gezegt, dat zijn vriend in de hel was, zoo zou alles, wat hem de eerwaardige Vader voorgepreekt had, hem niet teruggehouden hebben, van het buitensporigste leven te leiden, in de hoop van zijnen vriend weder te vinden, en zijne kwalen met hem te deelen.

OPVOEDING DER INDIAANSCHE KINDEREN.

Een Indiaansch Kind, wordt terstond na dat het geboren en gewasschen is, in linnen of huiden gewikkeld, met den rug op een dikke plank gebonden, en met week mos bedekt. De plank is steeds iets breeder en langer, dan het Kind, en gebogene stukjes hout, als hoepels, worden in hetzelve gestoken, boven het gezigt van 't Kind, zoo dat het, al valt de machiene al eens om, zich niet zoo ligt bezeren kan. Als de Vrouwen uitgaan, zoo dragen zij hunne vast gebondene kinderen op haren rug; de plank hangt aan eenen breeden band, die om haar voorhoofd loopt. Hebben zij huisselijke bezigheden, zoo hangen zij de plank met het Kind aan eenen boom, als er een in de nabijheid is, en laten die nu en dan, om het Kind beweging te bezorgen, gelijk een slinger, heen en weder zwaaijen.

Zoo dra de Kinderen sterk genoeg zijn, om op handen en voeten te kruipen, ontslaat men hen van alle banden, en laat hen als jonge honden, geheel nakend in stof, water en sneeuw loopen. Aan deze omstandigheid schrijft men de ligchamelijke sterkte toe, waar door deze menschen in staat gesteld worden, om de grootste vermoeijenissen en alle mogelijke veranderingen van weêr te verduren, waar tegen zij in der daad zoo onverschillig zijn als de dieren. Zoo dra de Meisjes vier of vijf jaren oud zijn, bekleed men haar met een los gewaad, de Jongens in tegendeel, laat men veel langer nakend loopen.

BROOD

BROOD VAN BOOMSCHORS.

Dit brood gebruikt men in verscheidene Provinciën van het Zweedsche Rijk. In *Herjedalen* is gerst en haver, het voornaamste gezaaide, en de boeren bakken meest zeer dun gerstenbrood, waar onder zij de schil mengen. In schrale jaren mengen zij er ook de schors, niet zoo als men gewoonlijk denkt van den pijnboom, die daar toe niet geschikt zijn zoude, maar van de berk, onder, ja zij moeten zich dikwerf behelpen met brood enkel van deze schors gebakken. Hunne wouden zijn, in tijd van nood, hunne koornvelden, van welke zij nooit een misgewas te vreezen hebben. De sappigste jonge stammen worden dan uitgezocht, omgehouwen, de buitenste groene en bruine schil er van afgeschraapt, en eindelijk de daar onder liggende witte schors afgeschild. Deze wordt in den bak-oven gedroogd, gestoten of gemalen en daarop gebakken. Dit brood van boomschors heeft de dikte van een pijpensteel, en wordt, eer het in den bak-oven komt, met meel bestreken, op dat het niet in brokken vallen zou. Intusschen zouden de menschen het, op hunnen den akkerbouw zoo ongunstigen bodem, niet kunnen uithouden, indien hun de natuur niet door de voortreffelijkste veeteelt rijkelijk schadeloos gesteld had. Aan de bergen, die voornamelijk langs de grenzen, maar echter ook midden in het land verstrooid liggen, hebben zij hunne Sennhutten, (melkhuizen) waar zij dikwerf, zeven a acht uren van hun dorp verwijderd, met hunne kudden den geheelen zomer doorbrengen; zoo echter dat zij verscheidene zulke plaatsen hebben,

ben, die zij naar de rij betrekken, na dat het vee aan den eenen oord het gras afgeweid heeft. Bij deze weiden hebben zij ook hooilanden, van waar het hooi in de daarbij liggende schuren gebragt, en in den winter naar de dorpen gevoerd wordt. Zoo aanzienlijk echter ook de menigte van hooi zijn mag, die deze afgelegene velden, gevoegd bij die, welke bij hunne woningen liggen, in vruchtbare jaren opbrengen, zoo is dit toch niet toereikend, om hun talrijk vee, den geheelen winter door te voeden. Want daar het vee eerst in het midden van de maand Mei, in de dalen in de weiden gaan kan, en de sneeuw reeds in September valt, zoo moet het acht maanden in den stal gevoerd worden. Tot wintervoer mengen zij derhalven onder het hooi, rendiermos en stroohalmen. Ja zelfs de bovenste schors van de berk, drogen zij in de schaduw of bij het vuur, stampen die, gieten er kokend water op, en voeren die de koeijen. Deze bevinden zich, niettegenstaande hun schraal wintervoer, zeer wel, en herstellen zich ten minsten wel dra op de weiden, waar zij den geheelen nachteloozen zomer, onder den blooten hemel doorbrengen, en zich aan het heerlijkste gras, zoo als men het in deze landstreken naauwlijks zou kunnen verwachten, verzadigen kunnen.

Het vee is wel eenigzins klein van gewas, maar van veel schooner gedaante en gestelter, dan dat van de vlakkere landstreken, van *Upland* en *Westmanland*.

Zoo zorgt de Voorzienigheid alom voor hare kinderen.

DE

DE VREESSELIJKE UITBARSTING VAN DEN VESUVIUS, DEN 19 OCTOBER 1767, DOOR EENEN OOGGETUIGE, OVEREENKOMSTIG DE WAARHEID EN GETROUW AAN DE NATUUR, BESCHREVEN.

Toen ik in *Napels* kwam, heerschte er eene groote treurigheid en bange verwachting, onder de Inwoners. De *Vesuvius*, had reeds eenige reizen buitengewoon gewoed, en men vreesde met regt eene vreesselijke losbarsting. Er verliepen eenige dagen, de woede des Bergs vermeerderde. Eindelijk naderde het ongelukkig oogenblik, waar aan de Inwoners nog thans met schrik denken. Dikke, zwarte damp, brak met geweld uit den top des Berg, zijne wolken verhieven zich, de eene boven de andere, al draaijende en snel, en onophoudelijk vlogen zware gloeijende steenen uit dezelve, hoog in de lucht. De rookgedaante trok, niet ongelijk aan eenen hoogen met zwaar loof bedekten boom, door de wolken, hoopte zich kolomvormig op een, en volgde de leiding van den wind, die haar omtrend tien uren ver, van den Berg dreef.

Plotsling ontstond in het binnenste van den Berg, een vreesselijk geluid gelijk aan den donder, en hij opende zich met een groot gedruisch. Een vloeijende vuurstroom verhief zich, gelijk een fontein, uit dezen nieuwen mond, klom eenige voeten hoog, en stroomde dan, gelijk een bewogen vloed, daar henen. De aarde beefde onophoudelijk, en puinsteen bedekte den geheelen omtrek. Rondsom verspreidden zwarte wolken, zwanger van rook en asch, eene algemeene duisternis. Een hevige zwavelreuk verbreidde

zich, en sterker dan de hevigste donderslagen; waren de uitbarstingen aan den top des Bergs. De huizen der Stad beefden op hunne grondvesten, de glazen klonken, en de vast geslotene deuren sprongen open. Ruisschend vloeide thans de lavastroom. De verwarring der Inwoners was onbeschrijfelijk. De kerken werden geopend, bij menigten stroomden de Inwoners in dezelve, van vurige gebeden weergalmde haar binnenste, en op de straten zwierven alom Processiën.

Twee dagen duurde deze schrikkelijke verwoesting even hevig. Op den derden dag eindelijk woedde de Berg zwakker, maar een ander even groot onheil, verschrikte de Inwoners op nieuw: — een monsterachtige lavastroom, stortte van den Berg neder, en verwoestte rondsom de landstreek. De Zon had denzelven schijn, die zij bij ons pleeg te hebben, als wij haar door eenen nevel aanschouwen. Den geheelen dag viel in *Napels* een regen van asch. De Berg scheen intusschen slechts eene tusschenpozing gemaakt te hebben, om op nieuw, met vermeerderde woede te kunnen losbarsten. Den vierden dag, na de uitbarsting, ontstond er op nieuw een weesfelijk gedruis. De oudste menschen verzekerden, dat zij nooit een zoo akelig geluid gehoord hadden, de regens van asch waren zoo menigvuldig, dat voetgangers zich van parapluiën bedienen of de hoeden neêrslaan moesten, om hunne oogen te beveiligen, — de daken der huizen, waren eenige duimen hoog met zulke asch bedekt, zelfs de schepen, die acht uren van *Napels* in zee waren, werden tot verwondering der matrozen, daar mede overdekt. Twee dagen vloeide nog de Lava onafgebroken voort, somwijlen hadden nog de hevigste uitbarstingen plaats. — Den volgenden mor-

morgen zag men een nieuw schouwspel. Eene menigte bliksemschichten stroomde uit een rookzuil boven den top des Berg als vuurpijlen, en werden van hevige donderslagen vergezeld. Enkele vuurstarren trokken langzaam langs den voet des Bergs, de asch was zoo wit als sneeuw.

K O M M A.

Bij EDUARD DEN DERDEN, bediende men zich van een uitgelaten komma, (,) om spoedig, zoo echter, dat men den schijn redde, aan zijn doel te komen. EDUARD was van den troon ontzet, en gevangen, doch had echter nog eenen aanhang, die de, in zijne plaats regeerende Koningin, eenige bezorgdheid inboezemde, zij dacht echter ook als Gemalin te naauwgezet. Een der Hovelingen echter meende te begrijpen, waar op het aankwam en, schreef daarom aan den Officier, die den gevangenen Koning bewaakte: *Eduardum occidere nolite timere bonum est.* Het komma was uitgelaten. Werd dit achter *nolite* geplaatst, dan beteekende dit in onze taal: *Dood* EDUARD *niet, het is goed hem te vreezen.* Plaatste men integendeel dit komma achter *timere*, dan was de inhoud geheel veranderd en luidde: *Vreest niet* EDUARD *om te brengen, het is goed.* De Officier verstond het in dezen laatsten zin, en EDUARD moest sterven. Des noods had de Schrijver zich wel kunnen verontschuldigen, maar hij zal dit wel niet noodig gehad hebben.

DE HERDER EN HET SCHAAP,

Fabel.

In een bekoorlijk vruchtbaar oord,
Ver van de Stad, op eenen hoek der aarde,
(Verblijf van rust, zoo hoog van waarde
Voor 't hart dat vriendschap toebehoort,)
Leefde eens Amint, de roem van alle herders knapen,
En ook zijn vriend ROBIN, de keurling zijner schapen,
Wat onverbreekb're band omsnoerde 't edel paar!
Welk zoet werd niet hun hart gewaar!
Want teeder en opregt beminden zij elkander;
Wat d'een slechts wenschte deed straks d'ander;
't Scheen dat er niets op aard bestond,
Gevaarlijk voor hun zielsverbond,
't Spelde alles: moest ROBIN de gunst des herders derven;
Het edel Schaap van druk zou sterven.
Een kwellend voorgevoel sloop in zijn teeder hart,
Een niets stortte in zijn ziel een schier onlijdbre smart.
Helaas! op zekren stond; (moet ik dit feit verhalen!)
Bragt 't noodlot eenen Vos, in 's Herders vrugtbre dalen,
Een welbespraakte tong, een gladgekemde huid,
Een stem, zeer lieflijk van geluid,
Een nieuw en schalks gelaat en hoogst beschaafde zeden,
Doen spoedig d'onverlaat de plaats des vriends bekleeden.
ROBIN zag voort, wat fielt Amintes gunst verwierf:
En stierf!
Gij slechts o wrede mensch! Kunt dus uw stand onteeren?
Waardeert in tong de vriendschap hoog?
Verheft in ijdlen lof haar tot den sterrenboog,
Om haar, in schijn alleen, in tempels te vereeren?

(*Vrij naar het Fransch.*)

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ZEVENAAR.

Den 2den Julij 1818. Na vooraf afgenomen Examen, van de Leerlingen der Latijnsche School, was heden het openlijk onderzoek der vorderingen, eerst van deze, en daar na ook van de Neder- en Hoogduitsche School, zoo als hier gebruikelijk is.

Eerst trad de Rector der Latijnsche School, J. H. FINMANN op, na dat de plegtigheid met een aangenaam gezang, gepaard met zachte Orgeltoonen begonnen was, en hield eene redevoering over den invloed van de wetenschappen, op den staat, uit de Grieksche en Romeinsche Geschiedenis opgehelderd, hier op volgde het onderzoek der vorderingen, waar uit bleek, dat F. SPIJERS, O. G. HELDRING en C. VERMEER, verdienden van de vijfde tot de vierde klasse bevorderd te worden, het welk ook met het uitdeelen van prijzen, aan dezelven geschiedde; terwijl op de onderste klasse ook C. AB. HAMM en TH. REINDERS, met prijzen van naarstigheid beschonken werden, en elk afzonderlijk, met eene kleine aanspraak, dit Examen eindigde, het welk door een aangenaam tusschengezang, vervangen zijnde, trad de kundige Schoolonderwijzer J. STEVENS op, en hield eene redevoering, over het Lankastersche Schoolonderwijs, en deszelfs voor en nadeel; waar na dezelve het onderzoek van de Neder- en Hoogduitsche jeugd, in verschillende klasfen aanving, en kort alle takken daar van doorloopende, met de decimaal rekening, het nieuwe stelsel van

munten, maten en gewigten, en de geometrie; eindigde tot genoegen der te zamen gekomene Vergadering, wordende ook verscheiden dezer Leerlingen, zoo wegens derzelver vorderingen als zedelijk gedrag, onder welke L. JANSSEN, KAATJE GOSMAN en LOUISE PLINCKER, uitmuntten, met Nederduitsche Boekgeschenken begiftigd, waar na dezelve L. JANSSEN, een Dichtstukje, op eene naïve wijze declameerde, en het geheel met een liefelijk kinder-gezang, op de omstandigheden passende, besloten werd.

HARDERWIJK.

Den 15den van Zomermaand, is alhier weder het groot Zomer-Examen, onder voorzitting der Wel Edel geboren Heeren Schoolarchen, gehouden. Bij welke gelegenheid de Leerlingen van het Gijmnasium, bewijzen gaven van hunne vorderingen, in de Latijnsche en Grieksche talen, als ook in de Wiskunde, oude Geschiedenis, Vaderlandsche Geschiedenis, Fabelkunde en oude en nieuwe Aardrijkskunde, alles op de kaarten met vlugheid aantoonende. Den volgenden dag, den 16den, was er openbare promotie, bij dewelke de zeer veel belovende Jongeling G. VAN DER MIEDEN, na het houden eener redevoering, *de Carolo magno*, tot de Hooge School bevorderd werd, waar toe deze werkzame Jongeling, zich binnen den tijd van twee jaren, in staat gesteld heeft. Voorts zijn de overige Leerlingen, ieder naar verdienste met praemien begiftigd, waar voor zij aan de Heeren Curatoren, op eene bevallige wijze, hunnen dank betoonden.

SCHIEDAM.

De promotie der Latijnsche Schooljeugd, is den 3den Augustus, met de gewone plegtigheid verrigt.

Na

Na eene korte voorafspraak, waar in de Lector en Rector, C CAMPHUIJSEN, den Wel Ed. Gestr. Heer P. BRILLENBURG, Raad en Stads Med. Doctor alhier, als Curator der Latijnsche Scholen, feliciteerde, hebben de wakkere en veel belovende Jongelingen, G. C. BRILLENBURG en J. DE GRAFF, hunne redevoeringen gehouden, de eene: *in laudem Horatii lyricorum principis*, en de andere: *de vera gloria*.

Vervolgens zijn deze brave Jongelingen tot de Akademische lessen bevorderd; hebbende de een reeds door deszelfs Vader, den bovengemelden Heer BRILLENBURG, eerst volkomen onderwijs in de Latijnsche en Grieksche talen genoten, en de publieke Scholen, slechts voor een jaar gefrequenteerd; terwijl de andere den gewonen *cursus scholasticus*, heeft gehouden.

Wijders is van de vierde tot de derde klasse bevorderd: J. M. A. ROELANTS. Van de vijfde tot de vierde: G. TJEENK en E. L. PINOT. Van de zesde tot de vijfde: A. BIDGMANN.

Na dat alle deze Jongelingen, de Heeren Curatoren, voor de bekomene eereprijzen, op eene bevallige wijze bedankt hadden, is deze actus met het gewone Orgelmuziek, waar mede het begonnen en voortgezet was, geindigd.

BRIELLE.

Den 16den Julij 1818. Heden voormiddags te elf ure, had alhier in de St. Catharina Kerk, de uitdeeling van prijzen aan, en promotie der Kweekelingen, van de Latijnsche School, in deze stad plaats. Na dat de Heer Mr. A. E. HUIJSMAN, Rector derzelve Schole, het Spreekgestoelte beklommen hebbende, met eene korte, doch allezins gepaste voorafspraak, deze plegtigheid had geopend, werd de Leerling C. T. BOIJER, met eene door hem zelven gestelde, en op eene uitmuntende wijze, gehouden redevoering,

ring, *de Mucio cordi cognomine scaerola*, tot de Akademische lessen bevorderd; waar na de Leerlingen P. VAN ANDEL, van de derde naar de tweede, J. PREUIJT, van de vijfde naar de vierde, S. E. G. HOLTZAPFFEL, van de zesde naar de vijfde klasse bevorderd werden. Wordende door hen allen voor de hun geschonken prijzen, gelijk ook door de Leerlingen W. JONGEJAN en J. BISDOM, wegens de hun uitgereikte prijzen van naarstigheid, Heeren Curatoren bedankt zijnde, deze plegtigheid met een fraai Orgelmuziek voorafgegaan, afgewisseld en gesloten.

HINDELOOPEN.

Den 3den Aug. 1818. Heden voormiddag ten half tien ure, had weder na vooraf gegane bekendmaking, het halfjarig Examen der Latijnsche Schooljeugd plaats. De Rector dit geopend hebbende, met eene rede, *over de noodzakelijkheid, die wij inzonderheid als Vriezen hebben, om ons toe te leggen, op kennis der Talen en Wetenschappen*, werd het onderzoek, zoo in de Grieksche en Latijnsche talen, als in de Geschied- Aardrijks- en Wiskunde ingesteld, en daar na de verdienstelijke Jongelingen, H. FEKKES en R. A. BUMA, met eereprijzen begiftigd, terwijl de overige Leerlingen, allen den welverdienden lof ontvingen, waar na de beide met prijzen begiftigde Jongelingen, door 't doen van *gratiarum actiones*, deze plegtigheid eindigden.

HARLINGEN.

Den 17den Julij 1818, heeft hier het halfjarig Examen, en de plegtige bevordering der Latijnsche Schooljeugd, plaats gehad.

Het onderzoek naar de gemaakte vorderingen, zoo in de Grieksche en Latijnsche talen, als in andere Wetenschappen, in tegenwoordigheid van Heeren Burgemeesteren en Schoolarchen, des voormiddags, in de beste orde en tot algemeen ge-

genoegen afgeloopen zijnde, geschiedde 's namiddags de openlijke promotie, en uitdeeling der prijzen.

De Rector, de Heer P. GREIJDANUS, deze plegtigheid met eene doelmatige aanspraak geopend hebbende, hielden drie veel belovende en ter bijwoning van het Akademisch Onderwijs, ten vollen bekwaam gekeurde Jongelingen, J. WESTRA, D. CANNE en D. BLOK, hunne redevoeringen, de eerste *de historia temporum teste vetustatis nuntia et veritatis luce*, de tweede *de historia memoriae vita*, en de derde *de historia morum magistra*, en betuigden, na het eindigen van dezelve, voor de ontvangene *praemia promotionis*, op eene bevallige wijze hunnen dank. Dit geschiedde insgelijks door H. VAN SLOOTEN, *primus* van de tweede klasse des Rectors, die met een *praemium diligentiae*, begiftigd werd.

Vervolgens hield de Conrector en Praeceptor, de Heer J. E. DIRKS ANKRINGA, eene zeer schoone redevoering, over het gezegde: *Ingenuas didicisse fideliter artes emollit mores nec sinit esse feros.*

Na het eindigen dezer redevoering, werden met prijzen begiftigd en bevorderd, van de vierde tot de derde klasse, O. VAN GOCH, van de vijfde tot de vierde L. V. LEDEBOER, van de zesde tot de vijfde P. VAN SCHOUWENBURG, en van de tweede orde der eerste klasse, tot de eerste orde, J. FEENSTRA, die allen, door het opzeggen van *gratiarum actiones*, hunnen dank betuigden.

Zeer voldaan keerde elk terug, van de bijwoning dezer plegtigheid, die, gelijk dezelve met een fraai muziek begonnen en afgewisseld, zoo ook met het zelve besloten werd.

FRA-

FRANEKER.

Den 21ften Julij 1818. Het openbare Jaarlijksche Examen der Latijnsche Schooljeugd, heeft heden morgen alhier, op het Stadhuis, ten aanhoren en tot bijzonder genoegen van een aantal kundige toehoorders, plaats gehad. Na den middag is, in de Kerk van het Athenæum, de bevordering en toewijzing der Eereprijsen geschied.

Van de tweede tot de eerste klasse, zijn bevorderd A. TELTING en J. ROORDA; van de vijfde tot de vierde, J. BOGTSTRA, C. WIERSMA en F. HANNEMA; van de zesde tot de vijfde J. T. H. HUGUENIN en J. HUBER. Met prijzen zijn in de onderscheidene klasse beschonken: A. TELTING en J. ROORDA, in de tweede: W. VERWEIJ, in de derde; J. BOGTSTRA, in de vijfde: J. T. H. HUGUENIN, in de zesde: en J. HUBER wegens uitstekende vorderingen, vooral in de Mathesis. Daar op hebben de zeer lofwaardige Jongelingen, A. TELTING en J. ROORDA, de door hen zelven bewerkte Redevoeringen, de eerste: *In Laudem Periclis Atheniensis*, de andere: *In Laudem Timoleontis Corinthii*, met eene uitstekende bevalligheid gereciteerd. Eindelijk hebben de overige bekroonden voor de ontvangene Eereblijken, op eene aangename wijze bedankt.

WORKUM.

Den 23ften Julij, de Latijnsche School, in het laatste van den verledenen jare, alhier weder hersteld zijnde, had op heden het eerste halfjarig Examen plaats. Alle zes Leerlingen gaven blijken van naarstigheid; terwijl twee derzelve, IJ. VISSER en C. L. VAN BEIJMA, door Heeren Curatoren met eereprijzen bekroond werden.

OLDENZAAL.

Den 14den Julij 1818. Na dat op den 13den Julij, de Leerlingen der Latijnsche Scholen, alhier

hen aan Heeren Curatoren, zeer voldoende blijken van hunne gemaakte vorderingen, in de onderscheidene gedeelten van het door de Koninklijke Wet voorgeschreven onderwijs gegeven hadden; geschiedde heden hunne bevordering naar hoogere klassen, en de openbare uitdeeling van Eereprijsen. Deze plegtigheid werd, door den Rector A. SLOTHOUWER van *Doetichem* herwaarts beroepen, met eene Inwijdings-Redevoering geopend: *De Matheseos Scholasticae Juventuti et utili et necessaria.* Daar na ontving de verdienstelijke en veelbelovende Leerling, J. L. MOLINUS, welke tot de Akademische voorlezingen bevorderd werd, een Eereprijs der hoogste klasse, en hield eene Redevoering: *De educatione ejusque vi in omnium animantium generibus:* vervolgens werden prijzen uitgedeeld, aan de wakkere en vlijtige Jongelingen J. E. BLOEMER, die van de tweede tot de derde, en aan J. F. BACER PALTHE, die van de benedenste tot de tweede klasse bevorderd werd, die voor dezelve aan Heeren Curatoren met veel bevalligheid in versen hunnen dank betuigden.

Na dat de Rector deze Jongelingen, met hunne ontvangene belooningen geluk gewenscht had, ging hij over tot 't bevorderen van de volgende naarstige Jongelingen tot hoogere klassen: J. H. KOORSE, tot de bovenste, B. ENGBERTMAN, tot de derde: H. J. KOCK, H. J. WITBROEK en H. CRAMER, tot de tweede klasse. Dit Letterfeest, bij het welk zeer vele toehoorders tegenwoordig waren, met een fraai Orgel-Muziek begonnen, ook telkens daarmede vervangen, is door den Rector met toepasselijke aanspraken geëindigd.

Daar de Rector, wegens zijne ruime woning, in staat gesteld is, een aantal Jongelingen te kunnen plaatsen, van het welk er bij zijne komst dadelijk twee gebruik gemaakt hebben,

zoo

zoo beveelt hij zich in de gunst van Ouders en Voogden, die zouden begeeren hunnen Kinderen of Pupillen, aan zijne opvoeding en onderwijs toe te vertrouwen.

ENSCHEDE.

Den 29sten Julij 1818. Na dat het gewoon plegtig halfjarig Examen, op den 22sten der vorige maand had plaats gehad, en de Leerlingen blijken van gemaakte vorderingen aan Heeren Curatoren hadden gegeven, zoo in de Latijnsche, Grieksche en Fransche talen, als in andere bij de Koninklijke Wet voorgeschreven wetenschappen, had heden in onze Groote Kerk, de uitdeeling der Prijsen plaats. — De Rector A. P. VAN DE SIEPKAMP, opende deze plegtigheid met gepaste aanspraken, en hield hier op eene gepaste Redevoering, in het Nederduitsch, over de werkzaamheid als de grondslag van het waar geluk.

De uitdeeling der Prijsen geschiedde in 't Latijn, vijfde klasse: eerste orde, de eerste prijs aan G. C. VAN ALPHEN, met het lot tegen, E. TER KUILE, aan E. TER KUILE, de tweede eerste prijs. — zesde klasse: eerste orde, in de Fransche taal, eerste prijs: aan H. TEN CATE, — vierde klasse, eerste prijs aan J. STROINCK, tweede prijs, aan N. G. TER KUILE, — vijfde klasse, eerste prijs aan J. TER KUILE, tweede prijs J. G. ROESSING UDINK, derde prijs aan H. BLINKE, — zesde klasse: eerste prijs aan W. MEIJER, tweede prijs aan J. WOLFERINK, en de derde prijs aan G. PLANTE. — Welke veelbelovende Jongelingen op eene bevallige wijze, zoo in het Latijn, als in het Fransch, aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden. — Eindelijk wierden aan J. BLEIJDENSTEIN, L. NIEUWENHUIS, M. UDINK, TEN CATE en J. RURINK, schriftelijke bewijzen van naarstigheid toegekend. — De Regeering van deze Stad, en vele

aan-

aanzienlijken woonden dit Letter-Feest bij, terwijl deze plegtigheid met fraai Instrumentaal Muziek begonnen, vervangen en besloten is.

KAMPEN.

Den 24sten Junij. Nadat het Zomer-Examen, op de Latijnsche Scholen alhier, tot bijzonder genoegen, in het openbaar was afgenomen, zoo in de Latijnsche en Grieksche talen, als in andere wetenschappen aldaar thans onderwezen wordende, geschiedde heden de bevordering tot hoogere klassen. Tot de zesde of hoogste klasse werd bevorderd, J. H. CARPENTIER ALTING, tot de vijfde W. VAN HAARDEN, tot de derde, A. P. TAMMINCK, tot de tweede H. ALFARINK, en tot de eerste Afdeeling van de eerste, TH. BROUWER. Alle deze Leerlingen ontvingen fraaije prijzen van promotie, en bedankten daarvoor zeer bevallig. — Bovendien waren bijzondere prijzen voor gemaakte vorderingen in het Grieks toegewezen, op de zesde klasse: aan C. F. C. BUCHNER, en op de vijfde aan J. H. CARPENTIER ALTING, — en prijzen van aanmoediging werden gegeven, aan J. B. LAURENTIUS, H. VAN LIER. Voor betoonde vlijt in de beoefening van Meet-, Aardrijks-, Geschied-, Fabel-, en Hollandsche Taalkunde, zijn bijzondere belooningen toegezegd.

De Rector H. WEIJTINGH, opende deze plegtigheid met Latijnsche aanspraken, en sloot die, met de voorlezing van een uitmuntend Hollandsch door hem vervaardigd Dichtstuk, terwijl Orgel-Muziek van tijd tot tijd zich liet hooren, en deze plegtigheid veraangenaamde.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

LOBITH, den 28sten Junij. Tot heden werden alhier, behalven de gewone Psalmberijming, de Kerkelijke Gezangen der Hervormde Gemeenten van *Cleef*, *Gulik*, *Berg* en *Marksland*, door de Wel Eerw. zeer gel. Heeren VELINGIUS en OTTERBEIN, in 't Nederduitsch vertaald, bij den Openbaren Eerdienst, in ons midden gebezigd; dan velen uit deze Gemeente, waar onder vooral sommige aanzienlijken, thans in ons midden hun verblijf houdende, wenschten gaarne dit Gezangboek, met de Evangelische Gezangen, bij de Nederlandsche Kerk in gebruik, verwisseld te zien; waar op de Eerw. Kerkeraad, ter bevordering der openbare stichting in onze Godsdienstige bijeenkomsten, en van de eenparigheid in 't Godsdienstig Gezang, aan de begeerte van dezulken, tot algemeen genoegen dezer Gemeente voldeed, en besloot het eene Gezangboek, door het andere te doen vervangen. Heden was, na vroeger gedane afkondigingen van den Kansel, de bepaalde dag, waar op onze Leeraar, F. C. VAN VLOTEN, de Evangelische Gezangen, alom bij onze Hervormde Medechristenen in Nederland in gebruik, plegtig heeft ingewijd, bij die gelegenheid, naar aanleiding van *Ps.* CXLIX: 1*b*. *Zijn lof zij in de Gemeente*

zij-

zijner *gunstgenoten*, sprekende, over 't gewigt van 't Godsdienstig Gezang, in de openbare bijeenkomsten der Christenen, en ons opwekkende, om dit meer en meer op eene voor ons vruchtbare wijze, waar te nemen, en het dus aan de vermelding van den lof des oneindigen, en aan de verheerlijking des Onzienlijken, te doen bevorderlijk zijn.

Inzonderheid werden wij getroffen, toen onze Leeraar ons mededeelde, dat edeldenkende menschen vrienden, in ons midden, de zorg op zich genomen hadden, dat, buiten bezwaar van onze bekrompene openbare fondsen, ook minder vermogenden en behoeftigen, van een Evangelisch Gezangboek voorzien werden; hartelijk deelden deze in de openlijke dankzegging, die van de lippen van onzen Leeraar vloeide, wanneer hij met gepaste aanspraken alles besloot.

ALTFORST EN APPELTERN, den 6den Aug. Onze Leeraar S. G. PRINS, door Z. M. den Koning, begunstigd, met de collatie van *Chaam* en *Baarle-Nassau*, gaf ons daar van niet alleen berigt, maar maakte ons ook weinige dagen daar na bekend, dat hij die collatie had aangenomen, bij die gelegenheid predikende over *Joh.* XVI: 22.

Predikanten buiten vaste bediening, en Proponenten, worden uitgenoodigd, om zich in deze eerlang herderlooze Gemeente, te doen hooren.

SLIJK, EWIJK EN OOSTERHOLT. Op den 2den Augustus, werd onze Leeraar D. BREDERODE, onder ons bevestigd, door Ds. J. DE HEER, Pred. te *Valburg*, en Consulent dezer Gemeente, welke ten tekst had, 2 *Cor.* VIII: 23c en 24. *Zij zijn eene eere van Christus enz.* De bevestigde predikte 's namiddags tot intrede, over *Col.* I: 28. *Den welken wij verkondigen enz.*

De handoplegging is geschied, behalve door den bevestiger, ook door DD. JONCKERS, VERWEEL, WOR en FRANCKEN, Predd. te *Heteren*, *Elst*, *Randwijk* en *Muiden*.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN vakant. Zie April 1818.

HEES, NEERBOSCH, HATERT EN WEURT. Zie Junij 1818.

NISTRIK EN BALGOIJ staat vakant te worden. Zie Junij 1818.

HERVELD vakant. Zie Julij 1818.

ZUTPHEN.

GENDRINGEN. Onze Leeraar A. VAN ECK, eene beroeping tot Predikant te *Hengelo*, onder de Eerw. Classis van *Deventer*, ontvangen hebbende, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt.

ZUTPHEN. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, op den 29sten Julij gehouden, zijn tot Krankbezoekers geëxamineerd, de geadmitteerde Katechiseermeesters alhier, G. J. VAN DEN BERGH en M. D. JANSEN, in den ring van *Zutphen*, is tot Praeses benoemd, Ds. J. VAN DER LINDEN, Predikant te *Zutphen*, en tot Scriba Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, Pred. te *Vorden*.

In den Ring van *Wenterswijk*, is, in de plaats van Ds. IMMINK, tot Scriba benoemd, Ds. P. DE BRUIN, Pred. te *Wenterswijk*.

BORCULO staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

TIEL.

TIEL, den 29sten Julij. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, werd heden tot Lid der Classis verklaard, Ds. J. BOLDERMAN, en is zijn Eerw. daar van een bewijs, volgens de wet toegezonden, daar zijn Eerw's. bevestiging, als Pre-

Predikant van *Erichem*, den 5den dezer, had plaats gehad.

DRUMPT, den 2den Aug. Heden predikte onze, van hier naar *Noordeloos* vertrekkende Leeraar, Ds. W. DE RAPPER, affcheid, ten tekst nemende, *Hand.* XX: 26 en 27. *Daarom betuige ik — alle den raad Gods*, zijn Eerw. was l. l. Donderdag, van zijne betrekking, op deze Gemeente, den Kerkeraad en de Clasfis van *Tiel*, behoorlijk ontflagen.

De Kerkeraad noodigt Predikanten of Proponenten uit, om hunne gaven, alhier te laten hooren, hopende binnen kort vrijheid te verkrijgen, tot het doen eener beroeping, en berigt bij dezen, dat de Proponenten, het bewijs van hunnen ouderdom, en van hunne toelating tot den Predikdienst, of bij den Confulent dezer Gemeente, Ds. J. M. VAN HOLSTEIJN, te *Wadenoijen*, of bij eenen der Tielfche Predikanten, vooraf vertoonen moeten.

OPHEUSDEN, den 2den Aug. Heden werd onze beroepen Leeraar C. KUMSIUS, in den dienst dezer Gemeente bevestigd, door onzen Confulent, Ds. J. H. LAMMERS, Pred. te *Kesteren*. De Bevestiger had ten onderwerp zijner Leerrede gekozen, 1 *Timoth.* III: 1. *Dit is een getrouw woord, zoo iemand tot een opzienders ambt lust heeft, die begeert een treffelijk werk*, de tekst van den Bevestigde was, 2 *Petri* I: 16—18. *Want zij zijn — berg waren.*

EVERDINGEN. Wij kunnen, met blijdfchap over de gunstige dispofitie van onzen Koning, berigten, dat ook deze Gemeente, fchoon niet voluit, het bepaalde getal Hervormden uitmakende, van Z. M. eerlang de benoeming eens eigenen Leeraars, ter vervulling der hier plaats hebbende vakature, te gemoet ziet.

AVEZATHEN staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

ASCH. Zie Junij 1818.

ZOELEN. Zie Julij 1818.

BOMMEL.

GELLIKUM EN RENOIJ. Ds. G. A. DE COCK, Pred. te *Nieuwland* in *Walcheren*, heeft voor de Collatie en Kerkelijke beroeping herwaards, bedankt.

WAARDENBURG EN NEERRYNEN. Den 21sten Junij l. l. is Ds. S. G. JORISSEN, van *Herveld* tot ons overgekomen, in den H. dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Broeder Ds. M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstijn*. De Bevestiger predikte over 1 *Cor.* III: 9a: *Want wij zijn Gods Medearbeiders*, de bevestigde had ten tekst, de betuiging van den Apostel Paulus *Philipp.* IV: 13. *Ik vermag alle dingen door Christus die mij kracht geeft.*

BRAKEL den 15 Julij. — Onze Leeraar, Ds. A. VAN WETERING, maakte ons den 21sten Junij l. l. bekend, dat hij een beroep ontvangen had, van de Gemeente van *Elkerzee*, in den Ring van *Brouwershaven*, en dat hij zich genoodzaakt vond het zelve in beraad te nemen, en op den 10den Julij gaf hij ons berigt, dat hij andermaal besloten had bij ons te blijven, zich aan ons toen weder verbindende, met *Philip.* II: 2a. *Vervult mijne blijdschap.*

VUREN EN DALEN den 19den Julij. Heden nam onze Leeraar, Ds. B. VAN DER KLOES, naar *Leerdam* vertrekkende, afscheid van ons met de vermaning van den Apostel Petrus 2 *Br.* III: 18a. *Maar wast op in de genade en kennisse onzes Heeren en Zaligmakers Jesu Christi.* Deze plegtigheid was te aandoenelijker voor ons, daar zijn Wel Eerw. ons, gedurende den tijd van 24 Jaren, door leer en voorbeeld had gesticht.

ZALT

ZALT BOMMEL den 29sten Julij. Ds. S. G. JORISSEN, Pred. te *Waardenburg* en *Neerijnen*, werd heden bij het Klassikaal Bestuur tot Lid der Classis verklaard.

METEREN staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

HARDERWIJK.

ERMELEO. Onze Leeraar G. A. ARNTZEN, na vooraf van zijne betrekking, op Classis en Gemeente, door Ds. H. D. G. IMMINK, rustend Predikant te *Harderwijk*, daar toe door het Klassikaal Bestuur gecommitteerd, in eene Kerkeraads Vergadering, den 24sten der vorige maand, in het bijzijn van den Consulent L. BOUMAN, Predikant te *Harderwijk*, behoorlijk losgemaakt te zijn, nam 's Zondags daar aan volgenden, van ons afscheid, met 1 *Thess.* V: 28, *De genade enz.*

Ter vervulling dezer vakature, heeft de Kerkeraad, onder het præsidium van bovengemelden Consulent, op den 7den Aug. uit een vooraf gemaakt drietal, waar op gebragt waren, de Wel Eerw. Heeren:

DD. J. R. IMMINK, Predd. te *Harinxelen*, P. J. CALKOEN, te *Genemuiden*. en J. A. HARTMAN, te *Hierden*.

Beroepen, de Wel Eerw. Heer P. J. CALKOEN, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

BARNEVELD, den 28sten Julij. Naardien, volgens besluit van Z. M. den Koning, aan deze Gemeente, een tweede Predikant is geaccordeerd, op dien voet en om die redenen, als bij het zelve besluit zijn vermeld, zoo heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, op den 4den Junij l. l., gemaakt het volgend twaalftal:

DD. H. HESSELINK, W. J. VAN VLOTEN, P. A. J. MOERREL, J. BROEKMAN, G. ROMEIJN, W. G.

VAN DEN BROEK, A. VAN VLOTEN, S. G. PRINS, W. G. MANN, J. F. HOFF, J. HERDERSCHEE en J. H. OOSTERDIJK, resp. Pred. te *Almelo*, *Ophemert*, *Voorthuizen*, *Eemnes Buitendijks*, *Alphen*, *Scherpenzeel*, *Voorburg*, *Altfort* en *Apeltern*, *Otterlo*, *Ressen*, *Ravenswaai* en *Lunteren*.

Waar van de zes eerste op het zes, en de drie eerste op het drietal zijn geplaatst, en tot Herder en Leeraar dezer Gemeente, beroepen is H. HESSELINK, Pred. te *Almelo*, die, na beraad, voor deze beroeping, heeft bedankt.

Hier na heeft de Kerkeraad, den 6den Julij l. l., het volgend twaalftal geformeerd:

DD. J. BROEKMAN, W. J. VAN VLOTEN, P. H. G. NAHUIJS, J. J. VAN VOORST, G. VAN DEN BERG, J. HERDERSCHEE, J. W. VAN DOLDER, D. BLOEMERS, H. J ROMENIJ, J VAN DER FELTZ, P. G. JONGBLOED en W. N. COENEN, resp. Pred. te *Eemnes Buitendijks*, *Ophemert*, *Bunnik* en *Vechten*, *Doorn*, *Oegstgeest*, *Ravenswaai*, *Neerlangbroek*, *Gorsel*, *Diepenheim*, *Katwijk aan den Rhijn*, *Westwoude* en *Binnenwijzend* en *Tuijl*.

Uit dit twaalftal zijn weder de zes eersten, op het zes en de drie eersten op het drietal geplaatst, terwijl ten zelven dage is beroepen, Ds. J. BROEKMAN, Pred. te *Eemnes Buitendijks*, die deze beroeping, onder inwachting der Koninklijke approbatie, heeft aangenomen.

HARDERWIJK. Bij gunstig besluit van Z. M. onzen Koning, gedagteekend 17 Julij, N°. 78. op het verzoek daartoe door den Kerkeraad gedaan, werd aan de Hervormde Gemeente alhier, een derde Predikant toegestaan; welk besluit, met en benevens de reeds verleende handopening, tot het doen eener beroeping, door Zijne Excellentie den Heer Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz., aan den

Ker-

Kerkeraad is toegezonden, waar op deze op Maandag, den 10den Augustus is overgegaan, tot het formeeren van het navolgende twaalftal: DD. J. R. IMMINK, Predd. te *Harmelen*. I. F. BARENDS, te *Vollenhoven*. L. VALK, te *Steenbergen*. PH. ZILVERGIETER HOOGSTAD, te *Logchem*. J. L. AUGUSTINI, te *Zuidbeijerland*. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIJN, te *Borne*. C. HERINGA, te *Herwijnen*. H. P. MEELBOOM, te *Jutphaas*. B. VELS, te *Twello*. L. MERENS, te *Woudenberg*. C. W. KERSTEN, te *Driebergen*. J. F. HOFF, te *Ressen*.

ELBURG. Zie Julij 1818.

ZUID-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, in *'s Gravenhage*, den 5den Augustus en volgende dagen vergaderd geweest, zijn de Heeren H. DWARS, H. H. EVERS en W. VAN DER LEEUW, Candidaten in de Letteren en de Godgeleerdheid, tot den Predikdienst geadmitteerd.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE, de Heer H. J. VENEMA, Pred. in *het Woud* is door het Klassikaal Bestuur van *'s Gravenhage*, in deszelfs Vergadering van den 29sten Julij l. l., tot Lid der Classis van *'s Gravenhage* verklaard.

ROTTERDAM.

HOOGVLIET, den 21sten Julij 1818. Onze Leeraar H. STENFERT KROESE, maakte, op den voorleden Dag des Heeren, aan deze Gemeente bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. U. GRAAF, in de Gemeente van *Zevenhuizen*. Zijn Wel Eerw. bekleedde in den jare 1798 tot 1801 alhier, met grooten ijver, het Evangelie-Ambt. Daar wij bij deze gele-

genheid, door onzen Leeraar, bij de woorden van den Dichter in den CIIIden *Ps. vs.* 15, 16, 17*a.* bepaald wierden, zoo gedachten wij met aandoening aan den afgestorvene, en wij wenschen verder, dat zijn aandenken onder ons, en de Gemeente van *Zevenhuizen*, nog gezegend moge zijn.

SCHIEDAM, den 7den Aug. 1818. De Wel Eerw. zeer geleerde Heer F. VAN GOGH, wegens verzwakking en vermindering des gezigts, op deszelfs verzoek, salvo honore et stipendio, bij gunstige dispositie van Zijne Majesteit onzen Koning Emeritus verklaard zijnde, heeft de Groote Kerkeraad, na van zijne Excellentie, den Heer Directeur Generaal tot de zaken van den Hervormden Eerdienst, handopening gevraagd en bekomen te hebben, het volgende twaalftal geformeerd:

DD. J. PRINS, Predd. te *Alkmaar*. D. VAN DER LEEUW, te *Vlaardingen*. H. VAN BLOKHUIJZEN, te *Kethel*. S. LA LAU, te *Oud-Beijerland*. PH. ZILVERGIETER HOOGSTAD, te *Logchem*. C. A. VAN SCHAGEN, te *Capelle op den IJssel*. K. J. SCHOOR, op *het Eiland Rozenburg*. J. BONTE, te *Oosterrede*. S. GREGOOR, te *Zwol*. L. VALK, te *Steenbergen*. P. L. JACOBS, te *Streijen*. J. J. VAN VOORST, te *Doorn*.

En hier uit het volgende zestal geformeerd zijnde:

DD. PRINS, VAN DER LEEUW, GREGOOR, VAN BLOKHUIJZEN, ZILVERGIETER HOOGSTAD en VAN SCHAGEN.

Zijn op het drietal geplaatst:

DD. PRINS, VAN SCHAGEN en GREGOOR.

En hier uit is beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. PRINS, Pred. te *Alkmaar*.

Hier van zijn Eerw. kennis gegeven zijnde, heeft zijn Eerw. deze beroeping, in beraad genomen.

SCHIE-

SCHIEDAM, den 9den Aug. 1818. De Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. WIJS J. C. ZOON, van *Bloemendaal* tot ons overgekomen zijnde, werd dezen morgen door zijn Ambtgenoot, C. VAN HERWERDEN, onder ons bevestigd, met de woorden van Paulus *Philipp.* II: 29*a*. *Ontvangt hem dan in den Heere met alle blijdschap*, terwijl zijn Eerw. zijne Intre-Leerrede deed met *Coll.* I: 28. *Den welken wij verkondigen, vermanende een iegelijk mensch, en leerende een iegelijk mensch in alle wijsheid, op dat wij zouden een iegelijk mensch volmaakt stellen, in Christus Jezus.*

ZEVENHUIZEN vakant. Zie Julij 1818.

L E IJ D E N.

NOORDWIJK AAN DE ZEE. Den 15den Junij 1818. In de afgeloopen week, zijnde Woensdag den 10den dezer, overleed te *Noordwijk*, binnen de plaats zijner woning, sedert zijne ruste, in den ouderdom van 88 jaren en drie maanden, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer A. VAN ROIJEN, sedert het jaar 1790 rustend Leeraar dezer Gemeente, die hij 35 jaren en 4 maanden als een getrouw Herder en Leeraar bediend, en met eenen voorbeeldigen ijver en wandel voorgegaan en gesticht heeft. Onze Leeraar Ds. R. H. DE BRUIJN, gedacht in de voormiddagbeurt van gisteren, aan dezen zijnen getrouwen veeljarigen Vriend, Ambtsbroeder en Voorganger, en wekte ons op in eene voorafspraak, genomen uit *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer Voortgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben, volgt hun gelove na, aanschouwende de uitkomst van hunne wandelinge.*

Om aan deze onzen ouden en waardigen Leeraar, vriend en weldoener altoos te gedenken, zijne zuivere, getrouwe en ijverige prediking, en verder Herder- en Leeraarswerk, vooral zijne

ne gewigtige Cathechifatiën, zoo in het openbaar, als voor de Jeugd niet te vergeten, en altoos te blijven gedenken, en te waarderen, ook de weldaden aan deze plaats en Gemeente, door hem en de zijnen bewezen, zijne getrouwe lesfen en vermaningen te volgen, en predikte bij die gelegenheid *Gen.* XXVII: 2*b. Ik weet den dag mijnes doods niet.*

HOOGMADE EN RIJPWETERING. Den 5den van Hooimaand, eindigde de Wel Eerw. en zeer gel. Heer J. HEENK, Pred. te *Woubrugge*, (gedurende de combinatie, ook onze Leeraar, geweest zijnde,) zijn dienstwerk onder ons, predikende bij die gelegenheid over *Hebr.* XIII: 20 en 21. *De God nu des vredes, die den grooten Herder der fchapen, door het bloed des eeuwigen testaments, uit den dooden heeft wedergebragt, [namelijk] onzen Heere Jezus Christus, die volmake u in alle goeden werken, op dat gij zijnen wil moogt doen: werkende in u het geen voor hem welbehagelijk is, door Jefus Christus, den welken zij de heerlijkheid, in alle eeuwigheid, amen.*

Hier op is onze beroepen Leeraar, Ds. P. VAN AMERON, den 12den dezer onder ons in den dienst bevestigd, door zijnen Behuwd-Broeder, Ds. N. DE GAAI FORTMAN, Pred. te *Veenendaal:* (bij affland van den Confulent,) met *Hand.* V: 42. *En zij en hielden niet op alle dagen in den tempel, ende bij de huizen te leeren, en Jezus Christus te verkondigen.* Des namiddags deed de bevestigde zijne intrede, naar *Coll.* III: 11*b. Christus is alles.*

LEIJDEN. Onze Leeraren DD. AEGIDIUS WILLEKENS GILLISSEN en NICOLAAS SCHOTSMAN, den 21ften van Hooimaand 1793, onder ons in den H. dienst bevestigd zijnde, hebben op den 19den en 26ften Julij dezes jaars, in hunne predik-

lotgevallen, met dankzegging aan God, die hen vijf en twintig jaren, in die betrekking tot onze Gemeente heeft gelieven te bewaren, aan deze weldaad gedacht, en zich op nieuw aan ons verbonden.

ZEVENHOVEN, den 9den Aug. l. l. Onze Leeraar Ds. H. ASTRO, andermaal naar de Gemeenten van *Ransdorp* en *Schellingwoude*, beroepen zijnde, heeft ook deze tweede beroeping van de hand gewezen.

DORDRECHT.

NIEUW-LEKKERLAND. Onze Leeraar Ds. C. KUMSIUS, van hier naar *Opheusden* beroepen, werd als Predikant dezer Gemeente, en als Lid der Classis van *Dordrecht*, den 16den Julij l. l., in eene Kerkeraads Vergadering, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*, behoorlijk losgemaakt, en heeft, op den 19den Julij zijne afscheids Leerrede gehouden, met *Matth.* XVII: 5*b*. *Hoort hem.*

SPIJK, den 2den Aug. 1818. Onze Leeraar J. DE WITT, den 13den Julij l. l., eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Simonshaven* en *Biert*, onder de Classis van *Brielle*, maakte ons heden bekend, zich verpligt gevonden te hebben, van die beroeping aan te nemen.

DUBBELDAM, den 2den Aug. Onze van *Kedichem*, beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. MAANDAG, werd heden in zijnen Evangeliedienst, onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heere H. S. KROESE, Pred. te *Hoogvliet*, (bij afstand van den Consulent onzer Gemeente, P. G. MARI, Pred. te *Zwijndrecht.*) De bevestiger behandelde *Hebr.* XIII: 1. *Dat de broederlijke liefde blijve.* Terwijl de bevestigde des namiddags zijne intrerede

treêede hield, uit 2 *Cor.* XIII: 9. het tweede gedeelte: *Ende wij wenschen ook dit, namelijk, uwe volmaking.*

GIESSEN-OUDEKERK. Zie Julij 1818.

St. ANTONIE POLDER vakant. Zie Julij 1818.

SCHELLUINEN. Zie Julij 1818.

G O U D A.

HAASTRECHT, den 5den Julij 1818. Ds. H. DE HEER, door Z. M. onzen Koning, salvo honore et stipendio, Emeritus verklaard zijnde, heeft de Eerw. Kerkeraad, na verkregene handopening, terstond werk gemaakt, om, gelijk zij wenscht, ten spoedigsten te voorzien, in de tegenwoordige behoeften der Gemeente.

LEERBROEK, den 12den Julij 1818. Op deszelfs verzoek aan den Consulent, Ds. B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland*, is onze beroepen Leeraar, Ds. C. A. HOMBACH, door den tweeden Consulent Ds. F. H. GELHUIS, Pred. te *Schoonderwoerd*, heden bevestigd, met 2 *Cor.* IV: 5. en heeft daar op zijne intrede gedaan, met *Joh.* VI: 18*b*.

KEDICHEM, den 26sten Julij 1818. Heden nam onze Leeraar, Ds. H. MAANDAG, van ons afscheid, predikende bij die gelegenheid 2 *Cor.* XIII: 11.

KEDICHEM, den 1sten Aug. 1818. De Eerw. Kerkeraad, heeft, in de tegenwoordigheid van den Consulent Ds. A. J. VAN HOUTEN, het volgend drietal gemaakt:

DD. H. S. KROESE, Predd. te *Hoogvliet*. T. VAN SPAL, te *Koedijk*. J. B. BARENBRUGH, Candidaat tot den H. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*.

En hier uit beroepen, de Wel Eerw. Heer J. B. BARENBRUGH. Zijn Eerw. heeft reeds het be-

beroep, in afwachting van de noodige approbatien, aangenomen.

LEERDAM, den 2den Aug. 1818. Na dat Ds. R. VAN DER KLOES, den [illegible]den Mei l. l., op vertoonde Collatie van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, alhier Kerkelijk beroepen was, is zijn Eerw. op heden in den H. Dienst bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot, Ds. D. INDEWEIJ, met 1 *Cor.* I: 23*a*, *Wij prediken Christus.* Terwijl de Bevestigde zijnen dienst aanvaardde, met 2 *Cor.* III: 5*b*, *Onze bekwaamheid is uit God.*

BERG-AMBACHT, den 7den Aug. 1818. De beroeping van Ds. T. SANDERS, naar *'s Bosch*, met de Koninklijke goedkeuring bekrachtigd zijnde; heeft de Kerkeraad reeds pogingen in het werk gesteld, om de aanstaande vakature te vervullen.

NOORDELOOS Zie Junij 1818.

B R I E L L E.

SIMONSHAVEN EN BIERT. Op den 10den Julij 1818, werd door den Kerkeraad alhier, onder het Bestuur van den Consulent, C. GUTTELING, Pred. te *Zuidland*, gemaakt het volgende drietal:

DD. J. DE WITT, Predd. te *Spijk*. G. F. DE COCK, te *Nieuwland* en *St. Joostland*, en W. VERVOORN, te *St. Philipsland*.

En daaruit beroepen, Ds. J. DE WITT, Pred. te *Spijk*, welke, na beraad, deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

HEKELINGEN, den 2den Augustus, werd alhier, Ds. P. STEENMEIJER, Candidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur, van *Zuidholland*, tot Pred. dezer Gemeente bevestigd, door Ds. P. J. VAILLANT, Pred. te *Spijkenis*, als Consulent dezer plaats.

De

De Bevestiger, predikte 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij prediken niet ons zelven: maar Christus Jezus den Heere: en ons zelve, dat wij uwe dienaars zijn om Jezus wille.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, ook door Ds. J. SPAAN, H. J. LA VERGE en D. BODDE, Predd. te *Piershil*, *Abberbroek* en *Heenvliet*.

De Bevestigde begon des achtermiddags, zijn Dienstwerk onder ons, met eene Leerrede, over *Rom.* I: 16*b*. (*Het Evangelie van Christus,*) *is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die geloofd.*

OUDENHOORN, den 3den Augustus. Na dat Ds. KAMERMAN, Pred. in *de Leur*, voor de alhier op hem uitgebragte beroeping bedankt had, heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, (gepresideerd door den Consulent,) gemaakt het volgende zestal:

DD. A. HAVERKAMP, Predd. te *Benthuizen*. H. J. LA VERGE, te *Abberbroek*. C. WARNSINK, te *Zeddam*. J. J. NEUMAN, te *ter Aa*. B. NIEUWKOOP, te *Berkerwoude* en P. VAN AMEREN, Prop. onder de voormalige Classis van *Groningen*.

Uit dit zestal, werden de drie eerstgenoemden op het drietal gesteld, en daar uit beroepen, Ds. HAVERKAMP, Pred. te *Benthuizen*, die ook dit beroep den 7den Aug., onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

BRIELSCH NIEUWLAND. Zie Julij 1818.

NOORD-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, is heden in deszelfs Vergadering, gehouden te *Amsterdam*. den 5den Augustus, peremp-

komptoir geëxamineerd, Ds. W. BROWN NIVISON, Candidaat in de Godgeleerdheid te *Edinburg*, en beroepen tot Pred. in de Engelsche Gemeente te *Amsterdam*, en aan de Gemeente toegewezen.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, is het onderteekenen van Bijbels, Testamenten, Psalmboeken en Liturgische Schriften opgedragen voor *Amsterdam*, aan Ds. P. MEIJBOOM, Pred. aldaar en voor *Haarlem*, aan Ds. J. VAN DER ZANDT, Pred. aldaar.

A M S T E R D A M.

AMSTERDAM den 29sten Julij. In de vergadering van het Klassikaal Bestuur, is heden, terwijl de daar toe nodige stukken in orde bevonden werden, Ds. G. J. ROOIJENS bevestigd Pred. in deze Stad, tot Lid van de Classis van *Amsterdam*, verklaard.

WAVERVEEN den 2de Aug. Onze beroepen Leeraar Ds. A. SJOERNIS, van *Petten* tot ons overgekomen, is heden in den dienst van het Evangelie, onder ons bevestigd, door zijnen Broeder Ds. J. SJOERNIS, Predikant in de *Fijnaart*, bij afstand van den Consulent Ds. J. D. RUIJS, met 2 *Cor.* V: 14. *Want de liefde van Christus dringt ons.* Terwijl de Bevestigde zijne intrede deed, met *Gal.* VI: 14.*a Het zij verre van mij, dat ik zoude roemen, anders dan in het kruis van onzen Heere Jesus Christus.*

AMSTERDAM, den 16den Aug. 1818, is alhier in den Dienst bij de Engelsche Gereformeerde Kerk bevestigd, de Wel Eerw. Heer, W. BROWN NIVISON, Evangelie-Prediker te *Edinburg* in *Schotland.* De Wel Eerw. Heer A. MAC INTOSH, Doctor in de Heilige Godgeleerdheid, predikte voor den middag over 1 *Thess.* V: 12 en 13. *Wij bidden u, broeders, erkent de geenen, die onder u arbeiden, en uwe voorstanders zijn in den Heere, en u vermanen, en acht ze zeer*

veel in liefde, om hunnes werks wille, en zijt vreedzaam onder malkanderen.

's Nademiddags begon de Bevestigde zijn werk, met een Intre-Predikatie over *Hebr.* XIII: 8. *Jezus Christus, is gisteren en heden de zelfde, en in der Eeuwigheid.*

AMSTERDAM vakant. Zie Junij 1818.

HAARLEM.

BLOEMENDAAL. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. WIJS, J. C. Z. den 27sten des verledene maand, van zijne betrekking, op den Kerkeraad dezer Gemeente en op de Classis van *Haarlem*, door eenen Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, behoorlijk los gemaakt zijnde, heeft den 3den van Aug. zijne afscheidsrede gehouden, over 1 *Joan.* II: 28. *En nu kinderkens blijft in hem.*

De Kerkeraad heeft daarop, ingevolge van de verkregene handopening, van Z. E. den Directeur Generaal, den 10den daar aan volgenden, onder het Bestuur van den Consulent W. C. VAN CAMPEN, Pred. te *Spaarndam*, gemaakt, eerst dit twaalftal:

DD. C. W. KERSTEN, Predd. te *Driebergen.* N. DE GRAAF, te *Oudkarspel.* W. STROES JANSSEN, te *Nederhorst (den Berg.)* J. P. MUNTING, te *Sprang.* J. L. AUGUSTINI, aan den *Hitzert.* J. A. DE HOLLANDER, te *Barsingerhorn* en *Haringhuizen.* C. J. L. SCHULLER, te *Elkum.* A. BAZEU, te *Moerkapelle.* J. LEM, te *Bovenkarspel.* J. VAN KUIK, te *Rijsoord* en *Strevelshoek.* A. HAVERKAMP, te *Benthuizen.* C. LOREIJN, te *Schipluiden.*

Zestal:

DD. C. W. KERSTEN, N. DE GRAAF, W. STROES JANSSEN, J. P. MUNTING, J. L. AUGUSTINI en C. J. L. SCHULLER.

Drie-

En Drietal:

DD. C. W. KERSTEN, N. DE GRAAF en W. STROES JANSSEN.

En daar uit den volgenden dag, na de ontvangene approbatie van H. Ed. Achtbaren, Burgemeesteren en Raden van de Stad *Haarlem*, als Ambachtsheeren van *Tetteroode*, *Aalbertsberg* en *Vogelenzang*, tot Herder en Leeraar beroepen, Ds. N. DE GRAAF, Pred. te *Oudkarspel*. Deze beroeping door bovengemelde Ambachtsheeren, gunstig goedgekeurd zijnde, is daar van dadelijk, aan den beroepenen, de acte overgebragt.

WORMERVEER vakant. Zie April 1818.

BEVERWIJK EN WIJK AAN ZEE. Zie Junij 1818.

HAARLEM. Zie Junij 1818.

UITGEEST staat vakant te worden. Zie Junij 1818.

A L K M A A R.

ALKMAAR. Bij het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, zijn successivelijk als Leden dezer Classis verklaard. DD. W. N. ROLDANUS, Predd. te *Egmond aan Zee*. T. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*. S. TIMMERMANN HUBERT, te *Colhorn*. J. NIKKEL, te *Zuidscharwoude* en *Broek*. J. VAN DER LEE, te *Driehuizen* en *Zuidschermeer*.

NIEUWE NIEDORP. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. C. VAN BALEN BLANKEN, maakte ons, aan het einde van zijne voormiddag-rede, op den Dank- en Bededag bekend, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Hensbroek*, ontvangen had. Heden den 28sten van Zomermaand vernamen wij, dat zijn Wel Eerw. voor dezelve bedankt had, zich daarop weder aan ons verbindende, naar

aanleiding van *Rom.* X: 1. *Broeders, de toegenegendheid enz.*

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMER. Heden den 12den Julij, werd onze Leeraar, J. VAN DER LEE, in den dienst dezer Gemeente bevestigd, door onzen Consulent, Ds. J. METZ, Pred. te *Oudorp* en *Oterleek*, met *Spr.* XIII: 17*b.* *Maar een trouw gezant is medicijn.* De Bevestigde aanvaardde zijnen dienst, met *Joan.* IX: 4. *Ik moet werken de werken enz.*

OOSTEREND OP TEXEL. Ds. H. DOORNBOSCH, Pred. te *Blesse*, *Blesdijke* en *Peperga*, heeft voor de beroeping alhier bedankt. Zoo dat

OOSTEREND nog vakant blijft.

KOEDIJK. Onze Leeraar, Ds. T. AAN SPAL, heeft na beraad, voor de beroeping naar *Hensbroek* bedankt.

HEILO. Den 15den Julij heeft de Kerkeraad, onder Bestuur van den Consulent D. DAGEVOS, Pred. te *Akersloot*, geformeerd dit drietal:

DD. J. J. ROOZEBOOM, Candidaat bij het Provinciaal Bestuur van *Noord Holland*. J. G. TOUSSAINT, Candidaat bij het Provintiaal Bestuur van *Zuid Holland*. en J. DIESEL, Pred. te *Bergen*.

Waar uit beroepen is Ds. J. J. ROOZEBOOM; welke deze beroeping heeft aangenomen.

PETTEN. Den 26sten Julij nam onze Leeraar, A. SJOERNIS, beroepen naar *Waverveen*, van ons affcheid, met 2 *Cor.* VI: 1. *En wij als medearbeidende, bidden u ook: dat gij de genade Gods, niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.*

De Kerkeraad verzoekt de H. H. Proponenten, alhier hunne gaven te laten hooren, daar dezelve wenschte spoedig een ander beroep te doen.

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING staat vakant te worden.

OOST-

OOSTVLIELAND. Zie Junij 1818.

VALKOOG EN ST. MAARTEN vakant. Zie Junij 1818.

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant. Zie Julij 1818.

HOORN.

HENSBROEK, den 13den Julij. Na dat Ds. G. C. VAN BAERN BLANKEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp*, voor de op hem uitgebragte beroeping, had bedankt, heeft de Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent, Ds. J. A. HANEWINCKEL, Pred. te *Obdam*, dit drietal van Predikanten genomineerd, als:

DD. T. VAN SPALL, Predd. te *Koedijk*. P. POTTER, te *Waal* en *Koog op Texel*. en J. SCHARDAM, te *Holijsloot* en *Uitdam*.

Waar uit ten zelven dage beroepen is, Ds. T. VAN SPALL, Pred. te *Koedijk*, welke voor deze beroeping, insgelijks heeft bedankt.

Op den 2den Aug. heeft men eene nieuwe poging aangewend, ter vervulling dezer vakature, en op het drietal geplaatst:

DD. J. SCHARDAM, Predd. te *Holijsloot* en *Uitdam* P. G. JONGBLOED, te *Westwoud* en *Binnenwijzend*. en P. HAGOORT, te *Ursem*.

En daar uit beroepen, Ds. J. SCHARDAM, Pred. te *Holijsloot* en *Uitdam*, welken deze beroeping, geaggreëerd door den Heer dezer plaats, is toegezonden, en dezelve in beraad heeft genomen.

HOOGWOUD. Op den 25sten Julij, overleed alhier, in den ouderdom van 66 jaren en eenige maanden, onze waardige Leeraar en Vriend, H. VAN WIJHE, welke ons gedurende den tijd van tien jaren stichtte door leer en wandel. Hij was de Vriend van allen, en zijne gedachtenis zal lang bij ons in zegening blijven.

Den 2den Aug. heeft Ds. G. D. SWANENBURG, Pred. te *Medemblik*, eene gedachtenis-rede ge-

houden, op onzen waardigen afgestorven Leeraar, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13*b*. Hunne voormalige betrekking, als Ambtgenooten in de Gemeente van *Blokzijl*, gaf hier toe aanleiding.

SPANBROEK EN OPMEER. Den 5den Julij, gaf onze Leeraar, L. VISSER, ons berigt, dat hij acht dagen te voren, eene beroeping naar de Gemeente van *Aarswoud* ontvangen, maar voor dezelve bedankt had; hij verbond zich bij vernieuwing aan ons.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER. Door het aanstaande vertrek van onzen Leeraar J. DIJK, naar de nabuurige Gemeente van *Zwaag*, zal ook deze plaats eerlang vakant worden, doch daar aan dezelve reeds gunstig handopening is verleend, zoo noodigt de Kerkeraad alle Predikanten en Proponenten uit, welke genegenheid bezitten, om hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren, kunnende zij zich vervoegen, bij den tegenwoordigen Predikant, ter verkrijging van eene beurt.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND. Ook deze plaatsen zullen eerlang vakant worden, dewijl Ds. P. G. JONGBLOED, te *Babilonienbroek* en *Hill*, onder de Classis van *Heusden*, beroepen is, en die beroeping heeft aangenomen.

HOORN vakant. Zie Maart 1818.

ZWAAG. Zie Junij 1818.

ENKHUIZEN. Zie Julij 1818.

AARSWOUD. Zie Julij 1818.

EDAM.

ETERSHEM EN SCHARDAM, den 5den Julij. Onze Leeraar J. H. WORST, maakte ons heden bekend, dat hij een beroep naar de Gemeente van *Kwadijk* ontvangen had: dan, na beraad, heeft dezelve zich verpligt gevonden, voor dit beroep te bedanken.

DUR-

DURGERDAM, den 12den Julij. Onze Leeraar D. MOREAU, naar de Gemeente van *Midlie* beroepen zijnde, heeft ook voor deze beroeping bedankt.

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE, den 15den Julij. De Wel Eerw. Heer H. ASTRO, voor onze beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad van nieuws dit twaalftal gemaakt:

DD. J. BRAVE, Predd. aan *de Meern*. D. BAKKER, te *Kerkwerve*. D. MOREAU, te *Durgerdam*. W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Zegveld*. C. MOS, te *Delfzijl*. J. SCHARDAM, te *Holijfloot en Uitdam*. C. J. DE BEER, te *Zunderdorp*. J. C. TIELE, te *Watergang*. S. M. DE BRUIN, te *Marken*. J. JUTTING, te *Jisp*. R. A. VAN DEURSEN, te *Nieuwendam*, en J. A. HANEWINKEL, te *Obdam*.

Op het zestal zijn geplaatst:

DD. BRAVE, BAKKER, MOREAU, DE BRUIN, SCHARDAM, en MOS.

Op het drietal:

DD. BRAVE, SCHARDAM, en BAKKER.

Waar uit terstond beroepen is, de Wel Eerw. Heer J. BRAVE, Pred. aan *de Meern*.

De Wel Eerw. Heer J. BRAVE, voor onze beroeping bedankt hebbende, is den 7den Aug. wederom dit drietal gemaakt:

DD. H. ASTRO, C. J. DE BEER, D. MOREAU, Predd. te *Zevenhoven*, te *Zunderdorp* en te *Durgerdam*.

En daar uit andermaal beroepen, de Wel Eerw. Heer H. ASTRO, Pred. te *Zevenhoven*.

Doch deze beroeping ook vruchteloos afgeloopen zijnde, noodigt de Kerkeraad de Heeren Candidaten en Predikanten buiten vaste bediening uit, om gedurende de maand September, hunne gaven te laten hooren; ten zij eene volgens de Wet, vóór den 1sten September nog te

doene beroeping, het gevolg mogt hebben gehad, om het vaceren dezer Gemeenten te doen eindigen; waaromtrent men berigt zal kunnen ontvangen, bij Ds. D. MOREAU, Pred. te *Durgerdam*, als Consulent, aan wien ook Heeren Candidaten hunne getuigschriften moeten vertoonen.

BEETS, den 15den Julij. Ds. H. HORST, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, eene derde beroeping uitgebragt op den Wel Eerw. Heer D. BAKKER, Pred. te *Kerkwerve*, uit een drietal, waar op, nevens den beroepenen, geplaatst waren:

DD. F. EVERWIJN, Predd. te *Loenen* op *de Veluwe*, en D. T. DE HAAS, te *Scharwoude*.

Ds. BAKKER, ook voor onze beroeping, na beraad bedankt hebbende, blijft dus

DE BEETS vakant.

KWADIJK, den 21sten Julij. Ds. J. H. WORST, voor de op hem alhier uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad het volgende drietal gemaakt:

DD. J. BRAVE, Predd. aan *de Meern*. E. ROMAR, te *Arum*. S. M. DE BRUIN, op het Eiland *Marken*.

En is daar uit beroepen, Ds. J. BRAVE, doch ook dit ons werk is vruchteloos geweest; hebbende zijn Wel Eerw. voor deze beroeping bedankt. En dus blijft als nog

KWADIJK vakant.

MIDLIE. Zie Julij 1818.

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG EN VLISSINGEN. Engelsche Gemeente Aan deze Gemeenten is, bij dispositie van Z. Exc. den Heer Commissaris Generaal, provisioneel belast met de Zaken der Hervormde Kerk, enz. van den 11den Junij 1817, No. $\frac{1619}{728}$ handopening verleend, tot het beroepen van een Predikant, onder nadere approbatie van Z. M. den Koning.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND. Had onze Leeraar G. E. D. COCK, ons, den 28sten Junij l. l., bekend gemaakt, dat zijn Eerw. bedankt had, voor de Collatie en het Kerkelijke beroep, naar de Gemeente van *Gellikum* en *Renoij*, onder de Classis van *Bommel*; op den volgenden dag des Heeren, verbond hij zich op nieuw aan ons, met III *Joh.* 4. *Ik heb geen meerder blijdschap dan hier in, dat ik hoore, dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.*

ARNEMUIDEN. Onze Leeraar, P. HONDIUS, voor dezelfde Collatie en beroep bedankt hebbende, heeft zich op den 24sten Mei l. l., op nieuw aan ons verbonden, met I *Joh.* III: 18. *Mijne kinderkens! laat ons niet liefhebben met den woorde, noch met de tonge, maar met de daad en waarheid.*

AAGTEKERKE staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

ZIERIKZEE.

ELKERZEE, den 9den Junij l. l., is uit eene door den Eerw. Kerkeraad en medestemgeregtigden, van wegens den Ambachtsheer, gemaakte nominatie van drieen, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

DD. A. VAN WETERING, J. A. JANSEN en J. AB. UTRECHT DRESSELHUIS, respective Predikanten

ten te *Brakel*, *St. Anna ter Muiden* en *Hoofdplaat*, beroepen de Wel Eerw. en zeer gel. Heer A. VAN WETERING, voornoemd, doch welke voor deze beroeping bedankt heeft, dus blijft

ELKERZEE vakant.

'S HEEREN JANSLAND, den 21sten Julij l. l., heeft de Wel Eerw. Heer H. J. VAN INGEN, afscheid genomen, van deze Gemeente, met eene Leerrede over *Luc.* XIX: 41 en 42. *En als hij nabij de stad kwam*, *enz.* en is vertrokken naar *Waarden*. Zoo dat

'S HEEREN JANSLAND vakant is.

Heeren Proponenten, Candidaten en Predikanten, buiten vaste bediening, worden verzocht hunne gaven te laten hooren.

KERKWERVE, den 18den der verloopene maand Julij, ontving onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. BAKKER, eene beroeping naar *Beets*, onder de Eerw. Classis van *Edam*; zijn Wel Eerw. nam dezelve in beraad, en gaf ons heden den 9den Aug. berigt, dat hij voor die beroeping heeft bedankt.

ELKERZEE. De Kerkeraad dezer Gemeente, noodigt de Eerw. Heeren Propp. bij deze uit, om hunne gaven alhier te laten hooren, zullende de vacerende Predikantsplaats worden opengehouden, tot den 4den October aanstaande, ingesloten. De Eerw. Heeren Adspiranten worden verzocht, zich alvorens met hunne bewijzen te vervoegen, bij den Wel Eerw. Heer A. UIJTTENHOOVEN, Pred. te *Brouwershaven*, en Consulent bij deze Gemeente.

BROUWERSHAVEN vakant. Zie April 1818.

GOES.

WAARDEN, den 12den Julij 1818. Heden is onze nieuwe Leeraar, in onze Gemeente be-

ves-

vestigd, door onzen Consulent, Ds. C. VAN DEN BRINK, Pred. te *Krabbendijke*, met de woorden van Paulus, 1 *Thess.* V: 12 en 13. *Wij bidden u, broeders, erkent de genen die onder u arbeiden, en uwe voorstanders zijn in den Heere, en u vermanen; en achtze zeer veel in liefde, om huns werks wil. Zijt vreedzaam onder elkanderen.* Onze nieuwe Leeraar, Ds. H. J. VAN INGEN, deed daar op zijne Intrede met de woorden: *Hand.* IV: 29. *Geef uwen dienstknechten met vrijmoedigheid uw woord te spreken.*

GOES, den 29sten Julij. Het beroep te *Kappelle* uitgebragt, op Ds. A. M. VAN WILLES, Pred. te *Aagtekerke*, is door het Klassikaal Bestuur van *Goes* geapprobeerd, en ter verkrijging der goedkeuring van Z. M. den Koning opgezonden.

In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van heden, is, Ds. H. J. VAN INGEN, bevestigd Pred. te *Waarden*, tot Lid der Classis van *Goes* verklaard.

OUDELANDE. Onze Leeraar, Ds. J. P. FABRICIUS, door eene van tijd tot tijd toegenomene verzwakking, en daar na door het verlies van het behoorlijk gebruik van zijn spraakvermogen, geheel buiten staat zijnde, zijn Dienstwerk te vervullen, hadden zijne Ambtsbroeders, zoo uit den Ring van *Borselen*, als vervolgens uit de gansche Classis, zich met de hoop op zijne herstelling nog vleijende, reeds meer dan een jaar zijnen Predikdienst waargenomen, terwijl de waarneming van het Herderlijk werk, door het Klassikaal Bestuur van *Goes*, aan den Consulent, Ds. P. J. CONRADI, Pred. te *Baarland*, was aanbevolen. Maar zijn toestand gaandeweg verergerende, heeft het Z. M. onzen Koning goedgunstig behaagd, zijn gedaan verzoek in te willigen, en onzen Leeraar, bij besluit van den 5den Julij l. l., N°. 34. Emeritus

te

te verklaren, en met een jaarlijksch pensioen te begiftigen, in te gaan zes maanden na het einde der loopende maand, of zoo veel vroeger, als de vakature zal zijn vervuld. Dus is

OUDELANDE vakant.

WEMELDINGEN, den 4den Augustus. Ds. J. F. VAN DER SLOOT, rustend Pred. te *Vlissingen*, de beroeping naar deze Gemeente, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien hebbende aangenomen, is dezelve reeds door het Klassikaal Bestuur van *Goes*, gunstig geapprobeerd, en ter verkrijging der Koninklijke goedkeuring opgezonden.

ELLEWOUDSDIJK, den 5den Augustus. Ds. J. P. JONGENEEL, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping alhier bedankt hebbende, blijft deze Gemeente nog vakant.

BIEZELINGEN vakant. Zie Julij 1818.

KAPELLE. Zie Julij 1818.

IJ Z E N D IJ K E.

GROEDE. Door het overlijden van Ds. H. CLINGE, is deze Gemeente vakant.

WATERLAND (KERKJE). Den 27sten Julij 1818, tot het vervullen van de vakature alhier, heeft de Kerkeraad wederom eene nominatie gemaakt, en gezet op het zestal de Heeren:

DD. H. VAN DER LINDEN, D. VAN BASSELAAR, J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, C. SCHIETTEKATTE, J. HOFMAN, W. L. WESTERBEEK VAN EERTEN, Predd. te *Hurwenen*, *Biervliet*, *Hoofdplaat*, *Schoondijke*, *Breskens* en *Nieuwvliet*.

Op het drietal:

DD. H. VAN DER LINDEN, D. VAN BASSELAAR, J. AB UTRECHT DRESSELHUIS.

En beroepen den Wel Eerw. Heer, H. VAN DER LINDEN, Pred. te *Hurwenen*.

UTRECHT.

UTRECHT.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, daar toe door de Algemeene Christelijke Sijnode, der Nederlandsche Hervormde Kerk gemagtigd, heeft Ds. C. VAN DER LEEUW, Pred. te *Utrecht*, benoemd, om, bij elke nieuwe uitgave van Bijbels en Nieuwe Testamenten, met of zonder de Psalmen, en de Liturgische Schriften, te *Utrecht* geschiedende, dezelve te authentiseren en te onderteekenen: en het zelve verklaart daar bij, *dat geene nieuwe uitgaven, dan die aldus geauthentiseerd en geteekend zijn, voor echt erkend worden, noch, als kerkelijke eigendommen, tot gebruik bij den openbaren Godsdienst zullen toegelaten zijn.*

UTRECHT.

UTRECHT den 29sten Julij. Door het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, is Ds. H. VAN SCHELLE, bevestigd Pred. van *Vleuten*, op zijn verzoek, tot Lid der Classis aangenomen.

MAARSSEN. De Echtgenoote van den Hoog Edel geb. Heer J. HUIDECOPER VAN MAARSSEVEEN, Vrouwe SOPHIA ADRIANA TEN HOVE, op den eersten Julij, door een ongelukkig toeval in den ouderdom van veertig jaren en drie maanden, zeer subiet overleden zijnde, heeft onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. TER VEER, op den daaraanvolgenden Zondag, hier van aan de Gemeente kennis gegeven, in eene Voorafspraak, naar aanleiding van *Spreuk.* XXVII: 1. *En beroemt u niet over den dag van morgen; want gij weet niet, wat de dag zal baren;* en op den 12den Julij, na dat het Lijk den 7den Julij, te *Maarssen* was ter aarde besteld, heeft zijn Eerw. aan de nagedachtenis dier zoo beminnelijke Vrouw eene Leerrede toegewijd, over *Gen.* XXVII: 2b. *Ik weet de dag mijns doods*

doods niet, en bij die gelegenheid ons uit aanmerking der onzekerheid van ons stervens-uur, tot eene regte waardering van het leven ernstig opgewekt.

DE MEERN, den 2den Augustus 1818. Onze Leeraar, Ds. J. BRAVE, ons, op den 19den Julij l. l., kennis gegeven hebbende, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Ransdorp* en *Schellingwoude*, onder de Eerw. Clasfis van *Edam*, en, op den 26sten daaraan volgende, ons berigt hebbende, dat ook de Gemeente van *Kwadijk*, onder die zelfde Clasfis, hem tot haren Leeraar had beroepen; maakte ons heden bekend, dat hij voor beide beroepingen had bedankt, en verbond zich op nieuw aan ons, predikende bij die gelegenheid over 2 *Cor.* V: 20.

UITHOORN EN KUDELSTAART staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

A M E R S F O O R T.

EEMNES BUITENSDIJKS, den 26sten Julij. Onze Leeraar, J. BROEKMAN, is van hier beroepen tot tweede Pred. in de Gemeente van *Barneveld*, en heeft, na beraad, deze beroeping aangenomen.

DE BILT. Zie Julij 1818.

W IJ K.

HET WAAL, den 5den Julij. Onze Leeraar, Ds. D. H. HORST, van hier naar *Beets* beroepen zijnde, heeft die beroeping in beraad genomen, en voor dezelve bedankt.

BUNNIK, den 1sten Augustus. Onze Leeraar, Ds. P. H. G. NAHUIJS, heeft na beraad, voor de beroeping naar *Giessen-Oudkerk* bedankt.

FRIES-

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, is tot den Predikdienst geadmitteerd, T. M. LAURMAN.

LEEUWARDEN. Den 30sten Julij, is onze nieuw beroepen Leeraar, J. D. MACKAI, in den H. Dienst bevestigd, door zijn jongsten Ambtgenoot D. TIJSSEN, met eene Leerrede over *Rom.* XIV: 8*b*. *Wij zijn des Heeren.*

Op den 2den Aug., maakte de Bevestigde een aanvang van zijnen Dienst, met eene Leerrede over *Hand.* VIII: 35.

LEEUWARDEN vakant. Zie April 1818.

GROUW staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

ROTTEVALLE vakant. Zie Julij 1818:

HARLINGEN.

IDZEGAHUIZEN EN PIAAM vakant. Zie Mei 1818.

HERBAIJUM vakant. Zie Mei 1818.

HARLINGEN. Zie Julij 1818.

SNEEK.

GAASTMEER EN NIEUWHUIZEN. Op den 20sten Julij l. l., is door floreenpligtige Hervormde alhier, tot Predikant beroepen, Ds. G. R. WIERINGA, Candidaat van den H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen.*

WARNS, den 9den Aug. Heden maakte onze Leeraar, S. HANEWINCKEL, ons bekend, dat hij het beroep te *Ravestein*, waar van hij ons reeds den vorigen Zondag, in eene voorafspraak kennis had gegeven, onder inwachting van de Klassikale en Koninklijke goedkeuring, had aangenomen.

SNEEK. Zie Mei 1818.

MOLKWERUM. Zie Mei 1818.

WORKUM. Zie Julij 1818.

DOKKUM.

OOSTRUM EN JOUWSWIER. Den 12den Julij is hier in den dienst bevestigd, Ds. P. SIJTSEMA, van de *Rottevalle*, tot ons overgekomen, door deszelfs Vriend, den Heer J. B. DE BOER, Pred. te *Marrum*, aan wien de eerste Consulent van *Oostrum*, de predikbeurt had afgestaan. De bevestiger predikte over 1 *Cor*. IV: 1. *Alzoo houde ons een ieder [ieder] mensche, als dienaars van Christus, en uitdeelers der verborgenheden Gods.* Ds. L. J. FLORISON, Pred. te *Ee*, gaf, met eene afspraak, de hand van broederschap. De bevestigde deed des namiddags zijne intreepredikatie, over *Ps*. CXIX: 105. *Uw woord is een lampe voor mijnen voet, en een licht voor mijnen pad.*

TWIJZEL EN KOOTEN vakant. Den 26sten Julij, nam onze Predikant Ds. J. MACKAIJ, van ons affcheid, zullende vertrekken naar *Leeuwarden*; de tekst was 1 *Joh*. II: 6. *Die zegt, dat hij in hem blijft, die moet ook zelf alzoo wandelen, gelijk hij gewandelt heeft.*

NES (*op Ameland*) vakant. Zie April 1817.

SCHIERMONIKOOG vakant. Zie April 1818.

GERKESKLOOSTER vakant. Zie Mei 1818.

HEEREVEEN.

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN. Onze Leeraar, Ds. J. R. STAVERMAN, heeft, na bevorens volgens Kerkeorde ontslagen te zijn, den 31sten Mei l. l., zijn affcheidsrede gehouden, over 1 *Cor*. II: 1. *En ik Broeders! als ik tot u gekomen ben, enz.*

TJERKGAAST, DONJEGA, ST. NIKLAASGA, IDSKENHUIZEN EN LEGEMEER. Den 7den Junij l. l., is Ds. L. LOLKEMA, onder ons bevestigd, door den Heer P. KOUMANS BROUWER, Pred. te *Joure*, met eene Leerrede over *Marc*. XII: 37*b*. *En de menigte der schare koor-*

hoorde hem gaarne. De oplegging der handen geschiedde, door de Heeren H. SCHLIKKER en J. J. LORGION, respective Predikanten te *Langeweer* en *Lemmer*. Des namiddags van dien dag, aanvaardde de bevestigde zijn dienstwerk, met *Joh.* VII: 16*b* en 17. *Mijne leere is mijne niet, maar des genen die enz.*

HASKERHORNE EN OUDEHASKE. Onze Leeraar, Ds. J. H. DIJKHUIZEN, naar de Gemeente van *Midlie*, in *Noordholland*, beroepen zijnde, heeft na beraad, voor dat beroep bedankt, en ons daar van den 21sten Junij l. l., kennis gegeven, wanneer hij zich ook op nieuw aan ons verbonden heeft.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Den 10den Junij, is in deze Gemeente, ten overstaan van de Heeren H. KUIJPER en H. DOORENBOS, respective Predikanten te *Noordwoude* en *Peperga*, beroepen Ds. N. BAKKER, Pred. te *Roswinkel*, en zijn Eerw. heeft, na beraad, het beroep aangenomen.

HEERENVEEN, den 29sten Julij. Bij het Klassikaal Bestuur, zijn tot Leden dezer Classis verklaard, de Heeren J. ATTAMA en L. LOLKEMA, van welke de een te *Scherpenzeel*, c. a. en de ander te *Tjerkgaast*, c. a. bevestigd, en in dienst getreden was.

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN. Op den 30sten Junij l. l., is alhier, ten overstaan van de Heeren Consulenten T. L. SPANNENBURG en J. H. DIJKHUIZEN, Pred. te *Oosterhaule* en te *Haskerhorne*, tot Leeraar beroepen, Ds. J. DE JONG, Pred. te *Lurhuitterveen*, met dien uitslag, dat hij, na beraad, het beroep heeft aangenomen.

PEPERGA EN BLESDIJKE, den 19den Julij. Onze Leeraar, Ds. H. DOORENBOS, berigtte ons den 5den dezer, dat hij eene beroeping naar *Oosterend* (*op Texel*) had ontvangen, en

hoden hoorden wij van hem, dat hij voor deze beroeping bedankt had, zich tevens aan ons op nieuw verbindende, met eene Leerrede over *Matth.* XII: 50. *Want, zoo wie den wil mijns Vaders doet, enz.*

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE. Zie Febr. 1818.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

HASSELT. Onze jongste Leeraar, Ds. J. P. VERFF, maakte ons den 7den Junij bekend, dat hij eene beroeping, naar *Elburg*, ontvangen had, en op den 14den dier maand berigtte hij ons, naar aanleiding van *Hand.* XXI: 14. dat hij die beroeping had aangenomen, in afwachting van de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring.

DEVENTER.

DEVENTER vakant. Zie Mei 1818.

HENGELO. Zie Julij 1818.

KAMPEN.

BLOKZIJL. Het berigt van het overlijden van Ds. H. VAN WIJHE, te *Hoogwoud*, was treffend voor deze Gemeente. Van 1780 tot 1808, had zijn Eerw. het Evangelie, met alle getrouwheid, ernst en beleid, onder ons gepredikt. Onze oudste Leeraar J. MOHR, vond zich opgewekt, om den 2den Augustus over dezen zijnen Voorganger, eene Lijkrede te houden, naar aanleiding van *Hand.* VII: 59b. *Heere Jezus ontvang mijnen Geest.* De nagedachtenis van dezen Leeraar, zal bij ons lange in zegening blijven.

GRO-

GRONINGEN.

Op den 5den Aug. 1818, zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot den predikdienst geädmitteerd, de Heeren P. ZUIDEMA en P. G. SCHEIJ.

GRONINGEN.

NOORDLAREN, den 25sten Junij. Heden is alhier Kerkelijk beroepen, Ds. J. H. HEERSPINK, Pred. te *Sleen*, in *Drenthe*, aan wien de beroeping is toegezonden.

VISVLIET, den 8sten Julij. Uit het vroeger gemelde zestal, is hier op gisteren, door H. H. Collatoren, tot Predikant benoemd, en heden Kerkelijk beroepen, Ds. J. P. AUWEN, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur te *Groningen*, welke deze beroeping heeft aangenomen.

NOORDLAREN. Ds. HEERSPINK, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, bedankt hebbende, is door den Kerkeraad dezer Gemeente, Kerkelijk beroepen, Ds. DAMSTE, Pred. te *Beerubergum* c. a., welke deze beroeping, heeft in beraad genomen.

NIEZIJL. De Correspondent heeft van hier nog altoos geen berigt ontvangen, doch kan voorloopig melden, dat alhier beroepen is, de Heer H. H. MENNES, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, welke beroeping reeds tot de Koninklijke approbatie, is opgezonden.

ENGELBERT. Zie Junij 1818.

VISVLIET. Zie Junij 1818.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, den 5den April. Op heden werd onze nieuw beroepene jongste Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. TINGA, onder ons bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. G. BORGESIUS, predikende over de woorden van onzen Heer:

Simon Jona zoon, hebt gij mij liever dan deze, *Joan* XXI: 15*b*. Des namiddags deed de bevestigde zijne intrerede, naar aanleiding van de woorden, 1 *Petr.* I: 25*a*. *Het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid.*

NB. Dit berigt, tijdig verzonden, is bij de Redactie niet ontvangen, even min als een door den Correspondent overgezonden berigt, nopens eene plegtige Leerrede, van den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. CANNEGIETER, te *Winschoten*, gehouden op den 25sten December 1817, ter gedachtenis aan eenen, eene eeuw te voren voorgevallen, geduchten watervloed in de Provincie *Groningen*, bepaaldelijk in het *Oldambt.*

MEEDEN, den 10den Mei. Onze door Z. M. den Koning rustend verklaarde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer W. J. WICHERTS ABRESCH, heeft op heden afscheid van ons genomen, met den feesttekst van den dag, *Hand.* II: 1—4. *En als de dag enz.*

MEEDEN, den 29sten Mei. De Wel Eerw. zeer gel. Heer W. J. KOPPIUS, Pred. te *Blijham*, den 8sten dezer alhier beroepen, heeft voor die beroeping bedankt.

MEEDEN, den 10den Junij. Ten gevolge van deze bedanking, is op heden door Heeren Collatoren en Stemgeregtigden, zoo wel als door den Eerw. Kerkeraad, tot Predikant alhier beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. MEIJER BROUWER, Pred. te *Garmerwolde*, en heeft zijn Eerw., volgens latere berigten, deze beroeping aangenomen.

APPINGEDAM.

GARSTHUIZEN. Den 3den Mei hoorden wij van onzen Leeraar, H. MOLTMAKER, dat zijn Eerw. den vorigen dag, eene beroeping had ontvangen, tot Pred. te *Appingedam*, en op den

24sten

24sten dezer vernamen wij, dat zijn Eerw., na beraad, de beroeping aangenomen had. Zoo dat GARSTHUIZEN eerlang zal vakant worden.

FARMSUM vakant. Zie Julij 1817.

ENUM vakant. Zie April 1818.

APPINGEDAM. Zie Julij 1818.

GARMERWOLDE staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

MIDDELSTUM.

NOORDWOLDE, den 2den Aug. Onze beroepen Leeraar G. NOORDA, werd heden hier in zijnen dienst bevestigd en ingezegend. De Bevestigings-Leerrede geschiedde door Ds. A. LOFVERS, onzen vorigen Leeraar, thans Predikant te *Middelstum*, hebbende ten tekst, *Rom.* X: 15*b*. *Hoe liefelijk zijn de voeten enz.* De inzegening, bij oplegging der handen, geschiedde door den Consulent W. ABRESCH, Pred. te *Zuidwolde*. Onze nieuwe Leeraar, deed zijne intreerede, des namiddags, hebbende ten tekst, *Luc.* II: 10. middelste gedeelte: *Ziet, ik verkondige u groote blijdschap.*

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

NOORD-BRABAND.

Voor het Kerkbestuur van dit Gewest, is op den 5den Aug. l. l., geëxamineerd, en tot den H. Dienst toegelaten, de Heer J. CLAUS JR., van *Amsterdam*, Candidaat in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Utrechtsche Hoogeschool.

'S HERTOGENBOSCH.

RAVESTEIN, den 14den Junij 1818. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer M. A. VAN DER BANK, na genoeg op denzelfden tijd eene be-

roeping als Pred. der Walfche Gemeente, te *Vlissingen*, en als Pred. der Nederduitsche, te *Eindhoven* ontvangen hebbende, heeft de laatstgemelde aangenomen. Heden heeft hij afscheid gepredikt, met de woorden van Paulus, *Collosf.* III: 20 *en* 21 en IV: 1.

Daar op is de Kerkeraad overgegaan tot het maken van het nagenoemd zestal:

DD. S. HANEWINKEL, Predd. te *Warns* en *Scharl.* B. TE GEMPT, te *Batenburg.* J. G. HOOGKLIMMER, te *Osch*, *Heesch* en *Berchem.* S. G. FRINS, te *Altforst* en *Appeltern.* J. H. MONNEMIUS, te *Maasbommel* en *Alphen.* G. VAN BRONKHORST, te *Vierlingsbeek* en *Sambeek.*

De drie eersten, op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer, S. HANEWINKEL, Pred. te *Warns* en *Scharl*, onder de Classis van *Sneek.*

GRAVE EN MIL vakant. Zie April 1818.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Julij 1818.

B R E D A.

BERGEN OP ZOOM, den 4den Julij. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 69 jaren, onze rustende Leeraar, Ds. P. JANSSEN. In onze Gemeente begon hij in den aanvang van den jare 1774, zijnen Evangeliedienst, na zijne Studiën aan Leijdens Hoogeschool te hebben volbragt; hebbende nog bijna drie jaren alhier te gelijk gearbeid, met zijnen Grootvader J. JANSSEN, terwijl zijn Vader M. JANSSEN, het Evangelie verkondigde in de Gemeente van *St. Maartensdijk.* Zijne laatste Leerrede hield hij op den 1sten Januarij 1818, over de slotwoorden van het boek NEHEMIA: *Gedenk mijner, mijn God! ten goede.* In den bloei van zijn leven, waren niet slechts geleerdheid, maar ook een gezond oordeel en vele menschenkennis, bij eenen stichtelijken wandel, zijne sieraden; en zoo wel in den

den gezelligen omgang, als op den openbaren Leerstoel behaagde hij door aangename talenten. Als Lid der Commissie tot de verzameling der Evangelische Gezangen, was hij mede in der tijd werkzaam, altijd eene onafgebroken gezondheid genoten hebbende, werd hij in het laatstgenoemde jaar door hevige toevallen aangetast, die zich van tijd tot tijd hebben herhaald, en ten gevolge van welke Z. M. de Koning, hem in den jare 1814, het verzochte Emeritaat verleende. Zijne geestvermogens namen af bij het toenemen der kwaal, en zijn sterk ligchaamsgestel, bood aan de toevallen langen tijd tegenstand. Eindelijk bezweek hij, na zijne Echtgenoote Mejufvrouw WILHELMINA FREDERIKA JOSINA VAN HEURN, nog bijna één en een half jaar overleefd te hebben. Wij mogen ook hem zijne rust niet misgunnen. Onze tegenwoordige Leeraars, de oudste langen tijd zijn Mede-arbeider, en de jongste zijn opvolger, hebben aan zijne nagedachtenis op den predikstoel hulde gedaan, en die nagedachtenis blijve bestendig in zegening, ook door welmeenende betrachting, van het geen door hem is geleerd.

GEERTRUIDENBERG, den 19den Julij 1818. Mogt de Gemeente dezer Plaats, haren lang gekoesterden wensch, tot herstel van haar door tijd en eeuwen diep vervallen Kerkgebouw, op hare welgegronde aanvrage daar toe, door de gunst van onzen Koning, in het voorleden jaar vervuld zien; dezelve was van toen aan ernstig bedacht, om het zelve ook verder met een konstig Orgel versierd te zien, en toonde zich bereid, om het geen daar toe uit zekere voorgaande gift, en de gewone inkomsten der Kerke, niet konde goed gemaakt worden, uit zich zelve bij te dragen.

Eene Inschrijving daar toe geopend zijnde, die

die volkomen aan de verwachting voldeed, kocht men het fraaije Orgel, uit de voormaals Fransche Kerk te *Heusden*, en betrouwde het overbrengen van hetzelve, met het herstel van 't gegn er aan ontbrak, aan den kundigen Orgelmaker, P. WELTER, alhier woonachtig; die deze taak zoo gelukkig volbragt, dat zijn werk de goedkeuring van deskundigen volkomen wegdroeg, en het Orgel op heden, door onzen Leeraar, P. KEUCHENIUS, plegtig mogt worden ingewijd, met de woorden van Ps. C: 2. *Dient den Heere met blijdschap, verschijnt voor Hem met vrolijk Gezang.*

Verscheiden Leeraren uit de naburige Gemeenten, benevens eene talrijke schare, van rondsom zaamgevloeid, woonden deze plegtigheid bij.

STAND DAAR BUITEN. Zie Dec. 1817.

GINNEKEN EN BAVEL vakant. Zie April 1818.

ZEVENBERGEN staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

CHAAM EN BAARLE NASSAU. Zie Julij 1818.

BREDA staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

ETTEN en voor de helft DE HOEVEN vakant. Zie Julij 1818.

H E U S D E N,

WASPIK. Zie April 1818.

WOUDRICHEM. Zie Mei 1818.

WIJK. Zie Julij 1818.

DRUNEN EN NIEUWKUIK staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

BABIJLONIENBROEK EN HILL. Zie Julij 1818.

MEEUWEN EN HAGOORT vakant. Zie Julij 1818.

EIND-

EINDHOVEN.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL vakant. Zie Febr. 1818.

ZOMEREN EN LIEROP vakant. Zie Mei 1818.

DRENTHE.

Het Provinciaal Kerkbestuur dezer Provincie, heeft geëxamineerd, en tot den predikdienst toegelaten, den Heer E. J. HOMAN.

ASSEN.

ANLOO vakant. Zie April 1818.

MEPPEL.

RUINERWOLD staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

KOEVERDEN.

SLEEU. Den 28sten Junij l. l., maakte onze Leeraar J. H. HEERSPINK, ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Noordlaren*, in de Provincie *Groningen*, had ontvangen en in beraad genomen; den 1sten Julij gaf hij ons kennis, dat hij voor deze beroeping had bedankt, en heden den 19den der laatstgenoemde maand, berigtte hij ons, dat hij een tweede aanbod van deze beroeping ook had afgewezen, waar op hij zich weder aan ons verbond, met eene Leerrede, over *Rom.* XII: 10a.

WALSCHE KERK.

LEEUWARDEN. Onze Leeraar, Ds. G. H. M. DELPRAT, van hier naar *Amsterdam* beroepen zijnde, heeft die beroeping in beraad genomen, en daar na dezelve afgewezen. Het eerste maakte zijn Eerw. ons bekend, op den 28sten Junij, het laatste op den den 12den Julij; predikende bij die gelegenheid over 1 *Thesf.* II: 19. *Welke*

is onze hope, of blijdschap, of kroon des roems. En zijt gij die ook niet voor onzen Heere Jezus Christus, in zijne toekomste?

VLISSINGEN vakant. Zie Oct. 1817.
DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.
AMSTERDAM. Zie Julij 1818.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.
VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.
MEERSEN vakant. Zie Mei 1817.
LUIK. Zie Julij 1818.

REMONSTRANTSCH KERKGENOOTSCHAP.

AMERSFOORT vakant.
NIEUWPOORT AAN DE LEK vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

DORDRECHT, den 12den Julij 1818. Heden werd alhier, bij de Evangelische Luthersche Gemeente, een dertiental nieuwe Ledematen, op eene zeer plegtige wijze, openlijk bevestigd en ingezegend, even als zulks reeds elders gebruikelijk is. Onze Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. G. E. F. FORTMEIJER, predikte bij die gelegenheid, over *Colloss.* II: 7b. *Weest vast in het geloof, gelijk gij geleerd zijt, en weest in het zelve rijkelijk dankbaar.* De Gezangen, voor deze plegtigheid vervaardigd, werden beurtelings door de Gemeente, door de Mannen en Vrouwen, en door de nieuwe Ledematen alleen, bij

en

en na de inzegening aangeheven, terwijl deze, met aanspraken en zegenbeden verbonden, afliep tot algemeen genoegen.

DORDRECHT, den 9den Aug. 1818. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. G. E. P. FORTMEIJER, die op hem uitgebragte beroeping, van derden Leeraar, bij de Evangelische Luthersche Gemeente, te *Rotterdam*, aangenomen en op dezelve 's Konings approbatie verkregen hebbende, nam heden, (op denzelfden dag, waar op zijn Wel Eerw. vier jaren geleden, zijn dienstwerk onder ons aanvaardde,) van ons afscheid, bij die gelegenheid predikende over *Hand.* XV: 29. de laatste woorden. *Vaart wel!*

ROTTERDAM vakant. Zie Febr. 1818.

GROEDE vakant. Zie April 1818.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

MEDEMBLIK. De Eerw. Heer J. M. WOLFF, voor de op Zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is door den Kerkeraad, benevens de Manslidmaten der Gemeente, tot Leeraar verkoren, de Eerw. Heer J. G. [illegible], Proponent, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.
SOURABAIJA
AMBOINA
BANDA } vakant.
TERNATE
MOLUKKA

WEST-

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-FRIESLAND.

GRIMERSUM, den 12den Julij 1818. Na een langdurig lijden, waar door hem in den laatsten tijd, de waarneming van zijn H. dienstwerk, ondoenlijk geworden was, overleed alhier onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer, G. R. KRUMMER, in den ouderdom van 54 jaren, 6 maanden en 23 dagen. Gedurende den tijd van 29½ jaren, heeft hij in onderscheidene Gemeenten, namelijk *Jarsum*, *Wolthuizen*, *Grootborsum*, *Ganderfum*, en eindelijk daar van ruim 5 jaren alhier, het Evangelie van onzen Heer verkondigd.

Na zijne eerste Echtgenoote, de Jufvrouw SARA BAUERMANN, met welke hij in 't jaar 1792, vereenigd werd, door den dood verloren te hebben, trad hij in 't jaar 1801 andermaal in 't huwelijk met Jufvrouw ZWAANTJE SIBES, welke hij nu, met twee dochteren uit dezen echt verwekt, en een zoon uit het eerste huwelijk, in diepen rouw gedompeld, heeft agtergelaten. Zijn nabuur en neef, de Superintendent L. H. PENON, Pred. te *Wirdum*, heeft op Zondag daaraanvolgende, de Lijkrede gehouden, predikende over *Luc.* XIX: 13*b*. *Doet handelinge tot dat ik kome.*

Het zoogenaamde annus gratiae, zal ten voordeele van de Weduwe, door de Ringbroederen worden waargenomen.

VENHUIZEN vakant.

MARJENKOOI vakant.

GRAAF-

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

WILSUM, den 28sten Junij. Heden vierde onze Leeraar, Ds. W. F. VISCH, gedachtenis van zijnen volbragten vijf en twintig jarigen predikdienst, met eene Leerrede, over *Hand.* XXVI: 22 en 23. *Hulpe van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag, betuigende beiden klein en groot, enz.*

L I N G E N.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MORMTER vakant.

W E Z E L.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHONENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

B R E M E N.

ANSGARIE KERK vakant. Zie Junij 1804.
MARIENKERK, tweede en derde Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1804.

ZAANDIJK, den 28sten Julij 1818. Heden namiddag, werd hier de derde Jaarlijksche Vergadering, van de aanzienlijke Afdeeling van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, Zaanlandsche Dorpen, in het openbaar gehouden.

De Leden en Begunstigers, afzonderlijk uitgenoodigd, namen vroegtijdig de voor hun bestemde zitplaatsen in.

Ten vier ure, werden de deuren van het Kerkgebouw, voor een ieder opengezet, en vloeide nog eene aanzienlijke menigte toe. Directeuren traden daar op in orde binnen, en de plegtigheid werd geopend door een Zangkoor van zeventig Bijbelvrienden en Vriendinnen, het welk in drie stemmen, den eersten der Zangen aanhief, door den Secretaris ROORDA VAN EIJSINGA, voor deze gelegenheid, naar Melodiën van RUPPE, vervaardigd.

De President J. VOGEL, hield daarop eene doelmatige en hartelijke Redevoering, *Over de oorzaken, waarom de openbaring nog niet algemeen over de aarde verspreid is.*

Na de opgaaf van welk plan, de geheele Vergadering zong, *Evang. Gez.* CLIV: 1, 2, 3.

Nu werden eerst deze oorzaken opgespoord en ontwikkeld, daar na de wijsheid der Voorzienigheid hier in verdedigd.

Het Koor verving den Redenaar, met den tweeden Zang.

En nu beklom de Secretaris den Leerstoel, doende een uitgebreid verslag, zoo van den staat dezer Afdeeling, als van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, en van alles in het algemeen, wat omtrent de verspreiding van de H. Schrift, merkwaardig is, sedert de voorgaande mededeeling.

Daar op volgde de derde Zang, en de President,

dent, weder opgetreden, besloot met nadrukkelijke opwekkingen, minzame Aanspraken en een vurig Gebed, waarna de Vergadering de twee laatste versen zong van *Gezang* CL. en scheidde.

Alles liep geregeld, en in de beste orde af. Elk betuigde zijne tevredenheid, en deze dag, was, vertrouwen wij, niet zonder vrucht.

ZENDELING-GENOOTSCHAP.

De buitengewone Vergadering der Bestuurderen van het Nederlandsch Zendeling-Genootschap, is, op Dingsdag den 21sten Julij, en volgende dagen, binnen *Rotterdam* gehouden, en is op Donderdag den 23sten Julij, bij gelegenheid der Algemeene Vergadering, de Redevoering gedaan door het Medebesturend Lid Ds P. HUGENHOLTZ, die, naar aanleiding van *Joh.* IV: 35*b.* *Tot eenen voortdurenden en volhoudenden ijver, in de allezins belangrijke zaak der voortplanting van het Christendom* aanspoorde.

Ten aandrang daar van, werd gelezen het Rapport der werkzaamheden, in het laatst verloopen jaar, behelzende onder anderen, de afzending van vijf jonge Lieden, namelijk: G. J. HELLENDOORN, H. N. BUTTENAAR, J. FENN, J. C. JUNGMICHEL, en R. LE BRUN, dewelke, alvorens op den 5den Mei, dezes jaars in *'s Gravenhage*, door de Kerkelijke Commissie, tot de Oost-Indische zaken, onderzocht en geordend waren. — Als mede berigt van den goeden voortgang, welke in het Instituut te *Berkel*, onder het opzigt van den waardigen Pred. S. KAM, gemaakt wordt, door zeven andere Jongelieden, bij welke het Genootschap binnen kort nog meer anderen hoopt te voegen.

Verdere bijzonderheden in dit Verslag voorkomende, zijn bekend, aan die Leden, welke de

Maan

Maandelijksche berigten ontvangen, terwijl aan andere welke tot het doel des Genootschaps gelieven medetewerken, de gelegenheid daartoe tegen eene matige Contributie, ten voordeele van het Genootschap, wordt aangeboden, en deze verzocht zich hier toe te willen vervoegen, bij eenen der Bestuurderen van het Genootschap, of te schrijven aan den Heer H. C. VOORHOEVE, die zich sedert het overlijden van den Heer H. A. SCHEIJ JZ., met de Binnelandsche Correspondentie belastte.

ZONDAGSCHOOLEN, enz.

OUDEWATER, den 24sten Maart 1818. Van hier is verzuimd, het volgende te melden.

De Commissie van toezigt op het Godsdienstig onderwijs, in de Hervormde Gemeente alhier, in den aanvang van het vorige jaar, hare werkzaamheden beginnende, oordeelde weldra, dat zij het belangrijk doel, 't welk het Sijnode der Nederlandsche Hervormde Kerk, zich bij het reglement op het Godsdienstig onderwijs, had voorgesteld, namelijk de bevordering van Godsdienstige kennis, niet beter zoude kunnen bereiken, dan door het opwekken van den leerlust, bij de onderwezen wordende jeugd; iets waar toe het haar toescheen, dat eene toekomstige prijsuitdeeling, een zeer vermogend middel zijn zoude. Al spoedig maakte dan ook die Commissie de noodige schikkingen, om aan de zulks verdienende Leerlingen, bewijzen van goedkeuring, het zij dan van wegen derzelver *zedigheid*, het zij van wegen hunne betoonde *naarstigheid, in het leeren der lessen*, het zij eindelijk van wegen *hun oordeel en toenemende Godsdienstkennis* uit te deelen; gelijk zij zulks vooral deed, op eene meer openlijke en plegtige wijze, in den namiddag van den 2den November 1817, bij ge-

gelegenheid, van de statelijke viering, van het derde Eeuwgetijde der Kerkhervorming. En reeds deze voorloopige werkzaamheden, mogt zij met geenen geringen zegen bekroond zien, dewijl niet alleen de lust en naauwgezetheid, tot het ontvangen van Godsdienstig onderwijs, bij hen wierd opgewekt, die het zelve voorheen ontvingen, maar ook het getal der Leerlingen, zelfs tot verdubbeling toenam.

Heden echter mogten wij aanschouwers zijn, van de gevolgen dier werkzaamheden, daar de gemelde Commissie, door bijdragen uit de Gemeente hier toe in staat gesteld, na voorafgegaan vergelijkend Examen, aan 81 Leerlingen, uit de onderscheidene Catechisatien, op het koor der Hervormde Kerk alhier, in het openbaar prijzen van oordeel, naarstigheid of zedigheid uitdeelde.

Een kort gebed, en eene gepaste redevoering, beide door Ds. J. ROELOFS uitgesproken, opende de plegtigheid, terwijl vervolgens de Eereprijzen werden uitgedeeld, onder korte aanspraken, welke Ds. M. J. RÖMER, aan de bekroond wordende jeugd deed; wordende het één en ander afgewisseld, door het beurtelings aanheffen van onderscheidene, opzettelijk door den eerstgenoemden Leeraar, voor deze gelegenheid vervaardigde Gezangen.

De tegenwoordigheid van alle de Leden des Kerkeraads, van het Plaatselijk Bestuur, en van de Regenten der beide alhier bestaande Godshuizen, als mede van eene talrijke schare, uit onderscheidene Godsdienstige gezindheden, zettede aan deze plegtigheid, geen geringen luister bij.

CAPPELLE OP D'IJSSEL, den 26sten Julij 1818. Heden had alhier, het eerste openbaar Examen en Prijs-uitdeeling in de Zondag-School,

federt den 20sten Julij des voorleden jaars, alhier gevestigd, plaats. (1) Onze Leeraar Ds. C. A. VAN SCHAGEN, begon met eene Redevoering, waar bij zijn Eerw. het aanbelang en het nut deed opmerken, het welk Zondags-Scholen voor de Godsdienstige en zedelijke beschaving kunnen te weeg brengen, voor menschen, die in vroegeren leeftijd, de kundigheid van lezen verzuimd hebben te verkrijgen. Waarna wij een treffend blijk hier van zagen, in een twee en veertigtal Leerlingen van onderscheidene jaren, welke, naar mate van den tijd, dien zij op de School geweest waren, met vaardigheid eenig gedeelte uit den Bijbel voorlazen: waar op aan dezelve naar de onderscheidene Klassen, prijzen werden uitgereikt, waar bij zij in hunne houding en gedragingen, alle blijken gaven, dat het Onderwijs het welk zij in de School ontvangen, niet zonder vrucht geweest is. — De Wel Eerw. Heer H. DONKER, Pred. te *Ouderkerk op d'IJssel*, beklom daar op den predikstoel, door den Schout en Gemeente Raad dezer Gemeente, hier toe verzocht zijnde, om ook van hunnent wege, den Pred. en Bestuurderen der Zondagsschool voor hunnen ijver te bedanken, beschouwende deze plegtigheid als gewigtig, aandoenelijk en uitmemend; waar bij tevens aan den Heer Schout, gelegenheid gegeven werd, om met eene gepaste Aanspraak, uit naam van eenigen in de Gemeente, een vereerend geschenk aan onzen Leeraar, tot erkentenis en aanmoediging aan te bieden. Het Zanggezelschap alhier, voerde eenen op deze gelegenheid toepasselijken Zang, met veel welluidendheid uit.

Een groote toevloed van menschen, hier van andere plaatsen mede zamengevloeid, was getuige van

(1) Zie Boekzaal, September 1817.

van den gunstigen uitslag der pogingen in de Zondagschool, en keerde met een hart vol aandoening en genoegen terug.

B E R I G T E N.

De Berigten van de Classis van *Utrecht*, voor de Boekzaal, moeten vóór den 14den van ieder maand, franco gezonden worden, aan Ds. S. VAN BEUNINGEN, Predikant te *Utrecht*, als door het Klassikaal Bestuur aangesteld, tot Correspondent van de Boekzaal, voor de Classis van *Utrecht*.

[illegible]

De Quaestor der Weduwen-Beurs, van de Eerw. Classis van *Deventer*, verzoekt alle Weduwen, die jaarlijks uit de Beurse trekken, hem geen andere attesten de vita, en van haren ongehuwden staat over te maken, dan die gegeven zijn, na den verschijndag, en onderteekend door eenen Predikant der Gemeente, waar zij wonen.

Alle Leden der Weduwen-Beurs, van de Eerw. Classis van *Deventer*, zoo Buiten- als Binnenleden, worden bij dezen voor de laatste *maal* verzocht, om het geen dat zij, zoo wegens jaarlijksche quota, als uit kracht van *Huwelijk*, aan genoemde Beurs verschuldigd zijn, voor het einde van dit jaar aan te zuiveren; en den Quæstor franco, over te maken, zullende anders de nalatigen van hun Lidmaatschap, aan de Weduwen Beurs verstoken zijn.

J. HOOGEWAL,
V. D. M. Daventr., Quaest, Vid.

De Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Deventer*, brengt ter kennisse van elke Gemeente der Deventer Classis, het 9de Art. van het Reglement op de Klassikale kosten, luidende: „Elke Gemeente is verpligt, haar aandeel voor „den 1sten Maart, vracht vrij te bezorgen, aan „den Quaestor van het Klassikaal Bestuur," en verzoekt ten ernstigsten, dat hier aan door de Gemeenten, stiptelijk voldaan worde.

J. HOOGEWAL.

F. D. M. Donatti, *Quaest. Vid.*

LETTER-NIEUWS.

GENEESKUNDIG LETTERKUNDIGE UITNOODIGING.

De ondergeteekenden op zich hebbende genomen, om van tijd tot tijd een zoo veel mogelijk volledig verslag te leveren, van het Genees- Letterkundig nieuws, in het Koningrijk der Nederlanden voorkomende, ten einde te dienen voor het Hamburgisches Magasins für die ausländische Literatur des gesammten Heilkunde (herausgegeben von Dr. J. J. GUMPRECHT, vormal. Privatdocenten zu *Göttingen*, und Dr. G. H. GERSON, in Verbindung mit mehreren Mitgliedern des ärztlichen Vereins in *Hamburg*: *Berlin*, in der Schlesingerschen Buchhandlung.) — noodigen hiermede alle Geneeskundigen dezes Lands uit, ter ondersteuning van deze hunne onderneming.

Overtuigd van de noodzakelijkheid en het gewigt der duurzame handhaving, van den Vaderlandschen roem, ook in het vak der Geneeskunde, bij de buitenlanders en de wegneming des vooroordeels, als werde daar in op den Nederlandschen bodem, volstrekt niets eigendommelijks en oorspronkelijks gearbeid, zoo twijfelen de ondergeteekenden geenszins, of elk, wien de uitbreiding van Vaderlandschen en eigenen roem, ter harte gaat, zal gaarne tot deze hunne poging het zijne bijdragen willen.

Zij nemen van hunnen kant op zich, van alle belangrijke gebeurtenissen, tot het vak der Genees- en Natuurkunde, en het Akademie-wezen in ons Vaderland betrekke-

kelijk, mitsgaders van alle nieuw uitgekomene oorspronkelijke werken, tijdschriften, oratien, dissertatien enz., in den geheelen omvang der Geneeskunde, een zoo veel mogelijk volledig verslag te doen, zonder zich met eene eigentlijke kritiek derzelve in te laten, alzoo het gezegde Magazijn meer eene relatie, dan recensie bedoelt, daar door blootelijk derzelver bekendwording, en den welverdienden roem der Nederlandsche Schrijvers, met den meesten ijver buiten 's lands trachtende te bevorderen; terwijl tot dat einde van de zijde des Schrijvers, niet meer wordt gevorderd, dan de vrachtvrije toezending van één exemplaar, (van Akademische dissertatien, oratien en kleine schriften, worden twee exemplaren verlangd,) van zijnen arbeid aan den laatst ondergeteekenden: en, nademaal de ondergeteekenden de organisatie der Hooge Scholen in Nederland, in 1815 hebben aangenomen, als het tijdstip van het begin hunner verrigtingen in dezen, zoo zal hun alles welkom zijn, wat na dien tijd is uitgekomen of opmerking verdient, en zij zullen, voor zoo verre dit niet reeds mogt zijn geschied, daar van voor bovengemeld Magazijn, (het geen in *Duitschland*, *Engeland* en andere Landen, ten grooten getale word gedebiteerd,) ten spoedigsten het beste gebruik trachten te maken.

G. SWARTENDIJK STIERLING, *A. L. M. Med. Chir. et Phil. Dr.*, *praktiserend Arts*, *te* Hamburg.

A. MOLL, *Med. Dr.*, *praktiserend Stads-Geneesheer*, *te* Nijmegen.

Bij Verblaauw en van Bentum, te *Gouda*, is van de Pers gekomen.

Leerboek over de Bijbelsche Geschiedenissen, voor de Katechisatien en Scholen, door H. VAN MEERTEN, Predikant aldaar en School-Opziener, zesde druk, vermeerderd met de aanwijzing der plaatsen, waar men de Geschiedenissen vindt. is mede in getale te bekomen, bij C. L. Schleijer en W. Brave, te *Amsterdam*.

BELANGRIJK BERIGT VOOR VRIENDEN VAN DEN GODSDIENST.

H. O. Brouwer en A. Vink, Boekverkoopers te *Amsterdam*, hebben ondernomen, een Weekblad in het licht te zen-

zenden, onder den titel: *Zondagsblad; een Geschrift voor Verstand en Hart*, met welks zamenstelling zich een zeer geacht Leeraar, bij de Hervormden, wel heeft willen belasten. Het zelve zal strekken ter beteugeling van schadelijke begrippen en schandelijke bedoelingen; ter aankweeking van Wijsheid en Godsvrucht. De inteekening op dit Godsdienstlievende geschrift, (aan welke verscheiden *Aanzienlijken des Lands*, reeds aanvankelijk, wel hebben willen deel nemen,) blijft tot den 15den Sept. opengesteld. Van de twee stukken dezes Zondagsblads, welke achtereenvolgende zijn in het licht verschenen, heeft men nog eenige exemplaren voor handen. De prijs is, buiten inteekening, 3 St. elk Stuk; terwijl de 26 Stukken (I Deel) den Inteekenaren, tegen *f* 3:5: — worden afgeleverd.

Bij van J. der Heij, Boekverkooper te *Amsterdam*, is in den loop dezes jaars 1818. uitgegeven:

I. J. L. EWALD, Avond-overdenkingen op alle Avonden des jaars, Iste Deel. (het IIde Deel ter Persse)

II. IS VAN EIJK, over JONA.

III. F. STRAUSS, Kerkklokstoonen. Herinneringen uit het leven van een Jongen Geestelijken.

IV. J. W. C. TENCKINCK, Kort overzigt der Kerkgeschiedenis.

V. ——— ——— ——— onderwijs in den Christelijken Godsdienst.

VI. J. VAN DEN BOSCH, Verhandeling over eene Algemeene Armen-Inrigting, door het vestigen eener Landbouwende Kolonie, enz.

VII. Brieven over *Drenthe*, over de oprigting eener Kolonie, door de Maatschappij van *Weldadigheid*.

VIII Ontwerp tot verbetering van den toestand der Noodlijdenden door middel van den Landbouw.

IX. Mr. J. M. KEMPER, Advijs over de Haringvisscherij.

X Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, De Ilias van HOMERUS, in Nederduitsche Versen overgebragt, Iste Deel.

XI. Mr. M. C. VAN HALL, Gedichten.

XII. Mr. S. J. WISELIUS, Mengel- en Toneelpoëzij, Iste Deel.

XIII. C. LOOTS, Gedichten, vierde en laatste Deel, met één Portret.

XIV. D. VAN DAPPEREN, Aanvankelijk Onderwijs in de Muzijk en 't Zingen. Eerste Stukje.

XV.

XV. D. VAN DAPPEREN, Zangoefeningen voor de lagere Scholen. Eerste Twaalftal.

XVI. P. J. PRINSEN, Leerwijze om Kinderen te leeren lezen.

XVII. ——— ——— Handboekje bij de Leesmachine.

XVIII. De Kleine Emigrant en andere Verhalen, uit de Geschiedenis van onzen tijd, door den Schrijver der drie jaren van Rampspoed.

Bij W. van Vliet, Boekverkooper te *Amsterdam*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

De tweede verbeterde uitgave van het *Handboek der Materies Medica*, of Aanwijzing der Kenteekenen, en krachten der voornaamste Geneesmiddelen, voor mingeoefende Liefhebbers der Geneeskunde; ook dienende tot bevordering, van het gebruik der *Bataafsche Apotheek*; door ADOLPHUS IJPEIJ, Hoogleeraar in de Geneeskunde, aan de Universiteit te *Leijden*. In gr. 8vo., met eene welgelijkende afbeelding van den Autheur. De prijs is *f* 6: 10: — Van de *Handleiding tot het Phijsiologie en het Sijstematisch Handboek*, der beschouwende en werkdadige Scheikunde. VIII. deelen, met het bladwijzer, van denzelfden Schrijver, zijn bij bovengemelden, nog eenige exemplaaren te bekomen.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen:

Keur van nuttige en aangename Mengelingen, No. 2. behelzende: *eene levensschets van* GARRICK; *een Engelsch middagmaal*; *Venetie*; *de Oogst*, *een zedelijk verhaal*; *de sprekende zakken*, *eene vertelling van* A. VON KOTZEBUE, enz. Heeren Boekhandelaren worden verzocht, uit hoofde van het meer en meer toenemend debiet dezes periodiken geschrifts, aan den Uitgever het vaste getal der door hen gedebiteerd wordende exemplaren, vóór primo October aanstaande, wanneer No. 3. het licht zal zien, op te geven, ten einde eene bepaalde oplage, hier naar te kunnen regelen; van No. 1. is nog maar een zeer klein aantal voorhanden, het geen binnen kort, een tweeden druk, zal noodzakelijk maken.

IN.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor SEPTEMBER 1818.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXVIII.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

Algemeene KERKELIJKE *GESCHIEDENIS*, *der Christenen*, *door* IJ. VAN HAMELSVELD, *vervolgd door* A. IJPEIJ, *Doctor en Hoogleeraar der Godgeleerdheid te* Groningen. *Met Platen. Het Vijf- en Zes en twintigste of laatste Deel. Zijnde tevens het VI en VII Deel van de Geschiedenis der Kerkhervorming. Te* Haarlem, *bij* F. Bohn, 1816 *en* 1817. 370 *en* 446 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs dezer beide Deelen is* ƒ 8 : 11 : —

Eenige Lezers, die dit opschrift, met het geen door ons bij de beschouwing van het vier en twintigste Deel gezegd is, (voor Mei 1815, bladz. 540.) vergelijken, zullen zich verwonderen, dat dit werk over de Kerkelijke Geschiedenis, niet met het vijf en twintigste Deel, geëindigd is; maar uit het Naberigt van den Uitgever, achter dit Deel geplaatst, blijkt, dat men het, daar de geschiedenis der Roomsch Katholieke Kerk, na den *Passauschen* vrede, niet behandeld was, niet ondienstig geoordeeld heeft, daar van ook eene schets te leveren, voorts er een register voor alle de Deelen bij te voegen, en daar mede dan dit werk te besluiten. Wij vertrouwen, dat het Publiek daar in wel genoegen nemen, en dat de bezitters gaarne deze geringe uitgave meer lijden zullen, om het werk zoo veel te vollediger en gemakkelijker, voor het gebruik te bezitten.

Dit vijf en twintigste Deel, behelst: de derde Afdeeling, of de Geschiedenis van de Her-

 vorm-

vormde Kerk, na den Vrede van *Pasſau*, tot den aanvang der achttiende Eeuw.

Eerſte Hoofdſtuk. Geſchiedenis van den ſtaat der Hervormde Kerk. *Tweede Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Theologiſche Studiën in de Hervormde Kerk. *Derde Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de geloofsleer in de Lutherſche Kerk. *Vierde Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Theologiſche verſchillen in de Hervormde Kerk.

Vierde Afdeeling. Geſchiedenis van de bijzondere Kerkgenootſchappen der Proteſtantſche Disſenters, na den vrede van Pasſau, tot den aanvang der achttiende eeuw. *Eerſte Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Doopsgezinden enz. *Tweede Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Unitarisſen, Socinianen, enz. *Derde Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Remonſtrantsch-Hervormden en Rhijnsburgers. *Vierde Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Kwakers. *Vijfde Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de bedorvene Mijſtieken.

Vijfde Afdeeling. Geſchiedenis van de Oosterſche of Griekſche Kerk, na den vrede van Pasſau, tot den aanvang der achttiende eeuw. *Eerſte Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de zoogenoemde regtzinnige Griekſche Kerk. *Tweede Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de zoogenoemde onregtzinnige Griekſche Kerk.

Terwijl de Inhoud der 190 eerſte bladzijden, van het laatſte Deel, waarop men den bladwijzer onmiddelijk heeft laten volgen, is:

Zesde Afdeeling. Geſchiedenis van de Roomsch-Katholieke Kerk, na den vrede van Pasſau, tot den aanvang der achttiende Eeuw. *Eerſte Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Roomſche Pauſen. *Tweede Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Roomſche Geestelijkheid. *Derde Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Jezuiten. *Vierde Hoofdſtuk.* Geſchiedenis van de Theologiſche Studiën in de Roomsch-

Ka-

Katholieke Kerk. *Vijfde Hoofdstuk.* Geschiedenis van de geloofsleer in de Roomsch-Katholieke Kerk. *Zesde Hoofdstuk.* Geschiedenis der Theologische verschillen in de Roomsch-Katholieke Kerk.

De Hoogleeraar IJPEIJ, juist de man, (1) om het, door wijlen den schranderen, geleerden, en doorkundigen VAN HAMELSVELD, aangevangen en voortgezet werk te voltooijen, is hier geheel thuis, en levert ons, in een goed aaneengeschakeld en door geschikte rustpunten, nù korter dan breedvoeriger afgedeeld, verhaal, de voornaamste zaken en bijzonderheden, met eene doorgaans korte en zeer onpartijdige oordeelvelling, niet vergetende van tijd tot tijd eenige Schrijvers aan te wijzen, welke men verder raadplegen kan. Alles is geput uit de beste bronnen, met veel oordeel uitgekozen, en zoo beoordeeld, als men het van eenen Nederlandschen Hervormden Hoogleeraar, die met genoegzame kunde en vlijt, eene zeer liberale en echt Christelijke denkwijze vereenigt, verwachten kan. 't Is waar, de beschrijving der onderscheidene gevoelens, uitwerkingen en lotgevallen van eene groote hoeveelheid van separatisten, mijstieken, geestdrijvers, dweepers en scheurmakers, verschaft geene aangename lecture; maar daar mag geen oordeelkundig Geschiedschrijver zich als doel door laten regelen, naardien hij met de gebeurtenissen en zaken moet bekend maken, zoo als hij die vindt; terwijl zijne tusschen beiden ingevlochten aanmerkingen behooren te dienen, om nuttige wenken te geven, waar mede zich de tijdgenoot en ni-

(1) De Schrijver eener *Kerkelijke Geschiedenis van de XVIIIde Eeuw*, en van *eene beknopte Letterkundige Geschiedenis der Sijstematische Godgeleerdheid.*

nakomeling voordeel kan doen. Voor den geoefenden Lezer, zal het meeste, dat hier voorkomt, bekend zijn; deze zal echter ook onderscheidene wetenswaardige bijzonderheden nog hier aantreffen, en niet zelden met een wezenlijk genoegen de aanmerkingen van den Verzamelaar lezen. Wij hebben voor ons, ja, ook hier en daar wel iets gevonden, dat, onzes erachtens, een weinig anders had kunnen worden berigt, of gesteld, bij voorbeeld: over de waardij van vele variantes lectiones, op den Griekschen Tekst van het N. Testament, D. XXV, bladz. 110, waarin wij, volgens het oordeel ook van den Grooten VALCKENAAR, voor *eenigen* wel zeer *vele*, ja de meeste zouden willen gelezen hebben; en met betrekking tot de fraaije Latijnsche vertaling des N. Testaments van CASTELLIO, bladz. 104. die wel *zeker* wat al te veel heeft toegegeven, aan zijne kieschheid in het Latijn, of liever zijne bijzondere opvatting en gevoelen in den Tekst ongevoelig te veel heeft ingevoerd; ook omtrent de blijvende waardij, en uitstekende getrouwheid van onze gewone Hollandsche Staten-Bijbelvertaling; welke wij hopen dat men, zonder iemands verdiensten in dezen te kort te doen, zal blijven erkennen en behouden, zoo lang althans als men niet eene nog naauwkeurigere, en betere door onderscheidene groote Uitleggeren, met de grootste vlijt en ervarenheid, eenige jaren lang bewerkte, beproefde en vervolgens nog door de hoogste Kerkelijke magt nageziene en goedgekeurde overzetting, erlangen zal; 't welk vooreerst nog wel tot de pia vota zal blijven behooren, vooral, daar er volstrekt geen periculum in mora voor handen is. Ook zal men, in de beoordeeling van sommige Schrijvers en gevoelens, der zaken kundig,

dig, wel eens aarfelen, om met den Schrijver geheel in te ftemmen, hoe zeer men het ook doorgaans bijftemmen moet, en er zich geheel mede vereenigen kan. Maar wie zou ook het onmogelijke vorderen, en bij zoo vele verfcheidenheid en dikwerf duisterheden, veroorzaakt ook door eenzijdige en partijdige Schrijvers, verlangen kunnen, dat op een werk als dit is, geene aanmerkingen met grond zouden kunnen gemaakt worden.

Om hen die dit werk nog niet kennen, met hetzelve eenigzins nader bekend te maken, en alzoo tot de lezing en het gebruik op te wekken, vooral ook de jonge arbeiders in 's Heeren Wijngaard, en die dat verlangen te worden, (aan welk wij het bijzonder aanprijzen) willen wij het volgende affchrijven:

„ Uit dit historisch verflag van de vorderingen, in de taal en oordeelkunde, betrekkelijk de beide deelen van den heiligen Bijbel, kan men bij voorraad reeds opmaken, hoedanig de gang der Godgeleerden geweest is in het verklaren des Bijbels, inzonderheid wanneer men de gemelde vertalingen van denzelven in oogenfchouw neemt. In de eerfte tijden der Kerkhervorming bleef men het fpoor drukken van ERASMUS, hem van verre natredende. Dit deden altoos, zoo veel zij konden, ZWINGLIUS, OECOLAMPADIUS, en PELLICANUS. De eerfte heeft vele Bijbelverklaringen nagelaten, als over *Genefis*, *Exodus*, JESAIAS, JEREMIAS, en over de meeste boeken van het Nieuwe Testament (*). De andere gaf zijne verklaringen van JESAIAS, JEREMIAS, de kleine *Profeten* enz., en ook van den

(*) „ Men vindt deze fchriften in het derde en vierde deel van 's mans werken, ”

den brief aan de *Romeinen*, aan de *Hebreeuwen* enz., in het licht. De derde vervaardigde verklaringen van den geheelen Bijbel, uitgezonderd de boeken van JONAS, ZACHARIAS en de Openbaring van JOHANNES."

„ Die allen overtrof als fchriftuitlegger, een der eerfte Hervormers in *Duitschland* en *Engeland*, MARTINUS BUCERUS. Zijne verklaringen van de Pfalmen kunnen niet genoeg geprezen en geroemd worden. Zij zijn meesterftukken, geheel in den geest van ERASMUS. Zij verfchenen ten jare 1529 (*). Hetzelfde mogen wij aanmerken van zijne verklaringen eeniger fchriften des Nieuwen Testaments, als der Evangeliën, bijzonder van MATTHEUS, des briefs aan de *Romeinen* enz. Geene mindere taalkunde, en ook geene mindere mate van kiefchen fmaak, dan de drie eerstgenoemden hadden, legde mede KALVIJN aan den dag. Gelijk BUCER kwam ook KALVIJN dus nader bij ERASMUS, dan die anderen. KALVIJN was een zeer voortreffelijk uitlegger. Wanneer het niet zeer op taalkunde aankwam, wist hij den waren zin in zulk een fchoon latijn aan het verftand zijner lezeren te brengen, dat hem weinigen hierin evenaarden. Bijkans over alle de fchriften van het Oude en Nieuwe Testament heeft hij verklaringen aan het publiek medegedeeld (†). Het gene men op de voordragt mag aanmerken, is, dat dezelve wat te omflagtig is. Maar er is nog iets, dat den edeldenkenden fchriftuitlegger in KALVIJN niet

(*) „ De titel was *Pfalmorum libri V. ad Hebraicam veritatem verfi, & familiari explanatione elucidati per* ARETIUM FELINUM, *Theologum*. BUCER hield zijnen naam verborgen, met oogmerk, om dit zijn gefchrift met zoo veel meer vrucht te doen lezen van de Roomschgezinden."

(†) „ Zij zijn te vinden in de zeven eerfte deelen van zijne werken; ook zijn zij afzonderlijk uitgekomen."

niet gevallen kan; dit namelijk, dat hij in zijne Bijbelverklaringen te veel dogmatiek mengt, en wel zoo als die door hem, ten aanzien van sommige geloofspunten, waarin hij zich onderscheidde van LUTHER, van ZWINGLIUS, en anderen, op eene bijzondere wijze, ontwikkeld werd. Dit was, zijne bijzondere gevoelens aan anderen te willen opdringen. Hij had den woordelijk zin der heilige schrift eenvoudiglijk moeten verklaren, zoo als hij dien vond, en het trekken van resultaten voor de dogmatiek uit denzelven voor anderen overlaten. Indien men niet zoo te werk gaat, brengt men de dogmatiek in de heilige schrift op eene willekeurige wijze, daar men integendeel dezelve er uit afleiden, of liever van zelve moet laten uitvloeijen, en dan zien, hoe zij is, en welke zij is. Wanneer men deze zwakheid van KALVIJN niet gadeslaat, is zijn uitlegkundige arbeid hoogst roemenswaardig, ook ten aanzien van onzijdigheid in het verklaren van zulke plaatsen, die naderhand tegens anders denkenden, bij voorbeeld de Unitaristen, als hoofdbewijzen voor eene dogmatische waarheid algemeen door de Hervormden gebruikt zijn geworden; men neme eens *Gen.* I: 26, III: 22; JES. VI: 3; *Ps.* XXXIII: 6; JOH. I: 1. Wijders bleef KALVIJN, gelijk het behoorde, alleen staan bij den letterlijken, of zoogenoemden grammatikalen zin der woorden, weinig acht slaande op typische, allegorische en andere diergelijke beteekenissen, welke zijne gemelde voorgangers hier en daar nog al meenden te vinden. Wat men ook tegen de verklaringen der heilige schrift, welke wij aan den grooten KALVIJN te danken hebben, voorheen moge hebben ingebragt (*), en

(*) Onder de Protestantsche berispers van KALVIJN mag voor-

en misschien nog inbrenge, (*), het is toch maar uitgemaakt, dat het gene dezen tot zijnen lak gezegd hebben, of nog zeggen, wezenlijk tot zijnen lof strekt, dit namelijk, dat hij door zijne liberale wijze van schriftuitleggen een uitstekend voorbeeld aan anderen, bijzonder aan GROTIUS, gegeven, en aan dezen den koninklijken weg, langs welken men tot alle geopenbaarde waarheid regt doordringt, gewezen heeft. Ook daarin was hij de voorganger van GROTIUS, dat hij in de schriften van het Oude Testament niet zoo vele voorspellingen en voorbeelden van den MESSIAS vond, als men in vroegere tijden algemeen daarin meende aantetreffen. KALVIJN was in beide die opzigten de voorganger van GROTIUS! Tot welk eene hoogte klimt hier deze zoo dikwerf van velen verlaagde man in de schatting van onpartijdige beoordeelaars! Naar mate men hem zocht ter neêr te drukken, rijst hij thans te glansrijker in de achting der nakomelingschap, die in dat punt, waar hij gestaan heeft, nu weder rust vindt, en, gelijk hij trouwens ook zoude gedaan hebben, hadde hij steeds voortgeleefd, gaarn bij klaarder licht nieuw ontdekte waarheden omhelst."

„Hadde men in de hervormde kerk, na den van KALVIJN gemeen gemaakten arbeid, in het verklaren der heilige schrift, maar willen blijven staan, daar hij stond! ik zwijge van verder voorttegaan! Dan men zakte wel haast weder ach-

voornamelijk hier gemeld worden LEONARD HUTTER, in zijn werk, te *Wittenberg* uitgekomen, ten jare 1593, onder den titel van CALVINUS *Judaizans, hoc est Judaicae glossae & corruptelae, quibus* J. CALVINUS *illustrissima scripturae* S. LOCA *& testimonia detestandum in modum corrumpere non exhorruit.*"

(*) „Vide WALCHII, *Bibl. Theol. select.* IV. p. 413."

achter uit verre beneden de hoogte, waarop KALVIJN stond, ja waarop zich voor de Hervorming de Godgeleerden uit het laatst der vijftiende eeuw bevonden. 's Grooten mans voetstappen werden ja nog gedrukt door zijnen uitmuntenden leerling THEODORUS BEZA, in wien zich, bij een helder verstand, onderling vereenigden Grieksche taalkennis, oordeelkunde en veelvuldige geleerdheid."

Hier op volgt het oordeel van Prof. IJPEIJ, over BEZA, als Uitlegger der H. Schrift, waarmede wij raden, dat men wijsen den Hoogleeraar VALCKENAER, in de door den Hoogleeraar WASSENBERGH uitgegevene Scholae, waar van wij het tweede Deel eerlang onzen Lezeren nader hopen te doen kennen, te vergelijken.

De Pred. CHEVALLERAU, van *Ommen*, heeft een nuttig werk gedaan, met den Bladwijzer en de Naamregisters, op het gansche werk te vervaardigen, die achter aan voorkomen en bewijzen van vlijt en naauwkeurigheid opleveren. De afbeelding van CASSANDER, schijnt niet voor bladz. 124, maar nevens bladz. 194 te voegen.

Wij wenschen den Hoogleeraar IJPEIJ, hartelijk geluk, met het ten einde brengen van dezen door hem ondernomenen, en zoo wel uitgevoerden arbeid, en hopen, dat de vruchten daar van overvloedig zijn zullen.

HULDE aan CHRIJSOSTOMUS, *door* A. DOIJER, *A. L. M. Phil. Doctor, en Leeraar bij de Doopsgezinde Gemeente te* Zwolle. *Te* Zwolle, *bij* D. van Stégeren. 163 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 14: —

In de laatste helft der vierde, en in 't begin der

der vijfde Eeuw, van onze Christelijke Jaartelling, leefde in 't Oosten een man, die nog aan niemand onbekend behoorde te zijn, en wiens overgeblevene Schriften, in onze meer verlichte tijden, nog wel zeer verdienen gelezen te worden. Schoon zijn eigenlijke naam JOANNES was, is hem echter naar verdienste, uit hoofde van zijne bijzondere welsprekendheid, dien van CHRIJSOSTOMUS (*Gulden-mond*) toegekend. Een *Antiochiër* van geboorte, en van beroep een Christen-Leeraar zijnde, hebben zijne buitengewone gaven en deugden, hem tot de hoogste waardigheid te *Konstantinopel*, doen verheffen; welke hij ook, schoon geenszins veilig voor de pijlen van den falen nijd en vuigen laster, onder de bewondering van velen, met den heiligsten ijver, zeldzame getrouwheid en tot groot nut der Kerke eenen tijd lang bekleed heeft; tot dat ook hij, als een prooi van laster en boosheid veroordeeld en verbannen, bij *Komani*, (*Comana Pontica*) eindelijk in de treurigste omstandigheden, onder de verzwakkende moeijelijkheden en ellenden dezes levens, afgemat, maar gelaten en vertrouwend als een Christen, den laatsten adem uitblies, den ouderdom van nog geene zestig jaren bereikt hebbende. — 't Is van belang te weten, wat ons de geschiedenis van dien braven en buitengemeen beroemden vader vermeldt, en voor al te overwegen, hoe hij leefde, werkte, leerde, schreef en predikte. Onder het verbazend groot aantal zijner nagelatene Leerredenen of *Homiliën*, komen er niet weinige voor, welke uit het Grieksch behoorlijk overgezet, en verstandig van den Kansel voorgedragen, voorzeker nog onder ons de aandacht der Gemeenten boeijen en nuttig werken zouden; waar van eens in onzen leeftijd een zeer geliefd en ver-

stan-

ftandig Leeraar van eene onzer oudfte Vaderlandfche Steden, deze aangenaam verrasfende proef gegeven heeft.

Dit bedenkende, verblijdde ons de titel van het hier aangekondigd Stukje, en fchikten wij ons met genoegen tot deszelfs lezing, in de hoop, van hier eene uitgewerkte fchets van en lofrede op dien grooten man, naar de getrouwe gefchiedenis, voor onze Landgenooten aan te treffen. Wij vonden in vier Hoofdftukken, eene levensgefchiedenis van CHRIJSOSTOMUS, — Godsdienftige gevoelens van CHRIJSOSTOMUS — eenige bijzonderheden, betreffende zijne talenten en karakter, — en eene vertaling eener homilie over JONAS. In de korte levensgefchiedenis hier geplaatst, komen eenige wetenswaardige bijzonderheden aangaande 's mans leven- en lotgevallen voor, van belang voor hen, die dezen Kerkvader nog van elders niet kennen. Het tweede Hoofdftuk ftelt de gevoelens van CHRIJSOSTOMUS voor, over de Leer der *Drieëenheid*, over het *vroom bedrog*, — over de *vrijheid van 's menfchen wil*, over het *lezen der H. Schrift*, en over den *H. Waterdoop*, op zoodanig eene wijze, dat men eigenlijk meest bekend wordt, met de bijzondere denkwijze van den Doopsgezinden Leeraar, omtrent deze opgenoemde Stukken, en met zijne redenen. In het derde Hoofdftuk, worden eerst eenige fieraden der welfprekendheid, door CHRIJSOSTOMUS meermalen gebezigd, opgenoemd, vervolgens vindt men er het een en andere aangemerkt, over zijne kennis der H. Schriften, over zijne vlijt, vlugheid en geleerdheid, over de bondigheid van zijn oordeel, en eindelijk een woord over zijn karakter. Om den Lezer te laten oordeelen, fchrijven wij het laatfte, *over het karakter van* CHRIJSOSTOMUS geheel over:

„ PAL-

„ PALLADIUS zoekt onzen Kerkvader aftemaal, van zedelijke Volkomenheid. Niets vind hij in hem te berispen, alles te prijzen; geen enkel zedelijk gebrek, duizend volmaaktheden. — Waar intusschen vindt men een mensch zonder gebreken? — Wanneer derhalve een Levensbeschrijver den Persoon, wiens Daden, Bekwaamheden en Karakter hij schetst, als een voorbeeld van volmaaktheid afmaalt, zoo is het een bewijs, of dat hij zijn Voorwerp niet genoeg gekend heeft, of dat hij het Beeld, dat hij afmaalt, niet naar waarheid en ter goeder trouw voorstelt."

„ Zelfs een Lofredenaar, die onderscheiden is van een Levensbeschrijver, mag zijnen Held van de gunstigste zijde voorstellen, zijne Talenten en Deugden vermelden, en zijne gebreken met den mantel der liefde bedekken; maar hij gaat oogenschijnelijk te verre, en wijkt af van de Natuur en van de Waarheid, wanneer hij de Gebreken van zijnen Held voorstelt als Deugden."

„ Van dien misslag nu is Palladius niet vrij te pleiten. In plaats van te erkennen, dat Chrysostomus de hartstogt van Toornigheid en Gramschap dikwijls niet genoegzaam gewoon was te beteugelen, en dat hij zich in zijne drift meermalen van harde en onvoorzigtige uitdrukkingen bediende, schrijft Palladius dat alles toe aan eene ernstige en mannelijke vrijmoedigheid, en aan eene naauwkeurige opvolging van de les, eertijds door den H. Paulus aan TIMOTHEUS gegeven: *die zondigen, bestraf in de tegenwoordigheid van allen, op dat ook de anderen vreeze mogen hebben*," (*)

„ Zelfs

(*) „ 1 *Tim.* 5. v. 20. PALLADIUS bij *Montfaucon*, u. s. p. 72."

„ Zelfs de vele moeite, die Palladius aanwendt, om hem vrij te pleiten van eene te verre gaande Toornigheid, doet vermoeden, dat wezenlijk Toornigheid ééne zijner gebreken moet geweest zijn; of immers, dat hij van velen met dat gebrek is beschuldigd geworden; van waar anders die lange verdediging?"

„ De Kerkvader SOCRATES verhaalt, van iemand, die Chrysostomus van zijne jeugd af gekend en gemeenzaam met hem omgegaan had, dikmaals gehoord te hebben, dat hij meer tot *Toorn*, dan tot *Vreesachtigheid* overhelde." (*)

„ Ook SUIDAS vermeldt dezen zelfden trek uit zijn Karakter. — En, in de daad, vinden wij weinig reden daaraan te twijfelen, wanneer wij ons oog vestigen op het groot getal zijner vijanden. Immers, gelijk de *Waarheid*, alzoo baart ook de *Toornigheid* haat; inzonderheid wanneer iemand in zijnen toorn zich bedient van scherpe en bijtende uitdrukkingen, gelijk men in een Man, zoo bekwaam in het maken van Vergelijkingen als Chrysostomus was, met reden mag veronderstellen."

„ Is het nu waar, dat hij van deze zwakheid niet vrijtespreken is, dan mogen wij nog een stap verder gaan, en ons overtuigd houden, daar de Toornigheid eene Dochter van Hoogmoed is, dat ook Hoogmoed een kennelijke trek van zijn Karakter moet geweest zijn, en dat hij derhalve een te hoog gevoelen van zichzelven gehad hebbe. Hoogmoed immers kan gemakkelijk gekwetst worden, en barst derhalve ligtelijk uit in Toorn."

„ Hij gebruikte, zegt SUIDAS, eene onmatige vrijheid van spreken tot zijne toehoorders; om welke reden hij van velen voor trotsch ge-

(*) „ Bij MONTFAUCON, u. s. p. 141."

gehouden werd, en voor een verachter van anderen, en als uit de hoogte op hen nederziende." (*)

„ Dezelfde SUIDAS verhaalt aldaar verder, dat Chrysostomus zich, toen hij tot de Aartsbisschoppelijke Waardigheid was opgeklommen, nog hooger verhief, en in zijne harde uitdrukkingen nog sterker werd. En inderdaad de wijze, waarop hij de Keizerin EUDOXIA in 't openbaar ten toon stelde, bij gelegenheid van het Standbeeld, 't welk zij in de nabijheid der Kerke had doen oprigten, nadat hij uit zijne eerste Ballingschap was terug geroepen, gelijk wij in zijn Leven gezien hebben, stelt dat gevoelen van Suidas over onzen Kerkvader buiten allen twijfel."

„ Intusfen, wie gevoelt zich niet opgewekt, om deze feilen met een oog van verschooning te beschouwen, die van den éénen kant overweegt, hoe zwak de menschelijke Natuur is, en van den anderen kant, hoe Chrysostomus om zijne uitmuntende Talenten door duizende werd toegejuicht, en tot welk eene hoogte hij zich in de Kerk zag verheven. Ongelukkig toch is het voor een mensch, wanneer hij zoo zeer boven zijne Tijdgenooten uitmunt, dat de stem der Vriendschap zich niet meer durft laten hooren."

„ Geenszins is het de Zucht, om een uitmuntend Man te berispen, maar de Liefde voor de Waarheid, welke mij, mijns ondanks, gedwongen heeft, om deze trekken uit het Karakter van Chrysostomus niet met stilzwijgen voorbijtegaan."

„ Voor het overige bezat hij groote Deugden. Behalve die, welke ik reeds gemeld hebbe,

(*) „ MONTFAUCON u. f. p. 280.

he, was hij *matig*, *kuisch*, *milddadig*, en heeft Vervolging en Verdrukking met de loffelijkste *Lijdzaamheid* gedragen, niet alleen niet murmurerende, maar zelfs in alles God lovende en verheerlijkende, en het tooneel dezes levens verlatende, gelijk wij te voren gezien hebben, met de woorden: EERE ZIJ GODE VOOR ALLES! AMEN!"

De keuze der Homilie ter vertaling, in het vierde Hoofdstuk, kan men niet gelukkig noemen.

Dit Boekdeeltje bevat dus *iets over* CHRIJSOSTOMUS, en levert in één opzigt veel meer, en in een ander veel minder dan men, uit hoofde van den titel, hier verwachten zou en moest.

Er is op het een en andere hier gesteld, ook nog al wat aan te merken, te weten ten aanzien van den *Hoofdperfoon* van dit Gefchrift; want over de hier zoo gedurig en ter ongefchikter plaats niet zelden voorkomende uitweidingen, willen wij, die voor den Schrijver latende, ons volstrekt niet uitlaten. 't Geen, bij voorbeeld, hier ten nadeele van vader CHRIJSOSTOMUS voorkomt, ten aanzien van het zoogenaamde *Vroom bedrog*, waarvan hij een groot voorstander en beoefenaar zou geweest zijn, is bij ons op verre na niet genoeg bewezen; en hoe komt dat ook overeen, met zijne zoo bekende en hoog geroemde getrouwheid, ernst en opregtheid, welke zelfs, volgens de gefchiedenis, wel eens zoo verre ging, dat hij zich daar door de grootste ongelegenheden berokkende?

Het komt ons voor, dat de Heer DOIJER onzen dank verdient, dat hij de aandacht op vader CHRIJSOSTOMUS eens heeft willen vestigen.

Het oordeel van ANIANUS, die zijne praktikale Kerkelijke Redevoeringen over MATTHÆUS uit het Grieksch in het Latijn overgezet heeft,

verdient van hen, die CHRIJSOSTOMUS in denkwijze en stijl, aan hunne Land- en tijdgenooten nader willen doen kennen, wel eens gelezen te worden. Wij kunnen ons niet weêrhouden, hier daar uit een enkel staal over te nemen: „ Ex quo magis magisque perspicitur, illum non temeritate quadam, aut dissonante a suis moribus libertate, in regali postea urbe pontificatum tenentem, nota illa et maxima adversum se commovisse certamina: sed ita se instituisse semper, tamque constanter atque firmiter contra omnes iniquorum catervas, pro veritatis ac justitiae parte jurasse, ut quamlibet adversus eum vel sacerdotum nomina vel regum arma concurrerent, depellere quidem illum sacerdotali possent throno nunquam tamen depellere possent veritate. Optimam itaque meditationem in occasione rebus exequent, maluit pontificis honorem confessoris dignitate cumulare, quam adulatoris foeditate corrumpere etc.

KERKKLOKS-TOONEN. Herinneringen uit het leven van een' jongen Geestelijken. Uit het Hoogduitsch van FR. STRAUSS. *Met een Voorberigt van* W. A. OCKERSE. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1818. *XIII en* 144 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 16 : —

Onder dezen titel ontvangt men eene goede vertaling en zindelijke uitgave van een oorspronkelijk Hoogduitsch Stukje, dat door eenen aandoenlijken jongen Prediker, die al het belang van zijn Eerwaardig Ambt toonde te gevoelen, opgesteld is. Het voor ons, nu het luiden der Kerkklokken, tot opwekking voor de openbare Godsdienstige zamenkomsten, niet weder algemeen ge-

geworden is, ter herinnering als het ware aan de treurige tijden welke wij beleefd hebben, eenigzins vreemd bovenschrift, is door den Schrijver zelven dus verklaard:

„Het leven eens Geestelijken is toch inderdaad een *toonen* of gelui der *kerkklok*, eene roepstem in de Gemeente, om zich tot den Zoon van God te verzamelen, die woorden des eeuwigen levens spreekt."

„Kerkkloks-toonen noodigen ter feestviering. Zoo hebben deze verhalen alleen ten doel, bescheidenlijk en zonder eenige aanmatiging, uitnoodigen tot datgene, wat het geheele leven tot een feest kan maken."

„Ieder heeft in zijn gemoed voorstellingen en aanzigten, die hem in zijn' levensloop dierbaar zijn geworden, en welke eenigermate aan zijn wezen zelve verbonden zijn. Vaak voelt men aandrang, om zich aan anderen mede te deelen, en het zijn de dierbaarste oogenblikken van een' vertrouwelijken omgang, waarin het hart zich ongezocht tot zulke mededeelingen ontsluit. Mangelt het aan een' vriend, de aandrift daartoe wijkt echter niet, en indien de omstandigheden beletten het levendig woord van hart tot hart te *spreken*, dan moet het *geschreven* woord deszelfs plaats vervangen."

„Zoo ontstonden deze bladeren. In een' toestand, waarin ik mij zelden in dit opzigt kon mededeelen, greep ik bij de aanzwelling mijns verlangens de pen aan, en schreef, wat ik niet zeggen konde. Zoo vloeiden dan deze voordragten meer uit mijn hart, dan uit mijn leven. De omstandigheden, voorvallen en inkleedingen, zijn niet gekozen, zoo als die werkelijk plaats hadden, maar zoo als zij best geschikt schenen, om mijne inwendige stemming uit te drukken. — Het zijn herinneringen uit mijne

 jeugd,

jeugd, omdat zij in dat tijdvak werden opgeteekend, en dewijl die leeftijd de regt-gepaste is ter uitdrukking van zulke gewaarwordingen."

„Dan, het zijn herinneringen, uit de jeugd van eenen *Geestelijken* ontleend, dewijl ik gaarne wilde medewerken ter verheerlijking van een ambt, dat dezelve verdient. Het geluk, waartoe dit ambt ons opleidt, is voor de wereld verborgen, en wie hetzelve niet zoekt in de stille bewegingen van een hart, aan hetwelk de onzigtbare dingen dierbaarder dan de zigtbare zijn, die zal nimmer den stillen vrede en het innig geluk vinden, welke in deze bediening te genieten zijn." —

„Ontvangt dan dit kleine geschrift minzaam, gij stille, vrome menschen! U alleen durve ik het aanbieden, en gij slechts zult het verstaan en er bij gevoelen. Ontwaart gij bij eene of andere plaats stichting, zoo zij uit aanmerking daarvan u het overige dierbaar. Mijne beste wensch is vervuld, wanneer gij, onder het lezen, de nabijheid gewaar wordt van Hem, in het verkeer met wien deze bladen geschreven werden."

Men leert hier uit dus zelf opmerken, hoe men, over de aanleiding, den inhoud en het doel van dit klein geschrift, denken moet, en tevens zien, voor wie het eigenlijk bestemd is.

In zeven Stukjes is het afgedeeld, waarvan de onderwerpen zijn: De Avond voor het Lentefeest, — mijn Herfstdag, — de Kersnacht, — de Verwisseling des Jaars, — het Nachtmaal des Heeren, — de Inzegening der Kinderen, of jonge Lidmaten, — en de Intrede des Jongen Leeraars in zijne Gemeente.

Men ziet hier het volle gevoel, van den weldenkenden Jeugdigen Christen-Leeraar, als 't ware werken bij de onderscheidene Christelij-

lijke Feesten, en bijzondere omstandigheden, waarin hem de regte voering van zijn ambt bragt. Dikwijls zal men, bij de lecture, zich de Kerkpligten en plaatselijke gebruiken der Lutherfche Christenen in *Duitschland*, moeten herinneren, om den Schrijver goed te begrijpen, waarom de schrandere Vertaalster daarop ook, door kleine aanmerkingen onder aan, te regt gewezen heeft.

Al vereenigt men zich ook niet in alles, met de stemming van den Eerw. STRAUSS, al meent men ook de gegrondste redenen te hebben, om niet te verlangen, dat men in de Protestantsche Kerken hier de plegtigheden vermenigvuldige; al gelooft men, dat hier en daar wel iets overdrevens voorkomt, zoo zal men echter, zonder daarom tot dweepzucht te vervallen, 's Leeraars Christelijke werkzaamheden prijzen, zonder te veel tot het Sentimentele over te hellen, zijne Christelijke aandoeningen en ijver roemen, en zonder het voorbeeld hier gegeven, als in elke bijzonderheid navolgenswaardig, te noemen, zijnen welmeenenden ijver dikwerf niet zonder aandoening hier beschouwen. Voor sommige, vertrouwen wij, zal dit werkje een aangenaam boekje wezen, en menig woord tot stichting, hier gesproken, de ziel in eene Christelijke vrome werking brengen. Niet het minst beviel ons het volgende, in de zevende herinnering, dat wij tot een staal daarom ook hier overnemen:

„Geene woorden zijn er, om de gewaarwordingen des jongelings te schilderen, waarmede hij ontwaakt in den morgen van den dag, op welke hij plegtig zijne openbare werkzaamheid in de maatschappij begint. Tot hiertoe had hem, den naar eene bestemming verlangenden, zijn schuilen in het vaderlijk huis, en de voor

bereiding tot eenen stand terug gehouden. Nu zijn die oefeningen geëindigd. De menigte verzamelt zich voor de deur van het stille vaderlijke huis. Hij scheurt zich van vader en moeder los, en geeft zich aan den dienst der menschheid geheel over. Vader en moeder, zuster en broeder, moet deze nu voor hem zijn, en dat wil hij ook voor het volk worden. Wetenschappen, vriendschap, jeugd, — alles wijkt nu. De geheele menschheid dringt zich als het ware in eene Gemeente rondom hem, slechts zijne klimmende geestdrift kan aan den drang het evenwigt bieden. Op zulk een dag wordt men met eene ootmoedige dankbaarheid gewaar, wat het zegt: van nu af aan voor anderen te willen leven: hoe vele zelfverloocheningen God hem gemakkelijk maken, hoe vele overwinningen in zwaren strijd Hij schenken, hoe veel moed en volharding Hij hem verleenen moet; en eindelijk, hoe het toch iets meer verhevens zij, met een volk, met eene gansche Gemeente in betrekking te staan, dan met enkele menschen. Wat de ware behoefte der menschheid zij, en hoe die vervuld kan worden, en wie die *Eenige* zij, door wien wij alles vermogen, wanneer *zijne kracht onze swakheid vervult*, — dat is de voorname gedachte, die als een opgaande zon, het veelzins bewogen gemoed des jongen Christen-leeraars verligt en gerust stelt. Diep treffende weemoedigheid over het scheiden van jeugd en vrijheid, hartelijke ootmoed, eene heilige vrees bij de gedachte aan de groote roeping, maar dan ook weder eene vaste, verhevene, in God gegronde hoop: — dit zijn de gevoelens, die het hart in beweging brengen, en hetzelve tot die lichtvolle denkbeelden verheffen."

„ Zoo

„Zoo ontwaakte ik des morgens van den dag, welks aandenken ik hier vernieuwen wilde."

„Het was eene van die zoele Mei morgens, waarin het leven zelf schijnt te ademen. Ik was reeds met het krieken van den dag opgestaan, en toen de zon boven de bergen in het oosten opging, begroette ik haar met een naamloos gevoel, dat ik een lang onuitgesproken gebed mag noemen. De toekomst en het verledene, dankzegging en gebed, vloeiden er in zamen. Het gansche vervlogene leven, met al zijne genoegens en genietingen, lag als een donkere afgrond achter mij, en de toekomst, mijne Gemeente, mijn ambtsleven, — dit alles; spreidde zich voor mijne verbeelding uit, als een paradijs-achtig veld. Vertegenwoordigden zich aan mij dan ook soms de ondervindingen, die ik uit den mond van oudere Geestelijken of uit de aanschouwelijke kennis van mijns vaders ambtsleven verkregen had; zoo voelde ik mijn heilig voornemen, en smeekte Gods bijstand af, om vast en ernstig te handelen, met mannelijke kracht vast te staan, en al het laauwe, troostelooze en smartelijke te boven te komen door *het geloof, die zegepraal, die de wereld overwint.* Lang evenwel hielden deze gedachten geen stand in mijne ziel. Vreugde, kracht, hoop, beslotenheid, toevoorzigt en vertrouwen, vervulden die geheel. — Met deze gevoelens stond ik daar, en zag den schoonsten dag aanbreken. Spoedig kwam mijne lieve zuster bij mij; zij had geweend, en legde hare hand op mijnen arm. Wij konden weinig tegen elkander spreken. Aan de takken der dichte linde-boomen vóór ons venster, botteden de eerste blaadjes uit, een nachtegaal zong in het nabijstaande geboomte, en de beek, die van boven uit eenen schoonen bergheuvel nedervloeit, kaatste de

eerste zonnestralen terug. Met een woord der innigste, bewogene liefde, zonken wij elkander in de armen, en voelden hoe naauw wij aan elkander verbonden waren. Ik wist, dat er thans geen gevoel in mijne borst zich verhief, hetwelk niet ook tot de hare overstroomde. „Het is mij bij het scheiden van elkander, even alsof gij sterven zoudt," zeide zij. Onze vader, die juist binnen trad, hoorde deze woorden, en zeide: „Neen! lieve kinderen, ik wil u eene betere verklaring van de zaak geven. Het werkzaamste leven zelfs moet immer met de gedachte des doods gepaard gaan, en zeer gepast herinnert men den beginnenden arbeider in den wijngaard des Heeren, hoe zwak der menschen kracht is, en hoe ontoereikende zijne beste plannen zijn, indien niet een hoogere magt hem staande houdt en schraagt. Leven en dood bieden elkander in het gemoed des Leeraars onophoudelijk de hand, en hij alleen bezit eene hoogere zalving, bij wien dit verband vast en onafgebroken is. — Lieve zoon! — en hier ontstond eene plegtige waardigheid in blik en woorden, — gij zijt van uwe kindschheid af tot den dienst des Heeren opgevoed. Toen gij mij geboren werdt, en ik u in mijne armen nam, heb ik u daaraan voor de eerste maal toegewijd; en andermaals, toen gij bij uwe inzegening tot Lidmaat voor mij aan het outaar knieldet. Ontvang, vóór uwe openbare inzegening op morgen, dezelve thans ten derden male, in de stilte van het ouderlijk huis, uit mijn vaderlijk hart. Geen ander kan u die zoo geven. Mijn zoon, *neem den schild des geloofs, den helm der zaligheid, en het zwaard des geestes, welk het woord Gods is*, en bid steeds bij alle uwe ondernemingen. — Ons ambt levert groote genoegens op, maar ook veel lijden. — Blijf ge-

gematigd, wanneer u de eerste ten deel vallen; en gedraag u kinderlijk, als het laatste u treft. *Wie een opzieners-ambt begeert, begeert een voortreffelijk werk.* Weet het, *dat de Leeraars zullen blinken als de starren, en die, welke er velen onderwezen, als de glans des Hemels.* — Arbeid eerst aan u zelve, dan aan anderen. — Lees vlijtig de brieven van PAULUS aan TIMOTHEUS. Vergun mij in mijnen ouderdom den troost, dat ik een nuttig werktuig voor des Heeren Kerk hebbe opgekweekt. En zoo zegene u dan God, — die — — — — —".

„Hij kon zijnen vaderlijken zegen niet uitspreken. Zijne hand lag op mijn hoofd; zijn oog was ten Hemel geslagen. Mijne moeder was met de andere zusters, intusschen binnen gekomen. Wij alle stonden sprakeloos en weenden, en omarmden elkander."

„Nu eerst kwam het zwaarste, lang gevreesde oogenblik, waarin zulk een middel niet meer baat, maar waarin men toch het weldadige gevoelt van hetzelve vroeger aangewend te hebben. Van u, getrouwe moeder! van dat teedere, vrome, liefdevolle moederhart, dat van mijne hulpelooze kindschheid af tot heden toe, mij met zoo veel opoffering bemind en verzorgd had, — van dat hart moest ik nu scheiden. Het is waar, een zoon scheurt zich anders daarvan los, dan eene dochter, schijnbaar gemakkelijker en vrijer; maar als hij in zulke oogenblikken bedenkt, dat in zijn geheele aanwezen de drift tot losscheuren heerschte; en dat de moeder van het begin af aan, steeds meer en meer, zien moest dat hare moederlijke trouw nooit in derzelver volle waarde erkend en beloond werd, en evenwel — o onbegrijpelijke, hemelsche kracht der moederliefde! — evenwel slechts te getrouwer opkweekte, te inniger lief

 had,

had, te zorgvuldiger den steeds naar buiten strevenden omvattede, — wanneer hij dit alles voelt en erkennen moet, dat datgene, wat een moederhart is en geeft, in al zijne volheid slechts door den eenigen zoon onder verscheidene dochters ondervonden wordt: o! dan moet hij wegzinken in de diepste en bitterste smarten. — Ik kan het niet beschrijven, hoe ik te moede was, toen gij, vrome moeder! in ons dagelijksch woonvertrek, voor het beeld des Verlossers staande, mij aan uw hart klemdet, in uwe armen sloot, en niets meer vermogt, dan weenen en snikken. — Vaarwel! — dit was alles, wat zij kon uitbrengen. In eene soort van bedwelming rukte ik mij van hier, van mijnen vader, van mijne zusters, van het ouderlijk huis, van alles los!" —

„ Moederzegen! — o! men kan u slechts gevoelen, niet beschrijven. Geen woord meer daarover!"

Wel den jongen Leeraar, die zoo het ouderlijke huis verlaat!

Ter gedachtenisse voor mijne Leerlingen, na het afleggen hunner Geloofsbelijdenis, tot Lidmaten in de Hervormde Gemeente, van hunnen Onderwijzer J. T. BERTRAM, *(ook geschikt voor een Handboek voor andere jeugdige Belijders van het Christendom.) Te* Amsterdam, *bij* W. van Vliet, *en* J. H. Duisdeiker. *XII en* 214 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 4 : —

Wij hebben dit Boek over 't algemeen met veel genoegen gelezen, en bevonden, dat het zeer stichtelijk is en ter bereiking van het goede oogmerk bijzonder nuttig zijn kan. De

Schrij-

Schrijver, ons anders geheel onbekend, blijkt een verstandig Catechiseermeester te zijn, die sedert den 29 Augustus 1811, toen hij door den Eerw. Amsterdamschen Leeraar P. MEIJBOOM, onderzocht en toegelaten werd, dezulken die belijdenis des geloofs verlangen af te leggen, en zich daartoe bekwaam te maken, in de gronden van onzen schoonen Godsdienst onderwijst, en daarin met oordeel en tevens met een Christelijk gevoel gewoon is werkzaam te zijn. Over de strekking en het doel van dit werkje, kan de Lezer uit het Korte Voorberigt oordeelen, dat wij daarom hier volgen laten:

„Dit boek aan mijne Leerlingen, in het bijzonder, toewijdende, bedoel ik echter hier niet mede, alleen voor hen nuttig te zijn, schoon het in de allereerste plaats voor hen werd geschreven; neen, ik hoop, dat het ook voor anderen, zelfs ook voor hen, die reeds lang belijdenis afgelegt hebben, tot nut zal kunnen wezen. Ik verbeelde mij, nogtans, mijne Leerlingen nog altoos voor mij te hebben, en moest dus dikwijls op het aan hen geven onderwijs terug komen."

„Ik heb zulke onderwerpen gekozen, en dezelve zoo behandeld, als het mij voorkwam voor hen belangrijk te zijn. Dikwijls heb ik mij van grootere of kleinere dichtstukjes, zoo van mij zelven, als van andere bediend; want de getuigenis, door RICHARD STEELE van de Dichtkunst afgelegd, als, onder anderen, strekkende, om ons de hobbelige paden der deugd meer gemakkelijk te maken, waarvan ik mij ook overtuigd houde, zoowel als mijne eigene zucht hiervoor, en de ondervinding, dat men hierdoor de lessen der deugd gemakkelijker onthoudt; lag mij gedurig bij."

„Men beoordeele mijnen arbeid, zoo ik ho-

hope, enkel naar mijn doel, van het welk mijn geweten mij zegt, dat het gene de minste verdediging behoeft, daar het niet anders was, dan mijne Leerlingen verder te bevestigen in de waarheden van het reine, Goddelijke Evangelie; aan hunne leering en stichting te arbeiden; hen te wapenen tegen afval, en op te wekken tot standvastigheid; hen te waarschuwen tegen dwalingen en zonden; hen aan te sporen tot een echt Christelijk leven, en tot dankbaarheid voor hunne voorregten; en eindelijk hen met goeden moed te vervullen, om aan het heer der rampen, dat zij welligt eerlang zullen moeten bestrijden, kloekmoedig het hoofd te kunnen bieden."

„Zoo dit mijn werk daartoe ook, door anderen geschikt geacht wierde, — daar het mij voorkomt, dat het door Ouders en Onderwijzers ook wel aan andere jeugdige Belijders ten geschenke zoude kunnen worden gegeven — zoude zulks mij aangenaam zijn, en mij nog in eenen uitgebreideren kring nut doen stichten. — De Hemelsche Vader zegene daartoe mijne poging! Het zij zoo!"

Alles is eenvoudig en hartelijk ingerigt, en zeer geschikt om edele Christelijke gevoelens, of op te wekken of te versterken. Het geheel bestaat uit XLII korte Afdeelingen, behalve eene hier bijgevoegde korte toegift, zoo dat dus voor afwisseling wel gezorgd is, en de Schrijver goed heeft toegezien, dat hij de aandacht zijner jonge Lezeren niet vermoeije. De hier tusschen beide gevoegde Dichtstukjes nemen ook geene te hooge vlugt, voor het publiek, waar voor hier gewerkt is, ze zijn Christelijk, en leveren, zonder naar den roem van meesterstukken te dingen, het bewijs op, dat

de

de ernstige en welmenende Schrijver, zich ook in dit vak ten zijnen voordeele onderscheidt. Waarlijk zulke Onderwijzers, werken de Leeraars in de hand, zijn belangrijk voor de Gemeenten, kunnen veel goeds stichten en verdienen alle aanmoediging. Tot eene proeve willen wij de moeite nemen, de XXXIIIste Afdeeling geheel hier te plaatsen:

„ BIJ DE EERSTE INTREDE IN DE KERK, NA DE AANNEMING TOT LIDMAAT, BIJ GELEGENHEID DER BELIJDENIS-PREDIKATIE (a). "

(„ *Eene Overdenking.* ")

Met een heilig vreugde- en eerbiedvol gevoel, betrad mijn voet altijd deze aan GOD en aan zijnen dienst gewijde plaats. Dikwijls stortte ik hier mijne ootmoedige smeekgebeden uit, en stemde mijn hart in de plegtige psalmen en lofgezangen, hier aan GOD en den Redder des menschdoms geheiligd, terwijl ik dáár als Christelijke aankomeling nederzat. Thans betrad mijn voet voor het eerst deze plaats, nadat ik een openlijk belijder van CHRISTUS werd; waartoe ik mij uit aandrang van mijn hart en een levendig besef mijner heilige verpligting voelde opgewekt. — Ik deed dan belijdenis van zijnen eeuwig gezegenden naam, ik kon, ik wilde er mij

(a) „ Van deze moet gij veel gebruik maken. Hier worden u de waarheden, nu door u beleden, telkens vernieuwd voorgedragen; — en hoe nuttig is u die herrinnering niet: deze moesten door de Gemeenten meer vlijtig worden bijgewoond. Ik heb eens, door eenen onzer reeds lang gestorvene Leeraars, hooren zeggen, dat in vroegere tijden de kerken bij die gelegeheid, te klein waren, en een onzer jongste Leeraren maakte onlangs de aanmerking, dat die gewoonte reeds van de tijden der Apostelen had plaats gehad.

mij niet aan onttrekken, ik deed dit uit volle overtuiging van mijn gemoed, getroffen door de hemelfchoone leer van JEZUS en de kracht der waarheid."

„ Nieuwe Broeders en Zusters! JEZUS Leden! ik behoor nu tot uw Broederverbond; ja, wij zijn nu lotgemeen; onze gebeden, onze lofgezangen, onze gevoelens, onze bedoelingen, onze harten, alles moet nu te zamen ftemmen, te zamen fmelten. Daar rijst het lofgezang! daar rijst het, nadat ik eerst GODS Woord heb hooren lezen, en mijn naam ook, onder die der nieuwe belijders der waarheid, aan de gemeente openlijk is bekend geworden. — O GOD! welke toonen! Ieder woord verbinde mij aan U, aan JEZUS CHRISTUS, mijnen Heer, aan deze zijne en uwe heilige gemeente, aan mijne geliefde broederfchaar, en aan den hemel. Is het lied niet:

„ Zie ons te zaam uw' naam belijden."

„ O! daarin zal ook de bekentenis van onzer aller lippen vloeijen:"

„ Ja, zondaars zijn wij, diep bedorven,
„ W'erkennen dit voor u met fmart;
„ Maar JEZUS, aan het kruis geftorven,
„ Geeft rust en troost aan 't fchuldig hart."

„ Maar daarin zal ik ook de bede hooren:"

„ Gedenk aan onze nieuwe leden,
„ Die, door 't belijden van uw' naam,
„ Met ons nu in verbindtnis treden;
„ o Vader! heilig ze in uw' naam!" (a)

„ O,

(a) „ *Evang. Gez.* XCIX."

„ O, lieve Broeders en Zusters! ja wij hebben uwe voorbidding noodig, dat ons geloof opregt geloof, de keuze onzer harten zijn moge; dat GOD onze ziel en zinnen bewaren moge; dat onze wandel op onze belijdenis het sprekendste amen moge zijn. O, bidt voor ons! dit behoort toch ook tot de ware gemeenschap der heiligen! — Wij, uwe nieuwe Broeders en Zusters zijn met u leden van eenen Heiland, door een' Heer, een geloof en eenen doop vereenigd. Wij zullen ook met en voor u bidden, terwijl uw te zamen stemmend smeekgebed voor ons tot GOD opgaat. Wij gevoelen het, wij hebben uwe voorbidding in eene zoo verleidelijke wereld, als wij op nieuw staan in te treden, noodig. —. O GOD! schenk ons het voorregt, daar wij ons nogmaals al die waarheden, die wij beleden hebben, hier geregeld zullen hooren herinneren, dat wij er veel nut van mogen trekken. O! geef dat wij, zoo dikwijls als wij uw woord hooren, het met toegenegenheid ontvangen, niet als eenes menschen woord, maar, zoo als het waarlijk is, als het woord van u den levendigen GOD; geef dat wij altijd met lust en opgewektheid de openbare Godsdienstoefeningen mogen bijwonen, en daarin niet nalatig worden, zoo als zoo vele de schandelijke gewoonte hebben. Ons verkeer onder de bediening des Woords, en der heilige Bondzegelen, strekken tot onze opbouwing in ons allerheiligst geloof, eenmaal den heiligen overgeleverd, en nu door ons beleden! En wij zullen, zoo wij in dezen geest den openbaren Godsdienst bijwonen, elk dier uren, als voor de Eeuwigheid geleefd, beschouwen kunnen, en steeds, in waarheid, met DAVID, zingen

„ Wat

„ Wat blijdschap smaakt mijn ziel,
„ Wanneer ik voor u kniel
„ In 't huis, dat Gij U hebt gesticht!
„ Hoe lief heb ik uw woning,
„ De tent, o Hemelkoning!
„ Die G' U ter eer hebt opgerigt."

Ps. XXVI: 8.

VERHANDELING over den EED, vooral met opzigt tot de aanstaande Wetgeving, door Mr. N. G. F....... *Advocaat en Notaris. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 64 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 11 —

Deze Verhandeling is met oordeel geschreven, en het gewigtig onderwerp daarin met gepasten ernst behandeld. Naar het oordeel van den Opsteller, moet men den eed voor niets anders houden, dan voor eene plegtige verklaring of belofte, afgelegd op eene zoodane (dus is hier bestendig verkeerdelijk gedrukt, voor *zoodanige*) wijze, als geschikt is om hem, voor wien dezelve afgelegd wordt, vertrouwen voor de waarheid van het geen verklaard of beloofd wordt in te boezemen.

De *noodzakelijkheid* en het *gevaar* tevens, om op menschelijke verklaringen af te gaan en te vertrouwen, is de reden van de invoering des Eeds, in de Burger-maatschappij. Het *oogmerk* van den Eed moet, bij gevolg, ook alleenlijk zijn, de *wegneming* of *vermindering* van het gevaar, en het stellen van vertrouwen op der menschen verklaringen en beloften gelegen. Het komt den Schrijver beter voor, de woorden: *Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig*, om dat ze somtijds kwalijk begrepen, en door allen niet

niet in hunne denkwijze gebezigd kunnen worden, te verwisselen, met: *Dat zweêr ik voor God Almagtig!* en dat dan het antwoord te doen zijn, op deze of soortgelijke aanspraak van hem die den Eed afneemt:

„ N. N. Gij zijt thans aan deze plaats geroepen om ten aanzien van dat gene, wat U zal worden voorgehouden, de volkomene waarheid te zeggen. — Gij moet U daartoe vooraf onder eede, bij plegtige verklaring, voor een alwetend God verbinden. Dat Gij in deze tot het spreken der waarheid ten duurlten verpligt zijt, roept U de stem van uw geweten toe; dit vorderen uwe betrekkingen als burger; dit vordert ook uw eigen belang gebiedend van U. Trouwens zonder die verpligting zouden alle maatschappelijke banden worden losgemaakt, zonder dezelve zouden ook uw eigen leven, uwe eer en uwe bezittingen ieder oogenblik in gevaar zijn. — Door een tegengesteld gedrag zoudt Gij niet slechts de rust van uw geweten vernietigen, en aan deszelfs verschrikkelijke wroegingen ten prooi worden, maar U daarenboven aan de straffen, bij de wet op den meineed gesteld, blootstellen. Maar wanneer Gij U bij dit alles nog daarenboven voorstelt; dat 'er een God bestaat, een volmaakt heilig en alwetend Opperwezen, die alle uwe daden kent, die een afkeer heeft van alle voorbedachtelijk gesprokene onwaarheid, die ook weet, of Gij in deze oogenblikken al, dan niet, de waarheid zeggen zult; wanneer Gij bezeft, dat ook eenmaal uw sterfuur nadert, dat ook eenmaal na dit leven door dien God, door dat heilig en regtvaardig Opperwezen over uwe gedragingen geoordeeld, en over uw lot in een vol-

„ gend eeuwig leven beslist worden zal, dan
„ zult Gij die uwe verpligting en vooral de
„ ijsselijke gevolgen van eene verzaking der-
„ zelve regt levendig gevoelen. Zijt gij dan
„ nu bereid, om voor dien Almagtigen God
„ te zweren en te beloven, dat Gij de vol-
„ komene waarheid spreken zult?"

De Eed moet dan niet gedaan worden, na-, maar *alvorens* het getuigenis der waarheid worde afgelegd, en niet dan zeldzaam en alleen bij eene dringende noodzakelijkheid, en in die gevallen, waarin het geheel onmogelijk is, zich van andere middelen te bedienen, worden gevorderd.

Naar zijn gevoelen, behoort ook de aflegging van den Eed, nimmer elders dan in de Geregtszaal, en bij de behandeling van Regtszaken plaats te hebben, en moeten de Rigters vooral ook de uiterste behoed- en spaarzaamheid gebruiken.

Het *recuseren* der getuigen, moet noodzakelijk blijven plaats hebben. Het *defereren* van den Eed, door de twistende partijen zelve, behoort geheel en al te worden afgeschaft, zoo wel als de aflegging van eenen Eed, bij geschrifte, en door eenen Gevolmagtigden, (bij procuratie) in den naam of in de ziel, van een ander. Men heeft bij de wet te bepalen, dat de meineed als een *burgerlijk* misdrijf, even als het ter kwader trouw vervalschen van schriftelijke Stukken, die tot bewijs in regten dienen moeten, gestraft zal worden: en te zorgen dat alleen brave en kundige Regters worden aangesteld. Zij eindelijk, die, wegens hunne Godsdienstige begrippen, den Eed niet kunnen afleggen, moeten kunnen volstaan, met de enkele woorden: *dat zweer ik*, of ook *dat beloof ik*; maar toch ook vooral gezorgd worden, dat

niet

niet welligt door iemand voorbedachtelijk en ter kwader trouw, juist die woorden uit zijn eedelijke verklaring worden weggelaten, om welke alleen hij die verklaring voor zich van kracht beschouwt.

Het geheel doet, en het verstand en het hart van den Regtsgeleerden Schrijver, eere aan. Hoe wel niet in elke bijzonderheid met hem instemmende, zijn wij het in de hoofdzaak, en in de bedoeling, echter volkomen met hem eens, en wij wenschen hartelijk, dat dit Stukje het gewenschte nut stichten zal.

Wanneer een Godgeleerde, dit onderwerp behandelde, zou hij er zeker nog al het een en andere, vooral ook uit de Bijbelsche Geschiedenis, hebben bij te voegen, inzonderheid met betrekking tot de gevallen, waarin het voegzaam moet voorkomen, eenen eed af te vorderen.

Hoewel de Geëerde Schrijver, en met het hoogste regt, de grootste behoedzaamheid niet alleen maar ook den heiligsten ernst in de Regters, bij zulk eene plegtigheid vordert, erkent hij toch ook tevens, en doet gevoelen, de noodzakelijkheid, om het gewigtige en eerbiedige van den Eed in het onderwijs der Jeugd levendig te maken, en keurt zeer goed het gebruik in het Hervormd Kerkgenootschap, om telken Jare eene opzettelijke Kanselrede, over den Eed te houden.

Alleen willen wij den Schrijver, nog wel in bedenking geven, of hij niet zelf het gegronde der redenen moet erkennen, welke kunnen worden aangevoerd, om het Eedzweren als eene plegtige Godsdienstige handeling te doen beschouwen? Men vergelijke, bij voorbeeld, *Deut.* VI: 13. X: 20.

SCHETSEN en TAFEREELEN eener Reis naar Konstantinopel, *gedaan door den Baron* L. VON STÜRMER, *in de laatste maanden van het jaar* 1816. *Naar de uitgave door* J. GOLUCHOWSKI *Uit het Hoogduitsch vertaald. Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1818. *XVI en* 205 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 16.

Weetgierig en overtuigd van het nut, zoo wel als van het vermaak, dat men onder het reizen genieten, en daar uit naderhand voor zich zelven en voor anderen trekken kan, mits men zich daartoe vooraf wel voorbereid, en de noodige kennis opgezameld hebbe, voldeed de Graaf VON STÜRMER aan zijn verlangen, en ondernam in het jaar 1816, eene reis van *Weenen*, naar de groote Hoofdstad van het Turksche Rijk, welke den naam van KONSTANTIJN DEN GROOTEN ontvangen heeft, en bragt dezelve in eenige weken gelukkig ten einde. Alles wat hem merkwaardig voorkwam, nam hij waar, teekende het naauwkeurig op, deelde zijne menigvuldige opmerkingen, vervolgens, in brieven aan eenen Vriend mede, en zoo werd de Heer J. GOLUCHOWSKI in staat gesteld, om daar uit een geleidelijk geheel op te maken, en dit Boekdeel in Mei 1817, in 't Hoogduitsch, en de ongenoemde Overzetter, om hetzelve in 't Nederduitsch uit te doen komen. In *Turkije* aangekomen, ziet men zich als in eene geheel verschillende wereld geplaatst, de bewoner van Opper- en Neder-Duitschland, herkent zich schier zelf niet meer, de uitwendige gedaante, waarin men alles gewoon was te beschouwen, is als afgesneden, en een nieuw beeld treedt in hare plaats.

plaats. De Oosterſche waanwijsheid, de Oosterſche opgeblazenheid, het Oosterſche Despotismus, in een woord het ganſche Oosterſche, blijft ſteeds voor vele Europeanen een nooit gezien, een belangrijk verſchijnſel. Maar zeer weinigen voegt het, om derwaarts een togtje te doen, en dus is het niet onnatuurlijk, dat men gaarne goede berigten van eenen opmerkzamen reiziger daar omtrent ontvangt, ja al is het ook, dat men zelf uitzigt had, om met eigene oogen en ooren nog eens alles nader waar te nemen, zoo zal men ze nog met graagte lezen. De hier geleverde ſchetſen kunnen, eenigzins althans, dienen, om, door het aanſchouwelijk maken van menige in het oogloopende afwijkingen der Muzelmannen van het dagelijkſche leven der Europeanen — in zoodanige dagelijkſche gewoonten, drukt zich meestal de geest eener natie uit, — door ingevlochtene aanteekeningen over het ganſche wezen en beſtaan dezes volks, door inlichting nopens menige gewoonten en levenswijzen, door het uitkippen van menige ſprekende trekken, in het gemoed des Lezers het beeld des te levendiger te ſchilderen, en het oordeel naauwkeuriger te bepalen, het welk dikwerf over een land geveld wordt, welks kennis bij velen zoo gebrekkig is, dat dezelve tot geene oordeelvelling bevoegd kan worden gerekend. Daarom oordeelde dan de Heer GOLUCHOWSKI, aan het Publiek geenen ondienst te zullen doen, met deze uitgave, vooral naardien men hier ook met een eenen goeden wegwijzer vindt, waarvan men zich, dit land willende bezoeken, met een goed gevolg zoude kunnen bedienen.

De reis is geheel te land gegaan, over *Ofen*, *Pesth*, *Ketskemet*, *Temesvar*, *Hermanſtad*, *Argisch*,

gisch, *Pitescht*, *Bukarest*, *Ruschtschuk* (oudtijds *Rusi* genaamd) *Rasgrad*, *Schumnia*, *Paravadi*, *Aidos*, *Kirkkilisje*, *Borges* en *Bivados* tot *Konstantinopel*, en dus van *Oostenrijk*, door *Hongarije*, *Zevenbergen*, *Wallachije* en *Bulgarie*, gelijk dit landschap te voren genoemd werd. In den tijd van twintig dagen, en op één na even zoo veel nachten, heeft onze reiziger den weg van *Weenen* tot *Konstantinopel* (meer dan twee honderd mijlen) afgelegd, en in de Turksche Hoofdstad aangekomen, heeft hij zich daar niet lang opgehouden, maar is verrascht en verblijd door de ontmoeting zijner moeder, die van *Bujukdereh*, oudtijds *Bathijkolpos* eenige uren van daar aangenaam gelegen, waar zij, met zijnen vader, broeders en zusters toen haar verblijf had, hem aan het Oostenrijksche paleis afwachtte, spoedig te water met haar van daar gereisd, om zich te *Bujukdereh*, bij zijne familie te vermaken. Daar hij dus zoo spoedig gereisd, vele plaatsen enkel bij nacht doorgetrokken, zich overal maar zeer kort opgehouden, en derhalve weinig gelegenheid gehad heeft, om eene naauwkeurige kennis van zaken te erlangen, welke hij niet te voren van elders had opgedaan; daar hij zelf ook te kennen geeft, dat de weinige uitvlugten, die hij van het Dorp *Bujukdereh*, (hier met levendigheid geschetst) naar de Hoofdstad doen kon, hem op verre na niet in staat stelden, om daar over iets, dat niet van elders bekend is, te zeggen; zoo begrijpt de Lezer, dat hij hier geene volledige berigten verwachten moet, dat veel hier den naam van oppervlakkig dragen kan, en dat men, in dit opzigt, met den Heer VAN STÜRMER, niet zeer te vrede zijn zal. Evenwel kan men, wanneer men eene kaart bij zich heeft, den reiziger vrij wel volgen, en zal men zijne waarnemingen en me-

mededeelingen, hoe zeer ook niet altoos even belangrijk en doordacht, met genoegen meestal lezen. Zijn stijl is doorgaans levendig, en nu en dan ook schilderachtig, vooral bij de beschrijving van de environs der Turksche Hoofdstad, en het aangenaam gelegene *Bujukdereh*. Zij die op gelijke wijze naar *Konstantinopel* voornemens zijn te reizen, zullen er zeker niet door aangemoedigd worden, maar als zij dan toch hun plan ter uitvoer willen brengen, uit de lotgevallen en berigten van dezen Briefschrijver veel nut kunnen trekken. De bijzondere gevoelens van onzen reiziger, die, bij voorbeeld, van eenen eeuwigen slaap spreekt, en van den Godsdienst niet veel kennis toont te hebben, zullen wel niet allen gegrond voorkomen; maar men zal toch over 't algemeen anders te vreden zijn, dat hij maar zeldzaam berispelijke beginselen geopenbaard en doorgaans zulke aanmerkingen gemaakt heeft, welke den weetgierigen Lezer aangenaam zijn kunnen. Men treft hier en daar ook eenige wenken, uit de oude geschiedenis aan, en vergelijkingen, van 't geen te voren was, met 't geen nu is.

In plaats van eene kaart, welke men hier gaarne bij zou ontvangen hebben, vindt men hier een lijstje van postverwisselingen van *Weenen* tot *Konstantinopel*, en er is eene naauwkeurige trigonometrische berekening, van den afstand tusschen deze twee hoofdsteden, door den Heer GOLUCHOWSKI bijgevoegd; welke de liefhebbers der Klootsche driehoeksmeting gaarne hier zullen aantreffen.

HEIDE-BLOEMEN van J. VAN WALRÉ.

Format enim Natura prius nos intus. —
HORATIUS. *A. P.* 108.

Twee Deelen. Te Haarlem, *bij* F. Bohn. *VI en 374 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f 7 : 4 :* —

Een ons te voren geheel onbekende, maar bij zijne vrienden, om van tijd tot tijd gegevene proeven geachte, in jaren reeds gevorderde Landgenoot, treedt hier, schoon niet zonder schroom, en met eene nederige beleefdheid, openlijk Neêrlands Zangberg op, en stelt het algemeen dus in de gelegenheid, om hem niet alleen in beeldtenis te zien, maar ook naar zijn gezang te hooren. Hij betuigt alle de hier geleverde Dichtstukjes, inzonderheid voor zijne vrienden te geven, als kleine gedenkstukken, zoo wel van zijn hart als vernuft, en bestempelt ze met de schets van TOLLENS:

Teerhartig en aandoenlijk zacht,
In lief en leed mij waard,
Somtijds verleid door valsche pracht,
Maar tot haar eenvoud weêrgebragt,
Zie daar mijn Zangsters aard.

Deze verzameling bestaat, volgens 's Dichters eigene rangschikking, uit Zeden- en Mengeldichten, ten getale van 40, — 27 Liefdedichten en Gezangen, en eenige vrolijke gedichten, fabelen en vertelsels. Het staat den Schrijver vrij, zijn eigen werk te schikken, maar ook den Lezer, om daar in of geheel of gedeeltelijk slechts genoegen te nemen. Wij voor ons zouden de schikking nog al eenigzins anders gewenscht hebben, en vonden, onder het eerste rubriek, bij voorbeeld, Stukjes, welke den naam van ge-

gelegenheids-verfen behooren te dragen, eenige tot de lof en lijkdichten te rekenen zijn, en andere welke althans niet onder de gedichten kunnen geplaatst worden, welke de ware zedeleer verkondigen. Zij die dezen bundel lezen, hebben niet noodig, dat wij dit door voorbeelden ftaven, en waartoe zouden wij het voor anderen doen?

In het Voorberigt op het tweede Deel, heeft ook de Schrijver zelf zich duidelijk genoeg verklaard, dat het zijnes erachtens, noch vriendelijk, noch voorzigtig is, de zangen duidelijk aan te wijzen, welke geoordeeld worden, niet vrij van fchadelijke eigenfchappen te zijn; wij zullen daarom ook maar de bij ons als zoodanig aangeftipte hier niet aanwijzen. Boert met Attisch zout befprengd, bevalt ons doorgaans wel, maar minst, onder het rubriek van zededichten, en fchoon wij de talenten fchatten, beklagen wij *Voltaires* geest; ook is de ftelling, of het geloof, dat de ware deugd zich met den Godsdienst naauw vereenigt, daar op eerst voortreffelijk groeit, en daarvan door den Christen nimmer gefcheiden mag worden, in onze gedachten boven alle tegenfpraak verheven. Waarom mogt dit ook in deze verzameling niet doorblinken? Het meeste genoegen hebben ons die Gelegenheids-zangen hier gegeven, waarin de Dichter de gebeurtenisfen van het huisfelijk leven tot onderwerp gekozen heeft; fchoon wij in verfcheidene andere ook de kunst en het goede oogmerk niet voorbij zagen, zoo min als eenige gebreken, die niet nagevolgd moeten worden.

Onder de Liefdedichten en Gezangen, komen eenige middenmatige, maar ook verfcheidene van meerdere waarde voor, bij voorbeeld dit, genoemd

DE SLUIJER.

Willen wij genoegen smaken
'tGeen bestendig is en zoet;
'tGeen ons nimmer zal vervelen;
Noch ten laatste ons blozen doet?
Kom, met lust den boog ontspannen!
Dat de vreugd bij ons verkeer',
Maar omtogen met den Sluijer
Van Welvoegelijkheid en Eer.

Gul en zorgloos losgelaten!
Vrolijkheid verkwikt het hart;
Blij gelach verlengt het leven;
Boerterij verdrijft de smart:
Kom, vermaken we ons eenstemmig!
Dat ons hart geen moordkuil zij!
Schuwen wij den doffen Sluijer
Der gehate Veinzerij!

Wordt verbeeldingskracht of spotzucht
Al eens meester van de tong;
Dwaalt zij, daar het beter ware,
Dat de rede haar bedwong;
Laat onze eendragt nimmer wanklen
Om een' ijdlen woorden-klap!
Dekken wij dien met den Sluijer
Van de Liefde en Broederschap!

Heilig zij de kring, mijn Vrienden,
Wiens bestaan ons dierbaar is;
Heilig zij steeds, in ons midden,
'tZegel der geheimenis!
Vond men hier al iets berispelijks,
Wie, die 't ooit verbreiden zou?
'tBlijv' verborgen in den Sluijer
Der Stilzwijgendheid en Trouw!

Vin-

Vinden we immer ons beleedigd
Door een woord of losse daad,
't Zij vergeven en vergeten!
Vriendschap voedt geen vuigen haat;
Afgedaan en afgedronken!
Geen herdenken meer, ô neen! —
Vrienden twist smoort in den Sluijer
Der Vergetelheid alleen.

Ware vreugd, aan de eer verbonden,
Gansch vervreemd van veinzerij,
Die de liefde en trouw vereenigt,
Zet ons levenskrachten bij:
Jeugd en kracht, bekranst met rozen,
Maken 't leven tot een' lust,
En aan 't graf bemerkt de grijsaard
Eerst den Sluijer van de Rust.

Na een nut en vrolijk leven
Lacht de rust ons streelend toe!
Wél te doen voor zich en anderen
Laat den sterveling blij te moê:
Deugd en Vreugd zijn naauw verbonden;
Dat ons steeds dat paar geleid'!
En wij vreezen nooit den Sluijer
Der ontzettende Eeuwigheid!

Waar toe, wat het zachte en dichterlijke betreft, ook de Zang, *de Voorzigtigheid* behoort, welken wij echter wel wat voorzigtiger, voor jeugdige Lezers verlangd hadden. Gelijk uit geheel de Verzameling, zoo leert men bijzonder ook uit de Heidebloemen, onder de laatste rubriek hier gebragt, duidelijk opmerken, dat het vak van dezen Dichter vooral het boertige en vrolijke is, en dat hij met het zoogenaamd Ironisch Comische 't meest op heeft. Recensent heeft met genoegen, de dichterlijke talenten

van

van den Heer VAN WALRÉ, in dezen bundel opgemerkt, verklaart gaarne, dat hij veel slag heeft, om zijne luimige gedachten in gebonden' rede, bij verschillende gelegenheden, tot genoegen van een gezelschap, voor te dragen — en dat het hem aan kunstvermogen en aanleg niet ontbreekt, om als een vriend van Demokriet al schertsende iets goeds te leeren.

Het GODEN-PLEIT, *Dramatisch Dichtstukje. Ter Drukkerij van* E. Lion *en* Zonen. *7 Bladzz. In gr. 8vo.*

De Dichter van dit geestig verdichtsel, heeft van dichten wel verstand, zijn doel is zeker goed; en wie die 't Vaderland bemint, vereenigt zich niet gaarne, met den geest dezer slotversen:

APOLLO.

Maar — liefde moet den staat, de menschlijkheid bewaren;
En — om der goeden wil, moet men de kwaden sparen.
En heb ik, ô Godin! een forschen toon gespeeld,
'k Heb ook bij 't somber graf in 's lijders smart gedeeld.
Maar eeuwig blijven, wat de laster moog' verzinnen,
Mijn Telgen, naast de Goôn, hunn' evenmensch beminnen;
Ja, eeuwig, ô Godin! zwell' hun de fiere borst,
Van 't edelst liefde vuur voor VADERLAND en VORST!
Doch — ver van hun de zucht, om tweedragt ooit te stichten!
Hier toe kent *Phebus* kroost te wel zijn taak en pligten!
Het vaar' den dwingeland in 't duivelsch aangezigt,
Het daag' de huich'larij voor 't vreess'lijk strafgerigt,
't Ontsteek' door Bliksemkracht en schorre dondertoonen,
De schoone kiem des moeds in 't hart van Neêrlands zonen,
Het roem' des braven loon, het zing' des booswichts straf;
Het juich' bij 't huwlijksbed of treur bij 't zwijgend graf;
Maar — *waarheid*, *liefde*, en *deugd* moet *Phebus* lier bestieren!

THEMIS.

Dan zal de lauwer ook voor hem steeds weêlig' tieren:
Zoo blijve uw hoofd, Apoll'! met reinen glans omstraald.
(*Apollo en Themis te gelijk, elkander de hand gevende*)
Zoo zien w' eens dat, in 't eind de *liefde* zegepraalt!

MEN-

MENGELWERK.

VOORLEZING, OVER DE DRIEURIGE ZONSVERDUISTERING. EN DEN UITROEP VAN JEZUS AAN HET KRUIS, *Mijn God! Mijn God! waarom hebt gij mij verlaten?*

Voorgelezen op de Ringsvergadering te *Waddinxveen*, door J. ROELOFFS, Pred. te *Oudewater*.

In dit uur heb ik voorgenomen, onze aandacht eenige oogenblikken bezig te houden, met eenige aanmerkingen over de drieurige Zonsverduistering, en den daarop volgenden uitroep van JEZUS aan het Kruis, *Mijn God! Mijn God! waarom hebt gij mij verlaten?* Waarvan wij lezen *Matth.* XXVII: 45, 46. *Marc.* XV: 33, 34. en *Luc.* XXIII: 44, en het eerste lid van het 45ste *vers.*

Wat dan het eerste stuk, namelijk de drieurige Zonsverduistering betreft:

Ik zal mij niet inlaten, over die duisternis zelve, hare natuurlijke oorzaken, of derzelver uitgebreidheid; daar over is (volgens mijne gedachten) door onderscheidene Schrijvers, over de Lijdens-Geschiedenis van onzen Heer genoeg gezegd, en dit strookt ook minder met mijn plan.

Alleen merke ik aan, dat het mij, en uit den tijd wanneer, en uit het land waar deze duister-

ternis plaats had, en uit de wijze waar op de Evangelisten dezelve verhalen, als volstrekt zeker voorkomt, dat dezelve iets buitengewoons was; welke, al is zij ook door iets in de natuur veroorzaakt geworden, echter door een bijzonder en buitengewoon bestuur der hooge Godsregeering plaats had; te meer, daar LUKAS deze zonverduistering onmiddelijk verbindt, met het scheuren van het Voorhangsel des Tempels, *Luc.* XXIII: 45.

Dan, hoe zeer ik dit hier voorloopig heb aangemerkt, zoo wil ik echter nu meer bepaald onderzoeken, waar toe naar het plan van God, voor zoo ver wij menschen daar over kunnen en mogen oordeelen, die buitengewone duisternis, toen JEZUS aan het kruis hing, strekte?

Het heeft mij lang gehinderd, wanneer ik van doorkundige Schriftverklaarders, of in hunne Leerredenen hoorde, of in hunne Schriften las, dat deze duisternis ter verzwaring van JEZUS lijden moest strekken, en of geheel, of althans ten deele een bewijs zou geweest zijn, dat God Hem verlaten had, ja van het ongenoegen Gods, het welk die groote Lijder, op dit oogenblik aan het Kruis moest ondervinden. Mij dunkt, en de aanmerkingen van den Eerw. KRIEGER, in zijne vijftigste Overdenking over het Lijden van JEZUS, en dat er geen een eenig voorbeeld kan aangewezen worden, dat het Lijden van JEZUS, door zulk een buitengewoon bestuur der Goddelijke Voorzienigheid, is verzwaard geworden; en dat de Evangelisten vooral LUKAS, deze duisternis in verband voorstellen met de andere wonderen, die bij den dood van JEZUS plaats hadden, moeten een denkend Bijbellezer, aangaande het verkeerde van dit gevoelen volkomen overtuigen. Te minder kan ik mij deze duisternis uit dit oogpunt voor-

ſtellen, om reden, dat als dan de hoogſte regtvaardigheid, hier door de gruweldaad der Joden, in het mishandelen en martelen van den onſchuldigen JEZUS aan het Kruis, zou gebillijkt en goedgekeurd hebben, door zelf mede te werken, ter verzwaring van zijn zoo grievend lijden; een denkbeeld, 't welk wel doorgedacht, in de daad allerverſchrikkelijkst is.

Ook komt het mij wat vergezocht voor, om deze duisternis te beſchouwen, als eene ſchrikverwekkende aankondiging van die vreeslijke oordeelen, welke den Joden ter vergelding hunner boosheid zouden treffen; waar door hun zou voorſpeld worden, dat het licht van Gods gunst voor hun zou tanen; dat geestelijk en ligchamelijk heil verre van hun zou wijken, dat de voorſpoed uit hun midden zou verbannen worden, en dat zij, zoo zij onbekeerlijk bleven, eens in eeuwige duisternis en donkerheid om dezen moord van hunnen MESSIAS, zoud n moeten verkeeren. Het moge als eene vernuftige ſpeling beſchouwt worden, zeker rust echter dit denkbeeld geenszins op genoegzame gronden van waarheid. Het is zoo, *duisternis* is in den Oosterſchen Dichtſtijl der Profeien, een beeld van den bangſten rampſtaat, gelijk wij zoo lezen, *Jeſ.* V: 30. *Daar zal duisternis en benaauwdheid zijn: en het licht zal verduisterd worden, in hunne verwoestingen:* doch dan is dit nog niet een teeken van toekomſtige rampen, maar van eenen treurſtaat, welke dan reeds dadelijk plaats had, wanneer door die duisternis het licht zou verdonkerd zijn. — Ja, zulke voorteekenen zijn altijd te onzeker, en hadden de Joden op dat tijdſtip niet noodig. Immers JEZUS zelf had hun die dreigende rampen aangekondigd, *Luk.* XXIII: 28—31, en zij konden geenszins twijffelen, of die bedreigingen zou-

den vervuld worden, toen zij door de teekenen bij het Kruis, en bij den dood van JEZUS, de bewijzen van zijne onschuld zagen, toen zij de tijding ontvingen van zijne Opstanding uit de dooden, en op het Pinksterfeest zulk een overtuigend bewijs zagen, dat God hem tot een Heer en CHRISTUS gemaakt had, volgens *Hand.* II: 36.

Ik beschouw deze drieurige Zonsverduistering liever: vooreerst als iets, dat God op dat tijdstip daarstelde, om de Joden te verhinderen, gedurende dien tijd, JEZUS met hunne smaad en schimptaal verder te folteren, of dien Goddelijken Lijder hunne bittere woede en wraaklust te doen gevoelen. Immers wij lezen geene enkele letter, dat de Joden gedurende dien tijd JEZUS aan het Kruis gelasterd hebben; en uit dit stilzwijgen der Evangelisten desaangaande, kunnen wij veilig besluiten, dat zulks gedurende die duisternis geenszins heeft plaats gehad: ja, welke denkbeelden wij ook van deze duisternis mogen vormen, zoo komt het mij echter voor, dat gedurende dien tijd, wegens de toen plaats hebbende donkerheid, de Joden JEZUS aan het Kruis niet konden lasteren, maar dat er juist hier door eene doodelijke stilte op *Golgotha* plaats moest hebben. En waarlijk zulk eene stilte, was op dat tijdstip allerbelangrijkst, zelfs noodzakelijk voor den grooten Lijder, die zeker aan het Kruis, en bij het naderen van zijn sterven zeer veel te overdenken had, om meer vrij zich aan den loop zijner gedachten te kunnen overgeven, en in dezelve door niets verhinderd of gestoord te worden, terwijl wij dan in deze duisternis, uit dit oogpunt beschouwd, Gods aanbiddelijke wijsheid en goedheid duidelijk kunnen opmerken. Maar ook, in de tweede plaats, als eene verzachting van JEZUS Kruislij-

lijden, zoo ver zulks volgens het plan van God plaats kon hebben: en bijgevolg als een zigtbaar bewijs, dat JEZUS niet te vergeefs op God vertrouwd had.

Immers, de Kruiselingen werden met het aangezigt naar het Zuiden, en derhalve tegen de gloeijende hitte der middagzon, aan het hout gehangen. Althans dat zulks onder het Israëlitisch volk plaats had, zien wij duidelijk, uit *Num*. XXV: 4, en 2 *Sam*. XXI: 9. Hier door moesten de brandende zonnestralen, vooral van des middags ten twaalf tot drie ure, in den namiddag, (gedurende welken tijd deze duisternis plaats had) op het naakte ligchaam van den Kruiseling, bijzonder in het heete Oosten, met eene gloeijende hitte geweldig nederdalen, en daar door hunne smart en pijn, vooral in de opene wonden tot eene ondragelijke hoogte doen stijgen. Maar dan was er niets, 't welk in de daad het lijden van den Kruiseling, zonder hem van het hout af te nemen, en dus van de kruisstraf geheel te verlossen, meer kon verzachten, dan juist zulk eene duisternis, welke nu op die uren, toen JEZUS aan het kruis hing, plaats had.

Ik erken het, dat men hier tegen gewigtige bedenkingen kan inbrengen, dan ik vertrouwe, dat dezelve door de volgende aanmerkingen genoegzaam zullen opgelost worden. Men brengt toch hier tegen in: vooreerst, dat het niet bewezen is, dat de Kruiselingen, zelfs bij de Joden, met het aangezigt naar het Zuiden gekruist wierden, te minder daar de beide plaatsen *Num*. XXV, en 2 *Sam*. XXI, bijzondere gevallen waren, en men uit bijzondere gevallen geenszins tot het algemeene besluiten kan. Dan, schoon ik gaarne toestem, dat deze buitengewone gevallen waren, zie ik echter nog niet, dat

men daar uit geen algemeen besluit zou kunnen opmaken. Immers daar zijn meer andere ... gen, die alleen op buitengewone gevallen rusten, en echter daar door tot eene bestendige gewoonte onder de Joden zijn aangenomen; als bij voorbeeld, het eten van de verrukte zenuw, *Gen.* XXXII: 32. Vooral was het bevel *Num.* XXV: 4, daartoe zeer geschikt, om dat God zelf daar betuigde, dat hier door de vloek zou worden weggenomen.

Men brengt verder hier tegen in, dat, zoo dit al bij de Joden plaats had, dit in het geval van JEZUS niets afdoet, om reden dat hij door de *Romeinen* gekruist is. Maar ik zie ook niet, dat door deze bedenking dit gevoelen wederlegd wordt, dewijl men toch geenszins kan bewijzen, dat de *Romeinen* hunne misdadigers anders gekruist hebben; en al ware dit zoo, dan kon dit nog zeer wel door hen onder de Joden gedaan zijn. Wij weten toch, dat de *Romeinen* zich in hun bestuur over de Joden, zeer veel naar hunne gebruiken schikten, en dat zij dat zelfs betoonden, in het dadelijk ten uitvoer brengen van het vonnis aan JEZUS, en in het breken van de beenderen der Kruiselingen, op dat zij voor den avond zouden begraven worden: iets dat onder de *Romeinen* geen plaats had. Zegt men, dit waren Godsdienstige gebruiken, en daar naar schikten zich de *Romeinen*; ook dit, om de misdadigers met het aangezigt naar de middagzon aan het kruis op te hangen, kan en moet, uit aanmerking van het bevel *Num.* XXV, als een Godsdienstig gebruik beschouwd worden, en derhalven was het niet vreemd, dat de *Romeinen* zich ook daar naar schikten.

Eindelijk zegt men, dat tot dit oogmerk zulk eene buitengewone duisternis niet noodig wa-

re,

tiën dewijl het in dat geval genoeg zou geweest zijn, wanneer de lucht slechts bewolkt, of met eenen zeedamp was beneveld geworden. Maar ik vrage hierop eenvoudig, zou eene bewolkte lucht, of een beneveld dampkring op dien tijd, te weten bij het Paaschfeest, wanneer de lucht zoo helder en zuiver is in *Palestina*, minder buitengewoon geweest zijn, dan deze Zonsverduistering? ja, kan men wel bewijzen, dat het iets meer geweest zij, daar LUCAS uitdrukkelijk schreef, *de Zon werd verduisterd*; het welk zeer wel door zwarte wolken, of eenen zeer dikken damp kon veroorzaakt zijn geworden? Maar, al ware dit zoo, dan zou deze bedenking nog eenigzins in aanmerking komen, wanneer ik stelde, dat deze de eenige reden van deze buitengewone duisternis ware; maar nu niet, wanneer men dit stuk in zijn geheel beschouwt.

Meer bedenkingen, die hier tegen kunnen ingebragt worden, zijn mij niet bekend: derhalve kan men veilig (dunkt mij) als een zeer voornaam oogmerk van deze duisternis, gedurende het Kruislijden van onzen Heer, aannemen, om daarmede het lijden van dien onschuldigen Kruiseling, zoo veel zulks met het plan van God overeenkomstig was, op eene aanmerkelijke wijze te verzachten. Maar dan volgt hier uit:

Vooreerst, dat wij deze duisternis moeten beschouwen, als een zigtbaar teeken; dat God zich de zaak van dien onschuldigen Lijder aantrok, zoo veel zulks met zijn plan in dit lijden overeenkomstig was; en derhalve, dat God hier mede, zoo wel als met de andere teekenen, die kort daar na bij den dood van JEZUS plaats hadden, de onschuld van dien Lijder bevestigde, en tevens hier door een zigtbaar

bewijs gaf, dat JEZUS waarlijk die geen was, die hij verklaard had te zijn, de CHRISTUS, de Zoon van God; schoon de Joden hem daar over aan het kruis gelasterd en bespot hadden.

Maar ook, in de tweede plaats, dat wij deze duisternis moeten erkennen, als een onwraakbaar teeken, 't welk God hier door gaf, dat JEZUS niet te vergeefs op hem vertrouwd had. De Joden toch hadden onder hunne lasteringen gezegd: *hij heeft op God vertrouwd, dat hij hem nu verlosse, indien hij hem wel wil, want hij heeft gezegd, ik ben Gods Zoon;* dan nu toonde God met deze duisternis ontegenzeggelijk zeker, dat schoon hij JEZUS niet van het kruis verloste, om dat dit met het Goddelijk ontwerp ter onzer verlossing strijdig was, JEZUS echter niet te vergeefs op hem vertrouwd had, daar hij door dezelve zijn lijden zoo veel verzachtte, als zulks met zijn plan geschieden kon.

En zagen de Joden dan ook in deze drieurige Zonsverduistering, niet een zigtbaar bewijs van de onregtvaardigheid hunner handelwijze met JEZUS? Ja, konden zij, daar duisternis en donkerheid, bij de Profeten, gewone beelden waren van het Goddelijk ongenoegen, over menschen en volken, (gelijk wij onder anderen duidelijk zien *Joel* II: 2. en *Amos* V: 18 *en* 20.) hier in niet een overtuigend teeken beschouwen, van het Goddelijk ongenoegen, over het geen zij aan JEZUS deden? Het is zoo, de Joden hebben dit niet opgemerkt, zij zijn er niet door bewogen geworden, om de onschuld van JEZUS, ja om JEZUS als den MESSIAS te erkennen, en hun gedrag omtrent hem te veranderen; in tegendeel hebben zij er zich tegen verhard, gelijk uit het vervolg blijkt. Dan deze bedenking is genoegzaam weggenomen, door den Eerw.

KRIE-

KRIEGER, in het derde Deel van zijne Gesprekken en Overdenkingen over het Lijden van JEZUS, derhalve kan ik hier mede mijn eerste Stuk besluiten, en nu voortgaan tot

Het tweede, te weten: hoe wij den uitroep van JEZUS aan het Kruis, *Mijn God! Mijn God! waarom hebt gij mij verlaten?* verstaan moeten. Om die vraag regt te beantwoorden, moet ik vooraf aanmerken:

Vooreerst, dat wij dezen uitroep van JEZUS, ongetwijfeld in verband beschouwen moeten, met de drieurige Zonsverduistering. Wanneer wij de aanteekeningen van MATTHEUS en MARCUS, met aandacht nalezen, dan zien wij dit te duidelijk, om daarbij langer stil te staan. Het is derhalve zeker, dat, naar de wijze waarop wij over de Zonsverduistering denken, wij ook dezen uitroep van JEZUS beschouwen zullen. Houden wij nu onder het oog, het geen ik ten aanzien dier drieurige duisternis gezegd heb, dan zal zich niemand verwonderen, dat ik mij volkomen vereenig met de woorden van Prof. MUNTINGHE, in zijne XCste Aanmerking op het zesde Deel, van zijne Geschiedenis der Menschheid naar den Bijbel. „ Ik kan niet zeggen, hoe onwaardig en onredelijk mij altijd is voorgekomen het denkbeeld, dat veelal op *Ps.* XXII. gegrond wordt, als of de MESSIAS hier verbeeld werd, als in een gevoel gesproken te hebben, van onttrekking van Gods gunst, of althans van derzelver mindere uitlating, en dat hij ook in dien zin deze woorden zou aangehaald hebben, toen hij aan het Kruis hing. Hoe zeer JEZUS CHRISTUS, als een zoenoffer voor zondaren aan het Kruis hing, kon de vader hem toch geen oogenblik zijne gunst onthouden: ja hij verdiende dezelve te meer, als

hij zijne gehoorzaamheid door diepere vernedering tot hooger toppunt voerde; om niet te zeggen, dat hij zijn vertrouwen op God ook nu nog duidelijk te kennen gaf, door hem zijn God te noemen."

Ik vertaal dus, met zijn Hoog Eerw., deze woorden liever, *Mijn God! mijn God! waarom zoudt gij mij verlaten?* Of mogelijk nog meer letterlijk en eigenaartig, *Waarom zoudt gij mij verlaten hebben?* Ik weet wel, dat men hier tegen zal zeggen, dat men, ja wel het Hebreeuwsch in dien zin zou kunnen vertalen; maar dat deze Overzetting strijdt tegen den Griekschen Tekst van MATTHEUS en MARCUS, volgens welken wij onze vertaling moeten behouden. Dan, het is bekend dat de aoristus, welken wij hier bij MATTHEUS en MARCUS vinden, wel degelijk dus genomen kan worden, en vaak genomen wordt; gelijk onder anderen de geleerde BOSVELD, in zijne verklaring over de vijf eerste Hoofdstukken van Paulus tweeden Brief aan de *Corinthers*, bladz. 266, heeft aangemerkt. Maar ik moet ook vooraf

In de tweede plaats aanmerken, dat het woord עָזַב, wanneer het zelve van God gebezigd wordt, overal, vooral in de Psalmen, voorkomt, in den zin van een verlaten van iemand door God, die zijn vertrouwen op God stelt, zoo dat zoodanig iemand in zijn vertrouwen op God zou falen: — gelijk wij onder anderen duidelijk zien kunnen, *Ps.* XXVII: 9. en *Ps.* LXXI: 9. 11 en 18, welke beteekenis ook het woord ἐγκαταλείπω heeft, zoo wel bij de LXX, als in het N. Testament, gelijk buiten de aangehaalde plaatsen duidelijk blijkt, uit *Jos.* I: 5. *Hand.* II: 27. en *Hebr.* XIII: 5.

Na

Na deze voorloopige aanmerkingen, gevoelt een denkend Bijbellezer, dat wij deze woorden geenszins beschouwen kunnen, als eene verwonderende klagt; wegens het langdurige der verlating. Neen, laat men dit gevoelen wijzigen, zoo veel men wil, en het zelve zuiveren, van alle die bizarre en verwarde begrippen, welke anderen hier over gekoesterd hebben, men kan dan toch geenszins het denkbeeld wegnemen; dat God JEZUS in zijn lijden (hoe dan ook) verlaten had, en dat JEZUS daar over klaagt. Maar bij de verklaring van de drieurige Zonsverduistering (waar mede deze uitboezeming in het naauwst verband staat) heb ik (zoo ik meen) duidelijk aangetoond, dat God hem niet verlaten had, maar in tegendeel door dezelve had getoond, dat hij niet te vergeefs op zijnen God en Vader had vertrouwd.

Het is zoo, sommigen nemen het woord לָמָה *waarom*, in den zin van *hoe zeer*, en vertalen deze woorden; *hoe zeer hebt gij mij verlaten?* En was er dit de ware beteekenis van, dan zou men hier geenszins het denkbeeld van klagt kunnen wegnemen. Maar laat men slechts één enkel voorbeeld aantoonen, dat het woord לָמָה ergens in dien zin voorkomt; terwijl het tevens zeker is, dat ἱνα τί, waar mede en de Alexandrijnen, en MATTHEUS לָמָה vertalen, nimmer die beteekenis hebben kan. — Eenigzins zou het twijfelachtig zijn, of men het bij MARCUS niet in dien zin zou kunnen nemen, daar hij in plaats van ἱνα τί hier leest εἰς τι; maar als wij dit vergelijken met *Matth.* XIV: 31. en 2 *Thess.* I: 11. dan zien wij, dat dit ook zeer wel in den zin van *waarom*, *om welke reden* kan genomen worden. Ja, als wij het als eene over-

zetting van לָמָּה beschouwen, in dien zin zeker moet genomen worden.

Maar dan is de vraag, uit welk een oogpunt wij deze uitboezeming van JEZUS, *Mijn God! Mijn God! waarom zoudt gij mij verlaten*, of *verlaten hebben?* beschouwen moeten?

MUNTINGHE, beschouwt dezelve als eene bede van den lijdenden JEZUS, dat God hem in zijn lijden niet mogt verlaten; dat is niet aarselen om hem uit zijn lijden te verlossen; daar toch God ook wel gezegd wordt, die genen te verlaten, tot wier hulp hij niet toeschiet, en in tegendeel de zoodanigen nabij te zijn, die hij helpt en uitredt. Dan, schoon ik niet wil ontkennen, dat zijn Hoog Eerw. vele juiste voorbeelden heeft bijgebragt, om te bewijzen, dat het woord לָמָּה dikwijls in dien zin voorkomt, en men het ook zoo zeer wel hier in dien zin zou kunnen nemen: *Mijn God! Mijn God! verlaat mij verder niet, gelijk gij mij tot hier toe niet gedaan hebt*, — zoo komt het mij echter, uit aanmerking van het geen ik ter opheldering van de drieurige zonsverduistering gezegd heb, veel aannemelijker voor, deze woorden te beschouwen, als de taal van het verhevenst vertrouwen, in dien zin: Neen mijn God! gij zult mij niet verlaten; ja als de dankbare uitboezeming van den grooten lijder voor het geen zijn God, gedurende de drieurige duisternis ter verzachting van zijne smerten hem bewezen had. En dan vinden wij hier eenen weerklank op de lastertaal der Joden kort voor de duisternis: *Hij heeft op God vertrouwd, dat hij hem nu verlosse, indien hij hem wel wil, want hij heeft gezegd, ik ben Gods Zoon.* Op deze schimptaal had God die duisternis over

Gol-

Golgotha verspreid, en had daarmede duidelijk getoond, dat, schoon hij hem niet van het kruis verloste, hij echter JEZUS in zijn lijden niet verliet. Dit erkende de groote lijder met een dankbaar hart, en deed hem deze vertrouwelijke taal ontboezemen: *Mijn God! Mijn God! waarom zoudt gij mij verlaten*, of *verlaten hebben?* dat is: neen, Mijn God! gij zult mij niet verlaten, daar was geene reden, waarom gij mij verlaten zoudt hebben, dat hebt gij mij nu wederom zigtbaar bewezen.

En deze gedachte komt mij het aannemelijkst voor.

Vooreerst, om dat de uitroep: *mijn God! mijn God!* ongetwijfeld het vertrouwen van JEZUS op zijnen God kenschetst, en op de sterkst mogelijkste wijze uitdrukt; gelijk de Hoogleeraar MUNTINGHE, als mede de waardige KRIEGER, (welke laatste hier anders het denkbeeld van eene verwonderende klagte behoudt,) zelve erkennen. Maar hoe zou nu met die sterke taal van vertrouwen, het denkbeeld van eene verwonderende klagte, hoe men hetzelve ook wijzigen mag, over een stemmen? Ja, doet dit ons niet gevoelen, dat JEZUS op dat oogenblik een vast vertrouwen op zijnen God en Vader koesterde?

Ten tweede, om dat het zoo algemeen bekend is, dat de Hebreën dikwijls iets vraagswijze voorstellen, om daarmede iets allersterkst te ontkennen, dat ik hier voor geene bewijzen behoef op te geven. Ja zelfs komt de vraag *waarom*, in de Psalmen meermalen in dien zin voor, gelijk wij onder anderen duidelijk zien kunnen, *Ps.* XLIX: 6. *Waarom zou ik vreezen in kwade dagen?* En mij dunkt, JEZUS kon deze vertrouwende en dankbare taal niet sterker uitdrukken, dan door deze vraag, *Mijn God!*

Mijn God! Mijn God! waarom zoudt gij mij verlaten, of *verlaten hebben?*

Ten derde, omdat JEZUS, gedurende den geheelen tijd, dat hij aan het kruis hing, duidelijk zijn vertrouwen op God bewezen heeft. Maar zou hij dan nu zulks niet gedaan hebben, in een oogenblik, dat God zijn lijden door die duisternis zoo zeer verzacht, en dus getoond had, hem niet te verlaten? Waarlijk dan zou men eene te sterke afwisseling, in het bestaan van JEZUS veronderstellen, ja, hem van ondankbaarheid jegens God beschuldigen; het welk met de grootheid en standvastigheid van zijnen geest, ja met zijne heiligheid geenszins zou strooken, en althans op dat tijdstip geheel niet te pas kwam.

Ten vierde, om dat dezelfde spreekwijze, JEZUS *riep met groote stemme*, vervolgens voorkomt, toen hij die vertrouwelijke taal ontboezemde, *Vader in uwe handen beveel ik mijnen geest;* en ik zie geene reden, om dezelfde spreekwijze, zoo kort op elkander volgende, uit zulk een verschillend gezigtpunt te beschouwen.

Ten vijfde, om dat JEZUS zoo hij deze taal, of klagende, of biddende ontboezemd had, als dan door dezelve aan de Joden op nieuw voedsel zou gegeven hebben, om hem te lasteren; terwijl hij, in tegendeel, door deze vertrouwelijke betuiging, hen beschaamde over hunne schimptaal, *Hij heeft op God vertrouwd.* Ik weet wel, dat de vijanden van JEZUS uit deze woorden aanleiding namen, om hem op nieuw te bespotten, daar zij de woorden *Eli! Eli!* opvatteden, als of hij den Profeet ELIAS aanriep, en zeiden: *Hij roept* ELIAS, *laat ons zien of* ELIAS *komt, om hem af te nemen;* maar juist die laatste woorden bevestigen mij in mijn gevoelen, daar dezelve duidelijk toonen, dat zij de-

deze taal van JEZUS verstaan hebben, als een volk van zijn vertrouwen, dat ELI hem niet zou verlaten.

Eindelijk, om dat zulk een bestaan, als ik hier in JEZUS veronderstel, hem op dat tijdstip volstrekt betaamde, dien grooten lijder waardig was, en alleen overeenstemde met het geen zijn God en Vader, in die duisternis aan hem bewezen had; het welk (dunkt mij) een iegelijk zal gevoelen, die de duisternis met mij uit het opgegeven oogpunt beschouwt.

Ik weet wel, dat men tegen deze gedachte inbrengt:

In de eerste plaats, dat het toch opmerkelijk is, dat JEZUS hier God niet als Vader aanspreekt, even gelijk in zijne beide andere vertrouwelijke uitboezemingen, tot het hoogste wezen, *Luc.* XXIII: 34 *en* 46, maar alleen den allerhoogsten als *zijn God* aanspreekt, even als of hij op dat oogenblik geene vrijheid voor zich zelven had, om God zijn Vader te noemen. Maar zou deze aanspraak een minder vertrouwen op God uitdrukken, dan dat hij hier God als Vader had aangesproken; of een bewijs zijn, dat hij op dat oogenblik geene vrijmoedigheid zou gehad hebben, om God zijn Vader te noemen? Dat zie ik nog niet. Immers wij zien *Joh.* XX: 17, dat JEZUS de spreekwijzen: *Mijn Vader* en *Mijn God* met elkanderen verwisselt, en op hetzelfde tijdstip gebruikt. Maar daarenboven, JEZUS maakt hier gebruik van die woorden uit den XXIIsten Psalm, en daar was het: *Mijn God! Mijn God!* Ja, vooral was deze taal van JEZUS een weerklank op de schimptaal der Joden, *hij heeft op God vertrouwd:* derhalven kwam het hier juist te pas, dat JEZUS hier God als *zijn God* in den verklaarden zin aanspreekt. Maar ook brengt men hier tegen in:

In

In de tweede plaats, dat JEZUS deze woorden uit den XXIIsten Psalm ontleend heeft, die daar als eene klagt voorkomen; derhalve moet daar uit immers volgen, dat JEZUS dezelve ook als zulk eene klagt ontboezemd heeft. Maar als wij den XXIIsten Psalm met aandacht nalezen, en vooral letten op het 4de, 5de en 6de *vers*, ja bijzonder op de laatste versen, dan is het er verre van af, dat wij die woorden in dat lied als eene klagt zouden moeten beschouwen. In tegendeel, komt de MESSIAS daar voor als iemand, die, ja wel van menschen zwaar moest lijden, en over de menschen klaagt, maar die onder dat lijden op zijnen God bleef vertrouwen, en door dat vertrouwen gesterkt, het heerlijkst vooruitzigt in de toekomst koesterde: terwijl wij de eerste versen, grootendeels in den geest der vertaling van den Hoogleeraar MUNTINGHE, dus lezen.

Vs. 2. Mijn God! Mijn God! waarom zoudt gij mij verlaten?
Waarom zoo ver van mijn geroep en angstgeschrei zijn?
Vs. 3. Mijn God! zou ik des daags roepen, en gij niet antwoorden?
of des nachts, en ik geene ruste vinden?
Vs. 4. Ja op u, ô heerlijk God!
ô Isrels hooggeroemde Koning!
Vs. 5. Op u betrouwden onze Vaders;
Op U betrouwden zij, en vonden hulp bij U.
Vs. 6. Gij hebt hun gered op hun geroep;
en deedt nooit hun vertrouwen falen.

Dus heb ik dan nu mijne gedachten hier over, zoo duidelijk mij mogelijk was, voorgesteld, en de gronden voor mijn gevoelen opgegeven. Heb ik de waarheid getroffen, dan zal het mij hoogst

hoogst aangenaam zijn, het regte licht over dit zoo belangrijk gedeelte van JEZUS laatste lijden verspreid te hebben, te meer daar ik niet weet, het ergens in dien zin gelezen, of van iemand anders gehoord te hebben. Ben ik intusschen hier in van het regte spoor afgeweken, dan zal het mij niet minder aangenaam zijn, door u lieder meerder doorzigt, aangaande het verkeerde van mijn gevoelen, overtuigd te worden; (1) daar het toch geenszins mijn plan was, om maar iets nieuws te zeggen, of mijne denkbeelden door te drijven; maar in tegendeel, om den waren zin van deze woorden te vinden, en daardoor ook mijne eigene Godsdienstige kennis te bevorderen.

(1) En het zelve verzoek ik aan den kundigen lezer.

Tot verder nadenken, en dus ook om aan het verzoek en doel van den Eerw. Inzender van het boven geplaatste te voldoen, zullen wij hierop, in de eerstvolgende maand, onze korte Aanteekeningen laten volgen, en alzoo ons gevoelen den Lezer doen kennen.

De Red.

ERASMUS.

ERASMUS van *Rotterdam*, — wie kent dezen grooten man niet? Hij behoort tot die geleerden, waarover volken gestreden hebben, welk hunner hem geteeld — tot die geleerden, die de plaats van hunne geboorte, door hunne geboorte beroemd gemaakt hebben. Hij zelf vond den strijd, die *Frankrijk* en *Duitschland* over hem voerden, zoo aangenaam, dat hij dien onbeslist liet,

liet, schoon het zeker is, dat *Rotterdam* zijne geboorteplaats was.

Gelijk nu ERASMUS, onder die mannen behoort, die hunne geboorteplaats beroemd gemaakt hebben, zoo behoort ook *Rotterdam*, onder die Steden, die de eer, van geleerden van den eersten rang onder hunne Inboorlingen te tellen, op prijs weten te stellen. Men kan zeggen, dat *Rotterdam* alles gedaan heeft, om het aandenken van dezen grooten man, op het plegtigst te vereeren.

Vooreerst, kreeg het huis, waarin hij geboren was — een klein, niets beduidend huis, — een Latijnsch Opschrift, dat dit bekend maakte, en zijnen lof behelsde. Vervolgens werd het Collegie, waar in men onderwijs in de Latijnsche taal plagt te geven, naar den naam van dezen grooten Latinist genoemd. En eindelijk, rigtte men voor hem een houten beeld op, aan welks plaats er dra een van steen kwam, dat lang daar na weder met een meesterstuk uit metaal verwisseld werd. Dit vertoont hem in levensgroote, in zijne Doctorskleeding met een boek in de hand, staande op een met een fraai ijzeren hek omringd voetstuk en versiert die plaats der Stad, welke naar zijnen naam genoemd wordt.

Welk een schoon voorbeeld van eene Stad, die haren geleerden Inboorling wist te waardeeren. Wanneer mannen, die in wetenschappen hebben uitgemunt, zoo van hun Vaderland geëerd worden, dan deelt ook het Vaderland in de Eer, die zij verwierven. — ERASMUS had geen metalen beeld noodig, om niet vergeten te worden; — hoe velen kennen hem thans evenwel, schoon zij van zijn beeld nooit iets gehoord hebben? — Dat *Rotterdam* hem evenwel dit beeld oprigtte, dit verheft *Rotterdam* even zoo hoog boven duizend andere Steden,

als

als ERASMUS boven duizend andere geleerden verheven was.

Dit gezegde wordt daar door nog meer bevestigd, dewijl wij weten, dat ERASMUS in den eigenlijken zin, flechts een Ingeborene, maar geen wezenlijk Burger van *Rotterdam* was, en ook vervolgens niet werd. Zijne Moeder, welke daar waar zij woonde, niet durfde bekend doen worden, dat zij Moeder worden zoude, vlugtte, toen de tijd zijner geboorte naderde, naar *Rotterdam*; en dus kwam hij daar flechts toevallig ter wereld; ieder andere naburige plaats, waar heen zij gevlugt was, zou zij daar door even zoo beroemd gemaakt hebben, als *Rotterdam*.

De jonge ERASMUS, bleef ook naderhand niet lang daar, maar werd in zijn negende jaar reeds verder gebragt. Na dat hij te *Parijs* zijne ftudiën geëindigd had, ging hij op reis, hield zich lang in *Engeland* en *Italiën* op, en gaf bij zijne terugkomst *Bazel*, als de plaats waar hij zich het langst ophield, den voorrang boven zijne geboorteftad. In welk een fchoon licht vertoont zich dus *Rotterdam*, wanneer het dies niettegenftaande dezen Geleerden zoo hoog eerde!

Bazel was de Stad, waar hij het tooneel des levens weder verliet, waar op hij te *Rotterdam* het eerst getreden was. Hoe veel fchooner is het nu nog te hooren, dat beide Steden gewedijverd hebben, om den Geleerden te eeren, die haar door geboorte en dood even beroemd gemaakt hebben. Men toont aan de reizigers het huis te *Bazel*, waar in hij ftierf, even zoo ijverig, als men te *Rotterdam* het huis laat zien, waar in hij geboren is. Men heeft te *Bazel* even zoo wel een Collegie, dat den naam van ERASMUS draagt, als te *Rotterdam*.

Er

Er staat te *Bazel* geen beeld van hem, gelijk als te *Rotterdam*, zoo ziet men daar en tegen, daar zijne afbeelding, van HOLBEIN, welke ook een meesterstuk is; en zijne gewezene studeerkamer, waar in het hangt, is onder de vertrekken van *Bazel*, zoo in aanzien, als de plaats te *Rotterdam*, waar zijn beeld staat.

Schoon is dus de wedstrijd, tusschen de twee Steden. Wanneer zoo de talenten openlijk geëerd worden, dan verheugt men zich over menschen, welke nog gevoel voor ware grootheid hebben!

ZONDERLINGE LOTGEVALLEN VAN SCHIPBREUKELINGEN.

Een zekere Mr. JAMES RILEIJ, gewezen Kapitein van de Amerikaansche Brik *the Commerce*, heeft in druk uitgegeven, het verhaal van het stranden van zijn Schip, op de Westkust van *Afrika* in Augustus 1815, met een verhaal van het lijden en de gevangenis van de overgeblevene Officieren en andere Manschappen, in de groote Afrikaansche Woestijn. Het zelfde werk bevat ook berigten, over de Steden *Tombuckteo*, en *Wassanah*, welke laatste aan den oever van den *Niger* ligt, vijftiën dagreizens Zuidoostelijk van de eerste thans meer bekende Stad. Die berigten zijn ontleend, uit het verhaal van een reizenden Arabier, die dezelve aan den Schrijver mededeelde, in tegenwoordigheid van WILLIAM WILLSHIRE, door wiens edelmoedige bewerking, RILEIJ uit de Slavernij bevrijd werd. Het Boek is te *Nieuw-Tork* uitgegeven, en maar weinig Exemplaren zijn er van in *Engeland* gekomen. In de *Quarterllj Review* — Januarij 1817 — wordt er een uittreksel van gevon-

vonden, dat veel belangrijke bijzonderheden bevat, men ziet daar uit met verbazing, wat de mensch verdragen en uitstaan kan; en hoe de hulp der voorzienigheid dikwerf nabij is, wanneer men zulks het minste vermoedt. — RILEIJS toestand was te verschrikkelijker, hoe meer hem de gedachte aan zijne Vrouw en vijf Kinderen, die hij wist dat onverzorgd waren, kwelden, alleen vrome, en aan God overgegevene gedachten, gaven hem, ook in het schrikkelijkste lijden, moed om het te kunnen uithouden. De Schipbreukelingen vielen in handen van zwervende Arabieren, en zij werden door deze in de groote woestijn gedreven, zij moesten in de brandenste hitte van de Zon, zonder eenige verkwikking, de Kameelen van de horde drijven, en werden, wanneer zij maar wilden uitrusten, met stokslagen tot verderen voortgang gedwongen; zij gingen alle barrevoets, en meest met bloedende voeten, wijl zij over puntige steenen, en op den uitgedroogden grond, met de grootste inspanning van krachten gaan moesten. RILEIJ verhaalt, dat hij hier zeer gaarne een einde aan zijn leven zoude gemaakt hebben, had hij daartoe maar een mes, of ander geschikt werktuig gehad, hij zocht zelfs naar een grooten steen, om zich daar mede de hersenen te kunnen inslaan, maar hij kon toen ook dezen niet vinden; deze paroxismus ging intusschen, zoo als hij verhaalt, in eenige minuten over, door de gedachten, dat zijn leven doch altoos in de hand stond van hem, die het aan hem geschonken had. Sedert dien tijd morde hij niet weder tegen zijn noodlot, en trachtte de medgezellen in zijn ongeluk, tot het zelfde geduld en dezelfde volharding aan te moedigen. Na dat hij mogelijk meer dan 40 mijlen terug gelegd had, hielden zij voor de

eerstemaal op, in een soort van Dal; waar hun Kameelmelk werd toegedjend, waar van zij zich allen zeer verkwikt gevoelden. — RILEIJ verhaalt ook, dat hem eens in den Droom, een Man in Europesche kleeding, en te paard verschenen was, die hem moed ingeboezemd had, met de verzekering, dat hij eens zijne Vrouw en Kinderen, zeker zoude wederzien, en als hij zijnen bevrijder den Heer WILLSHIRE gezien had, dadelijk in hem, den Man, in den Droom gezien, herkend had. — Van de Stad *Wassanah*, vindt men ook eene beschrijving in dit werk, uit den mond van den Arabier van den Heer WILLSHIRE, van wien de Kapitein RILEIJ het ontving. Die Stad ligt in een welbebouwden oord, is met steenen muren omringd, de huizen of hutten zijn ook van steen, en met palmbladen gedekt, hare grootte is aanzienlijk, men vindt in den omtrek Kokosnoten.

DE TOOVER-DAALDER.

(Eene Bijdrage tot de kennis van geheime Gezelschappen.)

Toen Keizer FRANS, te *Frankfort aan den Mein* gekroond werd, kwam aldaar ook, onder de groote menigte van vreemdelingen die derwaarts stroomden, FABRITIUS, een afgedankt Luitenant van het Legioen van den Rijngraaf VAN SALM. Vijf jaren lang had hij zich reeds kommerlijk moeten behelpen, en zich alles moeten getroosten om brood te verkrijgen, thans was hij wegwijzer en Tolk, van een paar Emigranten geworden, die hem slechts voor zijne moeite vrije tering geven konden. Zij wilden naar *Frankfort* om des Keizers krooning bij te woonen, maar toen

toen zij op de Meinbrug eenen geëmigreerden landsman ontmoeteden, namen zij afscheid van onzen Held en verdwenen. FABRITIUS stond nu alleen, onder de heen en weder stroomende menigte. Een goedaardig gezigt, schoone houding en kunst om op eene wellevende wijze met menschen te verkeeren, twee hemden in de zak, een zorgvuldig gespaarde Officiers Uniform, en een vrij versleten port-épée, dat was alles wat hij bezat, toen hij van zijne reisgenooten verlaten, eenen Kruijer naar de beste Herberg vraagde, terwijl hij wel te vreden was, dat hem eindelijk een kamertje onder het dak, in een afgelegen straatje, op zijn eerlijk gezigt werd ingeruimd.

Waarvan hij de eerste acht dagen, die er nog tot het Kroonings Feest verliepen, geleefd heeft, is steeds een geheim gebleven. Zoo veel echter is zeker, dat hij elken morgen de openbare wandelplaatsen bezocht, naar een Koffijhuis kort bij den *Romer* slenterde, in vertrouwen op zijne bekwaamheid, eene partij op het Biljard waagde, waarvan hij er slechts een had behoeven te verliezen, om met den Markeur over de betaling in onaangenaamheden te komen, — dat hij tegen het middaguur eene Filosofische wandeling, rondsom de wallen der Stad deed, — des namiddags overal, en 's avonds in den een of anderen tuin te vinden was, en wanneer hij laat in den avond, naar zijne donkere kluis terug keerde, evenwel verzadigd te bed ging.

Gedurende dien tijd ontmoette hij meermalen eenen man, die zeer ingenomen scheen met zijne gesprekken, en zijne vrolijkheid, en die door de brokken, welke hij hem nu en dan uit zijne levensgeschiedenis verhaalde, nieuwsgierig werd om die geheel te hooren.

Tot dat einde verloor hij zijnen man, zoo

dra hij hem tamelijk vroeg op den dag ontmoet had, niet uit het oog; volgde hem dan van verre, dan van nabij, vergezelde hem, scheidde van hem, en kwam op eene derde plaats weder te voorschijn, tot hij eindelijk tegen den middag, toen FABRITIUS juist zijne gewone wandeling rondsom de Stad begon, zich als een klis aan hem vasthechtte.

Willen wij te zamen eten, en waar? zoo sprak hij hem aan. Ik heb al gegeten, antwoordde FABRITIUS eenigzins verlegen. Lieve Vriend, ging de vreemde voort, gij moet mij uw vertrouwen wat meer schenken, — gij schijnt mij zoo gelukkig niet te zijn, als gij verdient.

En waar uit besluit gij dat, Mijnheer? antwoordde Fortunas hongerige Stiefzoon, met een eenigzins duister gelaat. Uit den stilstand van uw vrolijk humeur, waarom ik van het eerste oogenblik dat ik u zag, zoo veel behagen in u vond, en dat niet is als gisteren en eergisteren. Ik houde u voor een man van eer, ik stel belang in u en gij behoordet mij dat vertrouwen niet te weigeren, waarom ik u verzoek. Mijn geheim, hernam FABRITIUS, is de eenige oude vriend, dien ik heb. Ik kom er niet ligt toe, om dien ieder onbekenden, op het eerste woord, te noemen.

Lieve man! hem die u, zoo als ik, eenigen tijd heeft gadegeslagen, kan het niet moeilijk vallen dezen vriend te noemen, — hij, heet gebrek.

Zoo weet gij dan, wat uwe nieuwsgierigheid begeert te weten, antwoordde de ongelukkige, en poogde tevens zich van hem te verwijderen.

Gij moet het mij vergeven, als ik u nog niet kan laten gaan: Eene ondersteuning u aan te bieden, indien ook uw fijn gevoel niet belette

dit

één aan te nemen van eenen vriend, — daartoe ben ik zelf door het lot te weinig in ſtaat. Alles wat ik vermag, is ſlechts een welmenende raad; dien gij toch ten minſten wel kunt hooren, zoo gij al weigert dien te volgen.

Raad? zonder dat gij eens regt weet, waar mij de ſchoen drukt? kan mij dat wel veel vertrouwen inboezemen.

Maar indien mijn raad, nu een univerſeel middel behelsde, tegen alles wat behoefte heet, indien hij ten minſten een zeer goed palliatief middel ware?

Dan moet die zeker in een ſterken hennipen ſtrik beſtaan, antwoordde FABRITIUS, droefgeestig lagchende; — maar men verhangt zich niet best met een ledige maag, en mijne kamerhuur wilde ik ook liever in deze dan in de toekomende wereld betalen.

En dit is dan de geheele oorzaak van uwen kommer. —

Indien gij er nog een zwervend leven, en een aanwezen zonder beroep bijvoegt? — Ja!

Zoo willen wij ten minſten terſtond het eerſte vierdendeel der booze rekening doorſtrijken! kom, daar is een Ordinaris. Wanneer wij de Keukenceel doorproefd hebben, zoo willen wij zien, of wij de rest der rekening even zoo goed wegruimen kunnen, en wat het laatſte vierdendeel betreft, zoo ſchijnt gij vergeten te hebben, dat er veelerlei bezigheden zijn, en dat een man met een goeden kop, ſlechts behoeft te kiezen.

Maar weinigen zijn er, antwoordde onze held diepzinnig, waar onder een man van eer, de keus doen mag.

Uitdrukkingen van diergelijken aard, welke FABRITIUS gedurende het eten, gelegenheid genoeg vond voort te brengen, bewogen eindelijk zij-

nen Gastheer, na dat hij na het eeten hem verzocht had, met hem te wandelen, zich op de volgende wijze te verklaren: zoo als ik u thans ken, ben ik verpligt mijnen goeden raad, dien ik u eerst meende te geven, tegen eenen anderen te verruilen, die veel minder schoone uitzigten belooft, maar ten minsten uit een goed deelnemend hart voorkomt.

Ik ben in die omstandigheid, antwoordde de ongelukkige, dat ik het als pligtmatig moet beschouwen, met oplettendheid naar goeden raad te hooren, al zou ik ook naderhand vinden, dat het mij niet geoorloofd was dien te volgen.

Dat zal, hoop ik, hier het geval niet zijn; hoor mij dus. Hier — terwijl hij een daalder uit een tamelijk schrale beurs haalde, — ziet gij het werktuig tot uw geluk, — wees zoo goed, van het zonder tegenspraak aan te nemen, want hij is geen beschimpende aalmoes, die ik een man van Eer nooit, vooral niet op deze wijze, zou durven aanbieden, — gij zult daar van terstond overtuigd zijn, als ik u zeg, waar toe ik dit stuk metaal bestem.

Maar mijn Heer! dat heeft toch evenwel veel overeenkomst met de wijze, waarop men een lastigen bedelaar afscheept.

Loop henen met uwe ontijdige delikatesse! ik dacht wel, dat gij mij niet zoudt laten uitspreken, zeide de onbekende eenigzins driftig.

Nu, wat wilt gij dan?

Dat gij dit ding hier, — (hij stak hem den daalder in de zak) tot heden avond eene plaats daar gunnen zult. — Wanneer gij het namelijk acht ure hoort slaan, zoo begeef u naar de straat en het huis, dat op dezen kaart staat, klim twee trappen op, en wend u dan links naar eene voorzaal, waar u een livreij-bediende ontvangen, en u met het woord *vrijheid*, aanspre-

ken

ken zal, dat gij met de beide woorden *gelijkheid*, *broederschap* moet beantwoorden; — dan zal hij een ruime deur voor u openen, gij treedt binnen, groet het gezelschap dat gij in de kamer vindt, stilzwijgend, terwijl gij tevens met uwe linker hand, in de regter zak van uw kamisool tast. — Houd u voor het overige lijdelijk, en doe wat gij de overigen ziet doen, — en als het gezelschap tegen middernacht scheidt, en gij veilig op uwe kamer terug gekeerd zijt, dan vertrouw ik dat gij zult zeggen, dat ik u wel heb geraden. — — — — —

Maar dit stuk gelds?

Zult gij waarschijnlijk wel gelegenheid vinden, daar aan den man te brengen: zoo niet, dan bied ik aan, om het morgen om dezen tijd van u terug te ontvangen. — Nu zeg mij, of gij iets op mijn voorstel hebt aan te merken?

Zeer veel! Zal de klub het toelaten, dat ik als een onbekende mij indring?

Ik heb u het woord en het teeken geleerd, geen mensch zal u iets vragen. Dit zeggende, drukte de vreemdeling FABRITIUS de hand, en verdween onder de menigte.

Onze held zag hem na, en eene nieuwe vraag, die hij doen wilde, bleef in zijnen mond, toen hij zich zoo onverwacht verlaten zag. Allerlei gedachten kwamen in dit tijdverloop in hem op, dan eens wilde hij de proef nemen, dan wederom t'huis blijven, ja zelfs meende hij wel eens den toevertrouwden Daalder, ter betaling van zijne kamerhuur te bezigen. Zoo kampte FABRITIUS den geheelen langen namiddag met zich zelven, en had het eindelijk aan de welsprekendheid van nieuwsgierigheid en honger te danken, dat hij met het slaan van acht ure, reeds voor den ingang van een groot aanzienlijk huis stond, 't welk hij volgens het hem

gegeven adres, voor dat gene herkende, werwaarts de vreemde hem bescheiden had. Hij bespeurde tevens, dat de derde verdieping zeer verlicht was, en dat verscheidene rijtuigen vertrokken, die hare eigenaars ontladen hadden. Een onwillekeurig sidderen overviel hem, toen hij eindelijk den trap opklom, maar hij herstelde zich dra, wendde zich, volgens zijne aanwijzing, links, en stond plotsling in eene met smaak versierde voorkamer.

(*Het Vervolg hier na.*)

DE KAAS.

DANIEL BURGES, om zijne geestigheid bekend, at eens bij eenen zijner vrienden. Op het desert kwam er een nog onopgesneden *Chester* Kaas op tafel, en werd voor BURGES geplaatst. Hij nam de Kaas in de hand, en vraagde aan den Gastheer, waar hij verkoos, dat hij hem zoude opensnijden. Waar gij wilt, antwoordde hij. DANIEL riep eenen bediende, en zeide tot hem, daar, neem deze Kaas en breng hem in mijn huis, daar wil ik hem opsnijden.

GRAFSCHRIFT.

Op de Grafzerk van eenen Organist, had men het volgend Opschrift geplaatst:

Hier ligt N. N. de Organist. Hij is nu daar, waar zijne muzijk door eene duizendmaal betere overtroffen wordt.

Dit Grafschrift, hoe kluchtig ook, behaagde uitnemend aan eenen ouden Vuurwerkmaker, hij beval dus in zijn Testament, dat men het volgend Opschrift op zijn Graf zou plaatsen:

Hier ligt N. N. de Vuurwerkmaker. Hij is thans aan eene plaats, waar zijn Vuurwerk, door een duizendmaal grooter overtroffen wordt.

PRO-

PROGRAMMA.

De Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hield, op den 11den en 12den dezer, hare 34ste jaarlijksche Algemeene Vergadering, onder voorzitting van den Mede-Hoofdbestuurder, den Wel-Eerwaardigen Heere C. W. WESTERBAEN, welke dezelve des ochtends van den eersten dag, ten negen ure, in de *Luthersche Oude Kerk*, opende, met eene Redevoering: *Over de Verlichting en Beschaving, als de voorname waarborgen voor den roem en de welvaart des Vaderlands*. Deze Redevoering werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten, door een keurig Vokaal en Instrumentaal Orkest, gecompponeerd en gedirigeerd door den Heer J. L. P. L. FREUBEL, en was vereerd met de tegenwoordigheid van den Hoog Edelen Gestrengen Heer Gouverneur van Noord-Holland; eene Commisfie uit Hun Edele Achtbaren, Heeren Burgemeesteren en Raad dezer Stad; eene Commisfie uit de Regtbank van Eersten Aanleg, benevens den Wel-Edelen Gestrengen Heer Officier bij dezelve Regtbank; den Wel-Edelen Heer Kommisfaris van het Departement van Nationale Nijverheid, Onderwijs en Koloniën; eene Commisfie uit de Kamer van Koophandel; eene Commisfie uit het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten; voorts Commisfiën uit Kerkelijke, Wetenschappelijke, Stedelijke of nuttige Inrigtingen.

Na den afloop der Redevoering werden de Gouden Eereprijzen ter hand gesteld aan de Wel-Eerwaardige Heeren SIMON DIRK DE KEIZER en NICOLAAS SWART, beide Leeraars te *Amsterdam*, eerstgemelde bij de Hervormde, en laatst-

genoemde bij de Remonstrantsche Gereformeerde Gemeente, en aan den Heer CORNELIS VAN ALPHEN, voor, en in naam van den Heer CAREL STEPHANUS HURAU, te *'s Gravenhage*, voor derzelver, in den verledenen jare bekroonde Prijsverhandelingen. Voorts aan MEIERT CORNELISZ BOON en MARTINUS LANGEVELD JUNIOR, op het Eiland *Texel*; HAANTJE DE VRIES, JAN MOLENAAR en CORNELIS DOUWES MOLENAAR, te *Vlieland*, allen voor het redden van Schipbreukelingen; aan JAN ELDERENBOSCH, te *Amsterdam* en JAN HOOGSLAG, te *Zaandam*, voor het redden van in het water gevallene Menschen; zullende de Eereblijken, toegewezen aan zoodanige Perfoonen, als welke zich door het bedrijven van edelmoedige daden, dezelve hadden waardig gemaakt, doch welke niet ter vergadering tegenwoordig waren, worden toegezonden aan de Departementen welke daar van de opgave gedaan hebben, als: aan ALDERT DIJK, te *Ennumatil*; JOHAN WILHELM LOOS, te *Dordrecht*; HARM HARMS WEI, te *Wildervank*; ANTONIJ KLOOSTERMAN, te *Nijmegen*; JOHANNES LIEUWES VAN DER MEULEN, te *Workum*; GIJSBERT VAN VEEN, te *Bodegraven*; HENDRIK JONGBLOED, te *Leijden*; GERRIT STRUIS, te *Rotterdam*; JOHANNES FOLKERTS VAN DER SCHAAF, te *Dockum*; GERHARD WILHELM MULLER MASSIS, te *Almelo*; CORNELIS TEUNISZ JABAAIJ en JAN VAN ES, te *Maasdam*; GERHARDUS TER HORST en JACOB GERRITS NIJBORG, te *Groningen*; FREDRIK STORK, te *Zutphen*; ANTHONIJ VAN HOLTHUIZEN, te *Middelburg*; ABRAHAM PAAUW, te *Utrecht*; GEELTJE TJERKS PRINS, GOSSE TEUNIS en HARMEN WILLEMS JAARSMA, te *Dockum*; COENRAAD SJAMPENO, NICOLAAS CORNELIS en FOEKE SMEDING, te *Leeuwarden*; GEERTJE MUL, te *Schagen*; EN JUSTINUS LEONHARD VERBURG, te *Doornik*; allen voor het

het redden of pogen daar toe, van in het water gevallene Menschen of Kinderen; aan ADRIAAN VOGEL, PIETER KELDERMANS en JAN VAN ZWEEDEN, te *Zevenbergen*; MARTEN JANS JAGER, JAN DIRK KEIZER, JAN HENDRIKS, NAN KAAN, JAN SIMON SNOOIJ, VELTEN KOORN, CORNELIS CORNELISZ KOORN, JACOB JANSZ KAAN, JAN EVERTZ BAKKER, JAN JANZ BAKKER en JAN WEERTZ KOOL, te *Hindeloopen*; GERRIT JACOBS BUREN, SIEBE JETZES WESTRA, GERRIT CORNELIS VISSER en DIRK JANS BUREN, te *Oosterbierum*; allen voor het redden of het pogen daartoe van Schipbreukelingen, en aan JAN VISSER en ALBERT KWAST, te *Barsingerhorn*, vóór het redden van een, uit den toren aldaar geslagen Mensch.

Des namiddags ten één uur, in de Groote Kerk der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente, de eigenlijke werkzaamheden der Vergadering begonnen zijnde, werd door Hoofdbestuurders berigt:

1. Dat op de Prijsstoffe: *Een duidelijk en geschiedkundig betoog van de hooge waarde en voortreffelijkheid des Christendoms, aangewezen uit de weldadige gevolgen, welke de invoering der Evangelieleer, van stonden aan heeft te weeg gebragt.* drie antwoorden waren ingekomen, geteekend met de spreuken:

N°. 1. *Ik schame mij het Evangelie van Christus niet.*

N°. 2. *Bij al wat m' ooit op aard bezat*
Was 't Christendom de beste schat.

N°. 3. *Het Evangelie is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die geloof.*

PAULUS, Rom. I: 16.

waarvan N°. 1. drie stemmen ter bekrooning voor zich heeft gehad; terwijl N°. 2 en 3 eenparig zijn afgekeurd geworden: waar door alzoo

op

op deze Prijsstoffe geene bekrooning heeft plaats gehad.

2. Dat op de Prijsstoffe: *Welke zijn de meest doelmatige middelen, van dewelke men zich in het onderwijs en de opvoeding van het opkomende geslacht bedienen kan, ter vorming en bevestiging van het oorspronkelijke Nederlandsche karakter? en hoe moeten die middelen, vooral in de Scholen, worden toegepast en gebruikt?*
één antwoord is ingekomen, geteekend met de spreuk:

Dat wij door kloeke deugd onze echte grootheid staven,
Wat baat een loffe traan, al vloeit ze op dierbre graven.

dat aan dit antwoord, door vijf der Beoordeelaars, en alzoo door eene genoegzame meerderheid, de uitgeloofde Gouden Medaille is toegekend geworden.

3. Dat op de Prijsstoffe: *Wat is de oorsprong van het voordeel? welke nadeelige gevolgen kan hetzelve hebben? kan het vooroordeel in eenige gevallen nuttig zijn? indien ja! in welke?*
zes antwoorden waren ingekomen, geteekend met de spreuken:

N°. 1. *Disce ratione uti.*

N°. 2. *Laat de ijvraar in zijn waan die u geloof weerstreeft.*
't Geloof van hem is goed, die zijnen pligt beleeft.
Het menschdom moge in hoop, 't moge in geloof verschillen:
Maar ware menschenmin moet elk betrachten willen.

VAN WINTER, *vert. van Popes Proeve over den Mensch.*

N°. 3.

N°. 3. *A tenebris primo ad umbrosa procede, deinde plus aude, et paulatim claram lucem pati adsuesse.*

SENECA.

N°. 4. (In de Hoogduitsche taal) *Foliisque sub omnibus haerent.*

VIRG. *Aen. L. VI, v.* 284.

N°. 5. (In de Fransche taal) *Il faut se défaire des préjugés de l'esprit, pour penser en homme sage.*

FONTENELLE.

N°. 6. *Zonder vooroordeel.*

Dat de uitslag der beoordeeling over deze zes stukken is geweest als volgt: N°. 1. eenparig afgekeurd, N°. 2. insgelijks, doch door twee der Beoordeelaars met lof vermeld; N°. 3. met vier stemmen de uitgeloofde Eereprijs, in de Gouden Medaille en Tien Gouden Dukaten bestaande, waardig gekeurd, en alzoo bekroond; terwijl een vijfde Beoordeelaar hetzelve zoo lofwaardig gevonden heeft, dat hij, indien die uitgeloofd ware geweest, aan hetzelve de Zilveren Medaille zoude hebben toegewezen. N°. 4 en 5, eenparig afgekeurd, terwijl N°. 6 twee stemmen voor zich heeft gehad, ter bekrooning.

4. Dat op de Prijsstoffe: *Een Leesboek inhoudende zoodanige gebeurtenissen in ons Vaderland voorgevallen, waarin opmerkbaar de hand der Goddelijke Voorzienigheid, tot redding van hetzelve uit drukkende en benaauwende omstandigheden is werkzaam geweest; met vermelding van die groote mannen, welke door die zelfde Voorzienigheid, in zoodanige omstandigheden, ten nutte van het Vaderland zijn verwekt geworden?* één antwoord is ingekomen, geteekend met de spreuk:

Geen nood voor Neêrlands volk, bewaard door hooger magt,

Zo,

Zoo het, door eendragt sterk, slechts hulp van God verwacht,

Dat deze Verhandeling slechts *ééne* stem ter bekrooning heeft mogen verwerven, en alzoo is afgekeurd geworden.

5. Dat op de Prijsstoffe: *Een Handboek, of Gids des gedrags voor jonge Lieden van veertien jaren en daar boven, bevattende de zedelijke pligten, welke in het bijzonder in dien leeftijd te pas komen, en de gevaren en nadeelen waaraan jonge Lieden, door verzuim van gezegde pligten, zich blootstellen; met onderrigting en waarschuwing, om zich daar voor te behoeden.*
drie Verhandelingen zijn ingekomen, geteekend met de spreuken:

N°. 1. *Niets heerlijks, niets verhevens zal er verrigt zijn, voor den genen die, uit de boeken zijne zeden niet zal geleerd hebben; om van de beschouwende kennis derzelve tot de betrachting noodwendig te moeten besluiten; erkennende derzelve, als zijnde het gewigtigste gedeelte der wetenschappelijke kennis voor den redelijken mensch, als zedelijk wezen.*

N°. 2. *Verblijd u o jongling in uwe jeugd, en laat uw hart zich vermaken in de dagen uwer jongelingschap, en wandelt in de wegen uwes hartén, en in de aanschouwingen uwer oogen, maar weet dat God om alle dingen u zal doen komen voor het gerigt.*

SALOMO.

N°. 3. *De zedekunde is de eerste grondslag, om in de zamenleving nuttig te zijn.*

Dat van deze drie Verhandelingen, N°. 1 en 2. eenparig zijn afgekeurd geworden, terwijl N°. 3. slechts *ééne* stem ter bekrooning heeft mogen verwerven, waardoor alzoo op deze prijsstoffe, *geene* bekrooning plaats heeft.

6. Dat

6. Dat op de Prijsstoffe: *Van welk eene kracht en invloed is de gewoonte op den mensch en zijne handelingen?*
één antwoord is ingekomen, geteekend met de spreuk:

Ὀρθῶς μοι δοκέει Πίνδαρος ποιῆσαι νόμον πάντων βασιλέα φήσας εἶναι.

HERODOTUS 3. 38.

Dat dit antwoord, met vijf tegen twee stemmen, de uitgeloofde Eereprijs, in de Gouden Medaille bestaande, is waardig geoordeeld en alzoo bekroond is geworden.

7. Dat op de Prijsstoffe: *Korte uittreksels uit land en zeereizen, door* Nederlanders *gedaan.*
één antwoord is ingekomen, geteekend met de spreuk:

De traagheid stoot het wild niet op, maar vlijt is voor den mensch het best dat hij bezit.

SALOMO.

Dat dit antwoord, met vijf tegen twee stemmen, is afgekeurd geworden, en alzoo alhier *geene* bekrooning heeft plaats gehad.

De Naambriefjes der bekroonde Verhandelingen hierop geopend zijnde, bleken Schrijvers te zijn van de bekroonde Verhandeling op N°. 2. de Heer A. J. LASTDRAGER, *Kontroleur der indirecte belastingen te Utrecht, thans te Amsterdam*; van de bekroonde Verhandeling onder N°. 3. de Wel-Eerwaardige Heer H. HEPPENER, *Leeraar bij de Hervormde Gemeente te Dragten*; en van de bekroonde Verhandeling onder N°. 6. de Wel-Eerwaardige Heer P. VAN DER WILLIGEN, *Leeraar der Hervormde Gemeente te Thiel.*

Waarna de Naambriefjes, tot de onbekroonde Verhandelingen behoorende, ongeopend, werden verbrand.

Hier op werd door den Secretaris herinnerd, dat,

dat, om te beantwoorden *voor den eersten van Wintermaand* 1818, onder de daarbij vermelde uitlovingen, opgegeven waren:

N°. 1. *Welke is de geschiktste wijze, en welke zijn de meest gepaste middelen, om de Aardrijks- en Geschiedkunde, bij het onderwijs in de lagere Scholen, dienstbaar te maken, zoo wel ter beschaving van het verstand, als ter vorming van het hart, bij de jeugd uit de min gegoede klasse, opdat beide deze Wetenschappen voor dezelve geene bloote klanken eener ijdele praalvertooning zijn?*

De gewone Goude Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

N°. 2. *Daar de inrigting der* Lancaster-Scholen *in* Engeland, *niet alleen aldaar, maar ook elders in Europa, sedert de laatste jaren de aandacht tot zich trekt, niettegenstaande het Openbaar- en Armen-Onderwijs in ons Vaderland, vele jaren vroeger heeft plaats gehad, en zich aanmerkelijk verder uitstrekt dan de bedoelingen bij de genoemde Engelsche Scholen, zoo als dit, met opzigt tot de* Stads-Armenscholen te Amsterdam, *overtuigend is aangetoond in het Stukje, getiteld:* de Lancaster-Scholen in Engeland, vergeleken met de Stads-Armenscholen te Amsterdam, *op last der Curatoren dezer Scholen uitgegeven. — Daar het ondertusschen zeker is, dat niet in al de gemeenten van het Vaderland eene zoodanige gelukkige gelegenheid bestaat en misschien ook niet bestaan kan, als te* Amsterdam, *en echter* alle *kinderen van arme of onvermogende ouders, aanspraak op onderwijs in de noodzakelijkste kundigheden hebben, even als zulks door het belang der burgerlijke maatschappij dringend gevorderd wordt, zoo word gevraagd:*

Een onderzoek, waar bij men zich de beantwoording der volgende vragen hebbe voor te stellen.

Tot hoe verre moet, volstrekt noodzakelijk *het onderwijs in* Openbare *en* Armen-Scholen, *zich uitstrekken? Zijn er voordeelen te hopen of nadeelen te vreezen, wanneer dit onderwijs zich verder en tot hoogere kundigheden uitstrekt, indien de omstandigheden dezer Scholen zulks toelaten? en eindelijk: Welke is de beste leerwijze om in de Openbare Armen-Scholen in het Koningrijk der Nederlanden, het volstrekt noodzakelijke*, in den kortsten tijd, aan het grootst getal kinderen, en op de minst kostbare wijze te leeren?

De gewone Gouden Medaille, benevens twintig Gouden Dukaten.

N°. 3. *Eene natuurlijke Historie onzes Vaderlands, of wel een beknopte natuurkundige beschrijving van al die voorwerpen, in de drie rijken der Natuur, welke afzonderlijk of bij uitsluiting, of ook gemeen met andere landen, in het Koningrijk der Nederlanden worden gevonden.*

De gewone Gouden Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

N°. 4. *Eene geschiedenis van* alle *de Nederlanden van derzelver vroegste tijdperken af, tot op de afschudding van het Spaansche juk, door de zeven vereenigde Provincjen.*

De gewone Gouden Medaille.

Hier na werden door de Vergadering zes nieuwe Prijsstoffen gekozen, waar door, met de genen welke, volgens de Wetten der Maatschappij, andermaal moeten worden opgegeven, de lijst der Prijsvragen, om te beantwoorden *voor den eersten van Wintermaand* 1819, is:

N°. 1. „ *Een Handboek, of Gids des gedrags voor jonge Lieden van veertien jaren en daar boven; bevattende de zedelijke pligten, welke in het bijzonder in dien leeftijd te pas komen, en de gevaren en nadeelen, waar aan jonge lieden, door verzuim van gezegde pligten, zich blootstellen;*

met onderrigt en waarschuwing, om zich daar voor te hoeden."

De aldus opgehangene Prijsstoffe, wijst genoegzaam aan, wat bedoeld, en bij het dingen naar den prijs, ten nutte der jonge lieden van den vermelden leeftijd, gedaan moet worden; dat is, tot welke punten en hoofdzaken men zich bij het schrijven bepalen moet. Hetgene verder is in acht te nemen, is hier in gelegen: dat men onder het schrijven gedurig denke aan den zeer jeugdigen leeftijd, waarvoor het stuk zal moeten dienen, en alzoo aan de mate des verstands en de kracht der bevatting en des oordeels, welke men kan onderstellen in gezegden leeftijd te kunnen werken. Voorts, dat men zich toelegge op duidelijkheid en klaarheid, en het vermijden van afgetrokkene wijsgeerige voorstellingen; en dat men poge door eene aangename, den leeslust uitlokkende voordragt, de jonge lieden, dien het stuk zou mogen ter hand komen, als het ware, tot het bestuderen van het daar in ondersteld wordende belangrijke, aan te sporen.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 2. „*Een volledig overzigt van de belangrijke reizen der Nederlanders, zoo te Land als ter Zee; met ontwikkeling der voordeelen, die dezelve aan de Kunsten en Wetenschappen, en aan de welvaart des Vaderlands hebben toegebragt.*"

Het woord *Overzigt* zal hen, die naar den Eereprijs op dit onderwerp verkiezen te dingen, genoegzaam doen zien, dat hier geenszins gevorderd wordt: *Volledige Reisbeschrijvingen*, (welke ongetwijffeld te talrijk zijn, om in een gewoon boekdeel bevat te worden, en waarvan de meesten ook afzonderlijk het licht zien,) maar alleen korte beschrijvingen, volledig, zoo verre het bekende getal daarvan betreft, en be-

lang-

langrijk gemaakt door de ontwikkeling der voordeelen in de vraag vermeld.

De gewone Gouden Medaille en tien Gouden Dukaten.

N°. 3. *Een betoog van de diepe wijsheid en groote menschenkennis van* JEZUS, *doorstralende in zijne leere en leerwijze, in zijne verhalen en gelijkenissen; in zijnen dagelijkschen omgang en zijne verkeering met zijne leerlingen, zijne vijanden en andere menschen.*

Bij het schrijven van dit gevraagde betoog, moet vooral, met opzigt tot 's Heilands leer en leerwijze, acht geslagen worden op de tijden, plaatsen en gelegenheden, bij welke Hij sprak; op de taal en uitdrukkingen van welke Hij zich bediende — op de vooroordeelen naar welke Hij zich schikte, of welke Hij bestreed; op den staatkundigen toestand des Joodschen Volks van zijnen tijd — hunne geschiedenis, godsdienst, en de bijzondere aanhangen (Secten) onder hen; als mede hunne bijzondere denkbeelden omtrent den Messias. Bij het beschouwen der verhalen en gelijkenissen door JEZUS gebezigd, moet men vooral letten op het hoofddoel der voorstelling; op het oogmerk der vergelijking; op de treffende lessen, die van ter zijde gegeven worden; op de denkwijze, de omstandigheden der toehoorders; enz. Bij het voordragen van hetgene den dagelijkschen omgang van JEZUS betreft, merke men op, hoe Hij dikwerf antwoordde met zwijgen, met gebaarden, of uit de gedachten, de gezindheden en bedoelingen, welke Hij op het gelaat der genen, met wien Hij iets te doen had en in hunne harten, las; en men moet trachten daar uit te doen begrijpen, dat zijne antwoorden, somtijds in het geheel niet schijnen te slaan op de Hem gedane vragen; ter-

wijl men telkens en het navolging- en het bewonderenswaardige moet pogen aantewijzen.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 4. *Welke zijn de oorzaken, dat zoo vele Huwelijken, vooral onder de geringere klasse, ongelukkig uitvallen? Welke zijn de beste middelen ter voorkoming of wegneming derzelven? En wat moet door de volwassene jeugd en door de aan elkander verbondenen, in acht genomen en betracht worden, ten einde de Huwelijken, over het algemeen, het wezenlijke en duurzame geluk der Echtelingen en dat der geheele menschelijke Maatschappij meer bevorderen?*

Men verwacht in de Verhandeling, welke ter beantwoording dezer Prijsvraag zal worden geschreven (na eene gegronde opgave van hetgene een goed huwelijk kan worden genoemd, en de wegen, welke men moet inslaan, om er de meeste hoop op te kunnen hebben) eene mensch- en oordeelkundige opsporing der bedoelde oorzaken, te zullen vinden; de middelen ter voorkoming en wegneming daarvan op zulk eene duidelijke en bevatbare wijze aangetoond en voorgedragen te zien, dat, bij welwillenden, het aanwenden en in het werk stellen derzelven gemakkelijk en met graagte kan geschieden. De aanwijzing van hetgene, door de bedoelden in de vraag, kan en behoort gedaan te worden, moet derwijze ingerigt worden, dat de noodzakelijkheid en pligtmatigheid, ongezocht, in het oog vallen. Aangevoerde voorbeelden, in het een en ander opzigt, hetzij uit wezenlijke gebeurtenissen genomen, hetzij uit verzonnen voorbeelden, uit de mogelijkheid, ontleend, zouden alzins gepast en tot nut en voordeel kunnen gebezigd worden.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 5.

N°. 5. *Waardoor, en op welk eene wijze is het best, den smaak van den gemeenen man, ten aanzien van het kiezen van vermaken en uitspanningen, en hetgene de verkeering met zijns gelijken en ook andere lieden aangaat, te verbeteren?*

In deze Verhandeling moet, voor alle dingen, het dorre en drooge des betoogs worden vermijd, zal dezelve bij hen, voor wien zij zal moeten dienen, doel treffen. Daar in dezelve ook, in vele opzigten, het te keer gaan van vooroordeelen wordt vereischt, moet dit met beleid geschieden. En zal het niet weinig tot een aangenaam en bevallig onderwijs toebrengen, de voordeelen der beschaving en verbetering van smaak, in voorbeelden van lieden uit den kring dier menschen, voor dewelken men schrijft, te doen opmerken.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 6. *Op hoedanig eene wijze kan men, op de beste wijze, den, voor elk een, zoo kostbaren tijd besteden, ten einde, in alle opzigten te ontgaan de nadeelen, welke, onvermijdelijk, uit de ledigheid geboren worden?*

In het schrijven eener Verhandeling, om ter beantwoording van deze Prijsvraag te dienen, behoort men voor alle dingen zich voortestellen de bevlijtiging van kort- en beknoptheid, overmits het onderwerp zoo rijk van stoffe in zich zelve is. Men behoort zich te onthouden van die dichterlijke inkleedingen, waartoe men hier zoo ligtelijk aanleiding vinden en afgeleid kan worden; en zulks, omdat men daarin zeer gemakkelijk zou kunnen overslaan tot eenen stijl en wijze van voordragt, loopende boven de vatbaarheid dier lezers, welke men zich voor zijne Verhandeling moet voorstellen. Wat eigenlijk ledigheid is, moet met alle onderscheiding

worden beschreven, omdat vele menschen, voorál in de mindere klassen, nog dan beweren, niet aan ledigheid onderworpen te zijn, als zij het reeds met der daad zijn; den kostbaren tijd in beuzelingen en nietigheid jammerlijk doorbrengende en vernielende. Even gelijk als in andere werken der Maatschappij, moet in eene Verhandeling over het vermelde onderwerp, duidelijkheid bij eenvoudigheid gevonden worden. Weet men zijn bedoelde betoog in verhalen en het opgeven van voorbeelden te bewerken, men zal zoo veel te beter het behagen daarvan kunnen te gemoet zien.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 7. „*Kort Begrip der algemeene Geschiedenis, bevattende de gebeurtenissen van den jare* 1795 *af, tot op den vrede van* Parijs, *in den jare* 1815 *voorgevallen; moetende dienen tot een vervolg op het, door de Maatschappij ten jare* 1799, *en vervolgens, uitgegevene Schoolboek: Kort Begrip der algemeene Geschiedenis, gevolgd* naar Curas *en* Schröck."

Daar dit stuk een vervolg moet zijn, op het in de vraag vermelde Werk, zal het genoegzaam zijn den Schrijvers naar den hier voor bestemden Eereprijs, te herinneren, dat de wijze van bewerking dezelfde moet zijn als daar in gevolgd is. Daar intusschen dit onderwerp, meer dan eenig ander, vatbaar is tot kwetsing van godsdienstige of staatkundige begrippen, wordt bij dezen den Schrijveren boven en behalve de algemeene bepalingen der Maatschappij, in het bijzonder berigt: dat geen der antwoorden den uitgeloofde Eereprijs zal kunnen toegewezen worden, waar bij niet de strengste onpartijdigheid in beide opzigten is in acht genomen. Het zijn alleen daadzaken welke verlangt worden, en geenszins bijzondere meeningen over dezelve

van den Schrijver, al ware dezelve slechts door bijvoegelijke naamwoorden uitgedrukt.

De gewone Gouden Medaille, benevens twintig Gouden Dukaten.

N°. 8. „*Welke zijn de meest geschikte en doelmatige middelen, welke zoude kunnen worden aangewend, zoowel door bijzondere Personen als deze Maatschappij, om voor te komen, dat het goede, hetwelk de Kinderen, op welingerigte Scholen, door een doelmatig onderwijs geleerd hebben, na het verlaten derzelven, in hunnen leeftijd niet weder verloren ga?*"

Nota. Behalve de hier onder volgende *algemeene* bepalingen, is deze laatstgemelde Prijsstoffe onderworpen aan de volgende *bijzondere*.

A. Elk der Schrijvers, welke naar dezen Eerprijs dingt, staat zijn antwoord, onvoorwaardelijk, en in vollen eigendom aan de Maatschappij af, om daarvan dat gebruik te maken, hetwelke zij, ter volmaking van het door haar verlangde Stuk, zal vermeenen te behooren: hetzij (ingevalle van bekrooning) ter aanvulling van het bekroonde Stuk: hetzij (bij niet bekrooning) tot het zamenstellen van een nieuw geheel.

B. Aan elken niet bekroonden Schrijver, uit wiens Stuk eenige (al ware het slechts een enkel) middelen zijn overgenomen, zal, in de Algemeene Vergadering des jaars 1821 worden aangeboden eene *Zilvere Medaille*, zoo hij, op de uitnoodiging, daartoe in het Programma dezer Vergadering te plaatsen, binnen den tijd van zes weken na de dagteekening van hetzelve, vrijheid verleend tot het openen van zijn naambriefje.

Deze vraag, zoowel als de daar onder geplaatste *bijzondere* bepalingen, toonen duidelijk het oogmerk aan, om eene *verzameling* van middelen te verkrijgen, welke naar onderscheidene plaatselijke gelegenheden zouden kunnen aangewend

wend worden; terwijl daar door geenszins uitgesloten, maar integendeel daarbij verlangd worden, opgaven van de zoodanigen, welke, hetzij van Gouvernementswege, Gemeentebestuuren, Diakeniën of andere Armbesturen, zoude kunnen aangewend worden.

De gewone Gouden Medaille en tien Gouden Dukaten.

Ieder, die naar den Prijs wil dingen, zal zijne Verhandeling in de Nederduitsche of eenige andere levende taal, mits met Italiaansche letteren, en, in welke dezer talen ook, door eene andere hand, dan de zijne, geschreven, *voor* of *op den eersten van* Wintermaand, der daarbij vermelde jaren, *vrachtvrij*, moeten bezorgen, onder het adres van den Algemeenen Secretaris der Maatschappij, ter Vergadering van Hoofdbestuurders, in het Gebouw *de Zon, op den Singel, bij den Blaauwburgwal, te Amsterdam.* Voorts zij den Schrijveren berigt: dat elk *bekroond* Stuk een eigendom wordt van de Maatschappij, waar van de Schrijver, door de bekrooning, aan haar eenen onvoorwaardelijken afstand doet, om daar mede, en daar van, met en benevens den naam des Schrijvers, zoodanig gebruik te maken, als zij zal bevinden noodig te zijn, tot beveiliging van het regt van eigendom, op de door haar uit te gevene Werken. Eindelijk is het van belang voor de Schrijvers, dat derzelver stukken, duidelijk en leesbaar afgeschreven worden, daar het *moeijelijk* leesbare geenen anderen dan nadeeligen invloed op de beoordeelingen kan hebben, en het *onleesbare*, dezelve daar aan geheel zoude onttrekken.

Op last der Maatschappij:
HENDRIK RAVEKES,
Algemeene Secretaris.

Amsterdam,
den 31sten van Oogstmaand, 1818.

SCHOOL

SCHOOL-NIEUWS.

NIJMEGEN.

Den 10den Sept. Heden geschiedde alhier, bij gelegenheid der gewone halfjarige promotie, de openbare prijsuitdeeling aan de Latijnsche *Schooljeugd*, en ontvingen de uitmuntende Jongelingen, A. W. VAN ROGGEN, J. A. COENEN, C. A. VAN MANEN VERWOERT, J. J. L. VAN DER BRUGGHEN, F. H. J. MAURY en H. F. ARNOLD, de prijzen van promotie, die zij, elk in zijne klasse, verdiend hadden: vervolgens werden de genen, die in de eene of andere wetenschap, de meeste vordering gemaakt hadden, met prijzen van naarstigheid begiftigd: te weten in het Grieksch: F. H. J. VAN WASSENAER, W. VAN KUIJK en F. H. A. EX ALTO D'ALMARAS; in de algemeene geschiedenis J. A. COENEN, J. C. G. VIEWEG en H. F. ARNOLD, in de oude Aardrijkskunde F. H. J. MAURIJ; in de nieuwe Aardrijkskunde C. E. STOLK; in de Wiskunde F. C. TH. VAN SANDWIJCK, C. ALDUS en J. A. CARLIER. Van alle welke Jongelingen de eerstgenoemde, naar de Akademie bevorderd wordende, van de Scholen affcheid nam, met eene redevoering *de Noviomago omnium terrae Batavae oppidorum et antiquitate et origine nobilissimo*, waar na ook de overigen op eene bevallige wijze, deels in versmaat, deels in ongebonden stijl, eenigen in het latijn, anderen in het nederduitsch, Heeren Curatoren voor de ontvangene eerbelooningen bedankten: zijnde de gansche plegtigheid met een fraai instrumentaal muzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

 ZUT-

ZUTPHEN.

Den 15ten Sept. 1818. Heden des voormiddags ten elf ure, werd alhier op het groot Auditorium, de halfjarige promotie onzer Latijnsche Schooljeugd gehouden, welke op den 15den Julij l. l. een voldoend examen had afgelegd, van hare vorderingen, zoo in de Grieksche en Latijnsche talen, als in de overige wetenschappen.

Bij deze gelegenheid hield de Rector J. LENTING, eene promsio: *de utilitate et necessitate studii literarum Graecarum Latinarumque, iis praesertim, qui alicui doctrinae operam in academia daturi sunt.*

Vervolgens werden tot de hoogste of eerste Klasse bevorderd, C. H. VAN HERWERDEN JR., J. H. M. VAN KERKWIJK en A. R. C. RENSINK, van welke de twee eersten met prijzen werden begiftigd.

Op des Conrectors School werden prijzen geschonken aan W. J. SWAVING en A. C. VAN ELDIK THIEME, die te gelijk met B. J. RUEMPOL, van de vierde naar de derde klasse overgingen, terwijl van des Praeceptors School tot die van den Conrector, of van de vijfde naar de vierde klasse werden gepromoveerd: D. EVERINK, A. HISSINK; H. K. S. SNETHLAGE en J. L. C. VAN ESSEN; van welke echter slechts de eerste een prijs ontving.

Ook werden op deze School prijzen toegedeeld, aan B. S. SNETHLAGE, die van de zesde tot de vijfde klasse is bevorderd; als mede prijzen van naarstigheid, aan de op de zesde klasse zich bevindende leerlingen J. W. THIEME en S. W. HARENBERG, welke laatste echter door ziekte verhinderd werd, de promotie bij te wonen.

Overigens ontving C. H. VAN HERWERDEN JR., den prijs in de klasse der Wiskunde, J. H. M. VAN KERKWIJK, dien in de oude en nieuwe Aardrijks-

kun-

kunde; W. J. SWAVING, dien in de oude en nieuwe Geschiedkunde, en H. J. RUEMPOL, dien in de Griekſche en Latijnſche Fabelkunde.

Alle de bekroonde Leerlingen hebben met veel bevalligheid hunne *gratiarum actiones* gereciteerd, terwijl een wel bezet orchest, deze plegtigheid, die ten algemeenen genoegen afliep, veraangenaamde.

TIEL.

Den 10den September. Na den afloop van het examen der Latijnſche Schooljeugd, het welk den 26ſten Junij l. l. plaats had, werd heden de promotie in de groote Kerk gehouden.

De Rector C. F. NAGEL, opende deze plegtigheid met eene redevoering: *utrum lingua latina prius discenda ſit, an graeca.*

Vervolgens werden de prijzen uitgedeeld, C. P. VAN LIDTH DE JEUDE, ontving er eenen van naarstigheid: A. CAMPAGNE, M. VAN DER HEIJDEN MOLL, A. HAKMAN BAL en J. KOSTERS, werden met dezelve tot hoogere klasſen gepromoveerd, terwijl de geheele handeling, vooraf gegaan afgewisſeld en geſloten, door Orgelmuziek, ten genoege der aanwezigen, ten einde liep.

DELFT.

Den 10den Aug. werd alhier de gewone prijsuitdeeling en promotie, van de Leerlingen der Latijnſche Scholen openlijk, en met de gewone plegtigheid in de Franſche Kerk gevierd, en met een fraai Orgelmuziek geopend, daar na hield de door zijne kunde en vlijt zeer lofwaardige Jongeling P. TEDING VAN BERKHOUT, die den geheelen School-curſus had afgeloopen, en nu tot de Akademiſche lesſen was bevorderd, in tegenwoordigheid van een aantal zeer kundige toehoorders, eene redevoering, door hem zelven gekozen, opgeſteld en bewerkt, *de illustrium quorundam delphicorum civium vita et moribus.* Hier na werd hij met eenen aanzienlijken eereprijs

prijs beschonken. Behalven dezen gewonen eereprijs, ontving die zelfde Jongeling ook eenen buitengewonen prijs, wegens zijne gemaakte vorderingen in de Geschiedenis, Romeinsche Oudheden, Fabelkunde, Aardrijkskunde en Mathesis, en werd door den Rector A. W. GEERS, met eene fierlijke en treffende aanspraak, *carmine elegiaco*, wegens deze zijne bevordering geluk gewenscht.

Vervolgens geschiedde ook de bevordering tot hoogere klassen en orden, en uitdeeling der prijzen, aan de volgende in naarstigheid meest uitmuntende Jongelingen:

Van de onderste orde der tweede klasse tot de hoogste werd bevorderd J. J. DE GELDER. Van de derde klasse tot de hoogste orde der tweede klasse, P. O. VAN DER CHIJS. Van de hoogste orde der vijfde tot de vierde klasse, A. W. GEERS en A. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER. Van de onderste tot de hoogste orde der vijfde klasse A. H. VAN DER BOON MESCH. Van de hoogste orde der zesde tot de onderste orde der vijfde klasse, J. WIJNMALEN en W. MACQUELIJN,

Alle deze verdienstelijke Leerlingen, hebben aan Heeren Curatoren hunnen dank op eene gepaste en zeer bevallige wijze betuigd, waar na deze plegtigheid, door een fraai Orgel-Muziek, even gelijk dezelve begonnen was, werd gesloten.

LEIJDEN.

Den 26sten Aug. Heden had hier op de gewone wijze, de uitdeeling der prijzen plaats, aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen.

De verdienstelijke Jongelingen S. J. E. RAU en E. G. LAGEMANS, werden met prijzen naar de Hooge School bevorderd. De eerste deed eene redevoering *in laudem Epicuri*, de tweede *de Musica*. Eerstgemelde ontving ook nog eenen prijs, wegens betoonden ijver in de Wiskunde.

Ver-

Vervolgens werden er prijzen toegekend, aan de veelbelovende Leerlingen, W. WENCKEBACH, J. L. EGELING, J. F. VAN BEMMELEN, M. P. VAN DER DOES, D. T. SIEGENBEEK, G. A. SALOMON HUIGENS, G. H. SURINGAR, R. PIT, N. J. ROLDANUS, G. J. VAN HERZEELE, J. C. FORTMAN, J. B. MOQUETTE, J. J. AKERSLOOT.

In de Wiskunde, Wiskundige Aardrijkskunde, gebruik der Globes, enz. aan W. WENCKEBACH, D. T. SIEGENBEEK, G. H. SURINGAR, E. H. RENGERS.

Door alle deze Leerlingen werden, in Latijnsche versen, korte dankbetuigingen aan Heeren Curatoren opgezegd.

GORINCHEM.

Den 11den Aug. Heden is alhier de jaarlijksche promotie onzer Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gevierd. Onze Rector G. W. BOOT, opende dezelve met eene gepaste *prolusio*, vervolgens werd van de hoogste klasse tot de Akademische Studien bevorderd, G. C. VAN APPELTERE, een Jongeling van eenen voortreffelijken aanleg; na het houden van eene door hem zelf gekozene wel bewerkte redevoering, *de Tito Pomponio Attico exemplo sapientiae in vita privatae*. Vervolgens is van de 2de naar de 1ste klasse bevorderd, L. BOOT, van de 3de naar de 2de M. VAN AKEN, van de 4de naar de 3de A. W. DE GRAAF, van de 5de naar de 4de L. C. VAN AKEN, van de 6de naar de 5de S. C. VAN APPELTERE en J. ROSENDAAL, zijnde nog op de laagste orde der 6de klasse, met eenen prijs van naarstigheid begiftigd, C. MEULEMAN. Alle deze Leerlingen ontvingen aanzienlijke eereprijzen, waar voor zij de H. H. Curatoren der School, op eene bevallige wijze bedankten. Voor het uitdeelen der prijzen, werd de Wel Edele Gestr. Heer Mr. A. VAN HOLIJ, Burgemeester dezer Stad, als nieuw

nieuw aangesteld Curator onzer Latijnsche School, door den Rector plegtig begroet en ingezegend. Het een en ander is, tot genoegen van eene aanzienlijke schare van toehoorders, verrigt.

BOLSWARD.

Den 28sten Julij 1818. Heden had alhier het halfjarig examen der Latijnsche Scholen plaats; 's voormiddags gaven alle de Leerlingen, in het openbaar onderzoek, bewijzen, dat zij van het zoo wel ingerigt onderwijs van den verdienstelijken Rector, den Wel Ed. Heer S. W. SCHIPPERS, een goed gebruik hadden gemaakt. 's Namiddags had de openlijke bevordering der Leerlingen, en de uitdeeling der prijzen plaats, in het Kerkgebouw der Doopsgezinde Gemeente, die hetzelve, als hier toe meest geschikt, op verzoek van Heeren Curatoren, wel had willen afstaan. Na eene korte aanspraak van den Rector, beklom de zeer gevorderde Jongeling DOUWE JANS FABER, den Predikstoel, en hield eene redevoering: *de Atheniensibus, artium scientiarumque laude et virtute bellica clarissimis*, waar mede zijn Ed. van de Scholen afscheid nam, en, met een aanzienlijken prijs begiftigd, naar de Hooge School bevorderd werd. Met gepaste aanspraken van den Rector, werden tevens tot hoogere klassen bevorderd, de volgende verdienstelijke Jongelingen van de 3de tot de 2de klasse, M. M. SCHIM VAN DER LOEFF, van de 4de tot de 3de F. H. BURGHGRAAF, en van de 6de tot de 5de S. R. STEENSMA, D. BAARS en S. G. RIJGERSMA, van welke de drie eerstgenoemden, voor de ontvangene fraaije prijzen, zeer bevallig hunnen dank betuigden. Deze plegtigheid, welke voor eene zeer aanzienlijke Vergadering verrigt is, werd door den Rector besloten, met het reciteren van een fraai dichtstuk, *tot lof van Scipio den Afrikaner*.

SNEEK

SNEEK.

Den 17den Julij 1818. Heden voormiddags te tien ure, werd hier, in tegenwoordigheid van Heeren Burgemeesteren en Curatoren, als mede van verscheidene Begunstigers der Latijnsche en Grieksche talen, het sedert vele jaren in onbruik geraakt examen der Latijnsche Schooljeugd gehouden, terwijl des namiddags ten drie ure, in de Kerk der Doopsgezinden, op den Cingel alhier, de Heer H. AMERSFOORD, den post van Rector dezer School, met eene fraaije oratie: *De Educationis puerorum apud Athenienses praestantiae*, plegtig aanvaardde; waar op de zeer vlijtige en verdienstelijke Jongeling P. FEENSTRA, met eene door hem zelven vervaardigde redevoering: *de laeto, qui juveni; Academiam adituro, arridet adspectu*, tot de Akademische lessen bevorderd, en met eenen eereprijs beschonken is geworden, zijnde deze prijs door den Rector, met eene gepaste aanspraak, aan den jongen redenaar overhandigd, en door denzelven met eene wel gestelde *gratiarum actio* ontvangen.

Deze door een aangenaam Orgelmuziek afgewisselde plegtigheid, die hier in zeer vele jaren niet was gezien, droeg de algemeene goedkeuring weg, en wij mogen ons vleijen, dat onze, door den drang der tijden en andere omstandigheden geheel vervallene School, onder eenen de wetenschappen beschermenden Koning, en eenen voor het onderwijs met ijver bezielden Minister, door de kunde en vlijt van den tegenwoordigen Rector, eerlang dat aanzien, 't welk dezelve in de afgeloopen eeuwen had bereikt, weder zal erlangen.

ZWOLLE.

Den 28sten Aug. Heden middag heeft alhier op het Koor van de groote Kerk de gewone promotie der Latijnsche Scholen plaats gehad.

Bij

Bij deze gelegenheid beklom eerst de Rector G. LEEN, het Spreekgestoelte, en stond, na eene korte aanspraak gedaan te hebben, hetzelve af aan den nieuwen Conrector den Heer J. WELLING. Deze voor het nieuwe onderwijs ook met de geschiedenissen belast, hield toen eene gepaste redevoering: *de progressibus humani generis in ingenio et animo excolendo*, d. i., *over den voortgang van het menschelijk geslacht in de beschaving van verstand en hart.*

Voorts zijn met prijzen beschonken op de tweede klasse P. G. RAMAER, op de derde A. FORTUIN, op de vierde H. J. DAMMAN, op de vijfde C. P. WICHERLINK, op de eerste afdeeling der zesde klasse A. VAN HOBOKEN, en eindelijk op de tweede afdeeling dezer klasse H. L. NILANT, welke Jongelingen alle op eene gepaste wijze, deels in dicht, deels in ondicht, hunnen *dank* aan Curatoren hebben betuigd. In de *Meetkunde*, hebben den prijs bekomen op de eerste klasse N. VAN ENGELEN, op de tweede R. DE GOEIJEN, en op de derde C. SCHUITERT en W. A. W. VAN HAERSOLTE. In de Aardrijkskunde is op de eerste klasse de prijs uitgedeeld, insgelijks aan N. VAN ENGELEN, op de tweede aan A. J. TIJL, en op de derde aan D. H. WICHERLINK. En is eindelijk deze plegtigheid, welke met een fraai Orgelmuziek begonnen en geëindigd is, ten genoegen aller aanwezenden afgeloopen.

OOTMARSUM.

Den 26sten Augustus. Heden werd alhier, in de Kerk der Hervormden, het gewone halfjarige Examen, over onze Latijnsche Schooljeugd gehouden. — De Leerlingen, die zich daartoe aanboden, gaven blijken van welgemaakte vorderingen in die kundigheden, waar over bij hen werd navraag gedaan. — Na den afloop van deze verrigting, hield de Rector dezer School,

P. IM-

P. IMMINK, eene rede, strekkende *ter waarschuwing tegen het misbruik, waar voor de prijsuitdeeling bij de Onderwijzelingen al ligtelijk vatbaar is.* — Hier op had de Prijs-uitdeeling zelve plaats. In de tweede klasse werd de eerste prijs behaald, door B. HEUPINK, en de tweede door W. IMMINK, beide van *Ootmarsum*; in de derde klasse bekwam E. LOHUIS, uit de Buurschap *Agelo*, de eerste, en B. AARNINK, uit 't *Tilgte*, de tweede prijs; terwijl aan H. SLUTKEN, van *Ootmarsum*, die ter dier gelegenheid, tot hooger onderwijs bevorderd werd, een præmium promotionis werd uitgereikt. — Deze uitmuntende Jongeling, hield nu voorts, nadat de Rector hem gelukwenschend, en hoogelijk roemend had aangesproken, eene Oratio: *De bonae famae studio et existimationis:* welke redevoering hij, tot groot genoegen der talrijk zamengevloeide Toehoorders uitvoerde; en liep alzoo het gansche werk, naar wensch, ten einde. —

BREDA.

Den 9den September, de bepaalde dag tot het vieren der gewone promotie onzer Latijnsche Schooljeugd zijnde, werd deze plegtigheid door den Heere Rector A. L. KALDENBACH, met eene zeer gepaste inleiding geopend, over de woorden van CICERO, in zijnen Brief aan ATTICUS (6. B. 1. Brief.) *Cicerones pueri amant inter se, discunt, exercentur; sed alter frenis eget; alter calcaribus.* Dit verrigt zijnde, werden twee veel belovende Jongelingen G. F. C. VAN LAAK en G. A. HOPPENBROUWERS, met veel lof tot de Akademische lessen bevorderd, en met fraaije Eereprijzen beschonken, doende elk eene door hem zelven bewerkte Redevoering, de eerste: *in Laudem Theologiae*; de tweede: *De Antiquitate Poëseos ejusque dignitate atque utilitate.*

Vervolgens werden nog de volgende Jongelin-

gen met aanzienlijke Prijsen beschonken, en tot hooger klasſen en rangen bevorderd, namelijk: C. L. VON PFAFFENRATH en C. H. BODE, van de tweede naar de derde klasſe: G. A. SODENKAMP en F. REVIXIT VAN NEERSSEN, van de benedenſte tot de tweede klasſe: en van den tweeden tot den eerſten rang, op de onderſte klasſe: D. TEN CATE, welke allen hunne dankbetuigingen voor de ontvangen Eeregeſchenken, zoo in rijm als onrijm, tot genoegen van eene talrijke menigte aanſchouwers van allerlei rang en ſtaat, met veel bevalligheid en eene gepaste vrijmoedigheid hebben uitgeſproken: zijnde deze plegtigheid, waar bij zich een fraai Orgelmuziek beurtwisſelend hooren liet, door den Rector met een Latijnsch vers beſloten, waar in hij alle Beminnaren en Voorſtanders der Griekſche en Latijnſche talen, op eene gepaste wijze, uitnoodigde tot den bloei van ons Gijmnaſium te willen medewerken.

M E P P E L.

Den 1ſten Augustus 1818. Op den 17den Julij, j. l. hebben de Leerlingen der Latijnſche School alhier, in tegenwoordigheid van een aanzienlijk aantal toehoorers aan Heeren Curatoren, bij het houden van het gewone Zomer-Examen, zeer voldoende blijken van gemaakte vorderingen gegeven, in de verſchillende vakken van het gegeven wordende onderwijs; als: in de Griekſche en Latijnſche talen; oude en nieuwe Geſchiedenis, en Geographie, Mijthologie en Matheſis. Vervolgens heeft des namiddags van dien zelven dag, openlijk en plegtig in het Kerkgebouw de uitdeeling der prijſen, en de bevordering naar hoogere klasſen plaats gehad; bij welke gelegenheid, na eene korte vooraf gehoudene prolusio door den Heer Rector J. D. WETZELS, door Heeren Curatoren met Eereprijſen

ſen zijn begiftigd, op de tweede klasſe, tweede rang L. P. PRINS, van Dwingelo; — op de tweede klasſe, eerſte rang J. SLINGENBERG, van Koevorden; op de eerſte klasſe; derde rang L. SCHUKKING, eerſte klasſe, tweede rang, L. BROCADES; eerſte klasſe, eerſte rang, H. J. ENGELENBERG, alle drie van Meppel. — Alle welke Jongelingen voor de bij hen ontvangene geſchenken, in tegenwoordigheid van een aanmerkelijk aantal aanzienlijke perſonen, met veel bevalligheid hunne gratiarum actiones voor Heeren Curatoren reciteerden. — Vervolgens zijn door Curatoren van den tweeden rang, tweede klasſe naar den eerſten rang, derde klasſe bevorderd: L. P. PRINS. — Van den eerſten rang, tweede klasſe, naar den tweeden rang, tweede klasſe, J. SLINGENBERG en K. VOS. — Van den derden rang, eerſte klasſe, naar den eerſten rang tweede klasſe L. SCHUKKING. Van den tweeden rang der eerſte klasſe, naar den derden L. BROCADES, en van den eerſten rang, eerſte klasſe naar den tweeden rang, H. J. ENGELENBERG.

SCHUTTORF.

Den 21ſten Julij. Heden werd alhier het gewone jaarlijkſche School-Examen gehouden, de Heer Rector ... VISSING, opende hetzelve, met eene korte aanſpraak, in de Latijnſche Taal: *De neſesſitate et mediis culturae animi et corporis.* Hier op werden de Leerlingen onderzocht. In de eerſte klasſe, onderſcheidde zich, de uitmuntende Jongeling, Æ. KRUDOP, van Elburg, op eene voordeelige wijze, en werd wegens zijne buitengewone vorderingen, met een ſchoon boek beloond. In de tweede klasſe, werden de beide Jongelingen G. TIBBE en F. HARTGERINK, uit Schuttorf, den prijs der naarſtigheid, waardig geacht.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

ALTFORST EN APPELTERN. Na dat onze Leeraar, S. G. PRINS, beroepen te *Chaam* en *Baarle-Nassau*, op den 10den Augustus, l. l., in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. B. TE GEMPT, Pred. te *Batenburg*, door den daartoe van wege het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen* Gecommitteerden Ds. M. T. H. EXALTO DALMARAS, Pred. te *Ooij* en *Persingen*, behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn Wel Eerw. op den 16den, afscheid van ons genomen, predikende over *Ps.* LXXIII: 28*b*.

HEES, NEERBOSCH, HATERT EN WEURT. Heden den 16den Augustus, is onze Leeraar, J. STOLK, in den H. Dienst onder ons bevestigd, door Ds. P. VAN LAREN, Pred. te *Beuningen* en *Ewijk*, Consulent dezer Gemeente, wiens tekst was *Joh.* XIII: 34; en heeft zijne Intre-Leerrede gehouden, met de woorden van Paulus, *Rom.* X: 15*b*. *Gelijk geschreven is* enz.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN vakant. Zie April 1818.

NISTRIK EN BALGOIJ staat vakant te worden. Zie Junij 1818.

HERVELD vakant. Zie Julij 1818.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN, den 23sten Aug. Dezen avond vierde een onzer Leeraren Ds. J. VAN DER LINDEN,

ge-

gedachtenis van zijnen vijf- en twintig jarigen Evangeliedienst. Deszelfs tekst was *Ps.* CXVI: 12. *Wat zal ik den Heer vergelden voor alle zijne weldaden aan mij bewezen.* Hij werke nog zeer lang in de Gemeente, tot eenen uitgebreiden zegen!

DOESBURG, der 27sten Aug. Heden stierf aan een verval van krachten, in den gezegenden ouderdom van 77 jaren en drie dagen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. J. DE ROLLER, sedert twee jaren Emeritus Pred. alhier; na dat zijn Wel Eerw. deze Gemeente 43 jaren, zoo wel door woord als voorbeeld, met allen ijver en getrouwheid, zoo lang zijne krachten toelieten, gesticht had, na vooraf eenige jaren in de Gemeente van *Bredevoort*, in het werk des Heeren gearbeid te hebben, nalatende eene hartelijke bedroefde Weduwe. Beide onze Leeraars, SANDBERG en VAN TRICHT, hebben op den eerstkomende Zondag, aan hunnen achtenswaardigen vriend en medebroeder gedacht, de eerste in de voormiddag-beurt, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13. en de laatste in den achtermiddag godsdienst, in de voorafspraak, waar bij zij de Gemeente aan het goede, door den braven overledenen Leeraar herinnerden, de verpligting aantoonden daar uit voortspruitende, om zijn naam in zegening te houden, en zijne lessen op te volgen.

BORCULO staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

T I E L.

AVEZATHEN, den 23sten Aug. Heden predikte onze van hier naar *Sneek*, vertrekkende Leeraar, Ds. H. TIMMERS, afscheid. Ten tekst had hij daar toe gekozen, *Jac.* I: 17. *Alle goede — omkeeringe*, en was des Woensdags te voren van zijne betrekking op deze Gemeente, den Kerkeraad en de Tielsche Classis behoorlijk

ontslagen. Daar zijn Excellentie de Directeur Generaal, reeds gunstige handopening had verleend, om tot het doen eener beroeping, onder nadere approbatie van Z. M. over te gaan, vergaderde dan ook nog op denzelfden dag, de Kerkeraad met den Consulent, en beriep Ds. J. CORELL, Pred. te *Meerkerk*, uit het drietal, waar op behalve zijn Eerw. ook geplaatst waren: Ds. J. S. WOR, Pred. te *Randwijk*, en Ds. L. M. LOBRIJ, Pred. te *Ottoland* en *Nederblokland*, met dat gevolg, dat de beroepene, onder inwachting van de benoodigde goedkeuringen, besloot, tot ons te komen. Zoo dat wij alle redenen hebben, om te hopen, dat deze Gemeente niet lang meer vakant zal zijn.

ZOELEN, den 13den Sept. Heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. N. W. KIST, in den dienst onzer Gemeente ingezegend. Bij afstand van Ds. P. VAN DER WILLIGEN, Pred. te *Tiel*, die als Consulent dit werk had moeten verrigten, bevestigde hem zijn Oom, Ds. E. KIST, Pred. te *Dordrecht*, eene Leerrede daar bij houdende, over de woorden van Paulus, 1 *Cor.* XIV: 12. *Zoekt dat gij — tot stichting der Gemeente*; terwijl, bij de inzegening met oplegging der handen, tegenwoordig waren: de Predikanten HERMSEN, van *Rijswijk*. REPELIUS, van *Echteld*. SPECHT, GRIJP en VAN DER WILLIGEN, van *Tiel*. DORDES, van *Ingen*. ALPHERTS, van *Ommeren*. HERDERSCHE, van *Ravenswaai*. VAN DIEST, van *Buren*. DE GEER, van *Lienden*. BITTER, van *Ochten*. VAN STEDEN, van *Maurik*. BEKKING, van *Beest*. DE GIDS, van *Herewaarden*. DE JONGH, van *Varik*. TEN BOSCH, van *Amsterdam*. VAN DER FELTZ, van *Katwijk aan den Rhijn*. VERWEIJ, van *Alem* enz. KROL, van *Lith*. WOLTERBEEK, van *Wamel* en *Dreumel*, en DOESBURG, van *Wijk bij Duurstede*. De bevestigde hield zijne intrerede over *Joh.* XVI:

Joh. XVI: 33*b*. *Hebt goeden moed, ik heb de wereld overwonnen.*

BOMMEL.

HURWENEN, den 9den Aug. Den 2den l. l., maakte onze Leeraar, Ds. H. VAN DER LINDEN, ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Waterland* (*Kerkje*,) onder de Clasſis van *IJzendijke*, had ontvangen, en heden, dat hij die beroeping had aangenomen. Zoo dat HURWENEN ſtaat vakant te worden.

METEREN ſtaat vakant te worden. Zie Julij 1818.

GELLIKUM EN RENOIJ vakant. Zie Aug. 1818.

VUREN EN DALEN. Zie Aug. 1818.

HARDERWIJK.

OLDEBROEK. Onze Leeraar Ds. A. MOOJEN, genoot den 21ſten Junij l. l., het voorregt, om zijne zes en veertig jarige Evangelie bediening, onder ons, met ootmoedige dank erkentenis aan den God zijnes levens plegtig te vieren; naar aanleiding van den daar toe gekozen tekst *Jeſ.* XLV: 24*b*. *Gewisſelijk in den Heere zijn geregtigheden en ſterkte!*

HIERDE. Onze Leeraar Ds. J. H. HARTMAN, den 27ſten Junij l. l., eene beroeping tot Predikant te *Wijk*, onder de Clasſis van *Heusden*, ontvangen hebbende, heeft na beraad voor dezelve bedankt, en zich op den 12den Julij wederom op nieuw aan onze Gemeente verbonden, daar toe ten tekst nemende *Hand.* XXVI: 17*b* en 18.

HARDERWIJK. Uit het in de vorige maand vermelde twaalftal van Predikanten, is door den Kerkeraad den 17den Augustus l. l. dit zestal gemaakt;

DD. J. R. IMMINK, Predd. te *Harmelen*. J. LUBBERTI AUGUSTINI, te *Zuidbeijerland*. PH. GIL-

VERGIETER HOOGSTAD, te *Lochem*. L. VALK, te *Steenbergen*. J. TROOSTENBURG DE BRUIN, te *Borne*. M. P. MEELBOOM, te *Jutphaas*.

Er zijn aanstonds op het drietal geplaatst:

DD. AUGUSTINI, TROOSTENBURG DE BRUIN en MEELBOOM.

Waar uit den 27sten Aug. tot derden Predikant dezer Gemeente, beroepen is, Ds. J. LUBERTI AUGUSTINI, Pred. te *Zuidbeijerland*, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

ERMELLO. Dewijl Ds. P. J. CALKOEN, Pred. te *Genemuiden*, voor de beroeping hier op hem uitgebragt, heeft bedankt, zoo heeft de Kerkeraad, den 6den September, onder bestuur van den tweeden Consulent, Ds. J. H. VAN NIEL, Pred. te *Putten*, als zijnde de primus Ds. L. BOUMAN, Pred. te *Harderwijk*, toen afwezig, op nieuw een drietal van Predikanten gemaakt, en daar toe benoemd:

DD. L. BAKKER, Predd. te *Nieuwe Tonge*. J. DE WAAL, te *Garderen*. en J. A. HARTMAN, te *Hierde*.

Uit welk drietal aanstonds tot Predikant in deze Gemeente beroepen is, Ds. L. BAKKER, Pred. te *Nieuwe Tonge*, die ook deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

ELBURG. Zie Julij 1818.

BARNEVELD. Zie Aug. 1818.

ZUID-HOLLAND.

ROTTERDAM.

RHOON, den 6den September 1818. Heden vierde

vierde onze Leeraar, Ds. L. VOGELENZANG, plegtige gedachtenis van zijnen vervulden 25 jarigen predikdienst, in deze Gemeente, zijn Eerw. hield bij deze gelegenheid eene doelmatige Leerrede, over de woorden uit *Ps.* XL: 11*b*. *Uwe weldadigheid en trouwe verheel ik niet.* Vooraf zong de Gemeente *Gez:* XCI. bij den aanvang der Leerrede *Ps.* CIII: 1, 2. tusfchen beide, *Ps.* CXLV: 6 *en* 7. en *Ps.* XC: 9. en aan het einde *Gez.* XCVI. Zijn Eerw's. Ringbroeders, DD. VAN DOLDER, B. ANDRIESSEN, SPIERING, STEINFERT KROESE en VAN DEN BROEK, refpective Predd. te *IJsfelmonde*, *Charlois*, *Poortugaal*, *Hoogvliet* en *Pernis*, en een aantal Leden uit derzelver Gemeenten, waren bij deze plegtigheid tegenwoordig.

SCHIEDAM, den 8ften September 1818. De Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. PRINS, Pred. te *Alkmaar*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Groote Kerkeraad ter vervulling der vakatuur, veroorzaakt door het Emeritaat van Ds. VAN GOGH, het volgende twaalftal geformeerd:

DD. S. GREGOOR, Predd. te *Zwolle*. H. CATS, te *Goes*. O. VAN TRICHT, te *Enkhuizen*: H. FRANKEN, te *Muiden*. A. VISCH, te *Wilfem*. J. P. WIJS, te *Hilverfum*. J. VAN RADE, te *Breda*. J. HERDERSCHÉE, te *Ravenswaij*. W. W. VAN BEUSEKOM, te *Velfen*. C. J. L. SCHULLER, te *Elkum*. J. VAN KUIK, te *Rijsoort*. M. P. MEELBOOM, te *Jutfaas*.

De zes eerften op het zestal, en de drie eerften op het drietal geplaatst zijnde, is beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer S. GREGOOR, Pred. te *Zwolle*.

ZEVENHUIZEN vakant. Zie Julij 1818.

L E IJ D E N.

BENTHUIZEN. Onze Leeraar, Ds. AREND-

HAVERKAMP, maakte ons op den 9den Augustus l. l., bekend, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping naar den *Oudenhoorn*, onder de Eerw. Classis van *den Briel* ontvangen, en dezelve onder inwachting, van de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring had aangenomen. Zoo dat BENTHUIZEN eerlang staat vakant te worden.

RHIJNSBURG. Op den derden dezer maand, ontvingen wij het voor ons aandoenelijk berigt, van het plotseling en onverwacht overlijden van onzen voormaligen Leeraar en Vriend, de Wel Eerw. Heer PAULUS VAN DER VEN, laatst Pred. bij de Gereformeerde Gemeente te *Monnikendam*. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer JOHANNES STOELENDRAIJER, herinnerde ons dit sterfgeval, op eene aandoenlijke wijze, terwijl zijn Wel Eerw. ons tevens opwekte, om, uit dit en andere voorbeelden, de onzekerheid van ons leven op te merken, en op het behoud onzer zielen bedacht te wezen.

DORDRECHT.

GIESEN OUDKERK. De Wel Eerw. Heer P. H. G. NAHUIS, Pred. te *Bunnik*, voor de beroeping op zijn Wel Eerw. alhier uitgebragt hebbende bedankt, zoo heeft de Eerw. Kerkeraad, den 20sten Augustus, een nieuw zestal geformeerd, en daar op gebragt:

DD. B. VAN VEEN, Predd. te *Aalburg* en *Heesbeen*. G. W. BISSCHOP, te *Veen*. A. NAGEL, te *Ethen* en *Drongelen*. P. D. WELTER, te *Poederoijen*. W. SPIERING HZ., te *Poortugaal*. B. NIEUKOOP, te *Berkenwoude*.

De drie eersten op het drietal geplaatst:

Is daar uit beroepen, B. VAN VEEN, Pred. te *Aalburg* en *Heesbeen*, welk beroep aan den Wel Edel geb. Heer dezer plaats, ter approbatie is toegezonden.

GIE-

GIESEN-NIEUWKERK... Onze Leeraar, Ds. C. DIEMONT, in wiens Evangelie-Dienst wij ons 31 jaren mogten verblijden, is den 26sten Augustus, na eene hevige ziekte van weinige dagen, in den ouderdom van 62 jaren overleden. — Ds. M. P. VAN DOESBURGH, Pred. te *Hoornaar*, die als Consulent de eerste predikbeurt waarnam, heeft de Gemeente, naar aanleiding van *Ps.* XXXIX: 5*a*., bij dit aandoenlijk sterfgeval bepaald; — Het *annus gratiae*, zal door de Leden van den Gorinchemschen Ring worden waargenomen, daar er onder de Kinderen, die zijn Eerw. heeft nagelaten, nog eene minderjarige Zoon is.

RIDDERKERK, den 12den September. Ter vervulling der vakature alhier, heeft de Kerkeraad, na verkregen handopening van den Hoog Wel geb. Jonkheer O. P. GROENINX VAN ZOELEN van *Ridderkerk*, Heere van *Ridderkerk* enz. en van den Heere Directeur Generaal, tot de zaken van den Hervormden Eerdienst, onder het bestuur van de Consulent Ds. CANNEGIETER, Pred. te *Hendrik Ido Ambacht*, geformeerd dit twaalftal:

DD. J. BONTE, Predd. te *Goederede* en *Stellendam*. J. MONTIJN, te *Almkerk* en *Emmikhoven*. G. ROMIJN, te *Bodegraven*. G. H. VAN BOLHUIS, te *Baambrugge*. A. B. BRUINING, te *Krimpen aan de Lek*. B. VAN VEEN, te *Aalburg* en *Heesbeen*. J. SJOENIS, te *Fijnaart* en *Heiningen*. E. L. DE BRUIJN, te *Wilnis*. N. VAN STEENBERGEN, te *Papendrecht*. J. SCHOONDERBEEK, te *Nijkerk op de Veluwe*. C. VAN DIEST, te *Buren* en G. H. NIBBELINK, te *Huizen*.

Uit dit twaalftal werden de zes eerstgenoemden op het zestal, en de drie eerstgenoemden op het drietal geplaatst:

En daar uit beroepen, Ds. J BONTE.

Deze beroeping door bovengemelden Am-

bachts-

bachtsheer, gunstig goedgekeurd zijnde, is daar van den beroepen dadelijk de acte overgebragt, die dezelve onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

NIEUW-LEKKERLAND. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. C. KUMSIUS, naar *Opheusden*, is, na verkregene handopening, zoo van den Ambachts-Heer dezer Plaats, den Wel Eerw. Heer J. WELDIJK, als van zijne Excellentie den Heer Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. H. J. EIJKMANS, den 1sten Augustus, dit viertal van Predikanten gemaakt:

DD. F. C. EVERAARS, Predd. te *Lopik* en *Cabaauw*. H. SCHREIJ, te *Willige Langerak*. C. VAN DIEST, te *Buren*. A. C. ROMSWINKEL, te *Willige Langerak* en *Zevender*.

En daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer F. C. EVERAARS, die, na beraad bedankt heeft; waarop den 4den September l. l., uit dezelfde Nominatie voor de tweedemaal beroepen is Ds. A. C. ROMSWINCKEL, Pred. te *Willige Langerak* en *Zevender*.

ST. ANTONIE POLDER vakant. Zie Julij 1818.

SCHELLUINEN. Zie Julij 1818.

SPIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

G O U D A.

BERG AMBACHT, den 30sten Aug. 1818. Onze Leeraar Ds. T. SANDERS, van hier naar *'s Hertogenbosch* beroepen, en welke van deze zijne Gemeente, op den vorigen Zondag, reeds afscheid genomen had, met *Joan.* XVII: 4*b.* hield heden namiddag zijne laatste Leerrede over 1 *Petr.* I: 25*a.*

MEERKERK, den 41sten Aug. 1818. Onze Leeraar, Ds. J. CORELL, op den 24sten dezer, een beroep naar de Gecombineerde Gemeente, te *Avezathen* ontvangen hebbende, maakte op gis-

gisteren, aan deze Gemeente bekend; dat beroep te hebben aangenomen.

HAASTRECHT, den 7den September 1818. Heden heeft de Eerw. Kerkeraad, gemaakt het volgende twaalftal:

DD. MUNTING, VAN SCHAGEN, VAN IJSENDIJK, VAN VOORST, EIJKMAN, BUIJN, SMIJTEGELD, VAN DER HOEK, DE VRIES, LITAERT, SCHREIJ, KLINKENBERG, VAN DOORNE, resp. Predd. te *Sprang*, *Kappelle aan den IJssel*, *Zeist*, *Doorn*, *Alblasserdam*, *Hoogblokland*, *Sleeuwijk*, *Lopiker Kapel*, *Gouderak*, *Willige Langerak*, *Sluipwijk* en *Reeuwijk*.

Op dien zelfden dag, zijn de zes eersten op het zestal, de drie eersten op het drietal geplaatst.

Den 10den September 1818 is, uit het drietal, door den Eerw. Kerkeraad beroepen: Ds. MUNTING, Pred. te *Sprang*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

NOORDELOOS. Zie Junij 1818.

KEDICHEM. Zie Aug. 1818.

B R I E L L E.

BRIELSCH-NIEUWLAND. De beroeping herwaarts, op Ds. J. STERK, Pred. te *Meteren*, uitgebragt, is door zijn Wel Eerw. aangenomen, en heeft de Kerkelijke en Koninklijke approbatie bekomen. De beroepene zal (D. V.) op den 4den October aanstaande, onder ons bevestigd worden.

GOEDEREDE EN STELLENDAM. Schoon aan den Correspondent, nog geen berigt ter plaatsing is toegezonden, kan hij evenwel met zekerheid berigten, dat Ds. J. BONTE, Pred. alhier, beroepen is te *Ridderkerk*, onder de Classis van *Dordrecht*, en die beroeping heeft aangenomen.

SIMONSHAVEN EN BIERT. Zie Aug. 1818.

OUDENHOORN. Zie Aug. 1818.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

OUDERKERK AAN DEN AMSTEL, den 6den September. Heden gaf onze Leeraar, Ds. J. D. RUIJS, ons berigt, van het zoo plotseling overlijden van een onzer vorige Leeraren, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer, P. VAN DER VEN, laatst Pred. te *Monnikendam*, ons opwekkende tot een regt Christelijk en nuttig aandenken, ook aan dezen onzen overleden Voorganger, en aan zijn werk onder ons verrigt, en de navolging van zijnen godvruchtigen wandel, in de hope des eeuwigen levens. —

AMSTERDAM vakant. Zie Junij 1818.

HAARLEM.

UITGEEST, den 23sten Aug. 1818. Ds. M. VEENSTRA, beroepen en bevestigd Pred. aan de Kust van *Guinea*, nam op heden afscheid van deze Gemeente, ten tekst behandelende *Hand.* XX: 32. *En nu Broeders! ik beveel u Gode, en den woorden zijner genade, die magtig is, u op te bouwen, en u een erfdeel te geven, onder alle de geheiligde.* Zoo dat

UITGEEST vakant is,

En men alhier, daar de gevraagde handopening, door Zijn Excellentie den Directeur Generaal, bij dispositie van den 28sten Augustus l. l., reeds verleend is, al spoedig ter vervulling van dezelve, met een gelukkig gevolg hoopt werkzaam te zijn.

WORMERVEER. Het Rekwest om handopening van Zijn Excellentie, den Directeur Generaal, bij dispositie van den 4den Augustus, reeds gunstig ingewilligd zijnde, hoopt men ook hier de vakature, wanneer het *annus gratiae*, 't welk door de Predd. van den Ring geregeld

wordt

wordt waargenomen, afgeloopen zal zijn, gelukkig weder vervuld te zien.

BEVERWIJK EN WIJK AAN ZEE. Zie Junij 1818.

HAARLEM. Zie Junij 1818.

BLOEMENDAAL. Zie Aug. 1818.

A L K M A A R.

SCHOORL, GROET EN KAMP, den 11den Aug. is door den Kerkeraad, ter vervulling der openstaande plaats, als Predikant dezer Gemeente, onder het Bestuur van den Consulent, Ds. TH. VAN SPALL, Pred. te *Koedijk*, het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. H. J. CALKOEN, Predd. te *Olst.* J. H. WORST, te *Etershem* en *Schardam.* D. T. DE HAAS, te *Scharwoude.* TH. VAN SPALL, te *Koedijk.* J. SCHARDAM, te *Holijsloot* en *Uitdam.* T. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn.* J. DIESEL, te *Bergen.* J. J. NEUMANN, te *Ter Aa.* J. B. HARTMAN, te *Warmenhuizen.* H. S. KROESE, te *Hoogvliet.* J. B. VAN LON, te *Blankenheim.* D. H. HORST, in *'t Waal* en *Hondswijk.*

Na dat de zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst waren, werd daar uit tot Leeraar, dezer Gemeente verkoren, de Wel Eerw. Heer H. J. CALKOEN, Pred. te *Olst*, welke na beraad deze beroeping heeft aangenomen.

ST. MAARTEN EN VALKOOG, den 19den Aug. is alhier ten overstaan van den Consulent, Ds. J. J. VAN DER SLUIJS, Pred. te *Schagen*, het volgende zestal gemaakt:

DD. J. DIESEL, Predd. te *Bergen.* VAN ALLEN, te *Veessen.* E. G. PEESCH, te *Callantsoog.* J. METZ, te *Oudorp* en *Oterleek.* F. C. ALTA, te *Purmerland.* F. J SMIT, Candidaat bij het Provintiaal Kerkbestuur van *Groningen.*

En is daar uit beroepen, de Candidaat F. J. SMIT,

SMIT, aan wien deze beroeping is toegezonden.

ALKMAAR, den 23sten Aug. Onze jongste Leeraar J. PRINS, van hier beroepen zijnde naar de Gemeente te *Schiedam*, heeft na beraad, voor deze beroeping bedankt, en zich heden wederom aan ons verbonden, met eene Leerrede over *Joan.* V: 34*b*. *Maar dit zeg ik, op dat gijlieden zoudt behouden worden.*

OUDKARSPEL, den 23sten Aug. Onze Leeraar Ds. N. DE GRAAF, maakte ons den 16den dezer bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, van de Gemeente van *Bloemendaal*, onder de Classis van *Haarlem*, en gaf ons heden berigt, dat hij die beroeping had aangenomen. Zoo dat

OUDKARSPEL eerlang staat vakant te worden.

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING. Onze Leeraar H. BREIJL, van hier beroepen naar *Oostvlieland*, heeft den 23sten Aug. ons vaarwel gezegd, met *Philip.* I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk enz.* Zoo dat

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING vakant is.

LIMMEN. Onze Leeraar W. A. OCKERSE, goedgunstiglijk door Z. M. onzen Koning, Emeritus salvo honore et stipendio, verklaard zijnde, en de Kerkeraad handopening tot het doen eener beroeping verkregen hebbende, heeft, onder bestuur van den Consulent Ds. D. DAGEVOS, Pred. te *Akersloot*, den 24sten Aug., dit zestal van Candidaten geformeerd:

DD. W. VAN DER LEEUW, onder *Zuidholland.* L. VAN DER HORST, onder *Noordholland.* H. DWARS, onder *Zuidholland.* H. H. EVERS, onder *Zuidholland.* H. J. ROOIJAARDS, onder *Utrecht.* en J. G. TOUSSAINT, onder *Zuidholland.*

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, werd

werd hier uit beroepen W. VAN DER LEEUW, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, welke deze beroeping, reeds door den Wel Ed. geb. Heer *van Limmen*, geapprobeerd zijnde, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

OOSTVLIELAND. Zie Junij 1818.

OOSTEREND OP TEXEL vakant. Zie Aug, 1818.

HEILO. Zie Aug. 1818.

PETTEN vakant. Zie Aug. 1818.

HOORN.

AARSWOUD, den 18ten Augustus 1818. Na dat Ds. L. VISSER, Pred. te *Spanbroek* en *Opmeer*, op den 18den Julij l. l. voor de beroeping bedankt heeft: heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van den Consulent Ds. S. VAN DER LINDEN, V. S. Pred. te *Sijbekarspel*, het volgende zestal geformeerd:

DD. PRINS, Predd. te *Landsmeer*. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*. VAN DE WETERING, te *Brakel*. LE COULTRE, te *Zuilichem* en *Nieuwaal*. HARTMAN, te *Warmenhuizen* en LAMBERTS, te *Abbekerk* en *Lammershagen*.

Op den zelfden dag zijn op het drietal gebragt:

DD. PRINS, BOON, en VAN DE WETERING.

Waar uit den 16den Augustus Ds. P. W. PRINS, van *Landsmeer* beroepen is, aan wien deze beroeping, door den Heer dezer plaatse, geaggreëerd, dadelijk is toegezonden.

HENSBROEK, den 9den September. Ds. J. SCHARDAM, Pred. te *Holijsloot* en *Uitdam*, heeft de beroeping alhier uitgebragt, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, aangenomen.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER. De Kerkeraad dezer Gemeente, noodigt nogmaals de Heeren Candidaten instantelijk uit, om hunne

gaven voor deze Gemeente te laten hooren, dewijl men ten spoedigste een beroep wenschte te kunnen doen.

HOOGWOUD. Er is reeds door het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, aan deze Gemeente handopening verleent, tot het beroepen van eenen anderen Predikant.

HOORN vakant. Zie Maart 1818.

ZWAAG. Zie Junij 1818.

ENKHUIZEN. Zie Julij 1818.

HOOGWOUD vakant. Zie Aug. 1818.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

EDAM.

PURMERENDE, den 16den Aug. Onze oudste Leeraar Ds. D. BROEDELET, vierde heden de vervulling van zijnen 25 jarigen Evangeliedienst in de Gemeenten van *Zuijlen*, *Aalsmeer*, *Velsen*, en sedert 1808 bij deze Gemeente, predikende ter dezer gelegenheid over 1 *Cor.* III: 21*b.*—23. *Alles is uwe; het zij Paulus, het zij Apollos, het zij Cephas, het zij de wereld enz.*

MONNIKENDAM. Den 30sten Aug. gebeurde in deze Gemeente iets, dat allerontzettendst was, en in onze harten nog lang veel gevoel zal achterlaten. — Onze jongste en bij ons zoo beminde Leeraar P. VAN DER VEN, betrad dien voormiddag den predikstoel, volgens zijne beurt. Na het aflezen van het voorgezang, zijnde het 38ste der Evangelische Gezangen, de drie laatste verzen, overviel hem plotseling eene beroerte, zoo dat hij in dit ontzettend tijdstip, door ontstelde maar deelnemende vrienden, van den Predikstoel gebragt moest worden. Alle bij deze gelegenheid in het werk gestelde pogingen, ter herstelling, waren vruchteloos; men was dus ge-

genoodzaakt, zijn Eerw. naar huis te dragen, alwaar hij reeds den volgenden nacht den geest gaf.

Zijne Echtgenoote, vier kinderen, broeder, en een schoonzoon, beweenen dit voor hun zeer groot verlies, daar zijne klein kinderen, nog niet tot jaren van kennis gekomen zijnde, hun gemis niet kunnen bezeffen. Onze oudste Leeraar L. TEN BOKKEL, bepaalde ons den volgenden Donderdag, bij het zwâre verlies, daar de afgestorvene hem een waardig Ambtgenoot was. Den 6den September des voormiddags, hield hij eene plegtige Lijkrede, over *Luc.* XII: 37. *Zalig zijn die dienstknechten, welke de Heere als hij komt, zal wakende vinden.* Des avonds betrad hij wederom den leerstoel, en stelde ons onze bestemming voor, volgens de woorden welke in het zelfde hoofdstuk het 40 vs. gevonden worden.

Gedurende eenen geruimen tijd, was de overledene in verscheidene Gemeenten werkzaam, vijf jaren vervulde hij zijnen post te *Hal*, twee te *Zandvoort*, zeven te *Rhijnsburg*, vijf te *Ouwerkerk aan den Amstel*, en twaalf jaren hadden wij het genoegen, hem als een ijverig Evangeliedienaar, onder ons werkzaam te zien.

Uit brave Ouderen geboren, welke waren G. VAN DER VEN en ANNETJE HARSHAGEN, werd hij eerst te *Amsterdam* onderwezen, genoot verder de lessen op het Atheneum aldaar, ook die van den Hoogleeraar van NUIS KLINCKENBERG, en was drie jaren te *Utrecht*, ijverig in zijn Akademie werk, bijzonder in de Godgeleerdheid onder den Hoogleeraar BONNET.

Den 6den Maart 1787, werd hij tot het Evangeliewerk toegelaten, en reeds den 26sten Augustus van dat zelfde jaar, als Pred. te *Hal*, be-

bevestigd. Wij bidden dat het ontzettende van dit afsterven, ons ter leering moge strekken, en ons aansfpore altijd bereid te zijn, om van deze aarde te scheiden, en namaals rekenschap onzer daden te geven.

MIDLIE, den 5den September. De Wel Eerw. Heer D. MOREAU, voor het op zijn Wel Eerw. uitgebragt beroep mede bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad wederom eene Nominatie gemaakt, op welke geplaatst zijn:

DD. H. J. CALKOEN en H. BITTER, Predd. te *Olst* en *Ochten*, benevens de Eerw. Heeren: J. G. TOUSSAINT en J. A. SCHMITS, Candidaten van den H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*; uit welke Nominatie de Eerw. Heer J. G. TOUSSAINT beroepen zijnde, heeft dezelve deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, aangenomen.

BEETS, den 8sten September. Uit het bevorens gemelde zes- en Drietal, is beroepen Ds. F. EVERWIJN, Pred. te *Loenen* op de *Veluwe*, welke deze beroeping, na beraad, in afwachting der noodige approbatien, heeft genomen.

EDAM, den 8sten September 1818. De Wel Eerw. zeer geleerde Heer H. VAN TOLL, Theol. Doctor, wegens zijn vergevorderden leeftijd, en van eenen meer dan vijftigjarigen vervulden Evangeliedienst, van Z. M. onzen Koning gunstig op deszelfs verzoek, Emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, hoopt de groote Kerkeraad, reeds van zijn Excellentie, den Heer Directeur Generaal tot de zaken van den Hervormden Eerdienst, handopening gevraagd en bekomen hebbende, spoedig tot de beroeping van een derden Predikant over te gaan.

HOLIJSLOOT EN UITDAM staat vakant te worden, daar onze Leeraar J. SCHARDAM, te *Hems-*

Hensbroek, beroepen zijnde, ons den 23sten Augustus bekend maakte, die beroeping te hebben aangenomen.

KWADIJK. Zie Augustus 1818.

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE vakatr. Zie Aug. 1818.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

AAGTEKERKE staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

MIDDELBURG EN VLISSINGEN, Engelsche Kerk. Zie Aug. 1818.

Z I E R I K Z E E.

BROUWERSHAVEN vakant. Zie April 1818.

ELKERZEE. Zie Aug. 1818.

'S HEEREN JANSLAND vakant. Zie Aug. 1818.

G O E S.

WEMELDINGEN, den 1sten September. Onze beroeping, uitgebragt op Ds. J. F. VAN DER SLOOT, laatst Pred. te *Vlissingen*, de Koninklijke goedkeuring bekomen hebbende, zien wij de vervulling onzer vakature eerlang te gemoet.

KAPPELLE, den 1sten September. Onze beroeping, uitgebragt op Ds. A. M. VAN WILLES, Pred. te *Aagtekerke*, de Koninklijke goedkeuring bekomen hebbende, zal onze vakature eerlang vervuld zijn.

BIESELINGEN, den 12den September. Ds. G. J. LETTE, Pred. te *Cats*, heeft onze beroeping aangenomen. Dezelve is reeds door het

Klassikaal Bestuur van *Goes*, en door Z. M. onzen Koning goedgekeurd.

CATS, den 16den Augustus. Onze Leeraar, Ds. G. J. LETTE, bijna gelijktijdig te *Biefelingen* en *St. Anthonie Polder* beroepen, heeft de eerstgenoemde aangenomen.

WOLFAARTSDIJK, den 6den September. Heden overleed alhier, na eene ziekte van weinige dagen, Ds. J. C. VERLOUW, Pred. van den 6den Meij 1804. te *Kattendijke*, en van den 3den September 1809, bij deze Gemeente, nalatende eene Weduwe en zes zeer jonge Kinderen, die met deze Gemeente en de nabestaanden en vrienden van den overledenen, zijn verlies betreuren. Het *annus gratiae*, zal door de Predd. van den Ring van *Goes*, voor de Weduwe worden waargenomen.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1818.

OUDELANDE vakant. Zie Aug. 1818.

IJ Z E N D IJ K E.

RETRANCHEMENT CADZANDERA, den 5den Julij. Heden namiddag, maakte onze Leeraar ons bekend, dat zijn Eerw. op den 29sten der voorgaande maand Junij, tot Leeraar, in de Gemeente van *Ellewoutsdijk*, Classis van *Goes*, was beroepen, en op den 9den van Aug. berigtte zijn Eerw. ons, dat hij voor die beroeping had bedankt.

Waar op zijn Eerw., zich dan van nieuws aan ons heeft verbonden, met eene Leerrede over 2 *Tim.* IV: 2, ons naar aanleiding dezer woorden, het werk van eenen Evangeliedienaar, voorstellende.

GROEDE vakant. Zie Aug. 1818.

WATERLAND (KERKJE). Zie Aug. 1818.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT.

MAARSSEN. Op den 30sten Augustus l. l., heeft onze Leeraar, Ds. D. TER VEER, ons bekend gemaakt, dat hij, van Z. M. den Koning, de Collatie als Pred. der Hervormde Gemeente, van *Breda* ontvangen hebbende, dezelve had aangenomen.

UITHOORN EN KUDELSTAART staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

AMERSFOORT.

NICHTEVECHT., den 30sten Augustus. Onze Leeraar, H. J. BATTINK, is van hier beroepen, naar *Wijk* bij *Heusden*; doch heeft na beraad, voor die beroeping bedankt.

DE BILT. Zie Julij 1818.

EEMNES BUITENSDIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

WIJK.

RHENEN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer B. TAAIJ, is bij besluit van Z. M. onzen Koning, van den 5den Julij l. l., Emeritus verklaard salvo honore et stipendio.

RHENEN, den 17den Augustus. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat van onzen Leeraar Ds. B. TAAIJ, is na bekomen handopening van Z. E. den Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk, door den Kerkeraad alhier, het volgende twaalftal van Predd. gemaakt:

DD. J. DE WAAL, Predd. te *Garderen*. G. J. LETTE, te *Cats*. G. W. BISSCHOP, te *Veen*. J. J. HIEBINK, te *Heino*. J. A. ALPHERTS, te *Ommeren*. J. N. VAN DER ZANDT, te *Grouw*. W. H. VAN GRIETHUIZEN, te *Thamen*. G. H. VAN BOLHUIS, te *Baambrugge*. J. J. VAN ZITTERT,

te *Zoetermeer*. G. J. SCHOTHORST, te *Ede*. A. BOOIJMAN, te *Hattem*. R. MORREE, te *Nijkerk*.

Op den 18den Aug. is daaruit gemaakt dit viertal:

DD. DE WAAL, LETTE, HIEBINK en BISSCHOP.

En daaruit ten zelfden dage beroepen Ds. J. DE WAAL, Prod. te *Garderen*, die deze beberoeping heeft aangenomen.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN vakant. Zie April 1818.

GROUW staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

ROTTEVALLE vakant. Zie Julij 1818.

HARLINGEN.

IDZEGAHUIZEN EN PIAAM vakant. Zie Mei 1818.

HERBAIJUM vakant. Zie Mei 1818.

HARLINGEN. Zie Julij 1818.

SNEEK.

SNEEK, den 6den September. Heden is Ds. HUGO TIMMERS, van *de Avezathen*, tot ons overgekomen, in den H. Dienst alhier bevestigd, door zijnen Ambtgenoot N. BERKHOUT, met 1 *Petr.* IV: 10, 11. *Een iegelijk gelijk hij gave ontvangen heeft*, [*alzoo*] *bediene hij dezelve aan den anderen, als goede uitdeelders der menigerlei genade Gods. Indien iemand spreekt*, [*die spreke*] *als de woorden Gods: indien iemand dient*, [*die diene*] *als uit kracht die God verleent: op dat God in allen geprezen worde door Jesum Christum, welke toekomt de heerlijkheid en de kracht, in alle eeuwigheid. Amen.*

De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daar toe ten Tekst nemende, *Joan.* XV: 5. *Ik ben*

ben de wijnstok en gij de ranken: die in mij blijft en ik in hem, die draagt veel vrucht, maar zonder mij kunt gij niets doen.

MOLKWERUM. Zie Mei 1818.

WORKUM. Zie Julij 1818.

GAASTMEER EN NIEUWHUIZEN. Zie Aug. 1818.

WARNS staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

DOKKUM.

NES (*op Ameland*) vakant. Zie April 1817.

SCHIERMONIKOOG vakant. Zie April 1818.

GERKESKLOOSTER vakant. Zie Mei 1818.

TWIJZEL EN KOOTEN vakant. Zie Aug. 1818.

HEEREVEEN.

OUDELEMMER EN OUDETRIJNE, den 6den Sept. Heden werd alhier de nieuw beroepen Leeraar, A. H. MANTINGH, bevestigd door den tweeden Consulent dezer Gemeente, Ds. H. DOORENBOS, Pred. te *Peperga*, die bij deze gelegenheid ten onderwerp zijner Leerrede had, 2 *Tim.* II: 15. *Benaarstigt u om u zelve Gode, enz.* De oplegging der handen geschiedde, mede door den Heer G. SCHLECHT, Pred. te *Nieuweherne*, c. a. Des namiddags hield de bevestigde zijne intrede, waar van de tekst was, *Rigt.* III: 20*b*. *Ik heb Gods woord aan u.*

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN. Zie Aug. 1818.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Zie Aug. 1818.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

HASSELT staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

DEVENTER.

RIJSSEN. Ds. G. VAN PEDDEMOS, den 13den Aug. overleden zijnde, heeft op den 16den daar aan volgende Ds. H. GALLOIS, Pred. te *Vriesseveen*, aan dit overlijden van zijnen Ringbroeder gedacht, ten tekst nemende, *Prediker* IX: 10.

Voorts heeft ook de Consulent Ds: G. H. IMMINK, Pred. te *Enter*, aan dit sterfgeval met veel aandoening gedacht, in eene opzettelijke Leerrede, naar aanleiding van *Job.* XIV: 2.

Zoo dat

RIJSSEN vakant is.

OLST. Onze Leeraar H. J. CALKOEN, ontving den 11den Aug. j. l., eene beroeping naar de Gemeente van *Schoorl*, *Groet en Kamp*, en heden den 23den Aug. maakte zijn Eerw. ons bekend, dat hij deze beroeping had aangenomen.

NB. De correspondent berigt bij deze, *dat* volgens het Reglement Art. 8. alle berigten, zoo beknopt mogelijk, en zonder onnoodigen omslag enz. moeten worden opgesteld, als waarom het hem toegezondene uit *Rijssen*, niet heeft kunnen geplaatst worden.

DELDEN, den 31sten Aug. l. l. overleed alhier onze rustende Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. WESTENBERG, in het 75ste jaar zijnes ouderdoms. Gedurende het lange tijdvak van 41 jaren, heeft zijn Eerw. ons door leer en leven gestiecht, tot dat ouderdom en ligchaamszwakheid hem drongen, het Emeritaat te verzoeken, het welk hij door een gunstig besluit van Z. M. den Koning, sedert den 1sten Julij 1817 genoot; een langzaam toenemend verval van krachten, eindigde zijn leven door eenen zachten dood. Onze oudste Leeraar Ds. R. Z. SIEGMAN, die gedurende 14 jaren 's overledenen Ambtgenoot was, bepaalde ons op den eerstvolgenden Zondag in zijne voorafspraak bij dit sterfge-

ge-

geval, en wekte ons op, om de gedachtenis onzes ontslapenen Leeraars, in zegening te houden.

DEVENTER vakant. Zie Mei 1818.

HENGELO. Zie Julij 1818.

K A M P E N.

GENEMUIDEN, den 30sten Aug. Onze Leeraar Ds. P. A. CALKOEN, naar de Gemeente van *Ermelo*, beroepen zijnde, heeft voor die beroeping bedankt, en zich heden weder op nieuw aan ons verbonden, met *Hebr.* XII: 25. *Ziet toe dat gij dien die spreekt, niet en verwerpt: want indien deze niet en zijn ontvloden, die den geenen verwierpen, welke op aarde Goddelijke antwoorden gaf, veel meer zullen wij niet ontvlieden, zoo wij ons van dien afkeeren, die van de hemelen is.*

G R O N I N G E N.

Op den 5den Aug. 1818, is door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot den predikdienst geadmitteerd, de Heer J. CAMPEN.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, brengt hier mede ter kennis van allen die daar bij belang hebben, dat door hetzelve, op last van het algemeen Christelijk Sijnode, der Nederlandsche Hervormde Kerk, is benoemd en Gemagtigd Ds. M. CREMER, JZ. Pred. te *Groningen*, om bij elke nieuwe uitgave van Bijbels en Nieuwe Testamenten, met of zonder de Psalmen en de liturgische Schriften, in de Provintie *Groningen* geschiedende, dezelven te authentiseeren en te onderteekenen, en het zelve verklaart hierbij, namens hetzelve algemeen Sijnode, dat geene nieuwe uitgaven dan die aldus geauthentiseerd en geteekend zijn, voor echt erkend

noch,

noch, als Kerkelijke eigendommen, tot gebruik bij den openbaren Godsdienst zullen toegelaten worden.

GRONINGEN.

ENGELBERT. Zie Junij 1818.

NOORDLAREN. Zie Aug. 1818.

NIEZIJL. Zie Aug. 1818.

VISVLIET. Zie Aug. 1818.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, den 24sten Julij. Op heden is, door het Klassikaal Bestuur, Kerkelijke approbatie verleend, op de beroeping van Ds. L. MEIJER BROUWER, tot Pred. op de *Meeden*. En is vervolgens bij Besluit van Z. M., van den 4den Augustus, N° 48 deze beroeping met Koninklijke approbatie vereerd; zoo dat nu de overkomst van dezen onzen Leeraar, met verlangen wordt te gemoet gezien.

WINSCHOTEN, den 29sten Julij. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van heden, is ingekomen een Besluit van Z. M. den Koning, van den 5den Julij, N°. 34, waarbij Ds. T. W. SIERTSEMA, Pred. in de *Eexta*, uit hoofde van zijnen veertig-jarigen dienst, zwakheid en zware ligchaamsgebreken, wordt verklaard Emeritus, salvo honore, met behoud van de in deze Provincie gewone jaarlijksche toelage als pensioen; waar door dat eerlang

EEXTA staat vakant te worden.

OUDE PEKELA, den 18den Augustus. Op heden had weder onder ons de jaarlijksche openbare aanneming tot Ledematen plaats van zestien jonge lieden, waar onder twee onlangs getrouwde mans, twee jonggetrouwde vrouwen, drie jongelingen, en negen jonge dochters. Na eene korte Godsdienstige Rede over 2 *Tim.* I: 8*a*. *Schaamt u dan niet der getuigenis onzes Heeren*, werd het onderzoek door onzen Leeraar, Ds. M.

J. ADRIANI

J. ADRIANI ingesteld, en tot algemeen genoegen volbragt, waarop genoemde Jongelieden dadelijk, benevens nog zes en twintig meer bejaarde en kort te voren afzonderlijk aangenomene personen, openlijk, volgens Kerkelijk Reglement, als *Lidmaten* werden bevestigd: zoo dat deze groote Gemeente, ook dit jaar met een aanzienlijk aantal Leden is vermeerderd geworden.

MEEDEN. Zie Aug. 1818.

APPINGEDAM.

GARSTHUIZEN, den 9den Augustus. Na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. MOLTMAKER, vrijdag l. l., van zijne betrekking op deze Gemeente, in tegenwoordigheid van den Præses van 't Klassikaal Bestuur T. F. UILKENS, Pred. te *Loppersum*, was losgemaakt, hield zijn Eerw. heden deszelfs Afscheidsrede, predikende uit 1 *Joan.* II: 28. Zoo dat de Leeraarsplaats te

GARSTHUIZEN thans vakant is.

APPINGADAM, den 16den Augustus. Heden werd onze beroepene, en van *Garsthuizen* tot ons overgekomen Leeraar, Ds. H. MOLTMAKER, in den H. Dienst bevestigd. De bevestigings-rede, werd (bij afstand van den Consulent Ds. N. J. KRUIZINGA, Pred. te *Tjamsweer*) gehouden door den Behuwd-Broeder onzes Leeraars, den Wel Eerw. Heer G. BENTHEM REDDINGIUS, S. S. Th. Dr. en Pred. te *Assen*, predikende over *Joann.* VIII: 38*a*. Des nademiddags deed de Bevestigde Leeraar zijne Intrede, ten Tekst behandelende, *Coll.* I: 28.

FARMSUM vakant. Zie Julij 1817.

ENUM vakant. Zie April 1818.

GARMERWOLDE staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

MID-

MIDDELSTUM.

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

NOORDBRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

GRAVE EN MIL vakant. Zie April 1818.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Junij 1818.

RAVESTEIN. Zie Aug. 1818.

BREDA.

CHAAM EN BAARLE, den 23sten Augustus. Op heden werd Ds. S. G. PRINS, van *Altforst* en *Appeltern*, tot ons overgekomen, in den H. Dienst alhier bevestigd door Ds. P. VAN RADEN, Pred. te *Breda*, aan wien de Consulent deze beurt wel had willen afstaan, met *Hebr*. XII: 25. *Ziet toe, dat gij dien die spreekt niet verwerpt; want indien deze niet ontvloden zijn, die den genen verwierpen, welke op aarde Goddelijkt antwoorden gaf, veel meer zullen wij niet ontvlieden, zoo wij ons van dien afkeeren, die van de Hemelen is.* De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daartoe tot Tekst nemende, 1 *Cor*. II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisigd.*

GILZE EN REIJEN, Z. M. onze Koning, heeft, bij besluit van den 5den Julij l. l., No. 34. onzen Pred. J. J. VAN VLODORP, Emeritus verklaard, salvo honore, en met behoud van zijn gewoon jaarlijksch tractement, en vervolgens bij besluit van den 5den Augustus l. l. No. 57, de Predikantsplaats alhier gesupprimeerd, en de Hervormde Gemeente, met die van *Chaam* vereenigd, en aan de zorg van den Pred. en Kerkeraad dier Gemeente aanbevolen.

Ds.

Ds. J. J. VAN VLODORP, heeft op Zondag, den 30sten Augustus, afscheid van ons genomen, ten Tekst, nemende 2 Cor. XIII: 13. *De genade van onzen Heer Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap van den Heiligen Geest, zij met u allen. Amen!*

STAND DAAR BUITEN. Zie Dec. 1817.

GINNEKEN EN BAVEL vakant. Zie April 1818.

ZEVENBERGEN staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

BREDA staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

ETTEN en voor de helft DE HOEVEN vakant. Zie Julij 1818.

H E U S D E N.

WASPIK, den 12den Julij. Heden werd onze, van *Meeuwen* en *Haagoort*, alhier beroepen Leeraar, Ds. A. VAN DER SLOOT, door Ds. S. MAGNET, als Consulent in den h. dienst bevestigd. De Bevestiger predikte over *Joan.* 1 brief hoofdst. IV: 8*b*. *God is liefde*, en de bevestigde deed zijne intrede met *Joan.* VII: 16 en 17. *Mijne leer en is mijne niet, maar des genen die mij gezonden heeft, zoo iemand wil deszelfs wille doen, die zal van deze leer bekennen, of zij uit God is, dan of ik van mij zelven spreke.*

BEZOOIJEN, den 11den Julij. Onze Leeraar Ds. R. VAN DEN BROEK, onlangs op Collatie van Z. M. den Koning, beroepen te *Zevenbergen*, heeft deze beroeping aangenomen, waardoor tegen het aanstaande najaar,

BEZOOIJEN vakant zal worden.

WOUDRICHEM, den 2den Aug. Op heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. G. H. ARENTZEN, onder ons bevestigd, bij schikking van den Consulent, door Ds. J. J. SCHOLTEN, Pred. te *Breda*, zijn Eerw. predikte over *Luc.* X: 21*a*. *Te dier ure verheugde zich Jezus in den geest*, de

be-

bevestigde begon zijn dienstwerk, met 2 *Cor.* VII: 2a. *Geeft ons plaatse.*

WIJK, den 6den Aug. Heden werd op nieuw door den Kerkeraad, ten overstaan van Ds. B. VAN VEEN, Pred. te *Aalburg* en *Heesbeen*, het volgende 12, 6 en 3tal gemaakt twaalftal:

DD. W. J. HATTINCK, Predd. te *Nichtevecht.* ROELL, te *Well* en *Ammerzode*, A. VISCH, te *Wilsum.* G. W. BISSCHOP, te *Veen.* W. SPIERINGH, te *Poortugaal.* C. A. LEEMANS, te *Baardwijk.* KOOLHAAS, te *Amerongen.* NEUMAN, te *Ter Aa.* VAN AKEN, te *St. Michiels Gestel.* VAN DER HOEK, te *Sleeuwijk.* VAN DE WETERING, te *Brakel.* PFANNEBECKER, te *Vlijmen.*

Zestal:

DD. HATTINCK, ROELL, VISCH, BISSCHOP, SPIERINGH, LEEMANS.

Drietal:

DD. HATTINCK, ROELL, VISCH.

Waar uit beroepen is, Ds. H. J. HATTINCK, Pred. te *Nichtevecht*, onder de Classis van *Amersfoort*, (de Correspondens meent te kunnen berigten, dat zijn Wel Eerw. na beraad, bedankt heeft.)

MEEUWEN EN HAAGOORT, den 31sten Aug. Ter vervulling der vakature, is heden, onder directie van den Vice Consulent, Ds. A. NAGEL, Pred. te *Etken* en *Drongelen*, het volgende zes en drietal gemaakt:

Zestal:

DD. BAKKER, Predd. in de *Nieuwe Tonge.* EVERAARS, te *Lopik.* COX, aan *de Moerdijk.* BISSCHOP, te *Veen.* ROELL, te *Well* en *Ammerzode.* DUIJSER, te *Helvoort.*

Drietal:

DD. BAKKER, EVERAARS, en COX.

Waar uit beroepen is, Ds. L. BAKKER, in de *Nieuwe Tonge*, onder de Classis van *Brielle.*

DRU-

DRUNEN EN NIEUWKUIK staat vakant te worden. Zie Julij 1818.

BABIJLONIENBROEK EN HILL. Zie Julij 1818.

E I N D H O V E N.

EINDHOVEN. Het Klassikaal Bestuur heeft, in de vergadering op den 29sten Julij, Ds. M. VAN DER BANK, bevestigd Pred. te *Eindhoven*, voor Lid der Classis erkend, en daar van acte gegeven.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZEL. Onze Leeraar Ds. J. L. JANSSEN, is na eenen vier en veertig jarigen dienst, te *Asten* en in deze Gemeente, door Z. M. onzen Koning, gunstig Emeritus verklaard, salvo honore et stipendio.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL vakant. Zie Febr. 1818.

ZOMEREN EN LIEROP vakant. Zie Mei 1818.

D R E N T H E.

A S S E N.

ANLOO vakant. Zie April 1818.

M E P P E L.

RUINERWOLD staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

W A L S C H E K E R K.

VLISSINGEN vakant. Zie Oct. 1817.
DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.
AMSTERDAM. Zie Junij 1818.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.
MEERSEN vakant. Zie Mei 1817.
LUIK. Zie Julij 1818.

BRUSSEL.

OSTENDE. In eene avond-bijeenkomst, den 19den Julij l. l., heeft de Pred. A. VAN DEINSE, ten overstaan van den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van de Gemeente, en een aantal Roomschgezinden, zijne drie oudste Kinderen, belijdenis van den Christelijken Godsdienst laten afleggen. De Wel Edel Gestrenge Heer G. VAN HOOGENHUIZEN, in zijne betrekking als Ouderling der Gemeente, namens den Kerkeraad, genoegen in het verrigte werk verklaard, en de hartelijkste zegenwenschen ontboezemd hebbende, zijn deze Jongelieden, tot Leden der Kerk aangenomen, en als zoodanige op den volgenden Zondag plegtig bevestigd.

IJPEREN, den 24sten Julij 1818. Op heden had hier eene zoo ongewone als aandoenlijke plegtigheid plaats. Vier personen, met namen ANNE VAN OUDSHOORN tweede Luitenant, PIETER OUDIJK Sergeant Majoor en deszelfs Echtgenoote, ADRIANA DONKER, en COENRAAD LEMAIRE Fourier, door onzen Garnisoens-Predikant, gedurende eenigen tijd in den Christelijken Godsdienst onderwezen, en daar van belijdenis gedaan hebbende, werden heden als Ledematen der Protestantsche Kerk bevestigd; de eerste heeft openlijk in tegenwoordigheid der Gemeente den H, Doop ontvangen; toepasselijke Aanspraken en Gezangen, vergezelden en sloten deze plegtigheid.

RE-

REMONSTRANTSCH KERK-GENOOTSCHAP.

AMERSFOORT vakant.
NIEUWPOORT AAN DE LEK vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

GROEDE, den 16den Augustus 1818. Heden voordemiddag, werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer J. D. VAN WIEBEL, laatst Pred. te *Alkmaar*, aan onze Gemeente voorgesteld, door den Wel Eerw. en zeer geleerden Heer J. G. LIERNUR, Pred. te *Vlissingen*, die bij deze gelegenheid eene Leerrede hield, over 1 *Cor*. III: 9. Op den avond van denzelfden dag, deed zijn Wel Eerw. zijne Intrede, predikende over 1 *Cor*. IV: 2.

ROTTERDAM, den 23sten Augustus. Na verkregen handopening, heeft de Groote Kerkeraad der Evangeliesch Luthersche Gemeente alhier, ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. J. M. L. ROLL, naar *Amsterdam*, uit een bevorens gemaakt tweetal, waar op waren gebragt de Wel Eerw. Heeren: DD. J. G. E. PUPKE FORTMEIJER en G. ECKHART, resp. Predikanten te *Dordrecht* en *Groningen*, op den 12den Junij dezes Jaars, tot Leeraar dezer Gemeente, beroepen: de Wel Eerw. Heer J. G. E. PUPKE FORTMEIJER, Pred. te *Dordrecht*, die dan ook dezelve beroeping heeft aangenomen, en, na bekomen approbatie van Z. M., op heden avond, zijne intrede heeft gedaan: predikende over 2 *Cor*. VII: 4. 't eerste gedeelte, na dat zijn Wel Eerw. in den voormiddags Godsdienst, aan de Gemeente was voorgesteld door zijnen oudsten Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer C. P. SANDER, welke bij die gelegenheid heeft

heeft gepredikt, over 2. Tim. II: 15. mede het eerste gedeelte.

DORDRECHT vakant. Zie Aug. 1818.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

MEDEMBLIK, den 1sten Sept. De Eerw. Heer J. G. CLANT, heeft de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, onder inwachting van de Koninklijke approbatie aangenomen.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

SOURABAIJA
AMBOINA
BANDA — vakant.
TERNATE
MOLUKKA

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-FRIESLAND.

VENHUIZEN vakant.

MARIENKOOI vakant.

GRIMERSUM vakant. Zie Aug. 1818.

GRAAF-

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

GILDEHUIS, den 8sten Julij. Heden werden alhier in eene buitengewone Klassikale Vergadering, na vertooning van loffelijke getuigenissen, praeparatoir geëxamineerd, de Heeren A. VISSING, geboortig uit *Leer*, in het voormalig *Munsterland*, gedurende den tijd van 18 jaren Roomsch Catholijk Priester, sedert bijna 5 jaren Lid der Hervormde Kerk, en sedert 1 en een half jaar Rector der Latijnsche School te *Schuttorop*, en J. A. SCHRODER, zoon van onzen Medebroeder, den Heer A. W. SCHRODER, oudsten Predikant in deze Gemeente, die zich in de voorbereidende en Godgeleerde Wetenschappen, zoo te *Lingen*, als te *Groningen*, sedert eenige jaren, met alle naarstigheid geoefend had.

Na dat beide Heeren, eene proef van hunne talenten, voor den Predikstoel, de eerste met eene Leerrede over *Joh.* XVII: 3. de laatste over *Gal.* VI: 8. gegeven hadden, geschiedde het onderzoek in het Hebreeuwsch over *Ps.* I: en VIII; en in de voornaamste waarheden van den Christelijken Godsdienst, door den Heer J. C. W. KOPPELMAN, Pred. te *Ohne*, aan wien de Praeses Classis, dit werk opgedragen had, en in het Grieksch over de tekst kapittels, door den Heer J. E. C. KOPPELMAN, Pred. te *Brandlicht*, met dat gevolg, dat beide Heeren, tot den openbaren predikdienst toegelaten, en onder het getal der Proponenten aangenomen wierden.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MORMTER vakant.

WEZEL.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHONENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

BREMEN.

ANSGARIE KERK vakant. Zie Junij 1804.
MARIENKERK, tweede en derde Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1804.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

Op den 13den Aug. 1818, had binnen *Schoonhoven* plaats, de eerste algemeene vergadering, der afdeeling *Schoonhoven* van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, — deze vergadering, aanzienelijk, door de tegenwoordigheid van een zeer groot aantal van leden, werd door den Wel Eerw. Heer H. DONKER, Predikant te *Ouwerkerk aan den IJssel*, en Voorzitter der afdeeling, geopend met eene redevoering, ten onderwerp hebbende, *het gewigt van den Bijbel*. Het verslag door den Eerw. Spreker, bij deze gelegenheid gedaan, zoo omtrent de gelukkige uitwerkselen der pogingen van het Hoofd-Bestuur, als omtrent den, in bloei toenemenden staat dezer afdeeling, verwekte eene zigtbare deelneming, en vestigde bij allen, die tegenwoordig waren, de

de begeerte, om de groote zaak, Bijbelverspreiding, zoo binnen als buiten het vaderland, met kracht te blijven ondersteunen.

BIJBEL-VEREENIGING in den Ring *Midwolda*, onder de Classis van *Winschoten*, in de Provincie *Groningen*.

Deze vereeniging ontstond reeds in de eerste maanden des vorigen jaars, onder het Bestuur van de daartoe, door zijn Excellentie den Heer Gouverneur dezer Provincie, als Præsident van het *Groninger* Bijbel-Genootschap, uitgenoodigde Heeren: R. BLAAUW, Pred. te *Oostwolda*, Præsident; F. A. BEGEMAN, Pred. te *Midwolda*; R. ENGELS, Pred. te *Nieuwolda*; M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*; Mr. L. H. SIERTSEMA, Griffier bij het Vrede-Geregt van *Winschoten*, Penningmeester, H. BOUMAN, Pred. te *Finsterwolda*, Secretaris. Ongemeen gelukkig slaagde men, vooral ook door de medewerking der Predd. en Kerkeraden, bij de elf Hervormde Gemeenten, tot dezen Ring behoorende, in het tot stand brengen van deze vereeniging. Uit alle standen, ten deele ook uit onderscheidene Kerk-Gezindten, nam eene aanzienlijke menigte, met ijver aan dezelve deel: zoo dat de Inteekening, voor het eerste jaar, de aanmerkelijke som opleverde van *f* 999: 12: — behalven nog *f* 25: —: — door drie Leden te *Nieuwolda*, en twee te *Beerta*, als Leden van het *Groninger* Bijbel Genootschap, gecontribueerd.

De eerste Algemeene Vergadering, van deze Vereeniging, werd op Donderdag, den 27sten Augustus gehouden, in de Kerk te *Oostwolda*, des namiddags ten twee ure. Hier werd door den Heer H. BOUMAN, eene treffende Redevoering gehouden, naar aanleiding van Paulus gezegde

 1 *Cor.*

1 *Cor.* III: 9*a.* ontvouwende, *hoe men, door verbreiding des Bijbels medewerkt, in Gods liefderijk plan, ter verlichting en veredeling des menschdoms.* Deze Redevoering, met gepaste Gezangen; begeleid door het Orgel-muzijk, afgewisseld, en met een hartelijk Gebed besloten, werd door de uit verschillende Gemeenten zaamgevloeidde Schaar, waar onder meest alle de Predd. van dezen Ring, met zigtbaren indruk aangehoord; en zal ongetwijfeld veel bijdragen, om den ijver voor deze goede zaak, in deze ommestreken levendig te houden, en te verbreiden. De Penningmeester hierop openlijk verslag en rekening gedaan hebbende, scheidde de Vergadering, en allen keerden voldaan en gesticht naar de hunnen.

B E R I G T E N.

Het Rectoraat der Latijnsche School te *Groenlo*; waar aan thans ook verbonden is, het onderwijs in de fransche taal, vakant zijnde; worden allen, welke in staat en genegen zijn, om dien gecombineerden post waar te nemen, en provisioneel Candidaten der Letteren zijn, bij dezen verzocht, om zich ten allereersten, het zij in persoon, het zij schriftelijk, doch franko aan te melden, bij den ondergeteekenden, met de bewijzen van hunne bevoegdheid en goed gedrag; ten einde in staat te zijn, het beroep, hoe eer hoe liever te bevorderen, volgens de wet. Het jaarlijks tractement als Rector, is van landswege *f* 450:— en voor 't onderwijs in 't fransch *f* 70:— behalven het minerval voor beide objecten.

L. H. ABBING,
Curator.

In-

Ingevolge het besluit der Plenaire Klassikale Vergadering, gehouden te *Edam*, den 24sten Junij l. l., worden de Binnenleden der Klassikale Weduwenbeurs, en ook de Buitenleden van dezelve, welke hunne Quoten, over den jare 1817, verschenen met Pinkster 1818, nog niet hebben voldaan, verzocht, dezelve, in den loop van dit jaar, aan den eersten ondergeteekenden, franko te betalen.

Edam, den 1sten Sept. 1818.

W. BOOMKAMP,
L. TEN BOKKEL,
Quaestores Viduales.

De ondergeteekende verzoekt, dat de berigten voor dit Tijdschrift, welke men uit de Classis van *Brussel*, gedurende de loopende maand wenscht geplaatst te zien, voor den 1aden van dezelve, vrachtvrij aan hem zullen worden toegezonden.

Brussel, den 1sten Sept. 1818.

PAUW.

LETTER-NIEUWS.

Kort Overzigt der Bijbelsche Geschiedenissen, in Vragen en Antwoorden, door G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, Pred. te *Middelbert*, dit Werkje te *Groningen*, bij R. J. Schierbeek gedrukt, en alom te bekomen, à 2½ stuiver, is een uittreksel of verkorting der Bijbelsche Geschiedenissen, door denzelfden Schrijver in het voorleden Jaar in het licht gegeven, en waarvan nu reeds de tweede Druk verschenen is. De Heeren Schrijvers der Bijdragen tot de Beoefenende en Geschiedkundige Godgeleerde Wetenschappen, in het zesde Deel, vierde Stuk, bladz. 620—623. noemen het een kort en oordeelkundig opstel, — duidelijk en gemakkelijk om van buiten te leeren, en vinden alle reden om dit Boekje aan te bevelen, als een der beste Leerboekjes, over de Bijbelsche Geschiedenis, zij verblijden zich nu van éénen Schrijver, twee boekjes te hebben, welke men bij opklimming kan gebruiken.

 Bij

Bij Verblaauw en van Bentum te *Gouda*, is van de Pers gekomen:

Redevoering ter aanbeveling van het Bijbel-Genootschap, door J. L. NIJHOFF, Pred. en Secretaris van het Bijbel-Genootschap, te *Gouda*.

Extra goedkope en voordeelige Aflevering bij den Boekhandelaars G. van Dijk en L. Groenewoud, te *Amsterdam*, van het bij alle vrienden van ware Bijbelkennis zoo hoog geschatte en uitmuntend geschrevene en uitgegeven Werk van den in ons Vaderland, met roem bekenden Prof. IJ. VAN HAMELSVELD, genaamd: Aardrijkskunde des Bijbels, zes deelen, met kaarten, compleet. Dit uitmuntend Werk, het welk tot heden nimmer minder dan tot *f* 18: —: — te bekomen was, word thans zoo lang het klein getal Exemplaren strekken kan, bij bovengemelde Boekhandelaars uitgegeven, tot den veel verminderde Prijs van *f* 7: —: —

Om het klein getal, kan hetzelve niet algemeen verzonden, maar moet voor rekening ontboden worden.

Ook is bij bovengemelden G. van Dijk, heden van de Pers gekomen en alom verzonden: de tweede Druk van M. N. RIOUST, over de magt der Vorsten, op de Kerk in hunne Staten, verrijkt met belangrijke Aanteekeningen, wegens den oorsprong en de magt der Pausen, à 18 Stuivers.

Als mede B. H. ADEL, Vaderlijke belangstelling in het heil van zijne geliefde Dochter; inhoudende: de eenige weg ten leven, reeds in het Paradijs verkondigd, door de Aardsvaderen geloofd, door de Wet afgeschaduwd, door de Profeten voorzegd, en door den Heere JEZUS CHRISTUS in zijne genoegdoening vervuld, als de zekerste hoop op de toekomst, à 18 Stuivers.

Bij de Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, Boekverkoopers, in *'s Hage*, en alom bij de voornaamste Boekverkoopers, word, *ten voordeele van de Nederduitsche Diaconie-Armen*, à 8 Stuivers, uitgegeven:

Kerkelijke Rede, bij de bediening des Heiligen Doops, aan den tweeden Zoon, van zijne Koninklijke Hoogheid, den Heere Prinse van Oranje, en hare Keizerlijke Hoogheid, Mevrouwe de Prinsesse van Oranje, geboren Grootvorstinne van Rusland, in de Groote Kerk van *'s Gravenhage*, op den 24sten Augustus 1818. door J. J. DERMOUT, buitengewonen Hofprediker van Zijne Majesteit den Koning der

der Nederlanden, en Pred. in *'s Gravenhage*, in gr. Octavo. Van de *Kerkelijke Rede*, bij den Heiligen Doop, van den Eerstgeboren Zoon, van Hooggemelde zijne Koninklijke en hare Keizerlijke Hoogheden, gedaan te *Brussel*, door den Wel Eerw. Heer W. L. KRIEGER, zijn nog eenige Exemplaren, à 8 Stuivers te bekomen.

Nog zijn bij bovengemelde, door het herdrukken van een Stukje, wederom komplete Exemplaren te bekomen, van de *Liederen voor den Landman*, 3 Stukjes, à 12 Stuivers, idem *Liederen voor Dorp en Stedelingen*, 3 Stukjes, à 12 Stuivers, en *Liederen voor allerlei Godvereerers*, à 5½ Stuivers, allen door J. VAN EIJK, Pred. te *Loosduinen*; welke werkjes uitmuntend geschikt zijn, tot presentjes voor de Jeugd.

Bij J. Oomkes, te *Groningen*, is gedrukt, bij de Wed. G. Warnars en Zoon, te *Amsterdam*, en alom te bekomen.

I. HERMAN MUNTINGHE, tiental Leerredenen, gr. Octavo. *f* 2:10:—

II. ——— ——— drietal van Leerredenen, over belangrijke Onderwerpen, tweede druk, *f* 1:—:—

III. *Pars Theologiae Cristianae Theoretica*, in compendium redegit HERMANNUS MUNTINGHE, Editio Secunda, priore correctio. Tomus Primus comprehendens Ipsam religionis cristianae doctrinam, gr. Octavo, *f* 2:8:—

IV. J. A. UILKENS, een drietal voorlezingen, over Natuur-Zedekundige Onderwerpen, gr. Octavo, *f* —:16:—

V. Onderzoekingen naar den toestand des Christendoms, in *Zuid-Afrika*, getrokken uit de reis van den Eerw. Heer J. CAMPBELL, Pred. te *Kingsland*, bij *Londen*, en uit de brieven der Zendelingen, tot het einde van het jaar 1815, door J. WERNINCK, Th. Dr. Ned. Pred. te *Londen*, met een kaart, in gr. Octavo, *f* 3:12:—

VI. H. WESTER, Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd, eerste stukje, opgehelderd en versierd met 49 kopere plaatjes, in 12vo. in carton, *f* —:18:—

VII. ——— Kort overzigt van de voornaamste oude en latere Volken of Landen, op den Aardbol, een Schoolboek voor de hoogste klasse, 2de druk, *f* —:6:—

VIII. ——— Proza en Gezangen, voor de Nederlandsche Jeugd, tot opwekking van dankbare Vaderlandsliefde, *f* 3:8:—

IX. J. A. OOSTKAMP, korte Handleiding, tot het Onderwijs in de Bijbelgeschiedenissen, voor jonge kinderen, volgens

gens den leiddraad van der Schoolopziener H. WESTER, kl. Octavo, ƒ —:8:—

X. Het leven van JOHN KNOX, Hervormer van *Schotland*, behelzende een geschiedkundig overzigt van de Hervorming in dat Land, naar den derden druk, uit het engelsch van THOMAS M'CRIE, T. D. Predikant te *Edenburgh*, vrij vertaald en gevolgd door CRAMER VON BAUMGARTEN, Predikant te *Middelbert*, met een voorberigt, door H. MUNTINGH, Hoogleeraar te *Groningen*, 1ste deel, gr. Oct. ƒ 2:4:—

XI. Het tegenwoordig stelsel van Belastingen, in het Koningrijk der Nederlanden, getoetst en verbeterd aangewezen, door Mr. C. H. GOCKINGA, Lid der Vergadering van H. Ed. M Heeren Staaten Generaal, gr. Oct. ƒ 1:—

XII. *Amphion*, een tijdschrift voor Vrienden en Beoefenaars der Toonkunst, eerste jaargang, eerste stuk, gr. Octavo, ƒ —:11:—

XIII. H. KREMER, Bijbelsche Geschiedenissen, in leeslesjes, voor kinderen, 2de druk, kl. Octavo, ƒ —:5:—

XIV. Mr. H. A. SPANDAW, de nieuwe Haring, Vaderlandsch Gezang, ten gevolge van het Programma van eenige Vrienden en Beoefenaars der Toonkunst, binnen *Groningen*, in muziek gebragt, door J. VAN BOOM, te *Utrecht*, aan wien de uitgeloofde prijs is toegewezen, in gr. 4to. ƒ —:8:—

XV. Dito voor de Scholen, kl. Octavo, ƒ —:1:—

Het kan zeker niet ontkend worden, dat er onder de menigte van Reisbeschrijvingen, waarmede men ons in de laatste jaren begunstigd, ja als overladen heeft, vele gevonden worden, aan welke zelfs niet eene kortstondige, en nog minder eene blijvende waarde kan worden toegekend. Niet zoo zeer wegens het opgesmukte des verhaals, en uit hoofde van het buitengewone, maar juist daar door min waarschijnlijke en met Romans meer dan met Geschiedenissen, overeenkomst hebbende gebeurtenissen; — want hier van zouden zij nog eene kortstondige waarde kunnen ontleenen, — maar veel meer daar door, dat zij slechts een dor dagverhaal bevatten, het welk niets behelst wat den leeslust opwekt, aan de weetgierigheid voldoet, de kundigheden vermeerdert, of aan den geest eenig voedsel geeft.

Men koopt Reisbeschrijvingen om ze te lezen, men leest ze om er iets nieuws, iets dat onderhoudend, merkwaardig of wetenschappelijk is, in te vinden; om de gesteldheid van landen en volken, de voortbrengselen, de zeden, gewoon-

woonten, kunsten; den ftaat der befchaving van dezelven te leeren kennen. Men gaat aan het lezen, leest eindelijk het boek, en hier mede het reisverhaal ten einde, en kan nu zeggen, dat men de Reisbefchrijving van . . . . . gelezen heeft: — maar niemand vrage naar iets merkwaardigs of wetenfchappelijks, want zoodanig iets heeft men niet gevonden.

Onder die Reisbefchrijvingen dan, welke zich hier van aanmerkelijk en op de voordeeligfte wijze onderfcheiden, die ons met landen en volken bekend maken, die onzen leeslust opwekken, aan onze zucht naar wetenfchap voldoen, ons vele nieuwe gezigtpunten aanbieden, vele onbekende zaken voorftellen; die den beoefenaar der wetenfchappen, gedurig de pen doen opvatten, om deze en gene dingen aan te teekenen, — onder de Reisbefchrijvingen, die in der daad verdienen klasfiek genoemd, en als waardige tegenhangers van die van POCOCKE, CHARDIN, NIEBUHR, VOLNEIJ, en anderen van dien aard befchouwd te worden, — verdient voorzeker mede in de eerfte plaats gefteld te worden: G. A. OLIVIER's, Reize door het *Turkfche Rijk*, *Egijpte* en *Perzie*, uit het fransch, met pl. en kaarten, 8 deelen; gr. Octavo; 1809—1813.

Merkwaardig zijn altijd de landen die OLIVIER bezocht heeft; doch het verhaal zijner reis door dezelve, houdt niet flechts op de aangenaamste wijze den leeslust gaande, maar de rijke voorraad van wetenfchappelijke onderwerpen, dien men alomme aantreft, omtrent den Landbouw, den Koophandel, de onderfcheidene deelen der Technologie of der werktuigelijke kunsten, omtrent zeden, gebruiken, ftaat van befchaving, het toe- en afnemen daar van en die der kunsten, met derzelver oorzaken; den invloed van regeringsvorm, van leefwijze, van kleeding, op de zeden, op den geest van den mensch enz. verhoogt deze Reisbefchrijving tot den rang van een wetenfchappelijk werk; als zoodanig neemt het eene plaats in, naast die over de Gefchiedenis. De Natuurlijke Historie, de Technologie, de Aardrijkskunde, Handel en Volkenkunde enz. wordt bij het één of ander onderwerp dezer wetenfchappen, dikwijls weder opgeflagen, en heeft alzoo eene waarde, die met deze wetenfchappen in het naauwfte verband ftaat, die dus niet kortftondig, neen — die duurzaam en blijvende is.

Bij de uitgave van dit werk, was men van de innerlijke waarde deszelven, ook zóó zeer overtuigd, dat men niet dacht aan eenen kortftondigen fterken aftrek, doch ook daar door laag dalenden val; maar dat men, de waarde des werks willende handhaven, de oplage tot een klein getal exem-

exemplaren, van slechts 400. — die van No. 1—400. geteekend zijn, — bepaalde. Ons klein publiek laat toch, van belangrijke, duurzame werken, geene groote oplagen toe!

Tachtig exemplaren zijn thans hier van nog overig, en de tegenwoordige eigenaar, J. Oomkens, te *Groningen*, is door aankoop uit het fonds van wijlen den Heer J. Allart, in staat, de acht deelen, in plaats van voor den oorspronkelijken prijs van *f* 29:— 14 — nu te kunnen geven voor *f* 15:—:— defecte deelen à *f* 2:—:— zich verzekerd houdende, dat hij hier mede aan de wetenschappen en aan derzelver beoefenaren, eenen wezenlijken dienst zal doen, vertrouwt hij, dat men zich van deze gelegenheid, tot het goedkoop verkrijgen van een zoo voortreffelijk werk zal bedienen, van het welk geene tweede oplage door hem ooit zal worden ondernomen.

Heden zijn, bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Lofrede* op P. VAN BRAAM, door E. KIST.

II. A. VAN ZUTPHEN, *Nederlandsche Uitvindingen en Ontdekkingen*, gr. Octavo.

III. R. VAN DER PIJL, *Korte Schets der Oude Geschiedenis*, of Beknopt Overzigt van de voornaamste Volken der Oudheid, ten dienste der Latijnsche en andere Scholen.

IV. MNEMOSYNE. *Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije Letteren.* Verzameld door Mr. H. W. TIJDEMAN en N. G. VAN KAMPEN, Vierde Stuk.

V. H. LICHTENSTEIN'S *Reizen in het Zuidelijk gedeelte van Afrika*, in de jaren 1803 tot 1806, *Verkort*, in één Deel, met alle de Platen van het Groote Werk; netjes in Carton gebonden, voor 44 Stuivers.

VI. Reize naar de Bronnen van den *Missouri*, en door het vaste land van *America*, naar de Zuidzee, gedaan op last van de Regering der Vereenigde Staten van *America*, in de jaren 1804, 5 en 6, door de Kapiteins LEWIS en CLARKE. Uit het Engelsch vertaald door N. G. VAN KAMPEN, derde en laatste Deel.

VII. *Mijne Lotgevallen in mijne Gevangenschap bij de Japanners*, gedurende de jaren 1812 en 1813; benevens eenige Aanmerkingen over het Japansche Keizerrijk en het Japansche Volk, en eenige Bijdragen van den Kapitein RIKORD. Door W. GOLOWNIN, Kapitein der Russisch-Keizerlijke Marine, tweede en laatste Deel.

VIII. J. L. EWALD, *de Godsdienstleer van den Bijbel*, uit het standpunt van onze geestelijke behoeften beschouwd. Uit het Hoogduitsch vertaald, en met Aanmerkingen ver-

meer-

meerderd door G. C. SPAAN, Pred. te *Heerjansdam* en *Kijfhoek*. Tweede en laatste Deel.

IX. *Bijvoegsel tot het Staatsblad en Officieel Journaal*, vierde Deel, eerste Stuk, 1817.

CAROLINA VAN LICHTFIELD, en de Graaf VAN WAHLSTEIN of de *Afzichtlijke*, doch *Goedhartige Echtgenoot*, gedrukt in twee Deelen, in Octavo, en met vier Platen versierd; deze fraaije en lezenswaardige Roman, behelst geen Brieven, maar een doorloopend Geschiedverhaal, gegrond op een gedwongene Huwelijks-Geschiedenis, aan een der grootste Hoven in *Duitschland*, waar in men de schoonste en edelmoedigste karakters vind wedijveren. Dit werk wordt om algemeen verkrijgbaar te doen zijn, gesteld op *f* 1 : 16 : — en is in alle Steden, bij de meeste Boekhandelaars te bekomen, ook te *Amsterdam*, bij P. Donk, L. van Es, Geijsbeek en Zoon, Wed. van Hulst en Zoon. J. C. van Kesteren, G. Roos, Schares, Timmer, de Erve Vermandel, Westerman, en anderen.

De Gezondheid, die menigmaal door onkunde, vooroordeel en roekeloosheid, op de onverandwoordelijkste wijze onwederkrijgbaar verloren gaat, is van te veel belang, om geen behoorelijke zorg voor derzelver behoud te dragen. Velen slaan tot dit behoud den verkeerden weg in, door het onberaden en ontijdig gebruik van geneesmiddelen, op raad van onkundigen, en halen zich alzoo vele ziekten en kwalen op den hals, even door die verkeerde middelen en voorzorgen, waar door men waant zich voor dezelve te beveiligen. Immers geen dwalingen zijn menigvuldiger en algemeener onder alle klassen van menschen verspreid, dan omtrent de gezondheid. De Heer DE BIENVILLE, heeft een allerbelangrijkst werk van circa 300 bladz. in gr. 8vo, daaromtrent geschreven, waar in hij niet alleen de gewone dwalingen in de opvoeding, in de zorg voor ons ligchaam, in het opvolgen van het voorbeeld van kwade gewoonten, zoo wel als omtrent de Artsen, geneesmiddelen en heilzame ziekten, mitsgaders in de keus van spijs en drank, ten duidelijkste aantoont, maar tevens verscheiden nuttige raadgevingen en waarschuwingen mededeelt, aangaande alles wat den mensch dienstig en schadelijk is. Wie ondertusschen dit werk leest en de daar in vervatte raadgevingen getrouw opvolgt, kan verzekert zijn van gezond en lang te zullen leven; de prijs is 18 Stuivers, te bekomen te *Amsterdam*, bij N. Geijsbeek, Boekverkooper, op de Leliegragt, No. 21.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor OCTOBER 1818.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.
M D C C C X V I I I.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

LEERREDENEN door H. MUNTINGHE. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1818. 304 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 10 : —

Deze Bundel bevat een tiental van Leerredenen, welke niet alleen opgesteld en uitgesproken, maar ook der uitgave waardig gekeurd zijn, van eenen zoo wel beroemden als bejaarden Hoogleeraar, op eene van 's Lands Hooge Scholen, in het Koningrijk der Nederlanden, die sints jaren gewoon is zijne hoogste vlijt aan te wenden, om, naar zijne roeping, edele Jongelingen bekwaam te maken, tot het eerwaardig Predikambt, en dus ook in staat te stellen, tot het schrijven en uitvoeren van goede Leerredenen. Dit denkbeeld stond ons voor den geest, en deed ons met graagte, en in eene meer dan gewone hooge verwachting, de lezing van het hier geleverde aanvangen. Wij zullen er daarom ook een eenigzins naauwkeuriger verslag van geven, dan wij wel van verscheidene andere Leerredenen, welke ons van tijd tot tijd in geen klein aantal geworden, kunnen, en daarom ook gewoon zijn te doen.

De gansche CIVde *Psalm*, maakt den Tekst van de eerste, eene lentepreek, uit, welke dus behandeld is, dat I. ingezien wordt, welke rijke stof, de beschouwing der werken Gods in de Natuur ons oplevert tot zijne verheerlijking, II. welke de gezindheden zijn, waar door zich deze verheerlijking van God moet vertoonen, en III. wat men voornamelijk in acht heeft te ne-

nemen, om zulk eene Godverheerlijkende natuurbeschouwing ten meesten nutte in te rigten. In het eerste Deel, worden de dertig eerste versen, zeer kort maar tevens duidelijk en juist, aaneengeschakeld opgehelderd; in het tweede Deel, naar aanleiding van *vs.* 24 en 31—35, de gevoelens welke de Dichter hier, ook ons ter navolging, aan den dag legt, tot de vijf volgende gebragt: *demoedige eerbied jegens God*, — *dankbare liefde jegens zijne goedheid*, — *hartelijke vreugde in God*, — *onwankelbaar vertrouwen op hem*, — *en een ernstig en onveranderlijk voornemen van gehoorzaamheid aan hem*, en het derde Deel dient ter toepassing; om te leeren, dat men zich behoort te oefenen, om de werken Gods in de Natuur, dikwijls en naauwkeurig te overdenken, — dat men alles in de natuur heeft te beschouwen, met betrekking tot God, — en dat wij Natuur en Evangelie moeten zamenvoegen.' Eene Leerrede, welke zich ook wegens eene gezonde uitlegkunde, (volgens welke *vs.* 4, vertaald is: *Hij maakt de stormbuijen tot zijne boden, en de vlammende bliksemen tot zijne dienaren*, en *vs.* 34*a.* *Mijn gezang zij Hem welgevallig!*) zeer aanprijst, bewijst den goeden smaak, en de edele denkwijze van den Hoog Eerw. Grijsaard, en doet zijne Kweekelingen zien, op welk eene wijze men groote gedeelten, uit de H. Schriften, ook des O. Verbonds, zeer nuttig en Christelijk voor de Gemeente behandelen kan.

Dit zelfde bewijst ook de tweede Leerrede, over *Psalm* CXXXIX: 1—18, waar in, na de waarschijnlijke opgave der gelegenheid, bij welke dit lied werd zamengesteld, eerst het tot Tekst gekozen gedeelte geleidelijk verklaard, en de aandacht tevens bepaald wordt, bij de algemeene daarin voorkomende waarheden, en ver-

vervolgens het nuttig gebruik aangewezen is, van het een en andere te maken, ter waarfchuwing en bemoediging. Schoon wij den goeden zin erkennen, hier van *vs.* 5. opgegeven, volgens welke de beide uitdrukkingen hier verklaard zijn, van de zorge welke God voor zijnen getrouwen Dienaar draagt, zouden wij echter ook hier met SCHRÖDER en anderen, gelijk in het voorgaande (vergel. ook *vs.* 16.) alles liever aanmerken, als bijgebragt om 's Heeren alomtegenwoordigheid en naauwkeurige kennis van alles te doen opmerken: waar uit voortvloeit, dat God ons als met zijne hand omvat, zoo dat wij niets, zonder zijne kennis en tegen zijnen wil, ondernemen kunnen; waar uit echter dan ook wel bij gevolgtrekking mag worden afgeleid, hoe veilig de Godvruchtigen, onder de Goddelijk befcherming zijn, zonder dat dit hier evenwel eigenlijk geleerd wordt.

Wat de uitlegging aangaat van *Spreuk.* XXX: 1-6, waar over de derde belangrijke Leerrede handelt, daar mede dient men des Hoogleeraars verklaring te vergelijken, van SALOMO's *Spreukboek*. Op die uitlegging volgt eerst eene ontwikkeling der zaken, en eindelijk eene toepasfing met leeringen. De zoo veel opbelderende vertaling van de drie eerfte verfen, is deze, *'k bezwijk, o God! — ja ik bezwijk, o God! en 'k heb mij ftomp gepeinsd! 'k ben onvernuftiger, dan eenig ander mensch, 'k bezit geen redelijk verftand; geen wijsheid heb ik ooit geleerd, noch kennis van den Heiligen gehad.* Zij verdient zeer de aandacht der Uitleggeren, en is waardig nader getoetst te worden, en dit geldt ook aangaande de opvatting der drie volgende verfen. Al meent men ook, — in ftaat zijnde (waartoe nog al iets vereischt wordt) om hier over te oordeelen, dat er te gewigtige zwarigheden

zijn, om in dezen geheel met MUNTINGHE in te stemmen, zoo zal men echter de drie, hier vervolgens (in het tweede Deel) ontwikkelde zaken: 1.) Welke moeite de mensch ook aanwende, om na te denken over God; deszelfs natuur blijft voor hem steeds onbegrijpelijk. 2.) Hoe onbegrijpelijk ook God voor ons zij; zijn woord leert ons echter zoo veel van Hem, als genoegzaam is, om op Hem in alle onze nooden, en voor alle onze behoeften, een onfaalbaar vertrouwen te vestigen, en zoo veel van Hem te weten, is noodig en toereikend tot onze gelukzaligheid. 3.) Dieper in de kennis der Goddelijke natuur te willen indringen, kan zelfs tot strafbare dwalingen verleiden, — gewigtig niet alleen, maar ook bij dezen Tekst zeer gepast kunnen noemen, en de ontwikkeling zelve voor regt stichtelijk moeten houden. Uit de ernstige toepassing, als een woord op zijnen tijd gesproken, nemen wij het voornaamst gedeelte hier gaarne voor onze Lezeren over:

EERSTE LEERING. „Is God voor ons verstand „zoo onbegrijpelijk, als wij gezien hebben; „dat ons zulks nederigheid en zedigheid inboe„zeme in onze navorschingen omtrent hem."

„Eene leering van het uiterste belang; dan waartegen menigmalen gezondigd wordt. Immers hoe dikwijls maakte men, gelijk ik pas gezegd heb, stoute bepalingen omtrend God, zijne natuur, en daden; even als of men tot de diepste geheimen der Godheid ware doorgedrongen! Hoe stout is een andere uiterste, waarin thans zoo velen vallen, om namelijk het verborgene in het Goddelijke wezen, waarvan ons de Bijbel een zoo zeker berigt geeft, enkel op dien grond te ontkennen, om dat het onze vatbaarheid te boven streeft."

„Dwaze mensch! zijn dan uwe vermogens niet

niet bepaald, en is integendeel niet alles, wat in God is; oneindig? Gij, eindig schepsel! zoudt gij het oneindige bevatten, gij die pas u zelven kent? Gij, nietig aardworm! zoudt gij de onderzoekingen Gods uitvinden, onderzoekingen, waarbij zelfs het verstand van de verhevenste geesten zijne perken erkent, en zijne onkunde, zijn niets, met diepen ootmoed gevoelt? Verwaten sterveling! hoe durst gij het wagen, uw vernuft, dat vernuft van wiens zwakheid gij dagelijks zoo vele proeven in u zelven ondervindt, en in anderen kunt opmerken, tot een regter te stellen van het geen God van zich al of niet moet openbaren? weigeren gehoor te geven aan het geen de Oneindige tot u spreekt? ja zelfs wel eens voor onwaarheid verklaren, het geen hij u van zich leeren wil? alleen omdat gij het niet begrijpt? Ga dan heen, gij dwaze! ontken ook het aanwezen en de werkingen van uwe ziel, loochen het bestaan en de kracht van den wind, onzeg aan de zeilsteen zijn aantrekkingsvermogen; omdat gij ook alle deze dingen, schoon gij dezelve ziet of gevoelt, niet volkomen kunt bevatten."

„Neen; herinneren wij ons liever de naauwbeperkte grenzen van onze rede, onze kortzigtigheid, onzen kindschen staat van opvoeding in dit aardsche leven, de oneindigheid des Allerhoogsten, de onwrikbare zekerheid der Goddelijke openbaring. En dit leere ons, alles wat die openbaring zegt, hoe hoog het ook boven ons verstand verheven zij, met eenen kinderlijken geest als ontwijfelbaar waarachtig aan te nemen. Dit leere ons, dat in zulk slag van zaken kinderlijk te gelooven, iets is, hetwelk de rede zelfs gebiedend van ons vordert, en het welke ons tevens krachtig op om nooit over

het verborgene in God of in het geen hem en zijne werken betreft, te denken of te spreken, dan met den eerbiedigsten indruk der Goddelijke onbegrijpelijkheid, en met het ootmoedig gevoel onzer onkunde en naauwbeperkte vermogens, steeds gedachtig aan de treffende taal van Job (XXVI, 14.) *Ziet! dit alles, wat wij van God kennen, zijn maar uiterste einden zijner wegen, en wat een klein stuksken der zake hebben wij van hem gehoord? wie zoude den donder zijner mogendheden verstaan?*"

Tweede lering. „Wij moeten in onze navorschingen over God met dankbaarheid gebruik maken van dat woord, waardoor hij zich zelven nader aan ons ontdekt heeft."

„Nooit toch gaf ons de rede, door de Goddelijke openbaring niet voorgelicht, een zoo duidelijk, zoo zeker, en vooral voor onzen toestand zoo geschikt onderrigt van God, als onze Heilige Schriften doen. Immers hoe duister, hoe onvolledig, hoe nutteloos is zeer veel van dat geen, hetwelk ons de schranderste Wijzen der Grieken en Romeinen van God en deszelfs natuur zeggen? Het is alleen in de schriften der verachte Joden, en der versmade Galileërs, dat wij ware en zuivere Godskennis vinden, en het is, wat men ook zeggen moge, alleen door deze schriften, dat dezelve meer alom is bekend en uitgebreid geworden. Dat wij dan dezelve, als het beste onderwijs nopens God bevattende, zeer hoog schatten! daar wij, zoo lange wij zonder dezelve waren, in de dikste duisternis van onwetendheid en bijgeloof omdoolden. Dat wij tevens van dit onderwijs een dankbaar en naarstig gebruik maken, hetzelve met leergierige harten onderzoeken, en ons aan deszelfs onfaalbare uitspraken nederig onderwerpen! Dat wij tevens met de versmaders

van hetzelve een diep medelijden hebben, hen met zachtmoedigen ernst zoeken te regte te brengen, en zoo veel te ijveriger voor hen bidden, als zij stoutmoediger lasteringen tegen des Heeren heilig woord uitbraken!"

DERDE LEERING. „Wij moeten het als een „onzer grootste voorregten erkennen, dat wij, „hoe weinig wij ook van God weten, echter „uit zijn eigen onderwijs ons hiervan verzekerd mogen houden, dat wij onwankelbaar „op hem mogen vertrouwen, en overeenkomstig dier erkentenis gezind zijn en leven."

„God wil in Jezus Christus ook *ons schild*, onze beschermer, onze vriend *zijn*. Om ons tot zulk een vertrouwen op hem krachtig aan te sporen betuigt hij ons, dat hij door zijnen Zoon de wereld met zich zelven wilde verzoenen, zweert hij, dat hij geenen lust heeft in den dood des zondaars, maar daarin, dat de zondaar zich bekeere en leve, en biedt hij ons allen, zonder opzigt op de menigte of grootheid van onze zonden, vergiffenis en eeuwige zaligheid aan."

„Wij moeten waarlijk wel zeer blind zijn, M. V. wanneer wij in deze ontdekkingen van Gods woord niet zijne teedere zondaarsliefde met den helderften glans zien schitteren; zondaarsliefde, die het niet gedogen kan, dat er een eenige onzer, door te twijfelen aan zijne ontferming, zou wanhopen, die uit dien hoofde zich van eene zoo beminnelijke zijde openbaart, om dus elken zondaar op te wekken, dat hij, in een vast vertrouwen op deze ontferming van God in zijnen Zoon, zich weder tot hem wende."

„Op God te vertrouwen is dan iets, waartoe wij allen opgewekt worden. Zoo wel als het meer dan eens aan geheel Israël als eene misdaad

daad wordt aangerekend, dat zij *niet vertrouwden op den Heer*; even zoo zeer bezondigt hij zich werkelijk, die Gode, zoo als hij zich aan ons in zijn woord geopenbaard heeft, niet het gansche vertrouwen van zijn hart toewijdt. Komt zulks uit zekere teederheid des gemoeds voort; dan zal God het wel met langmoedigheid aanzien, maar goedkeuren, zal noch kan hij het nooit. Immers in der daad gaat men dus regelregt aan tegen het oogmerk van zijn onderwijs, hetwelk ten voornamen doele heeft ons tot dat vertrouwen op God weder te brengen, dat wij door de zonde verloren hadden, en men handelt regtstreeks tegen het geen, waartoe hij ons zoo liefderijk opwekt."

„ Denkt intusschen niet, dat ik u tot een ongegrond en zorgeloosheid aankweekend vertrouwen op God wil aansporen. Neen, lieve vrienden, zulk een vertrouwen op *Gods* algemeene goedheid is een gevaarlijke klip, waarop elk, die er op verzeilt, voorzeker schipbreuk lijden zal van zijne verwachting, ja van zijne geheele zaligheid."

„ Het vertrouwen, waartoe ik u wensch aan te sporen, is zulk een, als waartoe u het Evangelie zelve aanspoort; en dat moet toch zeker een regtaardig, een veilig vertrouwen zijn, dat u niet bedriegen zal."

De vierde Leerrede over *Jes.* XLV: 15. is in den winter uitgesproken, toen wij nog onder de Fransche dwingelandij zuchtteden. De Tekst wordt dus omschreven:

„ O Gij, dien ik als Israëls Beschermgod en
„ als eenen Verlosser of Heilaanbrenger erken,
„ voorwaar gij zijt een God, die u dikwijls
„ verborgen houdt, die uwe ontwerpen en
„ werkzaamheden niet zelden bedekt houdt,
„ zoodat men dezelve niet bemerkt; hoezeer,
„ gij

„ gij toch altijd, ook dan, wanneer gij u dus
„ voor ons verbergt, inderdaad de Bescherm-
„ god van Israël, de Heilaanbrenger blijft."

En, volgens deze opvatting, wordt, naar aanleiding van den Tekst, deze belangrijke waarheid vervolgens behandeld, en toegepast: dat God zijne redding en verlossing, dikwijls zoo inrigt, dat de wijze daarvan voor ons menschen raadselachtig en verborgen is. Ieder een die wel denkt, zal deze ontwikkeling, en dit bestuur met belangstelling lezen. Gaarne echter onderwerpen wij, wat de verklaring en opvatting van den Tekst betreft, eene andere welke ons meer eigenaardig voorkomt, aan het oordeel van den Hoogleeraar. אל מסתתר zouden wij, namelijk, liever verklaren, voor of uit de oude Oostersche gewoonte der Koningen, om zich verborgen te houden, en zich maar zelden te laten zien, ten einde alzoo het gemeen een te grooter denkbeeld van zich te doen vormen, en zich te ootmoediger te doen eeren en vreezen. Dan zal hier het denkbeeld van onzigtbaarheid, onvergelijkelijke heerlijkheid, en ontzagwerwekkende grootheid, in tegenoverstelling van de Afgoden, voor welke de andere volken zich nederbogen, het hoofddenkbeeld, en de zin en bedoeling naar het verband gemakkelijk zijn.

De vijfde Leerrede, is gehouden over *Matth.* XIII: 31, 32, bij gelegenheid der viering van het Christelijk Pinksterfeest, ter gedachtenis der plegtige inzegening en bekwaammaking der Apostelen, nu ruim zeventien en een halve Eeuw, (niet gelijk hier, door eene drukfout, in den beginne aangemerkt is, voor ruim achttien honderd jaren,) geleden, te *Jerusalem* voorgevallen. De door JEZUS met de gelijkenis aangewezene waarheid, wordt hier eerst geschied-

kun-

kundig opgehelderd, daar na zijn eenige aanmerkingen over dezelve medegedeeld ter bevestiging van ons geloof in het Evangelie, en er eindelijk eenige gevolgen ter besturing uit afgeleid.

In zeker verband, staat met deze nuttige Leerrede, ook de volgende zesde, over *Matth.* XIII: 33. waarin, na eene korte uitweiding over de gelijkenis zelve, de wel krachtige maar tevens dikwijls verborgene en stille werking van het Evangelie vermeld, maar ook aangewezen wordt, gedurende het openbare leven onzes Heeren, — van zijne Hemelvaart tot de vestiging van het Christendom, als Hoofd-Godsdienst van het Romeinsche Rijk, — van daar tot de gelukkige Kerkhervorming, — en van dien tijd tot aan onze dagen. Bedriegen wij ons niet, dan heeft het verstandig Sijnodaal Besluit, ter viering van het Derde Eeuwfeest der gezegende Kerkhervorming, ook tot deze Leerrede aanleiding gegeven.

Hier op volgt de zevende Leerrede, over *Matth.* XXV: 1—13. Na de noodige toelichting der treffende gelijkenis, van de vijf wijze en vijf dwaze maagden, worden deze twee gepaste vragen even gepast beantwoord: welk is het doel van onzen Heer in deze gelijkenis? en hoe komt de inhoud van dezelve, met dit oogmerk overeen?

Met deze, naar het onderwerp zeer ernstig gestemde en gestelde, maakt één geheel uit, de eerst volgende achtste, over het laatste of 13de van dezelfde Tekstverfen. Eerst is in dezelve van den zin der woorden, zoo in 't gemeen, als met betrekking tot de Discipelen van JEZUS, iets aangemerkt, en dan wordt, als toepassing op de voorgaande Leerrede, als pligt beschouwd, om ons altijd bereid te houden, te-
gen

gen den tijd, wanneer wij tot het algemeene oordeel zullen worden opgeroepen.

Naar aanleiding van *Hand.* IV: 32*a*. wordt, in de negende Leerrede, eene levendige oordeelkundig ingerigte schets gegeven, van den in den Tekst beschrevenen toestand, der eerste Christen-gemeente te *Jeruzalem*, en daar uit vervolgens het een en andere ter nuttige leering afgeleid.

Gelijk de vijfde, zoo is ook de laatste hier voorkomende Leerrede, op Pinksteren gehouden. De Tekst 2 *Cor.* III: 1—3, wordt daar in eerst verstandig toegelicht, en daar na de leer, daar in begrepen, uitvoeriger ontwikkeld; zoo dat kortelijk blijkt: 1.) waar in de verandering bestaat, welke door de Evangelieleer, in de harten der menschen gewrocht wordt; 2.) wat dezelve ons nopens de voortreffelijkheid der Evangelieleer bewijst, en 3) welk eene waarde men aan dit bewijs behoort toe te kennen?

Ook deze Leerrede, was, zoo wel als de andere, waardig in dezen bundel te worden opgenomen. Zij onderscheidt zich, gelijk de voorgaande, door gemoedelijken ernst, redelijke Godsvrucht, verstandige regtzinnigheid, gezonde Schriftverklaring, edele waarheidsliefde, Christelijke zachtmoedigheid en noodige duidelijkheid.

Het zal, na het hier aangemerkte, dan wel weinig noodzakelijk zijn, openlijk te verklaren, dat wij dezen bundel over het algemeen, met een wezenlijk genoegen gelezen hebben, het gebruik daar van uit volle overtuiging aanprijzen, en ons verzekerd houden, dat dezelve onder den Goddelijken zegen geen gering nut stichten zal.

Niet alleen de Gemeenten in ons Vaderland, kunnen er door gesticht worden, maar ook de

Leer-

Leeraars van onzen schoonen Godsdienst, zullen er vele aanmerkingen in aantreffen, die zij of met een bijzonder genoegen lezen, en behartigingwaardig vinden zullen, in de uitoefening hunner gewigtige bediening, of verstrekken kunnen ook, om hen te leeren, waar voor zij zich en in de uitlegging, en in de toepassing en het bestuur der aan hunne zorge toevertrouwde Gemeenten, vooral ook in onzen tijd wachten, en wat zij vooral, en hoe ook te behartigen, en te betrachten hebben.

Wij bedanken daarom den reeds zoo hoog bejaarden, maar tevens nog zoo vluggen en werkzamen Hoogleeraar, voor dit aangenaam geschenk, en bidden hartelijk, dat de Heer zijner Kerke, hem nog eenige jaren gelieve te bewaren, om met mond en pen voor de studerende Jongelingschap nuttig te zijn, den waren Evangelischen smaak te bevorderen, *bij Leeraars* en Gemeenten, en alzoo tot eenen uitgebreiden zegen voor velen te verstrekken.

De Correctie, had wel wat naauwkeuriger kunnen zijn, maar wij hebben evenwel slechts zeldzaam op zinstorende feilen gestoten.

Het NIEUWE LEVEN en de Hereeniging in de Eeuwigheid, *door* F. EHRENBERG. *Uit het Hoogduitsch* *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1817. 78 *Bladzz.* *In gr.* 8*vo.* *De prijs is* *f* 1 : 4 : —

Zes weken na het overlijden zijner jeugdige dierbare gade, beklom de Eerw. EHRENBERG op Paschen, voor 't eerst weder den kansel, en hield de eene en vervolgens de andere Leerrede, welke bij den Hollandschen Vertaler ten ge-

geschenke zond, en ons nu, in een bevallig uiterlijk gedoscht, hier ter lezing worden aangeboden; niet echter omdat de Eerw. Zender dit begeerde, maar om dat onze geachte Landgenoot het nuttig keurde. De teksten zijn *Joan.* XI: 25, 26. en 1 *Thess.* IV: 13, 14. Het zijn geene gewone Leerredenen, maar korte vertoogen, met nuttige aanmerkingen doormengd, ten einde de bedenkingen van het ongeloof weg te nemen, en het Christelijk gemoed tot rust, troost en vreugde op te leiden, ook bij de aandoenlijkste lotgevallen en vooral zeer smartelijke verliezen, als welke de waardige Leeraar zelf ondervond. Men ziet er duidelijk uit, offchoon men dit ook al niet letterlijk leest of hoort, hoe zeer hem het verlies eener lieve en waardige Echtvriendin getroffen heeft, en waarmede hij zich daar onder zocht op te beuren; ten einde ook in staat te zijn, om weder geregeld alle de deelen van zijnen dienst, en pligt, met ijver en getrouwheid te vervullen. Het is hier op te merken, dat hij, zoo wel voor zich zelven als voor zijne toehoorders, deze stoffen gemoedelijk bearbeid heeft. Geen streng betoog zoeke men hier, noch ook eene naauwkeurige logische behandeling, en even min eene volledige ontwikkeling. Doorgaans spreekt hier de taal van het hart, en alles ademt hoogen ernst. Men oordeele uit het volgende staal:

„ Waarlijk, zij zijn zalig, die in dit geloof leven en sterven: zalig in leven, zalig in den dood, — zij, integendeel, worden te schande gemaakt en verworpen, wanneer dit geloof zich eenmaal als waarheid doet gelden, welke dan vreesselijk worden moet voor hen, die haar bespot en verworpen hebben! Hoe? aan menschen, die uwe broeders zijn, die zoo dikwerf

het

het bittere des levens smaken, en geenen anderen troost dan dezen hebben, aan uwe naaste betrekkingen wilt gij een geloof ontnemen, om hetwelk gij hen benijdenswaardig noemen kondet? Tot welk soort van lieden behoort gij? Tot ligtzinnigen, die niet weten, wat zij doen, of tot de ijdele menschen, die eenen schijn van hoogere wijsheid aannemen, of tot de ondeugenden, die schuldige deelgenooten in hun misdrijf zoeken, of, terwijl zij anderen overhalen, zich zelven in hun ongeloof zoeken te versterken?"

„Zeg dan aan uwen zoon, dat CHRISTUS en *Christendom* eene fabel is, dat alles met den dood ophoudt, opdat hij opgroeije tot eenen booswicht, en zich in het slijk van allerlei wellust wentele, in woeste buitensporigheden ligchaam en ziel bederve, eindelijk de misdadige hand aan zijn eigen leven sla, en de smart over zijne slechtheid en zijn ongeluk u in het graf storte. Zeg het aan uwe dochter, opdat zij eene boeleerster worde, het jammer en de ellende in uw huis, en schande over uw koud gebeente brenge, — en u nog in uw graf vervloeke; opdat zij, wanneer eens het menschelijk lot haren toestand verandert, en zij niets meer bezit, dan hare smart, zij ook niet hebbe, wat haar alleen, ja alléén troosten kan: — eenen blik naar den Hemel. Zeg het aan uwe echtgenoote, opdat zij u ontrouw worde; luister het haar, stervende, in het oor, — stervenden kunnen dikwerf weinig meer hooren, — opdat zij het regt goed wete: „hoop niets meer, „er is geen CHRISTUS, er is geen eeuwig le„ven, gij gaat voor eeuwig van mij en uwe „kinderen af, — alles, alles moet in het graf." Of, wanneer gij op het uiterste ligt, en uwe vrouw en kinderen weenend bij uw sterfbed

staan,

ſtaan, ſpreek dan nog met bevende lippen, — de woorden van ſtervenden gelden veel; — ſpreek dan: „ ik zal ſtof en asch zijn, anders „ niet!" opdat de ſmart hunnen boezem van een ſcheure, en zij vertwijfelend neêrzinken in hunne ellende!!"

Het heeft ons niet weinig verwonderd, hier te vinden, dat de Heer EHRENBERG het bidden voor de geſtorvenen ſchijnt goed te keuren, en als nuttig aan te prijzen. Ja het ook als prijswaardig aan te zien, dat men de afgeſtorvenen aanroepe, met berouw, om vergiffenis: 't geen toch waarlijk, volgens het Evangelie, niet alzoo behoorde te geſchieden. Men merke dit dan op, vergeve den Schrijver zoodanige opwellingen uit zijn gevoelig aangedaan gemoed, om het goede oogmerk, maar volge het niet na.

Wanneer de Christen in treurige omſtandigheden gedompeld is, zoo dat het hart bloedt, zullen ware vrienden die redenen van troost om ſtrijd en met een bewogen hart mededeelen, welke het Evangelie ons kennen doet, maar elk op zijne wijze. *Zoo zijn er ook verſcheidene* nuttige werkjes en boeken voor treurigen; en die goed verdienen genoemd te worden, zullen dezelfde zaken behelzen, maar op verſchillende wijze voorgedragen. Dus wenſchen wij, dat ook voor de beminnaars van EHRENBERG's Schriften, deze zijne redenen, bij ſmartelijke ſterfgevallen in de hand genomen, iets goeds zullen ſtichten.

ERNST en LUIM, of Brieven aan eene Vriendin. [*Ter gelegenheid der lezing van de Theörie der Geestenkunde van Dr.* J. H. JUNG, *gezegd* STILLING.] *Waarbij eene Leerrede over Hand.* XIX: 11 – 20. *Door* J. H. KROM, *Predikant te* Gouda. *Tweede Uitgaaf, vermeerderd met een Naschrift van den Schrijver. Te* Amsterdam, *bij* G. van Dijk, 1818. *XVI en* 248 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 16 : —

„Men beschouwe (dit is het eigen vriendelijk verzoek van den luimigen Schrijver,) deze Brieven, als eeniglijk houdende aan eene Vriendin, dewelke ik, in haren geest, zoek nuttig te zijn; en als geenszins het oogmerk hebbende, om eenige bepalingen van het Kerkgenootschap, tot hetwelk ik behoor, te verdedigen, op te helderen of te wijzigen; alhoewel ik eerlijk verklaar niet te zien, dat hetgeen ik als mijn gevoelen opgeef, mij bij eenigzins edelmoedige Christenen in het minst bezwaren kan. Hetgeen ik uit STILLING, (zoo noem ik den man het liefst, omdat ik hem onder dien naam het eerst, en al vroeg, heb bemind en hooggeacht,) of uit anderen, aanvoer, mogen die zelve verantwoorden." —

„Maar hoe zien dan deze Brieven het licht? Wanneer men met een meisje aanlegt, Lezer! wordt men doorgaans gefopt, en verliest men het spel. LUCIE beweert, zij kan met mijn geschrijf doen wat zij wil, want het werd, (en kan ik dit tegenspreken?) haar eigendom; en gelijk zij andere brieven tot *papillotten* voor haar zelve gebruikt, bestemde zij deze dadelijk tot

tot *papillottenpapier* voor het Publiek. De Leerrede had zij echter maar ter lezing, en die kon ik dus, als mijnen eigendom, terug eifchen; dezelve komt dan ook onder Kerkelijke goedkeuring, maar de Brieven onder die van LUCIA, en het MOTTO, (hetwelk ik, tusschen ons gezegd, voor het beste van alles houde,) eeniglijk onder *mijne eigene* goedkeuring, in het licht. Ook den Titel moge het Meisje verantwoorden, indien men denzelven minder gepast moge vinden."

Met de beschouwing der achter aan geplaatste Leerrede, vangen wij liefst aan, niet omdat wij juist zoo zeer de gewoonte der Oosterlingen beminnen, die een boek van achteren aanvangen, of om dat wij het meeste dat in de brieven voorkomt, voor dat geen houden, 't welk men wel eens boertende *Oostersch* gewoon is te noemen, hoewel het luimige en boertende, ter afwisseling van het ernstige, hier meermalen is op te merken, noch ook om dat de Leerrede al, en de brieven niet met eene Kerkelijke goedkeuring vereerd zijn; maar, eigenlijk, uit hoofde dat wij, den Eerw. KROM houdende voor een man die, van het heilige zijner Ambtsbediening geheel overtuigd, in zijne Leerredenen op den Kansel, niets dan waarheid en ernst voordraagt, verzekerd zijn, dat wij 's mans eigenlijk gevoelen daar uit 't best kunnen leeren kennen, en dus eenigzins althans den sleutel erlangen, om de deur te openen, tot het binnenvertrek, waarin men zijne wezenlijke bedoelingen vinden kan. De Tekst ook op den Titel vermeld, is naar het doel uitmuntend gekozen, maar daar van ook een regt doelmatig gebruik gemaakt. Met veel oordeel is het eenvoudig verhaal van den H. Geschiedschrijver opgehelderd, voortreffelijk zijn de herinneringen

 voor

voor de ware beoefening van het reine Christendom, (dat met geenerlei bijgeloof iets gemeens heeft,) waar toe hier uit vervolgens natuurlijke aanleiding genomen is, en eindelijk ernstig Christelijk de toespraken, welke het slot uitmaken. Mannelijk en naar waarheid wordt hier het vermogen en de voortdurende Goddelijke kracht, van Bijbel en Christendom opgegeven, en men gevoelt onder de lezing, wat men daar/aan te danken hebbe, en daar van verder verwachten kunne. Men oordeele, uit het volgend proefje:

„ Mij dunkt, dat hij, die aan eenen God gelooft, nu wel aan geenen anderen, dan dien der Christenen, gelooven kan; en dat hij, die aan onzen God gelooft, aan het Godewaardige van zoodanige wonderen, waardoor het menschdom van de slavernij van duivel en afgod verlost werd, niet kan twijfelen. Die met de geschiedenis, en den loop der wereldsche zaken, bekend is, gevoelt het! Er werden Goddelijke bijstand, Goddelijke kracht, Goddelijke wonderen vereischt, om gezegde groote veranderingen en uitwerkselen daar te stellen, en er is alzoo geene reden om aan de wonderen, die in het N. Testament verhaald worden, te twijfelen."

„ De geschiedenis der verbastering van het Christendom, en het domme bijgeloof in de Christenkerk, is eene treurige daadzaak. Maar ook dit nieuwe bijgeloof, die nieuwe invloed van den duivel en zijne engelen, is niet door de wijsbegeerte verdreven; maar juist door dit Goddelijk boek, dezen Bijbel, en die almagtige kracht van God, bij dit boek en de zuivere prediking van het Evangelie beloofd. Het Christendom gaat gepaard met eene groote, Goddelijke kracht; God deed voor hetzelve ongeloofelijke teekenen; en toen zoodanige teekenen op-

ophielden, omdat zij niet verder behoefden, en nog altijd, doet dit dierbare boek den duivel en zijnen invloed van de aarde weg,"

„ Dan, T.! ik wilde niet alleen spreken over deze voortdurende Goddelijke kracht; verlevendigt nogmaals uwe aandacht; de tekst geeft nog verdere aanwijzing ter beoefening."

„ Het hoofd der booze geesten, (de duivel en zijne engelen,) is in den Bijbel de vijand van God en het goede; — hij bragt de zonde in de wereld; — zonden zijn werken des duivels; zoo komen duivels en daemons in den Bijbel voor. JEZUS kwam in de wereld om dien invloed weg te doen, en de werken des duivels te verbreken. Dit is ons dierbaarst belang; en gij gevoelt, dit vermogen van JEZUS op den boozen en het booze, zoo als dat ook blijkt in den tekst, is daarom vooral gewigtig."

„ Het is toch niet alleen verlichte kennis, en overtuiging der dierbare waarheden, dat JEZUS heeft aangebragt; het is vooral ook beoefening. De gruwelen, de menschontëerende gruwelen, moeten uit de wereld weg, moeten weg uit het menschelijk hart. Wij moeten verbeterd worden, en voortaan leven niet naar onze driften, lusten en neigingen, maar naar de wetten van het zedelijk goede, naar de voorschriften van pligt en eer, die het gezond verstand en dit H Boek, — die JEZUS CHRISTUS, ons voorstelt en vordert; waarin JEZUS zelf ons voorgegaan is; en die zijne Apostelen aanbonden, zijne voetstappen drukkende. Het Christendom vormt, van slaven der zonde, edele, deugdzame, menschen, die in de hoop des eeuwigen levens wandelen, en voor God en de broederen leven. Dat het Christendom dit doen kan en doet, dat daarvan sprekende bewijzen zijn, dat het dit doet door

de aan hetzelve zoo eigene kracht; dat het geloof aan JEZUS, aan zijne verklaringen en beloften, het geloof aan Hem, den zoon van God, aan zijn verzoenend lijden, en den door hem geschonken Geest, dit doet; — kan ik thans niet ontwikkelen, noch betogen. Wij allen belijden dit, voor zoover wij onzen godsdienst verstaan; en voor ons, die dit inderdaad dan erkennen, heb ik, naar mijnen tekst, nog deze aanmerking: Het vertrouwen op JEZUS, het echte geloof; regte kennis en erkentenis van JEZUS, wordt ter verbetering en genezing der zondige wereld, ter verbreking van de werken des duivels, de zonden, gevorderd; voor den schijn van het Christendom, voor het enkel noemen van den naam van JEZUS, wijkt dat booze niet. Het, „ *ik bezweer u bij* JEZUS, *dien* PAULUS *predikte*," deed den duivel niet verhuizen. Integendeel; de bezetene werd er maar meer door verbitterd. — Alzoo, een wijsgeerig stelsel, met den Christelijken naam bekleed; verbetert, denk ik, ook de wereld niet. Van JEZUS CHRISTUS, van zijne echte leer, en de daar bij beloofde, daaraan verbondene kracht: durf ik alleen maar de overwinning op het booze met vertrouwen hopen."

„ Hoe dan ook eene schrandere staatkundige inrigting zich naar het Christendom schikke, ter bereiking van heilzame staatkundige bedoelingen, ik verwacht er weinig van tot stuiting van den stroom van zedeloosheid en verbastering. Die booze geest zal, voor het noemen van JEZUS naam alleen, niet wijken. Ja, indien het Christendom vrijelijk werken kan, indien de menschen zich aan JEZUS, onzen Heer, geheel onderwerpen, Hem volkomen vertrouwen; — indien de Bijbel verstaan, deszelfs gezag erkend

en

en geëerbiedigd wordt; — dan werkt de kracht van JEZUS, en de booze, en het booze, moet wijken."

„Er zijn ook hervormers, verlichters der volken, die van JEZUS met hoogachting spreken; maar eigenlijk blijkt het toch, dat zij Hem noch gelooven, noch vertrouwen. Het is hun eigen stelsel, het zijn hunne zelf uitgedachte en beredeneerde voorschriften, waarvan zij verbetering wachten; maar zij kleeden die in een Christelijk gewaad, geven aan dezelve een Christelijk voorkomen; zij bezweren het booze, even als de zonen van SCEVA den booze, in den naam van JEZUS, dien PAULUS predikt! — Wat daar van het gevolg zal zijn, zie ik in den tekst. Het was, en is nog, alleen de kracht van JEZUS CHRISTUS, die den duivel overwon. Alzoo, mijne Broeders! Christelijke verklaringen, Christelijke drangredenen, Christelijke bedreigingen, Christelijke beloften, willen wij aanwenden."

Heeft men deze Leerrede gelezen, en daarna ook het Korte Naschrift ingezien, bij deze tweede uitgave gevoegd, zoo zal men omtrent het ook naar onze gedachten uitmuntend oogmerk van en met de uitgave van geheel dit Stukje, niet gemakkelijk mistasten, en geheel overtuigd zijn, dat hij zoo min als iemand gaarne zien zou, dat het rampzalig misbruik van de zoo bereidvaardig vertaalde theörie en gretig gelezen vertelsels van den goeden JUNG, (genaamd STILLING), de verouderde heksen en spooken op den Hollandschen grond terug bragt, de hersenen van velen in de war maakte, en zijne Landgenooten tot het akelig en nare bijgeloof van lieverlede terug voerde. KROM heeft te regt begrepen, dat men zoo wel bij JUNG als bij KANT, zoo wel in de schriften van de mystieken, als in die der voorstanders van de Kriti-

tische Wijsgeerte, veel goeds en waars, schoon zeer weinig nieuws aantreft; maar ook, dat het elks zaak niet is, om daar over goed te oordeelen, en bij het toetsen van alles, het goede alleen te behouden. Hij heeft zich wel voorgesteld, dat spotten geen bewijzen is, maar ook zeer goed bedacht, dat spoken, en menschen die spoken zien, voor spotternij nog al bevreesd zijn, en daar door dikwijls, als door het beste geneesmiddel, zoo al niet spoedig geheel hersteld, althans dan voor verergering bewaard, en niet verder bedorven worden.

Krom zegt zelf, dat dit zijn werk immers grootendeels *compilatie* is, maar wij verblijden ons echter over de uitgave, vooral daar hier door velen in geloof en broederliefde blijken *gesterigd* te zijn, (naar des Schrijvers uitdrukking) 't geen wij hopen, dat voor vele, naar den geest waarlijk kranke, ligt- en bijgeloovige lijders verder, en meer en meer, het geval zijn zal. Welligt kan de lezing dezer twintig brieven, met eenige bijlagen, ook dienen, om de zulken die of tegen de Kritische wijsgeerte, als voor een zoo buitengemeen, ja bijna boven menschelijk verschijnsel, zeer hoog opzien, of ook daar zoo magtig bang voor zijn; als ik weet niet voor welk een vervaarlijk monster, tot betere gedachten te brengen; en dan zou het niet alleen voor dagelijksche menschen, maar ook voor zulke, die met onderscheidene titels pralen, wezenlijk nuttig zijn.

Zeer verstandig en dikwijls aardig en geestig is hier, zonder zeer diepzinnige redeneringen, aangewezen, hoe men zoo wel van KANTS, als van STILLINGS schriften en stellingen gebruik kan maken, om het onwaardeerbaar voorregt regt levendig te gevoelen, van de Goddelijke alleen onfaalbare en zekere openbaring, in den Heiligen

Bijbel vervat, en op te merken, hoe ongelukkig wij ons maken, indien wij ons laten verleiden, om te twijfelen, of de Bijbel wel de eenige en eigenlijke toetsteen der waarheid en de zuivere regel des geloofs, en der zeden, voor ons redelijke en zedelijke, maar tevens zinnelijke en zondige stervelingen zij. Ook zulke Eerwaardige en Hoogwaardige Heeren, die in stede van lofwaardig, nu en dan eenige redenen te ontwikkelen, welke dienen kunnen, om het groote, wijze en goede van het Godsbestuur in deze of geene bijzonderheid of daadzaak aan te wijzen, ten einde zoo tot Godsverheerlijking op te leiden, zich als andere Icarussen vermetel wagen, om theödiceën te vervaardigen en begeeren, dat men, naar hunne fraaije, op het papier, uit de hoogte gestelde, of met eene brommende stem uitgebazuinde stelsels, waarlijk niet veel steviger dan huisjes van kaartpapier, en ligte zeepbellen zich gedwee schikken zal, ontvangen hier menige voor hen dienstige lès. Och! werden zè maar opgemerkt, dat ze tot verbetering wekten en werkten!

Het is dus geen boek eigenlijk, alleen voor zulke lieve, bevallige en nieuwsgierige, (maar zacht! weetgierige, wilden wij schrijven), meisjes als LUCIE, de vriendin van den Goudschen Predikant, geschikt, maar ook voor een groot aantal van verder in jaren gevorderde matronen, en voor zeer vele in hunne nederige gedachten althans hoogwijze mannen en vrouwen, die niet min vermetel als een Korsikaan, wel allen naar hunne pijpen zouden willen doen dansen; 't zij dat zij als voorstanders van een redeloos Turksch noodlot, (Fatalisten) 't zij als Autonomisten en predikers van eene onbeperkte vrijheid, waardoor men de verwaandheid van zondige Adamskinderen streelen wil, optreden.

Hier kan men leeren opmerken, dat wij met alle de oude en nieuwe, of liever gedurig opgewarmde, omgewerkte, en in onderscheidene formen gegotene, dikwijls fraai opgetooide en ook duister ingewikkelde stelsels, nog niets verder eigenlijk gekomen zijn, noch ook komen kunnen; en dat wij, na alles op onze wijze, en naar onze gelegenheden en vermogens, meer of minder geleerd en schrander doorzocht te hebben, of volkomen dwaas worden, en tot de zotste ongerijmdheden vervallen, die men met den zeldzaam schranderen man, wel oudwijfsche fabelen noemen kan, of eindelijk daar terug komen, waar wij eigenlijk, naar het Goddelijk onderwerp des Bijbels, zijn en staan moeten: dat wij namelijk, inzien en bekennen: wij menschen zijn aan de eene zijde zinnelijke, diep afhankelijke en behoeftige schepselen, en aan den anderen kant redelijke, zedelijke, vrijwerkende, en dus voor onze daden verantwoordelijke Adamskinderen, en het heilig Evangelie, wijst ons dus alleen en geheel den juisten weg aan, welken wij te bewandelen hebben. Eenen weg, dien ook onze rede zelve, wanneer ze maar behoorlijk beoefend wordt, volkomen goedkeurt, en waar van men nimmer, of regts of links, maar eenigzins kan afwijken, zonder zich zelven te verwarren en te benadeelen. Tot die nederige erkentenis moet elk komen, en dan eerst wordt men een redelijk, en dus echt geloovig volgeling van Hem, die het licht en heil der wereld, zoo wel als de Zoon van God is, en dus een kind van God en gelukkig hemelburger.

Om het dwaze van de zucht tot stelselmaken, waar toe de wijzen in hunne oogen, in allerlei vakken, zoo wel in den Godsdienst, en in de natuurkunde, als in de wijsgeerte, zeer ligt ver-

vallen, getuige de ervarenis van alle tijden, en waar door in der daad ongelooflijk veel kwaad gesticht is en nog wordt, levendig te doen inzien, heeft KROM zich zeer aardig (zonder daarom iets nieuws of vreemds te zeggen) onder andere dus voor zijne LUCIE uitgelaten, en van deze vertelling bediend:

„„Zekere sterrekundigen," — (ook dit moest ik bij mijnen vorigen nog voor u hebben afgeschreven, maar het staat ook hier op zijne plaats,) „zoo verhaalt men, — waren bezig met de vlakken der maan, door een *teleskoop*, te beschouwen. Eensklaps vernamen zij een vreemd en voor hen vreesfelijk verschijnsel, op de oppervlakte der maan. Menigerlei waren hunne gissingen, en groot hunne verwondering. Twist, het eerstgeborene kind van *dogmatische* trotschheid, mengde zich in het spel, — en nu kreeg het maanverschijnsel weldra zoo vele bijnamen en gedaanten, als verbeelding, door stijfhoofdigheid geschraagd, aan hetzelve kon toevoegen. Terwijl de geleerden hier over haarkloofden, schaarde zich de menigte, die zelve wel niets gezien, maar echter iets had hooren vertellen, onder de verschillende banieren der twistende sterrekijkers. Eindelijk kwam een zedig navolger van SOCRATES, en vroeg het woord. Gij, wijsgeeren, zeide hij, die elkander om der mane wille, zoo heftiglijk beoorloogt! zegt mij, — hetgene gij gezien hebt, waar hebt gij dat gezien, in — of buiten — uwen kijker? — en wat hebt gij anders gezien, dan hetgene de in uw *teleskoop*, zamenloopende lichtstralen uw oog hebben aangeboden? Onderzoek dan eerst het zamenstel van uw werktuig, eer gij voortgaat met onder elkander te twisten, en tot het voorwerp zelve te besluiten. — Het *teleskoop* werd losgeschroefd, en ziet er

viel

viel — eene doode vlieg uit! — Zie daar, de waarachtige geschiedenis van het Menschenverstand, en deszelfs *dogmatische* leerstelsels!"

Mogt dit maar meer opgemerkt, en voor oogen gehouden worden!

Uit eene, der nadere toetsing wel waardige en zeer aannemelijke algemeene verklaring, of opvatting liever van Paulus brief aan de *Romeinen*, en wel bijzonder van het IXde Hoofdstuk, in den achtsten Brief hier voorkomende, die wel degelijk tot den *ernst* behoort, blijkt, hoe verkeerd men dikwijls, en tegen alle reden, dit Apostolisch schrijven toegepast, of laat ons veel liever zeggen, misbruikt heeft, ter verdediging van de schadelijkste wangevoelens.

't Geen hier voorkomt, over den aether van STILLING, over het *Dierlijk Magnetismus*, in den geest van UILKENS, over de Geesten en derzelver invloed, wijst den lezer aan, wat men hier te onderscheiden hebbe, en hoe men, volgens de leere der H. Schrift, vooral des N. Testaments, waarheid en bedrog, zijn en schijn onderkennen, en vooral op zijne hoede zijn moet, van niet tot dweeperij en geestdrijverij te vervallen; waarbij men, om zekere aangename gevoelens voor het prikkelbaar zenuwgestel, of ook om de bewonderende toejuiching van een hoop onkundigen, zijn gezond verstand prijs geeft.

Over 't algemeen, wij herhalen het, hebben wij dit boekdeel met genoegen gelezen, en met den geest daar van vereenigen wij ons volkomen. Uit LEIDENFROSTER had, onzes erachtens, de laatste aanhaling zonder nadeel achter kunnen blijven. Tot besluit nemen wij het slot, als eene goede les over: *Zorgen wij maar, dat wij na onzen dood bij de goede geesten komen!*

Het

Het karakter en bestemming van den Man, door F. EHRENBERG. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1817. 350 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 18: —

Wij hebben den Hoogduitschen Schrijver, reeds van elders, ook nog onlangs uit eene beschouwing van zijn werk, over het vrouwelijk bestaan en leven, als een naauwkeurig en fijn oordeelend zelfdenker leeren kennen, die de onderwerpen van alle zijden beschouwt, niet bij den uiterlijken schors zich bepaalt, maar tot het binnenste doordringt, en zich zeer wel weet uit te drukken. Het is ons gebleken, dat hij er zich bijzonder op toelegt, om voor de hoogere standen, welke men gewoon is de beschaafde te noemen, door zijne Schriften nuttig te zijn, en vooral zich bevlijtigt, om het gevoel voor het schoone, groote en goede of op te wekken, of te versterken, te leiden, en te verheffen. Hij geeft de duidelijkste bewijzen, dat hij de gebreken van onzen leeftijd ziet, en geheel overtuigd is van de noodzakelijkheid, om dezelve tegen te werken, en voor iets beters plaats te doen maken, op dat de ware menschen adel bevorderd, en het rijk des lichts en des heils uitgebreid worde. Ondertusschen is het ook niet te ontkennen, dat hij met zijn aangevangen onderwerp ingenomen, en hetzelve als zoekende uit te putten, om voor velen nuttig te worden, wel eens een weinig te verre gaat, niet altoos even bepaald en duidelijk zich uitdrukt, en zich soms den tijd niet schijnt gegeven te hebben, om naderhand bedaardelijk de resultaten te vergelijken, en na te denken; waar

waar van het gevolg is, dat hij nu en dan duister geworden is, dat men hem niet in alles volgen en toestemmen kan, en dat de vereeniging der onderscheidene gevolgtrekkingen den opmerkzamen Lezer niet alleen vermoeit, maar ook in zekere verlegenheid brengt, omtrent de bedoeling en juistheid.

In het nuttig werk, dat ons hier, in eene goede vertaling, welke men aan den ijver van den Eerw. Haagschen Leeraar B. VERWEIJ, te danken heeft, geleverd wordt, zal men den Heer EHRENBERG even gunstig leeren kennen, zijne wezenlijke verdiensten als Schrijver voor de beschaafde en hoogere rangen moeten roemen, maar ook hier en daar die gebreken in zijne redenering en gevolgtrekkingen ontdekken, welke wij zoo even genoemd hebben, en naar ons oordeel voornamelijk ook hier moeten worden toegekend, aan eene niet algemeene vlugheid en aan verzuim van eene behoorlijke nalezing en vergelijking.

Des Schrijvers doel was, den man te teekenen, zoo als de rede hem verlangt, en dus een beeld te schetsen, van een edel mannelijk karakter, gelijk hij te voren ten aanzien der vrouw gepoogd heeft. Zijn werk onderscheidt zich dus, van het ook door hem voortreffelijk genoemde, van den ook bij ons zeer voordeelig bekenden Schrijver POCKELS; dat hij meer wijsgeerig de ziel- en zedekundige ontwikkeling, de werking en de naauwe bepaling van de in den man gevorderde eigenschappen, en de bestemming van derzelver verhouding tot de verschijnselen van den tijd, navorscht en aanwijst, ten einde het wankelende der begrippen en de menigvuldige misvattingen, te keer te gaan. Voorwaar geen gemakkelijke taak! Waarom men dan ook van hem die dit waagt, aan

de

de eene zijde veel vergen moet; maar aan den anderen kant ook, om het veelvuldig goede hier juist en schoon dikwerf gezegd, gaarne het verzoek zal laten gelden, om gunstige verschooning, wegens de voorkomende gebreken.

Den vorm van *Voorlezingen*, heeft de Heer EHRENBERG willen behouden, en geschikter voor zijn oogmerk gehouden, dan eene redevoering of Verhandeling. De Inhoud is deze:

I. Grondtrekken voor het Ideaal van het echt Mannelijke wezen. II. Het zelfdenken van den Man. III. Menschen- en Wereldkennis. IV. Over de behandeling der verbeeldingskracht. V. Over de Aesthetische vorming. VI. Over het zedelijk karakter van den Man. VII. Over het handelen naar Grondbeginselen. VIII. Over de Mannelijke besluitvaardigheid. IX. Over den Mannelijken moed. X. Over den Mannelijken moed. (*Vervolg.*) XI. Over de Mannelijke vastheid. XII. Over den Mannelijken ernst. XIII. Over de Mannelijke kracht. XIV. Het vermogen van den Man over zich zelven. XV. Enthusiasmus en wijsheid. XVI. Het edel zelfgevoel van den Man. XVII. De werkkring en de werkzaamheid van den Man.

In zoo verre is dus ook hier voor het gemak van den Lezer wel gezorgd, en hij vindt ook nog in elke voorlezing eenige rustpunten, bij welke hij natuurlijke aanleiding erlangt, om het geen hij las, nog eens over te denken, en bij zich zelven te onderzoeken, of hij den Schrijver wel begrepen hebbe; en van dit laatste moeten wij hem ten sterksten raden ook gedurig gebruik te maken, om van de lecture eenig nut te trekken. Voor eene vlugtige oppervlakkige lezing, is dit werk toch geheel niet geschikt. Welligt had een doorloopend geheel, met de noodige hoofddeelen en rustpunten echter, gelijk van zelf spreekt, het overzigt min-

minder moeijelijk, de beredenering, of het betoog en de ontwikkeling geleidelijker, het gebruik gemakkelijker, en althans de vereeniging van de resultaten voor den Lezer eenvoudiger, gemaakt ter leering en toepassing; welk laatste toch de groote, de eigenlijke hoofdzaak is, waarom men zulk een boek lezen moet. Zoo als het nu is, zou er zeker een bladwijzer voor de voornaamste zaken en bijzonderheden, zeer goed achter gevoegd hebben.

De woorden *natuur*, *wil*, *karakter*, *denken*, *wijsbegeerte*, *menschkunde*, *heilige Geest der wereld*, *mijsticisme*, *aesthetische vorming*, *eigenzinnigheid*, *noodlot*, *temperament*, *enthusiasmus*, *fijnen* enz. waren er dan ook zeker in opgenomen en aangewezen, waar en hoe dikwijls men daar over hier melding kan gemaakt vinden.

Zonder ons nu bezig te houden, met het aanwijzen van de in ons oordeel voor verbetering vatbare, of dezelve behoevende uitdrukkingen en redeneringen, door ons aangestipt, welke ook 't meest betrekking hebben, op de eerste voorlezingen, verzekeren wij den Lezer, dat de man hier in vele bijzonderheden, die doorgaans wel ontwikkeld zijn, leeren kan, wat men van hem vordert, waartoe hij geroepen is, hoe hij zich gedragen, waar voor zich wachten, en waar naar men streven moet? Het wel gebruiken van zijnen aanleg, het goed gebruik maken van zijne vermogens, beoefening der deugd en liefde voor het Vaderland en Godsdienst, staan hier steeds als op den voorgrond. Het echte mannelijke karakter, bestaan en leven, is hier goed geschikt, en het Ideaal niet zoo overdreven, of men kan de mogelijk- en uitvoerbaarheid zeer goed bezeffen.

Wij wenschen dus, dat vele mannen, voor welke dit boekdeel bijzonder geschikt is, hetzel-

zelve lezen, verstaan en er een goed gebruik van zullen leeren maken. Weldenkende vrouwen zullen hen dan gewis ook te hooger achten; en geene reden hebben, om zich te beklagen, dat dit werk voor mannen het licht zag. *Zij* zullen ja, wanneer zij zelve het eens lezen, den Schrijver wel eenige aanmerking willen maken, als hij de waarde van den man zoo schetst, maar wij houden ons toch verzekerd, dat zij, wegens het goede oogmerk en verscheidene hier voorkomende bijzonderheden, om hare eere en waarde vooral niet te verkleinen, met hem toch wel te vrede zullen zijn. Uit de onderscheidene daar toe door ons aangeteekende, verkiezen wij het volgende tot een staal, en betuigen tevens, dat wij dit geschrift met reden aanprijzen kunnen.

„De *waardige ernst* is alleen de ware; dezelve ontstaat uit de juiste waardering van het gewigtige en groote; uit eene verstandige schatting van zich zelven; uit de bewustheid van iets te zijn, van iets te kunnen uitwerken en worden; uit de erkende beteekenis des levens; uit het overzigt zijner behoeften, zijner bedoelingen en pligten; uit de verheffing boven het alledaagsche; uit het hechten op die betrekkingen, welke het hoogere bedoelen, en den invloed van een menschelijk aanwezen zeer verre buiten eene zinnelijke duurzaamheid verlengen; uit het leven des verstands; uit de neiging, om voor iets waardigs werkzaam te zijn; — eindelijk uit de regte beoordeeling van datgene, wat van elke bijzondere bezigheid afhangt, en het inzigt, hoe veel er aan gelegen is, dat men overal met voorzigtigheid en bedachtzaamheid te werk ga."

„Zonder dezen ernst kan de *waardigheid* van

den man geene *plaats* hebben; ernst is de natuurlijke uitdrukking van waardigheid; waardigheid moet achting inboezemen, en men kan zich alleen achting verwerven door hetgene, dat in de gedaante van ernst als het uitstekendste te voorschijn komt."

„Een zeker *ligt gemoed*, dat intusschen geheel iets anders is als ligtzinnigheid, staat zeer goed in eene vrouw: want daarin wordt hare bevalligheid zigtbaar; en het geluk der vrouwe het leven met wijsheid te behandelen, als zij zich liefelijk aan hetzelve aansluit. Wat zij te verrigten heeft, vordert geen diep indringen, geen grondig onderzoek, geen wegzinken van het gemoed in zich zelf. Dit geschiedt dan het best, als de vaste hand het geoefend oog weldra volgt. Zelfs de hoogere voorwerpen van het menschelijke denken en streven moeten in het hart der vrouwe meer zachte aandoening, dan sterke beweging, meer stille, liefdevolle eendragt, dan strijd met zich zelve voortbrengen. De ernstige vrouw stoot alles van zich af, men gelooft niet ligt, dat zij goedheid en levendige volheid van gemoed bezit. Indien integendeel de man zoo wil verschijnen, als hij als man alleen behagen kan, dan moet de ernst zijner besluiten en vorderingen op zijne houding en zijne bewegingen rusten. Wil hij aan zijne bestemming beantwoorden, dan moeten in zijne ziel altijd de voorstellingen, overleggingen en pogingen levendig zijn, welke zich in eenen waardigen ernst doen kennen; dan moet hij eene welberadenheid, eene vrijheid en verheffing des gemoeds toonen, waarin juist de ernst zijn wezen heeft. Wie zich altoos aan verstrooijende indrukken kan overlaten, die heeft voorzeker nog niet regt gevoelt, waartoe hij aanwezig is."

„ Waar geen ernst is, daar is ook geen gevoel voor het groote; daar blijft niets over, dan eigenbaat, die alles naar eigen voordeel berekent, en een grondbeginsel, om alles tot eene kleinigheid te maken." Beide deelen in de heerschappij over het gemoed, dat voor elke toekomende opwekking gesloten blijft. Het groote wordt of niet ondervonden, of het laat het hart koud, als het geenen ernst aantreft. Door eenen edelen ernst hebben ook allen uitgeblonken, die niet slechts voortleefden, die de behoeften der menschheid ter harte namen, die zich tegen de onderdrukking verzetteden, en voor het kostbare goed den strijd waagden. Men moet denkend in zijn eigen wezen dringen, men moet door magtige gevoelens aangegrepen worden, om meer te willen, dan de mensch gewoonlijk wil."

„ In *zoodanige tijden*, waarin de ligtzinnigheid den ernst verdringt, noemt men dezulken dweepers, welke zich voor geroepen houden tot datgene, wat in de geschiedenis den hoogen zin vordert, en waartoe het ideaal in den eigen boezem wenkt. Men gevoelt den last wel; maar men waagt het niet, dien van zijne schouders af te werpen. Men treurt om het verlorene goed; maar houdt het voor onmogelijk, hetzelve terug te brengen, en een oudwijs hoofdschudden is de beoordeeling van dit schoone enthusiasmus. Wat is echter de man, als zijn leven niet meer aan het groote toegewijd is! Wat is zijn leven, als deszelfs krachten in den gewonen sleuter verspild worden!"

„ Ernst moet *bij ieder werk* zijn, dat welgelukken zal. Wat men niet met ernst behartigt, doet men traag en met onverstand; men doet het naauwelijks ten halve af. De kleinste bezigheid vordert ernst, opdat men haar niet we-

wegens hare geringheid verwaarlooze, — de groote, opdat men deze in hare grootheid bevatte. Waar het aan ernst hapert, daar ontbreken ook welberadenheid, moed en volharding; men vindt alles bezwaarlijk en alle hinderpalen onoverkomelijk. Elke pligt, dien men te vervullen heeft, vooronderstelt ernst, opdat men deszelfs gewigt gevoele, deszelfs roepstem hoore, en wat zich voordoet in zijnen ganschen omvang neme. De kracht der deugd is voornamelijk gelegen in den ernst, waarmede zij het gemoed vervult."

„Tot eene verstandige *zelfbeschaving* is niets noodzakelijker, dan ernst. Men verkrijgt geene rijpe ondervinding, als men niet met ernst navorscht, met ernst de schitterende dwaling in het oog houdt, met ernst alles bij zich opzamelt, wat tot de beslissing behoort. Men kan geene grondige kundigheden verwerven, als de ernst geene vlijt en geenen aanhoudenden ijver voortbrengt. Den gezuiverden smaak vindt men niet bij de ligtzinnigheid, die slechts eene vlugtige bevrediging zoekt, en zijne grondbeginselen, volgens de mode, verwisselt. Indien er voor de zedelijke volkomenheid iets nadrukkelijks moet geschieden, welk een ernst zal daar niet moeten aangewend worden in het bevestigen van zijn eigen gemoed, in de bestrijding van den hartstogt, in de uitroeijing van verkeerde gewoonten, in tegenstand te bieden aan sterke verzoekingen, in getrouw te zijn aan edele voornemens?"

„De ernst eindelijk bepaalt bij den man zijne vatbaarheid voor *den godsdienst*; hij zal die nooit verkrijgen, als hij in de uren van ernst niet de luide stem hoort, die voor dezelve spreekt; als zij in de oogenblikken van ernst niet in zijn hart dringt; als de uren van ernst hem

hem niet tot nadenken, hetwelk hem omtrent hoogere behoeften inlichting geeft, en hem in het geloof en de hope zijne bevrediging aanwijst, uitnoodigen. De ligtzinnigheid is onverschilligheid jegens het onzigtbare; zij wordt ongeloof, omdat het hem aan kracht tot geloof en inwendige houding hapert. Hoe meer de ernst verdwijnt, des te meer gaat het heilige uit de oogen en gemoederen der menschen verloren, des te meer worden de harten beheerscht door hetgene, dat geene waardij noch gewigt heeft."

„Het is niet genoeg, dat men *somtijds* eens ernstig zij; wie zou ook dit kunnen vermijden? Ledigheid en zatheid veranderen wel eens de grootste ligtzinnigheid in ernst. Er vallen altijd groote of kleine gebeurtenissen voor, bij welke niemand onverschillig blijven kan. De ernst moet eene heerschende gemoedsgesteldheid worden; maar dezelve eischt niet het gansche leven te vervullen; dezelve maakt dikwerf ook plaats voor vrolijkheid en vreugde; hij wil het leven veredelen, maar niet drukken."

„De ernstige man kan meer *innerlijk en reiner verheugd en blijde zijn*, dan hij, wien de ernst geheel ontbreekt. Hij is gansch anders gesteld in alles; zelfs in de vreugde vervult hem de ernst. De ligtzinnige is alles slechts ten halve; de vreugde raakt slechts de oppervlakte van zijn hart aan. Hij wil altijd de vrolijkheid bezitten; hierom valt zij hem nooit regt ten deel. Voor den ernstigen is zij afwisseling en verpoozing; zij zinkt diep in de matte borst, en schenkt haar hemelsche verkwikkingen. Hij is ter gepaster ure vrolijk; hierom stoort hem geene onrust, geen knagend denkbeeld. Het

werk, dat hem gewoonlijk inspant, is ten einde gebragt; deze overtuiging verdubbelt zijn genoegen en zijnen lust. Voor den ernstigen vloeijen duizenderlei bronnen van genoegen, die aan anderen onbekend zijn; zijn vrolijk gelaat is vrijer en scherper; zijn levensgevoel fijner en onvervalschter; zijne levensvreugde is niet door onmatigheid gestoord."

De Vertaler, die zijn werk wel verrigt heeft, is niet in gebreke gebleven, om onder aan meer dan eens te berigten, dat hij zich niet in staat gevoelde, om het van den Schrijver gebezigde woord, met één en het zelfde beteekenend Nederduitsch woord, volkomen uit te drukken, en daarom wel de vrijheid gebruikt heeft, om het onduitsche woord te behouden. Wij kunnen dit ook niet volkomen afkeuren, als men er maar tegen waakt, dat de klasse van Lezers, voor welke een boek als dit eigenlijk geschreven, en die aan het gebruiken van allerlei uitheemsche woorden zoo gewoon is, niet in den waan kome of blijve, dat onze schoone moedertaal te arm zijn zou, om *alles* wat men verkiest, en men dus ook wel bedacht heeft en verstaat, daarmede *volkomen* te verstaan te geven. Elke taal heeft iets eigens, dat men zoo woord voor woord niet in eene andere kan overbrengen, maar dan mag men zich ook wel, ja behoort men zich van omschrijvingen te bedienen. Niet altoos *kan* men, bij de overzetting zeker, *harmonie* met overeenstemming uitdrukken, *enthusiasme*, met geestdrift, *mijstiek* met het verborgene of geheimzinnige, *ideaal* met het denkbeeldige, *temperament* met gestel — *karakter*, met het onderscheidende — *individueel*, met ondeelbare of eigene, *organismus* met bewerktuiging, *klugheid* met levenswijsheid

ent-

ontſchloſſen met bepaald of beſloten: *phlegmatiek* met koelbloedig, *grofſmuth* met veel moed, of grootmoedigheid, enz. enz. Offchoon meest al; maar de Overzetter kan dan, na zijnen Schrijver volkomen te hebben leeren verſtaan, door eene korte omſchrijving, doch die niet eens gemerkt wordt, de ware meening doen kennen. 't Geen datrom ook door den kundigen vertaler, meermalen te regt gedaan is.

LOFREDE op P. VAN BRAAM, *uitgeſproken door* E. KIST. *Te* Dordrecht, *bij* Blusſé *en* van Braam, 1818. 135 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 4 : —

Zoolang men prijs op kunde en ſmaak ſtelt, en met het leerzaamste boek der geſchiedenis bekend blijft, zal Neêrlands roem verheven worden, en ieder moeten erkennen, dat, naar de kleine plaats welke het op de groote wereldkaart beſlaat, geen plekje van den geheelen aardbol zoo vele in onderſcheidene vakken uitmuntende, waarlijk groote mannen heeft opgeleverd, dan ons Vaderland. Wat is gemakkelijker, dan dit naar waarheid gezegde te ſtaven, ook omtrent het vak van den Boekhandel, waarin niemand meer ontkennen zal, dat elk de grootſte verpligting heeft, aan den beroemden man, wiens beeldtenis op Haarlems Marktplaats, de welverdiende plaats ontvangen heeft.

Het zou zelfs eene ruime ſtof voor eene Verhandeling opleveren, het betoog, of eene geſchiedkundige aanwijzing van Hollands roem, ten aanzien van den Boekhandel. — Hoe vele en welke groote namen, van vroegeren en lateren, maar ook van onzen leeftijd zouden daarin

eene schoone plaats bekleeden! Menig bekende van den waardigen, naauwkeurigen, in zijn vak zeer bekwamen en onvermoeid werkzamen Amsterdamschen Boekhandelaar P. DEN HENGST, door een zoo droevig ongeluk, op 't alleronverwachtst, onlangs helaas! aan ons ontrukt, denkt ook aan hem. Maar wie verdiende meer dat hem, een zoo voortreffelijk Lijk- en Lofredenaar ter beurte viel, als de Dordrechtsche Leeraar is, dan wijlen de zeer verdienstelijke Dordrechtsche Boekhandelaar P. VAN BRAAM, van wien wij hier thans gewagen moeten?

Deze in de geschiedenis reeds bij zijn leven beroemde, en nu zoo wij hopen zalige man, wiens verdiensten door allen gewaardeerd werden, die hem leerden kennen, is door den Eerw. KIST, in deze Redevoering, op zulk eene wijze vermeld, dat wij met volle overtuiging gaarne openlijk verklaren: deze Lofrede verstrekt niet alleen den waardigen Overledenen, die er het hoofdonderwerp van is, maar ook den Steller zelven tot eere.

KIST doet aan het Publiek den onvergetelijken VAN BRAAM, hier, in verschillende bijzonderheden kennen; maar vooral heeft hij er zich op toegelegd, om te doen zien: *dat hij, schoon geen geleerde van beroep, echter door geleerdheid bewonderenswaardig, en te gelijk door het edele van zijn hart algemeen nuttig was.*

Zonder twijfel is deze uitgave een aangenaam geschenk, voor het groot aantal van 's mans nageblevene bekenden, vrienden en betrekkingen; maar wij hopen ook, dat de lezing, vooral voor Jonge lieden dienen zal, om eene edele zucht tot navolging op te wekken. Daartoe prijzen wij dezelve dan ook ten sterksten aan, als oordeelende, dat ware geleerdheid vereenigd met eene edele Christelijke denk- en handel-

wij-

wijze, bij hen die nog niet geheel bedorven zijn, door eenen kwaden smaak, hier ongevoelig als zeer beminnelijk en wenschenswaardig zich doet kennen.

Een uittreksel zullen wij niet geven, evenwel willen wij onze Lezeren hier voor schadeloos stellen, door, uit de bijgevoegde aanteekeningen, hier dit Gedicht van VAN BRAAM over te nemen, op het overlijden van den Pred. L. L. MAIZONNET, den 26 October 1773 voorgevallen, hetwelk ons zeer geroerd heeft.

Zoo leerde ik dan vergeefs, nu jaren achter een,
Al wat ik hoogst waardeerde en teêrst beminde, derven!...
Ik zag verwant en kroost en dierbre vrienden sterven,
En al mijn vreugd verkeerd in zuchten en geween.
Ik riep de Algoedheid aan, en vaagde van mijne oogen
De zilte tranen af; ja spande krachten in,
Om niet meer slaaf te zijn van de ijdle schepselmin:
Helaas! Verwaand besluit; en al te roekloos pogen!
Gij, wellust van mijn ziel, ik buk voor uwe magt,
O neiging, die mij dwingt de blanke deugd te minnen;
Schoon ik al 't aardsch versmaad, gij overheert mijn zinnen,
En ach! gij staat me steeds op droever jammerklagt.
Nog naauwlijks heeft het jaar een ronden kring gesloten,

Sinds mijn getrouwe vriend een lieve gade ontving;
En ik, die thans in druk om zijn verscheiden zing,
Een vrolijk echtlied zong met zijne feestgenooten.
Ik spelde aan zijne Bruid een kommerlooze rust,
'k Zei dat haar niets dan heil, dan vrede waar beschoren;
Maar Ach! wat zie ik ras die reine weelde storen,
Die kuische liefdevlam ontijdig uitgebluscht.
Bedrukte weduw, ach!... het hart dreigt mij te breken,
Als ik mijn' aandacht vest op 't aklig treurtooneel,
Waar gij in tranen smelt om 't waardigst echtjuweel,
En waar mijn pligt mij dwingt, nog tot uw troost te spreken.
Gij slaat uwe oogen op een jonggeboren vrucht;
Het schreiend wicht schijnt om zijns vaders dood te schreien:
Ge erkent des Hoogsten Wil, gij moet, maar kunt niet schreien,
Ja poogt de ontbonden ziel te volgen in haar vlugt.
Helaas! CORNELIA! wie kan uw droefheid laken,
Wie keurt de weeklagte af in zulk een zware elend?
Een steen wordt hier vermurwd; en waar ge u henen wend
Gij hoort en vreemd en maag de bangste zuchten slaken.
Hoe treurt de schare, die zich koesterde in zijn licht,
Dat in haar oog steeds hoog en hooger scheen te rijzen!...

Hoe

Hoe treft het elk, die hem als boezemvriend mogt
prijzen,
Door 't eerlijk teeder hart aan zijne trouw
verpligt!...
Wanneer uw vrugtbre schoot dees lieve Dochter
baarde,
En ik hem met die gaaf geluk en zegen bood,
Wat was ons beider vreugd toen ongeveinsd en
groot!
O nietig aardsch genot! o glimp ontbloot van
waarde!
Hoe juichte zijn gemeente, als zijn godvruch-
te mond
Dit kind, bij 't heilig bad, den Schepper op mogt
dragen,
En 't was voor 't laatst, dat wij hem in Gods tem-
pel zagen...,
En dankbre wierookgeur ten hoogen Hemel zond!
Ach! daar we dus te zaam de mildste Goedheid
prezen,
Terwijl zijn teederheid de stugste ziel bewoog,
En elk verrukt was door 't aandoenelijk vertoog,
Wie vreesde toch dat dit zijn zwanenzang zou
wezen!...
Dus was des Hoogsten Wil; die brave is ons
ontrukt,
Zijn ijver is gestuit in 't bloeijen zijnes dagen;
In 't midden van zijn loop, is hij van de aarde
ontslagen,
Daar onze liefdegloed voor Hemelliefde bukt.
Intusschen, welk een troost, die ons is bijge-
bleven!
Een troost die balsem in de diepste wonden stort,
Zijn nagedachtenis leeft immer onverkort,
Zijn naam blijft steeds bij ons op dankbre tongen
zweven,
Wat wer zijn onderzoek oprege, zijn oordeel
vrij,

Niet

Niet onderworpen, dan aan Gods orakelwoorden.
Hoe trok zijn wijs bestier, door zachte liefde koorden,
Door dwang van minzaamheid, en zonder heerschappij.
Godvruchte Boetgezant, de leering uwer lippen
Sticht, met uw voorbeeld, nog, schoon gij verstorven zijt;
Zij koestren onze hoop, zelfs in den bangsten strijd;
Zij moeten nimmermeer uit ons geheugen glippen.
En schoon uw scheiden ons nu dompele in verdriet,
Wij zijn in 't aardsche dal geboren om te lijden:
Geen spoorlooze eigenmin mag uw triumf benijden,
Des roemen we in den druk om 't heil dat gij geniet.
Voor mij, al vond ik nooit een vriend zoo trouw, zoo teeder,
Zoo hartlijk en opregt, die, hoe 'k hem nader zag,
Mijn achting meerder won, ik poog in mijn geklag
Te aanbidden, die u schonk; zijn vrijmagt eischt u weder.
Mijn Waardste! ik ooge u na, waar u in 't opperhof
Door uw Verlosser wordt de levenskroon geschonken,
Om aan Gods regtehand in eeuwige eer te pronken,
Te zingen nooit vermoeid, zijn nooit volzongen lof.
En gij zijn Echtgenoote, u koom de hulp te stade
Van Hem bij wien hij leeft. O! hef uw geest omhoog,
Zijn Algenoegzaamheid vervult den Hemelboog,

Hij

Hij strekt voor Wees en Weeuw een Vader en een Gade.
Die spare uw dagen voor dit jong geboren wicht;
Dat drage uw Egaês beeld in aard en wezenstrekken,
Zoo zal 't in dezen staat, u nog tot troost verstrekken,
U vagen, als gij weent, de tranen van 't gezigt.
Gedenk in 't klemmend leed aan de edle kundigheden,
Door u van kindsbeen af in Christus school gegaard.
Vriendinne, o waren wij het worstelperk der aard,
Gelijk uw Bruidegom, zeeghaftig doorgestreden!

Het Latijnsche Lijkdicht, van den Heer J. H. HOEUFFT, doet 's Dichters bekwaamheid, maar ook zijne bijzondere achting voor den overledenen proeven. Men oordeele, uit dit ééne staal:

„Ille meos habuit, dum vita manebat, amores
Ille habeat tumulo, post sua fata, meos."

Vereerend is ook de Lijkklagt van den Heer J. SCHOUTEN.

Te regt is het titelblad versierd, met het welgelijkend portret van den overledenen.

Eerste LEESBOEK voor KINDEREN van de Eerste Klasse, ter doelmatige ontwikkeling van hunne denkbeelden en van hunne Zaak en Taalkennis. Naar het Hoogduitsch van M. E. TILLICH. *Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, 1818. 119 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 4 —

Dit Leesboekje is niet kwaad. Het belooft wel

wel wat veel op den Titel, echter kunnen de Kinderen er uit leeren. Met Boekjes voor kleine Kinderen, ook de Ouders lessen te geven, moge een bewijs opleveren van eene goede meening, maar zeker duidt het niet veel schranderheid aan. Hier leeren de kleinen lezen: „Wanneer de Kinderen ongehoorzaam zijn, „wordt hun Vader somwijlen boos en bestraft „hen; maar hoe zeer hij genoodzaakt is altoos „de ongehoorzamen te bestraffen, zoo moet hij „het *toch* niet in drift doen?" Daar er geen gebrek gelukkig is aan goede Kinderboekjes, van eigenen grond, had men dit gerust onvertaald kunnen laten.

Eerste BEGINSELEN *der* NATUURKUNDE *voor de Jeugd; door* J. A. OOSTKAMP. *Met Plaatjes. Te* Haarlem, *bij* F. Bohn. *VIII en 53 Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 6 —

De Schrijver wil dit Stukje aangemerkt hebben, als eene Korte Voorbereiding tot het Onderwijs der Natuur, volgens het Schoolboek van de Maatschappij, door den kundigen BUIS, hetwelk hij altijd gewoon is te gebruiken, voor hen, die lust en tijd hebben, om nog iets meer dan slechts de eerste beginselen dezer edele wetenschap te leeren kennen. Wij hebben het daartoe bij uitneemendheid geschikt bevonden, en prijzen het ten sterksten aan.

MEN-

MENGELWERK.

AANTEEKENING OP *Matth.* XXVII: 45, 46. vergel. met *Mark.* XV: 33, 34. en *Luk.* XXIII: 44, 45.

Men vraagt: I. diende die voorzeker niet toevallig ontstane duisternis, *ter verligting of ter verzwaring*, van het lijden onzes Heeren aan het kruis?

Wij ontkennen niet, dat de felle gloed der Zon op den middag, eenen bezwarenden en pijnlijken invloed, op de wonden en het naakte ligchaam hebben, en dat eene langzame vermindering der brandende hitte, een aangenaam gevoel veroorzaken kan. Maar wie zegt ons, dat de hitte toen en daar zoo geweldig was? waar uit bewijst men, dat, die duisternis langzaam kwam en gematigd was? Is het te ontkennen, dat de koude eene nadeelige werking niet alleen heeft, op het ligchaam, dat gewoonlijk tegen de lucht met kleedingstukken bedekt is, maar ook krimpingen in den buik en de ingewanden veroorzaakt, en de wonden smartelijker doet gevoelen? Men plege maar met zijne eigene ervaring raad, en bedenke dat de warmte eigenlijk voor den mensch voordeelig is, en dat de koude slechts in eenen ontkennenden zin gunstig werken kan. Kunnen wij het ons ook wel anders verstandig voorstellen, dan dat de Groote Lijder aan het Kruis thans zeer vermoeid en bezweet was, door hevige angsten en folteringen? Stellen wij ons daar-

daarbij dan voor, dat nu op eens de warmte ophoudt, de Zon schuil gaat, en dus eene vermindering van warmte, dat is koude ontstaat? Zegt men, dit zal ten eersten een aangenaam gevoel veroorzaakt hebben, men bedenke dan, dat dit drie uren achter een duurde, en van tijd tot tijd dus nog toenam.

Werpt iemand tegen, de duisternis zal welligt niet zoo zwaar geweest zijn, dat de warmte er aanmerkelijk door verminderde, mogelijk zal de lucht maar harig geworden zijn, beneveld, dampig en dik, gelijk men spreekt, even als wij dit ook hier in den Zomer wel eens ontwaren; dan vragen wij: zouden dan de drie genoemde Evangelisten er wel zoo opzettelijk, zoo bijzonder melding van gemaakt hebben? Maar verder, bedenkt men dan wel, dat de ademhaling daardoor voor den lijder van oogenblik tot oogenblik moeijelijker worden, de ophooping van het bloed, in de longen, het hart en de hersenen verergeren, de noodzakelijke omloop des bloeds verminderen, en de ontsteking vermeerderen moest? waardoor natuurlijk de angsten verschrikkelijker werden?

Behoort men zich ook niet voor te stellen:

1.) Dat de dood van JEZUS zoo spoedig, maar weinige minuten, na die bezwarende duisternis, volgde.

2.) Dat, gelijk wij duidelijk vinden aangeteekend, de Heer met eene bewonderenswaardige bedaardheid, aan het Kruis hangende gesproken heeft, voor dat die duisternis opkwam, maar dat Hij daarna de aandoenlijkste teekenen, ook in zijn spreken gegeven heeft, van de geweldigste angsten. Men beoordeele het gewigt dezer aanmerking, uit de vergelijking van alle de Evangelische verhalen.

3.) Dat er geene redenen zijn, die ons zouden

den kunnen verpligten, om te gelooven, dat God den Heere JEZUS het lijden gemakkelijk heeft willen maken. Men denke aan 's Heilands verklaring in *Gethsemané*, en vrage zich zelven af: waarom leed en stierf JEZUS den moeijelijksten marteldood? Waarom stierf Hij niet weinige oogenblikken, na dat men hem aan het Kruis genageld en vast gemaakt had? Of was het niet 's Vaders wil, waar door Hij in deze ure kwam? Was het niet zijne menschenliefde en gehoorzaamheid aan den Vader, waar door Hij zich het allerzwaarste lijden zoo edel getroostte?

Hoe zal men, indien men niet vast houdt, dat die drieurige duisternis het lijden van JEZUS verzwaard heeft, zich voegzaam die aanspraak aan God, dat klagen over dorst, dat gebruik maken van *Psalm* XXII verklaren, en dat hevig roepen, en het daarop onmiddelijk volgend sterven, voorstellen?

Hooren wij hier over, wijlen den kundigen Geneesheer RENSING spreken: „ Bij dit alles „ komt nog iets, hetwelk zijn lijden vooral in „ zoodanige omstandigheden, waarin zich de „ Heere JEZUS toen bevond, ongeloofelijk veel „ verzwaren en verergeren moest.... Dat bij „ gekruisten, zoo wel uit hoofde van hunne „ plaatsing als wel vooral door de ondragelijke „ pijnen en allergeweldigste ontsteking, inzonderheid wanneer daardoor, zoo als in dit ge„ val gebeurde, de edelste deelen aangetast „ zijn, het middenrif, (*diaphragma*), en de „ tusschenribbige spieren (*musculi intercostales*) „ ten sterksten gespannen worden, zoo dat de „ ademhaling niet alleen ten hoogsten moeijelijk „ gemaakt, maar ook hartkloppingen en andere „ zeer bezwarende toevallen daardoor worden „ te weeg gebragt, blijkt overvloedig en be„ hoeft dus geen meerder bewijs."

„In de vorige bijzonderheid heb ik reeds de
„noodlottige gevolgen aangewezen, die door
„eene heete, drukkende, eigenlijk al te ligte
„lucht, die bij gebrek aan genoegzame zuur-
„stof ter ademhaling onvoldoende is, onfeil-
„baar moeten veroorzaakt worden, vooral bij
„gekruisten; maar hoe zeer moeten alle deze
„toevallen nog verzwaard worden, wanneer
„die lucht, gelijk nu het geval werd, bij deze
„verduistering zoo veel meer van hare tot het
„onderhoud des levens noodige herstellende
„krachten verliest."

„1.) De ademhaling wordt dan daardoor vast
„van oogenblik tot oogenblik moeijelijker, en
„de ophooping van het bloed in de longen,
„het hart en de hersenen vermeerderd, en de
„reeds plaats hebbende algemeene ontsteking
„tot die hoogte gebragt, dat dezelve weldra
„in het vuur, *gangraena* en zelfs versterving
„overgaat. Geen wonder derhalve, dat de
„lijdende JEZUS in dit, alle voorstelling verre
„overtreffend verschrikkelijk tijdstip, ook hier-
„om, in de bitterste jammerklagt uitborst:
„*Mijn God! mijn God! waarom hebt Gij mij*
„*verlaten!*" (1)

Vraagt men ons, waar toe dan deze treurige duisternis, over de geheele aarde, eigenlijk heeft moeten dienen? Wij gelooven, dat wij niet onverstandig zullen handelen, met aan te nemen: 1.) dat de natuur zelve dus bleek in eene buitengemeene werking te zijn, bij deze aandoenlijk treffende gebeurtenis. Zij nam eene donkere houding aan en kleedde zich als in rouw. Het scheen als of zij zelve aangedaan was, van wegen het bitter lijden des Zoons Gods.

(1) Zie RENSINGS *merkwaardige bijzonderheden over het lijden en sterven van* JEZUS CHRISTUS, bl. 82–88.

Gods. De Zon kon het als niet aanzien, dat gruwelijk onregtvaardig martelen van de onschuld, heiligheid, en liefde van Hem, die het licht der wereld was; met

2.) Op te merken, dat in den Bijbel niets gemeener is, en zeer gepast voorzeker! dan de verduistering der Zon voor te stellen, als het beeld en de voorbode van verschrikkelijk groote, verbazingwekkende gebeurtenissen. Men vergel. bij voorbeeld: *Jes.* XIII: 10. XXIV: 23. *Joel* II: 31, *Amos* VIII: 9. Zoo, kan men met grond opmerken, moest dan ook deze verbazende duisternis dienen, om tot eene voorbode te verstrekken van die ontzaggende aardbeving, welke te gelijk met het sterven van JEZUS plaats had; met

3.) Te overwegen, dat deze duisternis dienen kon, om op te merken, het heilig ongenoegen Gods over deze mishandelingen en uiterste smart en smaad, welke de verstokte Joden JEZUS aandeden, en welk verschrikkelijk kwaad ook weinige jaren daarna zoo geducht is thuis gezocht, dat men zeggen moet: hun zoo wreed als dwaas geuite wensch: *Zijn bloed kome over ons en onze Kinderen!* is vervuld geworden. En

4.) Te bedenken: zij moest, ja, op eene natuurlijke wijze den dood van JEZUS verhaasten, maar ook een einde maken, aan de verdere verguizingen en spotredenen, welke zoo velen te voren Hem aandoeden, toen zij Hem duidelijk beschouwen konden, en dit straffeloos meenden te zullen bedrijven. Het lijden en mishandelen van JEZUS aan het Kruis was een werk der duisternis; hoe eigenaardig en treffend moet ons dus die duisternis voorkomen, en hoe geducht voor zijne booze vijanden, die een werk bedreven, dat het licht niet verdragen kon.

Zonder het te wagen, in de diepten Gods te pogen door te dringen, kunnen wij ons deze werking in de natuur aldus wel nuttig voorstellen, en begrijpen, waartoe dit ontzettend verschijnsel thans plaats moest hebben, of althans dienen konde.

II. Men vraagt verder hierop: hoe hebben wij ons den roerenden uitroep van den Zaligmaker aan het Kruis: *Eli! Eli! Lama Sabachtani!* voor te stellen?

Wij antwoorden: 's Heilands smart en zijn lijden, hadden nu de grootste en zwaarst mogelijke hoogte bereikt. De hevigste benaauwdheden folterden Hem thans. Het was niet meer om uit te houden, zoo zwaar leed Hij! Het was tot het uiterste gekomen. In dit, alle voorstelling verre overtreffend, verschrikkelijk tijdstip, berstte JEZUS in de bitterste jammerklagt uit, en riep: *Mijn God! Mijn God!* ....

Deze woorden maken, gelijk elk weet, een gedeelte uit van den XXIIsten *Psalm*, die althans zeker, in nadruk, een *Messiaansche* genoemd moet worden. (1)

Met eene zware, voor allen hoorbare stem, sprak Hij deze woorden in de Landtaal uit. (2) Wij zien er uit, hoe fel zijn lijden nu was, zoo

(1) Zie H. MUNTINGHE, over dezen *Psalm*.

(2) Toen de verbazende duisternis opkwam, zal wel een aantal vooral van de spottende Joden, zich naar de Stad gespoed hebben. Het waren meer dan waarschijnlijk de Romeinsche Soldaten, hier thans de wacht hebbende, die dezen uitroep niet verstaande, als geschied in eene hun vreemde taal, de woorden *Eli Eli!* naar den klank uitlegden, en dachten, dat JEZUS om *Eli* riep ter zijner bevrijding. Wij hebben dan aan geen spotters hierbij te denken. Zou ook de lust tot spotten door het gebeurde hun niet wel vergaan zijn, die daartoe anders vermetel genoeg waren? Men leze eens *Luk.* XXIII: 48.

zoo dat Hij, die tot nu toe drie uren lang, zich stil geduldig, en gelaten onderwerpend tot een voorbeeld voor alle lijders, betoond had, gedrongen wierd, door eene aandoenlijke klagt zich als te ontlasten en te verligten.

Maar wij bemerken hier ook, dat Hij den kelk des lijdens, als ten bodem toe uitdronk, en zich, tot aan het laatste oogenblik, zijner geheel waardig gedroeg.

'T Is zoo, er zijn sommigen die hierin geene klagte zoo zeer vinden, als wel de taal van het rustig vertrouwen; maar ons gevoel komt tegen deze verklaring zoo zeer op, dat wij voor ons die voor *onnatuurlijk* houden moeten. Men denke aan de geheele omstandigheid, men leze *Ps.* XXII, en oordeele dan!

Het werkwoord hier voorkomende, beteekent *verlaten*, *begeven*, en wordt gebezigd bijzonder van zulk eene verlating, waardoor iemand wordt blootgesteld aan het grootste onregt, smaad en smart, of daar aan prijs gegeven. Het woord *waarom*, kan ook even goed overgezet worden, door: *hoe lang* of *hoe zeer*. De zin is dan: hoe lang en bang valt mij dit lijden. O mijn God!

Is het de natuurlijke gewoonte van benaauwden, zich van uitroepen te bedienen, en die te herhalen, niemand verwondert zich dan, dat wij in den herhaalden uitroep van JEZUS: *Mijn God! Mijn God!* een zeer sterk bewijs te meer vinden, voor het, op die uiterste oogenblikken, vooral prangende van 's Heilands laatste lijden. 'T Is als de wensch, dat God nu toe mogt treden.

Men herinnere zich, het klagen en bidden van JEZUS in *Gethsemané*.

Het is geen ijdele klagt, geen bewijs van ongeduld, of ontevredenheid; maar de hevigste benaauwdheid deed Hem spreken en roepen. JEZUS had eene gevoelige menschelijke natuur,

Hij was tot stervens toe benaauwd. Het waren de laatste oogenblikken.

Hij bezigt geene niets beteekenende woorden, maar is volkomen bij zijn verstand, en daarom roept Hij tot zijnen God.

Wil men nu dit, dan zijn wij het volkomen eens met de zoodanigen, die denken, dat de Heiland en Heer hier wel degelijk blijken liet, dat God zijn Vader, zijn eenige toevlugt was, en dat Hij geen oogenblik in zijn vertrouwen op Hem gewankeld heeft, even min aan het Kruis, als in *Gethsemané*.

Welk een voorbeeld dus voor lijdenden!

Welk eene aansporing voor Godvruchtigen!

— Welk eene aanmoediging en troost voor stervende Christenen!

Onze Heer wendde zich ook nu niet vruchteloos tot den Vader. — Zijn lijden nam terstond af, en na maar weinige minuten verloops, was alles door Hem volbragt, en Hij stierf gelijk Hij geleefd had!

IETS OVER DEN GEWONEN INVLOED VAN DEN HEILIGEN GEEST, OP DE ZIEL DER CHRISTENEN.

uittreksel uit

R. HEBER,

The personality and Office of the Christian comforter, asserted and explained, in a Course of Sermons on John 16, 7. Oxford 1816.

Door de werking des H. G. op de natuurlijke krachten der ziele, wekt die invloed herinneringen bij ons op, die juist geschikt zijn, om onze zwakke of weêrspannige natuur te ondersteunen of te overwinnen; hij heiligt onze gedach-

dachten, door dezelve op heilige voorwerpen te rigten, hij versterkt onze goede voornemens door in ons hart die indrukken te vernieuwen, die dezelve deden ontstaan, hij — verheft onzen moed en vernedert onze trotsheid, door ons te gelijk onze glorierijke bestemming, en de zwakheid onzer natuur zonder hoogeren bijstand te herinneren.

Op zich zelven leert hij niets, maar zonder zijne hulpe, is alle menschelijke wetenschap ijdel. Hij is het, die leven en kracht geeft aan elke Godsdienstige waarheid, die wij hooren, Hij is het die de heilige beginsels, welke onze rede heeft toegestemd, in de ziel indrukt en voor de aandacht herroept.

Onderscheiden van het geweten, maar de ware levensvonk, waar door onze conscientie geheiligd wordt, leert hij ons het pad des levens kiezen, en wanneer wij het gekozen hebben, daarop volharden; en schoon wij hem even als de vrije en onzigtbare lucht, alleen door zijne werking erkennen, is hij nogthans het beginsel onzer zedelijke, gelijk de lucht dat van onze natuurlijke gezondheid, de ziel van onze ziel en de Schechinah van den tempel onzes ligchaams.

Maar op zich zelf leert hij niets. Hij bereidt wel is waar onze harten, voor het woord des levens, en grift dat woord in onze aldus geopende harten, maar dat levend woord en welke andere kundigheid wij immer ontvangen, moet ons van buiten worden aangebragt. Het geloof, aldus lezen wij, is uit het gehoor, en het gehoor door het woord Gods, maar hoe kunnen wij hooren, zonder hem die ons predikt?

De invloed van den Heiligen Geest, (gelijk wij dien hebben omschreven) op het verstand, en het geheugen, de gewone genadewerking,

 stelt

ſtelt de ziel in ſtaat om de waarheid van zoodanige onderwijzingen te erkennen, die haar op den weg van uitwendig onderwijs worden toegevoerd, hij bewaart en verlevendigt in het geheugen, die grondbeginſels, wier vermogen wij reeds hebben ondervonden, het is de zegen en wasdom gevende kracht Gods. die dat gene wat wij leeren of reeds geleerd hebben, ons ter zaligheid doet gedijen: doch zoodra wij deze perken te buiten gaan, geraken wij in het gebied van het wonderbare en geheimzinnige, en het is niet minder onnaauwkeurig te veronderſtellen, dat wij in den gewonen loop der dingen, door de genade van God, een nieuw denkbeeld zouden bekomen, als het *zijn* zoude te beweren, dat wij onze kennis verſchuldigd zijn, aan de lamp; die ons *bij* onze oefeningen licht geeft.

Gelijk deze lamp, ſtelt ons de genade des Allerhoogſten in ſtaat, om in de oorkonden der zaligheid de dingen, die tot onzen vrede dienen na, te ſporen; gelijk deze lamp is zij ons behulpzaam, om de verflaauwde indrukſelen van lang voor haar verkregene kennis te hernieuwen; en zonder zulk een hemelſchen bijſtand, zou de ziel even weinig in ſtaat zijn, om hare eeuwige belangens te behartigen, als het oog om in de duisternis te lezen. Maar bij een hemelsch zoo min als bij aardsch licht kunnen wij immer anders leeren, dan van 't geen voor ons is, en van het eerſte kunnen wij met geen minder regt beweren, dat zij eene nieuwe openbaring aan onze ziel verſchaft, dan van de andere, dat zij een nieuw boek op onze tafel legt.

Ik zeg niet, dat de genade geene werkzame kracht bezit, die ons niet ſlechts in ſtaat ſtelt om op te merken, en ons als tot kennis te brengen, maar zelfs veelvuldig tot opmerken

en

en herinneren beweegt. Noch ben ik vermetel genoeg te ontkennen, dat God door eenige werking of eenig middel aan onze ziel, wanneer Hij het goed vond, eene het zij voor ons denkbare, of in onzen tegenwoordigen toestand, ondenkbare kennis zou kunnen mededeelen.

Maar dit mag men zonder ergernis vastſtellen, (en ik ben des te minder beſchroomd, dit ſtellig uit te drukken, vermits juist dit het onderſcheidend punt is, 't welk door dweepzucht meest wordt verward,) dat het door *opheldering*, en niet door *openbaring* der waarheid is, dat de Geest van God ons gewoonlijk bijſtaat, en dat de laatſte een van die gevallen eener Goddelijke tusſchenkomst is, waarvan noch de tegenwoordige, noch welligt eenig vroeger tijdvak in de Christenheid, ſedert de tijden der Apostelen, ons eenig geloofwaardig voorbeeld opleveren.

FREDERIK DE GROOTE, ONBEKEND IN EENE BOEREN HUT.

Des avonds, voor dat de Slag bij *Collin* voorviel, ruste FREDERIK in een der geringe hutten, waar als broeder en zuster, vlijt, deugd en armoede woonden. Geen gevolg van dienaren omringde den held, zelfs de Star op zijne borst was niet zigtbaar, en FREDERIK ſcheen ſlechts een der mindere Bevelhebbers van zijn heer, in wiens voorhoofd de vermoeijenisſen van den krijg, diepe voren geploegd hadden. In den hoek van het kamertje zat een ziekelijk Grijsaard, en zag diepzinnig door de vensters, naar de met gras bedekte heuvelen, die in deszelfs nabijheid lagen.

FREDERIK zag hem met medelijden aan, en zeide: Oude wat ſcheelt er aan? Ik merk dat

een of ander groot verdriet uw hart doorboord heeft! spreek, wat is dit, het is een heilige pligt, ellenden te verzachten.

Zuchtend antwoordde de Grijsaard: weemde Gebieder! gij zijt mijn vijand, en spreekt evenwel als of gij mijn vriend waart. Dit loone u de hemel. Maar wanneer de vriendelijke toonen van uwe stem, mijn oor en hart niet bedriegen, en wanneer een hart vol medegevoel, in 't midden van den krijg, in uwen boesem klopt, hoor dan: de verste heuvel daar, waar zich de purpere Zon in het bedauwde gras spiegelt, bedekt mijn dierbaar Kind, eenen negentien jarigen Jongeling, bedekt mijnen KAREL, dien de Pruisschen bij *Lowositz* doodden! *Ik zelf* droeg hem van het Slagveld, waar hij onder duizende dooden vermengd lag, herwaarts op mijnen eigenen akker.

Edele bevelhebber! vergeef mij *deze tranen*, zij zijn zeker geene lofrede op uwen stand, noch op den krijg.

Met ernstige weemoedigheid in den blik, hernam FREDERIK, de krijg, Oude! is eene vreesselijke zaak, en wee dien, die hem uitgevonden heeft!

Ja, wel wee hem! zeide de Boer; maar wie heeft hem uitgevonden? Menschen met woeste zeden en ruwe harten; en onze dagen noemt men evenwel nog verlichte dagen, en de menschen noemen zich Christenen naar Hem, den vrede brengenden CHRISTUS. Zijn de Vorsten niet herders der menschen, om voor de welvaart van het van God toevertrouwde volk te zorgen? En ziet! de Herders kleeden zich trotschelijk met de wol der Lammeren, zwelgen van hare vetste melk, en van het malste vleesch, — tot dat de andere Herders hier over nijdig worden — en wanneer dan de twist der ontvlamde

benijders begint! dan bevelen zij de schapen elkanderen te verscheuren, de een des anderen wolf te worden, en mesten met het eigen bloed der schapen, de velden der kudde.

Het is schrikkelijk waar, het geen gij zegt, eerwaardige Grijsaard, zeide de onbekende, maar FREDERIK oorlogt slechts, om de wereld en zijn eigen volk vrede te bezorgen.

Daar voor beloone hem zijn edel hart, — en Hij daar boven in den hemel. Mijne ziel buigt zich voor hem, als voor een groot en edel man, waardig om te heerschen! Maar ach! bij het noemen van zijnen naam, klopt mijn hart slechts met huivering! *Zijn strijd met* THERESIA, was de rampzalige bron van mijnen oneindigen jammer. Toen na de bloedige Slag van *Mollwits*, de Inwoners van het naast bijgelegen Dorp, de dooden begroeven, toen vond ik mijnen Broeder op Vaders akker, dien hij dikwijls met ons geploegd had, in zijn bloed wentelen, — een gloeijende kogel der Pruissen, had de helft van zijn hoofd verpletterd, — hij ademde echter nog, en bad door blikken, want hij kon reeds niet meer spreken, dat ik hem dooden mogt. — Door schrik overmand viel ik in zwijm, en toen ik bijkwam, vond ik hem dood, en begroef hem in 's Vaders veld. Dikwijls liet zich de blinde Grijsaard, naar den met mos bedekten heuvel leiden, waar onder het ligchaam van den dierbaren Zoon rustte, en verheugde zich terstond, over het daarop wassend gras, en dat hij spoedig met de afvallende bladeren der boomen in het graf zou dalen, en dan met EDUARD daar in den hemel vereenigd zijn. Vrome Grijsaard, spoedig werd uwen wensch verhoord, maar gij moest echter te voren nog den Broeder van den dooden, uwen geliefden FRITS begraven. — Want in het volgend

gend jaar, namen hem de roofzieke Wervers mede naar het slagveld, en hij stierf aan zijne wonden.

Ach! wie beschrijft dezen eindeloozen jammer? gij zat in het duisterste hoekje van uw *hutje*, en zuchtte slechts dag en nacht tot God, *dat* Hij uwe ziel van het juk des doorjammerden levens mogt losmaken, — en Hij verhoorde u. — Maar mij, mij liet Hij op aarde, om het tot ellende bestemde geslacht, voort te planten. In den moorddadigen Slag bij *Sorr*, stond ik nu zelf in de rijen der strijders, en toen de Pruissen, hier in het dorp verschanst, gelijk leeuwen streden, toen moest ik met *eigene* handen, mijne gevulde schuren in brand steken. — Gindsche plaats, die zoo akelig met bemorst puin bedekt treurt, zijn de gevulde schuren, — en daar bij dien zwart *gebranden* hoeksteen, wilde ik mij zelven in de vlammen werpen. — Maar naauwlijks is onze schaar aan geene zijde van het dorp, of een kanonskogel nam mij het been onder de knie weg. ô Vraagt mij niet naar de smarten bij de wreede vermin-king, niet naar den jammer der vrouw over den lijdenden man, niet naar het weeklagen der kinderen, over den Vader en het schrikkelijk dreigend gebrek, toen de volle schuren verbrand waren, en hij die het brood verdiende verminkt was, toen hetgeen de vijand niet verwoest had, door den eigen Krijgsman geroofd werd.

Sedert dien tijd versmachtte ik, de Zoon van eenen gegoeden Vader, hier in armoede, en zag den dooden Broeder en Vader, en den verslagenen Zoon, en de brandplaats waar voorheen mijne schuren stonden, door de vensters, — en hoor mijne brave Vrouw, door verdriet verteerd, naar het graf verlangen, en dacht aan de ellende der menschen, tot mij een nieuwe

ramp

ramp uit mijne diepzinnigheid treurig deed ontwaken. Want naauwlijks is het eene maand geleden, sedert de schrikkelijke Wervers, mij ook mijnen laatsten Zoon, den eerlijken JOZEF van achter den ploeg ontrukt hebben, om tegen FREDERIK te vechten. Vreemde Veldheer! ik zie het, tranen vlieten zoo wel uit uwe oogen als uit de mijne, — gij verdient eene aangenamere geschiedenis te hooren, verdient het geen Krijgsman te zijn, die uit pligt en zucht naar lauren, arme menschen ontzettend plaagt. Wat ik u, edele Vreemdeling, met een beklemd hart van de wonden, van den Krijg en de gruwelen des Oorlogs gezegd heb, is, gelijk gij ziet, eene ontzettend geleerde wijsheid!

Terwijl de Grijsaard dus sprak, lag het hart van FREDERIK, als op gloeijende koolen, en tranen des jammers, der schuldeloos lijdende menschheid, en de onvermijdelijke gruwelen, welke de wreede Krijg voor vrienden en vijanden bereidt, geweend, ontstroomden zijne oogen.

Ach! hoe gaarne had hij nog heden de lauwrieren des roems, die zijn hoofd versierden, met de palmtakken des vredes verruild. Zoo doorwaakte hij eenen slapeloozen nacht, tot dat de morgenstond aanbrak. En nu traden de Bevelhebbers des heers in de lage stulp, om hunnen Koning te zien, en zijne bevelen te vernemen.

ô Hoe verbaasd stond de Grijsaard, die vermetele berisper, dat een Vorst, dat FREDERIK zelf, gisteren zijne koene rede had gehoord. Gelijk een bloedige Komeet, straalt hem nu de Star op 's Konings borst in 't oog, terwijl hij hem sidderend te voet valt.

Vriendelijk echter, beurt hem de held op, met de eene hand, terwijl hij hem met de andere goud genoeg geeft, om het ove-

overige zijner dagen onbezorgd te kunnen leven, en belooft hem zijnen jongsten *Zoon*, binnen eenige weken, met den vredes-brief in de zak terug te zenden.

Maar ô menschlievend held, zijn *Zoon* mogt den Ouden niet wederzien, — ook gaf hem de dood geen tijd, om te genieten, wat gij hem zoo mildelijk schonkt!

DE TOOVER-DAALDER.

(Eene Bijdrage tot de kennis van geheime Gezelschappen.)

(Het Vervolg van Bladz. 340.)

Een mensch in eene rijke livrei, naderde tot hem, en murmelde, naauwlijks hoorbaar, een woord, dat even zoo klonk, als of het *vrijheid* heeten zonde. —*Gelijkheid*, *broederschap* antwoordde FABRITIUS, en terstond opende de Portier, zich buigende, eene groote deur in den achtergrond, De aankomeling trad binnen, boog zich en maakte het teeken dat hem geleerd was. — Het gezelschap scheen weinig op hem te letten, en hier door kreeg hij tijd om zich volkomen te herstellen. — Hij zag dat hij in een ruime zaal was, door een kristalle kroon verlicht en fraai behangen. Tusschen de dertig en veertig personen waren gedeeltelijk aan de speeltafels verdeeld, gedeeltelijk t'zamen in gesprek; menschen van allerlei ouderdom en stand, officieren, ambtenaars, eenige Fransche Abbees, ook sommigen, die zoo tamelijk het aanzien van Avanturiers hadden, hoewel zij moeite deeden om het te verbergen, eindelijk nog eeni-

eenige vrouwen die schoonheid met geest vereenigden; — met een woord een gemengd maar zeer fatsoenlijk gezelschap, waar door onze held, hoe meer hij het beschouwde, te meer in de war geraakte. — Hij had vrijheidsdweepers, alchijmisten, spelers of iets diergelijks verwacht, en vond integendeel eene vergadering, waar fijner toon en echte humaniteit heerschte, en hij zou zich zeker verbeeld hebben, dat hij zich vergist had, zoo hij de ontvangst in de voorkamer, en het gegeven teeken had kunnen vergeten.

Het verstandig gesprek, over zaken van allerlei aard, duurde tot men in de naaste kamer, aan eene welvoorziene tafel ging, waar, door het deelnemen der Dames, die voorheen gespeeld hadden, het gesprek minder geleerd, maar daarom dies te aangenamer werd. — Nooit was hem een kring voorgekomen, waar in zoo veel smaak en vernuft gevonden werd, zijne drukkende omstandigheden waren vergeten, en hij dankte zijnen vriend, dien hij hier niet gevonden had, in zijn hart, dat hij hem zulk een echt Platonisch gastmaal bezorgd had.

Men zat nog aan tafel, toen een man, voor wien FABRITIUS, uit al het geen hij van hem gezien en gehoord had, eene bijzondere achting gekregen had, met zijn mes driemaal hard op de tafel klopte. Terstond volgde er eene algemeene stilte, en twee of drie bedienden, waar onder ook de geheimzinnige Portier, namen de plaatsen in, die men aan het onderste deel van de tafel, opengelaten had. De Loge is geopend, vervolgde de man. Men antwoordde hem, als uit eenen mond! groote Meester, wij zijn bereid om u te hooren.

Drie en drie en een dag zijn verloopen, zoo begon hij, sedert wij hier tot eenen gemeen-

schap-

schappelijken arbeid onze handen in elkanderen sloegen. Eenigheid heeft ze zoo verbonden, en ons werk zal gedijen. Ellenden en gebrek belegeren de menschheid, wij hebben gezworen dit vreesselijk verbond te vernietigen. — Medgezellen! hebt gij rusteloos gestreeft hunnen reuzengang te stremmen.

Meester! wij hebben dit gedaan.

Komt gij met handen met offers gevuld? Hebt gij harten gevonden, die hunnen overvloed in uwe handen leiden, op dat de ellende en het drukkend gebrek mogten weggenomen worden! Hebt gij de ongevoeligen getroffen, de harde harten week gemaakt, den gierigen zin en moed voor edele weldadigheid ingeboezemd? Kan zich de zuchtende armoede over u hierop verheugen.

Ja Meester!

Wel u dan, en op dat het blijke, dat het hart en niet de waardij der gave, de gifte adele — op dat ook het penningsken zich zonder schaamrood te worden, naast het juweel kan plaatsen, — op dat de edele wet van gelijkheid onder ons niet gekrenkt worde, zoo offert dan uwe gave in het verborgene.

De Meester van den stoel, stond met deze woorden op, om eene porseleine vaas aan te grijpen, die met eenen witten sluier bedekt, tot hier toe voor hem gestaan had; — hij reikte die over aan zijnen nabuur, die de hand onder den sluier stak, om zonder bespeurd te worden, zijne gift in de vaas neder te leggen. Zijn voorbeeld volgde de naast hem zittende, en zoo ging de vaas, gedurig rijker en zwaarder de tafel rond, tot zij eindelijk weder bij den Voorzitter kwam, die zijne bijdrage, gelijk de overigen, daar in wierp.

Fabritius, hoewel buiten twijfel, de armste in

in het gezelschap, en die niet had kunnen denken, dat hij den inhoud zijner kas als een aalmoes voor nog behoeftigeren zou besteden, nam het echter geen oogenblik in bedenking, den hem toevertrouwden daalder, tot een zoo menschlievend doel in de vaas te laten glijden, zoo dra de beurt aan hem kwam. — Wanneer deze edele verbindtenis eenen naam heeft, met haar doel overeenkomstig, zoo dacht hij bij zich zelven getroffen, en van hoogachting doordrongen, — dan moet zij het verbond der menschenvrienden heeten.

De oogst is rijk, de buit schoon, voer daarop de broeder redenaar voort, terwijl hij de vaas in zijne handen woog, — billijk laat mijn hart aan uwen ijver die geregtigheid wedervaren, die daaraan toekomt, nu mag zich de armoede over deze gaven met nieuwe levenshoop verheugen, — nu mogen de Zonen des jammers dezen dag, als eene lichtende Star in de duisternis van hun lijden, beschouwen!

Hij stond op, toen hij deze beide dankspreuken met luider stem uitbragt, dronk en liet zijne woorden door de aanwezigen herhalen. Fabritius was zoo verrukt, toen hij dien toast nazeide, dat hij moeite had, zijne tranen tegen te houden, dat zij niet langs zijne wangen stroomden.

De Meester brak de plegtige stilte af, met te zeggen: op dan, mijne Medgezellen, op dat de Kinderen der armoede en naaktheid komen, en onze gave dankbaar ontvangen. — Waar zullen wij ze zoeken en ontdekken? groot is hun getal, dringend hunne behoefte. — Ach! binnen deze muren zelfs zijn hunne groepen gelegerd? Wij behoeven slechts elk in het oog van zijnen broeder te lezen, om het kenmerk van gebrek daarin uitgedrukt te vinden.

Fabritius voelde dat hij rood werd, bij het

hooren van deze woorden, en kon zich niet inhouden, gelijktijdig eenen vlugtigen blik op de beide Geluks-ridders te werpen, die hij meende in het gezelschap bespeurd te hebben. — Hij beefde voor eene beschaming, die hem en hun door eene openlijke aanbieding van ondersteuning treffen mogt, en slechts het vertrouwen op de kiesheid der Vergadering, waar van hij bewijzen gezien had, kon deze vrees eenigzins in evenwigt houden.

Hier alzoo, — voegde er de Redenaar bij — woont het ongeluk, dat wij gezworen hebben, te bestrijden. — Wij zelve zijn de behoeftigen, die ondersteuning noodig hebben, voor wie deze gave aan de onbarmhartige wereld, heeft moeten worden afgedwongen, — laat ons eerst onze eigene naaktheid bedekken, eer wij ons om den jammer van vreemden bekommeren.

FABRITIUS van zijne vrees op eens verlost, was door deze wending van den Redenaar als vernietigd. Schrikkelijker had nooit de moedwil een goed hart gewond! maar zijn onwillekeurig uitgestoten foei! ging verloren onder het gejuich, waar mede de schaamtelooze bende het spotwoord herhaalde: laat ons eerst onze eigene naaktheid bedekken, eer wij ons om den jammer van vreemden bekommeren.

Maar de Meester der Loge, had nog niet geëindigd. — Ons genie, ons zweet en onze doorwaakte nachten, — sprak hij, en hield de vaas in de hoogte, — hebben ons dit gemeenschappelijk goed verworven.

Eere zij het genie! lof de inspanning! prijs de onvermoeidheid! maar getrouw aan den eed van gelijkheid en broederschap, moet het meerdere talent gewillig en bereid zijn, om met den beproefden, doch door toeval niet be-

beloonden goeden wil te deelen. Wat het geluk ons toewierp, moet aan de grillige eigenzinnigheid van het geluk, andermaal worden overgelaten. Daarom heeft eene weloverdachte wet de verloting, die wij nu beginnen zullen, bepaald en fmadelijke wegjaging op elke opzettelijke ontrouw gezet.

De broeder Portier, had zich gedurende deze rede, verwijderd, en kwam nu met een vierjarig kind, aan 't eind van de tafel.

De dikwijls en voorzigtig omgefchudde vaas, werd hier voor het kind geplaatst, wiens oogen met een doek toegebonden waren, en de Meester van den ftoel vervolgde zijne rede: de verdeeling begint. Ik volg de roeping, die mijn ambt gebied, en zal het eerst den luim van het blinde geluk beproeven; — volg mij na, ook in te vredenheid met het geen gij krijgen moogt, gij allen die met ons hier aan tafel gezeten hebt.

(Het Vervolg hier na.)

DE GALEIJROEIJERS.

Men leest zoo dikwerf van Galeijen en Galeijroeijers, zonder dat men eenig denkbeeld heeft, van het ijsfelijke dezer ftraf; het volgende kan dienen, om hier van een denkbeeld te vormen.

De Galeijen zijn Vaartuigen, op welke langs beide zijden vijftig roeiriemen verdeeld zijn, die vier voet ver van elkander verwijderd zijn. Deze riemen zijn dikke houten, van vijftig voeten lang, waar van er zeven en dertig buiten boord reiken, en dertien voeten van binnen tot een handvatfel dienen. Men verbeelde zich nu achter deze riemen zes Slaven, naast elkan-

 der,

der, aan een anderhalf voeten hoogen balk gekeetend, die hun tevens tot een bank, zoo wel als de grond tusschen deze banken, tot eene legerstede dient. Men verbeeldde zich eindelijk, hoe op den eersten toon van een fluitje, dat de Roeivoogd heeft, drie honderd ongelukkigen, nu in een oogenblik tot op het middellijf naakt, van dit leger oprijzen; hoe zij op een tweede gelijksoortig teeken, te gelijk de zware riemen aangrijpen, met zes honderd armen, hoe zij den eenen voet tegen eene lat, en den anderen tegen de bank van hunnen voorman zetten, hoe zij zich met alle magt voor over buigen, om den riem achter uit te brengen, dan die op te heffen, en daarmede in het water te slaan, en nu in hetzelve oogenblik, zonder op te houden, zich met het volle gewigt van hun ligchaam, zoo lang *zij zijn*, achter over werpen. Welke bank *ooit dit* tempo miste, die liep onfeilbaar gevaar van zich tegen den riem achter hem de hersenpan te verpletteren. Deze bezigheid, waaronder men zeggen zou, dat elk na weinige minuten moest bezwijken, wordt van deze ongelukkigen niet zelden vier en twintig uren achter elkanderen voortgezet, en naauwlijks laat zich de gevoelloosheid hunner beulen bewegen, hen door een in wijn gedoopt en in den mond gestoken beschuit te laven. De vloeken der drijvers, het geklap der zweepslagen, die op de nalatigen als stofregen nedervallen, en het gehuil der bloedenden, vervullen de lucht. — Geen bezwijkende kracht verlost van den vermoeijenden arbeid. — Wat valt, wat flaauw wordt, wordt met den geesfel, tot nieuwe wanhopige inspanning opgezweept, en met de laatste onder deze martelingen ontvlodene levensvonk, word

wordt ook het vermoorde ligchaam, onder vloeken, in de golven gesmeten.

En tot deze wreede straf, werden eertijds in *Frankrijk* vele onschuldige Protestanten, en hunne Leeraars vooral verwezen, waar zij, onder booswichten, die deze straf dubbel verdiend hadden, en wier alle zedelijkheid honende gesprekken, hen nog sterker griefden dan hunne spot, hun leven lang moesten zwoegen, alleen om dat zij hun geloof weigerden af te zweren.

DE GEDWONGEN KOOP.

Lord PELHAM, bewoonde bijna het geheele jaar een Slot, dat eenige mijlen van *Londen*, aan den oever van de *Teems* lag. Hij had de gewoonte, dikwerf alleen te voet naar *Londen* te gaan. Toen hij dit ook eens weder deed, ontmoette hem een slecht gekleed man, die een mandje droeg. Mijlord! zeide deze man tot hem, wilt gij niet een klein wit konijntje koopen? Lord PELHAM, zeide neen, en ging vervolgens zijnen weg. — Maar de man volgde hem en zeide, op eenen nadrukkelijken toon; Mijlord, gij zult immers niet weigeren, mijn klein wit konijntje te koopen? — Wat zal ik er mede doen, antwoordde de Lord verwonderd, laat mij gaan, Vriend! — Ik ben echter overtuigd Mijlord! dat gij terstond het wit konijntje van mij koopen zult, en terwijl hij dit zeide, zette hij den Lord een pistool op de borst. — Ja, ja, ik zie wel, dat ik het koopen moet, waarom hebt gij niet terstond u verstaanbaar uitgedrukt? wat eischt gij dus voor uw konijntje? — Duizend Guinjes, Mijlord? — Duizend Guinjes voor een konijntje! Geen schelling minder of niet Waar Mijlord, gij geeft die?

 het

het pistool was geladen, en hij had den vinger aan den haan.

Zonder twijfel, maar ik heb zulk eene som niet bij mij! — Dit geloof ik wel, maar uw handschrift is voldoende, ik ken uwen Bankier. — Mijn handschrift! maar daartoe heb ik noodig, — Niets dan papier, pen en inkt, hier zijn ze, ik heb op alles gedacht. Lord PELHAM, die duidelijk genoeg zag, dat er geen ander middel overbleef, om van dezen zeldzamen koop ontslagen te worden, schreef een wissel op zigt, betaalbaar aan den toonder, en wilde nu zijnen weg voortzetten. De onbekende kwam hem echter voor, nog steeds met het pistool in de hand, en zeide: waarheen Mijlord? — Naar *Londen*. — Gij vergist u Mijlord, gij gaat terug naar uw Slot, en ik naar *Londen*, om de duizend Guinjes bij uwen Bankier te ontvangen, en gij ziet wel, dat ik uwe tegenwoordigheid daarbij niet noodig heb. — Vaarwel! — Lord PELHAM hield het niet raadzaam, dit gesprek verder voort te zetten, treurig begaf hij zich met zijn konijntje op weg, naar zijn Slot, en verhaalde niemand, hoe duur hem dit diertje te staan kwam.

Tien jaren na dit avontuur, wandelde de Lord eens op eenen avond door de straten van dat gedeelte van *Londen*, waar hij zich teenmaals ophield, en zijn oog viel op eenen prachtig verlichten rijken winkel, van een Juwelier. Het gezigt van den Koopman kwam hem bekend voor, hij bezag hem naauwkeuriger, en terstond herinnerde hij zich den man met het witte konijntje. Hij trad in den winkel, en begeerde eenige Juweelen te zien. Bij het eerste woord, dat de Koopman sprak, verdwenen alle twijfelingen van den Lord, en hij herkende zijnen Rooyer. Maar, wat nu te doen,

hoe hem aan te geven, zonder getuigen, zonder bewijzen? — De Lord gaat heen, zonder zijnen argwaan met één woord te verraden, en denkt den geheelen nacht op middelen, om weder aan zijn geld te komen.

De volgende morgen, kwam hij, toen naauwlijks de winkel geopend was, zeer eenvoudig gekleed, en met een korfje onder den arm, daar, en verzocht den Koopman te ſpreken. Men bragt hem in een achterkamer, waar hij den Juwelier vond. Mijn Heer, zeide Lord PELHAM, zoo dra hij met hem alleen was, hebt gij geen lust, om een klein wit konijntje te koopen? De Juwelier maakte groote oogen en zag hem ſtijf aan. Ik ben overtuigd, voer de Lord voort, dat gij mij terſtond dit aardige witte konijntje zult afkoopen, en hield hem tevens een pistool voor de neus. O zeer gaarne, zeide de Juwelier geheel verſchrikt, wat kost uw konijntje? Wat het mij gekost heeft, duizend Guinjes. O het dubbelde, het driedubbelde, Mijlord! riep de Koopman, terwijl hij hem te voet viel, en zijne brieventas overhandigde, maar om 's hemels wil maak mij niet ongelukkig. Geroerd door zijne tranen en zijn berouw, en nog meer door het gezigt van eene jonge Vrouw, en twee Kinderen, die hij in den winkel gezien had, vergenoegde zich Lord PELHAM, met duizend Guinjes uit zijne brieventas te nemen. Neem meer, zeide de Juwelier, met het geld, dat ik van u op eene zoo zeldzame wijs leende, heb ik eenen handel begonnen, welks uitſlag mijne hoop ver overtroffen heeft. De Lord nam nu uit de brieventas nog duizend guinjes, die hij naar het Vondelingshuis zond. Bij het weggaan zwoer hij den Koopman, dit avontuur nooit te ontdekken, en hield ook woord; want

eerst na zijnen dood vond men, onder zijne papieren, hiervan eenig berigt.

DOCTOR SOUTH.

Doctor SOUTH, Hof-Kapellaan van KAREL DEN TWEEDEN, Koning van *Engeland*, predikte eens voor het Hof, en bespeurde midden in zijne rede, dat zijne toehoorders meest allen in slaap gevallen waren. Hij hield terstond stil, veranderde zijnen toon, en riep driemaal den Graaf VAN LAUDERDALE. Toen deze Lord eindelijk ontwaakt was, zeide de Doctor zeer bedaard tot hem: Mijlord, vergeef mij, dat ik u in uwe sluimering gestoord heb; dat is slechts geschied, om u te verzoeken, van niet zoo sterk te snorken, dewijl gij anders ligt zijne Majesteit zoudt doen ontwaken.

DE REDENAAR.

Niet alle leden van het Lagerhuis, zijn Redenaars van Professie, en gewoonlijk voeren slechts eenige hoofden der partijen het woord. De stommen hebben echter door het geven van hunne stem, even zoo veel deel aan de besluiten van het Parlement, als de welsprekendste. Niet lang geleden zat daar nog zulk een stom Lid, die er reeds twintig jaren gezeten had, zonder ooit eenen enkelen zin voortgebragt te hebben. Eens stond hij op om te spreken, en daar, wegens de zeldzaamheid van het geval, het geheele huis met de ingespannenste oplettenheid toeluisterde, stelde hij voor: — dat een der ruiten van het raam, niet ver van zijne gewone zitplaats, sedert drie dagen gebroken was, en dat hij groot gevaar liep om eene zinking te krijgen, indien het huis deze zaak niet terstond in overweging nam.

PROGRAMMA.

Voor het Jaar 1818.

Het Genootschap *tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt te *'s Gravenhage*, heeft deszelfs Algemeene Vergadering gehouden op Donderdag den 10den September 1818, in welke de Aanspraak is gedaan door THOMAS HOOG, *Predikant* te *Rotterdam*; strekkende ter aanwijzing: *Hoe de Christelijke Godsdienst bij alle de ongunstige beoordeelingen, die dezelve immer ondergaan heeft, niets van zijne innerlijke waarde verliest, en hoe ons dit ten waarborg verstrekt, dat hij eenmaal boven alle verdenking heerlijk zegepralen zal.*

Hier na is het navolgend verslag gedaan, over de ingeschrevene vragen.

I. Dat op de Vraag, op verzoek van een ongenoemden en voor deszelfs eigene rekening voorgesteld: *Waarin bestaan, volgens de Leer der Heilige Schrift, de werkingen des Heiligen Geestes in het hart van elken zondaar, die behouden wordt? en is op deze Leer gegrond de onderscheiding van gemeene en bijzondere werkingen van dien Geest? zoo ja, waarin is dat onderscheid gelegen?* zijn ingekomen zes Verhandelingen, met de volgenden zinspreuken: 1.) *Opinionum commenta delet dies.* CICERO. — 2.) *Deze dingen alle werkt een en dezelfde Geest, deelende een iegelijk in het bijzonder, gelijkerwijs Hij wil.* PAULUS. — 3.) *Er is verscheidenheid der gaven enz. — en er is verscheidenheid der werkingen enz* 1 Cor. XII: 16. — 4.) *De Geest is het, die getuigt, dat de Geest waarheid is.* 1 Joan. V: 6*b*. — 5.) — *Quantum*

tum ad te, hâc Foedus meum cum illis, etc. Jes. LIX: 21. — 6.) Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. PAULUS. Dat in sommige veel goeds, 't welk ter zake dient, bijeen gebragt, doch in geene derzelven de *Leer* der Heilige Schrift over dit onderwerp op uitlegkundige gronden genoegzaam is gestaafd, en in dier voege opgehelderd, dat de uitgeloofde Eereprijs er aan heeft kunnen toegewezen worden.

II. Dat op het gevraagd betoog: — *Dat de nog blijvende onbekendheid met het Christendom, en de afkeerigheid van hetzelve bij het grootste gedeelte des menschdoms, zoo weinig als de tegenspoeden der Christelijke Kerk, een gegrond vermoeden opleveren tegen de waarheid en echtheid van den Christelijken Godsdienst,* — wel eenige Verhandelingen zijn ingekomen, doch geene bevonden de uitgave en bekrooning te verdienen. — Waarom deze Vraag op nieuw wordt uitgeschreven, om beantwoord te worden voor den 1sten September 1819.

III. Dat op de Vraag: *In hoe ver verdient de wijze, op welke Jesus Christus en zijne Apostelen de voornaamste waarheden van den Natuurlijken Godsdienst leerden en bevestigden, ten allen tijde nagevolgd te worden?* is ingekomen eene Latijnsche Verhandeling, hebbende tot zinspreuk Rom. I: 19. en 20., welke geoordeeld is de voorgestelde Vraag wel niet ten vollen beantwoord te hebben, maar nogtans zoo vele verdiensten te bezitten, dat dezelve de uitgave is waardig gerekend.

IV. Dat op de Vraag: *Op welke gronden kan men vaststellen, dat de Brieven van* PAULUS, *zoo als die in de Schriften des Nieuwen Verbonds voorhanden zijn, door hem zelven zijn vervaardigd, en dus niet moeten worden aangemerkt, als alleen*

de

de hoofdgedachten van PAULUS *behelzende, welke, door anderen, ons onbekenden, zouden uitgebreid en beschreven zijn?* — drie Verhandelingen zijn ingekomen, — 1.) met de Spreuk: *Si quid novisti rectius istis, candidus imperti. — Si non, his utere mecum.* — 2.) ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου κ. τ. λ. 2 Thesſ. III: 17. — 3.) *Hominibus oratio, qualis vita,* SENECA Ep. III. — dat alleen, door den Schrijver der eerstgenoemde Verhandeling, het doel der vrage is gevat, en dat dezelve, offchoon niet in dier voege uitgewerkt, dat zij den Gouden Eereprijs heeft kunnen wegdragen, echter de uitgave is waardig gekeurd, en aan den Schrijver eene Zilveren Medaille is toegewezen, indien dezelve goedvindt zich bekend te maken.

V. Dat eindelijk op de Vraag: *Is er in de Historische en Profetische Schriften des Ouden Verbonds zoodanige zamenhang te ontdekken, dat daaruit eene bijzondere Goddelijke leiding, waardoor derzelver verschillende Schrijvers bestuurd zijn, klaarblijkelijk kan aangewezen en bevestigd worden?* geene Antwoorden zijn ingekomen. — Waarom dezelve op nieuw wordt uitgeschreven, om beantwoord te worden voor den 1 April 1820.

Het Genootschap noodigt op nieuw alle kundige Voorstanders van Waarheid en Godsvrucht uit, met aanbieding eener *Gouden Medaille*, of *twee honderd vijftig Guldens:*

I. Om in te leveren, voor den 1 November 1819, eene *Beknopte en met uitlegkundige gronden gestaafde opgave van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, volgens het* EVANGELIE *van* JOANNES.

II. Eene beantwoording der navolgende Vragen:

1. *Kan en mag de redelijke overtuiging van de Waarheid en Goddelijkheid van het Christendom,*

en

en van den zin en zamenhang der onderscheidene uitspraken van Jesus en de Apostelen afhangen, van een inwendig Godsdienstig en Zedelijk Gevoel? zoo ja, hoedanig vermogen kan men dan zoodanig Gevoel toestaan op die overtuiging? —

Voor den 1 Februarij 1820.

2. *Welke middelen moeten meest geschikt gerekend worden, om den Christelijken Godsdienst toegang tot de aanhangers van* MUHAMMED *te doen verkrijgen, de vooroordeelen en tegenwerking tegen deszelfs grondleeringen en voorschriften te overwinnen, en alzoo de aanneming van het Christendom, met de heilrijkste gevolgen, bij dezelve te bevorderen?*

Terwijl niet alleen in de afgelegenheid en regeringwijze der verschillende Landen, in welke nog steeds een verbazend groot aantal *Muhammedanen* gevonden wordt, en in de talen, gewoonten en zeden van derzelver bewoners, maar bovendien in de verregaande onbeschaafdheid, onwetendheid, en zeer heftige vooroordeelen der meeste aanhangers van MUHAMMED tegen den Christelijken Godsdienst, en in eenige der voornaamste grondstellingen van het Muhammedanisme zelve, groote hinderpalen aan den toegang der Christelijke Leer in die gewesten in den weg staan, en ook de aanneming derzelve van meer dan eenen kant dadelijk wordt tegengewerkt, zoodat hier en daar zelfs de Muhammedaansche Godsdienst meer veld wint; zoo verlangt men eene, inzonderheid naar de behoeften van den tegenwoordigen tijd, ingerigte opgave der geschikste middelen, om, met overwinning van dien tegenstand en alle beletselen, de aanprijzing van ware verlichting en hartelijke omhelzing der Goddelijke en Zaligmakende Leer van Jesus Christus, boven die van den gewaanden Profeet, meer ingang te doen verkrijgen.

Voor den 1 Maart 1820.

Voorts

Voorts verwacht het Genootschap, behalve op de voor eenen onbepaalden tijd openstaande Vragen, nog, volgens het Programma des vorigen jaars,

Voor den 1 December 1818.

Eene handhaving van de Leer eener bijzondere, in het bestuur der wereld, en der onderscheidene lotgevallen der menschen zigtbare Goddelijke Voorzienigheid, opgehelderd door voorbeelden van vroeger en later tijd, inzonderheid uit de Nederlandsche Geschiedenis.

Voor den 1 Januarij 1819.

Eene beknopte, en naar de algemeene vatbaarheid ingerigte verklaring der uitspraak van PAULUS 2 Tim. III: 16, *zoo veel betreft den hoogen oorsprong der Heilige Schriften, en eene, in overeenstemming van de algemeene Bijbelsche Leer, daarop gegronde opheldering van de wijze, waarop men zich de* INGEVING DER HEILIGE SCHRIFTEN *moet voorstellen.* en

Eene vergelijking der Wonderwerken van ELIA *en* ELIZA, *met die, welke de Heer* JESUS *verrigt heeft, ter bevestiging van de waarheid der eerste, en de meerdere voortreffelijkheid der laatstgenoemde.*

Voor den 1 Februarij 1819. antwoord op de Vragen:

Of er algemeene en zekere gronden der Wijsbegeerte zijn, die ons verpligten zouden, om zoodanige onmiddelijke en bovennatuurlijke tusschenkomsten der Voorzienigheid te ontkennen, als er, volgens de Letterlijke verklaring der Heilige Schriften, in vroegere eeuwen hebben plaats gehad!

en

Of men in de verklaring der Heilige Schriften, over het algemeen, op dezelfde wijze moet te werk gaan, als bij andere Schrijvers, en of er, des niet te min, nog bijzondere regels bij dezelve zijn in acht te nemen?

En voor den 1 Maart. 1819. op de Vraag:

In

In hoe verre kan en moet men zich, in de uitlegging der Heilige Schrift, en in de verklaring en verdediging van Christelijke Leerstellingen, bedienen van Wijsgeerige Grondbeginselen?

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne *Namen niet* bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en er bij te voegen een *verzegeld Briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne Namen en Woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, in *leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche en Latijnsche, en des noods in de Hoogduitsche Taal, met Romeinsche Letters, (naardien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt), *vrachtvrij*, en, zoo veel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den *Secretaris des Genootschaps* THOMAS HOOG, *Predikant te Rotterdam*, en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Het Genootschap herinnert de meermalen herhaalde waarschouwing, in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om, naar goedvinden, en ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, 't zij alleen met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij ook met uitdrukking van hunne Namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 14den October aanvaardde de Hooggeleerde Heer J. VOSMAER, onlangs Professor aan het Athenaum te *Harderwijk*, openlijk zijnen post, als Professor extraordinarius in de Medische Faculteit alhier, met eene Redevoering: *De Medicina recentiori cum antiqua comparata*, dat is: behelzende eene vergelijking van de hedendaagsche met de oude Geneeskunde.

SCHOOL-NIEUWS.

ARNHEM.

Den 14den September 1818. Na dat het gewoon Zomer-Examen in alles, wat de wet gebiedt te onderwijzen, op den 27sten Julij gehouden was, had heden de openbare bevordering en Prijs-uitdeeling plaats. Na dat de Rector A. ROMBOUTS, deze plegtigheid geopend had, met eene korte *vergelijking van de beide voorgaande Eeuwen met de tegenwoordige, ten opzigte van de beoefening der Oude Letteren*; en er die aanspraken had bijgevoegd, welke de tijdsgelegenheid vorderde; hielden drie der overige Jongelingen, J. GERRITZEN, C. H. THIEBOUT en S. P. SCHELTEMA, grootendeels door

be-

henzelven gestelde Redevoeringen, de eerste: *De Romanorum post Asiam devictam luxuria.* — De tweede: *De Carthaginiensium eximiâ fortitudine et constantiâ in bellis Punicis.* — De derde: *De Carolo Magno, optime de Doctrinarum studiis merito.* — Allen ontvingen fraaije prijsen, en werd uit dezen naar de Akademie bevorderd, S. P. SCHELTEMA, gelijk ook H. VAN DER WIJCK, van den Huize *Klenke* in *Drenthe*, doch ten Huize des Rectors opgevoed, die echter door verhinderde omstandigheden werd belet, bij deze plegtigheid tegenwoordig te zijn, en zijne reeds afgewerkte Oratie uit te spreken. — Verder zijn, na het ontvangen van fraaije en nuttige Eereprijsen naar hoogere klasfen bevorderd, de volgende Jongelingen: G. HAMMING en A. VAN HARTEVELD, van de tweede naar de eerste, L. VAN SCHAICK HAMMING, H. J. KRONENBERG en J. W. SCHIFF van *Weesp*, van de derde naar de tweede; H. VAN DEN BROEK, van de vierde naar de derde, W. J. COERS, van de vijfde naar de vierde, en C. HOOIJER, van de zesde naar de vijfde klasse. Alle deze Jongelingen betuigden op eene bevallige wijze hunnen dank aan Heeren Curatoren, waar na de Rector met dankbetuiging aan allen, die dit Feest met hunne tegenwoordigheid vereerd hadden, alles besloot. —

'S GRAVENHAGE.

Den 14den September. Heden werd alhier de halfjarige promotie der Latijnsche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gevierd. Vooraf wenschte de Rector, den Wel Ed. zeer geleerden Heer Mr. D. VAN DER KLAAUW geluk, met het onlangs door denzelven verkregen Emeritaat, als Conrector. Deze waardige man, heeft gedurende bijna vijftig jaren aan deze Scholen, door een grondig en aangenaam onderwijs gewig-

wigtige diensten bewezen, en zich eene billijke aanspraak verworven op die algemeene achting, welke hem wordt toegedragen.

Hierop hielden drie van de hoogste orde der eerste klasse, tot de Akademische lessen bevorderde Jonge lieden: W. A. G. MAANEN, C. LE CLERCQ, en W. J. G. SIJPKENS hunne Redevoeringen, *De Christophoro Longolio*, *de Ciceronis erga suos pietate*, *de vita M. Vipsanii Agrippae*. Aan deze Jongelingen, werden wegens hunne vlijt, ook in het aanleeren der Geschiedenis, Fabelkunde en Wiskundige Wetenschappen, buitengewoon versierde prijsen uitgereikt. Verder werden met prijsen begiftigd: op de onderste orde der eerste klasse: T. DE GREVE, met eenen Latijnschen en eenen Griekschen. In de tweede klasse: J. SCHELTEMA, P. A. TENGBERGEN, en A. DE JONG. In de derde klasse: F. TH. TH. DE RIEMER, met eenen buitengewoon versierden, en C. J. J. BORST. Op de hoogste orde der vierde klasse: J. VAN DER BURGH, met eenen buitengewoon versierden, en J. BRINKMAN. Op de tweede orde dier klasse, met prijsen van naarstigheid, TH. W. J. JUIJNBOLL, en H. COLLOT D'ESCURIJ. In de vijfde klasse: C. H. ROËLL, S. POLAK en A. J. TH. DE BORDES. Op de hoogste orde der zesde klasse: M. A. G. VORSTMAN, H. A. VAN DER KEMP en H REPELAER. Op de tweede orde dier klasse met prijsen van naarstigheid: A. DUNCAN, A. S. VAN GELLEKOM, A. M. H. SCHEPMAN, en J. A. C. VAN DER SPIJK HUSKUS.

Deze uitmuntende Jonge lieden, betuigden allen hunnen dank aan Heeren Curatoren, door het opzeggen van *Gratiarum actiones*.

Eindelijk werden er getuigschriften van naarstigheid gegeven, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Wiskundige Wetenschappen, op de hoogste orde der eerste klasse: aan H. C. CHAIS, op de onderste orde dier klasse, aan F. DE GEER-

ve, en w. ONDERDEWIJNGAART CANZIUS. In de tweede klasse: aan J. SCHELTEMA, P. A. TENGBERGEN, en A. DE JONG. In de derde klasse: aan F. TH. TH. DE RIEMER en H. V. VAN WESELE SCHOLTEN. Op de hoogste orde der vierde klasse: aan J. A. VAN DER BURGH, en J. BRINKMAN. Op de onderste orde dier klasse: aan TH. W. J. JUIJNBOLL, H. COLLOT D'ESCURIJ en A. C. DE MEIJIER.

Voor de Geschiedenis en Fabelkunde; op de onderste orde der eerste klasse: aan J. MESKER. In de tweede klasse: aan C. VAN DER BREGGEN PAAUW, P. A. SLINGELANDT en L. VROOM. In de derde klasse: aan C. J. J. BORST.

Voor de Fabelkunde; op de onderste orde der vierde klasse: aan C. G. EV. A. VAN LAMSWEERDE en A. F. E. M. VAN LAMSWEERDE.

Voor de Aardrijkskunde en Wiskundige Wetenschappen; in de vijfde klasse: aan P. J. L. QUANT, en J. TH. A. VAN MAANEN, op de hoogste orde der zesde klasse: aan M. A. G. VORSTMAN, O. REPELAER, en H. A. R. VOSMAER. Op de onderste orde der zesde klasse, aan A. DUNCAN.

Voor de Aardrijkskunde; in de vijfde klasse: aan A. DIBBITS en J. STEFFENS. Op de hoogste orde der zesde klasse: aan H. A. VAN DER KEMP en J. A. J. SCHMOLCK.

Voor de Wiskundige Wetenschappen; in de vijfde klasse: aan S. POLAK, en A. J. TH. DE BORDES. Op de hoogste orde der zesde klasse: aan H. REPELAER en A. G. C. ALSCHE. Op de onderste orde dier klasse: aan J. A. C. VAN DER SPIJK HUSKUS.

De plegtigheid werd met Orgel-Muzijk begonnen, afgewisseld, en besloten.

AMSTERDAM.

Het gewone onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen van het Gijmnasium alhier, in alle gedeelten van het onderwijs, bij de wet

voorgeschreven, op den 16den en 17den der voorgaande maand, tot volkomen genoegen van Heeren Curatoren zijnde afgeloopen, heeft op den 20sten daaraanvolgende de plegtige bevordering van verscheidene dier Leerlingen, deels tot het Akademisch onderwijs, deels tot hoogere klassen van het Gijmnasium, met de uitdeeling der prijzen, voor eene zeer aanzienlijke vergadering van toehoorders, in het Koor van de Nieuwe Kerk plaats gehad. Van de eerste of de hoogste klassen, werden vier lofwaardige jongelingen, na het houden van eene Latijnsche Redevoering, door hen zelve bewerkt, met aanzienlijke eereprijzen, tot de Akademische Lessen bevorderd. De eerste, J. PH. DU QUESNE, sprak *de virtutibus Scipionis Africani*; de tweede, J. J. VAN WESTRENEN VAN STERKENBURG, *de iusta divitiarum aestimatione*; de derde, D. J. VAN LEEUWEN, *de M. Catonis Maioris virtute ac sapientia*; de derde P. VAN HAMELSVELD, sprak een Dichtstuk uit, *de pugna Horatiorum et Curiatiorum*. Van de tweede klasse werden, insgelijks met eereprijzen, tot de eerste bevorderd: J. STROEVE, W. SERRURIER en N. J. A. STEINS BISSCHOP; op gelijke wijze van de derde tot de tweede; C. O. CALLENBACH, J. BORSIUS en C. KELDERMAN; van de vierde tot de derde, J. VAN WEEDE, H. J. VELDWIJK en A. P. LOPEZ SUASSO; van de vijfde tot de vierde, S. C. KLINKHAMER, A. B. J. HEIJDENRIJCK en F. CORDES; van de oude zesde klasse tot de vijfde, P. J. ANDREAE, H. J. SONJÉE en G. D. OTTO; van de nieuwe zesde tot de vijfde, A. A. STUART, W. A. VAN HOGENDORP en C. HEILBRON: welke alle, deels in dichtmaat, deels in mateloozen stijl, voor de hun geschonken prijzen dank zegden. Met *praemia diligentiae* werden vereerd: in de eerste klasse, J. VAN LENNEP; in de tweede O. VAN KESTEREN, door het lot tegen C. J. G. CHANDON en J. KANNES; in de derde A.

M. VAN LOTTOM; in de vierde J. W. A. GREVE; in de vijfde A. ROELOFFSZ; in de oude zesde klasse M. WOLFF BINGER, G. ORMELING en B. A. THOMPSON; in de nieuwe zesde H. PROVO KLUIJT, J. L. T. DE MEIJERE en L. PATOIR. De prijzen voor vorderingen in de Grieksche taal, werden behaald: in de eerste klasse, door P. VAN HAMELSVELD; in de tweede, door N. J. A. STEINS BISSCHOP; in de derde, door J. BORSIUS; in de vierde, door A. GERMAN; in de vijfde, door S. C. KLINKHAMER. Eindelijk werden nog vele Leerlingen met *praemia assiduitatis ac modestiae* beschonken. De plegtigheid werd, volgens gewoonte, door den Hoogleeraar H. BOSSCHA, als Rector van het Gijmnasium, met eene korte aanspraak geopend en besloten. Tevens verdient hierbij gemeld te worden, dat voor den volgenden halfjarigen Cursus een en dertig nieuwe Leerlingen zijn ingeschreven, zoo dat het getal der gezamenlijke Leerlingen thans reeds weder meer dan honderd beloopt.

Eindelijk is nog van hier te melden: dat de Heer J. BOSSCHA, *Philos. Theor. Mag. et Litt. hum. Doctor*, die twee en een half jaar den post van Praeceptor in de benedenste klasse der scholen alhier heeft bekleed, naar 's *Gravenhage*, ter waarneming van dien zelfden post in de tweede klasse, aldaar beroepen is.

HOORN,

Den 1sten September 1818. Na dat, op den 6den Julij, het Examen der Latijnsche Schooljeugd, zoo wel in de Talen, als nieuwe vakken van onderwijs had plaats gehad, en tot genoegen der E. E. A. A. H. H. Curatoren was afgegeloopen, werd heden derzelver promotie gevierd. De Rector opende de plegtigheid, met eene Redevoering: *De Lijcurgo et Solone, quorum uterque optimus suis legislator exstiterit*, en wenschte daar op Ds. VAN MARKEN, die

die den waardigen overledenen DU PRÉ, als Curator vervangen had, in die hoedanigheid, geluk.

De verdienstelijke Jongeling, D. MERENS, Leerling der eerste klasse, reciteerde toen eene Oratie, *Exercitii causâ*, door hem opgesteld, *in Laudem Hannibalis.*

Na door den Rector te zijn geluk gewenscht, werd hij met een *praemium diligentiae* beschonken, gelijk ook met *premia promotionis*, J. VAN SLOT, die naar de tweede, J. G. H. SWAAN, en T. C. R. HUIDECOPER, die naar de derde, en R. J. KONING, welke naar de vierde klasse bevorderd werden.

Alle deze Jongelingen, deden met veel bevalligheid in gebonden stijl, aan Heeren Curatoren, hunne dankbetuigingen.

Vervolgens ontvingen nog Hollandsche Boekgeschenken, de Jongelingen T. C. R. HUIDECOPER en J. VAN SLOT, als hebbende in de nieuwere vakken meest uitgemunt.

De tegenwoordigheid van eenige aanzienlijken van beide sekſen vereerde, en Orgel-Muzijk veraangenaamde deze plegtigheid, die door den Rector met toepasselijke aanspraken besloten werd.

ENKHUIZEN.

Heden den 14den September 1818, had, na voorafgaand Examen, de gewone jaarlijksche promotie der Leerlingen op de Latijnsche School alhier plaats. De verdienstelijke en veel belovende Jongeling, A. C. TER MEULEN, door Curatoren tot het ontvangen van Akademisch onderwijs, ten vollen bekwaam geacht, opende deze plegtigheid, met het houden eener Redevoering over CICERO's gezegde: *Bonarum literarum studia adolescentiam alunt*, en werd vervolgens met eenen aanzienlijken Eereprijs tot de Hooge School bevorderd. Hier na gingen twee door vlijt uitmuntende Jongelingen, P. SCHUIT en J. MOLL JUNIOR, tot hoogere klassen over, en be-

betuigden voor het ontvangen van fraaije Leerzaamgeschenken, Heeren Curatoren in Latijnsche dichtmaat hunnen dank. — Door een aangenaam Orgel-Muzijk, werd deze plegtigheid van tijd tot tijd afgewisseld en gesloten.

MIDDELBURG.

Den 23sten September. Na dat in het begin dezer maand, door den Ed. Achtb. Raad dezer Stad, tot Curatoren van het Gijmnasium Illustre, waren benoemd: de Heeren Mr. C. G. BIJLEVELD, Mr. J. A. MODERA, Ds. D. M. KAKEBEEN, Dr. B. DE JONGE en Mr. J. A. VAN DER HEIM, in plaats van de Heeren Mr. M. C. LAMBRECHTSEN, Mr. J. A. MOENS en Prof. J. DE FREMERIJ, welke hunne dimissie verzocht, en met dankbetuiging voor hunne langdurige, ten nutte der Schooljeugd, gedane diensten bekomen hadden, is wederom op heden, onder voorzitting van bovengenoemde H. H. Curatoren, nevens den aangeblevenen Curator, Ds. A. DRIJFHOUT, de halfjarige Promotie der Leerlingen, in de openbare gehoorzaal dezer Stad, plegtig gevierd geworden.

De Rector B. EPKEMA, de Vergadering met een kort vertoog, over de oorzaken van eenige hoofdgebreken, in de opvoeding der kinderen, hebbende geopend, wenschte H. H. Curatoren hartelijk geluk met hunne aanstelling tot Opzieners en Verzorgers der belangen van het Gijmnasium Illustre, hun op het nadrukkelijkste de bevordering van deszelfs bloei en welvaart aanbevelende.

Voorts hielden van de vier voortreffelijke Jongelingen, die van de tweede tot de eerste orde der eerste klasse bevorderd zijn, namelijk: P. J. KOOLHAAS, C. MODERA, A. DE KANTER en N. J. VAN EEKELEN, de drie eerstgemelden, bij deze gelegenheid, met algemeene goedkeuring, hunne eigen ge-

gekozene en veelal door henzelven bewerkte Declamatien: de eerste, *De Dicto Ovidii: ingenuas didicisse fideliter, etc.*; de tweede, *De Certamine Horatiorum et Curiatiorum*, de derde: *In Laudem Regneri Nicolaidae* (R. KLAESSEN.)

Vervolgens zijn, deels met eerepryssen, waarvoor zij allen op de bevalligste wijze aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden, tot hoogere klassen bevorderd, de volgende lofwaardige Leerlingen: van de tweede klasse tot de tweede orde der eerste klasse: P. D. BUIJZE, J. C. HÖLSCHER en P. O. SNIJDERS; van de tweede tot de eerste orde der tweede klasse: P. N. VAN DE PERRE VAN DER MANDERE en W. VERSLUIS; van de derde klasse tot de tweede orde der tweede klasse: A. M. BECIUS, L. C. DE PEVAL, V. EPKEMA, D. M. VAN DUSSELDORP DE SUPERVILLE, L. O. SLICHER en J. C. SCHORER; van de eerste orde der vierde klasse, tot de tweede orde der derde klasse: M. P. DOMINICUS, S. MATZINGER en J. DIERIKX; van de tweede orde der vierde klasse ook tot de tweede orde der derde klasse: A. TAK, met een' prijs van naarstigheid; van dezelfde orde dier klasse tot de eerste orde der vierde klasse: M. S. KOMPENHANS, M. TAK, J. VAN REIGERSBERG VERSLUIS en H. DIERIKX; van de eerste tot de tweede orde der vijfde klasse: C. HISSER en E. DE LANG 'S GRAEUWEN; van de eerste orde der zesde klasse tot de tweede orde der vijfde klasse: M. P. HENNEQUIN en P. DE MARET TAK, blijvende J. H. SLICHER in dezelfde klasse; van de tweede tot de eerste orde der zesde klasse: M. TAK AZ. In dit half jaar zijn op school gekomen, J. W. VAN SONSBEECK en H. VAN ENST; terwijl S. MATZINGER de school heeft verlaten.

Dit letterfeest, met fraai muzijk begonnen en telkens daarmede afgewisseld en geëindigd, is gevierd onder een toevloed van vele aanzien-

lijke personen van beide sekse, die hetzelve wel met hunne tegenwoordigheid hebben gelieven te vereeren.

U T R E C H T.

Den 17den September. Heden heeft hier in de Luthersche Kerk, onder Voorzitting van Heeren Burgemeesteren en Scholarchen, plaats gehad de openbare bevordering der Latijnsche Schooljeugd, en de plegtigheid door den Rector van het Gijmnasium, S. NIJHOFF, geopend zijnde, werden tot het Akademisch onderwijs bevorderd: J. C. VOORDUIN, die behalven den gewonen prijs, wegens zijne bijzondere vorderingen in de Grieksche taal en de Wiskunde, nog twee buitengewone prijsen ontvangen mogt, J. C. DE JONCHEERE en F. H. BATENBURG; houdende de eerste eene Redevoering: *De caussis, quibus Patria nostra a parvis admodum initiis ad summam prosperitatem pervenit, primariis*, waarbij hij de voornaamste redenen opgaf, door welke ons Vaderland van klein is groot geworden, de tweede: *De Alexandro Magno, quod, Victor maxime Asiae, Aristotelis sui in juventute Magistri, praecepta neglexit, valde reprehendendo*, die het berispelijke in Alexander den Groote aantoonde, dat hij, vooral na het veroveren van Azië, zoo weinig acht gaf op de lessen van ARISTOTELES, die hij te voren genoten had; de derde: *De Historiae ad literarum Studium utilitate*, zoo dat hij, naar zijne jaren en vorderingen, over het nut sprak der geschiedenis bij de letteroefeningen. Verder werden met prijsen bevorderd van de tweede orde der eerste klasse, tot de eerste orde: N. P. J. KIEN, en J. H. DUMANS; van de eerste orde der tweede klasse, tot de tweede orde der eerste klasse: G. VAN WIERINGHEN BORSKI, A. TH. VAN DER VLIST. A. VAN MAANEN; nog van de tweede klasse tot de tweede orde der eerste

klas-

klasse: J. A. C. ROVERS, die tevens, wegens zijne bijzondere vorderingen in de Griekſche taal, eenen buitengewonen prijs bekwam, J. W. VAN MUSSCHENBROEK, en PH. C. VAN DER PANT; van de derde tot de tweede klasse: C. J. VAN STRAATEN, aan wien mede, om zijn voorbeeldig gedrag en zijne vlijt, een buitengewone prijs te beurt viel, D. F. VAN DER PANT, J. KLERK, J. P. H. VERLOREN; van de vierde tot de derde klasse: B. BOERS, A. SLOTEMAKER, J. ACHTERBERGH, van de vijfde tot de vierde klasse: E. C. SPOOR, M. S. MULLER, IS. NIJHOFF, en met eenen buitengewonen prijs van zedigheid en naarſtigheid: J. H. C. VAN HENGST; en van de zesde tot de vijfde klasse: J. VERHOEFF, R. VERLOREN, C. A. DUKER en D. J. VAN KEMPEN.

De plegtigheid is, ten aanhooren van eene talrijke en aanzienlijke Vergadering, gevierd, en door een aangenaam Muzijk vervrolijkt.

DOKKUM.

Den 10den Sept. Na dat voor eenige weken, het examen der Latijnſche Schooljeugd, in de tegenwoordigheid der Heeren Burgemeesteren dezer Stad, tot genoegen der Curatoren, in de Latijnſche en Griekſche talen, en Matheſis, was gehouden, had op heden, in de Kerk der Hervormden, de promotie plaats.

De plegtigheid werd geopend, met eene gepaste vooraſſpraak, door den Wel Edelen zeer gel. Heer K. STORT, Rector van ons Gijmnaſium; vervolgens deed de veel belovende Jongeling L. EILERS DE HAAN, met veel bevalligheid, eene uitgewerkte oratie, *de moribus germanorum.*

Hier op had de uitdeeling plaats van zeer aanzienlijke eereprijzen, tot welker bezorging, de Heeren Curatoren, door de Regering dezer Stad, zijn in ſtaat geſteld.

De volgende Leerlingen, die in vorderingen, be-

boven anderen hadden uitgemunt, werden daar mede beschonken:

L. E. DE HAAN, naar de Akademie bevorderd, in de derde klasse J. G. HERINGA en M. J. GOSLINGS, in de vierde klasse de bovenste orde H. J. NOORDENBOS, F. DE VRIES en N. B. SCHIK.

In de onderste orde van dezelve klasse: A. L. LAND; welke alle hunne gratiarum actiones vrijmoedig en bevallig reciteerden.

De Heer Rector sloot deze actus met eene opgave, wie gepromoveerd waren; zijnde de volgende: van de tweede naar de bovenste klasse: A. G. SCHULTZ, van de derde naar de tweede: J. G. HERINGA, W. G. POSTHUMA, W. A. BEINTEMA, P. VAN ASSEN, M. J. GOSLINGS, L. G. VAN ASSEN; van de bovenste orde der vierde klasse naar de derde: H. J. NOORDENBOS, F. DE VRIES en N. B. SCHIK.

Nog is, uit de onderste orde der vierde klasse, met overslaan der bovenste, om uitmuntende vorderingen, onmiddelijk tot de derde klasse overgegaan: A. L. LAND, en eindelijk uit de benedenste orde der vierde klasse naar de bovenste: H. POTTER, A. J. GLEISTRA en L. J. ZUIDERBAAN. Alles werd tusschen beiden veraangenaamd door het Orgel.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

HALL, den 6den Sept. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. F. VERWEIJ STOLLBERG, gaf ons he-

heden in zijne voorafspraak berigt, van 't zoo onverwachts als plotseling overlijden van een onzer voormalige achtingwaardige Leeraars, den Wel Eerw. zeer gel. Heer P. VAN DER VEN, in leven laatst Pred. te *Monnickendam*, aldaar op den 31sten Aug. dezes jaars overleden. — Zijn Wel Eerw. werd, op den 26sten Aug. des jaars 1787, juist denzelfden dag, waarmede hij zijn dienstwerk moest besluiten, onder ons in den H. dienst bevestigd; en diende alhier zijnen Meester tot den jare 1792. — Velen onzer, die zich zijne leer en wandel nog duidelijk konden herinneren, trof dit berigt op 't allergevoeligst. Onze Leeraar wekte ons, naar *Hebr.* XIII:7. op, om zijn naam, benevens zijne leer en wandel, nog lange onder ons in aandenken te houden, en zijn geloof na te volgen.

LOENEN, de Wel Eerw. Heer B. J. EVERWIJN, heeft ons te kennen gegeven, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Beets*, in *Noordholland*, had ontvangen, en dat hij, na beraad, dezelve had aangenomen, waar door

LOENEN OP DE VELUWE, eerlang zal vakant worden.

OVER EN NEERASSELT Onze Leeraar J. G. EVERWIJN, ontving den 19den Sept. eene beroeping naar de Gemeente van *Altforst* en *Appeltern*, doch heeft, na beraad, voor dezelve bedankt, en ons daar van den 27sten kennis gegeven.

NIJMEGEN. Op den 30sten Sept. is, in de Vergadering van het Klassikaal Bestuur alhier gehouden, Ds. L. BREDERODE, bevestigd Predikant van *Slijk Ewijk*, en *Oosterholt*, tot Lid der Classis verklaard, en hier van aan zijn Wel Eerw. eene acte toegezonden.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

AN-

ANGEREN vakant. Zie April 1818.

NISTRIK EN BALGOIJ ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1818.

HERVELD vakant. Zie Julij 1818.

ALTFORST EN APPELTERN vakant. Zie Sept. 1818.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN. In den Ring van *Doesborg*, is tot Praetor benoemd, Ds. A. KETZ, Pred. te *Bahr* en *Lathum*, in de plaats van Ds. J. EVEKINK, Pred. te *Drempt*.

Terwijl in den Ring van *Zutphen*, niet tot Praeſes, maar tot Praetor benoemd is, Ds. J. VAN DER LINDEN, Pred te *Zutphen*.

In de Vergadering van het Klasſikaal Beſtuur, van *Zutphen*, op den 30ſten Sept. l. l., is, ingevolge de voorſchriften van het Reglement, op het Godsdienstig onderwijs, tot Katechiſeermeester geëxamineerd en toegelaten: J. DERK TE WINKEL, wonende te *Winterswijk*, hebbende vooraf de verklaring onderteekend, bij dat Reglement gevorderd wordende.

BAHR EN LATHUM, den 6den Sept. 1818. Heden hadden wij alhier het genoegen, dat onze Ds. A. KETZ, plegtig gedachtenis vierde, van zijnen vijf en twintig jarigen Predikdienst, in deze en zijne vorige Angerloſche Gemeente. Zijn Eerw. nam tèn onderwerp zijner Leerrede, *Pſ.* LXV: 2. *De lofzang is in ſtilheid tot u, o God! in Zion, en u zal de gelofte betaald worden.*

Deze plegtigheid werd veraangenaamd door beurtgezangen, tusſchen het alhier beſtaand Zangkoor, bij afwisſeling in harde en zachte en in heele en halve toonen, en de Gemeente.

God ſpare dezen onzen Voorganger, nog lange, bij gezondheid en krachten, en zegene bij

voort-

voortduring, zijn gewigtig dienstwerk, tot heil zijner hem aanvertrouwde Gemeente.

BORCULO. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. W. IMMINK, naar de Gemeente van *Engelbert* beroepen, en na alvorens door den Wel Eerw. Heer J. VAN DER LINDEN, Scriba van het Classikaal Bestuur van *Zutphen*, van zijne betrekking op de Classis en Gemeente ontslagen te zijn, op Zondag den 20sten September, bij de voormiddag Godsdienst-oefening, zijne afscheids-rede gehouden had, over *Phil.* II: vs. 12.; is de Eerw Kerkeraad, op den namiddag van dien dag, terstond overgegaan, om, in tegenwoordigheid van den Wel Eerw. Heer L. W. DE GRIENT DREUX, Consulent dezer Gemeente, naar Kerkeorde te beroepen, den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. J. GOOSEN, Pred. te *Esbergen*, bij besluit van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning van den 2den September l. l., N°. 80 tot Leeraar dezer Gemeente benoemd; voor welke beroeping zijn Wel Eerw. echter, na beraad, heeft bedankt.

T I E L.

TIEL, den 30sten Sept. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, werd heden geëxamineerd, en, na voldaan te hebben aan het Reglement op het Godsdienstig onderwijs, toegelaten tot het geven van hetzelve, als Catechizeermeester, WILH. WITTERMANS, van *Bergen op den Zoom*, thans te *Kuilenburg* wonende. Nog werden de bevestigde Predikanten te *Opheusden* en te *Zoelen*, de Heeren C. KUMSIUS en N. C. KIST, tot Leden der Classis aangenomen, en hun daar van een getuigschrift gegeven.

AVEZATHEN. Zoodra de Koninklijke approbatie, op onze beroeping, (zie Sept.) zal zijn ingekomen, verwachten wij de overkomst van den beroepenen Ds. J. CORELL, van *Meerkerk*.

DRUMPT

DRUMPT vakant. Zie Aug. 1818.

EVERDINGEN vakant. Zie Aug. 1818.

ASCH vakant. Zie Junij 1818.

BOMMEL.

MEETEREN, den 20sten Sept. Heden nam onze Leeraar, Ds. J. STERK, na vooraf van zijne betrekking op deze Gemeente en Classis te zijn losgemaakt, afscheid van ons, predikende over *Hebr.* IV: 1.

Candidaten tot den heiligen dienst, worden uitgenoodigd, hunne predikgaven te laten hooren, terwijl hun wordt berigt, dat Consulent dezer Gemeente is: Ds. W. J. VAN VLOTEN, Pred. te *Ophemert*.

GELLIKUM en RENOIJ. Van hier meent de Correspondent te kunnen melden, dat andermaal beroepen is, en dat beroep nu heeft aangenomen, Ds. G. A. DE COCK, Pred. te *Nieuwland* in *Walcheren*.

VUREN EN DALEN. Door de overkomst van onzen beroepen Leeraar, Ds. N. J. MAHLSTEDE, Candidaat tot den Heiligen Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, staat deze Gemeente eerlang vervuld te worden.

HURWENEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1818.

HARDERWIJK.

HARDERWIJK. Onze beroepen Leeraar, Ds. J. LUBERTI AUGUSTINI, Pred. te *Zuidbeierland*, heeft na beraad, onze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring aangenomen.

ELBURG. Op den 4den October is onze beroepen Leeraar, Ds. J. P. VERFF, van *Hasselt*, tot ons overgekomen, hier in zijnen dienst bevestigd, door zijnen Ambtgenoot Ds. T. A. LE FEVRE DE MONTIGNIJ, die tot zijn onderwerp gekozen had: *de gelijkheid der dienaren van het* Evan-

Evangelie, een grond van verpligting, om gelijke pligten jegens allen uit te oefenen; daar toe ten grondslag leggende 1 *Cor.* III: 5—9*a*. De bevestigde aanvaardde op denzelven dag zijn heilig dienstwerk, met eene Leerrede over *Eph.* VI: 19 en 20.

BARNEVELD. Den 11den October is onze tweede Predikant, de Wel Eerw. Heer J. BROEKMAN, van *Eemnes Buitendijks*, tot ons overgekomen, door deszelfs Ambtgenoot J. PARÉ, in den dienst dezer Gemeente bevestigd. De bevestiger handelde, over 1 *Thess.* V: 25. *Broeders, bidt voor ons!* terwijl de bevestigde zijn werk onder ons begon; met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9. *Want wij zijn Gods Medearbeiders, Gods Akkerwerk, Gods Gebouw zijt gij.*

GARDEREN. Deze Gemeente staat vakant te worden, dewijl onze Leeraar, Ds. J. DE WAEL, te *Rhenen* beroepen zijnde, die beroeping, na beraad, heeft aangenomen.

ERMELLO. Zie Sept. 1818.

ZUID-HOLLAND.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, den 30sten Sept. 1818. Heden is alhier, bij het Klassikaal Bestuur geëxamineerd: Mejuffrouw WILLEMINA CORNELIA STORM, (die zich bij de vorige vergadering in Julij had aangegeven, met vertooning van alle die stukken, welke daartoe gevorderd worden, (volgens Art. 17 en 20. van het Reglement op het Godsdienstig onderwijs) en heeft in alle deelen zoo uitstekend voldaan, aan de vereischten bij Art. 19 bepaald, dat zij, met eenparige stemmen en algemeen genoegen bevoegd verklaard is, om

te

te staan naar den post van Catechizeermeesteres, en is haar, na de verklaring Art. 22 vermeld onderteekend te hebben, eene acte ter hand gesteld, conform Art. 23 van het Reglement.

SCHIEDAM. Offchoon de Correspondent tot hier toe geen berigt daar van ontvangen heeft, kan hij echter met zekerheid melden, dat aldaar beroepen is: Ds. H. CATS, Pred. te *Goes*.

ZEVENHUIZEN vakant. Zie Julij 1818.

L E IJ D E N.

BENTHUIZEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1818.

D O R D R E C H T.

NIEUW LEKKERLAND. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. C. KUMSIUS, naar *Opheusden*, is, na verkregene handopening, zoo van den Ambachtsheer dezer plaats, den Wel Ed. Heer J. WELDIJK, als van zijne Excellentie den Heer Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, den 5den Julij l. l., dit viertal van Predikanten gemaakt:

DD. F. C. EVERAARS, Predd. te *Lopik* en *Cabauw*. H. SCHREIJ, te *Willige Langerak* en *Zevender*. C. VAN DIEST, te *Buren*. en A. C. ROMSWINKEL, te *Nieuwerkerk* op *Duiveland*.

Deze nominatie door den Ambachtsheer, na het affcheid van Ds. C. KUMSIUS, goedgekeurd zijnde, is daar uit, ten overstaan van den tweeden Consulent, Ds. J. WALLER, Pred. te *Streefkerk*, den 1sten Aug. l. l. beroepen: de Wel Eerw. Heer F. C. EVERAARS, die, na beraad, bedankt heeft. Waar op den 4den Sept. l. l., in tegenwoordigheid van den eersten Consulent, Ds. H. J. EIJKMANS, Pred. te *Alblasserdam*, uit dezelfde nominatie voor de tweede maal beroepen is: Ds. F. C. EVERAARS, Pred. te *Lopik* en *Cabauw*; doch

doch die ook wederom voor deze beroeping, bedankt heeft.

De Kerkeraad heeft daar op den 18den Sept. l. l., eene nieuwe nominatie gemaakt, bestaande uit de Predikanten:

DD. H. J. VAN NOUHUIJS, Predd. te *Nederhemert*. C. VAN DIEST, te *Buren*. H. BLOKHUIZEN, te *Kethel*. en P. BROEKMAN, te *Heikop* en *Boeikop*, met het lot tegen B. NIEUWKOOP, te *Berkenwoude*.

Deze nominatie door den Ambachtsheer goedgekeurd zijnde, is daar uit den 7den October l. l. beroepen, de Wel Eerw. Heer C. VAN DIEST, Pred. te *Buren*, welke beroeping, den Wel Ed. Ambachtsheer, ter approbatie is toegezonden.

ZUID BEIERLAND (gezegd DEN HITZERT,) den 17den Sept. Onze Leeraar, Ds. J. LUBERTI AUGUSTINI, ontving den 29sten der vorige maand eene roeping naar de Gemeente van *Harderwijk*, ter vervulling der derde Predikantsplaats, door Z. M. den Koning, gunstig aan die Gemeente toegestaan. Den volgenden dag gaf hij ons hier van kennis. Na beraad, vernamen wij den 13den dezer, dat hij deze roeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie, had aangenomen.

SCHELLUINEN. Den 4den October 1818, is Ds. G. F. HEENCK, in den h. dienst bevestigd, door deszelfs Vader den Wel Eerw. Heer J. HEENCK, Pred. te *Woubrugge*. De Bevestiger predikte over *Phil*. II: 29. *Ontvangt — in waarde.* De Bevestigde nam ten tekst 1 *Cor*. I: 21. *Want nademaal — die gelooven.*

ST. ANTONIE POLDER vakant. Zie Julij 1818.

SPIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

GIESEN OUDKERK. Zie Sept. 1818.

GIESEN NIEUWKERK vakant. Zie Sept. 1818.

RIDDERKERK. Zie Sept. 1818.

GOUDA.

BERG AMBACHT, den 12den Oct. 1818. Ds. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, Pred. te *Zegveld*, op den 1sten Sept. l. l. alhier beroepen zijnde, heeft, na beraad, die beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, aangenomen.

NOORDELOOS, den 9den Aug. 1818. Ds. W. DE RAPPER, als Leeraar in deze Gemeente, op heden bevestigd zijnde, door Ds. J. CORELL, Pred. te *Meerkerk*, met 1 *Cor.* XIV: 1. deed daar op zijne intrede met 1 *Cor.* II: 2.

MOORDRECHT, den 12den Oct. *1818.* De voormiddag van den 27sten van Herfstmaand was voor ons een zeer hengelijke dag, daar in ons midden, een, door de Gemeente aangekocht Orgel, plegtstatig aan den Oneindigen werd toegewijd,

Onze Leeraar J. STERCK, legde tot een grondslag zijner Leerrede *Ps.* CL: *vs.* 4*b*. *Looft hem met het Snarenspel en Orgel.*

Dit fraaije Kunstuig, den Heere eerbiedig opgedragen zijnde, liet zich hetzelve, gepaard met het Gezang der Gemeente, en eener Zangrei, hooren, hetwelk daar na, onder het aanheffen van Psalmen en Gezangen, door de vergaderde menigte, en het Zangkoor onderscheidene malen, herhaald werd.

Dit Orgel was voorheen de eigendommelijke bezitting, van de Walsche Gemeente te *Gouda*: dan, volgens een genomen besluit van Z. M. den Koning der Nederlanden, hield die Gemeente op, als zoodanig te bestaan, en dit besluit des Konings, gaf de aanleiding, dat onze Ge-

meen-

meente, door hare milde en ruime opofferingen, voor zich dit overschoon kunstwerk bekwam.

Het zelve is, ten dienste der Walsche Gemeente van *Gouda*, vervaardigd in den jare 1772, door L. L'HEIJ, Orgelmaker te *Antwerpen*, zie J. HESS, dispositien der merkwaardigste Kerkorgelen.

Weinige jaren geleden zijn, aan hetzelve, veelvuldige kosten gebezigd, dan nu, bij deszelfs plaatsing in ons Kerkgebouw, heeft dit Orgel, door de bekwame hand van den doorkundigen Heer J. C. FRIEDERICHS, te *Gouda*, de aanmerkelijkste verbeteringen bekomen.

Het Orgel is bij die gelegenheid bespeeld, door den kundigen Heere J. WILLEBEEK, Substitut Orgelist en Klokkenist te *Gouda*.

Bij deze feestviering smaakten wij tevens het genoegen, dat een fraai doophek, uit ons midden, der Gemeente ten geschenke gegeven, aan de hoede van den Goddelijken Kindervriend, door onzen Leeraar plegtig wierd opgedragen en aanbevolen.

KEDICHEM. Zie Aug. 1818.

MEERKERK. Zie Sept. 1818.

HAASTRECHT. Zie Sept. 1818.

B R I E L L E.

BRIELLE, den 30sten Sept. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, is Ds. P. STEENMEIJER, bevestigd Pred. te *Hekelingen*, als Lid der Classis erkend, en daar van acte gegeven.

BRIELSCH NIEUWLAND, den 4den Oct. Ds. J. STERK, van *Meteren*, tot ons gekomen, werd heden onder ons bevestigd, bij verschikking, door onzen voormaligen Leeraar Ds. C. DE GROOT STIFFRIJ, Pred. te *Pijnacker*, welke predikte over 2 *Cor.* VII: 4*a*. *Ik heb vele vrijmoedigheid in het spreken tegen u: ik heb veel roems over u: ik ben vervuld met vertroosting.* De be-

vestigde deed zijne intrede, met 1 *Cor.* I: 23*a*. *Doch wij prediken Christus den gekruisten.*

DEN BOMMEL, den 11den Ocober. Heden maakte onze Leeraar Ds. J. C. PRILLEVITZ, ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Giesen Oudkerk*, onder de Eerw. Classis van *Dordrecht* ontvangen, en in beraad genomen had.

Van GOEDEREEDE EN STELLENDAM is berigt gezonden, dat die Gemeente eerlang staat vakant te worden. Zie Sept. l. l.

SIMONSHAVEN EN BIERT. Zie Aug. 1818.

OUDENHOORN. Zie Aug. 1818.

NOORD-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, is tot den Predikdienst geadmitteerd, W. OTTO, Candidaat in de Letteren en Godgeleerdheid te *Utrecht*.

A M S T E R D A M.

AMSTERDAM, den 30sten Sept. De Heeren A. SJOERNIS en W. BROWN NEVISON, als bevestigde Predikanten te *Waverveen*, en in de Engelsche Gemeente te *Amsterdam*, zijn heden in de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, tot Leden van de Classis van *Amsterdam* verklaard.

AMSTERDAM vakant. Zie Sept. 1818.

H A A R L E M.

HEEMSTEDE. Op den 28sten Aug. l. l., is te *Amsterdam*, in den ouderdom van 81 jaren overleden, de Wel Eerw. Heer J. VAN THIEL, weleer Predikant aan deze plaats, zijnde alhier bevestigd, in 1761 en in 1792 emeritus geworden. — Onze tegenwoordige Leeraar, Ds. D. HUPKENS, heeft op Zondag den 6den Sept. dit sterfgeval aan de Gemeente bekend gemaakt, en haar opgewekt, om te gedenken aan

de

de lessen van haren overledenen Voorganger, en zich te bereiden tot eene zalige onsterfelijkheid.

JISP. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. JUTTING, bij zijne afwezigheid, op den 28sten Aug. l. l., eene beroeping naar de gecombineerde Gemeente van *Ransdorp* en *Schellingwoude*, ontvangen hebbende, heeft, na beraad, voor dezelve bedankt. Heden den 27sten van Herfstmaand, gaf zijn Wel Eerw. ons kennis, van zijn besluit, en verbond zich op nieuw aan ons, met de taal van Paulus, *Philipp.* I: 25 en 26. *En dit vertrouwe en weet ik, enz.*

HAARLEM, den 30sten Sept. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van *Haarlem*, werd heden Ds. G. G. BRUGMAN, als bevestigd Pred. van de *Beverwijk*, voor Lid der Classis verklaard, en hem daar van door den Scriba eene acte bezorgd.

UITGEEST, den 1sten October. Na bekomene handopening, van Z. E. den Directeur Generaal, is op den 17den Sept. ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van den Wel Eerw. Heer M. VEENSTRA, naar de Kust van *Guinea*, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. FABRITIUS, Pred. te *Castricum* en *Heemskerk*, gemaakt een twaalftal van Predikanten, waarop geplaatst waren:

De Heeren J. H. WORST, Predd. te *Etershem* en *Schardam*. H. LAMBERS, te *Abbekerk* en *Lambertschagen*. J. BRAVE, *aan de Meern*. W. C. VAN CAMPEN, te *Spaarndam*. A. B. HAGEN, te *Schermerhorn*. J. VAN DER LEE, te *Driehuizen* en *Zuidschermer*. D. DAGEVÖS, te *Akersloot* H. ASTRO, te *Zevenhuizen*. J. ROLLERUS, te *Crommeniedijk*. J. VOGEL, te *Assendelft*. W. N. ROLDANUS, te *Egmond aan Zee*. en W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Zegveld*.

En zijn vervolgens daar uit gesteld, op het zestal:

De Heeren J. BRAVE, J. H. WORST, H. LAMBERS, H. ASTRO, D. DAGEVOS en W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE.

Op het drietal:

De Heeren J. BRAVE, H. LAMBERS en J. H. WORST.

En is daar uit op heden beroepen, de Wel Eerw. Heer J. BRAVE, Pred. *aan de Meern*, aan wien deze beroeping is toegezonden, met dit gevolg, dat hij dezelve in beraad genomen heeft.

BEVERWIJK. Door eenen Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, is de Wel Eerw. Heer J. WIGERI, bij besluit van Z. M. gunstig voor Emeritus verklaard, salvo honore et stipendio, van zijne betrekking op den Kerkeraad honorabel ontslagen, en hem daar van het bewijs gegeven.

Den 27sten van Sept. heeft 's morgens de bevestiging plaats gehad, van onzen beroepenen Leeraar, Ds. G. G. BRUGMAN, door den Wel Eerw. Heer J. BRUGMAN, Pred. te *Westzaandam*, deszelfs Vader, aan wien onze Consulent deze beurt had afgestaan. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid over 1 *Cor.* XVI: 10*b*. *Hij werkt het werk des Heeren, gelijk als ik.*

De bevestigde deed 's namiddags daar op zijne intrede, ten tekst nemende, 2 *Cor.* VI: 1. *Wij als mede arbeidende, enz.* Zoo dat deze vakature nu vervuld is.

HAARLEM, den 4den October. De Wel Eerw. Heer J. F. SCHOLTEN, van *Breda* tot ons overgekomen, werd heden morgen, door eenen zijner Ambtgenooten, den Wel Eerw. Heer J. S. VAN STAVERREN, als Pred. in deze Gemeente bevestigd, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9*a*. *Want wij zijn Gods medearbeiders.* en maakte

daar

daar op 's avonds een begin met zijn heilig dienstwerk onder ons, door te prediken over *Luk.* XI: 28. *Maar hij zeide: ja! zalig zijn de genen die het woord Gods hooren en dat zelve bewaren.*

WORMERVEER, den 19den October. Op de bekomene handopening, van Zijn Excellentie den Directeur Generaal, heeft de Kerkeraad alhier heden in deszelfs Vergadering, onder het Bestuur van den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. TASMAN, Pred. te *Knollendam* en *Marken Binnen*, geformeerd, eerst dit zestal:

DD. J. J. HIEBINK, Predd. te *Hrimo.* D. MOREAU, te *Durgerdam.* J. P. WIJS, te *Hilversum.* M. P. VAN DER HAMMEN, te *Ilpendam.* A. RADIJS, te *Blaauwkapel.* R. A. VAN DEURSEN, te *Nieuwendam.*

En vervolgens dit drietal:

DD. HIEBINK, MOREAU en WIJS.

Waar uit den 3den November eerstkomende, door den breeden Kerkeraad, volgens gebruik alhier, een beroep staat gedaan te worden.

BLOEMENDAAL. Zie Aug. 1818.

ALKMAAR.

OOSTVLIELAND. Den 6den September, is onze beroepen Leeraar, H. BREIJL in den Dienst dezer Gemeente ingehuldigd, door den Consulent Ds. J. O. VAN KAMMEN, Pred. te *Westerschelling*, met *Luc.* XIV: 23. *En de Heere zeide tot den dienstknecht: ga uit in de wegen en heggen, en dwing ze in te komen op dat mijn huis vol worde.* De Intrede was uit *Rigt.* VI: 14*b*. *Heb ik u niet gezonden?*

ST. MAARTEN EN VALKOOG. De Candidaat F. J. SMIT, voor onze beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, onder Bestuur van den Consulent, Ds. R. J. VAN DER SLUIS, Pred.

te *Schagen*, den 24sten September, uit de volgende Nominatie, eene beroeping gedaan.

Zestal:

DD. J. DIESEL, Predd. te *Bergen*. E. G. PEESCH, te *Kalantsoog*. ... KEERBERGEN, te *Acquoi*. ... VAN ALLEN, te *Veessen*. F. C. ALTA, te *Purmerland*. J METZ, te *Oudorp* en *Oterleek*.

Drietal:

DD. DIESEL, KEERBERGEN en PEESCH.

Waar uit beroepen is, Ds. J. DIESEL, Pred. te *Bergen*, doch welke, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft.

OOSTEREND OP TEXEL. Ds. H. DOORNBOSCH, voor de beroeping alhier bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, den 22sten September, wederom eene Nominatie gemaakt, bestaande uit:

DD. G. W. JELGERSMA, TH. VAN SPALL, en ... FERWERDA, Predd. te *Kimswert*, *Koedijk* en *Oppenhuizen*.

Uit welke beroepen is, Ds. G. W. JELGERSMA, welke dit beroep heeft in beraad genomen.

BERGEN, den 11den October. Onze Leeraar, J. DIESEL, van hier beroepen zijnde naar *St. Maarten* en *Valkoog*, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt, en zich heden weder aan ons verbonden, met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 11*a*. *Wij dan wetende den schrik des Heeren, bewegen de menschen tot het geloof*

HEILO, den 11den October. Onze beroepen Leeraar, J. J. ROOZEBOOM, werd heden in den Dienst onzer Gemeente ingehuldigd, door Ds. C. HACKE, Pred. te *Haarlem*, aan wien onze Consulent, Ds. D. DAGEVOS, Pred. te *Akersloot*, dit werk had afgestaan. De Bevestiger predikte over 1 *Cor.* I: 23*a*. *Wij prediken Christus, den gekruisten.* — De Bevestigde aanvaardde zijnen dienst, met eene Leerrede over

Joan.

Joan. XV: 5. middelste gedeelte, *Die in mij blijft, en ik in hem, die draagt veel vrucht.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door DD. A. PIERSON, J. METZ, D. DAGEVOS, H. J. SCHIPPERS, J. VAN DER LEE, en J. WELDIJK, Predd. te *Alkmaar*, *Oudorp* en *Oterleek*, *Akersloot* *Egmond Binnen* en *den Hoef*, *Driehuizen* en *Zuidschermer*, en rustend Pred. van *Gouda*.

WARMENHUIZEN, den 20sten Sept. 1818. Heden had ook deze Gemeente het genoegen, dat drie Leerlingen, met name MARIJTJE MINK, MAARTJE BREGMAN en MAARTJE PAARLBERG, in het openbaar belijdenis van de Leer des Christelijken Geloofs aflegden, en dezelve vervolgens plegtiglijk, tot Leden van het Hervormd Kerk-Genootschap werden aangenomen.

DE BURG OP TEXEL, den 4den October. Deze dag was voor ons eene dag van Godsdienstige vreugde, over de voltooijing van ons Orgel, hetwelk daargesteld, door de milde bijdragen van de Leden dezer Gemeente, op eene plegtige wijze, aan de verheerlijking des Allerhoogsten, werd opgedragen en daar toe ingewijd, door onzen Leeraar, Ds. J. J. WASSENAAR, die bij deze gelegenheid sprak: *Over de waardige blijdschap der Gemeente over 't Orgel.* — Deze plegtigheid werd inzonderheid zeer veel luister bijgezet, door 't Zang Gezelschap, alhier bestaande, en zamengesteld uit Leden van de Hervormde en Doopsgezinde Gemeenten, welke nu eenige Gezangen, door Leden van 't Gezelschap daartoe afzonderlijk vervaardigd en op muzijk gebragt, op eene zeer bevallige wijze, uitvoerden. — De Heer J. W. KRANCH, Organist te *Alkmaar*, des verzocht, bespeelde het Orgel gedurende de Godsdienst-oefening,

en vereerde ons 's avonds met een keurig Orgel-Concert, het welk afgewisfeld werd door Gezangen van voornoemd Zang-Gezelfchap. — Het Orgel met veel fmaak bewerkt, en met nette fieraden uitwendig voorzien, is aanvankelijk vervaardigd geworden, door wijlen den Heer J. A. GERSTENHAUER, in leven Orgelmaker te *Monnikendam*, doch deze eerst door eene beroerte, en naderhand door den dood, verhinderd geworden zijnde hetzelve te voltooijen, is zulks loffelijk gefchied, door den Heer J. A. HILLEBRAND, Orgelmaker te *Leeuwarden*; — zoo dat de Heer J. W. KRANCH, voornoemd, na een naauwkeurig onderzoek, hetzelve allezins uitmuntend bevonden, en van de kunde en vlijt van den Heer J. A. HILLEBRAND inzonderheid, een zeer vereerend getuigenis heeft afgelegd. —

OOSTEREND OP TEXEL vakant. Zie Aug. 1818.

PETTEN vakant. Zie Aug. 1818.

SCHOORL, GROET EN KAMP. Zie September 1818.

OUDKARSPEL ftaat vakant te worden. Zie Sept. 1818.

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING vakant. Zie Sept. 1818.

LIMMEN. Zie Sept. 1818.

H O O R N.

HOORN. In de Vergadering van het Klasfikaal Beftuur van *Hoorn*, gehouden den 30ften September, is tot Catechifeer-Meesteresfe geëxamineerd; Mejuffrouw GEERTJE KNOLL, wonende te *Enkhuizen*, welke in alle hare antwoorden, zoo uitftekend heeft voldaan, dat zij met eenparige ftemmen en algemeene goedkeuring van alle Leden, bevoegd verklaard is, om te mogen ftaan naar den post van Catechifeermeesteres in

eene

eene Gemeente; waar toe haar, na afgelegde verklaring, eene behoorlijke Acte is ter hand gesteld.

ENKHUIZEN, den 6den September. Onze Leeraar, H. VAN HERWERDEN, vierde heden avond gedachtenis van zijnen vervulden vijf en twintigjarigen predikdienst, zoo in de Gemeente van *Jutphaas*; als van *Enkhuizen*. Het onderwerp zijner rede was ontleend uit *Hebr.* XIII: 8. *Jezus Christus is gisteren en heden dezelve; en in der eeuwigheid.* God spare hem nog lange tot nut dezer Gemeente, en van zijne betrekkingen.

HENSBROEK, het beroep van Ds. J. SCHARDAM, tot Pred. in deze Gemeente, heeft de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen verkregen, en wij zien hier zijne overkomste met verlangen te gemoet.

AARDSWOUD, den 19den September. Heden ontvingen wij de tijding, dat onze beroepen Leeraar, Ds. P. W. PRINS, Pred. te *Landsmeer*, de beroeping herwaarts, onder Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER. Den 27sten September. Onze Leeraar, Ds. J. DIJK, heeft heden van deze Gemeente afscheid genomen, met Paulus woorden *Rom.* XVI: 20*b*. *De genade van onzen Heer Jezus Christus, zij met ulieden Amen.* —

En is vertrokken, naar het naburig

ZWAAG. Hier is zijn Eerw. op den 4den October bevestigd, door Ds. H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, Pred. te *Hoorn*, als tweede Consulent, met *Zach.* IV: 6*b*. *Niet door kracht, noch door geweld, maar door mijnen geest zal 't geschieden, zeid de Heer der heerscharen.* De Bevestigde maakte een aanvang van zijn Dienst-

werk

werk met *Psalm* CXXVII: 1a. *Zoo de Heer het huis niet bouwt, te vergeefs arbeiden derzelver bouwlieden daar aan.*

HOORN, den 7den October. Ter vervulling der vierde Predikants-plaats in deze Gemeente, opengevallen door het overlijden van Ds. P. T. AVINCK DU PRÉ, is door den Kerkeraad met Diakenen, op heden, het volgende twaalftal van Predd. genomineerd:

DD. S. CROMMELIN, Predd. te *Zalt-Bommel.* N. BERCKHOUT, te *Sneek.* H. CATS, te *Goes.* J. LA LAU, te *Bergen op Zoom.* W. N. MUNTING, te *Wageningen.* J. J. VAN VOORST, te *Doorn.* H. J. EIJKMANS, te *Alblasserdam:* P. R. A. SALTET, te *Purmerend.* W. G. VAN DEN BROEK, te *Scherpenzeel.* R. MACALESTER LOUP, te *Zalt Bommel.* H. VAN HAGEN, te *Bolsward.* en J. J. VAN DOORNE, te *Reewijk.*

En op het zestal:

DD, MUNTING, BERCKHOUT, CATS, VAN VOORST, LA LAU en SALTET.

ENKHUIZEN, den 11den October. Heden morgen is onzen beroepen Leeraar, Ds. A. W. HASELAAR, van *Zevenbergen* tot ons overgekomen, in den H. Dienst dezer Gemeente bevestigd, door Ds. O. VAN TRICHT, Pred. alhier. De Bevestigde predikte over *Matth.* XI: 28—30. *Komt herwaarts tot mij, alle die vermoeid en belast zijt*, enz. En de nieuwe Leeraar, maakte een aanvang van zijn Dienstwerk, met de woorden van Paulus, 1 *Thess.* V: 25. *Broeders, bid voor ons.*.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

HOOGWOUD vakant. Zie Sept. 1818.

E D A M.

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE, den 23sten Aug. Ter vervulling der hier openstaande

de Leeraarsplaats, werd van nieuws dit drietal van Predikanten geformeerd:

DD. L. JUTTING, Predd. te *Jisp.* G. VERBEEK, te *Goudriaan.* en J. C. DE VRIES, te *Lopikerkapel.*

Waar uit terstond is beroepen, de Wel Eerw. Heer L. JUTTING, Pred. te *Jisp.*

Den 13den October. De evengemelde beroeping weder vruchteloos afgeloopen zijnde, kwam de Kerkeraad heden bijeen, om een ander drietal te formeren, waarop geplaatst werden:

DD. J. M. BROEKHOST, Predd. te *Ruine.* J. G. MEIJER, te *Nijeveen.* en A. VAN RAALTE, te *Wanneperveen.*

Uit welk drietal terstond beroepen is, de Wel Eerw. Heer J. M. BROEKHOST, Pred. te *Ruine*, waar van aan Zijn Wel Eerw. kennis gegeven is.

LANDSMEER, den 12den Sept. Onze Predikant J. W. PRINS, naar *Aartswoud* beroepen zijnde, heeft deze beroeping aangenomen.

EDAM. Alhier is een beroep gedaan, doch de Correspondens heeft nog geen berigt.

KWADIJK. Zie Aug. 1818.

MONNIKENDAM vakant. Zie Sept. 1818.

MIDLIE. Zie Sept. 1818.

BEETS. Zie Sept. 1818.

HOLIJSLOOT EN UITDAM. Zie Sept. 1818.

Z E E L A N D.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, gehouden te *Middelburg*, den 7den Oct. 1818, is tot den Predikdienst in de Nederlandsche Kerk geadmitteerd, de Heer G. MORISON, Candidaat tot den heiligen dienst, bij de Hervormde Kerk in *Schotland.*

MID-

MIDDELBURG.

AAGTEKERKE. Na dat onze Leeraar, Ds. A. MENSMA VAN WILLES, beroepen te *Kapelle*, onder de Classis van *Goes*, op den 22sten Sept. l. l., in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. B. LOOSE, Pred. te *Domburg*, door den daar toe, van wegen het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, Gecommitteerden, Ds. A. DRIJFHOUT, Pred. te *Middelburg*, behoorlijk was losgemaakt; heeft zijn Wel Eerw. op den 27sten daaraanvolgenden, van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over *Pred.* XII: 13 en 14. *Van alles, dat gehoord is enz.*

MIDDELBURG EN VLISSINGEN, Engelsche Kerk. Zie Aug. 1818.

ZIERIKZEE.

ELKERZEE. Daar op de gedane uitnoodiging, in de Boekzaal voor Aug. geplaatst geweest, geene Proponenten zich alhier hebben aangeboden, hebben de Kerkeraad en Medestemgeregtigden, wegens den Ambachtsheer, heden den 10den dezer, uit eene nominatie van drieën, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

J. F. HENRIJ, J. SPAAN en A. SOETERMEER, respective Predikanten te *Ovezande* en *Driewegen*, *Piershil* en *Burg*.

beroepen den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. F. HENRIJ.

BROUWERSHAVEN vakant. Zie April 1818.

'S HEEREN JANSLAND vakant. Zie Aug. 1818.

GOES.

WOLFAARTSDIJK, den 13den Sept. De Consulent dezer Gemeente, Ds. Z. MEILING, heden alhier de eerste predikbeurt vervullende; na het overlijden van onzen Leeraar Ds. J. C

VER.

VERLOUW, heeft eene Lijkrede op zijn Eerw. gehouden, naar aanleiding van 1 *Petr.* I: 24 en 25. *Alle vleesch is als gras, en alle heerlijkheid des menschen is als een bloem des gras. Het gras is verdord en zijn bloem is afgevallen: maar het woord des Heeren blijft in de eeuwigheid; en dit is het woord, dat onder u verkondigd is.*

KATTENDIJKE, den 13den Sept. Heden maakte onze Leeraar CS. Z. MEILING, naar aanleiding van *Gen.* XXVII: 2b. *Ik weet de dag mijns doods niet;* ons het afsterven bekend van eenen zijner Voorgangers, Ds. J. C. VERLOUW, Pred. te *Wolfaartsdijk*, aldaar voor 8 dagen overleden, en die vijf jaren onder ons den Evangeliedienst vervulde.

WEMELDINGEN, den 27sten Sept. Heden werd onze beroepen Leeraar Ds. J. F. VAN DER SLOOT, laatst Predikant te *Vlissingen*, onder ons bevestigd, door Ds. H. J. VAN INGEN, Pred. te *Waarden*, (in plaats van door den Consulent, Ds. G. KOOL, die daar in verhinderd was;) met de vermaning van Paulus, 1 *Thess.* V: 12 a 13a. *Wij bidden u, broeders, erkent de genen, die onder u arbeiden en uwe voorstanders zijn in den Heere, en u vermanen; en achtze zeer veel in liefde om huns werks wil.* Des namiddags deed onze nieuwe Leeraar zijne intrede, met de woorden 2 *Cor.* V: 20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege, als of God door ons bad; wij bidden u van Christus wege, laat u met God verzoenen.*

KAPPELLE, den 4den Oct. Heden werd onze van *Aagtekerke* beroepen Leeraar, Ds. A. M. VAN WILLES, in den h. dienst onder ons bevestigd, (bij afstand van den Consulent, Ds. A. J. BUIS BALLOT, Pred. te *Kloetingen*,) door deszelfs Zwager, Ds. J. KALDENBACH, Pred. te *Gopinge*, met de vermaning van Paulus, 2 *Tim.* IV: 1 en

1 en 2. *Ik betuige, dan voor God en den Heer Jesus Christus, die de levenden en dooden oordeelen zal, in zijne verschijning en in zijn Koninkrijk. Predik het woord; houd aan tijdelijk en ontijdelijk; wederleg, bestraf, vermaan in alle lankmoedigheid en leere.* Des namiddags maakte onze Leeraar, eenen aanvang van zijnen Evangeliedienst onder ons, met de betuiging van dienzelfden Apostel; 1 *Cor*, II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen onder u iet te weten, dan Jezus Christus en dien gekruist.*

GOES, den 30sten Sept. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van heden, is Ds. J. F. VAN DER SLOOT, bevestigd Predikant te *Wemeldingen*, tot lid der Classis van *Goes* verklaard.

CATS, den 4den Oct. Onze Leeraar, Ds. O. J. LETTE, van hier naar *Biezelingen* beroepen, en op l. l. Donderdag door een Lid van het Klassikaal Bestuur van *Goes*, Ds. J. BEKKERS, Pred. te '*s Heerarendskerke*, van zijne betrekking op deze Gemeente ontslagen zijnde, nam heden afscheid van ons, met de woorden: *Pred.* XII: 13 en 14. *Van alles dat gehoord is, is het einde van de zaak: vreest God en houdt zijne geboden; want dit betaamt alle menschen; want God zal ieder werk in het gerigt brengen, met al dat verborgen is, het zij goed, of het zij kwaad.*
Zoo dat

CATS vakant is.

Heeren Proponenten en Candidaten, worden uitgenoodigd, hunne gaven voor deze Gemeente te laten hooren; kunnende zich daar toe addresseren, bij den Consulent, Ds. J. POPPE, Predikant te *Cortgene*, of bij een der Predikanten te *Goes*.

GOES, den 8sten October. Heden ontving onze jongste Leeraar, Ds. H. CATS, eene beroeping, naar de Hervormde Nederduitsche

sche Gemeente van *Schiedam*, en heeft dezelve in beraad genomen.

GOES, den 10den October. Door het Klassikaal Bestuur, is tot Lid der Classis van *Goes*, verklaard, Ds. A. M. VAN WILLES, bevestigd Pred. te *Kappelle*.

BIESELINGEN, den 11den October. Heden werd onze, van *Cats*, herwaarts beroepen Leeraar onder ons bevestigd, (bij afstand van den Consulent Ds. J. DE LEPELAAR, Predikant te *Schore* en *Vlake*,) door Ds. H. CATS, Predikant te *Goes*, ten onderwerp hebbende: *Mark* IV 26—29 *Alzoo is het Koninkrijk Gods, gelijk of een mensch het zaad in de aarde wierp, en (voorts) sliep en opstond nacht en dag: en het zaad uitsproot en lang werd, dat hij zelf niet wist hoe; want de aarde brengt van zelf vrucht voort: eerst het kruid, daarna de aar, daarna het volle koorn in de aar; en als de vrucht zich voordoet, terstond zendt hij de sikkel daarin, om dat de oogst daar is.* Des namiddags begon onze nieuwe Leeraar zijnen dienst, met de betuiging van Paulus, 1 *Cor.* II: 2. *Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jesus Christus, en dien gekruist.*

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1818.

OUDELANDE vakant. Zie Aug. 1818.

IJZENDIJKE.

WATERLAND (KERKJE), den 2den October 1818. Z. M. de Koning, heeft het beroep, uitgebragt door den Kerkeraad dezer Gemeente, op den Heer H. VAN DER LINDEN, goedgekeurd.

GROEDE vakant. Zie Aug. 1818.

UTRECHT.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, is tot den predikdienst toegelaten, de Heer L. DIBBITS, van *Amersfoort*; Cand. in de Letteren en in de Godgeleerdheid aan de *Utrechtsche* Hoogeschool.

UTRECHT.

ZEGVELD, den 20sten September. Onze Leeraar W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, den 13den dezer eene beroeping naar de Gemeente van *Bergambacht* ontvangen hebbende, maakte zijn Wel Eerw. ons heden bekend, dat hij besloten had, die beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie, aan te nemen.

VINKEVEEN, den 27sten September 1818. Heden heeft Ds. G. BURCK, beroepen te *Harlingen*, zijn dienstwerk onder ons besloten, met eene Leerrede naar aanleiding van 1 *Thess.* III: vs. 8. *Want nu leven wij, indien gij vast staat in den Heere.* Zoo dat wij wederom melden moeten, dat *Vinkeveen* vakant is. —— Heeren Proponenten, eene Predikbeurt begeerende, kunnen, ter vertooning hunner papieren, zich aanmelden bij den Consulent Ds. E. L. DE BRUIJN, te *Wilnis* en *Oudhuizen*.

DE MEERN, den 4den Oct. Onze Leeraar Ds. J. GRAVE, maakte ons heden bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Uitgeest*, onder de Classis van *Haarlem*, welke hij in beraad heeft genomen.

UITHOORN EN KUDELSTAART staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

MAARSSEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1818.

AMERSFOORT.

DE BILT, den 20sten September. Heden heeft

heeft onze Leeraar G. G. BRUGMAN, van hier beroepen naar *de Beverwijk*, afscheid van ons genomen, met de woorden 1 *Joan.* II: 28. *En nu kinderkens, blijft in hem, opdat, wanneer hij zal geopenbaard zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van hem niet beschaamd gemaakt worden in zijne toekomst.*

EEMNES BUITENSDIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

WIJK.

RHENEN. Zie Sept. 1818.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, den 30sten September. Bij het Klassikaal Bestuur is de Wel Eerw. Heer J. MACKAIJ, Pred. te *Leeuwarden*, als Lid dezer Classis verklaard.

ROTTEVALLE. Alhier is tot Pred. beroepen de Heer J. BOLT, Candidaat bij 't Provinciaal Bestuur van *Groningen*, welk beroep door zijn Eerw. aangenomen zijnde, reeds door het Klassikaal Bestuur is goedgekeurd.

LEEUWARDEN vakant. Zie April 1818, doch er is reeds handopening verzocht, om in de vervulling dezer vakature te kunnen voorzien. Ook kan men met zeer veel grond melden, dat deze Gemeente, met eén zevenden Pred. zal voorzien worden.

GROUW. Onze naar *Grave* beroepen Leeraar, J. N. VAN DER ZANDT, op den 14den September, behoorlijk van zijne betrekkingen zijnde losgemaakt, heeft den 20sten daaraanvolgende deze Gemeente vaarwel gezegt, met eene Leerrede over *Openb.* III: 3*a*. Handopening om

 de-

deze vakature te mogen vervullen, is reeds verzocht.

BOORNBERGUM EN KORTEHEMMEN. Onze Leeraar R. DAMSTER, beroepen te *Noordlaren*, heeft voor die beroeping bedankt, en zich op nieuw aan deze Gemeente verbonden.

HARLINGEN.

HARLINGEN, den 21sten September 1818. Heden overleed alhier, aan een verval van krachten, de Wel Eerw. zeer gel. Heer S. VAN ANDRINGA, laatst Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Workum*, en sedert 1816, rustende van zijnen Evangelie-arbeid.

Meer dan eene halve Eeuw, mogt zijn Eerw. de leere der zaligheid, in onderscheidene Gemeenten verkondigen.

Na eerst aan de Hoogeschool te *Franeker*, en vervolgens aan die te *Groningen*, zich tot het Leeraars-ambt voorbereid, en zijne studiën volbragt te hebben, werd zijn Eerw. in het jaar 1759, beroepen te *Beesterzwaag*, *Olderterp* en *Beets*. Van daar vertrok zijn Eerw. in 1766, naar *St. Jacobi Parochie*, alwaar zijn Eerw. in den dienst des Heeren eenen geruimen tijd arbeidde; tot dat in het jaar 1792, de Gemeente te *Workum*, hem als haren Leeraar begeerde, welke hij, zoo lang zijne krachten het toelieten, door leer en wandel voorging en stichtte, tot dat hij in 1816, gunstig Emeritus verklaard werd.

De Overledene was geboren te *Dokkum*, den 23sten Julij 1735, en zijne Ouders zijn geweest: de Heer S. VAN ANDRINGA, in leven Burgemeester aldaar, en Mejuffrouw GEERTRUDA SUIDERBAAN.

Ook is zijn Eerw. gehuwd geweest, met Mejuffrouw ACHNESSINA ALIJDA POLS, uit welken

Echt

Echt vijf Kinderen geboren zijn, van welke slechts eene Dochter in leven is, bij welke, gelijk ook bij de overige nabestaanden en vrienden van den waardigen Overledenen, deszelfs gedachtenis in zegening is.

HARLINGEN, den 11den October 1818. Heden werd Ds. G. BURCK, van *Vinkeveen*, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door onzen jongsten Leeraar, Ds. A. LEDEBOER, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IX: 26. *Ik loope dan alzoo, niet als op het onzeker: ik kampe alzoo, niet als de lucht slaande.* De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, predikende over de woorden van Paulus *Rom.* I: 16. het middelste gedeelte, *Want het is eene kracht Gods tot zaligheid voor een iegelijk die gelooft.*

IDZEGAHUIZEN EN PIAAM vakant. Zie Mei 1818.

HERBAIJUM vakant. Zie Mei 1818.

S N E E K.

WORKUM, den 27sten Sept. Onze Predikant Ds. L. M. DE BOER, maakte ons heden morgen, in eene voorafspraak, naar aanleiding van *Ps.* LXXXIX: 49 bekend, het overlijden van Ds. S. VAN ANDRINGA, laatst Predikant alhier, op den 21sten dezer, in den gezegenden ouderdom van drie en tachtig jaren en bijna twee maanden, na eene Evangeliebediening van zes en vijftig en een half jaar, en eene rust, als Emeritus, sedert Junij 1816: terwijl hij ons vervolgens bepaalde, bij de vergankelijkheid van het menschelijk leven, naar *Ps.* XC: 12. ons opwekkende, om ons met allen ernst voor den dood voor te bereiden.

WORKUM, den 4den Oct. Ds. P. VAN BORSSUM WAALKES, van *Goingarijp*, c. a. tot ons overgekomen, werd heden morgen door deszelfs Ambtgenoot Ds. L. M. DE BOER, in den

dienst alhier bevestigd, met eene Leerrede over 1 Cor. III: 9. *Want wij zijn Gods medearbeiders; Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij.* De bevestigde deed 's namiddags zijne intrede, met eene Leerrede, over *Tit.* II: 11, 12, 13 en 14. *Want de zaligmakende genade Gods, is verschenen allen menschen enz.*

MOLKWERUM, den 20sten Sept. Ds. C. BROERSMA, van *Schiermonnikoog*, tot ons overgekomen, is heden morgen in den h. dienst alhier bevestigd, door Ds. M. A. FERF, Pred. te *Hindelopen*, en Consulent dezer Gemeente, met eene Leerrede over *Eph.* IV: 11 en 12. *En heeft gegeven sommigen tot Apostelen enz.* Waar op onze Leeraar heden namiddag zijnen dienst aanvaardde, predikende over *Matth.* VII: 24—27. *Een iegelijk dan, die mijne woorden hoort en doet enz.*

WARNS EN SCHARL, den 11den October. Ds. H. HANEWINCKEL, van hier vertrekkende naar *Ravestein*, heeft op heden afscheid van deze Gemeente genomen, met eene Leerrede over *Rom.* XV: 33. *En de God des vredes zij met u Amen!*

GAASTMEER EN NIEUWHUIZEN. Zie Aug. 1818.

D O K K U M.

OOSTRUM enz. Ds. P. HIJTSEMA, Pred. alhier, is door het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*, eene acte van Lidmaatschap der Eerw. Classis, ter hand gesteld.

SCHIERMONNIKOOG, den 6den Sept. Ds. C. BROERSMA, heeft heden van ons afscheid genomen, en is vertrokken naar *Molkwerum*. De tekst is geweest *Joh.* XIV: 1—3. *Uwe harten enz.*

NES (*op Ameland*) vakant. Zie April 1817.

GERKESKLOOSTER vakant. Zie Mei 1818.

TWIJ-

TWIJZEL EN KOOTEN vakant. Zie Aug. 1818.

HEEREVEEN.

St. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN. Zie Aug. 1818.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Zie Aug. 1818.

OVERIJSSEL.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, te *Zwolle*, den 7den October vergaderd, is de Heer J. VAN DER VEGT, Candidaat in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leijden*, tot den predikdienst geadmitteerd.

ZWOLLE.

ZWOLLE, den 14den Oct. Onze jongste Leeraar Ds. S. GREGOOR, heeft den 10den Sept. eene beroeping naar *Schiedam* ontvangen, na beraad, voor dezelve bedankt, en dit aan de Gemeente bekend gemaakt.

HASSELT, den 20sten Sept. Heden nam Ds. J. P. VERFF, van hier naar *Elburg* beroepen, afscheid met de woorden van Paulus, *Philipp.* I: 27*a*. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus.* Zijn Eerw. was den 18den dezer maand, van zijne betrekking op deze Gemeente, den Kerkeraad, en de Classis van *Zwolle*, behoorlijk ontslagen.

Hier op heeft de Kerkeraad, na bekomene handopening van zijne Excellentie den Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. uit een gros van Predikanten, dit twaalftal gemaakt.

DD. P. A. J. MOEREL, Predd. te *Voorthuizen*. A. VISCH, te *Wilsum*. F. W. RAPPARD, te *Boxmeer*. HS J. HATTINK, *te Nichtevecht*. E. J. VAN

WEZEL, te *Westbroek* en *Achtienhoven*. H. W. DE WILDE, te *Klaaswaal*. D. J. JANZEN. te *Nederhorst den Berg*. P. W. PRINS, te *Landsmeer*. A. HAZEU, te *Moerkapel*. W. MIDDELVELD, te *Wolvega* W. RUITMAN, te *Windesheim*. BIERHAAS, te *Warnsfeld*.

Vervolgens dit zestal.

DD. P. A. J. MOEREL, A. VISCH, E. J. VAN WEZEL, H. J. HATTINK, P. W. PRINS en W. RUITMAN.

Uit welk zestal beroepen is, Ds. P. A. J. MOEREL, Pred. te *Voorthuizen*.

IJHORST EN DE WIJK. Onze tegenswoordige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. EBBINGE, door Z. M. onzen Koning, *den 5den* Julij l. l., wegens eenen zes en veertig jarigen Evangeliedienst, ouderdom, en afnemende vermogens, goedgunstig Emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, zoo is deze gecombineerde Gemeente, vakant geworden.

IJHORST EN DE WIJK, den 25sten Sept. Na verzochte en verkregene handopening, van Z. E. den Directeur van Kerkelijke Zaken, is uit eene gemaakte nominatie, waarop geplaatst waren:

DD T. G. SCHOMAKER, W. MIDDELVELD en F. W. RAPPARD, Predikanten te *Avereest*, *Wolvega* en *Boxmeer*, benevens de Proponenten F. J. SMIT en G. R. WIERINGA, beroepen te *Gaastmeer* en *Nieuwenhuizen*, L. SLOMP, beroepen te *Gerkesklooster*, alle drie Candidaten in den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur te *Groningen*, door den gezamentlijken Kerkeraad aan den *Overijsselschen* en *Drentschen* kant, in deze gecombineerde Gemeente, ten overstaan van den Wel Eerw. Heer TH. VAN KHEE, V. D. M. te *Staphorst*, als Consulent, Kerkelijk beroepen: de Wel Eerw. gel. Heer F. J. SMIT, Candidaat bij het

het Kerkelijk Bestuur te *Groningen*, welke die beroeping, onder inwachting van de Klassikale en Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

DEVENTER.

RIJSSEN. Dewijl de verzochte handopening van Z. E. den Heer Directeur Generaal, goedgunstig verleend is, noodigen de Collatoren en Kerkeraad, ter spoedige vervulling van de vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. G. J. PEDDEMOS, Heeren Proponenten uit, hunne gaven voor deze Gemeente, te laten hooren, na zich daartoe vooraf te hebben aangegeven, bij den Consulent Ds. G. H. IMMINK, Pred. te *Enter*.

DEVENTER vakant. Zie Mei 1818.

HENGELO. Zie Julij 1818.

OLST staat vakant te worden. Zie September 1818.

GRONINGEN.

Op den 7den October 1818, zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot den Predikdienst geadmitteerd: de Heeren J. MUNTENDAM, R. L. KIJLSTRA, J. A. SCHRADER en T. F. DE HAAN.

GRONINGEN.

NIEZIJL, den 9den Aug. 1818. Van hier is vergeten te melden, dat reeds voor eenigen tijd is beroepen geweest, de Heer H. H. MENNES, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*. Genoemde Heer, onze beroeping aangenomen hebbende, werd, na dat dezelve de Koninklijke en Kerkelijke approbatie erlangd had, op heden in den dienst bevestigd en ingezegend, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. WIJ-

MALINGE, Pred. te *Grijpskerk*. De bevestiger predikte bij deze gelegenheid uit *Joan*. XXI: 15–17. terwijl de bevestigde tot intrede nam, *Op*. VIII: 34.

WINDEWEER EN LULA, den 29sten Aug. Op heden vierde onze Leeraar, Ds. L. VAN HULSEN, gedachtenis van eenen vervulden 40 jarigen predikdienst, in meer dan eene Gemeente, en onder verschillende omstandigheden, met eene Leerrede 2 *Petr*. I: 13–15.

NOORDLAREN, den 10den Sept. Ds. DAMSTÉ, Pred. te *Beerumbergum*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is, ingevolge de stemming der Collatoren en Stemgeregtigden, tot Predikant verkozen, en daarna Kerkelijk beroepen, Ds. H. P. TH. FOCKEMA, Pred. te *Hallum*, aan wien dit beroep is toegezonden.

VISVLIET, den 14den Sept. Heden werd alhier in den h. dienst ingezegend en bevestigd, onze beroepen Pred. Ds. J. R. [illegible], Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*. De bevestigings-leerrede werd gehouden, bij afstand van den Consulent, Ds. N. W. [illegible], Pred. te *Nijehove*, door Ds. SIJTSAMA, Pred. te *Oostrum*, c. a. in *Friesland*, over *Ezech*. XXXIII: 11. terwijl de bevestigde zijne intrede deed, met eene Leerrede uit *Hand*. IV: 12.

NOORDLAREN, den 17den Sept. Ds. H. P. TH. FOCKEMA, Pred. te *Hallum*, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping, bedankt hebbende, is op heden verkozen en Kerkelijk tot Predikant beroepen, Ds. J. P. [illegible], Pred. te *Burum* in *Friesland*, aan wien deze beroeping is toegezonden.

GRONINGEN, den 30sten Sept. In de zitting van het Klassikaal Bestuur van heden, zijn tot Leden deszelfs Classis verklaard, DD. H. W. MIN-

MENNES en J. P. AUWEN, respective Predikanten te *Niezijl* en *Visvliet*.

NOORDLAREN, den 2den Oct. Ds. J. F. RIEDEL, Pred. te *Burum* in *Friesland*, heeft de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping naar hier, na beraad, onder afwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien aangenomen.

ENGELBERT, den 4den October. Heden werd onze van *Borculo* in *Gelderland*, tot ons overgekomen Leeraar, Ds. G. W. IMMINCK, onder ons bevestigd, door den Consulent Ds. G. J. F. CRAMER VAN BAUMGARTEN, met eene Leerrede uit 2 *Cor.* III: 4—11, ten betooge van de voortreffelijkheid der Evangeliebediening; terwijl de bevestigde des namiddags zijn werk begon, met Paulus betuiging, 1 *Cor.* II: 2.

WINSCHOTEN.

MEEDEN. Zie Sept. 1818.

EEXTA vakant. Zie Sept. 1818.

APPINGEDAM.

SCHARMER, den 20sten Aug. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. W. BECKERING EHL., in zijne voorafrede aan ons bekend, het overlijden van onzen vorigen hoog bejaarden Leeraar, Ds. A. VAN DER LAAN, die van 1760 tot 1816 (wanneer zijn Eerw. gunstig het Emeritaat verkreeg) en dus bijna 56 jaren, deze Gemeente door leer en wandel, gestigt heeft. Onze Leeraar stelde ons het pligtmatige voor, om het aandenken aan den onder ons in den dienst grijs gewordenen man, bij ons steeds levendig te houden; terwijl zijn Eerw. voorts deze gelegenheid gebruikte, om, volgens aanleiding van *Ps.* CXLIV: 4, ons te onderhouden over den heilzamen invloed der gedachte, aan onze nietigheid en het vlugtige van ons leven, om van hetzelve, zoo lang het ons gegund wordt, op de beste wijze, en tot ons geluk gebruik te maken.

GAR-

GARMERWOLDE, den 27sten Sept. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. MEIJER BROUWER, van hier naar de *Meeden*, onder de Classis van *Winschoten* beroepen, en die beroeping aangenomen hebbende, heeft op heden zijn dienstwerk onder ons besloten; met de woorden van den Apostel, 2 *Joan. vs.* 8 en 9. *Zie toe voor u zelven, dat wij niet verliezen, het geene wij gearbeid hebben; maar eenen vollen loon mogen ontvangen. Een iegelijk die overtreedt, en niet blijft in de leer van Christus, die heeft God niet, die in de leer van Christus blijft, dezen heeft beiden den Vader en den Zoon.*

HELLUM, den 27sten Sept. Onze Leeraar Ds. H. F. TH. FOCKENS, maakte ons den 13den dezer bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping, naar de Gemeente van *Noordlaren*, en den 20sten, dat zijn Eerw. eene andere, naar de Gemeente van *Twijzel* en *Kooten*, in *Friesland*, ontvangen had. Heden hoorden wij van onzen Leeraar, dat zijn Eerw. voor de eerste beroeping bedankt, maar die van *Twijzel* en *Kooten*, aangenomen had.

FARMSUM vakant. Zie Julij 1817.

ENUM vakant. Zie April 1818.

GARSTHUIZEN vakant. Zie Sept. 1818.

MIDDELSTUM.

USKWERT. Den 27sten Sept. vierde onze Leeraar R. A. BENTHEM, in zijn 76ste levensjaar, de plegtige gedachtenis der vervulling van zijnen 50 jarigen predikdienst, met eene Leerrede uit *Job.* XI 12. *Benevens het leven, hebt gij weldadigheid aan mij gedaan enz.* zijnde zijn Eerw. op zijne eerste standplaats te *Adorp* bevestigd, op den 25sten Sept. 1768; op de tweede te *Pieterbuuren*, den 11den Sept. 1774, en alhier te *Uskwert*, op den 28sten Maart 1779.

Deze voor ons gedenkwaardige plegtigheid, werd door eene talrijke Vergadering, waar onder

der ook eenige naburige Leeraaren, bijgewoond; en is met eenige, bij deze gelegenheid passende aanspraken, en met een kunstmatig Gezang van Psalmen, en Godsdienstige Liederen, tot algemeene stichting, geeindigd.

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

GRAVE EN MIL vakant. Zie April 1818.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Junij 1818.

RAVESTEIN. Zie Aug. 1818.

BREDA.

BREDA, den 20sten September. Onze jongste Leeraar Ds. J. J. SCHOLTEN, van hier beroepen naar *Haarlem*, en door zijnen ambtgenoot Ds. P. VAN RADEN, van wege het Klassikaal Bestuur van *Breda*, daartoe gecommitteerd, behoorlijk losgemaakt, heeft in den Avond-Godsdienst van dezen dag, afscheid van ons genomen, predikende, over 1 *Petri* I: 25. *Maar het woord des Heeren blijft in der Eeeuwigheid.*

De groote Kerkeraad heeft, op den 29sten September, ter vervulling dezer vakature, op vertoonde acte van collatie, van Z. M. den Koning der Nederlanden, tot derden Pred. beroepen Ds. D. TER VEER, Pred. te *Maarsen*, die deze beroeping heeft aangenomen.

ZEVENBERGEN, den 20sten September. Nadat onze Leeraar Ds. A. W. HASELAAR, beroepen naar *Enkhuizen*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, door Ds. H. WESSELS, Pred. te *ter Heide*, als gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Breda*,

be-

behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn Wel Eerw. op heden, affcheid van ons genomen, predikende over *Ephes.* VI: 24. *De genade zij met alle de genen, die onzen Heer Jezus Christus liefhebben in onverderfelijkheid.*

De Kerkeraad heeft, op vertoonde acte van collatie, van Z. M. den Koning der Nederlanden, in deszelfs plaats beroepen Ds. H. VAN DEN BROEK, Pred. te *Besooijen*, die deze beroeping heeft aangenomen, en binnen weinige dagen, alhier verwacht wordt.

STAND DAAR BUITEN. De Kerkeraad alhier, heeft, na bekomen handopening, tot Pred. beroepen, den Heer E. J. HOMAN, Candidaat bij de voormalige Classis van *Rolde*, en door het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, tot den Predikdienst toegelaten. Zijn Eerw. heeft deze beroeping aangenomen, en zal zoodra dezelve door Z. M. den Koning, is goedgekeurd, onder ons bevestigd worden, en zijn dienstwerk aanvangden.

BREDA, den 30sten September. Het Klassikaal Bestuur van *Breda*, waarvan thans præses is Ds. J. LA LAU, Pred. te *Bergen op Zoom*, in de plaats van Ds. J. J. SCHOLTEN, vertrokken naar *Haarlem*, en waarvan, in de plaats van Ds. A. W. HASELAAR en MIRANDOLLE, de eerste naar *Enkhuizen* vertrokken, en de laatste overleden te *Breda*, thans gecommitteerden zijn: Ds. W. VAN VOLKOM, Pred. te *Breda*, en de Heer PANNEBOKKER, Ouderling te *Roozendaal*, heeft, in deszelfs vergadering van heden, de beroepingen goedgekeurd van Ds. H. VAN DEN BROEK en den Candidaat E. J. HOMAN, beroepen Pred. te *Zevenbergen* en te *Stand daar Buiten*, en vervolgens Ds. S. G. PRINS, bevestigd Pred. te *Chaam* en *Baarle*, voor Lid der Classis erkend, en daarvan acte gegeven.

GIN-

GINNEKEN EN BAVEL vakant. Zie April 1818.

ETTEN en voor de helft DE HOEVEN vakant. Zie Julij 1818.

GILSEN EN REIJEN vakant. Zie Sept. 1818.

HEUSDEN.

WIJK, den 15den September 1818. Onder Directie van den Consulent, G. W. [illegible], Pred. te *Veen*, is heden door den Kerkeraad, op nieuw, het volgende zes- en drietal gemaakt:

Zestal:

DD. O. SCHUILINGEN, Predd. te *Ijlst*, J. [illegible]GENHOLTZ, te *Vorden*. J. MONTIJN, te *Almkerk*. NEUMANN, te *ter Aa*. DE LANGE, Emeritus Pred. van *Rimdijk*, en [illegible], van *Ovenande* en *Drievegen*.

Drietal:

DD. O. SCHUILINGEN, NEUMANN en MONTIJN.

Waar uit beroepen is, Ds. O. SCHUILINGEN, Pred. te *Ijlst*, onder de Eerw. Classis van *Sneek*.

MEEUWEN EN HAAGOORT, den 19den September 1818. Heden werd door den Kerkeraad, onder het bestuur van den Consulent, Ds. A. NAGEL, Pred. te *Ethen* en *Drongelen*, op nieuw de volgende Nominatie van Predd. gemaakt, ter vervulling der bestaande vakature.

Zestal:

DD. EVERAARS, Predd. te *Lopik* en *Cabauw*. COX, aan de *Moerdijk*. ROËLL, te *Well* en *Ammerzode*. BISSCHOP, te *Veen*. LEEMANS, te *Baardijk*. DUIJSER, te *Helvoirt*.

Drietal:

DD. EVERAARS, COX en ROËLL.

Waar uit beroepen is, Ds. H. C. EVERAARS, Pred. te *Lopik* en *Cabauw*.

(Voorloopig in de Correspondentie geïnformeerd.)

meerd, dat zijn Wel Eerw. na beraad, deze beroep ng heeft aangenomen.)

DRUNEN EN NIEUWKUIK, den 30sten Augustus 1818. Onze Leeraar, Ds. G. F. BERNK, van hier beroepen naar *Schelluinen*, heeft heden van deze Gemeente affcheid genomen, met *Philipp.* I: 27*a*. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus.*

DRUNEN EN NIEUWKUIK, den 8sten October 1818. Na gunstig verkregene handopening, heeft de Kerkeraad heden, onder Directie van den Consulent dezer Gemeente, de volgende Nominatie geformeerd.

Twaalftal:

DD. C. A. LEEMANS, Predd. te *Baardwijk* en *den Elshout*. H. VAN NOORDEN, te *Wassenaar*. A. BERGHEGE, te *Heinenoord*. A. VAN WETERING, te *Brakel*. VAN DORP, te *Berlicum*. VAN VLOTEN, te *Opheusden* P. MOLHUIJZEN, te *Vucht*. C. D. UFENER, te *Noordwijk Binnen*. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, te *Brandwijk* en *Gijbeland*. HANEWINCKEL, te *Obdam*.

Zestal:

DD C. A. LEEMANS, H. VAN NOORDEN, A. BERGHEGE, G. C. DROOGLEVER FORTUIN, A. VAN WETERING en HANEWINCKEL.

Drietal:

DD. C. A. LEEMANS, H. VAN NOORDEN en A. BERGHEGE.

Waar uit beroepen is, Ds. H. VAN NOORDEN, Pred. te *Wassenaar*, onder de Eerw. Classis van *Leijden*.

BABIJLONIENBROEK EN HILL. Zie Julij 1818

BEZOOIJEN vakant. Zie Sept 1818

E I N D H O V E N.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL vakant. Zie Febr. 1818.

ZO

ZOMEREN EN LIEROP vakant. Zie Mei 1818.
BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZIJL vakant. Zie Sept. 1818.

DRENTHE.

ASSEN.

ANLOO, den 11den October 1818. Ds. W. J. VAN LOENEN, van *Ruinerwold*, tot ons overgekomen, werd heden in zijnen dienst onder ons bevestigd, door Ds. H. H. HEIN, Pred. te *Meppel*, naar aanleiding van *Luk.* X: 16*a*. *Wie u hoort, hoort mij, en wie u verwerpt, verwerpt mij.* —

Onze vorige Leeraar en tegenwoordige Consulent, Ds. F. VAN DER TUUK, Pred. te *Gieten*, had dit werk, aan dezen bijzonderen vriend onzes nieuwen Leeraars, overgegeven.

's Namiddags maakte onze Leeraar, een begin van zijn Dienstwerk, predikende over *Matth.* XVII: 5*b*. *Hoort hem.*

MEPPEL.

RUINERWOLD staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

KOEVERDEN.

ROSWINKEL, den 10den September. Onze Leeraar, Ds. N. BAKKER, beroepen te *Steggerden* en *Finkega*, in de Provincie *Friesland*, heeft, na beraad, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie, het beroep aangenomen. Het berigt van de approbatie ingekomen zijnde, is zijn Eerw. op heden, van zijne Gemeente losgemaakt, en van zijne betrekking op de Classis ontslagen.

WALSCHE KERK.

ZWOLLE, den 11den September 1818. De Walsche Kerken, hadden het genoegen hare derde jaarlijksche bijeenkomst alhier, den derden dezer en op de volgende dagen, te houden, volgens het LXXIVste Artikel van het Algemeen Reglement, en de vaste beurtwisseling te *'s Gravenhage*, bepaald.

Bij deze zamenkomst, bestond de Commissie tot de zaken der Walsche Kerken, uit de volgende Leden: Ds. J. S. ROBERT, Pred. te *Amsterdam*, Ds. J. H. CHATELAIN, Pred. te *Utrecht*, als Secundus van Ds. J. TEISSEDRE L'ANGE, Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*, Ds. P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*, als Secundus van Ds. D. DELPRAT, Ds. D. T. HUËT, Pred. te *Breda*, als Secundus van Ds. A. C. VOUTE en M. E. LUZAC, Ouderling te *Leijden*.

Voorts wegens *Zwolle*, Ds. L. H. BÄHLER, Ouderling J. VAN DER GRONDEN, eerste Secretaris der Stad en Notaris, Secundus W. TOBIAS, tweede Secretaris, benevens de Diakenen J. H. CONINCK BENTINCK tot *Buckhorst*, Lid van de Ridderschap en de Provinciale Staten, Secundus L. R. FEITH, Lid van den Raad.

Amsterdam. Ds. P. CHEVALLIER. Ouderling, T. A. VAN IDDEKINGE, Lid van de Regtbank van eersten aanleg.

Leeuwarden. Ds. G. H. M. DELPRAT. Ouderling, Mr. C. SCHULTZ, Lid van de Regtbank van eersten aanleg, Secundus, G. R. VAN SIPPAMA, Provinciaal Betaalmeester van *Friesland*.

Leijden. Ds. J. B. MOQUETTE.

Nijmegen. Ds. J. H. PAIJEN.

Rotterdam. Ds. P. MOUNIER, Ouderling, J. HUBERT, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, en Lid van den Raad.

's Gravenhage. Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Diaken,

gen, Mr. H. VAN SLINGELANDT, van Geldschal-oord, Suppléant Regter bij de Regtbank van eersten aanleg, en Lid van den Raad.

Middelburg. Ds. J. C. LAFONT.

Utrecht. Ds. J. H. CHATELAIN, Diaken, J. C. MARTENS, Regter van Instructie.

Groningen. Ds. A. GERLACH.

's Hertogenbosch. Ds. J. G. SCHLENCKER. Ouderling, H. J. ACKERSDIJK.

Delft. Ouderlingen, Mr. E. SANDOZ, Burgemeester der Stad, en S. A. SCHOLTEN, Notaris.

Haarlem. Ds. L. T. SERRURIER, Diaken, C. J. ENSCHEDÉ.

Breda. Ds. D. T. HUËT, Diaken, C. G. EEKHOUT, Directeur der Posterijen.

Zutphen. Ds. G. DE SERIERE, Ouderling, H. A. NEDERBURG.

Arnhem. Ds. A. J. KRONENBERG.

Schiedam. Ds. V. E. MENIL.

Rongij. Ds. B. J. BERKHOFF.

Het Moderamen, werd wederom door den Hoog Eerw. zeer gel. Heer ROBERT President, en de post van Secretaris, door den Hoog Eerw. zeer gel. Heer DE CHAUFEPIÉ, Secretaris der Commissie, waargenomen. De eerstgenoemde opende de Vergadering met een gepast Gebed, en eene korte Aanspraak, en de plegtige opening geschiedde in de Walsche Kerk, door Ds. D. T. HUËT, met eene doelmatige Leerrede over 1 *Tim.* IV: 13.

De vertaling der Sijnodale Reglementen, met de huishoudelijke Reglementen voor de Walsche Kerken, thans met voorkennis van het Departement van Eeredienst, en op kosten der gezamentlijke Walsche Kerken, in een boekdeel afgedrukt zijnde, werd hetzelve door de Commissie aan de Vergadering aangeboden, en met genoegen ontvangen. Voorts werden wederom [illegible] de

de loopende zaken geregeld behandeld, de verschillende administratien en beursen onderzocht, de zestallen voor de aftredende Leden der Commissie gemaakt, en de noodlijdenden in liefde bedacht. Op den 9den, werd deze zamenkomst met hartelijke gebeden en zegenwenschen gesloten, daar alle de Leden eenparig betuigden, dat dezelve wederom, als in de vorige jaren, uitmuntend was geschikt geweest om de belangen der Walsche Kerken te bevorderen, en den band onder derzelver Leeraars en Opzieners nader toe te halen.

De volgende zamenkomst, zal D. V. in het volgende jaar, te *Zutphen* plaats hebben; *en is*, om dezelve te openen, benoemd: de Wel Eerw. Hoog gel. Heer J. H. PAREAU, *Theol. Doct. Ling. Orient.* Prof. en Pred. te *Utrecht*, en tot deszelfs Secundus, Ds. C. G. MERKUS, Pred. te *Dordrecht*.

AMSTERDAM, den 20sten September. Door het bedanken van den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Leeuwarden*, werd de Groote Kerkeraad der Walsche Gemeente alhier, genoodzaakt tot een ander beroep over te gaan. Op den 26sten Augustus, bragt dezelve een viertal uit, bestaande uit de Wel Eerw. zeer geleerde Heeren:

DD. D. T. HUËT, A. GERLACH, G. MERKUS, en J. G. SCHLENKER, Pred. te *Breda*, *Groningen*, *Dordrecht* en *'s Hertogenbosch*.

Waar uit, op den 2den dezer, beroepen werd; de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. G. SCHLENCKER, Pred. te *'s Hertogenbosch*, die dit beroep, na beraad, onder inwachting der Kerkelijke goedkeuring, en die van Z. M. heeft aangenomen.

VLISSINGEN vakant. Zie Oct. 1817.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

LIM-

LIMBURG.

MAASTRICHT.

VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.
MEERSEN vakant. Zie Mei 1817.
LUIK. Zie Julij 1818.

REMONSTRANTSCH KERK-GENOOTSCHAP.

AMSTERDAM, den 18den October. Heden vierde de Eerw. M. STUART, bij eenen plegtigen Avonddienst, het vijf en twintig jarig feest zijner bediening, als Leeraar in deze Gemeente, na alvorens die te *Dokkum* in *Friesland*, en te *Utrecht*, gedurende eenige jaren, te hebben gestícht. Zijn Eerw. had tot dit oogmerk gekozen, den tekst uit des Ap. Paulus brief aan de *Thess.* het IIde hoofdst., het laatste of 20ste vers. *Want gij zijt onze heerlijkheid en blijdschap.* Vurige dankzeggingen voor genotene zegeningen, en gebeden, voor den volgenden aanhoudenden dienst, stemden de gemoederen der zeer talrijke schaar tot den eenparigen wensch, dat God, bij voortduring, aan den Eerw. Leeraar alle die gezondheid en krachten verleenen zal, tot in eenen gewenschten ouderdom, om zijnen arbeid bij deze Gemeente, aan welke zijn Eerw. zich thans op nieuw verbond, ter bevordering van waarheid en deugd, te voleinden.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 1sten October. Het is bekend, dat te vóren de Predikanten bij de Evangelisch Luthersche Gemeenten, hunne we-

tenschappelijke vorming op Duitsche Akademien ontvingen. Dat deze inrigting, bij veel goeds, ook groote zwarigheden had, was lang ingezien. Maar de voormalige staatsvorm stond, het opheffen dezer zwarigheden in den weg. Bij de tegenwoordige Grondwet van het Koningrijk der Nederlanden, hield dit beletsel op, en een weldadig besluit van Z. M., in het vorig jaar genomen, gaf aan de Studenten van het E. Luthersch Kerkgenootschap, de gelegenheid, zich in het Vaderland tot den Kerkdienst voor te bereiden. De Heeren KEMPER, BONN, GEFKEN en VAN GENNEP, werden tot Curatoren dezer belangrijke stichting benoemd, terwijl, bij het overlijden van den Heer GEFKEN, het collegie door de benoeming van de Heeren H. H. KLIJN en F. J. L. SCHRÖDER, voltallig werd. De eerste bemoeijing van deze Heeren was natuurlijk, het voordragen van geschikte personen, tot het onderwijs bij genoemd Seminarium, doch het achtereenvolgend bedanken der beroepen Hoogleeraren SCHOTT, KÖTHE en BENGEL, stelde hunne wenschen en het gerekt verlangen van het Eerwaardig Luthersch Kerkgenootschap, naar de vruchten dezer inrigting, gedurig te leur. Des te aangenamer is het ons, thans te kunnen berigten, dat de laatst beroepen Hoogleeraar PLUSCHKE, van *Leipzig*, het aan hem opgedragen beroep werkelijk heeft aangenomen, en zijne lessen nog in dit jaar aanvangen zal, terwijl de benoeming van den buitengewonen Hoogleeraar, door welke deze inrigting haar volle beslag bekomt, dagelijks verwacht wordt.

DORDRECHT vakant, 2de Aug. 1818.

HER-

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.
MEDEMBLIK. Zie Sept. 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.
SOURABAIJA
AMBOINA
BANDA } vakant.
TERNATE
MOLUKKA

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN. In eene buitengewone zitting, van den *Oostfrieschen* Coetus, op Dingsdag den 6den October, is de *Groninger* Student U. J. EDENHUIZEN, van *Pilsum*, plenarie geëxamineerd, en als S. S. Min. Candidatus aangenomen.

MARJENCHOOR. Alhier overleed den 11den September 1817, de Wel Eerw. Heer B. H. GARNERUS, sedert den 5den Nov. 1797, Predikant bij deze Gemeente, den ouderdom van bijna 47 jaren bereikt hebbende. Den 21sten dier maand, werd de Lijkrede over hem gehouden, door den Wel Eerw. Heer W. G. REDDINGIUS, Pred. te *Midlum*, die daarbij ten tekst had, *Zach.* I: 5.

Uit eene nominatie, waarop geplaatst waren:

DD. KAHREL, REDDINGIUS en SISSINGH, Predd. te *Kanhuizen*, *Weidum* en *Lettelbert*, en KRULL, VERWER en PANNENBORG, S. S. M. Candidati bij den Coetus te *Embden*, werd vervolgens tot Predikant alhier verkozen, de Wel Eerw. Heer T. KRULL. Deze is als zoodanig Kerkelijk en Politiek bevestigd, den 19den Aug. 1818.

Deszelfs Oom, de Wel Eerw. Heer H. U. T. VAN VELZEN, Predikant te *Oudkerk*, deed daarbij eene rede over *Matth.* XXIII: 8m. zijnde deze beurt aan zijn Wel Eerw. afgestaan, door den Hoog Eerw. Heer Superintendent J. G. RÖSING, die den beroepenen Leeraar, onder handen oplegging, inzegende. Zijn Wel Eerw. aanvaardde daarop zijnen dienst, met eene rede over 2 *Cor.* I: 24m.

VENHUIZEN vakant.

GRIMERSUM vakant. Zie Aug. 1818.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MORMTER vakant.

WEZEL.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHONENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

BREMEN.

ANSGARIE KERK vakant. Zie Junij 1804. MARIENKERK, tweede en derde Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1804.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

HILLEGONDSBERG. De derde algemeene vergadering dezer afdeeling wierd op den 16den Sept. l. l., alhier gehouden. Uit een uitvoerig verslag door onzen Secretaris C. A. VAN SCHAGEN, Predikant te *Kappelle op d'IJsfel*, vooraf aan het algemeen voorgedragen, bleek de gunstige staat, zoo des Bijbelgenootschaps in het algemeen, als die van Nederland, en ook onzer afdeeling in het bijzonder. Een warm gevoel voor de edele pogingen ter Bijbelverspreiding beheerschte elken toehoorder, en bragt niet weinig toe, om de deelneming voor dezelve op te wekken, en den wensch te uiten, dat ook deze plegtigheid, aan welke door den spreker eene Godsdienstige rigting werd gegeven, iets goeds zal hebben uitgewerkt.

CULENBORG. Daar wij in onze pogingen, om ook hier ter stede, eene afdeeling van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, tot stand te brengen, in zoo verre zijn geslaagd, dat wij, door een aanzienlijk aantal Leden en Begunstigers, zijn in staat gesteld, onze werkzaamheden te beginnen, zoo worden allen, die het edel en nuttig doel dezer lofwaardige inrigting wenschen te bevorderen, zoo binnen als buiten deze stad, uitgenoodigd, om, door eigen deelneming, ook het hunne hiertoe bij te dragen.

Terwijl bij deze gelegenheid wordt kennis gegeven, dat, in eene algemeene bijeenkomst der Leden, tot Directeuren zijn benoemd:

Praesident S. SOBLET, Pred. bij de Herv. te *Culenborg*. Vice-Praesident W. GREVEN, Pred. bij de Herv. aldaar. Thesaurier H. DE WITT, Oud Burgem. van *Alkmaar*. Secretaris J. A. MULLER, Pred. bij de Evang. Luth. Gem. te *Culenborg*. Directeuren Mr. W. J. ARNAUD, Lid der Prov. Staten van *Gelderland*. H. M. BOUVIN, Pred. te *Beusichem*. J. A. VAN EIJK VAN VOORTHUIJZEN, Pred. te *Zoelmond*.

IJZENDIJKE, den 16den Sept. 1818. Heden kwam, in de Kerk alhier bijeen, het *Bijbel-Genootschap* van *Staats Vlaanderen*.

De Praesident, de Wel Edel Groot Achtbare Heer J. HENNEQUIN, opende de Vergadering met eene treffende aanspraak, waarin zijn Ed. Gr. Achtb. deed zien, het nut van den Bijbel, voor den echten politiek.

Den Heer C. SCHIETTEKATTE, Pred. te *Schoondijke*, des verzocht door de Directie, beklom het Spreekgestoelte, en deed eene redevoering over dit belangrijk onderwerp: dat de Bijbel voor het menschdom eene behoefte is.

Het verslag der werkzaamheden, van dit Genootschap, werd door den Heer J. A. v. DRESSELHUIS, Predikant *op de Hoofdplaat*, gelezen.

Gedurende deze plegtige bedrijven, voerde het Zanggezelschap dezer Stad, tot overgroot genoegen van alle de aanwezigen, eene te dezer gelegenheid dienende Cantate uit.

BERIGTEN.

De ondergeteekende, bij besluit van Z. M. den Koning, den 13den Sept. 1818, No. 55. benoemd zijnde tot Secundus, van den Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, en als zoodanig, sedert den 1sten October l. l., de plaats vervangende van den Heer W. A. OCKERSE, Emeritus Predikant te *Limmen*, geeft hier van kennis aan de Kerkeraden en Predikanten, onder het ressort van de Classis van *Alkmaar*, met verzoek, om aan hem, in voorschreven qualiteit, alle stukken en brieven vrachtvrij toe te zenden.

Alkmaar, den 12den Oct. 1818. JS. PRINS, Pred. te *Alkmaar*.

De Erve J. THIERRIJ en C. MENSING en ZOON, Boekverkoopers in 's *Hage*, maken bij deze aan de Wel Eerw. Heeren Correspondenten van het Naamregister der Predikanten, bekend, dat zij voornemens zijn, eene verbeterde uitgave van gemeld Naamregister te geven, zoodra als in het volgende jaar, de Provinciale en Klassikale Besturen, zullen veranderd zijn, waar van zij, tevens met de gewone veranderingen, mede eene naauwkeurige opgave, van hunne geeerde Correspondenten verzoeken, zoo ook van de Praetoren en Scriba's der ringen.

De Zenders van de dichtstukjes, geteekend Mr. M. S. te *S.*, en J. G., gelieven dezelve terug te laten halen.

Het eerste, kunnen wij, hoewel met de bedoeling instemmende, niet gebruiken, om dat wij met geene Schrijvers van andere maandwerken, verkiezen in geschil te treden; en het tweede heeft te weinig dichterlijke waarde.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper, op 't Rok-in, te *Amsterdam*, is heden gedrukt en alom verzonden:

I. G. DE HAAS, (in leven Doktor in de H. Godgeleerdheid, en Pred. te *Amsterdam*,) over het XVde Hoofdstuk, van Paulus eersten Brief aan de Corinthers (*de Opstanding der Dooden*); als eene Bijdrage tot de verklaring van dit Hoofdstuk — Dit *laatste* werk van den zaligen DE HAAS, over dit allergewigtigst onderwerp, is de vrucht zijner bepeinzing in den loop van het 80ste jaar zijnes levens; waarin de achtingwaardigen Grijsaard het ongewone voorregt genoot, eene levendige denkingskracht te mogen behouden. Het is opgedragen aan de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*, voor welke hij een reeks van 36 jaren met zegen predikte. — De prijs is, met deszelfs Portret *f* 2 : 5 : —

2. *Geloof, Hope, Liefde, Vreugde*, tot eenen krans voor het Menschelijke leven, gevlochten; handelende: 1. *Over het geloof*. 2, De Vrage: *Waar gaat gij henen? Bij het Graf van onze Geliefden*. 3. *Over de bekeering ter Liefde*. 4. *Is de Godsdienst een vijand der Vreugde?* Naar het Hoogduitsch van K. LAPPE, à 14 Stuivers.

3. Voorbereiding voor het Onderwijs in de Christelijke Leere, door J. VAN BIJK, Pred. te *Loosduinen*, à 4 Stuiv.

4. Voorbereidend Onderrigt voor het onderwijs, in de Bijbelsche Geschiedenissen; door *denzelven*. Tweede Druk, à 4 Stuivers.

Bij J. W. Brouwer, te *Leeuwarden*, is onlangs van de Pers gekomen:

I. *Beknopt Onderwijs in den Godsdienst, voornamelijk uit de Bijbelsche Geschiedenissen*, door P. KOUMANS BROUWER, Pred. te *Joure*. Tweede vermeerderde Druk, à 4 Stuivers, zullende binnen kort gevolgd worden, door een Leesboek van denzelfden Schrijver, ten dienste van de gebruikers van dit beknopt Onderwijs als eene handleiding, en tot een Godsdienstig Huisboek.

De spoed waar mede de eerste druk uitverkocht is, en de gunstige beoordeeling in de geachtste Maandwerken, maken eene verdere aanprijzing van dit Vraagboekje, geheel eenig in zijn soort, overbodig.

II.

II. Uitgezochte Leerredenen over vrije Stoffen van F. V. REINHARD, uit het Hoogduitsch vertaald door P. KOUMANS BROUWER, Pred. te *Joure*. Inhoudende: I De Geschiedenis, als Getuige der Goddelijke regering, in rampspoedige tijden, de beste troosteres. Tekst *Ps*. CXIX: 52. II. Troostrijke blikken op de onveranderlijkheid van God, bij de verwisseling van al het vergankelijke. Tekst *Ps* CII: 26—29. (*Een Nieuwjaars preek.*) III. Dat, bij de pogingen voor het algemeen welzijn, de zorg voor ware deugd en godsvrucht, de hoofdtaak zijn en blijven moet. Tekst *Amos* V: 14, 15. IV. Broederlijke teregtwijzing voor hen, die ten aanzien der Goddelijke wereld-regering, in gevaar zijn van misvattingen te koesteren. Tekst. *Psalm* LXXVII: 7—15. V. Eens waren Christen's gedrag, bij eene onverwachte verlenging zijns levens. Tekst. II. *Kon* XX: 1—6. VI. De groote gewigtigheid der leer van de menschwording des Zoons Gods, voor ons geloof. Tekst 1 *Joh*. V: 1—4. (*Eene Kersfeest-preek*.) VII. De groote gewigtigheid der leer van de menschwording des Zoons Gods, voor onzen wandel en ons gedrag. Tekst II *Joh*. IV: 9—11. (*Vervolg der vorige*.) VIII. Overdenkingen over de zegepraal der ware Godsvereering op aarde. Tekst *Mal*. I: 11. IX. Hoe zich der vromen deugd te gedragen hebbe, als der ondeugd alles schijnt te gelukken? Tekst *Psalm* XXXVII: 1—11. X. Dat er geen ander middel is om Gods welgevallen te erlangen, dan ware verbetering. Tekst *Jes*. I: 10—20. XI. Opwekkingen tot een blijmoedig en bestendig prijzen van God. Tekst *Psalm* CXI. De prijs is ƒ 2: 4: —

Bij J. Römelingh, te *Groningen*, is uitgegeven en mede bij W. Brave, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. Geloof, Liefde en Hoop, een handboek voor jonge Vrienden en Vriendinnen van JEZUS, van J. H. B. DRAESEKE, Leeraar te *Bremen*, uit het Hoogduitsch, naar de derde en verbeterde uitgaven vertaald, en met ophelderende en het gebruik bevorderende aanmerkingen vergezeld, door C. VAN EPEN, Leeraar der Hervormden te *Veendam*. Dit Godsdienstig handboek bevat niet alleen de geheele Christelijke Geloofs- en Zedeleer; maar ook de geschiedenis der openbaring. Den inhoud des Bijbels, en de Christelijke Beoefenings-leer, vindt men er op eene treffelijke wijze te zamen vereenigd. De prijs is ƒ 2: 4: —

II. Kort begrip der Christelijke Kerkgeschiedenis, voor de

de Scholen en het Godsdienstig Onderwijs, uit het hoogduitsch van J. A. MULLER, Predikant te *Appenrade*. De prijs is 5 St.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en wordt uitgegeven:

Handleiding voor het onderwijs in den Christelijken Godsdienst, door G. BENTHEM REDDINGIUS, Th. Dr. en Predikant te *Assen*. De prijs is 2½ stuiv. als mede:

Eene Verhandeling aangaande het kenmerkende der Gelijkenissen van Christus Jezus, door R. EIJLERT, den jongen, Hofprediker te *Potsdam*, uit het Hoogduitsch door N. WESTENDORP, Pred. te *Losdorp*. De prijs is 11 stuivers.

Bij H. Gartman, in de Kalverstraat, en J. J. Schmidt, in de Gasthuismolensteeg, te *Amsterdam*, is wederom met een groote en duidelijke letter herdrukt: De lust der heiligen in Jehovah, of Gebedeboek tot nuttig gebruik in allerhande tijden, staten en gelegenheden; door den zeer geleerden en Godvruchtigen Ds. C. MEL, Bedienaar des Goddelijken woords, en opziener der Scholen in *Herschfeld*, uit het hoogduitsch naar den laatsten druk vertaald. Deze veertiende Nederduitsche druk, is vermeerderd met der heiligen bidkonst, of eene predikatie over *Joh.* XVI: 25—30. door denzelfden Autheur. De prijs is *f* 1:—:—.

Bij W. van Vliet, Boekverkooper te *Amsterdam*, word aanhoudend met veel succes gedebiteert:

H. G. BERGEN, Onderwijs in de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, naar het hoogduitsch gevolgd, en meer geschikt ten gebruike der Nederlandsche Christenen in ons Vaderland, uitgegeven door den Hoogleeraar E. TINGA, te *Groningen* In gr. 8vo. à *f* 1:16: — De waardige BERGEN, in ons Vaderland zoo zeer bekend, door zijn geacht en nuttig werk: *De gedenkwaardigheden uit het openbaar leven van* JEZUS, heeft door dit zijn belangrijk onderwijs in de Geloofs- en Zedeleer getracht, voor jonge en verder gevorderde Christenen, tot leering en herinnering der voornaamste geloofsstukken en pligten van het leven, nuttig

te

te zijn; en dus een onmisbaar Handboek te leveren voor hun, die zich trachten te bekwaamen tot hunne Geloofsbelijdenis, en hunnen wandel daar naar zoeken in te rigten.

Bij de Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, Boekverkoopers, in *'s Hage*, word uitgegeven en is alom verzonden:

Nieuwe verhandelingen van het Genootschap, tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders, voor het jaar 1817, bevattende dit deel in zich: opgave van de Geloofs- en Zedeleer van Paulus, getrokken uit zijne redevoeringen, in de Handelingen der Apostelen, en uit zijne brieven aan de Romeinen en Galatiërs, door S. D. DE KEIZER, Predikant te *Amsterdam*, in groot 8vo. prijs *f* 2:18:—

Door aankoop der zes eerste deelen van YPEIJ's Kerkelijke Geschiedenis in de XVIII Eeuw, is de Boekverkooper O. J. v. Paddenburg, te *Utrecht*, in staat gesteld, een klein getal exemplaren van dat alom geachte werk, in XII deelen en register, compleet af te leveren, welke bij hem en bij ieder Boekverkooper te bekomen zijn. Het 6, 7 en 8 deel is uitverkocht, van het 9 tot 12 deel en register, zijn er voor de eerstvragende nog eenige weinige te bekomen.

Bij J. van der Heij, Boekhandelaar te *Amsterdam*, komt heden van de Pers:

Vervolg op het Kerkelijk Register der Predikanten, die, sedert de Hervorming, de Gereformeerde Nederduitsche Gemeente te *Amsterdam*, bediend hebben. Behelzende hunne Geboorten, Studiën, Standplaatsen, Overlijden, Nakomelingen, Schriften, en andere bijzonderheden. Ten dienste der Amsterdamsche Kerke en harer Liefhebberen opgesteld. Tot het jaar 1792, en nu verder voortgezet tot op het Derde Eeuwfeest der Hervorming, plegtig gevierd in het Koningrijk der Nederlanden, den 2den November 1817.

Bij

Bij J. van der Heij, te *Amsterdam*, is, gedurende den loop dezes Jaars 1818, van de Pers gekomen en uitgegeven:

I. J. L. EWALD. Avond-overdenkingen op alle Avonden des Jaars. Iste Deel.

II. J. S. VAN EIJK, over JONA.

III. F. STRAUSS, Kerkklokstoonen. Herinneringen uit het leven van eenen Jongen Geestelijken.

IV. I. W. C. TENCKINCK, Kort overzigt der Kerkgeschiedenis.

V. ——— ——— Onderwijs in den Godsdienst.

VI. J. VAN DEN BOSCH, Verhandeling over eene Algemeene Armen-Inrigting, door het vestigen eener Landbouwende Kolonie, enz.

VII. Brieven over *Drenthe*, over de oprigting eener Kolonie, door de Maatschappij van *Weldadigheid*.

VIII. Ontwerp tot verbetering van den toestand des Noodlijdenden door middel van den Landbouw.

IX. Mr. J. M. KEMPER, Advijs over de Haringvisscherij.

X. Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, de Ilias van HOMERUS, in Nederduitsche Verzen overgebragt, Iste Deel.

XI. Mr. M. C. VAN HALL, Gedichten.

XII. Mr. S. J. WISELIUS, Mengel- en Toneelpoëzij, Iste Deel.

XIII. C. LOOTS, Gedichten, vierde en laatste Deel, met een Portret.

XIV. D. VAN DAPPEREN, Aanvankelijk Onderwijs in de Muzijk en 't Zingen. Eerste Stukje.

XV. ——— ——— Zangoefeningen voor de lagere Scholen. Eerste Twaalftal.

XVI. P. J. PRINSEN, Leerwijze om Kinderen te leeren lezen.

XVII. ——— ——— Handboekje bij de Lees-machine.

XVIII. De Kleine Emigrant en andere Verhalen, uit de Geschiedenis van onzen tijd, door den Schrijver der drie jaren van Rampspoed.

XIX. W. H. WARNSINK, het Vaderland, Dichtstuk.

XX. J. L. EWALD, de Geschiedenis van David, nieuwe Uitgave, met een gegraveerde Titel en Vignet.

Bij

Bij genoemde J. van der Heij, is ter Perse en nog voor het einde dezes Jaars uittegeven.

I. Mr. J. VAN S'GRAVENWEERT, de Ilias van HOMERUS, 2de Deel.
II. ——————————— het Verbond der Edelen, Treurspel.
III. Mr. S. J. WISELIUS, Mengel- en Tooneelpoezij, 2de Deel.
IV J. H. VAN DER PALM, Verhandelingen en Redevoeringen, 2de Deel.
V. J. HERINGA ELZ. Leerredenen.
VI. J. CLARISSE, Redevoeringen voor Jongelingen uit den beschaafden Stand.
VII. MUNSCHER, Leerboek der Kerkgeschiedenis, vertaald door den Hoogleeraar J. CLARISSE, te *Leijden*.
VIII J. L. EWALD, Avondoverdenkingen op alle avonden des Jaars, 2de en laatste Deel.
IX. F. STRAUSS, Kerkklokstoonen, 2de en laatste Stuk.
X. HANDBOEK VOOR ALLE LEEFTIJDEN. Een *Nieuwjaarsgeschenk* voor vrienden van waarheid en deugd, enz.

AANKONDIGING.

De Boekverkoopers H. Gartman, ten Brink Gz., en de Vries, te *Amsterdam*, en G. Brouwer, te *Deventer*, zijn door inkoop eigenaars, van de volgende belangrijke Werken, allen gedrukt bij wijlen den Boekverkooper J. Allart, en bieden dezelve aan, voor de daar bij gestelde verminderde prijsen.

I. *Vivan Denon*, Reize in Opper- en Neder-Egijpten, gedurende den Veldtogt van BONAPARTE, 3 Deelen, vertaald door den Hoogleeraar H. BOSSCHA, met 41 Platen en 2 Kaarten, voor *f* 12 : — : — in plaats van *f* 31 : 10 : —
II. Den Bijbel door IJ. VAN HAMELSVELD, zeer zindelijk in 12vo. gedrukt met platen in cartonnen band *f* 2 : 18 : —
III J. M SAILER, Christelijke Gebeden en Overdenkingeu, 2 Delen, voor *f* 3 : 10 : — in plaats van *f* 6 : — : —
IV. J. M. POST, Reinhart of Natuur en Godsdienst, 3 Deelen, voor Eenzamen met platen, en *Frederika Wijsz* en hare *Dochters*, de drie werken, te zamen voor *f* 7 : — : — in plaats van *f* 15 : 2 : —

V. *Karel Grandison en Clarissa Harlowe*, door RICHARDSON, 15 Deelen, Tweede Drukken, met 30 Platen, voor *f* 15: —: — in plaats van *f* 54: —: —

VI. *De Fontein van St. Katharina*, door DUMINIL, 3 delen, voor *f* 4: 10: — in plaats van *f* 7: —: —

VII. *Amsterdam en zijne Geschiedenis in 't kort*, in kl. 12vo. met Platen en Portretten, 6 delen voor *f* 5: —: — in plaats van *f* 10: 16: —

NB. Een uitvoerig berigt van genoemde werken, is bij bovengemelden, en alom *Gratis* te bekomen.

Ontwaakte Zanglust van E. M. OVERDORP, geb. POST, inhoud aan mijne lier, blijdschap des Geloofs, Gelatenheid, het Dorpjen, aan een Beek, bij de wieg van een Moederloos kindjen, bij het afbeeldsel van een Hermiet, de stervende Christen, roem van Jezus liefde, aan *** bij den dood van haar dochtertjen, *aan mijn hutjen*, de *storm*, de schoone avond, de ware ruste der ziele, bij een eiken boom op de Veluwe, Jezus dood, Jezus Opstanding, het Schaap in een Bosch, klagt aan Jezus, herdenking aan de dagen van ouds, de Sneeuw, Nachtlied, bij den aanvang des jaars, Elegie, vertrouwen op Gods zorge, gedachten aan den dood, Morgenlied, het Dal, op een Heuvel, de Zandlooper, Klagte ter verjaring van mijnen lieven OVERDORP. Gedrukt op schrijfmediaan, en versierd met gegraveerde tijtel en vignet. De overige exemplaren, van dit nog niet lang geleden uitgegeven werk, zijn bij den Boekverkooper A. van Hoogstraten Junior, in *'s Gravenhagen*, te bekomen voor den verminderden prijs van twee en twintig in plaats van 52 stuivers.

Door het aanbod voor *f* 5:5: — in plaats van 12 guldens, van het werk getijteld: het Leven van J. K. LAVATER, door deszelfs Schoonzoon G. GESSNER, 4 deelen gr. 8vo, is hetzelve op 25 exemplaren na, geheel uitverkocht, en deze weinige zijn nog voor bovengemelde prijs van *f* 5:5: — te bekomen, en zullen aan de eerstvragende afgeleverd worden, door den Boekverkooper A. van Hoogstraten Junior, in *'s Gravenhage*.

Bij

Bij J. Noman, te *Zalt-Bommel*, is heden van de Pers gekomen, en mede te bekomen, bij A. van der Werve, te *Amsterdam*, en alom verzonden.

I. Het kleine Rijk der Natuur, of uittrekfelen der Natuurlijke Historie, voor de Jeugd, met 48 afbeeldingen van C. OORTMAN, in 12vo. groot 225 pag. in nette cartonne band, à ƒ — 11 —

Dito best fchrijf papier, nette cartonne band, à ƒ — 16 —

Dito papier en met fraaije naar het leven gekleurde platen, nette cartonne band, à ƒ 1: 5: —

II. Kleine Spookvertellingen, voor Kinderen. (*De overtuiging lost de dwaling op:* SOCRATES.) Met gekleurde platen, à ƒ — 18 —

III. Kleine Bibliotheek voor Kinderen, met gekleurde platen, in 12vo, à ƒ 1: —: —

IV. J. M. SAILER, het gebed des Heeren, voor Kinderen, in hunne taal en naar hunne bevatting. Uit het Hoogduitsch vertaald door J. M. SCHRANT, tweede druk in 12vo. nette cartonne band, met een plaatje, ƒ — 11 —

V. De Kleeren maken den Man, in 16 onderfcheiden, naar het leven gekleurde, voorftellen voor Kinderen. Op fijn kaartenblad in een kookertje, à ƒ — 12 —

VI. De verbannen Zoon, of de verblijfplaats der Struikroovers, naar het Fransch van Madame REGINA MARIA ROCHE, Schrijffter der Abtdij Kinderen, 2 Deelen, gr. 8vo. met een vignet van SENUS, à ƒ 5: 10: —

NB. Bij Denzelven zijn ook een aantal anderen foorten van Kinderboekjes, van verfchillende prijfen, te bekomen.

Tot eene nuttige tijdkorting in de Winteravonden, en een aangenaame Lectuur, is zeer gefchikt, het fraaije werkje van MARIA en CAROLINA, of de door opvoeding befchaafde kinderen, van gegoede Ouders, in eenige belangrijke gefchiedenisfen, verhalen en gefprekken, gefchikt naar den tegenwoordigen ftaat der Maatfchappij, en de vatbaarheid van kinderen. Onder de verhalen vindt men: De gefchiedenis van Jufvrouw TREFFEL, de aankomst van een familie van Grasmaaijers, de oude Harpenist, JACOB en zijn hond, gefchiedenis van de Schoolmeesteresfe van het dorp, reize naar *Londen*, enz. Voorts vindt men er verfcheiden deugden in aangeprezen; iets over de kleeding, gedrag jegens

Dienstboden, zegeningen die uit Godvrucht voortspruiten, vermaak van Weldadigheid, enz.; in een net zakformaat gedrukt, versierd met 6 fraai gepointeerde platen, in een cartonbandje gebonden; en voor 28 stuivers te bekomen, te *Amsterdam* bij G. Roos, en verder bij de meeste Boekhandelaars, in dit rijk.

Ook nog de 3de druk van de Middelen van Bestaan, of Ambachten, Konsten, Handwerken en andere Menschelijke Bezigheden, tot opwekking van kinderen voorgesteld, en doormengd met Leerrijke Vertellingen, versierd met 24 gecouleurde figuren op 4 platen; voor den prijs van 12 stuivers, zeer geschikt ook voor de Scholen, tot presentjes.

N. Geijsbeek, Boekverkooper, op de Leliëngragt, N°. 21. te *Amsterdam*, is door aankoop eigenaar geworden, van het voor ieder belangrijk werk, getiteld: *de Goddelijke orde, heerschende in de veranderingen van het menschelijke geslacht, uit de geboorten, het sterven en de voortplanting van hetzelve bewezen*, door J. P. SUSZMILCH; in 't welk de regels der orde bewezen worden, die Gods wijsheid en goedheid in den loop der natuur, tot onderhouding, vermeerdering en verdubbeling van het menschelijk geslacht vastgesteld heeft, waaruit dan de ware grondstellingen tot eene verstandige bevolking, afgeleid worden, in 4 deelen compleet.

De weinige Exemplaren, die van hetzelven nog voorhanden zijn, worden aan de eerstkomende, bij bovengemelden afgelevert, voor *f* 4 : — : — in plaats van *f* 10 : 10 : —

DRUKFEILEN.

In de Boekzaal voor Augustus 1818, pag. 304. reg. 3 en 4. van onderen, staat:

Waardeert in tong de vriendschap hoog?
Verheft in ijdlen lof enz.

Moet zijn:

Waardeert uw tong de vriendschap hoog?
Verheft uw ijdlen lof enz.

In de Boekzaal van September 1818, pag. 375. reg. 3. van boven, staat 21 jaren, moet zijn 35 jaren.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor NOVEMBER 1818.

Te AMSTERDAM, *bij*
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXVIII.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

LEERREDE ter voorbereiding tot het Heilige Avondmaal, bij gelegenheid van het invoeren der plegtige beantwoording van eenige Vragen, volgens het Sijnodaal besluit van den 11 *Julij* 1817. *Gehouden op den* 10 *Januarij* 1818. *Door* G. VAN KOOTEN, *Pred. te* Dordrecht. *Te* Dordrecht, *bij* Blusfé *en* van Braam, 1818. 28 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 4 —

Eene eenvoudige, ernstige en stichtelijke Leerrede, welker lezing zeer goed dienen kan, om den eenvoudigen maar ernstig denkenden Christen, die nog gemoedelijke zwarigheden heeft, in het bevestigend beantwoorden der vier bewuste Vragen, door het Christelijk Sijnode bij de voorbereiding ingevoerd, te doen opmerken, hoe hij derzelver inhoud te verstaan hebbe, en dat hij dus wezenlijk geene reden heeft, om te aarfelen met eene stille buiging te toonen, dat hij waarlijk zoo denkt en zulke voornemens koestert. Vinden de Predikanten in hunne Gemeenten nog de zoodanigen, die nog altijd zich beangstigden, om zich volkomen met de heilige bedoeling van de genoemde Kerkelijke Vergadering in dezen te vereenigen, (want wij moeten toch vooronderstellen, dat men onder de Leeraars zelve niet zulke onwetenden, of kwalijk denkenden zal aantreffen, dat zij het goede heimelijk meer of min zouden tegenwerken!) en hebben hunne verstandig aangewende pogin-

gen, nog niet geheel de gewenschte uitwerking gehad; dat zij dan deze Leerrede van hunnen medebroeder van *Dordrecht*, den zoodanigen in handen geven.

Wij hopen, dat men in 't vervolg, ook omtrent de plegtige bediening van den H. Waterdoop, naar de duidelijk genoeg uitgedrukte, ofschoon ook al niet ſtellig aanbevolene uitmuntende bedoeling van het Algemeen Christelijk Sijnode, meer eenſtemmig zal leeren denken en handelen, waar van men onder den Goddelijken zegen, zeer veel goeds zou kunnen verwachten; en kunnen niet nalaten, ook bij deze gelegenheid, alle Gereformeerde Predikanten ernſtig op te wekken, om met de medeleden van hunne Kerkeraden, daartoe in 's Heeren vreeze, al het hunne gemoedelijk aan te wenden. Geſchiedt dit, dan voorzeker, (wij kunnen hier ook bij ervaring eenigzins ſpreken,) zullen de vooroordeelen wel ſpoedig wijken, en de tegenwerking ophouden. Alleen men ijvere met bedaardheid, vereenige voorzigtigheid met opregtheid, en ga zelf met een goed voorbeeld ook hier voor!

Specimen Academicum de IIda Epistola Johannea, quod Deo favente, ex auctoritate Rectoris Magnifici G. MOLL, *A. L. M. Philoſ. Doct. Matheſeos et Phyſices Prof. ampliſſimique Senatus Academici conſenſu et venerandae facultatis Theologicae decreto, pro gradu doctoratus ſummisque in Theologia honoribus ac privilegiis, in Academia Rheno-Trajectina rite ac legitime conſequendis, publico et ſolemni examini ſubmittit* J. J. RAMBONNET, *Campenſis, Doctrinae Christianae interpres in vico* Eemnes Binnendijk,

dijk, *die* XV *Junii* CIↃIↃCCCXVIII *hora*, XI *Traject. ad Rhenum ex officinis* O. J. van Paddenburg *et* L. van Schoonhoven, *Academiae typographorum, in* 8*vo. formae majoris*, 205 *pag.*
Collectanea, five notae Criticae et Commentarius in Epistolam Judae. Accedunt de fonte Doctrinae et dictionis Judae genere et Colore, Disputationes duae. Auctore M. T. LAURMAN, Groningae, *apud* W. van Boekeren, CIↃIↃCCCXVIII. *Formae maj. in* 8*vo. pag.* 252.

Bijzonder ingenomen met de schrijfwijze, zoo wel als met het karakter van den Evangelist en Apostel JOANNES, las de Heer RAMBONNET wel tienmaal, zijn Evangelisch Geschiedverhaal en Brieven, tegen eens die van de andere Apostelen. (Men zorge toch ook dit niet te verre te drijven, en bedenke, bij voorbeeld, wat de groote VALCKENAAR over PAULUS en zijnen stijl gezegd heeft!) Door zijne meesters opgewekt, aarzelde hij dus ook niet lang, om dezen tweeden Brief van JOANNES, tot het onderwerp te nemen, voor zijne Akademische proeve. Zij is in zeven Hoofdstukjes verdeeld, waar van het eerste, en het tweede, over den Schrijver en het gezag dezes briefs, het derde over de *uitverkorene Vrouw* (Ἐκλεκτῇ κυρίᾳ) aan welke dezelve geschreven is; het vierde, over het oogmerk, den inhoud, den tijd en de plaats; het vijfde, over de waarde van denzelven handelt, en het zesde, den brief kritisch, en het zevende, dien uitlegkundig bewerkt. De zesde en zevende Hoofdstukken hadden, naar ons oordeel, de derde, vierde en vijfde moeten voorafgaan, om dat men eigenlijk, na eene oordeel- en uitlegkundige behandeling, eerst regt in staat ge-

gesteld wordt, om over den inhoud, het doel en de waardij van eenen in 't Grieksch geschrevenen Brief, uit den vroegeren leeftijd te oordeelen; gelijk men ook nimmer tot het schrijven eener Leerrede, of schets, over moest gaan, voor men den uitgekozenen tekst, in 't verband beschouwd, en letter- en oordeelkundig behandeld had. In het eerste Hoofdstuk, worden de getuigenissen der Ouden, en de gevoelens daar over, met oordeel beschouwd en getoetst, met dit gevolg, dat dezelve waarlijk van den Apostel JOANNES zelven moet geacht worden geschreven te zijn; waar van het tweede Hoofdstuk de nadere bevestiging behelst, met bedachtzame wederlegging van 't *geen ook door* onzen H. DE GROOT, en anderen, ten voordeele van het ander gevoelen is opgemerkt. *Het inwendig* bewijs uit den inhoud en vorm, wordt hierbij aan het slot ook niet vergeten.

De onderscheidene gevoelens over de vraag: aan wie de Apostel dezen schreef? zijn in het zevende Hoofdstuk voorgedragen, en zoo behandeld, dat de jonge Schrijver duidelijk toont overtuigd te zijn, dat men hier niet aan de Christelijke Kerk in 't gemeen, niet aan eene bijzondere Gemeente, maar aan zekere brave uitstekende Vrouw, welligt eene Diakones, denken moet, (als of er stond, gelijk in een en ander handschrift waarlijk het geval is, τῇ Ἐκλ: κ. τ. λ.) welke hier door JOANNES bij name genoemd en dus onderscheiden is.

Na in het vierde Hoofdstuk, over den inhoud en het oogmerk, zijn gevoelen kortelijk gezegd te hebben, heeft hij langer stil gestaan, bij de vraag: wie men door die *vele verleiders* te verstaan hebbe (πολλοὶ πλάνοι.)? en waarschijnlijk gemaakt, dat men daarop antwoorden moet:

scha-

schadelijke rondreizende Dwaal-Leeraars uit de Joden, die zich als vrome ijveraars voor den waren Godsdienst listiglijk voordeeden, en ondertusschen de Christenen met er daad poogden te verleiden, tot het verlaten van hunne echt Christelijke gevoelens omtrent JEZUS, zijne natuur, afkomst en leer. Eindelijk is hier opgemerkt, dat JOANNES dezen brief van *Ephesen*, waar hij woonde, of uit eenige andere plaats, op zijne *reis* geschreven zal hebben, waarschijnlijk na genoeg op denzelfden tijd, als den eersten en derden.

Voor de Diakones KURIA, was deze een zeer aangename en nuttige brief, waardig was dezelve om in den (kanon) heiligen bundel, te worden opgenomen, en ook nog kunnen wij er ons groot voordeel mede doen; dit is de inhoud van het korte vijfde Hoofdstuk.

In het zesde Hoofdstuk, heeft RAMBONNET ons aangename bewijzen gegeven, dat hij ook niet verzuimd heeft, onder de leiding zijner meesters, zich met de kritiek bekend te maken. Na eene opsomming der Schriften, welke men vooral hebbe te raadplegen, worden vers voor vers de variantes lectiones opgegeven, en korter of breeder, naar mate dit meer of minder noodig scheen, beoordeeld. De Schrijver verdient den lof van naauwkeurigheid en zedigheid, en erkent ook de groote verdiensten van GRIESBACH. Op bladz. 13, had hij zich echter wel zachter en naauwkeuriger kunnen uitdrukken, Er staat: Ceterum notandus hic est Griesbachius, qui in textu literulam *d.* variae lectionis indicem, praeposuit voci μένουσαν cum praemittenda esset articulo τὴν. De letter *d*, of N°. 4, ter aanwijzing van GRIESBACH gebezigd, op dit tweede vers bladz. 566, II. D.

tweede uitgave, voor μεῖουσαν, ziet daar toch ook op dat woord, gelijk men onder aan bemerken kan. Meende men echter, dat deze aanwijzingsletter *voor* het lidwoord had moeten staan, dan zou het zachter hebben kunnen luiden: door eene drukfout, schijnt in de Griesbachsche tweede uitgave hier, letter *d.* of N°. 4. geplaatst te zijn, *achter* in stede van *voor* het lidwoord. In de behandeling der varianten op *vers* 8, wordt met reden bijzonder stil gestaan, bij het onderscheid, tusschen de lezing, op dat *wij* niet *verliezen*, en eene andere, in den tweeden persoon, op dat *gij* niet *verliest* enz., en heeft de Schrijver zich met regt ook voor de gewone lezing verklaard; ten voordeele waarvan, ook uit het *voorgaande* vers, uit de tegenstelling tegen die *verleiders*, met grond geredeneerd had kunnen worden. Daar uit ziet men, dat de eerste persoon hier waarlijk *vereischt wordt*, en is op te maken, dat de andere lezing uit misverstand geboren is, gelijk duizendwerf elders. Te regt heeft RAMBONNET aangewezen, uit het teeken (⌣) hier gebezigd, volgens bladz. 84. der *Prolegomena* op de tweede uitgave, dat GRIESBACH ook de gewone lezing geoordeeld heeft, behouden te moeten worden, niet tegenstaande men voor de andere ook eenige schijnbare redenen heeft ingebragt. In de periode: Contra GRIESBACHIUS hanc lectionem, non quidem spernendam et ulteriore examine dignam, ac receptae tamen inferiorem profitetur; zou de Schrijver duidelijker geschreven hebben: *neque* ult. ex. *indignam*. Ook uit deze proeve, kan men, overigens, weder het zeer gegronde van de toestemming, van den zeer verdienstelijken GRIESBACH, duidelijk bevestigd zien: Leviora esse (scilicet ea

quae

quae in recentioribus editionibus emendata, cernuntur) quam quam non omnia, at pleraque tamen, fateor. *L. c. p.* XXXVIII.

Zeer omstandig en naauwkeurig is de uitlegkundige behandeling dezes briefs, in het zevende Hoofdstuk. Zij getuigt niet alleen, dat de beste hulpmiddelen gebezigd zijn, maar ook van het gezond, welwikkend en kiezend oordeel, van den Heer RAMBONNET. Dit getuigenis kunnen wij met ruimte geven, offchoon ook, onzes erachtens, de natuurlijkste opvatting niet altoos even zeer gevolgd is, bij voorbeeld, in de beantwoording der Vraag: of de woorden: *niet verliezen*, *arbeiden* en *loon ontvangen*, op JOANNES, en de verkondigers van het Evangelie, of op KURIA en hare kinderen, of op beiden zien? De zin schijnt ons toch zeker deze te zijn: ziet dus wel toe voor u zelve! — Laat u vooral door die Volksverleiders, welke zulke verkeerde gevoelens aangaande onzen Heer en Zaligmaker koesteren en prediken, niet bedriegen, en van de zuivere leere der waarheid (*Joan.* I: 17.) ongevoelig afbrengen. Dan toch zouden wij u vruchteloos dezelve hebben doen kennen, en er voor u geen heil van te wachten zijn. Neen! vermijd dezelve en wacht u voor die Dwaal-Leeraars zorgvuldiglijk. — Op dat gij aan de zuivere leere van CHRISTUS vast houdt, en daar bij blijvet, en wij dus in stede van te verliezen, 't geen wij gearbeid, gesticht hebben, daar van de gelukkigste uitwerking zien, en als een volkomen loon ontvangen, de schoonste belooning op onzen Evangelie-arbeid genieten mogen. Het hoofdoogmerk van dezen kleinen Zendbrief is toch zeker geweest, om voor te komen, dat die verleiders door hun goed voorkomen, geen kwaad stichten, maar KURIA met de haren zich houden zou,

bij 't geen zij van de Apostelen geleerd hadden. JOANNES had wel ten oogmerk, om binnen kort zelf over te komen, maar er blijken dringende redenen geweest te zijn, om dezen brief ter waarschuwing en voorkoming nog vooraf te zenden; zoo bezorgd was de Hoog Eerw. en lievenswaardige Apostel!

Hij wist, hoe gevaarlijk de verleiding is, wanneer men zich niet zorgvuldig tegen de bedriegers in acht neemt.

De ruimte verbiedt ons hier verder aan te wijzen, hoe vele aangename bewijzen van welbesteden tijd en vlijt, van geleerdheid en tevens van eene regt Christelijke denkwijze, deze wel bewerkte proeve bevat; daarom verklaren wij nu nog maar alleen, dat wij dezelve over 't algemeen met veel genoegen gelezen hebben, gelijk ook de achter aan geplaatste stellingen, welke eene openlijke verdediging waardig zijn.

Wij laten hierop de beschouwing volgen, van de lettervrucht des Heeren LAURMAN, daar dezelve voor meer dan zes jaren bewerkt werd, om ook als eene *Akademische proeve* het licht te zien: naardien zij in dezelfde taal geschreven is, en omdat zij ook over eenen der zoogenaamde algemeene Zendbrieven in den heiligen Bundel handelt; wij kunnen er nog bijvoegen, dat ook het hoofddoel hetzelfde is, en de bewerker zich verdienstelijk gemaakt heeft. De Eerw. LAURMAN vangt, — na eene Voorrede, waar in hij den verschuldigden dank aan vader, meesters, en begunstigers betuigt, de redenen kennen doet, waar om dit stuk niet eerder gegeven werd, en op eene nederige wijze over zijn werk spreekt — het eigenlijke werk niet ongepast aan, met kritische aanmerkingen; welke, gelijk die van den Heer RAMBONNET, allen lof ver-

verdienen, dien van naauwkeurigheid namelijk, en goed oordeel. Offchoon wij gefooyen, dat zij, wier zaak het is, om met genoegzame kennis de varianten te beftuderen en te waarderen, zulk eene opgave niet behoeven, en wel vergenoegd zouden zijn, met eene beredeneerde opgave van 's Schrijvers gevoelen, over enkele eenigzins belangrijke varianten, en anderen voorzeker dit gansche Hoofdftuk wel zullen overflaan; zijn wij echter overtuigd, dat zulk een opzettelijk onderzoek en toetfing tot in de minutiae toe, onder de leiding van bekwame meesters, aan jonge Theologanten ten fterkften is aan te prijfen; mits dat zij zelve werken, en van goede fubfidia, als vooral MILL, GRIESBACH, MATTHAEI enz. voorzien zijn, die zij vooraf moeten hebben leeren gebruiken. Ons de moeite gegeven hebbende, om het hier verzamelde en aangemerkte, van vers tot vers na te gaan, willen wij, behoudens en met herhaling van den gegevenen lof, onze gedachten over een en ander punt hier kortelijk laten volgen, met voorbijgaan dus van een aantal niets beteekenende en flechts zoo genaamde varianten.

In *vs.* 4, achten wij τοῦτο niet overtollig. Het komt hier aan op de verklaring van het *oordeel*. Even min moet hier ἀσεβεῖς weg vallen, daar dit de meening van den H. Schrijver te fterker doet gevoelen.

Vs. 5. Zien wij geene noodzakelijkheid, om τὸ δεύτερον door te ftrijken. Eerst had God hen *behouden*, *verlost* uit Egijpte, maar *daarna* enz.

Vs. 8. Moet ἐνυπνιαζόμενοι niet veranderd worden, in ἐξυπνιαζόμενοι namelijk τὴν κεφαλὴν. Het eerfte denkbeeld voegt hier zelfs be-

beter. Men lette op het onmiddellijk volgende, op

Vs. 10, en op *vs.* 4, ja op de geheele beschrijving der bedoelde liederlijke personen, en vergelijke ERASMUS, op deze plaats.

Vs. 11. Al stemt men toe, dat μισθοῦ hier niet volstrekt vereischt wordt, is het echter niet te verwerpen.

Vs. 12, zal ἄκαρπα moeten blijven. De H. Schrijvers hebben meermalen woorden op een gestapeld, en zich zelven dus ook duidelijker willen verklaren. SCHLEUSNER is bij deze gelegenheid zeer goed te regt gewezen, die het schrijven van THOMAS MAGISTER, niet blijkt verstaan te hebben.

Vs. 14. Het maakt in den grond geen verschil, of men in het slot, de omzetting van GRIESBACH volgt, of de gewone lezing, of ook eene der andere opgenoemde aanneemt. Hetzelfde moeten wij getuigen van de verschillende lezing, χρόνῳ of τῶν χρόνων, in *vs.* 18.

Schoon wij de eerste hier behouden zouden.

Vs. 19. ἑαυτοὺς kan men missen, maar ook wel laten blijven.

Vs. 22 en 23. De verschillende hier ook genoemde lezingen, getuigen duidelijk van de onderscheidene opvattingen. De zin is zeer goed ook opgegeven, zie ook VAN HAMELSVELD. De Schrijver blijkt ook wel gevoeld te hebben, dat de meeste varianten en verschillende aanhalingen en overzettingen van enkele woorden, en uitdrukkingen, zoo wel als de omzettingen, luttel waarde hebben, en dat het dus der moeite weinig beloont, ze alle in druk op te geven, en te beoordeelen; wanneer men niet opzettelijk de kritiek behandelt. Somtijds heeft LAUR-

MAN

MAN ook wel eene eigene gissing gewaagd, bij voorbeeld, op *vs.* 15, 't welk hij dus voorstelt te lezen, (wij volgen maar de gewone overzetting): *Om gerigte te houden tegen allen, en te straffen alle de Goddeloozen, wegens alle hunne werken, welke zij misdreven hebben, en van wegen alle de harde woorden welke gesproken hebben, tegen hem de zondaars, of de zondaars en goddeloozen.* — 't Geen zeker niet ongegrond is. En op *vs.* 16. heeft hij deze omzetting voorgeslagen: *Deze zijn murmureerders enz. naar hunne begeerlijkheden wandelende, verwonderende zich over de personen, om des voordeels wille, en hunne mond spreekt zeer opgeblazene dingen; maar gijlieden Geliefden* enz. Hoe zeer zonder noodzake en gezag; ziet men echter, dat dit oordeel getuigt van 's Schrijvers oplettendheid en ijver. De aanmerking, dat men de Griekſche overzetting der werken van EPHRAIM SIJRUS, niet altoos vertrouwen moet, geldt meer algemeen. Meer stippen wij nu niet aan, dan alleen, dat wij met genoegen hebben opgemerkt, des Schrijvers kennis aan de beste regels in de kritiek, waarvan ook het gebruik meermalen goed gemaakt is. Wij gaan over tot eene vlugtige beschouwing van den Commentarius, of het tweede Hoofdstuk ter verklaring dezes briefs. Bij de breedvoerige behandeling van het Griekſche werkwoord καλεῖν cum deriv. heeft LAURMAN, als hij eene plaats uit het leven van CIMON, volgens NEPOS aangehaald hebbende, schreef: *Cujus loci certe corrupti nunc non apparet medicina.* zeker zich den tijd niet gegeven, om verder na te denken: daar hij anders wel gezien zou hebben dat *convocatos*, hier zijn moet: *invocatos* i. e. haud vel non vocatos, en dat de zin duidelijk deze is: alle dagen liet zich CIMON zoo veel spijs gereed ma-

maken, dat hij in staat was, allen die hij op de markt (zonder werk en dus) zonder eten mogt zien staan, te noodigen en te onthalen. Men zie ook de tweede uitgave van N. VAN STAVEREN, bladz. 182. Over de uitdrukking van vs. 3. ὑπεύθυνοι πειρᾶσθαι had, bij deze niet korte behandeling, gelijk meermalen elders verdiende gedaan te zijn, het onmisbaar werk de Scholae van VALCKENAAR, P. II. p. 477. wel mogen zijn aangehaald, voor en boven anderen (1). Op vs. 4. vraagden wij: hoe komt de aanmerking: tegen PR. dat τινες niet met ἄνθρωποι, maar met het verder verwijderde ἀσεβεῖς moet vereenigd worden, — overeen met de gissing, dat ἀσεβεῖς hier overtollig is?

Vs. 4. is zeer goed de opvatting, welke die trouwens van VAN HAMELSVELD, en thans gelukkig van meest allen is, gevolgd en bevestigd, volgens welke opgeschreven, in den zin van beschreven, of opgeteekend genomen wordt.

χάριν wordt hier verklaard, door Doctrina Christiana, duidelijker hebben anderen, de Genadeleer. Hier wordt toch zeker, blijkens de tegenstelling, gedoeld, op het misbruik van de leere der genade, waar tegen men overal en ten allen tijde waarschuwen mag.

In het slot van dit vers, zouden wij de gewone lezing en schikking behouden, die zeer duidelijk is, en dan valt de nuttigheid der hier gemaakte aanmerking weg.

In vs. 5, vinden wij eenen weerslag door het woord ἅπαξ, meer dan eens door JUDAS opzet-

(1) Uit de addenda ad notas in part. crit. op de laatste pag. blijkt ons nu eerst, dat het II. Deel van dit belangrijk werk, den Schrijver nog niet ten dienste stond.

zettelijk gebezigd, op *vs.* 3, en zonder dus niet verkiezen te lezen: *ἐπαγωνίζεσθαι*. Zeer te regt heeft LAURMAN hier op het menschkundig gedrag van den H. Schrijver aangedacht, in dit vers op te merken.

Bij de verklaring van *vs.* 6. hadden wij liever gezien, dat opzettelijk gebruik gemaakt was, van de locus parallelus, 2 *Petr.* II: 4. dan de melding welke nu geschied is, van de hier ook, dit spreekt van zelve, afgekeurde dwaling, als of men hier ook al tot de mijthen (waarover vervolgens nader gehandeld wordt,) zijne toevlugt zou mogen nemen; welke gelukkig onder ons nimmer eenen aanmerkelijken opgang gemaakt heeft, daar men weet, dat in de oude mijthologie verscheidene sporen zijn aan te treffen, van 't geen de Goddelijke openbaring ons naar waarheid vermeldt. JUDAS blijkt hier duidelijk dezelfde redenering en denkwijze als zijn mede Apostel, schoon bij verkorting, gevolgd te zijn, en dus met de Engelen aan te vangen, en daar na te gewagen van de Steden *Sodom* en *Gomorra*. LAURMAN heeft voorts voorzigtiglijk verklaard: ik houde het hier voorkomende, voor eene ware gebeurtenis, maar die ons volstrekt onbekend is, en laat het twijfelachtig, of hij hier aan eigenlijke *Engelen* gedacht wil hebben of niet, maar zeker niet aan de verspieders van *Kanaän*.

Te regt is aangemerkt, dat *ὁμοίως vs.* 8. slaat op *ὡς*, *vs.* 7.

Over de phrasis: *ἀπέρχεσθαι ὀπίσω σαρκὸς ἑτέρας*, behoort in aanmerking te komen, 't geen de Hoogleeraar WASSENBERGH gegeven heeft, in zijne Diss. de glossis, N. T. *L.* c. p. 22.

Ter opheldering der uitdrukking, *des eeuwi-*

gen

gen vuurs, wordt wel het gevoelen van wijlen den Hoogleeraar HESSELINK, (D. I. van zijn woordenboek bladz. 200.) verworpen, die schreef: het vuur, waarmede *Sodam* en *Gomorra* gestraft werden, wordt *eeuwig* genoemd, in zoo verre het niet ophield, of uitgebluscht werd, voor dat die Steden geheel door de vlammen verteerd waren; maar voorgeslagen, om door het *eeuwige*, het hemelsche vuur te verstaan, dat is de blikfem. Eene gissing, waar toe ook C. F. BAHRDT reeds aanleiding gegeven heeft, maar die met het hier gebezigde *praesens* niet zoo gemakkelijk te vereenigen is, verdient, zoo wel als het geen voorgeslagen, is in de annotationes in h. l. van HAMMOND en CLERICUS, nader getoetst te worden. Ons bevalt ze niet, en wel om meer dan eene reden, welke wij, om niet breedvoeriger te worden, nu niet kunnen opgeven.

In *vs.* 8, heeft LAURMAN zeer juist de opklimming doen opmerken, in *het verwerpen van de heerschappij*, en het *lasteren der heerlijkheden*, offchoon hij κυριότης en δόξαι hier voor sijnonijma houdt.

Over het zoo bekende negende vers, waar over zoo dikwijls getwist is, opzettelijk willende handelen, heeft LAURMAN eerst zijne aanmerkingen, over de woorden gegeven, en vervolgens de geschiedenis van de onderscheiden opvattingen dezer moeijelijke plaats, kortelijk opgegeven, te regt onderscheidende tusschen de letterlijke of historische, zinnebeeldige of allegorische en mijthische of fabelachtige, welke dan ook weder onderling zeer verschillen. Na het een en ander hier over te hebben medegedeeld, verklaart hij als zijn gevoelen, 1.) dat dit vers geene verbetering behoeft; 2.) dat

JUDAS eene geschiedenis aanhaalt, en geene mijthe bijbrengt; 3.) dat hij niet de gansche gebeurtenis, maar slechts een stuk daarvan vermeldt, en wij niet weten welke, en uit welke bron, 4.) dat evenwel het oogmerk duidelijk blijkt: JUDAS raadt de zachtzinnigheid aan, maar zoo, dat te gelijk blijkt, hoe aangenaam Gode de gehoorzaamheid is aan de Overigheden; — 5.) dat het bij deze onze onkunde van de geschiedenis, en de bron waar uit dezelve geschept is, offschoon wij dan ook het oogmerk, bezeffen, geenzins te verwonderen is, dat hij hier niet meer heeft bij te voegen, wat ook anderen gezegd hebben, 6.) dat het dus beter is, zoo wij niet willen toegeven aan onzekere spelingen en gissingen van het vernuft, te berusten in het voortreffelijk gevoelen, door den beroemden Hoogleeraar HERINGA onlangs voorgedragen, in zijne Prijsverhandeling over de Engelen, te vinden in de werken van het Haagsche Genootschap, achter aan in eene noot ook hier geplaatst. Schoon niet in alles dat gevoelen, met het hier boven als het zijne opgegevene, schijnt over een te komen, verschilt het in de hoofdzaak er niet veel van. 't Meest is ons als nog bevallen, de aanteekening van Prof. VAN HAMELSVELD op deze plaats, vergeleken met 't geen door wijlen dien Hoogleeraar is bijgebragt, onder 2 *Petr.* II: 11. Het doel (en daar aan ligt ons hier allen vooral en eigenlijk gelegen) is zoo duidelijk als het behoeft, om namelijk, het slechte, ongemanierde, verfoeijelijke en bespotting zoo wel als verachtingwaardige van de handelwijze der bedoelde personen te gevoelen, en wij zien er bij gevolg uit, waar voor wij ons vooral allerzorgvuldigst te wachten hebben.

In de aanmerkingen ter opheldering van *vs.* 10.

is de tegenstelling, en de kracht daar van hier duidelijk opgegeven.

Bij de behandeling van *vs.* 11., is natuurlijk het oordeel over BILEAM ongunstig uitgevallen; evenwel gelooven wij, dat de wensch van dien bijzonderen man, volgens *Num.* XXIII: 10, en zijne herhaalde verklaring, zie *Num.* XXII: 18. vergel. met *Hoofdst.* XXIV: 13. bij de beoordeeling van dezen mensch, ook in aanmerking behoort te komen. Hij was winzuchtig en geldgierig, dat deed hem zondigen, en veroorzaakte hem de grootste onheilen. Dit is het derde, waar op de H. Schrijver hier hechten doet, verder behoeven wij dit dus ook niet te trekken. Dat hij, uit zucht naar winst, de Israëliten niet vloeken maar zegenen *wilde*, leert althans de geschiedenis geheel niet. Zou niet de ergste trek in zijn karakter, of liever het eigenlijk slechte van zijne handelwijze, moeten gezocht worden, in den verleidelijken raad, naar *Num.* XXXIII: 16. vervolgens door BILEAM gegeven, ten nadeele van *Israël?*

Niet zonder grond en aanmerkelijke waarschijnlijkheid, verklaart LAURMAN σπιλάδες in *vs.* 12, door schuilende, *verborgene rotsen*, en verstaat er menschen door, die onder den schijn van vriendschap in de maatschappij der Christenen ingeslopen, alles beroeren en allergevaarlijkst zijn. Er is echter nog al iets tegen aan te merken. δὶς ἀποθανόντα zal niet *tweemaal* hier, maar *zeker* en *geheel* gestorvene aanduiden.

Vs. 14. Zonder te durven beslissen, houdt LAURMAN het echter voor waarschijnlijker, dat ENOCH al, maar zacht, zal gestorven zijn. In den stijl van *vs.* 14 en 15, vindt LAURMAN een niet te verwerpen bewijs, dat hier eene

eigenlijke aanhaling, en wel eene Griekfche overzetting uit het Hebreeuwsch oorfpronkelijke van ENOCH voorkomt.

Offchoon men de verklaring van θαυμάζειν πρόσωπα, hier gegeven, voor gegrond erkent, volgt toch niet, dat men door πρόσωπα, niet aan rijke en aanzienlijke menfchen zou moeten denken. Het aannemen van perfonen, ὠφελείας χάριν, noodzaakt ons veeleer, om dit al te doen. *Vs.* 20 en 21, gelooft LAURMAN, dat men ἑαυτοὺς, niet in den zin van *u zelve*, maar door *elkanderen* verklaren moet. Maar men behoeft ook de eerfte opvatting niet uit het oog te verliezen; 't geen zij toch onderling doen moesten, hadden en hebben de Christenen elk ook voor zich zelven te verrigten in dezen. Jammer is het, dat de onzen, in de gewone Nederduitfche vertaling, ftrijdig met den oorfpronkelijken tekst, hier, in plaats van de participia te behouden, afzonderlijke opwekkingen JUDAS in de pen gegeven hebben. De vermaning is: *bewaart u zelve in de liefde Gods*, en het antwoord, op de vraag hoe? dit: door te bouwen op uw allerheiligst geloof, door te bidden in den H. Geest. Met welke vooruitzigten? of wat moest hen hier toe te meer bewegen? Antwoord: hun eigen wezenlijk geluk: *Verwachtende alzoo de barmhartigheid enz.* Dit had hier wel mogen opgemerkt zijn, wij hoorden zelve wel eens van den predikftoel, dit geheel uit het oog verliezen, bij eene afzonderlijke behandeling, van *vs.* 20, geheel ftrijdig met de bedoeling van den H. Schrijver.

Het μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα, verklaren wij liefst, als door JUDAS hier regtijdig geplaatst, om te doen opmerken, hoe voor- en omzigtig men zijn

 moet,

moet, in de behandeling van zedelooze menschen, op dat men, terwijl men hen zoekt te behouden, (en als uit het vuur te grijpen, 't welk wanneer men zich zelven niet branden wil, met voorzigtigheid geschieden moet,) zich zelven niet besmette.

Dat σωτὴρ, gelijk LAURMAN op *vs.* 25 te regt heeft aangeteekend, niet alleen van CHRISTUS, maar ook van God, wel gebezigd wordt, geschiedt in navolging van het O. T., waar in God, bij voorbeeld, bij JESAÏA meermalen voorkomt, als de Heiland, de Verlosser *Israëls*.

De Schrijver heeft, dit kunnen wij in 't gemeen zeggen, in dezen zoo genoemden Commentarius, geene gemeene kunde aan den dag gelegd, — van zijne adverfaria, van het gesuppediteerde, en van 't geen door anderen reeds was aangeteekend, een zoodanig gebruik gemaakt, dat hij allen lof verdient, en alle blijken gegeven, dat hij geleerd heeft, de H. Schriften des N. Testaments, met naauwkeurigheid en oordeel te behandelen en te verklaren. Lastig is het voor den lezer, dat nog achter aan eene verzameling van aanteekeningen gevonden wordt, en dus aanteekeningen op aanteekeningen, welke men telkens wel dient na te slaan.

Hier op volgt nog eene afdeeling, over de bron waar uit Apostel (zoo leest men er boven) JUDAS geschept heeft; waar in eerst gehandeld wordt, over de door JUDAS zelven aangewezene bronnen, en vervolgens over die welke van anderen opgenoemd zijn. Eerst dus over het O. Testament, de woorden die van de Apostelen voorzegd zijn, en de Godspraak van ENOCH, en daarna over de mijthen, Zoroastrische of de *Apokrijphe* boeken, den tweeden brief van PETRUS, en de brieven van PAULUS, en aan de *Hebreen*. De mijthen, en over-

overleveringen worden hier verworpen, ook het gebruik van de *Apokrijphe* boeken; maar als waarschijnlijk aangenomen, dat JUDAS, gelijk hij van het O. Testament, en van het geen door de Apostelen geleerd is, gebruik maakte, ook zich bediend heeft, van een in zijnen tijd, en ook door hem voor echt erkend boek van ENOCH, dat al vroeg verloren zal zijn geraakt.

Het onderzoek, naar en over de waarde van de voor echt en oud wel uitgegevene fragmenten, boek en boeken zelfs van ENOCH, waar over ook in lateren tijd, vooral na de berigten van J. BRUCE zoo ijverig gedisputeerd is, is hier, met aanwijzing van de fouten, zeer goed geschied, en dus aangewezen: dat althans JUDAS geen gebruik gemaakt heeft, van een werk, dat bij de uitwendige ook alle inwendige bewijzen draagt, van niet echt maar van lateren datum te zijn.

Naauwkeurig is de vergelijking hier verder gegeven, van 't geen waar in PETRUS en JUDAS overeenkomen en onderscheiden zijn, ten aanzien van woorden, uitdrukkingen, beelden, volzinnen, en behandeling; terwijl tot slot dezer afdeeling bewijs gegeven wordt, dat men waarlijk met geen meer grond zeggen kan, dat JUDAS, PAULUS, en den Schrijver van den brief aan den *Hebreen*, heeft nagevolgd, dan dat hij het boek der wijsheid tot dat einde zou gebezigd hebben.

De laatste Afdeeling, beschouwt de schrijfwijze van JUDAS, en doet het kenmerkende en meer dan dagelijksche daar van goed kennen, in uitvinding, schikking en uitvoering, zoo dat niemand den H. Schrijver den naam van verstandig zal kunnen weigeren. Is JUDAS, gelijk hier als niet onwaarschijnlijk is opgegeven, een Visscher

van beroep geweest, dan zal men te meer nog moeten erkennen, dat hij eenen zeer aanmerkelijken trap van beschaving bereikt had, en den man bewonderen, die zoo voortreffelijk wist te schrijven.

Het tweede Stukje, over den natuurlijken oorsprong, de gelegenheid en de merkwaardige overeenkomst met den tweeden van PETRUS, van dezen kleinen Zendbrief, hebben wij nog te verwachten, en zien wij gaarne te gemoet; hopende dat dan nog eens *vs.* 9, nader met *Zach.* III. en den tweede Brief van *Petr.* II: 11. zal vergeleken worden (1).

Uit achting voor wijlen den waardigen, zeer geleerden en verdienstelijken GREVE, hopen wij, dat de Eerw. LAURMAN, zijn voornemen op bladz, 212. gemeld, naar wensch ten uitvoer zal kunnen brengen. Het ontbreke dezen jongen geleerde, wiens zedigheid in de Voorrede tot eere verstrekt, aan geene aanmoediging, om verder voort te werken! — Wij stemmen derhalve gaarne in met den wensch, voorkomende in het slot van het Latijnsche vers, door den Eerw. NAUTA, Pred. te *Edens*, den Schrijver, voor deze uitgave, vriendelijk en voor hem vereerend gezonden: waar in wij een zeer aangenaam bewijs hebben opgemerkt, dat de klimmende jaren, in dezen meer bekwamen dan bekenden Leeraar, den dichtgeest nog gansch niet hebben uitgebluscht.

(1) Wanneer wij iets zien, moet daaruit toch deze plaats opgehelderd, en kan zij ook beter verstaan worden.

HAND-

HANDLEIDING *omtrent de Leerredenen over de Lijdensgeschiedenis des Heilands, jaarlijks te houden in de Hervormde Christelijke Gemeenten, bijzonder ten platten Lande.* Door A. DE KONING, *Pred. te* Sliedrecht. *Te* Dordrecht, *bij* J. de Vos *en* Comp., 1818. *XII en* 96 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 14 —

Dit Boekje is als een voorlooper aan te merken, van een uitvoeriger Opstel, *Over 's Heilands Lijdensgeschiedenis, tot stichting en oefening van den Christen.* De Eerw. Schrijver, die zelf met dit werkje weinig op schijnt te hebben, daar hij het een *onbeduidend geschrijf* heeft gelieven te noemen, beijvert zich hier, om zijnen Ambtgenooten ten platten Lande, te doen zien, hoe zij, naar zijn oordeel, voegzaam in elk jaar de gansche Lijdensgeschiedenis, of wel een geheel van deze voor alle Christenen zoo belangrijke als dierbare gebeurtenis, behandelen kunnen, en dat wel niet alleen op hunne eigene Standplaatsen, maar ook in de onvervulde Gemeenten. Hij houdt het, namelijk, voor zeer verkeerd, wanneer men elk jaar, slechts een gedeelte afhandelt, welke orde men dan ook volge, en hoe zeer men ook de verscheidenheid in acht neme; maar denkt er niet aan, dat de verstandige Leeraar, althans grootendeels, al dat nadeelige voorkomt, door in de eerste Leerrede, eenige weinige weken voor Paschen, een kort algemeen overzigt te geven; noch schijnt zich te hebben voorgesteld, dat men het goed gebruik ook algemeen zou kunnen maken, om den Zondag voor den gezegden Feesttijd het H. Avondmaal te vieren. Schoon in

in dezen niet gelijk denkende, met den Eerw. KONING, laten wij echter gaarne eenen ander dezelfde vrijheid, welke wij voor ons begeeren. Voor hen die dit noodig hebben, heeft hij nuttige wenken gegeven, en men kan nu, naar de hier voorgestelde opgave, elk Jaar acht en *twintig*, twintig, veertien, elf en zevenmaal over het lijden prediken, naar men dit beter vindt, men ziet daartoe hier wel twaalf verdeelingen aangeprezen.

De Teksten zijn hier niet alleen aangewezen, maar ook vooraf uitgedrukt, en wel zoo als men ze, naar des Schrijvers meening, opvatten moet. Hoe zeer nu, op het een en andere al vrij veel valt aan te merken, en wat betreft de schikking, en wat aangaat de *verklaring* van verscheidene uitdrukkingen, *voor iemand die* de zaken kundig is; zal men toch ook *hier* zien, dat de Schrijver zich moeite gegeven heeft, en veel wat hier voorkomt wel opgevat, en in het regte licht voorgesteld heeft.

Daar hier toch zoo veel onderscheidene manieren worden opgegeven, om de teksten zoo te kiezen, dat men in elk jaar den geheelen *cursus* afdoe, verwondert het ons, dat er ook niet aan gedacht is, om daartoe voor te slaan, Jaar om Jaar, nu eens den leiddraad van MATTHÆUS, dan dien van MARKUS, vervolgens het verhaal van LUKAS, en om het vierde Jaar dat van JOANNES te volgen.

De hoofdzaak worde maar niet, bij het volgen van het goede gebruik der Ouden, uit het oog verloren, men zorge vooral voor de noodige verscheidenheid, behandele de bijzonderheden zoo veel mogelijk menschkundig, ernstig en hartelijk, en zie toe van de Leerredenen, over zoo vele belangrijke stoffen, niet in enkel zedekundige redevoeringen te veranderen! Het

is ook hier: *Variis modis bene fit.* Alles komt hier aan, op de bekwaamheid en goede denkwijze van den Leeraar. Ondertusschen is ons elke goede bijdrage, welke dient, om het nuttig prediken over de Lijdensteksten, te bevorderen, welkom; al gelooft men ook, dat het daar toe in onzen *tijd niet ontbreekt*, en hoe zeer wij ons overtuigd houden, dat ieder uit zijne eigene oogen zien, en zijn eigen plan maken, bewerken en volgen moet.

BRIEVEN over den Kaukasus *en* Georgie, *en verslag van eene Reis in* Perzie *in* 1812. *Uit het Fransch oorspronkelijke der Reizigers zelve, den Heer* W. VAN FREIJGANG *en deszelfs Echtgenoote. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1817. *VIII en* 340 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3: 12: —

Dit Boekdeel is van eenen Vader en eene Moeder, en bestaat uit twee Stukken, het eerste door Mevrouw, en het tweede door Mijnheer FREIJGANG geschreven. Beide deze papieren kinderen, zijn als de aangename vruchten aan te merken, van een reisje door den kundigen man, en de talentvolle vrouw, met derzelver twee nog zeer kleine kindertjes, in de jaren 1811 en 1812 gedaan, uit het midden van *Rusland*, over den *Kaukasus* (als de muur tusschen *Europa* en *Azie* aan te merken,) tot aan *Tiflis* de Hoofdstad van *Georgie*, en vervolgens, evenwel het laatste alleen, van de voortzetting der Reis naar *Tauris* in het hart van *Perzie*; werwaarts de aanzienlijke man (1) door den Grooten

(1) De Vertaler heeft bij eene aanteekening herinnerd, dat

ten ALEXANDER belast was, met de vereerende taak, om als Afgezant van wegen het Rusfische Hof den Vrede met dat van *Perzie* te bewerken, waarheen zijne vrouw hem echter niet vergezelde, die van *Tiflis* te rug keerde. Het eerste en grootste gedeelte dezes werks, is vervat in twee en zestig nu meer dan min uitvoerige brieven, waarvan de eerste is gedagteekend *Waldäi* (tusschen *Petersburg* en *Moskou*) 1 September 1811. en de twee en zestigste: *Moskow*, 16 Jan. 1813.

Deze brieven zijn van eenen gemengden inhoud, laten zich aangenaam lezen, en leveren schoone bewijzen op, van de bekwaamheid en bevalligheid van derzelver Schrijfster, en nemen den lezer zoo voor haar in, dat men zich gedurig opgewekt gevoelt, om hare letteren andermaal te lezen. Zij weet de aandacht te boeijen, de aandoeningen op te wekken, de belangstelling te vermeerderen, en ongevoelig de kennis te doen toenemen, aangaande de landen, plaatsen en omstandigheden, waar van men tot nog toe zoo weinig gelegenheid had, nader onderrigt te worden, en die, door de groote gebeurtenissen in de laatste jaren, niet weinig in eene meer algemeene belangstelling zijn toegenomen. Zij toont veel te weten, zeer goed waar te nemen, en het vermogen te bezitten, om daar door evenwel niet lastig te worden; maar

dat W. VAN FREIJGANG is Rusfisch-Keizerlijk Hofraad, in dezen oogenblik (1817), Gezantschaps-Secretaris, bij Z. M. den Koning der Nederlanden, Ridder der Orden van *St. Anna* en van *St. Wladimir*, Dokter in de Wijsbegeerte, Lid van de Göttingsche Maatschappij der Wetenschappen, en van andere Geleerde Genootschappen, en Schrijver van meer dan één geleerd Werk, dat vroeger is uitgegeven. Ons Vaderland heeft dus het genoegen van dezen verdienstelijken man, en met hem zijne voortreffelijke Gade, FREDERIKA VAN KUDSJAFFSKIJ, thans zelven te huisvesten.

maar in tegendeel te meer voor zich te doen innemen, en blijft altoos de lievenswaardige vrouw. Voorwaar eene niet geringe loftuiting, welke zij in vollen nadruk blijkt te verdienen. Zij gevoelt als eene teedere vrouw en moeder, en doet ons bij het sterven van haar kindje met haar weenen. Van de geschiedenis, vooral van de latere, heeft zij een verstandig gebruik gemaakt, en er zulke brokken en uittreksels bij gelegenheid uit overgenomen, welke den lezer te beter in staat stellen, om in de gedachten met haar nuttig te doen reizen, en de gebergten, rivieren, wegen, steden, volken en stammen, met een geoefend oog te beschouwen. Hare tusschen in gevlochten aanmerkingen, ook over den Godsdienst en den Bijbel, zoo wel als over den handel, zijn doorgaans zeer gepast, leveren bewijs op van haar schrander doorzigt, en doen haar verstand en hart eere aan. De stijl is die van eene zeer beschaafde vrouw, natuurlijk, zacht vloeijende, innemend, en somtijds ook een weinig verheven. Men gevoelt smart, bij het einde van den laatsten brief, uit *Moskow*, om dat men aan het einde is, en kan niet nalaten, dien van 5 September 1811, uit dezelfde merkwaardige Stad geschreven, daar mede nog eenmaal te vergelijken. Daar onze Lezers zeker naar eene beschrijving van het vreesselijk gebergte den *Kaukasus* geheeten, niet 't minst verlangende zullen zijn, bepalen wij ons tot dit verhaal, in den dertienden brief voorkomende:

„ Ik heb u zoo dikwijls van den *Kaukasus* gesproken, dat het welvoegelijk is u met denzelven in nadere kennis te brengen. De kundigheden, die ik u ga mededeelen, heb ik ontvangen van onzen goeden ouden Kommandant, die het land en zijne inwoners zeer wel kent."

„ Tus-

„Tusschen de Zwarte en *Kaspische* zeeën ligt de *Kaukasus*, welks bewoners onbekend gebleven zijn tot aan de regering der onsterfelijke KATHARINA II, die bevel gaf denzelven te verkennen. Te midden dezer *Alpen* bevindt zich een ander *Zwitserland*, maar welks kultuur nog slechts op den eersten graad van ontwikkeling staat. GULDENSTÄDT en REINEGGS, die dit belangrijk land doorreisd hebben, hebben daarvan eene Natuurkundige, Aardrijks- en Staatkundige beschrijving gegeven."

„De breedte van dezen langen bergketen, is op alle punten niet dezelfde. Van *Mosdok* tot *Tiflis* is dezelve van 282 *wersten*. Daar, waar het gebergte in dezelfde rigting doorstroomd wordt, ten noorden door den *Terek* en ten zuiden door de *Aragua*, is de breedte van *Balta* tot *Mshet* slechts van 112 *wersten*."

„De vallei, oudtijds zoo bekend onder den naam van *Porta Cumana*, heeft eene uitgestrektheid van 175 *wersten*."

„De hoogte dezer bergen met juistheid te bepalen, is schier onmogelijk. De meeste hunner spitsen verheffen zich tot in de wolken. De bergstroomen, steilten en sneeuwvallen, maken dit gebergte dikwijls ontoegankelijk. De voornaamste hoogten er van zijn eeuwige ijsbergen, of volstrekt onbewassene graniet-rotsen. De overigen hebben, om zoo te spreken, verscheidene trappen: de voet is met bosschen overdekt, het middden is van allen groei ontbloot, en de top is gewoonlijk in sneeuw of ijs bedolven."

„Voor het overige verspreiden zich deze gebergten in alle rigtingen. Op de minder verhevene, welke van leijstof zijn, vertoont zich reeds eenige groei, en men ziet er berken, pijnboomen, jeneverbessenboomen, en andere *Alp*-plan-

planten. Hier op volgt eene andere reeks van kalkaardige bergen, welke bedekt zijn met een krachtig gewas. Deze rei van hooge gebergten is niet meer dan 7 *wersten* lang."

„ De *Kaukasus* is de groote zamelplaats van een aantal rivieren, die naar alle kanten zich henen rigten."

„ Deze bergen hebben ertsen, waarvan de meesten echter weinig bekend zijn; maar, gelijk de rijke vrek, wiens eenige ellendige verdienste bestaat in het goud dat hij bezit, hebben deze mijngroeven, zonder aarde en gewas, geene andere waarde, dan in de schatten, die zij verbergen."

„ Alleen de lagere bergen en de valleijen van den *Kaukasus*, zijn voor bebouwing vatbaar. De topbewoners leven er alleen van hun vee en van de jagt."

„ Volgens naauwkeurige berigten verzekert men, dat de *Kaukasus* bewoond is door bijkans een millioen menschen, in staat om de wapenen te voeren, het geen, zoo men er de vrouwen en kinderen bij rekent, eene zeer groote bevolking uitmaakt."

„ Dit volk is verdeeld in een aantal stammen, die onderscheidene talen spreken, en in zeden verschillen; hun doorgaand karakter nogtans is de zucht tot onafhankelijkheid, dapperheid, smaak voor den wapenhandel, eene neiging tot rooverij, en eindelijk hun meer of min wilde staat."

„ De noodzakelijkheid om steeds op zelfverdediging bedacht te zijn, heeft hunne aangeboren' neiging tot het gebruik der wapenen versterkt; doch de moed des bewoners van den *Kaukasus*, ontstaat tevens uit zijne woeste geaardheid. Hij valt aan met woede, biedt dol-

zin-

zinnigen wederstand, en wreekt zich met wreedaardigheid."

„Lui van natuur, is de struikrooverij zijn geliefkoosd ambacht, en dikwijls zijn eenig bestaanmiddel. Van al de hartstogten, aan welken hij zich overgeeft, heeft de wraak op hem het grootste vermogen. Indien hij dezelve vóór zijn' dood niet heeft kunnen voldoen, dan laat hij die zijnen kinderen na."

„Ligt bekoord door de hoop op winst, volgt hij zijn opperhoofd bij de eerste zamenroeping; met hem en gelijk deze, trotseert hij alle gevaren; maar wanneer hij geenerlei voordeel vooruitziet, verlaat hij denzelven even vaardig als hij zich bij hem gevoegd had."

„Altoos omzwervende, onzeker van zijn eigen bestaan, kent noch waardeert hij de aangenaamheden van het huislijk leven. Onafhankelijk van geest en hart tevens, verbindt de liefde hem niet aan zijne vrouw en kinderen; hij beschouwt die, even gelijk zijne kudde, als een deel zijner eigendommen. Van daar, dat hij zich niet alleen vreemd betoont van wetten en godsdienst, maar ook de natuur zelve schijnt te miskennen. Ook vervangt hem, zoodra de ouderdom hem de wapenen doet nederleggen, zijn oudste zoon, en van dien tijd af houdt de grijsaard op de voornaamste persoon te zijn, hij verwijdert zich, en bewoont het donkerste gedeelte van het huis, zonder de achting en verkleefdheid van iemand te genieten. Hij wacht zijnen dood af met eene koudvochtigheid, die bewondering zou verdienen, indien dezelve niet een uitwerksel ware van zijne onbeschaafdheid."

„Men onderscheidt vijf tijdperken, waarin de bevolking van den *Kaukasus* met nieuwe horden vermeerderd is geworden."

„De

„ De *Lesghiers*, de *Ghijsars* of *Ghasrazin*, de *Mongollen*, de *Arabieren*, en eindelijk de *Tartaren*, geleid door DCHINGIS-KHAN [TCHENGIS-KAN], TIMURLAN [TAMERLAN] en BATIS, hebben achtervolgelijk het hunne bijgedragen, ter meerdere bevolking dezer landstreken."

„ Al de bewoners van den *Kaukasus*, zijn of *Mohammedanen* of afgodendienaars; de Christenen onder hen maken slechts een gering getal uit. TAMAR, de Prinses van *Georgië*, had bij de meesten dezer horden den Christen-godsdienst ingevoerd, maar sedert eeuwen is deze door den *Mahommedaanschen* vervangen. Nog heden ziet men de bouwvallen der kerken, die TAMAR had doen stichten. Ondertusschen hebben zij van het Christendom den Paaschvasten overbehouden, welken zij vrij streng waarnemen, en het Paaschfeest is hun zoo heilig, dat gedurende hetzelve hunne wraak zelfs wordt opgeschort."

„ De *Tchetzensers* zijn de meesters in de kunst van rooven. Zij hebben geen mededogen, zelf met hunne eigen landgenoten. Een *Tchetzenser*, die een' anderen verslaat, plundert hem uit en doodt hem, terwijl hij, eenen Christen overmeesterende, hem eerst uitplundert, en hem dan bewaart, om een losgeld van hem te ontvangen."

„ In weerwil der aanhoudende rooverij, het gewoon bedrijf des *Tchetzensers*, is zijne woning niet meer dan een hol, ontbloot van alle gemak. Zijn leger is een stuk dierenhuid ter zijde van den haard. Hij voedt zich met een grof, half gebakken brood, door hem zelven bereid. Dit nog rookend brood en een stuk half gaar vleesch, benevens den brandewijn, dien hij zeer bemint, maakt zijne kostbaarste maaltijden uit. Zoo lang zijn geroofde voorraad duurt, blijft hij ledig gaan, en verlaat zijn

wer-

werkeloos leven niet, dan om zich een' nieuwen te verschaffen."

„De *Tchetzensers* bemoeijen zich weinig met den landbouw; zij bouwen enkel een weinig garst, koren, tabak en uijens. De vrouwen bemoeijen zich met de huishouding; de mannen weten van niets dan van de jagt, den roof, of de ledigheid. Zij hebben eene middelbare lengte, maar zijn zeer sterk en stout. Gedienstig uit vrees of wantrouwen, zijn zij het vooral omtrent rijken of vreemdelingen, uit hoop op eenig voordeel. Hunne wapens zijn een geweer, een ponjaard en een sabel, somtijds ook een piek [lans] en een schild."

„Nooit verlaat de *Tchetzenser* ongewapend zijn huis, al ware het slechts met een *stok*, aan welks einde een ijzeren bal geplaatst is met drie driekantige punten. Dit moordtuig noemen zij *toppus*."

„De *Assétiniers* [*Osséten*] onderscheiden zich weinig van de *Tchetzensers*. Zij bedienen zich ook van pijl en boog; doch het schietgeweer is hun gewone wapen."

„Zij zijn groote zwetsers en twistzoekers. Zonder ophouden elkander met het geweer, ponjaard of pijl, bedreigende, vergenoegen zij zich gewoonlijk met groot gedruis te maken, en verzoenen zich geredelijk, vooral wanneer een derde ter verzoening tusschen beiden treedt met een glas brandewijn, of eene soort van krachtig bier, het welk zij weten te bereiden."

„Hunne huizen zijn meestal omgeven van een muur of met palissaden, waar op paardenkoppen en andere beenderen prijken."

„Wanneer een *Ossaat* komt te sterven, heft zijne weduwe een geschrei aan, rukt zich de haren uit, en slaat zich hoofd en borst aan het bloeden; doch deze wanhoop ontstaat dik-

wijls

wijls alleen uit de onmogelijkheid van te hertrouwen. Elken oogenblik wil zij zich zelven met een mes of steen ombrengen, zich verdrinken of van de steilte eener rots werpen; dan, zij wordt altoos daarin gestuit door de genen, die haar omringen, en welke gedurende de drie eerste rouwdagen haar nimmer verlaten. Drie volgende dagen worden besteed om haar te troosten, op hare kosten te eten en te drinken, en zich onledig te houden met den lof des overledenen, die echter gewoonlijk weldra vergeten is."

„ Bij de *Osséten* ziet men op de hoogten ook de puinen der kerken, die de *Georgische* Prinses TAMAR er had laten bouwen, en die bij de invoering van het *Mohammedanendom* zijn verlaten geworden."

„ De geest van wraakzucht is bij dit volk niet minder, dan bij de andere volken van den *Kaukasus*. De uitwerkselen van dezen wreeden hartstogt, worden somtijds door middel van geschenken wederhouden, doch men blijft er altijd door bedreigd. Menigwerf bevindt de geen, die van wraaklust gloeit, zich in gezelschap met zijn toekomend slagtoffer; hij loert op het tijdstip, dat hij hem den dolk in het hart zal kunnen dringen. Zijn partij is aanhoudend op zijne hoede; ondertusschen leven zij schijnbaar in de beste verstandhouding. Er verloopen vaak twintig jaren, eer de dorst naar wraak heeft kunnen verzadigd worden, en indien de geen, die onder de slagen des beleedigden vallen moest, natuurlijk komt te sterven, gaat de wraak over op den zoon of naasten bloedverwant des beleedigers (*)."

De

(*) „ Een algemeen *Oostersch* beginsel; als de Wetten van MOZES." DE VERTALER.

De Heer van FREIJGANG, vangt zijne beschrijving aan van *Tiflis*, van waar hij, (na van zijne Echtgenoote afscheid genomen te hebben, die van daar terug keerde, maar vervolgens, na eene afwezigheid van twee maanden, hem te *Mosdok* weder met hare tegenwoordigheid verrukte,) den 28 April 1812, verzeld van eenen tolk en van een aantal *Kozakken*, de reis naar *Perzië* aannam. Schoon te *Georgiewsk* in October 1812, door eene jammerlijke dieverij, vele ook van zijne reis-aanteekeningen verloren hebbende, was hij evenwel, vooral door zijn goed herinnerings vermogen in staat, het berigt, waarbij wij hier den Lezer te bepalen hebben, op te maken, en toont daardoor allerduidelijkst geen gewoon reiziger te zijn. De memorie echter aan zijne vrouw uit *Perzie*, volgens den zes en veertigsten Brief, gezonden, en waarvan zij een afschrift gemaakt en verzonden had, zal ook nog wel eenigzins hare diensten bewezen hebben; voorts heeft hij zich ook van eenige plaatsen uit andere reisbeschrijvingen over *Perzie* bediend, en alleen willen leveren, 't geen dat de hoogste mate van zekerheid heeft. Op geene zijner reizen, in *Duitschland*, *Frankrijk*, of *Turkije*, verklaart hij dat levendig verlangen gevoed te hebben, naar nieuwe voorwerpen, als op deze reis naar *Perzie*; iets waar over men zich minder verwonderen zal, als men in aanmerking neemt, wanneer en met welke zending hij derwaarts vertrok, en wat men van dat schoone maar verwaarloosde Land weet. Zijne reis is, gelijk men, in het achter aan geplaatste kaartje, duidelijk aangestipt zien kan, gegaan van *Armenie*, over *Usumlar*, *Erivan*, *Duili* en *Gargari* tot *Tauris*, waar hij den 14den Mei zijne intrede deed. De beschrijving daar van is niet dor en vervelend, maar onder-

hou-

kend en geschikt, om ons met de *Perzen*, ...al, van den tegenwoordigen tijd, (hoewel oude geschiedenis ook niet vergeten is,) hunne geaardheid, levenswijze, manieren, ...ringsform, Godsdienstige en andere gebrui-, met het luchtgestel, schoonheden, gebreken de voortbrengselen van hun land, en hunne Politieke betrekkingen, bijzonder ten ...zien van *Rusland*, eenigzins nader bekend te ...ken. Ook met opzigt tot den handel, vinden hier het een en andere opgeteekend, waar de berigten van den man met die der vrouw ...er overeenkomen, en die stof tot gevolg...kkingen opleveren; schoon wij met den Hol...ndschen Vertaler juist niet zeggen kunnen, dat ...j hier zulke *diepe* inzigten leeren vormen in ...t doorluchtig verschiet, dat zich langs den ...eg van *Georgie* en *Perzie* opdoet, voor *Rus...nds*, en alzoo voor geheel *Europa's* toekomstige handels-gemeenschap met de Oostersche we...eld, buiten den weg des Atlantischen Oceaans ...m. Ons is het in tegendeel, uit de lectuur van dit aangenaam boekgeschenk, vooral van den Heer van FREIJGANG, nog meer gebleken, dat men hier vooreerst althans nog niet veel schoons van te verwachten heeft.

Achter aan is nog gepaard, een beknopt overzigt der geschiedenis van *Perzie*, sedert de regering van NADIR-SHAH, 't welk geenszins het minst belangrijke in dit boekdeel is, maar waar in men ook waarlijk wel den uitroep van den edel denkenden reiziger regtvaardigen kan: *Men zou soms gelooven, dat onze aardbol door dui...velen bewoond is, en dat derzelfs Jaarboeken die der hel zijn.* Ach, kon men dit maar alleen, ten aanzien van een gedeelte van *Asie*, zeggen! Na deze beschouwing zal het bijna niet noodig zijn, tot slot aan te merken, dat wij zeer gun...

 stig

tig denken, over de waarde van dit boekwerk, en den Overzetter en den Uitgever danken, voor deze Hollandsche uitgave, die zeer wel uitgevoerd, en met kleine aanteekeningen hier en daar onder aan vermeerderd is. Het kaartje, hoe duidelijk en naauwkeurig ook, hadden wij wel wat vollediger gewenscht. Een aantal namen, zoekt men er te vergeefs op. Wij wenschen dit boek vele lezers toe, en houden ons verzekerd, dat men er niet zonder nut en genoegen gebruik van zal maken.

De vijf en vijftigste is vooral een regt moederlijke brief, eene schoone vrucht, van een bloedend vrouwelijk hart.

KOPIJEN uit de Groote Menschengalerij. Naar het Hoogduitsch.

Hominem - pagina nostra sapit.

Te Leeuwarden, *bij* Steenbergen van Goor, 314 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2: 16: —

Onder dezen uitlokkenden titel, waaromtrent wij de regtvaardiging van den Uitgever willen laten gelden, ontvangt het Hollandsch Publiek, vier Romaneske verhalen. Het eerste en derde, vervaardigd van den Deenschen Hoogleeraar KNUD LIJNE RAHBEEK, en het tweede en vierde van wijlen den Hofraad W. G. BECKER; welke door meer dergelijke gevolgd zullen worden, wanneer het debiet aan den wensch van den Uitgever beantwoordt.

Het eerste verhaal heet: ADOLF VAN N***. is vrij lang en levendig, roert de Staatkunde, Hofkabalen, Minnehandel, Jesuiten en wat niet al?

al ? aan, behelst een verzonnen verhaal waar van de genoemde de hoofdperſoon is, en ſchijnt niet ongeſchikt te zijn, om zekere lieden vooral voorzigtigheid te leeren. Gelukkig dat het hoofd-onderwerp in ons rijk vreemd luidt.

Het beroep naar de Stad, is het opſchrift van het tweede vertelſel, en het moet dienen, om, in een aangenaam geſchetst tafereel en voorbeeld vooral, aanſchouwelijk te maken, dat het ware levensgeluk in huisſelijke genoegens, en in eenen vreedzamen werkkring beſtaat. Aan het ſlot worden er twee huwelijken geſloten. Zoo zeer als men den braven ongelukkigen Staatsman, in het eerſte verhaal beklagen moest, wenscht men, in het tweede, den waardigen Predikant geluk.

In den Baron VAN WAHLHEIM, het derde Stukje, kan men wel proeven, dat het denzelfden Vader heeft, als het eerſte, hoe zeer het ook geheel anders ingerigt is. Maar de zonderlinge ſpeelt ook hier de hoofdrol, als in het eerſte, de groote wereld komt in een zeer ongunſtig licht voor, en bij al het overdrevene treft men hier eene en andere goede les aan.

Zachter en meer huisſelijk, gelijk het tweede, ziet er het laatſte vertelſel uit, dat den naam van *Dorners Verjaardag* draagt. Het is aardig uitgedacht, levendig geſchetst, bevallig getooid, en wordt niet zonder aandoening gelezen. Wat is een braaf man, die de Voorzienigheid aanbidt en vertrouwt, gelukkig, die zulk eene vrouw, zulke kinderen en zoodanigen Vorst heeft, als DORNER! — Het bevat echter zoo veel op eens, dat men niet zoo dra met zijne gedachten, in de wezenlijke wereld is terug gekeerd, of men moet het verbazend onderſcheid en het overdrevene gevoelen.

Wij houden ons met den Vertaler overtuigd, dat

dat deze schetsen een ledig uurtje niet onaangenaam zullen aanvullen, en zelfs ook nog wel eenig nut kunnen stichten.

Wij twijfelen echter, of dit laatste wel zeer groot zal wezen. Het is in zekeren zin wel waar: *Hominem haec pagina sapit.*

AARDENBURG, of de onbekende Volkplanting in Zuid-Amerika, door PETRONELLA MOENS. *Te Haarlem, bij* F. Bohn, 1817. 390 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 18 : —

De om hare talenten ook, en het gebruik dat zij daar van maakt, beminnenswaardige Schrijfster, welker schriften wij altoos gaarne beschouwen, omdat zij zich uitdrukt, en kennen doet, zoo als zij is, en met eene zedige vrijmoedigheid, zoo wel als met veel vertegenwoordigings-vermogens, en gemak dus ook, over personen, gebeurtenissen en zaken, schertst, schetst en schrijft, en altoos met het edel doel, om te beschaven en te verbeteren, levert ons hier eene nieuwe lettervrucht. Met genoegen schikten wij ons tot de lecture van dit werk, waarin onze bevallige Landgenoote ons geene betooverde kasteelen, door verschrikkelijk reuzen bewoond of bestormd, ook geene onderaardsche gangen of holen vol spoken, geesten, roovers, en heimelijk gerigt houdende moordenaren, heeft willen schetsen; maar de denkbeeldige Jeugd van eene menschen-maatschappij aanbiedt, zoo als zij die, met nog vele verbeteringen zoude verlangen. Het geheel is in XXIV Hoofdstukjes, verdeeld, en de Opschriften zijn:

De Verwachting. De Europeesche Vriend. De Overblijfsels van het voormalige groote en bloei-

bloeijende Epheze, op de kust van Klein-Azië. Het Affcheid. Het Mislukte Huwelijk, of de voor eeuwig beslissende blik. De Teleurstelling. De beminnelijke SUZANNA. Redding en ware Liefde. Vestiging in Zuid-Amerika. De aankoop van Negers en Negerinnen. Het Huwelijk van ADOLF en SUZANNA. De Terugkomst van ADOLF in Amerika. Eene Gefchiedenis. Nog een Robinfon Crufoe. De Leeraar HAMBROECK met zijne Leerlingen. Godsdienftige Plegtigheden. De Dooden en de Begraafplaats. Eene Neger-gefchiedenis. Twee Brieven. Het verdwijnen van ALBERT en MIONE. Alle verdenking wordt vernietigd. Denkwijze van eene Negerin over Holland. Gewigtige Ontdekkingen. Befluit.

Het is ons oogmerk geheel niet, om een mager geraamte van dit kind der verbeelding eener Hollandfche Dame hier te fchetfen, en op te geven, hoe hier het vindingrijk vrouwelijk vernuft alles heeft ingekleed, om eene aangename en tevens nuttige lecture te verfchaffen. Uit de opgave van den inhoud der Hoofdftukken daar gedaan, bemerkt men reeds, welk eene verfcheidenheid het geheel oplevert. De Schrijffter heeft hare denkwijze, over vele en verfchillende onderwerpen, hier duidelijk doen kennen, waar in de lezers en lezeresfen, nu eens meer dan minder met haar zullen overeenftemmen. Somtijds is door haar aan hare bijzondere gevoelens wel wat te veel bot gevierd; maar wie vergeeft het eene zoo gevoelige en welmeenende vrouw niet, wanneer zij eens wat al te verre gaat, te veel fchijnt te beslisfen, te fterke uitdrukkingen bezigt, te ftellig bepaalt, te veel, of te weinig vordert, eene te hooge vlugt wil nemen, naar hare vermogens, en niet altoos even naauwkeurig op zekere omftandigheden let? Zij heeft, gelijk een SALTZMANN, idealen gefchetst,

 en

en wat wonder dus, dat zij wel eens in het overdrevene vervallen is? Haar stijl is levendig, vloeijend en dikwerf fraai. Zij toont met een geoefend verstand een braaf hart te vereenigen, en waar menschengeluk op den grond van Godsvrucht en zedelijkheid te willen bevorderen. Men vindt hier veel, dat men juist niet verwachten zou, lessen en voorschriften, bij voorbeeld, voor de Kraamkamer en Scholen, zoowel als voor het Huisselijk leven, en de Kerk; — voor School-Onderwijzers, Leeraars, Hoogleeraren in onderscheidene vakken, zoo wel als voor Kinderen, Jongelieden van beide sekſen, Ouderen, Ingezetenen en Regenten; — omtrent begravenissen, en Huwelijks-verbonden, het Doopen, het Avondmaal houden, het vieren van de Christelijke Feesten, de *Belijdenissen*, het Preeken, het Zingen, — de ligchamelijke en geestelijke opvoeding, enz. enz. Hare uitweidingen zijn dikwijls belangrijk, hare schetsen fraai, en de ingewevene toespraken doelmatig.

Wij oordeelen den wel verdienden roem van de Schrijfster niet te verkleinen, en onze lezeren geene ondienst te zullen doen, met tot slot dezer beschouwing, deze uitweiding benevens de aanleiding daartoe, waar op wij volkomen amen zeggen, hier te plaatsen:

„ Nog een Kind zijnde, werden de levendigste Romans door haar met geestdrift bemind en gelezen. Mevrouw DE MOOR verheugde zich over den schijnbaren leeslust van hare Dochter. Hier door toch, zoo dacht die Vrouw, zoude het gemis van eene beschavende verkeering genoegzaam vergoed worden. Met de schoon geschrevene Romans, zoude LUCIE de wereld leeren kennen, en den smaak van het Meisje zoude hierdoor verfijnd en veredeld worden. Alleen zulke Romans, die als onzedelijk bekend waren,

ren, werden zorgvuldig door Mevrouw DE MOOR aan hare Dochter onthouden; en hiermede achtte zij haren moederlijken pligt in dit opzigt volkomen vervuld. Arme Moeder! hoe jammerlijk misleidet gij u zelve."

„Een Roman wordt doorgaans alleen dan onzedelijk verklaard, wanneer de Schrijver duidelijk en geheel ondubbelzinnig de beginfelen of grondwetten van onze zedelijke natuur aantast; en hoe zeldzaam heeft dit plaats? Of ook, de Roman wordt onzedelijk genoemd, wanneer de Schrijver de tooneelen van groven en zinnelijken wellust, met de levendigfte verwen, dartel en fchadelijk teekent. Doch zoude de laaghartige Schrijver van zulk een' Roman, die zoo ftrijdig met alle welvoegelijkheid fchildert, in de befchaafde kringen, waar zich toch de meeste Romanlezers en Lezeresfen bevinden, wel zoo heel gevaarlijk zijn? Immers, de algemeene afkeer van foortgelijke tafereelen, die de menscheid onteerende dierlijkheid verzinnelijken, handhaaft zich, en de natuurlijke fchaamte, die het beleedigd menfchengevoel zoo gloeijend verdedigt, verwerpt en veracht naar verdienfte zulke voortbrengfelen der moedwillige ondeugd. Maar veel meer gevaarlijk voor verftand en hart is, volgens mijn oordeel, de overftroomende vloed van zedekundige Romans, waarin de leeslust van onze hedendaagfche jeugd als rondzwemt. Zedekundige Romans gevaarlijk? Dit zou raadfelachtig fchijnen, zoo niet de ondervinding leerde, dat jongelieden, die van hunne kindsheid af Romans, en dat wel zedekundige Romans, lezen, zich ongefchikt maken tot de beoefening van alle andere letterkunde. Geef den Knaap of het Meisje, dat met eene foort van woedende weetlust Romans verflindt,

 het

het een of ander boek over het nuttigste onderwerp, voor de Jeugd geschreven, in handen, lusteloos en vervelende zult gij het, na weinige minuten, zien nederleggen. En geen wonder; alles is koud en dor bij den beeldrijken stijl der verdichte geschiedenissen. De kracht der opmerkzaamheid gaat geheel verloren, daar het verstand, ongewoon aan meer of min afgetrokkene denkbeelden, zich enkel aan de handelende beelden der geschiedenis overgeeft. Belangrijke karakters houden de jonge werkzame ziel in eene rustelooze beweging, terwijl de zonderlingste verrassingen de aandoenlijkste schokken veroorzaken, doch ook hierdoor de aandoenlijkheid allengs verlammen, en den geheelen zedelijken smaak als met een gevoelloos eelt omkleeden. Immers, de uitkomsten moeten allengs meer verrassende zijn, zullen zij treffen. De Romanlezer heeft welhaast geen geduld meer, om den loop der geschiedenis geregeld te volgen; alles schijnt hem langwijlig; hij wordt welhaast niet meer geroerd, door den stillen voortgang der weldadige deugd, of door de ingevlochtene zedelessen; ja, het boek wordt eindelijk slechts doorgebladerd, en de beslissing van het lot der Helden of Heldinnen van Romans blijft hem alleen belangrijk. Doch dit is nog niet al de schadelijkheid van het onophoudelijk Romanlezen; neen, de dorst naar zoete, weemoedige tranen wordt bij aandoenlijke jongelieden wel eens onleschbaar. Zij leven geheel in de Romangeschiedenissen. De tot wildheid toe levendige verbeeldingskracht vult de geschiedenissen aan; de verdichting wordt tot in het oneindige voortgedroomd, en de geheele wezenlijke wereld verliest hare natuurlijke bekoorlijkheid en haren invloed. En wat is nu van zulk een'

Le-

Lezer of Lezeres te verwachten? Het hart bemint het goede, het zedelijke, dat door den Romanschrijver zoo bevallig geteekend werd; doch het is door overdrevene aandoenlijkheid verzwakt; het is door gebrek aan gezond, alles onderscheidend gevoel, elk oogenblik in gevaar, om ongewapend voor de eerste verleiding te bezwijken; al de zielskrachten worden uitgeput, om de gedrogtelijke scheppingen der verbeelding, waarin men zoo wellustig rondzweeft, te voltooijen; en zie daar, de domme of dweepende Jongeling, het in zwaarmoedigheid wegsmeltende, of voor alle werkelijke smart en vreugde gevoellooze Meisje voor de maatschappij, voor het huisselijk geluk meestal verloren. Heil zij de bloeijende Jeugd, wier verstand met nuttige kundigheden verrijkt, het eenvoudig schoone van alles, wat waar en edel is, beoeffent en bemint. Heil zij de bloeijende Jeugd, wier hart door ondervinding de zaligheid der deugd leerde genieten, en wier verbeelding het geluk, dat alleen op pligtsbetrachting kan gegrond zijn, met levendige kleuren, ja, met al de kleuren van den regenboog, tot bevrediging van ons naar volmaking strevend aanwezen, schildert."

Mejufvrouw MOENS behoefde voorwaar! hier op niet te hebben laten volgen, het beleefd verzoek: de Lezer houde mij deze uitweiding ten goede. Wij wenschen hartelijk, dat deze wenk niet verloren ga; dezelve is behoefte voor onzen tijd, waar in men ons gestadig met Romans van allerlei aard als overstroomen wil.

BAND-

HANDBOEK voor alle Leeftijden; een Nieuwjaarsgeschenk voor alle Vrienden van waarheid en deugd; oorspronkelijk uit een oud Indiaansch handschrift in verscheidene talen, en laatstelijk uit het Fransch in het Nederduitsch, overgebragt door J. W. STATIUS MULLER, *Leeraar bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te* Amsterdam, *en Lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te* Haarlem. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Hey, 1818. *XII en* 163 *Bladz. In* 12mo. *De prijs is f* 1 : 4 : —

De meeste van de hier voorkomende gedenkspreuken en levens maximes, uit een, hier *ook* oud Indiaansch genoemd, handschrift, *door den* Eerw. Evangelisch Lutherschen STATIUS MULLER, naar de Fransche vertaling daar van voorhanden, overgezet, zijn goed, en in eenen aangenamen stijl voorgedragen; zoo dat men ze veilig aan de ware leere van den Godsdienst, zoo wel als aan die der rede en der ondervinding, toetsen kan. De voorgedragene gevoelens, verdienen meest allen bijval. Ondertusschen zouden verscheidene uit de Bijbelleer verbeterd, en andere geheel weggestreken of anders gewijzigd en ook vermeerderd hebben kunnen worden. Bij voorbeeld: *dezelfde ziel kan tegengestelde dingen willen. Het vermaak is vreemd aan uw wezen. Gij zijt geboren om het verdriet gedurig te ondervinden. De beste dood is die gene, die het minst voorzien is. Hoop niet, eenen vriend te vinden in dengenen, die u beleedigd heeft. Hij die de beleediging aangedaan heeft, zal nooit hartelijk worden, omtrent zijnen wederpartijder. De rede alleen maakt een onderscheid tusschen de menschelijke stellingen, waarvan de eene zoo veel gezag heeft als de andere.*

Om

Om te doen blijken, dat men hier veel schoons en goeds bevallig bij een vindt, diene het begin van het derde Hoofdstuk, de *Vrouw*, tot voorbeeld:

„Leen uw oor, o schitterende dochter der liefde! aan de lessen der wijsheid, en dat de voorschriften der waarheid zich diep prenten in uw hart; dan zullen de bekoorlijkheden van uwen geest eenen luister voegen bij uwe schoonheid, en, gelijk aan de roos, zal zij hare bevalligheid behouden, zelfs wanneer haar glans reeds zal verwelkt zijn."

„In de lente uwer jeugd, in den morgenstond uwer dagen, wanneer de oogen der mannen zich met vermaak op de uwe vestigen, ach! hoor dan naar hunne verleidende taal met voorzigtigheid; bewaar zorgvuldig uw hart, en wees op uwe hoede, dat het niet dronken worde door hunne zoete vleijerijen."

„Herinner u, dat gij geschapen zijt, om de verstandige gezellin van den man, en niet de slavin zijner driften te zijn."

„Het doel van uw aanwezen is, om hem bij te staan in de vermoeijende bezigheden des levens, hem te bemoedigen door uwe teederheid, en zijne zorge te beloonen door uwe zachte omhelzingen."

„Wie is het, die het hart wint van den man, hem onderwerpt aan de liefde, en heerscht in zijne ziel."

„Zie haar in deze schilderij; zij gaat met schroomvalligheid; de onschuld is in hare ziel; de zedigheid vertoont zich op hare wangen."

„Hare hand zoekt den arbeid, en hare schreden loopen de vermaken der wereld niet na."

„Gekleed met zindelijkheid, geneert zij zich met matigheid; de nederigheid en bevalligheid vlechten eene kroon van eere om haar hoofd."

„Ha-

„ Hare tong doet niets hooren, dan welluidende klanken; en de zoetigheid des honigs vloeit van hare lippen."

„ De welvoegzaamheid heerscht in alle hare woorden; de blanke waarheid schittert in alle hare antwoorden."

„ De onderwerping en de gehoorzaamheid zijn de voorschriften van haar leven, de vrede en het geluk hare belooning."

„ De voorzigtigheid gaat voor haar heen, de deugd vergezelt haar."

„ Haar blik spreekt de taal der liefde; maar de bescheidenheid is geplaatst op haar voorhoofd."

„ De tong van den losbandigen is stom in hare tegenwoordigheid; de eerbied voor hare deugd gebiedt hem stilzwijgendheid."

„ Wanneer het kwaad gerucht zich verspreidt, en de laster den naam des naasten schandvlekt, zal de vinger der stilzwijgendheid, indien de liefde haar den mond niet opent, blijven rusten op hare lippen."

„ Hare borst is de wijkplaats van de goedheid, en zij vermoedt geen kwaad van anderen."

„ Gelukkig de man, die haar tot zijne vrouw zal maken! gelukkig het kind, dat haar zijne moeder zal noemen!"

„ Zij is de bestuurderesse in haar huis, en de vrede heerscht in hetzelve; zij beveelt met oordeel, en wordt gehoorzaamd."

„ Zij staat des morgens vroeg op; zij onderzoekt, wat er gedaan moet worden, en geeft aan een ieder de taak, die hem toekomt."

„ De zorg voor haar gezin is haar eenig vermaak: deszelfs belang houdt hare aandacht alleen bezig, en de sierlijkheid met de spaarzaamheid ontmoeten elkander in hare woning."

„ De

„ De wijsheid van haar gedrag is de eer van haren man, en hij hoort haren lof met een inwendig genoegen."

„ Zij vormt den geest harer kinderen tot wijsheid, en haar voorbeeld boezemt hun de goede zeden in."

„ Hare woorden zijn de wet voor hunne jeugd; en elke opslag van hare oogen is een bevel voor hunne gehoorzaamheid."

„ Zij spreekt, en hare dienstboden vliegen; zij wijst aan, wat er gedaan moet worden, en het is gedaan; want de wet der liefde is in hunne harten, en hare goedheid geeft vleugelen aan hunne werkzaamheden."

„ In den voorspoed is zij niet opgeblazen door hoogmoed; in den tegenspoed geneest zij de wonden der fortuin door haar geduld."

„ De zorgen van haren man zijn verligt door hare raadgevingen, en verzacht door hare omhelzingen. Hij legt zijn hart in haren boezem neder, en ontvangt vertroosting."

„ Gelukkig de man, die haar tot vrouw heeft! Gelukkig het kind, die haar zijne moeder noemt!"

De inval is goed geweest om er een aanwijzing van maanden en dagen in 12 bladzijden bij te voegen; daar dit handboekje hier door te beter voor een Nieuwjaars geschenkje voegt.

Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd. Eerste Stukje; opgehelderd en versierd met 48 koperen Plaatjes. Door den Schoolopziener H. WESTER, *Broeder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1818. 180 *Bladzz. In kl. formaat. De prijs is f* — 18 —

Uitmuntend is de bedoeling van den Heer H. WES-

WESTER, en men behoeft er niet aan te twijfelen, dat hij er wel voor berekend is, om de lieve Jeugd op eene voegzame wijze, met de Heilige Geschiedenissen van den Bijbel bekend te maken. Dit laatste blijkt dan ook, uit dit eerste Stukje, 't welk mogelijk door nog vijf andere zal gevolgd worden, indien het niet aan genoegzame aanmoediging ontbreekt.

Dat de Heer OOMKENS, bezitter van 348 Bijbelsche figuren, gaarne dezelve met de noodige geschiedkundige berigten in het licht wilde geven, bevreemdt ons niet; als hij oordeelde dezelve zoo te meer voordeelig te kunnen doen bekend en gebruikt worden. Maar de vraag is, of die plaatjes deze moeite en kosten wel verdienen?

Zonder ons daar over verder *uit te laten*, verklaren wij het nuttig werkje, van den Heer WESTER met genoegen gelezen te hebben; en er veel goeds voor de Kinderen van te verwachten. De Bijbelgeschiedenis, welke in dit Stukje met JOZEFS dood eindigt, is hier zoo voorgesteld, als zij inderdaad is, verre boven de gewone verheven: om de Jongelieden vroegtijdig eenen diepen eerbied voor Bijbelwaarheden in te boezemen, en hun het *Goddelijke* er van te doen bezeffen; om daar door zoo ook Godsdienstig gevoel in hunne ziel te verwekken, of meer en meer aan te kweeken; zonder het welk toch de veelvuldige lessen ter betrachting van reine deugd zoo weinig kracht uit oefenen, om te verhoeden, dat de Jeugd door den sterken stroom der verleiding medegevoerd worde.

MEN-

MENGELWERK.

Van den Heer C. L., eenen brief ontvangen hebbende, geteekend *Br. aan de Vecht*, 6 Augustus 1818, met vriendelijk verzoek, om in dit Maandwerk eens de vraag te beantwoorden: *Heeft des Heeren Apostel*, PAULUS, *in zijne verantwoording voor den Raad te* Jeruzalem, *al of niet geweten, dat het de Hoogepriester was, welke bevel gaf, om hem op den mond te slaan; indien al, hoe strookt dit dan met zijne verklaring, welke Hand.* XXIII: 5. *voorkomt, en door hem nog bevestigd wordt, met de aanhaling van Exod.* XXII: 28.; *zoo niet, hoe is zulks dan te verklaren van een man, die zelf Jood van afkomst, en in* Jeruzalem *ook met de aanzienlijksten zoo wel bekend was?* willen wij gaarne aan deze begeerte eenigzins voldoen, door hier iets te laten volgen:

Ter opheldering van *Hand.* XXIII: 4.

„*En* PAULUS *zeide: ik wist niet dat het de Hoogepriester was. Want daar is geschreven: den Oversten uwes volks zult gij niet vloeken?*

De vraag van den Heer C. L. is meermalen gedaan, en in vroegeren en lateren tijd, nu eens meer dan min uitvoerig, behandeld, maar ook zeer onderscheiden beantwoord; gelijk wij, wanneer wij dit belangrijk genoeg oordeelden, door eene gansche reeks van aanhalingen, gemakkelijk zouden kunnen bewijzen.

Men kan er, onder andere, wijlen den geleerden H. VAN HAMELSVELD, over naslaan, in zijne *Bijbel-verdediging*, D. VI. bl. 141. en in zijne vertaling van den Bijbel, op deze plaats N. T. D. I. bl. 528. tweede uitgave.

De Jaarboeken van R. SCHUTTE, D. III. *bl.* 401—407. de *Scholia* van ROSENMULLER, Tom. III. p. 20. en ook de *Selecta e Scholis* L. C. VALCKENARII. Tom. I. p. 590 et 591.

Zonder ons hier thans in 't breede uit te laten, over de verschillende gevoelens, en de onderscheidene bewijzen met meerdere of mindere waarschijnlijkheid en vuur, voor de eene of voor eene andere opvatting bijgebragt; moeten wij verklaren, dat men, naar *ons gevoelen*, vrij algemeen te veel gewigt heeft *toegekend*, aan de beslissing van dit vraagstuk. *Het is*, namelijk, naar ons oordeel zeker, dat men zich, hoedanig men dan ook denke, over de voorgestelde vraag, niet veel moeite heeft te geven, om het door PAULUS hier gehouden gedrag te verdedigen, en zich te overtuigen, dat het zijner waardig was.

Het is misschien van eenig belang, althans voegzaam, dat wij dit laatste een weinig ontwikkelen en alzoo bevestigen.

1.) Wanneer men aanneemt, dat de Apostel niet geweten heeft, wie van de thans vergaderd zijnde, Joodsche Grooten en Geestelijken, bevel gegeven had, om hem verachtelijk op den mond te slaan, en hem dus tot zwijgen te brengen, of ook den moed en de mogelijkheid te benemen, om zich geregeld en verstaanbaar te verantwoorden, en tot wien hij zich dus zoo ernstig, zoo mannelijk, en met zulk eene heilige verontwaardiging uitliet, als ons uit het derde vers blijkt; dan volgt hier uit nog niets,

ten

ten nadeele van 's Apostels handelwijze en karakter.

ANANIAS had zich toch onwaardiglijk gedragen, en zoo laag en schandelijk gehandeld, dat men zulk iets van geen ordentelijk man, veel minder van eenen Hoogenpriester, moest kunnen verwachten. Uitmuntend voegde dus eene aanmerking hierop als deze: hoe kan ik denken, dat zulk eene order door eenen Hoogenpriester zou gegeven zijn! Wilden en moesten wij het antwoord van den Apostel dus opvatten, wie onzer zou het dan niet zeer verstandig en menschkundig noemen; wie niet erkennen, dat de Eerw. Spreker zijne wijsheid en schranderheid hier door uitmuntend deed gevoelen? Dit antwoord was dan regt geschikt, om die schijnheilige Joden, den mond te stoppen en te beschamen, die hem meesterachtig hadden durven toeduwen: *Scheldt gij den Hoogenpriester Gods? Joan.* XVIII: 23, mag men zich hierbij wel herinneren.

Ten tijde, verder, dat dit voorval plaats had, was het ook door den Romeinschen invloed, en de treurige verbastering der Joodsche Natie, met het Hoogepriesterschap zelve zoo gesteld, dat men wel van alle veranderingen steeds onderrigt zijn en wel haast te *Jeruzalem* onafgebroken wonen moest, om te weten, wie of eigenlijk de Hoogepriesterlijke waardigheid heette te bekleeden.

PAULUS dus, die niet te *Jeruzalem* woonde, kan wel geweten hebben, dat de onregtvaardige man, die zulk een schandelijk bevel gaf, en door hem deswegens zeer gepast bestraft werd, ANANIAS heette, zonder daarom onderrigt te zijn, dat hij de Hoogepriesterlijke waardigheid toen bekleedde, en als zoodanig nu in den Raad tegenwoordig was en handelde.

2,) Maar houdt men het voor waarschijnlijker, dat de Apostel in de daad en eigenlijk niet geweten heeft, dat het de Hoogepriester was, die zich zoo onwaardiglijk, zoo onhebbelijk, zoo laag en schandelijk gedroeg; dan is dit ook zeer wel en voldoende op te helderen.

Men kan, namelijk, zeer wel aannemen, dat hij thans niet als Voorzitter in den Raad gezeten was, gelijk dit geenszins altoos plaats had. Men kan opmerken, dat hij zijn Hoogepriesterlijk gewaad nu niet aan had, en zich dus door de heilige kleederen niet onderscheidde. Men kan zich uit de geschiedenis van dien tijd voorstellen, dat de Hoogepriesterlijke waardigheid niet meer altoosdurend was, maar ook al door gunst en kuiperijen verkregen en verloren werd, en eindelijk dat het den braven Apostel, die toch altoos den grootsten eerbied had, voor de oude voorvaderlijke Inzettingen, en het wijze en weldadige ook van die Goddelijke inrigtingen erkende, welke nu afgeschaft moesten worden, zeer vreemd moest voorkomen, dat een Hoogepriester zulk een gedrag houden kon. Zou men eenige zwarigheid maken, om dit niet weten van PAULUS, 't geen zich natuurlijk zoo wel laat verklaren, over een te brengen, met de gave des H. Geestes, waar mede de Apostel zoo rijkelijk begunstigd was; dan merke men op: waartoe hun die gave geschonken was, en dat zij daar door geenszins alwetend waren. De zaak, van het toen ter tijde al of niet weten, wie de Hoogepriesterlijke waardigheid bekleedde, was geene zaak van dat groot aanbelang meer, dat de H. Geest, dit aan PAULUS behoefde te openbaren.

3.) Vraagt men, hoe of men dan deze betuiging van den Apostel moet beschouwen?

Men wane niet, dat PAULUS zich hier door ver-

vernederde, en gelijk men spreekt, eene laagheid beging. Zelfs trok hij hier door zijne vorige verklaring niet eens geheel in. Hij gaf er alleen zijne verbazing over te kennen, dat een Hoogepriester zoo handelen, zulk een onregtvaardig bevel geven kon; waar van ieder een het lage en onvoegzame gevoelen moest, en 't welk zelfs eenen Heiden tot schande zou verstrekt hebben. PAULUS had niets gezegd, dan 't geen hij zeggen kon en mogt. Zijne aanmerking (vs. 3.) was gegrond en verdiend. Zulk een gedrag als dat van ANANIAS streed tegen de wet, was godloos en verdiende niet alleen bestraffing, maar ook eene voorbeeldige en afschrik gevende straf. De Apostel was immers ter verantwoording geroepen, en had geen enkel onbillijk woord gesproken, zie vs. 1. en het bevel van ANANIAS geschiedde met het verfoeijelijk oogmerk, om PAULUS buiten de gelegenheid te stellen, zich te verantwoorden; uit vrees, dat hij dit zoo wel doen zou, dat eenigen nog meer met hem mogten worden ingenomen, en dat hij dus zijnen schandelijken en wreeden wensch, om PAULUS gedood te krijgen, niet magtig zou kunnen worden. (*

Neemt men dit maar behoorlen in aanmerking, dan gevoelt men, het zeggen van PAULUS was niet te scherp, het was volkomen goed en gepast; er was niets met grond op aan te merken. Maar dan begrijpt men ook gemakkelijk, hoe zeer het 's Heeren Apostel vereerde, dat hij, op de (reflectie) aanmerking van deezen schijnheiligen (die er anders niets van wist te zeggen) of hij zoo spreken dorste tegen den Hoogepriester, een geheiligd persoon? noch zweeg, noch met vuur en hevigheid antwoordde.

Wij bewonderen dan hier in, hoe men ook de

de woorden: *Ik wist niet dat het de Hoogepriester was*, moge verkiezen op te vatten, de bedaardheid van den Apostel, zoo wel als zijnen ernst, en zijne kieschheid en achting voor de oude Mozaische inrigtingen, zoo zeer als zijne gevatheid en schranderheid.

Hij bereikte ook zijn oogmerk volkomen, — de zaak was daar mede afgedaan. Het bevel van den snooden ANANIAS werd niet ten uitvoer gebragt, PAULUS aanmerking beschaamde, en zijn gedrag verwekte, en bewerkte, 't geen het voor dat tijdstip en die gelegenheid baren moest.

Hij werd niet verhinderd, voort te gaan. Men leze maar met aandacht het vervolg van *vs.* 6 en verv. en hechte vooral op *vs.* 9.

Het is met moeite, dat wij ons, door de vrees van te breedvoerig te worden weerhouden, van hier over niet een weinig uit te weiden. Hen die Latijn verstaan, verwijzen wij niet alleen naar, maar wekken wij ook uit overtuiging op, om eens na te lezen, wat een braaf en schrander *Berusch* Godgeleerde in de XVIde Eeuw, op deze plaats heeft aangeteekend. (B. ARETIUS in *Commentario* ad h. l.) (1).

4.) Wat de aanmerking betreft, *Want daar is geschreven: den oversten uwes volks zult gij niet vloeken*, waar in letterlijk gevolgd is, de Grieksche overzetting der (zoogenaamde) LXX taalsmannen van *Exod.* XXII: 28, deze wordt gemeenlijk aangemerkt, als van den Apostel zelven bij die gelegenheid gemaakt, en wel onmiddelijk, op het te voren door hem gezegde, ter zijner verdediging, waar over wij zoo even gehandeld hebben.

Dit kan ook wel, en er is dan niet alleen niets in

(1) Ed. meae in Folio, apud J. LE PREUX, Bern. Anno CIↃIↃXCVII. pag. 142. et 143.

in te vinden, waarom men 's Apostels handelwijze met eenig regt zou kunnen bedillen, maar zelfs is dit ook wel zoo te verklaren, dat het hem vereert.

Hij toonde dan hiermede toch zijnen eerbied, voor het heilig Bijbelwoord, voor de Goddelijke oorkonde van het O. Testament, waar voor hij veel meer wezenlijke achting had, en betoonde, dan ANANIAS zelf, en dan alle die Joden, welke hem doodelijk hateden. Hij gaf dan een bewijs, hoe hij zelfs den schijn hatede, om eenigzins strijdig te handelen, of zich te willen gedragen, met de Goddelijke zoo wijze als weldadige voorschriften. Zoo moesten dus zijne vijanden hier door nog meer ontwapend worden, en konden zij daar niets tegen inbrengen, gelijk dan ook blijkt niet geschied te zijn, en zij werden beschaamd.

Hij gaf dan aan die vergaderde grooten, die hier als zijne Regters wilden voorkomen en zaten, eene zeer gewigtige les, welke zij zoo schandelijk uit het oog verloren, van wegen de boosheid hunner harten, en die te meer uitwerking doen moest, daar zij uit den mond van hem voorkwam, dien zij als des doods waardig wilden doen voorkomen, om dat hij, offchoon een Jood, geen eerbied toonde te hebben voor de Goddelijke wet; en bij eene gelegenheid gesproken, gegeven werd, waar in men PAULUS, geheel strijdig met de wet, onwaardig behandelde, zoo dat men hem, toen hij begonnen was met te zeggen: *Ik heb met een volkomen goed geweten voor God gewandeld tot op dezen dag*, en dit bewijzen wilde, het zwijgen op eene gewelddadige wijze wilde opleggen, door bevel te geven, om hem op den mond te slaan.

PAULUS toonde dus vol des H. Geestes te zijn,

zijn, zich zelven geheel meester te wezen, en leide eene schranderheid aan den dag, eenen zoo grooten Discipel van JEZUS, als hij was, waardig.

't Is, evenwel niet volstrekt noodzakelijk, dat men deze aanmerking houde, voor uit 's Apostels eigen mond gevloeid. Men kan dezelve ook aanmerken, als eene aanteekening van den Heiligen Geschiedschrijver LUKAS, hier wijsselijk bijgevoegd, om den Lezer reden te geven van 's Apostels handelwijze, of verklaring boven vermeld, als eene zoodanige dus, welke men meer in de H. Schriften der Evangelisten aantreft.

Menig Lezer zou anders wel ligt gevraagd hebben: hoe? wat behoefde PAULUS deze aanmerking te maken? Verdiende de aanspraak van dien schijnheiligen zulk een antwoord?

Dit kan LUKAS voorzien hebben, en daarom bewogen zijn geworden, om er dit bij te voegen.

Daarin is niets vreemds, niets zeldzaams, niets dat eenige berisping verdient. Wij moeten er dan, den naauwkeurigen Geschiedschrijver voor danken. Hij heeft ons dus het regte punt aangewezen, waar uit wij PAULUS antwoord beschouwen moeten.

Dit gevoelen is ook niet nieuw. De reeds aangehaalde *Bernsche* Uitlegger, heeft al in de XVIde Eeuw, onder andere aangeteekend: *Alii tamen sumunt ista, quasi verba sint Lucae, referentis quid circumstantes dixerint, aut dicere potuerint.* In summa; *D. Paulus medestiae exemplum statuit, qui mox injuriarum oblitus, de Magistratu admonitus, agnoscit honore dignum, quamvis indigna committat.*

Dit weinige verstrekke den ons onbekenden Briefschrijver ten bewijze, dat de inhoud ons niet

niet onaangenaam was. Wij laten voorts gaarne een iegelijk zijn oordeel vrij, en zullen ons verblijden, indien het weinige hier gezegd, zal mogen dienen, om dezen en genen meer en meer voor de uitmuntende handelwijze, en het voortreffelijk karakter van den grooten Apostel PAULUS in te nemen, en te overtuigen, van hoe veel belang het is, den Bijbel met oordeel te lezen, en zich in staat te stellen, om de bedenkingen van het ongeloof volkomen op te helderen.

De Red.

GEDACHTEN OVER *Matth.* IV: 4. DOOR H. VAN DEN HESPEL, Rustend Predikant.

Doch Hij (JEZUS) *antwoordende zeide, „ daar is geschreven: de mensch zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord, dat door den mond Gods uitgaat;” of dat God zal goedvinden te gebieden.*

Terstond na dat JEZUS plegtig was gedoopt, en de Geest op Hem als een Duif was nedergedaald, en de Vader bij die gelegenheid getuigd had, „ Gij zijt mijn geliefde Zoon, in den welken ik mijn welbehagen heb,” toen hij dus in zijne Middelaars-bediening was ingewijd, werd Hij verzocht door den Satan — De Geest, dat is Gods Geest, of zijn hart, wekte Hem, JEZUS op, om naar eene eenzame Woestijn te gaan: — om daar zijne Middelaars bediening ernstig te beschouwen, te bepeinsen, en zich daar toe voor te bereiden en om ook daar toe de hulp van zijnen Vader ootmoedig af te smeeken. Zie *Marc.* XIX: 13.

JEZUS moest nu, wilde Hij voor zondaren, eene volkomene voldoening aanbrengen, niet al-

leen voor hen lijden, maar ook voor hen eene volmaakte gehoorzaamheid, aan de bevelen en leidingen des Vaders, daarstellen; en hij moest daarom de zoo onaangename verzoekingen van den Verzoeker gewillig doorstaan. MATTHEUS vermeldt ons in dit Hoofddeel drie voorname —; hij zegt ons, omtrent de eerste verzoeking: dat JEZUS, na dat Hij veertig dagen en nachten, zonder eenig genot van spijzen had doorgebragt, honger gevoelde *vs.* 2. Daar nu de Verzoeker denkelijk wist, dat de Vader bij zijnen Doop plegtig getuigd had, „Gij zijt mijn geliefde Zoon," daar hij zeker wist dat JEZUS hongerde, en zeer denkelijk ook wist, dat JEZUS geen spijs nuttigen mogt, voor dat Hij van zijnen Vader daartoe *verlof* en *gelegenheid* kreeg, terwijl JEZUS den wil van zijnen Vader, in alles, als mensch moest eerbiedigen; — zoo was het doel van den Verleider, om JEZUS tot ongehoorzaamheid te bewegen. Hierom zeide hij tot JEZUS: „Indien gij waarlijk Gods Zoon zijt, dan behoeft Gij geen gebrek te hebben, gebied slechts, dat deze steenen brood worden, *vs.* 3." en hier op antwoordt JEZUS *vs.* 4. het geen wij hier boven lezen.

Offchoon JEZUS het vermogen had, om uit steenen brood te doen worden, even als hij eens het water in wijn veranderde *Joan.* II. was dit echter hier zijn plan niet, ook had Hij den raad van den Verzoeker niet noodig. Hij wist, wat Hij doen of laten moest. Had ook JEZUS dien raad opgevolgd, dan zou hij gehandeld hebben tegen zijnen pligt als Middelaar. Als mensch moest Hij zich aan zijnen Vader in den staat zijner vernedering, geheel en in alles onderwerpen. Hij moest derhalve geene wonderen doen voor zijn eigen eer of nut, maar Hij moest, Hij wilde die alleen doen, om de eer

der

des Vaders en het nut van zondaren te bevorderen. — Hij moest als mensch op de voorzorg van zijnen Vader volkomen ſtaat maken. — Ja Hij heeft ook alleen wonderen willen doen, om zijne zending en Goddelijke leer te bevestigen, en om ongelukkigen te helpen, zoo als de ondervinding geleerd heeft.

Het antwoord van JEZUS op de verzoeking: „daar is geschreven, de mensch zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord, dat door den mond Gods uitgaat," is zeer opmerkenswaardig. JEZUS had hier in het oog op *Deut.* VIII: 3. — daar wij omtrent dezelfde woorden vinden;

Toen Israël uit *Egypte*, door Gods magtige hand, in eene Woestijn was geleid, daar voor hen geen eten te bekomen was, deed Hij voor hen het man regenen, — dit was voor hen het gewoon brood niet, maar een brood dat noch Israël toen, noch hunne vaderen gekend hadden; op dat God hen daardoor bekend maakte, dat een mensch niet alleen door het gewone brood, van zijne hand gevoed zoude worden, maar dat een mensch ook gevoed zoude worden, door alles, dat uit den mond des Heeren uitgaat, of dat Hij beveelt, zie het aangehaalde *Deut.* VIII: 3.

Een mensch, wil JEZUS zeggen; en dus ook ik, in den ſtaat van mijne vernedering, moet altoos erkennen, dat God de Vader alles weet, alles ziet, alles bestuurt, ja, dat bij Hem geen ding onmogelijk is, *Luc.* I: 37. Hij heeft immers MOZES en ELIAS veertig dagen zonder brood onderhouden; Hij heeft Israël opzettelijk laten hongeren, om hen te toonen wat Hij vermogt. Hij, Hij alleen voedde weleer de duizende Is-

Israëliten veertig jaren in eene Woestijn; Hij gaf hen Man.

Zoo wil JEZUS zeggen, laat mijn Vader mij ook hongeren, niet om dat ik Hem door een wonderwerk zou voor uit loopen, en mij zoo aan zijne hooge zorg onttrekken; neen, mijn Vader wil, dat ik ook in deze, zal gelooven en erkennen, dat Hij mij niet alleen de gewone spijs kan schenken, maar zelfs ongewone. Op Hem, die duizend middelen heeft, die maar spreekt, en het is er — op Hem, op Hem alleen, verlate ik mij.

Op deze wijze betoonde JEZUS als mensch eene volmaakte gehoorzaamheid, onderwerping en afhankelijkheid van zijnen Vader; zoo zoo bleef Hij, wat de Verleider ook mogt pogen, staande; zoo zoo was Hij oneindig voortreffelijker dan ADAM en EVA, die voor den Verleider bezweken.

Ik heb dit antwoord van JEZUS aan den Verleider eenigermate omschreven, niet zoo zeer, om hier over eenig licht te verspreiden, als wel bijzonder, om dat dit gedrag van Hem, mij zeer leerzaam is voorgekomen, als eene nuttige afteekening: hoe Christenen, die in de daad het Christendom poogen te beleven, hier in zeer belangrijke lessen kunnen vinden, voor hun Christelijk gedrag, in navolging van hunnen Heer. Want dit gedrag en vele andere daden van JEZUS, zijn voor hen beschreven, niet alleen om ons te overtuigen, dat JEZUS in alle omstandigheden, hoe moeijelijk ook, als mensch eene volmaakte gehoorzaamheid aan zijnen Vader heeft betoond; maar ook om ware Christenen te leeren, hoe zij, op het duurste verpligt zijn, zijn uitmuntend voorbeeld te volgen.

Dat er vele ware Christenen zijn, welke in

in eenen armoedigen toestand verkeeren, die veel gebrek in dit leven doorworstelen, ja dikwerf te vergeefs hongeren, — dat er anderen onder hen zijn, die door zwakheid, ziekte krankheid, en zulks tijden lang, bezocht worden, — terwijl anderen uit hen, kommerlijke vooruitzigten hebben, door treurige slagen der Voorzienigheid, sterfgevallen en wat niet al? — dit kan niemand in twijfel trekken. Het geen ik dan voornamenlijk bedoele, is, om die ongelukkige Christenen en anderen, door dit volmaakt gedrag van JEZUS eenige nuttige leeringen te herinneren, — zie hier eenige voorname:

1. CHRISTUS was in deze verzoeking, door zijnen Vader zelven ingeleid, en daarom moest en wilde Hij in dezelve vrijwillig verkeeren: zoo moeten ook ware Christenen geloovig erkennen, dat zij ook in alle hunne verzoekingen, het zij in armoede, ziekten, met een woord in alles, waar mede zij in dit leven verzocht worden, door hunnen Vader worden ingeleid, en daarom in dezelve gewillig en met te vredenheid, moeten verkeeren.

2. CHRISTUS moest, ook door die verzoeking, eens ingaan in zijne volmaakte Heerlijkheid. Alle verzoekingen, welke Christenen hier op aarde door den Vader worden toegezonden, moeten ook eindigen in 's Vaders hooge eer, en in het waar geluk van zijn volk. En, offchoon zij dit niet in den tijd der verzoekingen inzien, zij zullen dit echter dikwerf nog in dit leven inzien, althans dit zeker duidelijk in de Eeuwigheid bewonderen. — Het is, het blijft dan hun pligt, ook daar op te vertrouwen, dit te verwachten, en zich zelven daar door te bemoedigen.

3. CHRISTUS, moest in die verzoeking blijven; Hij moest blijven hongeren, en eer Hij ge-

gered werd, nog twee andere gewigtige verzoekingen doorstaan, en toen werd, Hij eerst gered, toen zond de Vader eerst zijne Engelen, om Hem te dienen vs. 11, zeer waarschijnelijk om Hem spijs, ten einde zijnen honger te bevredigen, te verzorgen, en om zijnen verheven Persoon, allen eerbied en mogelijk nog andere diensten te betoonen. — Zoo, zoo werd JEZUS antwoord aan den Verzoeker bewaarheid: de mensch zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord dat uit Gods mond uitgaat, bij alles wat Hij beveelt. —

En dit is ook eene belangrijke les voor Christenen, in alle hunne verzoekingen; namelijk, om gemoedigd den tijd van redding, door den Vader bepaald, en geloovig af te wachten. — *Door moedeloosheid, door voor uit loopingen, willen zij gaarn zelve den tijd bepalen en verkorten*; maar hun Vader die in de hemelen is, weet zijn tijd en vordert billijk van hen onderwerping en zelfsverloochening tot zijne einden.

4. CHRISTUS, was in zich zelven volmaakt onschuldig, deze verzoeking en alles wat Hij geleden heeft, was dus alleen als plaatsbekleeder, Heiland en voorbeeld, voor een schuldig menschdom. — Men kan niet zeggen, dat alle de verzoekingen, die ware Christenen door den Vader worden toegezonden, onschuldig zijn. Hoe velen hunner verkeeren dikwerf in armoede, smerten, kommervolle vooruitzigten enz. waar van zij zelve de oorzaak zijn, en in deze gevallen zijn zij verpligt, hunne verkeerdheden en schulden ootmoedig voor den Heere te belijden. Zijn anderen in ongelegenheden of verzoekingen, waar van zij de oorzaak in zichzelve niet kunnen beschouwen; zij weten echter, dat zij aan zeer vele ongeregtigheden schuldig zijn, en dat zij dus in hunne verzoekingen niet onschuldig worden

in-

ingeleid. Dan hoe dit ook wezen moge, allen, zoo wel de eerste als de anderen, kunnen uit het gedrag van JEZUS, dunkt mij, leeren: dat de verzoeking of de verzoekingen, waar in zij door den Vader worden ingeleid, geen strafgerigt wezen kan, dewijl CHRISTUS voor hen volkomen heeft voldaan, maar alleen een weg moet zijn tot hun waar geluk; — en hoe goedertieren zijn dan zoodanige verzoekingen voor Gods vereerders niet? —

5. CHRISTUS zagen wij, wilde door geene verkeerde middelen, zijnen honger bevredigen; Hij wilde geen steenen in brood veranderen, maar alleen leven, door het geen uit Gods mond uitgaat, of het geen de Vader gebiedt, en hier door leert Hij den zijnen: Dat, in welke verzoeking zij ook mogen verkeeren, zij dan nooit ongeoorloofde of onbetamelijke middelen ter hunner redding, mogen in het werk stellen, en hoe zeer door anderen daartoe aangespoord, er echter nooit gehoor aan mogen geven. Zij kunnen, ja zij mogen alle betamelijke middelen, die in hun vermogen zijn, met een eerbiedig opzien tot den Vader, in het werk stellen, om uit hunne nooden gered te worden. — Maar deze mislukkende, moeten zij met JEZUS, op de redding des Vaders, eerbiedig en lijdzaam blijven wachten.

En nog moet ik hier bijvoegen, dat het dikwerf gebeurt, dat ware Christenen in hunne nooden meestal denken, door dien weg, door dat middel, door dien vriend of vriendin, kan of zal de Vader mij mogelijk redden, terwijl zij intusschen op het een of ander te veel zien; en veel te weinig op den Vader, die ter hunner redding niet alleen deze middelen, maar ook vele andere in zijne hooge hand heeft. — Immers, hoe dikwerf behaagt het den Vader,

zijne

zijne kinderen door andere wegen, daar zij nooit aan gedacht hadden, te redden; Hij doet dit door alles wat uit zijn mond uitgaat of beveelt.

6. Het verdient ook al onze aandacht, dat JEZUS den Satan op deszelfs verzoeking antwoordde, door eene plaats uit Gods woord, „*daar is geschreven* enz.," en zoo deed Hij ook in de tweede en derde verzoeking. Hier door leert JEZUS ook, dat het zijn volk vooral betaamt, volkomen kundig te zijn in Gods woord, bijzonder in zijne gunstige toezeggingen, beloften, en uitreddingen aan zijn volk, alvorens betoond; dit, dit alles is volmaakt geschikt, om in hunne nooden ernstig op Hem te blijven zien, hopen, en wachten.

7. Eindelijk, JEZUS, zagen wij, *begaf zich in* eene eenzame Woestijn, denkelijk, om zijne Middelaars bediening ernstig te beschouwen, ten einde zich daar toe voor te bereiden, en om de hulp van zijnen Vader daartoe af te smeeken; en in dien tijd werd hij verzocht door den Satan tot een zondig gedrag, doch vruchteloos. Hoe dikwerf gebeurt het, dat de Christen in gewigtige ondernemingen, in zware wegen, in druk enz. zich naar het eenzame begeeft, om zijne omstandigheden door te denken, en om 's Vaders leiding en hulp ootmoedig af te smeeken; terwijl verkeerde gedachten, ingevingen, afleidingen, hem van zijn oogmerk afbrengen, hem ontmoedigen, en bedroeven. Wat is hier belangrijker, dan het voorbeeld van JEZUS, om namelijk deze verzoekingen ten kwade, te verachten, tegen te gaan, en om alle zijne omstandigheden, bij vernieuwing aan den Hemelsche Vader eerbiedig aan te bevelen?

DE BLOEM GULMINECK.

(*Van Krummacher.*)

De Jongeling HIJLOS, had het huis zijner vrome ouderen verlaten, om in de glansrijke Hoofdstad van *Perzie*, zijnen geest te vormen. Hier ontwaarde eene Boeleerster den schoonen Jongeling, en zocht hem in haar net te vangen, door vleijende woorden, en haar bekoorlijk zingen.

Langen tijd wederstond echter HIJLOS hare lokkingen, want het beeld en de lessen zijner Moeder leefden nog in zijn hart. De Verleidster liet echter niet af, en kreeg dagelijks meer de overhand, bij den Jongeling.

Toen leidde zijn Geest, hem in het veld van *Susa*, en hij ging nadenkend heen en weder, want de vleijerijen der Boeleerster, hadden hem, gelijk een pijl, de lever gespleten.

Ziet, toen zag hij voor zijne voeten de onvergelijkelijke bloem *Gulmineck*, de schoonste van *Perzie*, in vollen bloei, met goud en purper verf, en met een zee van welriekende dampen.

HIJLOS zag dit, en zeide bij zelven; SOLIMA de bekoorlijkste Dochter des lands, is gelijk aan deze bloem, — o mogt ik mij, met geheel mijn hart aan haar overgeven! — Maar, wat kan mij daar aan hinderen? Zij zij dan van nu af de mijne, gelijk deze bloem.

Hier op boog zich de Jongeling, om aan deze schoone bloem te rieken. Maar plotsling verschrikte hij en sprong te rug. Eene zwarte van gift opgezwollene adder, verhief zich tusschen de bladeren, en mikte met openen bek en sissende tong op den Jongeling.

Van nu af, wandelde HIJLOS gerust en edel, en vlood de Boeleerster SOLIMA.

DE TOOVER-BAALDER.

(Eene Bijdrage tot de kennis van geheime Genootschappen.)

(Het Vervolg en Slot van Bladz. 479.)

Met deze woorden, stapte de Voorzitter naar het einde van de tafel, en liet den knaap blindelings in de gevulde en overdekte vaas grijpen. — Het kind trok er een pakje uit, de Logemeester nam het aan, en ging henen, zonder te onderzoeken wat er in was. — De overige dischgenooten, volgden naar de rij zwijgend zijn voorbeeld, kregen hun lot uit de handen van het kind, bogen zich voor den kleinen Geluksgod en het eerzame gezelschap, en zuimden dan ook niet, om in alle stilte te verdwijnen.

Het duurde niet lang, of de beurt kwam ook aan onzen held, om zijne gave uit de urne des geluks te ontvangen. Hij had met toenemende ongerustheid dit oogenblik zien naderen, het welk hij gaarne door eene vroegere verwijdering zou ontweken zijn, wanneer hij had kunnen hopen, dit ongemerkt werkstellig te kunnen maken. Hij verwenschte zich zelven en zijne onbezonnenheid, die hem thans noodzaakten zich met eene daad te bezoedelen, waar door hij dacht dat zijn karakter geschandvlekt werd. Sidderend nam hij eindelijk, het tamelijk zware pakje uit de hand van het kind, dat bij de aanraking als vuur scheen te branden, en in het eerstvolgende oogenblik bevond hij zich op straat, zonder te begrijpen, hoe of hij onopgehouden daar gekomen, en evenwel hoed en stok in de voorkamer had kunnen vinden. Terstond spoedde hij zich

zich om zijne afgelegene woning te bereiken, en had nu in het overig gedeelte van den nachttijds genoeg, om zijn avontuur te overdenken. Hij was des morgens juist gereed, om den uitslag zijner overdenkingen ten uitvoer te brengen, toen er aan zijne kamer geklopt werd. — Hij schrikte, doch herstelde zich spoedig, toen hij vernam, dat het zijn vriend van gisteren was, die kwam om naar het lot van zijnen daalder te vernemen, — ik hoop zeide hij, dat zich alle goede eigenschappen van eenen Tooverdaalder, aan hem verwezenlijkt zullen hebben.

FABRITIUS, taste onverschillig naar het pakjen, om het den vreemden te toonen.

En gij zijt niet eens nieuwsgierig genoeg geweest, om den inhoud na te zien? riep deze verwonderd?

FABRITIUS, zonder hem daarop te antwoorden, zag hem scherp en veel beteekenend aan, en zeide: Man! waar hebt gij mij heen gezonden? Wel nu, hernam de vreemde lagchend, tot eenen hoop schurken, die hunne onvoegzaamheid met het hulsel der geheimzinnigheid zoeken te versieren, en die onder een eerbied inboezemend masker, de ondeugd en het laagste Egoïsme dienen. Maar dat niet slechts deze ellendigen zich zoo gedragen, dat zulke zedelijke misgeboorten overal, en bij iederen stap in de wereld te vinden zijn, dat behoefdet gij, die zoo veel ondervinding hebt, toch door mij en gisteren niet eerst te leeren. — Maar, wat denkt gij nu te doen?

Wat ik denk te doen? terstond naar den Directeur der Politie te gaan, en hem van mijne jongstledene ervaring rekenschap te geven; — ik reken hierbij op uw gezelschap, voegde hij er met eenen ernstigen blik bij, terwijl hij tevens naar hoed en degen greep.

Indien dat zoo is, hernam de andere, zoo gaan wij denzelven weg, en ik geniet daarbij nog eene voldoening te meer, die namelijk, van mij in uwe denkwijze, niet bedrogen te hebben; — hebt gij mogelijk van de mijne een minder gunstig denkbeeld gekoesterd, zoo...

Zeker, viel hem FABRITIUS in de rede, heb ik niet kunnen nalaten te denken, dat gij in eene tamelijk naauwe verbindtenis met mijn avond-gezelschap stond.

Alhoewel gij u ook ten mijnen opzigte vergist hebt, zoo ben ik evenwel verpligt u vergiffenis te vragen, dat ik u tot eene proefneming genoopt heb, die gij, zoo gij beter onderrigt geweest waart, zekerlijk geweigerd zoudt hebben te ondernemen. Vergun mij nu, met achterlating van alle geheimzinnigheid, die gij tot nu toe aan mij bespeurd hebt, openhartig tot u te spreken.

Ik ben bij de Politie als geheim Commissaris, gedurende het Kroningsfeest aangesteld, dewijl de toevloed van zoo veele personen van allerlei soort, buitengewone maatregelen noodig maakt, om orde en veiligheid te bewaren. Eergisteren werd in alle stilte, een verdacht persoon in hechtenis genomen, bij wien men die kaart vond, die gij van mij gekregen hebt. Hoewel het geen hij bekend heeft, in geenen deele voldoende was, zoo bragt het evenwel op het spoor van eene talrijke, en op buitengewone wijze georganiseerde verbindtenis van spelers, gelukridders en zakkerolders, die den alleenhandel van bedrog en roof scheen te bedoelen. Dit spoor moest gevolgd worden, men moest zich eene naauwkeurige kennis van het getal der leden, de inrigting en wetten van deze klub trachten te bezorgen, om die dies te onfeilbaarder en volkomener uit elkander te

kun-

kunnen drijven. Ik nam dit werk op mij, dat ik echter in eigen perfoon niet hopen kon te voltooijen, om dat mijn aangezigt daartoe niet onkenbaar genoeg is. Ik had u leeren kennen en vleide mij, het werktuig gevonden te hebben, dat ik zocht, zoodra uwe uitdrukkingen mij verradeden, dat ik met eenen man van een teeder eergevoel te doen had, die in ſtaat was dien ſtap te doen, dien gij thans doen wilt.

Maar veronderſtel, zeide FABRITIUS, gij had u evenwel vergist, en ik was met den buit, dien uwen toverdaalder opgebragt heeft, doorgegaan? — of ik had zelfs eens ſmaak in het gezelſchap gevonden, waarheen gij mij gewezen had?

Zoo zoude ik, was het antwoord, in het eerſte geval billijk genoeg gedacht hebben, om u met uwen teerpenning geluk op reis te wenſchen; en wat het tweede geval betreft, dit was, met uw verlof, zoo goed als onmogelijk. — Maar indien ik opregt zal zijn, zoo moet ik bekennen; dat ik u in uwe omſtandigheid, het onderzoek van uwen vond des geluks, terſtond na uwe thuiskomst, het gemakkelijkst zou vergeven hebben. Ik bewonder uwe zelfsverloochening, en verzoek u dit thans in mijne tegenwoordigheid te willen doen. FABRITIUS voldeed aan zijne begeerte, en men vond veertig Karolinen in het pakje. Wees zoo goed van te verklaren, zeide hij daar op tot den Commisſaris, hoe veel er in het pakje was, dat ik in het Politie-Ambt, voor den regten eigenaar, denk in bewaring te geven. Gij zijt mij nog het verhaal ſchuldig, hernam deze, hoe dit geld eigenlijk in uwe handen gekomen is?

Onze held verhaalde hem alles, dat wij reeds weten, zeer naauwkeurig. En gij gelooft dan

GROOTE GIERIGHEID.

De beroemde Schrijver RICHARDSON, verhaalt de twee volgende staaltjes van Gierigheid.

De Apotheker LACKHAM verhaalde, dat een zijner Kranken, een zeer rijk man, en Oom van Lord ROCKINGHAM, op zijn sterfbed hem verzocht had, uit eene zekere lade een hembd voor hem te krijgen. Mijn hemel, zeide LACKHAM, hoe kan het u in gedachten komen, u nu nog te verschoonen? — Ik heb gehoord, antwoordde WATSON, dat mijn hembd hun toekomt, die mij uitkleeden, maar het hembd, dat ik wensch dat gij mij zult aanreiken, *is oud* en versleten, en dus goed genoeg voor hen.

POPE, zeide RICHARDSON, las mijn Vader en mij eenige verfen voor, die hij in zijnen brief over de rijken wilde bezigen, en waar in hij eene stervende Dame van zijne kennis schilderde, die, terwijl zij de laatste zucht liet, zich nog eens oprigtte, en een endje kaars, dat naast haar bed brandde, uitdeed.

VREEMDE OPENHARTIGHEID.

De beroemde SWIFT, zeide eens predikende voor eene talrijke schaar, waaronder vele Hovelingen en Parlements-Leden: er zijn drieërlei soorten van hoogmoed, de hoogmoed op geboorte, die op rijkdom, en de hoogmoed op talenten. Van de laatste is het niet noodig, thans te spreken, daar zich niemand onder u bevindt, die zich van zulk eene fout behoeft te beschuldigen.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 24 Octob. Heden heeft de Hooggeleerde Heer C. J. REUVENS, buitengewoon Hoogleeraar bij de faculteit van bespiegelende Wijsbegeerte, en fraaije Letteren, inzonderheid voor het vak der *Archaeologie*, zijne plegtige inwijdings redevoering gehouden: *de Laudibus Archaeologiae:* dat is, *ter aanprijzing der Archaeologie of kennis der oude Monumenten.*

UTRECHT.

Vier uitmuntende Kweekelingen van deze Akademie, behaalden dezer dagen welverdienden roem, met het openbaar verdedigen van hunne fraaije verhandelingen, en verkregen daarop de waardigheid van *Medicinae Doctores.*

Den 10den November, de Heer J. C. BROERS, van *Utrecht*, wiens *Specimen Chirurgico Medicum* handelde, *de caussis, cur laesionibus capitis, quae initio haud periculosae videbantur, frequenter sero symptomata gravia, in mortem aliquando desinentia, accedant.* Hij is het, die, in dit jaar, den prijs behaalde, bij de Medische Faculteit dezer Akademie.

Den 11den Novemb. De Heer J. VAN REES, van *Nijmegen*, wiens *Specimen Pathologico Therapeuticum* handelde *de morbis convulsivis.*

Den 12den Novemb. De Heer D. G. VAN LEEUWEN, van *Alkmaar*, wiens *Specimen Medicum* handelde, de *Peritonaeo ejusque inflammatione.*

Den 13den Novemb. De Heer C. B. TILANUS, van *Harderwijk*, wiens *Specimen Chirurgico Medicum* handelde *de fungoso durae meningis excrescente.*

cente. Hij heeft zich reeds bekend gemaakt, door de verhandeling, welke, in het voorleden jaar, den prijs behaalde bij de Medifche Faculteit dezer Akademie.

FRANEKER.

Op den 7den der afgeloopene maand, heeft de Hoog Eerw. en Hooggel. Heer J. AMERSFOORDT, Theol. Doctor, voorheen Hoogleeraar in de Oostersche Letterkunde, aan het *Athenaeum* te *Harderwijk*, het gewoon Hoogleeraarsambt in de Godgeleerdheid alhier aanvaard, met eene plegtige redevoering: *de religionis Christianae popularitate.*

Waarna de afgaande Rector Magn. Mr. O. DE WAL, Hoogleeraar in de Regten, deze waardigheid heeft overgedragen, aan den Wel Ed. Hooggel. Heere S. ENS, *Medicinae*, *Anatomiae et Chirurgiae*, *extr.* Professor, houdende bij deze gelegenheid eene redevoering: *de claris Frisiae juris consultis.*

En heeft de Hoogleeraar AMERSFOORDT, reeds een aanvang met zijn onderwijs gemaakt.

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 27sten October had alhier de promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats. Na het zoo ongedacht verlies van den vorigen Rector M. A. VAN MIDDELHOVEN, werd zijne plaats spoedig vervuld, door den van *Logchem* beroepen Rector E. WAARDENBURG. Deze hield, bij gelegenheid der promotie, en ter openlijke aanvaarding van zij-

zijnen post, eene zeer doelmatige en aangename redevoering, in de Hollandsche taal, over de nieuwe inrigting van het hooger onderwijs, deszelfs doel en nuttigheid. Na de gehoudene redevoering, werden de naarstige jongelingen, H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, A. VAN BAAK en J. J. LEPPING, bevorderd van de eerste tot de tweede orde der tweede klasse, en de twee eersten begiftigd met eereprijzen; gelijk ook de veelbelovende jongeling J. G. VAN GRIETHUIZEN, van de eerste tot de tweede klasse, met eenen eereprijs bevorderd werd. Tot aller genoegen liep deze plegtigheid af, en zij moge gevolgd worden, van meerdere toeneming dezer weleer hier zoo bloeijende Latijnsche Schoool.

GOUDA.

Strekte het Curatoren der Latijnsche Schoolen te *Gouda*, tot genoegen, door dit Maandwerk voor Julij dezes jaars, te kunnen berigten, dat de vrees, welke hun, door den ziekelijken toestand van den Heer Rector, C. SCHOLL VAN EGMOND, sedert ruim een jaar, werd ingeboezemd, en het nadeel, dat het onder zijn Bestuur zoo bloeijende instituut dreigde, grootendeels verdwenen, en zijn herstel aanmerkelijk gevorderd was; thans moeten zij, tot hun leedwezen, kennis geven, dat de zeer langzame voortgang van dat herstel, en het nadeel hier door voor het Instituut voortvloeijende, dezen zoo verdienstelijken man, hebben doen besluiten, tot het staken van zijn Letterkundig onderwijs, en het opofferen van vele tijdelijke belangen en voordeelen, voor hem en zijn talrijk huisgezin; in welke belangen, echter, uit hoofde van 's mans waarlijk uitnemende verdiensten en ijver, en deelneming in deszelfs beklagelijken toestand, op eene billijke, edelmoedige en hem vereerende wijze, zoo van wege Z: M. den Koning, als door

door het Bestuur dezer Stad, gunstig is voorzien geworden.

Daar nu hier door het Rectoraat der Latijnsche Scholen, alhier is opengevallen, hebben Curatoren, om ten spoedigsten hier in te voorzien, op den 8sten Nov. l. l. drie verdienstelijke Letterkundigen benoemd, zijnde de Heeren D. WILLEMIER, Rector te *Culemborg*, J. S. SWAAN, Rector te *Hoorn*. en J. D. H. KNACKWOERST, Conrector alhier; uit welke eerlang de verkiezing tot het Rectoraat geschieden zal.

AMSTERDAM.

Na het openvallen van het Preceptoraat, aan de nieuwe zesde klasse, van het Gijmnasium alhier, door de beroeping van den Heer J. BOSSCHA, naar *'s Gravenhage*, is ook nog in de voorgaande maand, het Preceptoraat van de derde klasse opengevallen, door den dood van den Heer L. KUIJPERS, welke beide plaatsen binnen weinige dagen, staan vervuld te worden.

In het berigt der voorgaande maand, is kwalijk gesteld, dat de Grieksche prijs in de tweede klasse, is te beurt gevallen aan N. J. A. STEINS BISSCHOP, als zijnde dezelve behaald door W. SERRURIER.

BERGEN OP ZOOM.

Den 21sten October. Heden is de prijs uitdeeling en promotie van de Leerlingen der Latijnsche School alhier, welke bevorens bij het gewoon zomer-examen, voldoende blijken van gemaakte vorderingen hebben gegeven, in het openbaar in de fransche Kerk verrigt, na het houden eener gepaste redevoering, *de laure*, door den Wel Ed. Heere J. C. STUERWALD. Rector derzelve School. Vervolgens zijn de verdienstelijke Jongelingen P. MORGEN en R. K. L. KRÄMER, die van de lagere tot de hoogere klasse van de vijfde School zijn overgegaan, met prij-

prijzen begiftigd, en de Jongeling F. DE KOCK, op de zesde School een prijs van naarstigheid, waardig geacht; hebbende deze verdienstelijke Leerlingen hunne dankbetuigingen aan Heeren Curatoren, op eene bevallige wijze afgelegd.

En is eindelijk deze plegtigheid met een fraai Orgelmuziek begonnen, afgewisseld en gesloten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

BATENBURG, den 12den October. Onze Leeraar, B. TE GEMPT, eene aanbieding van beroeping naar *Altforst* en *Appeltern*, ontvangen hebbende, heeft, na beraad, daar voor bedankt.

ALTFORST EN APPELTERN. Op den 18den September, is alhier ter vervulling onzer vakature, door den Eerw. Kerkeraad gemaakt, het navolgende zestal van Predikanten:

DD. J. G. EVERWIJN, B. TE GEMPT, J. F. GOBIUS DU SART, J. G. HOOGKLIMMER, S. M. DE BRUIN en D. J. WOLTERBEEK; Predd. te *Over- en Neerasselt*, *Batenburg*, *Burgharen*, *Osch*, *Marken*, en *Wamel*; van welke de drie eersten geplaatst zijn op het drietal, en ten zelfden dage Ds. J. G. EVERWIJN, beroepen is.

Deze, na beraad, bedankt hebbende, is op den 28sten October uit een drietal, waar op geplaatst waren:

DD. A. RADIJS, S. M. DE BRUIN, en P. HONDIUS, Predd.

Predd. te *Blaauwkapel*, *Marken* en *Arnemuiden*, beroepen, Ds. A. RADIJS, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

ALPHEN. Men heeft van hier verzuimd te melden, dat op den 5den April, ons nieuw Kerkgebouw op eene plegtige wijze is ingewijd. Onze Leeraar, J. A. F. MONHEMIUS, hield bij die gelegenheid eene Leerrede, over 1 *Kon.* XVIII: 27—30. en wekte de Gemeente op tot eene hartelijke dankbaarheid aan God, en tot eene ijverige gebruikmaking van den Openbaren Godsdienst, hebbende wij het aan de weldadige zorg van onzen Koning dank te weten, dat wij dit Kerkgebouw, thans geheel en al mogen voltooid zien.

HERVELD. Schoon de Correspondent geen legaal berigt van ontvangen heeft, weet hij toch zeker, dat op den 25sten October *l. l.*, in die Gemeente bevestigd is, Ds. B. VIERENBERG.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN vakant. Zie April 1818.

NISTRIK EN BALGOIJ staat vakant te worden. Zie Junij 1818.

LOENEN OP DE VELUWE, staat vakant te worden. Zie Oct. 1818.

ZUTPHEN.

BORCULO vakant. Zie Oct. 1818.

TIEL.

DRUMPT. Na bekomene vrijheid, tot het doen eener beroeping alhier, in plaats van den naar *Noordeloos* vertrokken Pred. dezer Gemeente, W. DE KAPPER, is de Kerkeraad den 20sten October l. l., tot het maken van een drietal overgegaan, onder voorzitting van den Consulent, N. C. KIST, Pred. te *Zoelen*.

Op

Op hetzelve werden geplaatst:

DD. R. VERWEIJ, Pred. te *Alem*, enz. onder de Classis van *'s Hertogenbosch*. L. DIBBITS, Candidaat, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, en A. LOSGERT, Pred. te *Brandwijk* en *Gijbeland* onder de Classis van *Dordrecht*.

De eerstgenoemde uit hetzelve beroepen zijnde, heeft deze beroeping aangenomen, vertrouwende, dat de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen daar op volgen zullen.

BUREN. Onze Pred. Ds. C. VAN DIEST, eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeente van *Nieuw-Lekkerland*, onder de Classis van *Dordrecht*, gaf ons heden den 8sten November kennis, dat hij voor dezelve had bedankt, en verbond zich daarbij op nieuws aan ons, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 31. *Daarom waakt, en gedenkt dat ik drie jaren [lang] nacht en dag niet opgehouden en hebbe een iegelijk met tranen te vermanen.*

AVEZATHEN, den 15den November. Heden werd onze Leeraar, Ds. J. CORNEL, onder ons bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. M. VAN HULSTEIN, Pred. te *Wadenoijen*. De Bevestiger predikte over 2 *Timoth.* IV: 5b. *Doe het werk van een Evangelist, maak dat men van uwen dienst ten vollen verzekerd zij.*

De Bevestigde had ten Tekst, *Johannes* XV: 12. *Dit is mijn gebod, dat gij malkanderen lief hebt, gelijkerwijs ik u lief gehad hebbe.*

ASCH vakant. Zie Junij 1818.

EVERDINGEN vakant. Zie Aug. 1818.

BOMMEL.

VUREN EN DALEM, den 11den October. Heden was de dag, dat de vakature in deze Gemeente werd vervuld. De Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. MARLSTEDE, Pred. te *Leijderdorp*, bevestigde zijnen Zoon, onzen beroepenen Leer-

aar,

aar, Ds. J. N. MAHLSTEDE, met *Philipp.* II: 5. *Dat gevoelen zij in u, het welk ook in Christus Jezus was.* terwijl de Bevestigde zijne Intrede hield over *Matth.* XVII: 5. *Hoort Hem!* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, en den Consulent van deze Gemeente, Ds. G. J. VAN NOUHUIS, Pred. te *Rumpt*, door de Heeren R. VAN DER KLOES, en K. HERINGA, Predd. te *Leerdam* en *Herwijnen*.

HURWENEN, den 25sten October. Heden werd onze Leeraar, H. VAN DER LINDEN, op zijn vertrek staande, naar de Gemeente van *Waterland Kerkje*, behoorlijk van zijne betrekkingen op de Classis en den Kerkeraad ontslagen, en nam van ons afscheid met I *Petr.* I: 25.

WEL EN AMMERZODEN, *den 8sten* November. Heden morgen gaf *onze Leeraar*, A. C. ROËLL, ons te kennen, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Goedereede* en *Stellendam*, en dat hij dezelve in beraad genomen had.

AALST, den 10den November. Heden overleed onze Leeraar, Ds. J. D. AUGIER, door zijne nagelatene Weduwe en Kinderen betreurd. Sedert acht en dertig jaren, nam hij de bediening des Evangeliums in deze en andere Gemeenten waar, en bij besluit van Z. M. den Koning, de dato 5den October l. l., was hij gunstig Emeritus verklaard.

GELLIKUM EN RENOIJ, den 12den November. Onze beroepen Leeraar, Ds. G. E. DE COCK, Pred. te *Nieuwland* en *St. Joostland*, de Collatie en Kerkelijke beroeping herwaards aangenomen hebbende, is dezelve reeds Kerkelijk goedgekeurd, en ter verkrijging van Z. M. approbatie opgezonden.

METEREN vakant. Zie Oct. 1818.

HAR-

HARDERWIJK.

ERMELLO. Onze beroepen Leeraar, Ds. L. BAKKER, is, den 1sten November, hier in zijnen Dienst bevestigd, door den Consulent, Ds. L. BOUMAN, Pred. te *Harderwijk*, die daar toe ten Tekst genomen had, 1 *Cor.* III: 11—15. *Want niemand kan een ander fundament leggen* enz. — De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijnen dienst, ten Tekst nemende, *Matth.* XXII: 18—20. *En Jezus bij hen komende sprak tot hen: mij is gegeven alle magt in Hemel en aarde* enz.

HARDERWIJK. Dewijl de beroeping van Ds. LUBERTI AUGUSTINI, Pred. te *Zuidbeijerland*, reeds van Z. M. onzen Koning, gunstig is geapprobeerd, zoo wordt zijn Wel Eerw. hier eerlang te gemoet gezien, om in zijnen dienst bevestigd te worden.

VOORDHUIZEN staat vakant te worden, alzoo Ds. P. A. J. MORREL, te *Hasselt* beroepen zijnde, die beroeping, na beraad, heeft aangenomen.

PUTTEN. Onze Leeraar, Ds. J. H. VAN NIEL, wegens zijne zwakheid op deszelfs verzoek, door Z. M. onzen geliefden Koning, Emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, zal ook deze Gemeente daar door vakant worden.

GARDEREN staat vakant te worden. Zie Oct. 1818.

ZUID-HOLLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, is in eene buitengewone Vergadering, den 11den November 1818, te *'s Gravenhage* gehouden, peremptoir geëxamineerd, Ds.

Ds. J. MORGAN, Candidaat, bij de Hervormde Kerk, in *Schotland*, en beroepen tot Pred. in de Engelsche Gemeente te *Dordrecht*, en aan die Gemeente toegewezen.

'S GRAVENHAGE.

WASSENAAR, den 25sten October. Heden berigtte onze Leeraar H. VAN NOORDEN, van hier beroepen zijnde naar *Drunen en Nieuwkuik*, dat hij deze beroeping had aangenomen, predikende bij die gelegenheid over *Ps.* LXXIII: 24a. *Gij zult mij leiden door uw' raad.*

ROTTERDAM.

ROTTERDAM. Mejufvrouw W. C. STORM, den 30sten Sept. bij het Klassikaal Bestuur alhier geëxamineerd, (zie de Boekzaal van October l. l.) is door den Kerkeraad van *Rotterdam*, den 7den October, op vertooning harer acte, tot Catechizeermeesteres, in deze Gemeente aangesteld.

SCHIEDAM, den 17den October 1818. De Wel Eerw. zeer gel. Heer S. GREGORY, Pred. te *Zwolle*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Groote Kerkeraad, den 2den dezer, het volgende twaalftal gemaakt:

DD. J. BERDERISCHER, Predd. te *Ravenswaij*. P. VAN RADEN, te *Breda*. H. CATS, te *Oss*. O. VAN TRICHT, te *Enkhuizen*. M. F. MEELBOOM. te *Jutphaas*. J. P. WIJS, te *Hilversum*. J. VAN KUIJK, te *Rijsoort*. W. W. VAN BEUSEKOM, te *Velzen*. C. J. L. SCHULLER, te *Ellum*, C. W. PAPE, te *Heusden*. P. A. VAN DER LAAN, te *Krommenie*. A. VISCH, te *Wilsum*.

En hier uit dit zestal:

DD. M. P. MEELBOOM, P. VAN RADEN, O. VAN TRICHT, H. CATS, J. P. WIJS, A. VISCH.

En zijn op het drietal geplaatst:

DD. O. VAN TRICHT, H. CATS en M. P. MEELBOOM.

Waar-

Waaruit den 6den dezer beroepen is, Ds. H. GATS, Predikant te *Goes*, van wien men heden berigt ontving, dat zijn Wel Eerw. zich deze keus laat welgevallen.

MOERKAPELLE, den 9den Nov. 1818. Onze Leeraar A. HAZEU, eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Uitgeest*, onder de Classis en den ring van *Haarlem*, heeft dezelve in beraad genomen, en gisteren daarvan aan de Gemeente kennis gegeven.

ZEVENHUIZEN vakant. Zie *Leijden*.

LEIJDEN.

BENTHUIZEN, den 18den October 1818. Onze Leeraar, Ds. ARENT HAVERKAMP, van hier beroepen naar den *Oudenhoorn*, heeft, na alvorens, door eenen gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Leijden*, van zijne betrekking op die Classis, en dezen Kerkeraad en Gemeente te zijn losgemaakt, heden afscheid genomen, met de woorden van Paulus, 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts, Broeders, zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind, leeft in vrede: ende de God der liefde en des vredes zal met u zijn.*

De Kerkeraad zoo dra mogelijk in de vakature willende voorzien, heeft, na bekomene handopening van zijne Excellentie den Minister van Eeredienst, in tegenwoordigheid van den Consulent JACOBUS ELIZA POUACHE, Pred. te *Zoeterwoude*, op den 20sten October gemaakt dit twaalftal:

DD. LOUIS BONZET, Predd. te *Noorden*. FERDINAND COENRAAD EVERAARS, te *Lopik* en *Cabauw*. BASTIAAN NIEUWKOOP, te *Berkenwoude* en den *Achterbroek*. HENDRIK ASTRO, te *Zevenhuizen*. ARENT HAZEU, te *Moerkapelle*. ADRIANUS SCHOTMAN, te *Ouwerkerk in Duiveland*. ANTOI-

NE CORNEILLE MEEVERS SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout.* CORNELIS WARNSINCK, te *Zeddam.* GODFRIED LEHMAN DE LEHNSFELD te *Westmaas.* KAREL LE FEVRE, in 't *Fort Bath.* DANIEL MOREAU, te *Durgerdam.* en H. J. VENEKA, in 't *Woud.*

De zes eerstgenoemden werden in dezelfde zitting, op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst.

Vervolgens is Ds. LOUIS BONZET, Pred. te *Noorden*, ter dispectie aan H. H. Burgemeesteren der Stad *Rotterdam*, als Vrijheeren van *Benthuizen*, voorgesteld, en deze dispectie, door gezegde Heeren geaccordeerd zijnde, beroepen; dan zijn Wel Eerw. *heeft, na beraad*, voor deze beroeping bedankt, en *dus blijft*

BENTHUIZEN nog vakant.

BENTHUIZEN, den 10den Nov. Heden is hier andermaal tot Leeraar beroepen, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer LOUIS BONZET, Pred. te *Noorden*, aan wien deze vernieuwde beroeping is afgezonden.

NOORDEN. Den 25sten Oct. l. l., maakte onze Leeraar, Ds. LOUIS BONZET, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Benthuizen* ontvangen had, en wij hoorden op den 2den November, dat hij voor die beroeping had bedankt, en hij verbond zich op nieuw aan ons, op den 8sten Nov. met *Philipp.* I: 21. *Want het leven is mij Christus.*

DORDRECHT.

ST. ANTONIE POLDER. De Gemeente en Kerkeraad, hebben den 21sten Julij, en overstaan van Ds. J. KNOTTENBELT, Pred. te *Mijnsheerenland*, in plaats van Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, Pred. van *Westmaas*, den gewonen

Con-

Consulent dezer plaats, die afwezig was, eene Nominatie gemaakt, waarop gestelt zijn:

DD. G. J. LETTÉ, A. A. VAN SCHILFGAARDEN en G. DOEDES, respective Predd. te *Cats*. *Maasdam* en *Langerak*, en nadat, uit dit drietal, door den Hoog Edel geboren Ambachtsheer van deze Heerlijkheid was gekozen: Ds. G. J. LETTE; is dezelve door den Kerkeraad, als zoodanig Kerkelijk beroepen; doch daar deze voor die beroeping bedankt heeft, zijn beide voornoemde Collegien, den 9den September vergaderd, en hebben ten overstaan van den Consulent Ds. G. LEHMAN DE LEHNSFELD, Pred. te *Westmaas*, eene nieuwe Nominatie gemaakt, waarop zijn geplaatst:

DD. H. HORST, J. C. WIERSMA SWALUE en M. B. ROMMENIJ, respective Predd. te *Waal* en *Honswijk*, te *Makkinga* en te *Grootebroek*. De Hoog Edel geboren Ambachtsheer van deze Heerlijkheid, heeft uit deze Nominatie gekozen:

Ds. H. HORST, die door den Kerkeraad, ook als zoodanig Kerkelijk is beroepen, doch voor die beroeping heeft bedankt. Zoo dat

ST. ANTHONIE POLDER als nog vakant blijft.

GIESEN OUDKERK. Ds. B. VAN VEEN, Pred. te *Aalburg* en *Heesbeen*, voor de beroeping, die alhier op zijn Eerw. was uitgebragt, na beraad, bedankt hebbende, is door den Kerkeraad, den 1sten October, het navolgend zestal van Predd. gemaakt:

DD J. C. PRILLEVITZ, Predd. in *den Bommel*. A. VAN DE WETERING, te *Brakel* H VAN BLOKHUIZEN, in *den Kethel*. J. L. T. COX aan *de Moerdijk*. J. C. VAN DOORNE, te *Rheeuwijk*. J J. W. DIEMONT, te *Bleskensgraaf*.

Op het drietal werden geplaatst:

DD. J. C. PRILLEVITZ, A. VAN DE WETERING, en H. VAN BLOKHUIJZEN.

Waar uit beroepen is de Wel Eerw. Heer, J. C. PRILLEVITZ, Pred. in *den Bommel*, welk beroep, door den Wel Edelen geboren Ambachtsheer geaggreëerd zijnde, door den beroepenen, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie, is aangenomen.

NIEUW-LEKKERLAND. Het laatstgemelde beroep, uitgebragt op den Wel Eerw. Heer C. VAN DIEST, Pred. te *Buuren*, door onzen Wel Edel geboren Ambachtsheer geaggreëerd zijnde, is terstond aan zijn Wel Eerw. toegezonden; die echter ook, na beraad, voor het zelve bedankt heeft.

De Kerkeraad, heeft daarop, den 4den November, de volgende Nominatie gemaakt:

DD. H. J. VAN NOUHUIS, Predd. te *Nederhemert*. H. BLOKHUIJZEN, te *Kethel*. P. BROEKMANS, te *Heikop* en *Boeikop*, en G. E. DE KOCK, te *Philipsland*.

Op welke Nominatie, de goedkeuring van den Wel Edel geboren Ambachtsheer gevolgd zijnde, de Kerkeraad weldra tot een beroep zal overgaan.

RIDDERKERK. Ds. J. BONTE, van *Goederede* en *Stellendam*, naar hier beroepen, werd op den 8sten November, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. D. CANNEGIETER, Pred. te *Hendrik Ido Ambacht*, onder ons in zijne bediening bevestigd, met eene Leerrede over *Philipp.* II: 29. *Ontvangt Hem dan in den Heere met alle blijdschap, en houdt de zulke in waarde.* De Bevestigde deed 's namiddags zijne Intrede, met *Hebr.* II: 3*a*. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo groot eene zaligheid geen acht geven?*

SPIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1818.

GIESEN NIEUWKERK vakant. Zie Sept. 1818.

ZUID-

ZUIDBEIJERLAND (gezegd) DEN HITZERT. staat vakant te worden. Zie Oct. 1818.

GOUDA.

HAASTRECHT, den 5den November. Op den 19den September l. l., ontvingen wij het berigt, dat onze van *Sprang* beroepen Leeraar, Ds. J. P. MUNTING, onder inwachting der noodige approbatien, dat beroep had aangenomen, en daar dezelve als nu zijn ingekomen, zal zijn Eerw. op verzoek van onzen Emeritus Pred., Ds. H. DE GEER, (D. V.) door zijnen Vader, Ds. D. MUNTING, Pred. te *Brielle*, of door zijnen Broeder, Ds. W. N. MUNTING, Pred. te *Wageningen*, beroepen te *Hoorn*, op den 13den December aanstaande, onder ons bevestigd worden.

BERGAMBACHT, den 12den October. Ds. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, Pred. te *Zegveld*, op den 1sten September l. l., alhier beroepen zijnde, heeft, na beraad, die beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen.

POLSBROEK, den 25sten October. Heden morgen, werden wij door onzen Leeraar, Ds. A. J. DIEMONT, in zijne voorafspraak verwittigd, aangaande het onverwacht overlijden, van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. WIGERI, A. L. M. en P. D. Emeritus Pred. te *Beverwijk*, die, in de vorige Eeuw, ruim vijf en een half jaar, zijne jeugdige krachten, en ongemeene vermogens, met veel ijver en getrouwheid, ten nutte van deze Gemeente aanwendde; en, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7. wij opgewekt, om, zoo velen wij zijn Eerw. in onze jonge jaren hier gekend, en zijn onderwijs en bestuur genoten hebben, daar aan te blijven gedenken, er nog winst mede te doen voor de eeuwigheid, en uit zijn verscheiden, de onzekerheid ook van ons leven, en de hooge nood-

zakelijkheid eener onverwijlde voorbereiding, tegen het gewigtig oogenblik van onzen uitstap uit deze wereld, op te merken.

KEDICHEM, den 8sten November. Ds. J. B. RAVENSBRUGH, Candidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, den 1sten Augustus alhier beroepen, en deze beroeping door de noodige approbatien achtervolgd zijnde, werd heden onder ons bevestigd, volgens schikking met den Consulent, Ds. A. J. VAN HOUTEN, Pred. te *Oosterwijk*, door zijnen Schoonbroeder, Ds. W. F. VERWEIJ STOLLBERG, Pred. te *Halle*, met *Coll.* III: 24. *Gij dient den Heer Christus*; en deed hierop zijne Intrede, met *Rom.* I: 16. *Ik schame mij het Evangelie van Christus niet*; enz. De oplegging der handen geschiedde, door DD. A. J. VAN HOUTEN, B. VAN WILLES, H. MAANDAG, en L. M. LOBRIJ, Predd. te *Oosterwijk*, *Nieuwland*, *Dubbeldam* en *Ottoland*.

KRIMPEN OP DE LEK, den 8sten November. Ds. H. DONKER, Pred. te *Ouderkerk*, en *Krimpen aan den IJssel*, bij afwezigheid van onzen Leeraar, Ds. A. R. BRUINING, zijne Predikbeurt alhier vervullende, gaf ons kennis, dat zijn Eerw. beroepen was, naar de Gemeente van *Ellewoutsdijk*, en dat die beroeping, door hem was in beraad genomen.

MEERKERK, den 1sten Nov. Ds. J. CORELL, van hier beroepen in de Gemeenten van de *Avezathen*, nam op heden van ons affcheid, met 1 *Cor.* XV: 1 en 2. *Voorts Broeders*, *enz.*

B R I E L L E.

DEN BOMMEL, den 25sten October. Heden vernamen wij van onzen Leeraar, J. C. PRILLEVITZ, dat zijn Wel Eerw. de beroeping naar de Gemeente van *Giesen Oudkerk*, had aangenomen.

NIEU-

NIEUWE TONGE, den 25sten Oct. Heden hield onze Leeraar L. BAKKER, zijne affcheidsrede over *Hand.* XI: 23 *Dewelke daar gekomen zijnde, en de genade Gods ziende, wierd verblijd, en vermaande ze allen, dat zij met een voornemen des harten, bij den Heere zouden blijven.*

GOEDEREEDE EN STELLENDAM, den 1sten Nov. Heden nam onze Leeraar J. BONTE, die van hier naar *Ridderkerk*, beroepen was, affcheid van ons, predikende over *Pred.* XII: 13. *Van alles dat gehoord is, is het einde van de zake: vreest God, en houdt zijne geboden, want dit betaamt alle menschen.*

OUDENHOORN, den 1sten Nov. Heden is Ds. A. HAVERKAMP, alhier bevestigd, door zijnen voorganger R. W. VAN ROSSUM, Pred. te *Leimuiden* en *Kalslagen*, met *Col.* III: 14*b*. *De liefde, dewelke is de band der volmaaktheid.* De bevestigde hield zijne intrerede over *Joh.* IV: 34. *Jezus zeide tot hen, mijne spijze is, dat ik doe den wil des genen, die mij gezonden heeft, en zijn werk volbrenge.*

GOEDEREEDE EN STELLENDAM, den 5den Nov. Heden werd alhier door den Kerkeraad van *Goedereede*, onder het Bestuur van den Consulent A. G. VAN DIJKHUIZEN, Pred. te *Ouddorp*, ter vervulling der vakature, het volgende zestal van Predikanten gemaakt:

DD. A. C. ROELL, Predd. te *Wel*, *Amerzoden* en *Woldragen*. A. VAN WETERING, te *Brakel*. J. J. VAN DEINZE, te *Hulst*. J. LA LAU, te *Stolwijk*. P. LIETAERT, te *Gouderak*. J. L. T. COX, aan de *Moerdijk*.

Op het drietal werden geplaatst:

DD. ROELL, WETERING en VAN DEINZE.

Uit het welk beroepen is, A. C. ROELL, Predikant te *Wel*, *Amerzoden* en *Woldragen*, onder de Eerw. Classis van *Bommel*.

SIMONSHAVEN EN BIERT, den 8sten Nov. Ds. J. DE WIT, van *Spijk*, tot ons gekomen, werd heden onder ons bevestigd, door den Consulent Ds. C. GUTTELING, Pred. te *Zuidland*, met de woorden van den Zaligmaker, *Matth.* XXVIII: 20. *Ik ben met ulieden, alle de dagen tot de voleinding der wereld Amen.*

De bevestigde deed zijne intrede, met *Rom*, X: 13 en 14. *Want een iegelijk, die den naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden. Hoe zullen zij dan [hem] aanroepen, in welken zij niet geloofd en hebben? En hoe zullen zij [in hem] gelooven, van welken zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij hooren, zonder die hun prediken?*

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM vakant. Zie Sept. 1818.

HAARLEM.

BEVERWIJK, den 17den October. Heden overleed de Wel Eerw. Hooggel. Heer J. WIGERI, Phil. Dr. A. L. M., Lector Philos. en Phil., sedert 38 jaren Pred. alhier, en bij besluit van Z. M., van den 2den April dezes jaars, verklaard emeritus, salvo honore et stipendio, en, ingevolge daar van den 25sten Sept. j. l., van zijnen dienst ontslagen. Zijn Wel Eerw. genoot alzoo zeer korten tijd, de hem gunstig toegestane rust, na een werkvol leven. 's Mans grondige geleerdheid, fijn oordeel, wijsgeerig vernuft, ernstige godsvrucht, heerschende zucht om met zij-

zijne uitgebreide kundigheden nut te stichten, en zijn belangrijk Kweekschool, om jonge lieden tot de hooge Wetenschappen op te leiden, en voor derzelver verdere vorming, op de Hooge Scholen bekwaam te maken, zijn overvloedig bekend, en zullen lang zijn aandenken, bij velen, in zegening doen zijn; gelijk deswegens zijn dood een waar verlies is, hetwelk gevoeld en betreurd wordt bij allen, die het geluk hadden hem van nabij te kennen, en inzonderheid bij een niet klein getal van leerlingen, door hem opgekweekt, die hem niet slechts hoog achteden, maar ook beminden. Hij heeft zich bovendien door verscheidene belangrijke geschriften, aan de geleerde wereld doen kennen, en meer dan éénе verhandeling van hem, werd door onderscheidene genootschappen, met goud of zilver bekroond. Hij was lid van de Maatschappij der Wetenschappen te *Haarlem*, en naar zijnen lust om het algemeene welzijn te helpen bevorderen, telde het Edamsch Genootschap, nu de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, hem reeds den 16den November 1786, onder hare medewerkende leden. Hij was bij dit alles een gemoedelijk Leeraar, zorgende met veel belangstelling, voor het geestelijk welzijn, en de uitwendige belangen van deze Gemeente, en van de, in zijne gevorderde jaren, met dezelve, ten deele, gecombineerde Gemeente van *Wijk op Zee*, en terwijl hij de zaak van het Christendom in 't algemeen met hoogen ernst bevorderde, was hij tevens een verstandig en ijverig voorstander, van de leer der Hervormde Kerk.

Geboren den 17den Maart 1750, te *Leeuwarden*, uit het huwelijk van W. WIGERI, Boekdrukker, en Mejufvrouw AGATHA BIKOMA, werd hij reeds vroeg voor de hoogere wetenschappen gevormd, studeerde voorts te *Franeker*, en te *Leijden*, werd aan

aan eerstgenoemde Hooge School in den jare 1772 gepromoveerd, en aldaar mede Phil. Dr. en A. L. M. Te *Polsbroek*, in den jare 1774, als Pred. beroepen, diende hij die Gemeente meer dan vijf jaren, en werd van daar den 18den Januarij 1780, herwaarts beroepen; terwijl hij alhier ter stede den 5den Aug. 1796, mede werd aangesteld, als Lector Philos. en Phil.

Na zoo veel arbeids, en eenen 44 jarigen Evangeliedienst, werd hij, in het begin dezes jaars, verscheiden malen door ééne slijmberoerte overvallen, en zag zich genoodzaakt, zijn ontslag te verzoeken. Eenige omstandigheden deden intusschen hopen, *dat zijn nuttig leven, echter nog zou worden gerekt*; dan, op het onverwachtst, ontrukte eene *zinkingstoffe*, op de borst gevallen, hem aan zijne dierbare betrekkingen, den ouderdom bereikt hebbende van 68 jaren en 7 maanden. Gelijk hij, in alle zijne werkzaamheden en verschillende lotgevallen, streefde naar de gewesten van hooger licht, zoo vertrouwen wij, dat hij, van zijnen arbeid rustende, in dezelve is ingegaan.

Hij was gehuwd geweest met Mejufvrouw CATHARINA REINALDA, wier gemis hij sedert zes jaren betreurde. Van zijne vijf kinderen, twee zoons en drie dochters, waren laatstgemelde alleenlijk hem overgebleven, die, met de billijkste reden, eenen zoo waardigen en dierbaren Vader beweenen.

BEVERWIJK, den 25sten October. Na dat onze Leeraar, Ds. G. G. BRUGMAN, op den voorgaanden Zondag ons berigt gegeven had, van het plotseling afsterven van onzen vorigen Leeraar, den Wel Eerw zeer gel. Heer J WIGERI, A. L. M Phil. Doct., Lector en rustend Predikant alhier, bepaalde zijn Eerw. ons heden, nader bij zijn afsterven, ons aansporende,

om,

om, door zijnen onverwachten dood geleerd, steeds bereid te zijn, om van deze aarde te scheiden, en rekenschap onzer daden te geven, daar toe aanleiding nemende, uit het gezegde van den Zaligmaker, *Matth.* XXV. 13. *Zoo waakt dan, want gij weet de dag of enz.*

ASSENDELFT, den 18den October. Onze Leeraar J. VOGEL, maakte heden ons bekend, het onverwacht overlijden, van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. WIGERI, A. L. M. Ph. en Phil. Doct., laatst rustend Leeraar, bij de Hervormden, in de *Beverwijk*, die ook bij de letterkundige wereld, met veel roem door zijne schriften bekend, en geacht kan genoemd worden. Onze Leeraar, de eenige zijnde, onder vele Kweekelingen van den geleerden Man, welke in den dienst van het Evangelie arbeidt, en bijzonder door eene meer dan twintigjarige vriendschap, aan den waardigen overledene verbonden, rekende het zich tot eenen pligt, deze laatste openlijke hulde, aan zijnen gestorvenen vriend te moeten toebrengen. De Gemeente werd bepaald bij *Ps.* XC: 10. en opgewekt, om zich deze waarheid, ook in eene christelijke nagedachtenis, over den dood van dezen waardigen man, ten nutte te maken, ten einde het zalig voorregt te mogen genieten, van ook eens zacht en zalig van deze aarde te scheiden.

HEEMSTEDE, den 25sten October. Heden hadden wij het genoegen, van onzen sints lang gekoesterden wensch vervuld te zien. Door aanzienelijke inschrijvingen, en milde giften zoo van de Gemeente, als van de meesten onzer Protestantsche Medechristenen, die alhier hun Zomerverblijf houden, in staat gesteld zijnde, om ons een fraai Orgel, tot gebruik bij den Openbaren Godsdienst, aan te schaffen, werd dit Speeltuig, Gode en zijnen Dienst, heden pleg-

tig

tig toegewijd. Onze Leeraar, Ds. D. HUPKEN, deed eene op deze plegtigheid toepasselijke Godsdienstige Redevoering, naar aanleiding van *Ps.* XXXIII: 2 en 3. *Looft den Heere met de harpe; Psalmsingt hem, met de luijte, [en] het tiensnarig instrument. Zingt hem een nieuw lied; speelt wel met vrolijk geschal.* Welke door het speelen en zingen, zoo van *Psalmen*, als *Evangelische Gezangen*, telkens afgewisseld, en met hartelijke Aanspraken en Zegenwenschen besloten werd. Het Orgel werd bespeeld, door den bekwamen Muzijkmeester en Organist, den Heer HOOGSTRATEN, van *Haarlem.* Eene talrijke vergadering, waar onder velen van naburige plaatsen, en verscheidene van onze Roomschgezinde Mede-Ingezeten alhier, woonde deze plegtigheid bij.

UITGEEST, den 4den Nov. 1818. De Wel Eerw. Heer J. BRAVE, Pred. aan de *Meern*, voor de beroeping in deze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, E. W. FABRITIUS, Pred. te *Castrikum*, het volgende zestal gemaakt:

DD. H. ASTRO, Predd. te *Zevenhoven.* H. DE GRAAF, te *Wervershoofd.* A. HAZEU, te *Moerkapelle.* J. J. ROOSEBOOM, te *Heiloo.* D. DAGEVOS, te *Akersloot.* en J. ROLLERUS, te *Krommeniedijk.*

Uit dit zestal werden op het drietal gebragt:

DD. J. J. ROOSEBOOM, H. DE GRAAF en A. HAZEU.

En is daar uit, op denzelven dag, met het lot tegen Ds. H. DE GRAAF, beroepen, Ds. A. HAZEU, Predikant te *Moerkapelle*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

BLOEMENDAAL, den 8sten Nov. Heden werd onze van *Oudkarspel*, tot ons overgekomenen Leeraar, de Eerw. Heer N. DE GRAAFF, onder ons bevestigd. Ds. W. C. VAN CAMPEN,

Pred.

Pred. te *Spaarnwoude* en *Spaarndam*, hield als Consulent, 's morgens de bevestigingsrede, over *Joan.* XXI: 17. *Hij zeide tot hem ten derde male, Simon Jona zoon, hebt gij enz.* en de bevestigde deed vervolgens zijne intrede, predikende over *Philipp.* IV: 13. *Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft.*

WORMERVEER, den 9den Nov. Uit het bevorens vermelde zes- en drietal, is door den breeden Kerkeraad alhier beroepen, Ds. J. J. HIERINK, Pred. te *Heino*, en aan zijn Eerw. daar van vervolgens kennis gegeven.

WESTZAAN. Daar de Eerw. A. ROORDA VAN EIJSINGA, Pred. alhier, bij besluit Z. M. van den 12den Octob. l. l., No. 34, benoemd en aangesteld is, tot Predikant bij de Hervormde Gemeente op *Java*, zoo staat de Gemeente alhier, eerlang vakant te worden.

A L K M A A R.

PETTEN. Den 12den October, heeft de Kerkeraad, uit een drietal van Predikanten:

DD. S. TIMMERMAN HUBERT, Predd. te *Kolhorn*. H. SCHUTTE, aan den *Hoorn op Texel* en W. PETERSEN, te *Huisduinen*,

ten overstaan van den Consulent E. G. PRESCH, Pred. te *Callandsoog*, beroepen: Ds. S. TIMMERMAN HUBERT, Pred. te *Kolhorn*. Dit beroep, geaggreeerd door den Heer der plaats, is zijn Eerw. toegezonden, doch heeft, na beraad, daar voor bedankt. Zoo dat

PETTEN nog vakant blijft.

KOLHORN, den 25sten 1818. Onze Leeraar Ds. S. TIMMERMAN HUBERT. maakte ons in zijne voorafspraak bekend, dat zijn Eerw. op den 12den dezer, eene beroeping naar de Gemeente van *Petten* had ontvangen. Dan den 18den Nov. gaf zijn Eerw. bij den aanvang van den open-

openbaren Godsdienst te kennen, dat hij voor die beroeping bedankt had.

St. MAARTEN en VALKOOG, den 22sten October heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, Ds. J. J. VAN DER SLUIS, Pred. te *Schagen*, dit zestal gemaakt:

DD. J. METZ, Predd. te *Oudorp* en *Oterleek*. G. J. LETTE, te *Cats*. J. H. WORST, te *Etershem* en *Schardam*. F. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*. TH. VAN SPALL, te *Koedijk*. S. TIMMERMAN HUBERT, te *Kolhorn*.

Op het drietal zijn geplaatst:

DD. J. METZ, G. J. LETTE en J. H. WORST.

En daaruit beroepen, Ds. J. METZ, Pred. te *Oudorp* en *Oterleek*, doch welke, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft.

OUDORP en OTERLEEK. Onze Leeraar J. METZ, ontving op den 23sten October l. l., eene beroeping naar de Gemeente van *St. Maarten* en *Valkoog*, doch berigtte ons den 8sten November, bij de behandeling van *Luc.* X: 16. voor dezelve te hebben bedankt.

SCHOORL, GROET en KAMP. Zie September 1818.

OUDKARSPEL staat vakant te worden. Zie Sept. 1818.

MIDSLAND en HOORN op TERSCHELLING vakant. Zie Sept. 1818.

LIMMEN. Zie Sept. 1818.

OOSTEREND op TEXEL vakant. Zie October 1818.

H O O R N.

WESTWOUD en BINNENWIJZEND. Onze Leeraar, Ds. P. G. JONGBLOED, heeft op den 25sten October, van deze Gemeente afscheid genomen, met *Eph.* IV: 1. *Zoo bidde ik u dan, ik de gevangen in den Heere, dat gij wandelt waardiglijk der roepinge, met welke gij geroepen*

pen zijn. en is naar *Bablionien-broek* en *Hille*, vertrokken.

De Kerkeraad, noodigt zeer instantelijk uit, alle Candidaten tot den H. Dienst, welke lust mogten hebben, om hunne gaven voor de vacerende Gemeente te laten hooren; kunnende zij zich aanmelden bij den Consulent J. DOZIJ, Pred. te *Hoogkarspel*. Voor hunne reiskosten zullen zij, op eene billijke wijze, schadeloos gesteld worden.

HOORN. Uit het te voren gemeld zestal, is door den Kerkeraad met Diakenen, dit drietal geformeerd:

DD. W. N. MUNTING, N. BERKHOUT en J. J. VAN VOORST, Predd. te *Wageningen*, *Sneek*, en *Doorn*.

En daar uit beroepen, Ds. W. N. MUNTING, Pred. te *Wageningen*.

HENSBROEK, den 1sten November. Onze beroepen Leeraar, Ds. J. SCHARDAM, is alhier in den H Dienst bevestigd, door den Consulent, J. A. HANEWINCKEL, Pred. te *Obdam*, met *Matth*. XVII: 5. laatste gedeelte: *Hoort hem*.

De Bevestigde maakte een aanvang van zijn Dienstwerk, met 2 *Cor*. VII: 2a. *Geeft ons plaatse*.

HOOGWOUD. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van onzen Leeraar, Ds. H. VAN WIJHE, is, na verzochte en bekomene handopening, geformeerd het volgende twaalftal:

DD. L. VISSER, Predd. te *Spanbroek* en *Opmeer*. J. B. HARTMAN, te *Warmenhuizen*. A. DIEPERINK, te *Midwoud*. J. MOHR, te *Blokzijl*. H. FANGMAN, te *Hemmen*. J. C. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwai*. G. C. VAN BALEN BLANKEN, te *Nieuwe Niedorp*. H. LAMBERTS, te *Abbekerk* en *Lammerschagen*. A. HOUTKAMP, te *Winkel*. J. S. VAN DER LINDEN, te *Sijbekarspel*. D. DAGEVOS, te

 Akers

Akersloot en F. J. SMIT, Candidaat tot den H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur te *Groningen*.

Op het zestal:

DD. VISSER, DIEPERINK, HARTMAN, MOHR, DAGEVOS en SMIT.

Waar uit op den 29sten October, dit drietal is uitgebragt:

DD. VISSER, DAGEVOS en HARTMAN.

Doch Ds. VISSER, voor de eer der Nominatie bedankt hebbende, is dezelve aangevuld met den Candidaat SMIT.

En daar uit beroepen, Ds. J. B. HARTMAN, Pred. te *Warmenhuizen*.

En deze beroeping, geaggreëerd door den Hoog Edel geboren Heer *Grave* VAN WASSENAAR STARRENBURG, als Ambachtsheer *dezer plaats*, is aan den beroepenen toegezonden.

HOORN, den 14den November. Onze beroepen Leeraar, Ds. W. N. MUNTING, heeft verklaard, de op hem uitgebragte beroeping, onder inwachting van de noodige goedkeuringen, aantenemen.

AARDSWOUD. Zie Oct. 1818.

OOSTER EN WESTERBLOKKER vakant. Zie Oct. 1818.

E D A M.

EDAM. Door den grooten Kerkeraad alhier, is op den 13den Sept. geformeerd het volgende twaalftal van Predikanten:

DD. J. J. VAN VOORST, Predd. te *Doorn*. C. W. KERSTEN, te *Driebergen*. J. W. VAN DOLDER, te *Neerlangbroek*. L. MERENS, te *Woudenberg*. A. BOOIJMAN, te *Hattem*. B. RI DE GEER, te *Lienden*. J. S. WOR, te *Randwijk*. E. VAN DER FEEN, te *Schoonhoven*. J. Z. N. VAN DER ROEST, te *Hattem*. H. PANGMAN, te *Hemmen*. J. D. RUIS, te *Ouderkerk aan den Amstel*. en W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Zegveld*.

De

De twee laatsten met het lot tegen DD. A. VERWIJS, te *Dokkum*, en D. H. HORST, te *Waal en Hendswijk*.

Uit dit twaalftal, is den 17den daar aan volgende, gemaakt dit zestal:

DD. C. W. KERSTEN, J. J. VAN VOORST, J. W. VAN DOLDER, L. MERENS, B. VAN DER VEEN en B. R. DE GEER.

Van welke den 29sten van die maand, op het drietal zijn geplaatst:

DD. C. W. KERSTEN, J. J. VAN VOORST en L. MERENS.

Waaruit tot Predikant is beroepen, Ds. C. W. KERSTEN.

EDAM, den 28sten Oct. Ds. C. W. KERSTEN, voor de beroeping tot Predikant in deze Gemeente bedankt hebbende, is door den grooten Kerkeraad, het te voren geformeerd drietal aangevuld, met Ds. J. W. VAN DOLDER, te *Neerlangbroek*, en ten zelven dage beroepen, Ds. L. MERENS, Pred. te *Woudenberg*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

KWADIJK, den 16den Oct. Ds. J. BRAVE, voor de op hem alhier uitgebragte beroeping, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, het volgende drietal gemaakt:

DD. L. VAN DER HORST, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Holland*. J. J. NEUMAN, Predd. te *Ter Aa*, en D. T. DE HAAS, te *Scharwoude*.

En is daar uit beroepen, L. VAN DER HORST, die dit beroep dadelijk heeft aangenomen.

HOLIJSLOOT EN UITDAM, den 25sten October. Onze Leeraar Ds. J. SCHARDAM, van hier naar *Hensbroek* beroepen, en op l. l. Donderdag, door een lid van het Klassikaal Bestuur van *Edam*, Ds. D. BROEDELET, Pred. te *Purmerende*, van zijne betrekking op deze Gemeen-

te ontslagen zijnde, nam heden affcheid van ons, met *Openb.* III: 3. *Gedenkt dan, hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bewaart het, en bekeert u.*

Hier op is, na bekomene handopening van Z. E. den Directeur Generaal, op den 30sten Oct., in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. B. G. HAVERKAMP, Pred. te *Broek in Waterland*, gemaakt een zestal van Predikanten, waarop geplaatst waren:

DD. A. VAN RUIJVEN, Predd. buiten vaste bediening, S. C. DE BRUIJN, op 't Eiland *Marken*. P. J. VAN DER GRIENT, te *Grootzundert*, bij *Breda*. F. C. ALTA, te *Purmerland*. J. C. MEIJER, te *Nijeveen*. en C. M. DE BEER, te *Zunderdorp*.

En op het drietal:

DD. VAN RUIJVEN, VAN DER GRIENT en DE BEER.

MIDLIE. Den 1sten Nov. is onze beroepen Leeraar J. G. TOUSSAINT, in den h. dienst bevestigd, door zijnen Neef, den Wel Eerw. Heer W. D. GROMME, Pred. te *Veerhout*, bij schikking met onzen Consulent J. H. DE WOLFF, Pred. te *Oosthuizen*. Hij schetste ons het voorbeeld van den Apostel *Johannes*, als der navolging van alle Evangeliedienaren waardig, naar aanleiding van *Joh.* XXI: 24. *Deze is de discipel, die van deze dingen getuigt.*

De oplegging der handen geschiedde, door de gemelde Leeraren, gelijk mede door DD. H. VAN TOLL, S. S. Theol. Dr. J. F. RUPPEL, J. H. WORST en P. J. SCHAFDAM. Namiddag begon de bevestigde zijnen Evangeliedienst onder ons, met een betoog van de voortreffelijkheid der Christelijke leer, naar *Phil.* III: 8. *Ik acht ook alle dingen schade te zijn, om de uitnemendheid der kennis van Jezus Christus mijns Heeren.*

LANDS-

LANDSMEER, den 8sten Nov. Heden namiddag heeft de Wel Eerw. Heer P. W. PRINS, van hier naar de Gemeente van *Assenwoud*, beroepen, en namens het Klassikaal Bestuur van *Edam*, door den Wel Eerw. Heer W. BOOMKAMP, Pred. te *Edam*, van zijne betrekking, op deze Gemeente en Classis losgemaakt, van ons afscheid genomen, met 2 *Cor.* VI: 1. *En wij, als medearbeidende, bidden u ook, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.* Dus is

LANDSMEER vakant.

EDAM. Ds. L. MEERES, van *Woudenberg*, heeft de beroeping tot Pred. in deze Gemeente, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, aangenomen.

MONNIKENDAM vakant. Zie Sept. 1818.

BEETS. Zie Sept. 1818.

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE. Zie Oct. 1818.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND. Den 18den October l. l., maakte onze Leeraar, G. R. DE BOER, ons bekend, dat hij, na het onlangs bedanken voor de collatie en het Kerkelijk beroep, naar de Gemeenten van *Gellikum* en *Renoij*, dezelve andermaal met vernieuwden aandrang, tot aanneming ontvangen, en zich, na beraad, verpligt gevonden had, die beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring aan te nemen.

VROUWEN POLDER, den 28sten October. Onze Leeraar, J. MEERBURG SNAKENBERG, van hier naar *Oudelanden*, onder de Classis van

Goes, beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor deselve bedankt, en zich heden op nieuw aan ons verbonden.

MIDDELBURG EN VLISSINGEN, Engelsche Kerk. Zie Aug. 1818.

AAGTEKERKE, vakant. Zie Oct. 1818.

Z I E R I K Z E E.

BROUWERSHAVEN. Ingevolge het besluit van Z. M., van den 13den October l. l., is de tweede Predikantsplaats bij de Hervormde Gemeente alhier gesupprimeerd, te rekenen van den eersten dezer maand.

'S HEEREN-JANSLAND vakant. Zie Aug. 1818.

ELKERZEE. Zie Oct. 1818.

G O E S.

GOES, den 18den October. Onze jongste Leeraar, Ds. H. CATS, naar de Gemeente van *Schiedam*, beroepen zijnde, berigtte ons heden, dat hij die beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, had aangenomen.

ELLEWOUTSDIJK, den 1sten Sept. Heden is alhier eene vijfde poging aangewend, tot vervulling onzer vakature, en daartoe het volgend zestal gemaakt:

DD. J. KALDENBACH, Predd. te *Gapinge*. J. ANOSI, te *Borselen*. D. VAN BASSELAAR, te *Biervliet*. D. A. BUIJT, te *Nisse*. P. J. CONRADI, te *Baarland*, en J. F. HENRIJ, te *Ovezande* en *Driewegen*.

En hier uit op het drietal geplaatst:

DD. KALDENBACH, ANOSI en VAN BASSELAAR.

Waaruit beroepen is, Ds. J. KALDENBACH, Pred. te *Gapinge*, doch welke ook weder voor deze beroeping bedankt heeft.

Hier op is den 31sten October eene zesde poging

ging aangewend, en daartoe wederom het volgend zestal gemaakt:

DD. A. ROLLANDUS BRUINING, Predd. te *Krimpen aan de Lek*. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, te *Hoofdplaat*. J. P. HOFMAN, te *Breskens*. L. F. W. VAN EERTEN, te *Nieuwvliet*. A. B. HAGEN, te *Schermerhorn*. en J. MOHR, te *Blokzijl*.

En op het drietal geplaatst:

DD. ROLLANDUS BRUINING, DRESSELHUIS en HOFMAN.

En daar uit beroepen Ds. A. ROLLANDUS BRUINING, Predikant te *Krimpen aan de Lek*, welke deze beroeping in beraad heeft genomen.

OUDELANDE, den 28sten October. Heden is onze Leeraar, Ds. J. P. FABRITIUS, bij besluit van Z. M. met den 1sten Januarij aanstaande Emeritus verklaard zijnde, door eenen gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. D. A. BUIJT, Predikant te *Nisse*, van zijne betrekking op deze Gemeente, en op de Classis van *Goes*, behoorlijk losgemaakt.

Ter vervulling dezer vakature, is alhier gemaakt het volgend zestal van Predikanten:

DD. J. MEERBURG SNARENBERG, Predd. te *Vrouwenpolder*. P. J. CONRADI, te *Baarland*. J. F. HENRIJ, *Ovezande* en *Driewegen*. C. P. LAMERS VAN TORENBURG, te *Serooskerke* in *Schouwen*. J. RADERMACHER SCHORER, *'s Gravenpolder*. J. T. W. CLINGE, *Bekerke*.

En daaruit op het drietal geplaatst:

DD. MEERBURG SNARENBERG, CONRADI, LAMERS VAN TORENBURG.

En hieruit beroepen Ds. J. MEERBURG SNARENBERG, Pred. te *Vrouwenpolder*, onder de Classis van *Walcheren*, die echter voor deze beroeping heeft bedankt.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN, den 18den October. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J.

F. HENRIJ, ons bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Elkerzee*, onder de Classis van *Zierikzee*. Na beraad, heeft zijn Eerw. echter, voor die beroeping bedankt.

OUDELANDE, den 5den Nov. Ter vervulling onzer aanstaande vakature, heeft de Kerkeraad eene tweede poging aangewend, en daartoe het bovengemeld zes- en drietal aangevuld, met, en daar uit beroepen Ds. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Predikant op de *Hoofdplaat*, onder de Classis van *IJsendijke*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

WOLFAARTSDIJK vakant. Zie Sept. 1818.

CATS vakant. Zie Octob. 1818.

IJ Z E N D IJ K E.

GROEDE Op den 8sten October *1818*, vergaderde de Kerkeraad der *Gereformeerde Gemeente* alhier, om eene Nominatie te maken, onder het bestuur van den Consulent L. F. WESTERBEEK VAN EERTEN, Pred. te *Nieuwvliet*, en stelde op het twaalftal:

DD. J. G. VORSTMAN. W. L. VISSER, A. C. ROMSWINKEL, J. VERSPRILLE, D. VAN BASSELAAR, J. J. VAN DEINSE, G. O. POST, J. P. P. CLINGE, C. SCHIETTEKATTE, J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, J. P HOFMAN, L. F. W. VAN EERTEN, Predd. te *Sluis*, *Zaamslag*. *Nieuwerkerk* in *Duiveland*, *St. Anneland*, *Biervliet*, *Hulst*, *IJzendijke*, *Oostburg*, *Schoondijke*, *Hoofdplaat*, *Breskens* en *Nieuwvlied*.

Op het zestal, de eerste zes, en

Op het drietal, de drie eerstgenoemden.

De Kerkeraad heeft beroepen, den Wel Eerw. Heer J. G. VORSTMAN, Pred. te *Sluis*.

SLUIS, den 18den October 1818. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. G. VORSTMAN, van hier naar *Groede* beroepen zijnde, heeft voor die beroeping bedankt.

GROE-

GROEDE, den 20sten October 1818. Heden vergaderde de Kerkeraad der Gereformeerde Gemeente wederom, hervattende het beroepingswerk wegens het bedanken van Ds. VORSTMAN en maakt eene Nominatie.

Op het twaalftal, werden gesteld de Heeren: DD. A. C. ROMSWINKEL, J. J. VAN BRINSE, W. L. VISSER, J. D. P. CLINGE, J. A. JANSEN, J. VERBRILLE, C. SCHUTTEKATTE, G. D. BOST, L. E. W. VAN EERTEN, J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, en J. P. JONGENEEL, Predd. te *Nieuwerkerk* in *Duiveland*, *Hulst*, *Zaamslag*, *Oostburg*, *St Anne ter Muiden*, *St. Annaland*, *Schoondijke*, *IJzendijke*, *Nieuwvliet*, *Hoofdplaat*, *Retranchement*, en ....

Op het zestal de zes eersten, en

Op het drietal de drie eerstgenoemden.

De Kerkeraad, heeft daar uit beroepen, den Wel Eerw. Heer A. C. ROMSWINKEL, Pred. te *Nieuwerkerk* in *Duiveland*.

WATERLAND (KERKJE), den 8sten November 1818. Op heden werd Ds. H. VAN DER LINDEN, van *Hurwenen* tot ons overgekomen, in den H. Dienst alhier bevestigd, door Ds. J. A. JANSEN, Pred. te *St. Anne ter Muiden*, met *Spreuk.* XI: 25. *De zegenende ziele zal vet gemaakt worden; en die bevochtigt, zal ook zelf een vroege regen worden.*

De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daartoe tot Tekst nemende *Marc.* IV: 24a. *En hij zeide tot hen: ziet, wat gij hoort.*

UTRECHT.

UTRECHT.

VINKEVEEN. Bij het berigt van de Boekzaal van October, wegens de afscheidsrede, van

Ds. G. BURCK, was verzuimd te melden, dat zijn Eerw. den 24sten September door Ds. R. VAN OOSTERHOUT, Pred. te *Abcoude*, als gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, ten overstaan van onzen Consulent, van zijne betrekking zoo op de Eerw. Classis als op deze Gemeente, is ontslagen.

VINKEVEEN, den 11den October. Heden heeft de Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent Ds. E. L. DE BRUIJN, Pred. te *Wilnis* en *Oudhuizen*, de opengevallen Leeraarsplaats zoeken te vervullen, en op het zestal geplaatst, de volgende Predd. en Propp.:

DD. J. J. NEUMAN, Predd. te *ter Aa*. G. DOEDES, te *Langerak bezuiden de Lek*. A. H. BLAAUW, te *St. Maartensdijk*, en W. OTTO, C. LE CLERCQ, W. H. W. HEINTZEN, Propp. bij de Provinciale Kerkbesturen van *Noordholland*, *Zuidholland* en *Utrecht*.

Op het drietal:

DD. W. OTTO, J. J. NEUMAN, en G. DOEDES.

En hier uit beroepen, Ds. W. OTTO, Prop. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noordholland*, die, onder inwachting der noodige approbatien, deze beroeping heeft aangenomen; zijnde de Kerkeraad dezer Gemeente voor af in staat gesteld, tot het doen dezer beroeping, door de gunstige dispositie van Z. E. den Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. van den 14den Septembet laatstleden.

UITHOORN EN KUDELSTAART staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

MAARSSEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1818.

ZEGVELD staat vakant te worden. Zie October 1818.

AMERSFOORT.

EEMNES BUITENDIJKS, den 4den October.

ber. Heden heeft onze Leeraar J. BROEKMAN, beroepen naar *Barneveld*, van ons afscheid genomen, met de woorden *Joan.* XVII: 11

Heilige Vader: bewaar ze in uwen naam.

Hierop is de Kerkeraad den 8sten October bijeengekomen; onder het Bestuur van den Consulent J. J. RAMBONNET, Pred. te *Eemnes Buitendijks*, tot het beroepen van eenen nieuwen Leeraar, en heeft hiertoe het volgende zestal gemaakt:

DD. H. J. EIJKMANS, Pred. te *Alblasserdam.* P. BROEKMAN, te *Heikoop*, W. J. VAN VLOTEN, te *Ophemert.* B. J. EVERWIJN, te *Loenen op de Veluwe.* H. DWARS, Candidaat van den H. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, en L. DIBBITS, Candidaat bij dat van *Utrecht.*

Hieruit zijn op het Drietal geplaatst, de Heeren:

DD. EIJKMANS, DWARS, en DIBBITS.

Uit welke beroepen is, de Candidaat H. DWARS, die deze beroeping heeft aangenomen.

BLAAUWKAPEL; den 1sten November: Heden gaf onze Leeraar, A. RADIJS, ons kennis, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Altforst* en *Appeltern*, onder de Classis van *Nijmegen* en dezelve in beraad had genomen.

DE BILT vakant. Zie Oct. 1818.

W IJ K.

HET WAAL EN HONDSWIJK, den 11den October. Onze Leeraar, Ds. D. H. HORST, die ons op den 27sten September l. l. bekend maakte, eene beroeping naar de Gemeente van *St. Antonie Polder*, onder de Classis van *Dordrecht*, ontvangen te hebben, maakte ons heden bekend, dat hij voor dezelve had bedankt.

DRIEBERGEN. Onze Leeraar, Ds. W. C.

EER-

KERSTEN, van hier naar *Edam* beroepen, heeft deze beroeping in beraad genomen, en daar vóór bedankt.

RHENEN. Zie Sept. 1818.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

ROTTEVALLE. Zie Oct. 1818.

LEEUWARDEN. Zie Oct. 1818.

GROUW vakant. Zie Oct. 1818.

HARLINGEN.

IDZEGAHUIZEN en PIAAM. Den 22sten September l. l., werd, in tegenwoordigheid der Heeren Consulenten, DD. J. C. FROLLING, *Pred.* te *Gaast* en *Ferwoude*, en W. MAAS, *Pred.* te *Makkum* en *Kornwerd*, alhier tot Leeraar beroepen, de Heer D. NOORDHOF, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

KIMSWERT, den 18den October 1818. Onze Leeraar, Ds. F. JELGERSMA, eene beroeping naar de Gemeente te *Oosterend op Texel* ontvangen, en ons daar van den 27sten September l. l., berigt gegeven hebbende, maakte ons heden bekend, voor die beroeping, na beraad, bedankt te hebben, en verbond zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16b. *Want het is eene kracht Gods tot zaligheid, voor een iegelijk die gelooft.*

PEINS. Den 25sten October 1818, maakte onze Leeraar, Ds. B. BECKER, ons bekend, dat de Gemeente van *Herbaijum*, hem de beroeping aldaar had aangeboden, doch dat hij daar voor had bedankt; waar op hij zich op nieuw aan ons verbond, met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 20.

Zoo-

Zoo zijn wij dan Gezanten van Christus wege, als of God door ons bade, wij bidden van Christus wege, laat u met God verzoenen.

HERBAIJUM vakant. Zie Mei 1818.

S N E E K.

SNEEK. DD. H. TIMMERS en C. BROHRSMA, bevestigde en in dienst getredene Predikanten, te *Sneek* en *Molkwerum*, zijn in de vergadering van het Klassikaal Bestuur van September, tot Leden van de Classis van *Sneek* verklaard.

IJLST, den 18den October. Onze Pred. Ds. G. SCHUILINGA, beroepen zijnde te *Wijk*, onder de Classis van *Heusden*, heeft, na beraad, deze beroeping aangenomen.

GAASTMEER EN NIEUWHUIZEN, den 1sten Nov. Onze Leeraar Ds. G. R. WIERINGA, is op heden, bij afstand van den Heer M. VOS, Predikant te *Oudega*, en Consulent dezer Gemeente. door den Heer G. J. MEIJER, Pred. te *Marsum*, in den h. dienst bevestigd, met eene leerrede, over *Hand.* V: 20. *Gaat henen, en staat, en spreekt in den tempel tot het volk alle de woorden dezes levens.* De inzegening is geschied, door den Consulent Ds. M. VOS, en de oplegging der handen, mede door den bevestiger. De bevestigde deed 's namiddags zijne intrede, over *Rom.* I: 16. *Want ik schame mij des Evangeliums Christi niet; want het is eene kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft, eerst den Jood, en ook den Griek.*

T' OPPENHUIZEN. Onze Leeraar, Ds. W. FERWERDA, beroepen geweest zijnde, te *Oosterende op Texel*, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt; en zich op den 8sten Nov. l. l., met eene Leerrede over 1 *Cor.* XIII: 13. op nieuw aan ons verbonden.

WARNS EN SCHARL vakant. Zie Oct. 1818.

DOK-

DOKKUM.

NES (*op Ameland*) vakant. Zie April 1817.

GERKESKLOOSTER vakant. Zie Mei 1818.

TWIJZEL EN KOOTEN vakant. Zie Aug. 1818.

SCHIERMONIKOOG vakant. Zie Oct. 1818.

HEEREVEEN.

HASKERDIJKE, den 20sten Sept. l. l. Daar onze nieuwe Kerk nu voltooid was, hadden wij heden het genoegen voor de eerste keer, daarin te vergaderen. Onze Leeraar Ds. R. RODENBURG, wijdde dezelve plegtig aan God en deszelfs dienst toe, en handelde, bij die gelegenheid, over *Hebr.* X: 25a. *En laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten.*

GOINGARIJP EN DE-BROEK. Deze Gemeente is weder vakant, vermits Ds. P. VAN BORSSUM WAALKES, te *Workum* beroepen zijnde, niet alleen dat beroep heeft aangenomen, maar ook, na vooraf behoorlijk gedemitteerd te zijn, den 20sten Sept. l. l. zijne afscheidsrede heeft gehouden, naar aanleiding van *Hebr.* II: 1—4.

STEGGERDEN EN FINKEGA, den 4den October. Heden werd Ds. N. BAKKER, van *Roswinkel*, tot ons overgekomen, in zijnen dienst bevestigd, door den Consulent Ds. H. DOORENBOS, Pred. te *Peperga*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* XI: 1. *Weest mijne navolgers, gelijkerwijs enz.*

Des Namiddags aanvaardde de bevestigde zijn Dienstwerk, met *Hand.* XVI: 9, 10. *En van Paulus werd in den nacht een gezigt gezien enz.*

ST. JANSGA EN DELSTRAHUIZEN. Zie Aug. 1818.

OVER,

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

HASSELT. Zie Oct. 1818.

IJHORST EN DE WIJK. Zie Oct. 1818.

DEVENTER.

DEVENTER. Bij den Eerw. grooten Kerkeraad, is besloten, om handopening te verzoeken, ter vervulling der vakature, ontstaan door den dood van Ds. F. G. IMMINK.

HENGELO EN RIJSSEN. De Corresspondens kan de ingezondene berigten, uit deze Gemeente, niet laten plaatsen; alzoo er nog geene legale kennis, van de gedane beroepingen, bij het Klassikaal Bestuur is ingekomen.

OLST. Verwacht, in de Boekzaal van December, de berigten van losmaking en afscheidsrede, van Ds. H. CALKOEN, beroepen te *Schoorl, Groet* en *Kamp*.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

NOORDLAREN. Zie Oct. 1818.

WINSCHOTEN.

NIEUWE PEKEL-A, den 22sten Augustus. Op heden is alhier, ten huize van deszelfs Zoon, overleden: de Wel Eerw, zeer gel. Heer A. VAN DER LAAN, Emeritus Pred. van *Scharmer*, onder de Clasfis van *Appingedam*. Zijn Eerw. heeft den gezegenden ouderdom bereikt van bijna 89 jaren, waar van hij 56 heeft besteed, in den Dienst zijns Heeren, te *Scharmer*. Hij laat na twee Kinderen, eenen Zoon, Negotiant alhier, en eene Dochter, gehuwd aan den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. OOMKENS, Pred. te *Onstwedde*, onder deze Clasfis. De Ouders van den Overledenen waren: W. VAN DER LAAN, des tijds

tijds vermaard Chirurgijn, te *Groningen*, en MARIA WEDDA, van eene oude Groninger familie.

MEEDEN, den 11den October. Op heden is onze, van *Garmerwolde*, beroepene Leeraar, Ds. L. MEIJER BROUWER, plegtig in den Dienst alhier bevestigd, door deszelfs Vader, Ds. H. BROUWER, Superintendent en Pred. te *Weener* in *Oostfriesland*, bij afstand van den Heer Consulent, Ds. C. VAN EPEN, Pred. te *Veendam*. De Bevestiger nam ten Tekst, 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven, en op de leere enz.* Des namiddags deed de Bevestigde zijne Intrede uit 2 *Cor.* I: 24*b*. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

EEXTA vakant. Zie Sept. 1818.

NB. Van de hier onlangs gemaakte Nominatie, is aan den Correspondent geenerlei legaal berigt toegezonden.

APPINGEDAM.

FARMSUM vakant. Zie Julij 1817.

ENUM vakant. Zie April 1818.

GARSTHUIZEN vakant. Zie Sept. 1818.

GARMERWOLDE vakant. Zie Oct. 1818.

HELLUM staat vakant te worden. Zie October 1818.

MIDDELSTUM.

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH, den 13den September. Heden werd, door zijnen jongsten Ambtgenoot, den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. L. AUGUSTINI, alhier in den H. Dienst bevestigd, onze van *Berg-Ambacht* overgekomen Leeraar, de Wel

Wel Eerw. zeer gel. Heer TH. SANDERS. De Bevestiger predikte des voordemiddags over 1 *Thess.* V: 13, het eerste gedeelte; terwijl de Bevestigde des nademiddags zijne Intrede deed, met het eerste deel van *vs.* 11. van *Ps.* 84.

GRAVE EN MIL, den 4den October. De Wel Eerw. Heer J. N. VAN DER ZANDT, van *Grouw* tot ons overgekomen, is heden onder ons in den H. Dienst bevestigd, door zijn Eerw's. Behuwd Oom, den Wel Eerw. zeer gel. Heer F. BUGENHOLTZ, Pred. te *Utrecht*, hebbende de Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer C. L. TRAUS, Pred. te *Cuik* en *Beers*, deze beurt afgestaan. De Bevestiger predikte over *Hand.* VIII het laatste gedeelte van *vs.* 5, en het eerste van *vs.* 6. En de Bevestigde aanvaardde zijnen dienst, met het eerste gedeelte van *Philipp.* I: 20.

RAVESTEIN, den 25sten October. Heden is door den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. A. HESHUSIUS, Pred. te *Dieden*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 2. bevestigd onze van *Warns* en *Scharl*, onder de Classis van *Sneek*, beroepen Leeraar, Ds. S. HANEWINCKEL, die zijne Intrede deed met *Hebr.* X: 24.

B R E D A.

MOERDIJK, den 1sten November 1818. Heden maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. L. T. COX, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping naar de gecombineerde Gemeenten van *Bladel*, *Hapert*, *Reusel* en *Netersijl*, onder de Classis van *Eindhoven* ontvangen, en dezelve in overweging genomen had.

GINNEKEN EN BAVEL vakant. Zie April 1818.

ETTEN en voor de helft DE HOEVEN vakant. Zie Julij 1818.

BREDA. Zie Oct. 1818.

ZEVENBERGEN. Zie Oct. 1818.

STAND DAAR BUITEN. Zie Oct. 1818.

HEUSDEN.

AALBURG EN HEESBEEN, den 11den October. Onze Leeraar, Ds. B. VAN VEEN, berigtte heden der Gemeente, dat hij voor de beroeping naar *Giesen-Oudkerk*, waar van hij voor veertien had kennis gegeven, na beraad, bedankt had.

'S GREVELDUIN KAPELLE, den 7den September, in plaats van Ds. VAN DEN BROEK, Pred. te *Bezooijen*, is, uit hoofde van zijn aanstaand vertrek naar *Zevenbergen*, tot Praetor in dezen Ring verkozen Ds. S. MAGNET, Pred. te *Raamsdonk*.

BEZOOIJEN, den 18den *October* 1818. Heden nam Ds. R. VAN DEN BROEK, na laatstleden Vrijdag, van zijne betrekkingen op de Classis en de Gemeente ontslagen te zijn, afscheid van ons, met de woorden van Paulus, *Coll.* II: 5, 6, 7.

BABIJLONIENBROEK EN HILL. Onze beroepen Pred. Ds. J. JONGBLOED, aanvaardde den 8sten November, onder ons zijne Evangeliebediening, met *Hand.* XVI: 31. Zijn Wel Eerw. werd bevestigd, door Ds. A. VAN DER SLOOT, Pred. te *Waspik*, met de woorden van Jezus, *Matth.* XXVIII: 20.

WIJK. Zie Oct. 1818.

MEEUWEN EN HAAGOORT. Zie Oct. 1818.

DRUNEN EN NIEUWKUIK. Zie Oct. 1818.

EINDHOVEN.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZIJL. Door zijne Excellentie den Directeur Generaal, tot de zaken der Hervormde Kerk, gunstig handopening verleend zijnde, tot het beroepen van eenen Leeraar, ter vervulling van de aanstaande vakatuur, in deze Gecombineerde

Ge-

Gemeente, door het verleende Emeritaat, aan onzen tegenwoordigen Leeraar, Ds. J. L. JANSSEN, heeft de Kerkeraad, op den 16den Oct. l. l., onder Directie van den Consulent J. H. KUHNEN, Pred. te *Eerzel* en *Hoogloon*, een zestal gemaakt van de navolgende Predikanten en Proponenten:

DD. J. L. T. COX, Predd. aan de *Moerdijk*. J. H. HAMELBERG, te *Heeze* en *Leende*. A. C. RÖELL, te *Wel* en *Amerzode*. J. CLAUS, Proponent bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*. J. J. ROSEBOOM en L. VAN DER HORST, beide Proponenten, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*.

Vervolgens is uit dat zestal, het volgende drietal gemaakt:

DD. J. L. T. COX, J. CLAUS en L. VAN DER HORST.

En is daar uit beroepen, Ds. J. L. T. COX, Pred. aan de *Moerdijk*, aan wien van deze beroeping is kennis gegeven.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL vakant. Zie Febr. 1818.

ZOMEREN EN LIEROP vakant. Zie Mei 1818.

DRENTHE.

MEPPEL.

RUINERWOLD staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

KOEVERDEN.

ROSWINKEL. Onze Leeraar Ds. N. BAKKER, den 27sten Sept. l. l., met eene Leerrede over *Philipp.* I: 27. afscheid van ons genomen hebbende, is daar door deze Gemeente vakant geworden; dan wij verwachten deze vakature spoedig weder vervuld te zien. Na verkregene handopening van Z. Exc. den Directeur Generaal,

raal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, is den 19den Oct. j. l. in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. J. P. AMSHOFF, Pred. te *Emmen*, door de stemgeregtigden, het volgende drietal gemaakt:

DD. H. W. HAZELHOF en B. ZUIDEMA Candidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, en J. MEIJERLICH, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Winschoten*.

En daar uit verkozen, Ds. P. ZUIDEMA, welke den 28sten Oct. door den Kerkeraad beroepen is, en die ook dit beroep, in afwachting der vereischt wordende approbatie, heeft aangenomen.

WALSCHE KERK.

MIDDELBURG, den 1sten Nov. Van hier is vergeten te melden, dat onze oudste Predikant, Ds. D. MUNTENDAM, sedert 1776, Leeraar, bij deze Gemeente, door Z. M. onzen Koning, bij hoogstdeszelfs besluit, van den 30sten Sept. 1817, op zijn verzoek, Emeritus salvo honore et stipendio, is verklaard. Wij vleijen ons echter, dat de gezondheid van dezen onzen waardigen Leeraar, hem nog zal toelaten, ons van tijd tot tijd met zijne nuttige Leerredenen te stichten.

VLISSINGEN, den 3den Nov. Eindelijk hopen wij de langdurige vakature, bij deze Gemeente, spoedig vervuld te zien, daar de groote Kerkeraad alhier, tot Leeraar, bij onze Gemeente beroepen heeft, den Wel Eerw. zeer gel. Heer B. J. BERKHOFF, Predikant bij de Protestantsche Gemeente van *Rougij* in *Henegouwen*, en zijn Wel Eerw. dit beroep aangenomen heeft. Hetzelve is reeds naar '*s Gra-*

ven-

venhage gezonden, om de Koninklijke approbatie te erlangen, waarna wij hoopen, dat de bevestiging spoedig volgen zal.

'S HERTOGENBOSCH, den 13den Nov. Onze Leeraar, Ds. J. G. SCHLENCKER, bij de Walsche Gemeente te *Amsterdam*, beroepen zijnde, en deze beroeping aangenomen hebbende, en hetzelve vervolgens Kerkelijk goedgekeurd, en door de Koninklijke sanctie bekrachtigd zijnde, heeft verleden Zondag den 8sten dezer, afscheid van ons genomen, met de woorden van Paulus, *Handel.* XX: 32. *En nu broeders ik bevele u enz.*

Wij hopen spoedig deze breuke geheeld te zien, daar het reeds Z. E. den Heer Directeur Generaal behaagd heeft, bij dispositie van den 9den dezer, ons op ons verzoek handopening, tot een nieuw beroep te verleenen.

AMSTERDAM, den 16den Nov. Gisteren is, als gewoon Leeraar der Walsche Gemeente, in de Walen Kerk alhier, door Ds. J. TEISSEDRE L'ANGE, bevestigd, met de woorden van Paulus, 2 *Cor.* XII: 14 in 't midden, *Ik zoeke, niet het uwe, maar u*, de Wel Eerw. zeer gel. J. G. SCHLENCKER, welke des avonds zijne intrede deed, met de woorden van denzelfden Apostel, *Col.* IV: 3 en 4. *Bidt voor ons, dat God ons de deure des woords openen, om te spreken de verborgenheid van Christus, om welke ik ook gebonden ben: Op dat ik dezelve moge openbaren gelijk ik moet spreken.*

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

LIMBURG enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT, den 12den Nov. Bij besluit

van Z. M., den Koning, de dato 5den Oct. l. l. No. 50. is onze oudste Leeraar, Ds. J. VERLOREN, Prof. Geogr. et Astron. na eenen vijf- en veertig jarigen Evangeliedienst, waarvan twee en dertig jaren in deze Gemeente, gunstig Emeritus verklaard, salvo honore, en met een verhoogd pensioen van vijftienhonderd guldens, uit hoofde van ouderdom, en zwakke gezondheid, mitsgaders van de blijken, welke hij gedurende zijne bediening als Leeraar gegeven heeft, van trouw aan zijne Gemeente, in de tijden van druk, en is bij nader gunstig besluit van onzen Koning, de dato 24sten Oct. l. l. N°. 73. in deze aanstaande vakature, reeds voorzien, door de benoeming van Ds. E. L. SIEGMAN, Pred. te *Delden*, tot opvolger van gemelden Prof. VERLOREN; *welke Koninklijke* aanstelling dan ook reeds den *9den* dezer, bij den Kerkeraad, in eene Kerkelijke beroeping is veranderd geworden, en aan zijn Eerw. toegezonden.

LUIK. Guarnisoens-Gemeente, den 10den Nov. Onze Leeraar Ds. H. L. HOFFMANN, door Z. M. den Koning, gunstig Emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, heeft op den 1sten dezer deszelfs afscheid gepredikt, ten tekst nemende, *Matth.* VI: 10a. *Uw Koningrijk kome.* Wij hadden gehoopt, dat door de Koninklijke benoeming van Ds. ANOSI, Pred. bij de Walsche Gemeente te *Naarden*, deze vakature terstond zou vervuld zijn geworden; doch dewijl zijn Eerw. intusschen op deszelfs verzoek, bij besluit van Z. M. dato 28sten Oct. l. l. No. 102. Emeritus salvo honore et stipendio verklaard is, zoo blijft deze Guarnisoens-Gemeente, als nog vakant.

MEERSEN, den 10den Nov. Wij verwachten, dat onze langdurige vakature, veroorzaakt door 't vertrek van Ds. POTHOLT VAN DORP naar *Ber-*

Berlikum enz. eerlang vervuld zal worden; dewijl het Z. M. den Koning, gunstig behaagd heeft, bij besluit van 5den October l. l. No. 55. tot Predikant bij deze Gemeente aan te stellen, Ds. J. N. GUICHARD, Pred. te *Dongen*, welke Koninklijke benoeming, eerstdaags in eene Kerkelijke beroeping, staat veranderd te worden.

VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

DORDRECHT vakant. Zie Aug. 1818.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 10den Nov. De Eerw. Heer J. G. CLANT, beroepen tot Predikant bij de Evangelische Luthersche Gemeente, te *Medemblik*, heden in eene extra Consistoriale Vergadering, op verzoek van den Eerw. Kerkeraad der voornoemde Gemeente, peremptoir geexamieeerd zijnde, is aan de hem roepende Gemeente toegewezen, zullende de plegtige inzegening, op Zondag den 22sten Nov. aanstaande plaats vinden.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

SOURABAIJA
AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-FRIESLAND.

VENHUIZEN vakant.

GRIMERSUM vakant. Zie Aug. 1818.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

Het heeft zijne Koninklijke Hoogheid, den Prins Regent van *Groot Brittannien* en *Hannover*, behaagd, den hoog E. Overkerkeraad dezes Graafschaps, die in het jaar 1613 gesticht, in het jaar 1701 vernieuwd, maar door de Fransche Regering opgeheven was, wederom te herstellen en te benoemen: Tot Director den Hooggewelgeb. Heer Regeringsraad C. VAN PESTEL, te *Bentheim*, Ridder van den Koninklijk Groot Brittannischen Hannoverschen Guelphen Orde; tot Geestelijken Overkerkeraad, den Hoogeerwaarden Heer J. F. SCHULTZ, tot hier toe Inspector der Kerken dezes Graafschaps en Pred. te *Nordhoorn*; tot wereldlijken Overkerkeraad, den Welgeboren Heer T. A. WEBER, Regter te *Nordhoorn*. Bij dit Collegie is door het hooge Koninklijk Groot Brittannische Hannoversche Kabinets Ministerie te *Hannover*, benoemd: tot Actuarius, de Wel Ed. Heer E. J. C. VINCKE, te *Nordhoorn*, Griffier bij het Geregt aldaar; terwijl de Welgeb. Heer J. G. HOOGKLIMMER, te *Nieuwenhuis*, Regter van *Ulsen*, in zijne bediening als Rentmeester der Kerkelijke Goederen dezes Graafschaps bevestigd is.

Nadat zijn Hoog Wel geb. de Heer Director,

door het Koninklijke Kabinets Ministerie beeedigd was, heeft Hoogstdezelve op den 1sten November te *Nordhoorn*, na den Voormiddags Godsdienst, de beide Over-Kerkeraden, in Eed en pligt genomen; waar op het dus georganiseerde Collegie, den Heer ACTUARIUS en Geestelijken Rentmeester beëedigd heeft.

Alles geschiedde op de plegtigste wijze, en tot ongemeene stichting der talrijke toegevloeide menigte. De Hervormde Kerk van dit Graafschap, mag dus nu de volle vruchten onzer gelukkige herstelling, onder den scepter van *Groot-Brittannien* en *Hannover*, genieten.

L I N G E N.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MORMTER vakant.

W E Z E L.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHöNENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

B R E M E N.

ANSGARIE KERK vakant. Zie Junij 1804.
MARIENKERK, tweede en derde Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1804.

ZAANDAM. Alhier werd den 21sten October, des avonds in de Kerk der Hervormden, aan de Westzijde, eene openlijke Godsdienstige Vergadering van het Bijbelgenootschap gehouden, in tegenwoordigheid van eene zeer aanzienlijke menigte toehoorders. De Wel Eerw. Heer J. MEEMELING, hield eene gepaste Redevoering, ter ontwikkeling en toepassing van de Bede: *Uw Koninkrijk kome!* De Secretaris las het verslag voor, waar in hij bijzonder ook van den Brief van den Hoog Eerw. L. VAN ESS gewaagde. Het Zang-Gezelschap, het welk zich tusschen beide hooren liet, en ook een opzettelijk voor deze plegtigheid *vervaardigd lied*, over de heerlijkheid van het Godsrijk, *voortreffelijk* uitvoerde, veraangenaamde dezelve niet weinig.

Men hoopt niet zonder grond, van deze geheele handeling, welke met veel genoegen verrigt en bijgewoond is, de gelukkigste uitwerking.

OUDKARSPEL, den 14den October 1818. Heden had alhier plaats, de tweede Algemeene Vergadering der afdeeling, Ring van *Scharwoude*, van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap. De Wel-Eerw. Heer C. G. VAN BALEN BLANCKEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp* en Secretaris der Afdeeling, hield bij deze gelegenheid eene Redevoering, ten onderwerp hebbende, *den Bijbel, een punt van vereeniging tusschen alle volken der aarde.* Deze Redevoering, met gepaste Gezangen en hartelijke Gebeden en Dankzeggingen, aangevangen en besloten, werd door de aanwezigen, met zigtbare aandacht gehoord, en was uitnemend geschikt, om den ijver voor de Bijbel-

bel-verspreiding op te wekken, en levendig te houden; terwijl het verslag door den Eerw. Spreker daarbij gedaan, omtrent de gelukkige gevolgen der pogingen van het Hoofd-Bestuur, als mede omtrent den staat dezer Afdeeling, algemeen genoegen gaf. Ds. G. VAN DER GOOT, Pred. te *Noordscharwoude*, en Penningmeester der Afdeeling, hier op rekening gedaan hebbende, werden in plaats van vertrekkende en aftredende Leden des Bestuurs anderen verkozen, en ging de Vergadering daarna, wel voldaan en gesticht, uit één.

MEDEMBLIK. Deze Afdeeling, van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap, hield derzelver eerste openlijke Vergadering, op den avond van den 4den November, in de Kerk der Hervormde Gemeente. Eene talrijke menigte, zoo van hier als van elders zamengevloeid, woonde dezelve bij. De Wel Edele Heer Mr. P. PONT, Voorzitter dezer Afdeeling, deed eene Aanspraak en Gebed, en hield vervolgens eene Redevoering, over de waarde en voortreffelijkheid van den Bijbel; de Secretaris las het verslag voor, en de Wel Eerw. Heer G. D. SWANENBURG, besloot met opwekkende aanmerkingen en hartelijke Dankzegging deze plegtigheid, die door toepasselijke Gezangen, door een Zangkoor, bestaande geheel uit, en bestuurd door Stadgenooten, uitgevoerd, aanmerkelijk werd veraangenaamd, en met algemeen genoegen is bijgewoond; terwijl de toetreding van verscheidene Leden aan het groote doel, bevorderlijk was.

SCHOUWEN EN DUIVELAND, den 2den November 1818. Heden had de jaarlijksche pleg-

plegtigheid dezer Afdeeling, voor de vierdemaal plaats. Een der Secretarissen van het Bestuur, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. PLEIJTE, Pred. te *Zierikzee*, deed in het openbaar, in de Kleine Kerk van gezegde Stad, een beredeneerd en opwekkend verslag, aangaande de verrigtingen, de heerlijke voortgangen en gezegende uitwerkselen, zoo van de Bijbel-Genootschappen, in 't algemeen, als van het Nederlandsche in 't bijzonder: welk verslag werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten met gepaste Gebeden, en Godsdienstige Gezangen.

Behalve andere aanzienlijke Hoorders, hebben ook wederom de Ed. Achtb. Heeren Burgemeesters en Raden der Stad *Zierikzee*, alsmede de Wel Edele gestrenge Heeren, *Leden der* Regtbank van Eersten Aanleg aldaar, deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid vereerd.

IJSSELSTEIN. Door deelneming en medewerking van onderscheidene Gemeenten, is op den 15den Sept. l. l., in den ring van *IJsselstein*, eene afdeeling opgerigt, van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap; ten einde ook alhier, aan het heilrijk oogmerk deszelven, de verspreiding van het Goddelijk woord, naar vermogen mede te werken. De Directie dezer afdeeling, bestaat uit de volgende Heeren:

P. L. ABRESCH, Pred. te *IJsselstein*, President.

JR. W. H. STRICK, van *Linschoten*, Lid der Ridderschap, en Staten van *Utrecht*, Vice-President.

M. JORISSEN, Pred. te *IJsselstein*
M. P. MEELBOOM, Pred. te *Jutphaas* } Directeuren.
C. N. VAN EE, Pred. te *Vreeswijk*

H. L. VAN BUMA, Vrederegter van het Kanton *IJsselstein*, Directeur.

J. SCHALIJ, Schout der Gemeente van *Jutphaas*, Directeur.

Mr. H. HOOFT GRAAFLAND, Burgemeester van *IJsselstein*, en Lid der Staten van *Utrecht*, Thesaurier.

V. VAN GOGH, Pred. te *Benschop*, *Secretaris*.

BERIGTEN.

De ondergeteekende, Quaestor der Weduwenbeurs, van de Classis van *Utrecht*, verzoekt, dat de Leden, die daartoe contribueren, in en buiten de Classis, hunne contributie voor dit jaar 1818, voor of uiterlijk op den 31sten December van dit jaar, hem franko gelieven toe te zenden.

S. VAN BEUNINGEN,
Pred. te *Utrecht*.

De Quaestores der Klassikale Weduwenbeurs van *Edam*, achten het noodig bij deze, de binnen- en buitenleden van dezelve, te herinneren, het berigt door hen geplaatst, in de Boekzaal der maand September dezes jaars, met verzoek dat hun Wel Eerw. aan den inhoud van hetzelve gelieven te voldoen.

Edam,
den 16den Nov. 1818.

W. BOOMKAMP,
L. TE BOKKEL,
Quaest. Vid.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij W. van Vliet, Boekverkooper, te *Amsterdam*, is in het begin dezes Jaars van de Pers gekomen en alom verzonden:

Het Tweede Deel, der *Nieuwe Stichtelijke Liederen*, voor de Huisgezinnen en Gezelschappen der Christenen, door J. HAZEU, Cs. Zoon, met nieuw gecomponeerde Zangwijzen, die even zoo gemakkelijk als de Psalmen, gezongen en gespeeld kunnen worden, door D. VAN DER REIJDEN, Ns. Zoon. Met 59 Muzijk-Platen. In gr. 8vo. De prijs is ƒ 2 : — : — De Onderwerpen der Liederen in dit Deel voorkomende, zijn: Uitbreiding van het Allervolmaaktste Gebed, (bevattende acht Liederen); Verpligtende liefde tot JEZUS; Het Oog op JEZUS; JEZUS onschuld; Eenzaamheid; De kracht des Geloofs; De kracht der zonde; Het Geloof in God; Aan het Geweten; JEZUS is mijn Verlosser; Tegen de zorg der toekomst; Moed in Rampen; Pligten in Voorspoed; De Opwekking van LAZARUS; De welgemoede Grijsaard; Bij de sluiting in het Jaar; Op het Nieuwe Jaar; Het Winter-Lied; Het Lente-Lied; Het Zomer-Lied; Het Oogst-Lied; Het Herfst-Lied; Bij regen na groote droogte; Bij overvloedige Regen; Het Oorlogs-Lied; Het Vrede-Lied; Dierbare Bijbel; Het Evangelie; Te Vredenheid; Boetvaardigheid; Grafbespiegeling; Sterflijkheid; Onsterflijkheid; Opstanding; De Jongste Dag; Troostrijk Uitzigt en eene Cantate ter gedachtenis van het Derde Eeuwfeest der Kerk-Hervorming. Zijnde de Cantate onlangs door eenige Kinderen der Nederduitsche Gereformeerde Diakenie-Scholen, onder Besturing hunner eerste Leermeesters, in het Diakenie Oude-Vrouwenhuis, te *Amsterdam* gezongen. — Het Eerste Deel voor de vierdemaal herdrukt, is thans ook weder alom à ƒ 2 : — : — te bekomen.

De Boekhandelaars G van Dijk en L. Groenewoud, te *Amsterdam*, continueeren tot het einde van dit jaar, doch niet langer, met de uitgaaf van het uitmuntende werk van IJ. VAN HAMELSVELD, Aardrijkskunde des Bijbels, 6 deelen met kaarten, voor de verminderde prijs van ƒ 7 : — : — in plaats van ƒ 18 : — : — zullende echter na dien tijd geene exemplaaren, dan voor ƒ 10 : — : — te bekomen zijn.

zijn, als mede: W. ROMAINE, Wandel des Geloofs, 2 deelen, voor ƒ 1:16:— in plaats van ƒ 3:12:—

Ook nog bij G. van Dijk en J. van Loo, Theophilus op het Kersfeest, Paasch-, Hemelvaart- en Pinksterfeest, 4 stukken compleet ƒ 1:16:— in plaats van ƒ 2:10:— E. L. SIEGMAN, Jezus Kindschheid en Leerredenen, à ƒ—:18:— als mede J. A. HERMES, overweginjen, alleenspraaken en gebeden voor Godvruchtige Avondmaalgangers, met een fraai titel vignet, à ƒ 1:16:—

Elpizon of de *Hoopende*, bevattende de Onsterfelijkheid of onze voortduring, in en na den dood, volgens de rede, de natuur en de openbaring: geen werk is er dat de oplettendheid van ieder Christen, hoe verschillend ook in denkwijzen, meer verdiend, dan dit, wijl het ware welzijn, voor tijd en eeuwigheid verzekert, en onbetwisbaar vastgesteld wordt, en dat het geloof aan de eeuwigheid den mensch, eerst regt tot mensch maakt. Dit zoo belangrijk als schoon werk, in 2 boekdeelen wordt voor ƒ 3:12:— in plaats van ƒ 7:4:— afgeleverd te *Amsterdam* bij L. van Es, *'s Hage* de Erve Thierrij en C. Mensing en Zoon, *Leiden* Hazenbergh Jr. *Haarlem* J. van Walré en Comp. *Delft* P. de Groot, *Dordrecht* Blussé en van Braam, *Rotterdam* J. van Baalen, *Utrecht* van Ter Veen, *Groningen* W. Wouters, *Middelburg* vau Benthem en van der Sande, *Deventer* G. Brouwer, *Leeuwarden* G. M. Cahais en J. W. Brouwer.

De noodzakelijkheid van eene spoedige bekering, ter waarschouwing tegen het uitstel van dezelve, voorgesteld en aangedrongen door J. H. SCHACHT, Doctor en Professor der H. Godgeleerdheid enz. te *Harderwijk*, in gr. Octavo, 424 Blads. Van dit allernuttigst Huisboek, worden de weinige Exemplaren die er voorhanden zijn, à 25 Stuivers, afgelevert, in *'s Hage*, bij de Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon. Word niet in Commissie gezonden.

De Godvreezende Zeeman, of de Nieuwe Christelijke Zeevaart, behandeld in vijf en twintig Bijbelteksten, met Gebeden, Dankzeggingen en Gezangen, door N. S. VAN LEEU-

WAAR-

WAARDEN, Nieuwe stijl en spelling verbeterde Druk, door J. HAZEU CS. Een werk, reeds meer dan eene Eeuw, met den besten zegen door Zeelieden gebruikt; en nu reeds door de Koninklijke Marine; en door Commissarissen van het fonds, ter aanmoediging van 's Lands Zeedienst, tot dat einde aangenomen; deze uitgave is opgedragen aan zijn Excellentie den Ridder J. H. VAN KINSBERGEN, en vermeerderd met eene Voorrede, door den Hoogleeraar P. HAACK, Pred. te *Amsterdam*; welke Voorrede dus besloten word „Wij hopen dat allen, aan wien eenig bestuur over de „ uitrusting der Schepen, van welke soort ook, is toebetrouwd; de Zeelieden in staat zullen stellen, om van dit „ werk gebruik te kunnen maken." Het zelve word uitgegeven te *Amsterdam*, bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, en verder alom, de prijs is ƒ 2 : — : — en in schapenleer gebonden ƒ 2 : 5 : —

Bij de Boekverkoopers Ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, zijn de volgende werkjes, *geschikt tot* geschenken voor de jeugd te bekomen.

Amsterdam en zijne Geschiedenissen, 6 deelen met afbeeldingen der Gebouwen en Portretten, à ƒ 5 : — : —

BEEKHUIS, leven van Jezus voor kinderen, met een voorrede van Prof. HERINGA, à ƒ 1 : 10 : —

CAMPE, Robinson Crusoë, derde druk met platen; à ƒ 2 : 10 : —

HAZEU, Leerzame voorstellen, naar al de letters van de nederduitsche taal, met 24 gekleurde afbeeldingen; à ƒ — : 8 : —

——— dankbare Weeskinderen, met plaatjes, à ƒ — : 6 : —

HAMELSVELD, historiesch handboekje van den Bijbel, met 24 plaatjes, van VINKELES, à ƒ 2 : 4 : —

——— ——— de Bijbel, in klein formaat met platen, in kartonne band, à ƒ 2 : 18 : —

Prof. F. JACOBS, *Alwin* en *Theodoor*, voor kinderen met plaaten, à ƒ 1 : 5 : —

P. MOENS, de kleine *Willem*, met gekleurde platen, à ƒ 1 : 5 : —

——— de dankbare *Willem*, met dito platen, à ƒ 1 : 5 : —

SALTZMAN, de Boode uit *Thuringen*, 5 deelen, ƒ 5 : 12 : —

G. F. NIEMEIJER, legaat aan *Helena*, van hare Vader, met platen, à ƒ 3 : — : —

PAMELA, CLARISSA en GRANDISON, verkort met platen, à ƒ 2 : 10 : —

E.

E. M. POTT, FREDERICA WELTZ, en hare dochters, à ƒ 1 : 10 :

SALTZMAN, Geschiedenis van den Landman *Kluge*, à ƒ 1 : 5 : —

SOFIA VAN NORMAN, door *Amalia Berg*, à ƒ 2 : 4 : —

Vaderlandsche Kindervreugd, met platen à ƒ — : 12 : —

Volksliedjes, door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, met 24 platen, à ƒ 2 : 16 : —

Kaart van het Koningrijk der Nederlanden, in Provintien doorgezaagd, gecouleurd in een carton doosje, à ƒ 1 : 10 : —

De tiental Bijbeloefeningen, in Leerredenen, van J. HERINGA ELZ., in de vorige Boekzaal door den Boekbandelaar J. van der Heij geannonceerd, als zullende bij denzelven uitkomen; zijn thands uitgegeven, en ook te bekomen bij den mede uitgever J. Aarinksen, op de Utrechtschestraat, te *Amsterdam*, No. 46. de prijs van dezelve is ƒ 2 : 16 : —

Heden zijn bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de pers gekomen en alom verzonden de onderstaande werken:

I. G. VAN KOOTEN, Leerrede over de Vredelievenheid van God, naar aanleiding van *Philipp.* IV: vs. 9. uitgesproken voor de Evangeliesch Luthersche Gemeente, binnen *Dordrecht*.

II. J. L. EWALD, de Godsdienstleer van den Bijbel, uit het standpunt van onze geestelijke behoefte, beschouwd uit het hoogduitsch, vertaald door Ds. G. C. SPAAN, 2 deelen compleet.

III. PAULUS BOSVELD, tijdmeeter of beknopte tijdlijst der gewijde geschiedenis, van Abrahams geboorte, tot aan het einde der eerste Christen eeuw, met de bijlagen daartoe betreklijk, 2 deelen.

IV. Mr. W. TIJDEMAN en N. G. VAN KAMPEN, Mnemosijne, mengelingen voor wetenschappen en fraaije letteren, 5de en 6de stukken.

V. LEWIS en CLARKE, reize naar de bronnen van den Mesouri, en door het vaste land, van America naar de Zuidzee, uit het engelsch vertaald, door N. G. VAN KAMPEN, 3de en laatste deel.

VI. W. GOLOWNIN, mijne lotgevallen in mijne gevangenschap, bij de Japanners, gedurende 1811 en 1813, benevens

's Genootschaps lotgevallen en werkzaamheden sedert de Uitgave des vorigen Deels, benevens eene nieuwe Naamlijst van Heeren Directeuren en Leden, a *f* — 16 —

II. Nieuwe Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, IIIde Deel, 1ste Stuk, a *f* 1 : 8 : —

III. Idem, IIIde Deel, 2de stuk, a *f* — 12 —

IV. Korte Beschrijving van de Ontdekking en verdere lotgevallen van *Nieuw-Nederland*, weleer een Volkplanting van het Gemeenebest der vereenigde Nederlanden in *Amerika*, door Mr. N. C. LAMBRECHTEN van *Ritthem*, Ridder enz., met eene fraaije uitvoerige kaart, dienende tot opheldering der Geschiedenis, à *f* 1 : 8 : —

V. Waarneming wegens eene langdurige en buitengewone Waterzucht, en daar door middelijk veroorzaakte Beenbreuk, door B. DOBBELAER DE WIND, Med. Doctor en Vroedmeester; Lector in de Ontleed- en Heelkunde te *Middelburg*; Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, enz., met eene *Afbeelding van de Lijderes, na haar overlijden geteekend en in 't koper gebragt* a *f* — 12 —

VI. Redevoering, uitgesproken bij de plegtige ontblooting van het herstelde Praalgraf der Luitenant-Admiralen van *Zeeland*, de Gebroeders JAN en CORNELIS EVERTSEN, in de Nieuwe Kerk te *Middelburg*, op den 18den van Lentemaand 1818, door J. DE KANTER, PHIL. Z., Lector in de Wis- Natuur- en Sterrekunde; Lid en Secretaris van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, enz., met eene Afbeelding van het Praalgraf en Bijschrift, a *f* — 16 —

VII. Aanspraak, Redevoering en Verslag van den staat en de werkzaamheden van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap in den jare 1816, gedaan op de Algemeene Vergadering der Leden van hetzelve, in het voormalig Staats-Vlaanderen, gehouden te *IJzendijke*, den 13 Augustus 1817, a *f* — 12 —

VIII. Onderzoek of het voor het belang van den Nederlandschen Handel, raadzaam zij, den invoer van Thee in dat Koningrijk, al dan niet vrij te stellen, door Mr. P. POUS, groot 8vo, a *f* — 6 —

IX. Kort Onderrigt in het nieuwe Nederlandsche Tientallige Stelsel van Maten, Gewigten en Munten, als ook in de op hetzelve toegepaste *Decimaal- of Tiendeelige Rekening*, door P. BOURJÉ, a *f* — 10 —

X. Het Leven en Sterven van J. K. ELLEBEER, den 22sten Maart 1815 gegnillotineerd te *Middelburg*; in twee brieven, door H. VAN DEN HESPEL, rustend Predikant, enz. a *f* — 10 —

XI. P. H. VAN LIS, twee Bevestigings Leerredenen, de eerste bij de Bevestiging van Ds. I. S. HURGRONJE, over

Jesaja

Joann. XXI: 16. en de tweede bij de Bevestiging van Ds. KOOLHAAS, over *Matth.* XXIII: 8*b*., a ƒ — 13 —

XII. Tijdwinst in ledige Oogenblikken of Mengelingen uit de beste Schrijvers verzameld, bestaande in honderd vier en twintig kleine Stukjes, tot een aangenaam Leesboek, a ƒ — 16 —

XIII. Vriendenraad omtrent het misbruik van den Heiligen Naam des Heeren, door H. VAN DEN HESPEL, rustend Predikant, enz. Tweede vermeerderde Druk, a 1½ Stuivers.

A. en J. Honkoop, Boekverkoopers te *Leijden*, hebben uit de fondsen van wijlen de Heeren J. Allart, Haak en Comp., J. R. Poster en andere, aangekocht de onderstaande copijen.

I. D. H. DAUTUN, Geographie des jennes gens, selon les derniers changemens, avec 21 cartes enluminés, a ƒ 2 : 4 : —

II. ——— ——— Astronomie des enfans, au principes de cette science avec 2 cartes enluminées, a ƒ — : 13 : —

III. ——— ——— l'histoire, ou tableau abrégé de l'histoire ancienne et de l'histoire moderne, avec un appendix de ce qui est arrivé jusqu'a ce jours, a ƒ 1 : — : —

IV. B. BOERS, handboek voor jonge Predikanten, a ƒ 2 : : —

V. ——— leerredenen over Jacobs Droom en Worsteling, en andere onderwerpen, a ƒ 1 : 16 : —

VI. J. KANTELAAR en M. SIEGENBEEK, Euterpe, een tijdschrift tot bevordering van fraaie kunsten en wetenschappen, a ƒ 1 : 10 : —

VII. J. VAN DER LINDEN, handboek der regten van het zegel, de registratie, griffie en hypotheek, 2 deelen in gr. 8vo a ƒ 9 : 12 : —

VIII. ——— ——— over het regt van successie, één deel in gr. 8vo. a ƒ 1 : 5 : —

IX. B. VOORDA, crimineele ordonnantien van Koning Philips van Spanje, in 4vo, a ƒ 7 : — : —

X. A. VESALII, tabulæ ossium humanorum ad. e. Sandifort cum fig. in fol. a ƒ 4 : 5 : —

XI. J. G. WESTENBERG, ad instituta, in gr. 8vo. a ƒ 2 : — : —

XII. W. BILDERDIJK, Deukalion en Pyrra, 8vo.

XIII. ——— ——— de dood van Edipus, 8vo.

XIV. ——— ——— brief over Edipus, 8vo.

XV. ——— ——— Edipus, Koning van Thebe, 8vo.

XVI. ——— ——— vertoogen van Salomo, 8vo.

XVII. ——— ——— Tyrteus krijgszangen, 8vo.

XVIII. ——— ——— de Geuzen, twee deelen, 8vo.

42. Nieuw aangenaam prenteboek voor kinderen, in verschillende dieren en kinderspelen, zwart 5 st. gekl. 7 st.

43. Prentverzameling voor kinderen, in verschillende modedragten, in mascarades, zwarte pl. 5 st. gekl 7 st.

De bovengemelde J. Noman, heeft nog de volgende Schoolwerken aangekocht, en zijn mede te bekomen bij A. van der Werve, te *Amsterdam*.

44. GOLDSMID, vroegste geschiedenis van Griekenland, een leesb. voor de jeugd, a 14 st.

45. J. P. C. VAN MUHLEN, eerste schoolboek der wiskunde, 2 deelen met pl. in 4vo. ƒ 3 : 18 : —

46. ———————— premiers cour de geographie, a 8 st.

47. M. L'HOMOND, elemens de la grammaire françaife, a 11 st.

48. MAROR, the spelling book, a 12 st. (bij Poster.)

49. BEAUMONT, contes moreaux, 2 tom. 1 gl.

50. J. VAN BEMMELEN, korte en gemakkelijke wijze, om de fransche taal te leren, 3de verbeterde druk, a 16 st bij Blussé.

51. Nieuw rekenboek voor de schoolen, geschikt om de kinderen in het nieuw aangenomen stelsel van maten, gewigten en munten, te onderwijzen, a 6 st.

Bij J. Noman, Boekhandelaar, te *Zalt-Bommel*, zijn de volgende werken gedrukt, en mede te bekomen, bij A. van der Werve, te *Amsterdam*.

I. J PH HILDEBRAND, Sterre- Wis- en Rekenkundige Altoosdurende Almanak, met aanwijzing der Zonne-cirkels, Guldengetal, Zondagsch Letter voor gewone Schrikkeljaren, Nieuwe- en Volle-Maan, hoog en laagwater over de geheele Aardbodem, en van alle Vasten en veranderlijke Feestdagen, a 8 stuivers. (in gr. plano, om op te hangen.)

II. *Hoveniers Zakboekje* of *Nieuwe volmaakte Bloemtuin in de Winter*, — tot nog onbekende, geheimen, om midden in den Winter, November, December, Januarij, Februarij en Maart een volmaakte Bloem te hebben, even als in den Zomer, — en een aantal Konstgeheimen ter verbetering van Boomen- en Heestergewasfen, door een Liefhebber der Boomkweking. Tweede verbeterde Druk, a 8 stuivers.

III H. COCQ, *De Konst van Bereidingen*, behandeling, bewerking en beschildering der beste soorten van Lakken en

en Vernisfen, te bereiden en te gebruiken, door een dertigjarige ondervinding bevestigt, a 15 stuivers.

IV. *De volmaakte zuinige Geldersche Keukenmeid*, Vijfde vermeerde Druk, a 28 stuivers.

V. FENELON, over de Kansel-Welsprekenheid. Met uitvoerige Aanteekeningen. Door Prof. SCHRANT, a ƒ4 : 10 : —

Veel Hoofden, veel Zinnen, is een Spreekwoord, en tevens de titel van een uitmuntend werk, in twee Deelen geschreven, door den Eerw. STATIUS MULLER, hetzelve behelst in een aangename en onderhoudende stijl een aantal scherpzinnige opmerkingen, voor de zamenleving, doorvlochten met belangrijken *Anecdoten* en *Voorvallen*, ter bevordering van ware menschenkennis, dit werk is met regt een Handboek om door de wereld te komen; meer dan *drieduizend* Exemplaren, zijn van het zelven tegens ƒ5 : — : — verkocht het gering overschot van den *vierden Druk*, wordt thans voor slechts ƒ 2 : 12 : — afgeleverd.

2. Proeven eener Dichterlijke vertaling, van de Ilias van HOMERUS, door den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, met een keurig gegraveerde Tijtel, in een nette cartonnen band voor ƒ 1 : 16 : — in plaats van ƒ 2 : 12 : —

3. Zes Stellen extra platen, bestaande uit 57 Pourtretten, (allen door den beroemden HOUTBRAKEN gegraveerd,) en achtien Konstplaten, expresselijk vervaardigd, om in WAGENAAR's Vaderlandsche Historie 21 Deelen, te voegen. Met de aanwijzinge waar dezelve in elk Deel geplaatst moeten worden, voor de geringe prijs van ƒ 4 : — : — in plaats van ƒ 12 : 3 : — eenige weinige op groot papier, voor ƒ 5 : — : —. Te bekomen bij de Boekverkoopers, J. A. Radink, in de St. Luciensteeg, en bij S. de Grebber, in de Kalverstraat, tusschen de Osfesluis en Olijslagerssteeg, No. 166. te *Amsterdam*.

De Liefhebbers van kostbare Boekwerken, die verlangen het Volledig Zamenstel der *Kevers* en *Torren*, van den ervaren Natuur-Onderzoeker J. E. VOET, tot den goedkoopen prijs van ƒ 36 : — : — te bezitten, gelieven zich aan te melden, bij Blussé en van Braam te *Dordrecht*, of hunne Correspondenten, vermits het aangeboden getal ten einde spoed, en de eerst daarop volgende Exemplaren niet dan tot ƒ 42 : — : — te bekomen zullen zijn. Van dit Werk, dat

dat in de Latijnsche, Fransche en Nederduitsche Talen beschreven is, twee Deelen in groot Quarto bevat, en met honderd en vijf keurig afgezette Platen prijkt, wordt een Berigt, met Plaatproeven, gratis afgeleverd.

Altoosdurende Almanak, voor den ouden en nieuwen stijl, met eene volledige verklaring van deszelfs veelvuldig nut en gebruik in het dagelijksch leven en de Tijdrekenkunde, *door* JACOB DE GELDER, Hoogleeraar bij de Koninklijke Artillerie en Genie School te *Delft*.

Deze Almanak, in Plano, fierlijk gedrukt en met kleuren afgezet, heeft vijf schuiven, waarvan er één *'s maandelijks*, één 's jaarlijks en drie op het einde van elke eeuw moeten verzet worden; deszelfs gebruik is gemakkelijk, en de inrigting op zulk eene wijze uitgevoerd, dat, slechts door het verzetten van ééne schuif, *den staat van eenig gegeven jaar* met geringe moeite kan *worden voor oogen gesteld*. Het is hierdoor dat deze *Kunst-Almanak eenig* in zijn soort is en zich op de voordeeligste wijze aanbeveelt, onder anderen, tot gebruik op de Bureaux en Koopmans-kantoren, als ook den zeevarenden, wien dezelve in het uitsparen van de getij-rekening, ongemeene nuttige diensten bewijzen kan. De Boekverkoopers Blussé en van Braam te *Dordrecht* hebben een nieuwen voorraad van dezen *Altoosdurenden Almanak*, tot een ieders gerief, in gereedheid gebragt, welke zij afleveren gekleurd à 32 Stuivers en onafgezet, à 28 Stuivers.

Bij dezelven is ook ten dienste van de Winter-Collegien, zoo wel als voor bijzonder gebruik te bekomen: *Volledige* Inleiding tot de kennis der Algebra, door den Hoogleeraar EULER. Laatst door den Heer BEVEL aanmerkelijk verbeterde Druk. Twee Deelen, de prijs is *zes guldens*.

Boeren Goudmijn, of Handleiding tot de kunst, om van verschillende soorten van Landerijen het meest mogelijke nut te trekken, meer Vee te kunnen houden dan naar gewoonte, en hetzelve over 't geheel beter te kunnen voeden en doelmatiger behandelen; benevens een aantal wetenswaardige bijzonderheden, tot den Landbouw en Veeteelt betrekkelijk: alles met voorbeelden, op ondervinding berustende, opgehelderd voornamelijk getrokken uit de Landbouwkundige werken van ALBRECHT THAER, en ten dienste der

der Hollandſche Goedsheeren en Landlieden, bearbeid en uitgegeven door J. F. SERRURIER, met een aanmoedigenden Brief van JAN KOPS, Hoogleeraar in de Landhuishoudkunde, te *Utrecht*, met vijf uitſlaande platen.

Dit Werk zal gedurende dit jaar tot den verminderden prijs van ƒ 2: 8: — in plaats van ƒ 4: 16: — verkocht worden, te *Groningen*, bij W. van Boekeren, en te *Amſterdam*, bij W. Brave, en verders alom.

ST. NICOLAAS EN NIEUWE-JAARS GESCHENKEN.

Ouders of Vrienden gewoon aan het geven van *St. Nicolaas* of *Nieuwe Jaars Preſentjes aan Kinderen*, kunnen daar toe niet beter keus doen, dan een *Boek-Geſchenk*, en onder deze is zeer geſchikt, het Werkje genaamd *Vermakelijke Lectuur voor Kinderen*, of *Iets van Alles*, beſtaande in Vertellingen, Zamenſpraken, Spreuken, Lesſen, Voorbeelden van Brieven en Antwoorden, Fabelen, Leerzame Gedichtjes, Nuttige Raadſels, bevallige Liedjes en een Tooneelſpel voor Kinder-Viſites, genaamd de Trotſche Knaap verbeterd, netjes in Octavo gedrukt, en met zes gekleurde Plaatjes, verſierd; voor 22 ſtuivers te bekomen, te *Amſterdam*, bij G. Roos, als ook in meest alle Boekwinkels in dit Rijk.

De *Nuttige* en *Vermakelijke Almanak*, voor den Jare 1819. in dit Jaarboekjen, vind men behalven alle de noodige vereischtens van Kermisſen en andere Markten, Schuiten en Schepen varen, Zegels en vele raadgevingen en middelen, als: om appelen één Jaar te bewaren zonder verrotten, om vogels zonder vuur te koken, om Inktvlakken, uit Prenten en Papier te maken, om van Damp gezuiverde Olij te branden, om Schoorſteenen zonder Schoorſteenveger ſchoon te maken, een brandblusſend Poeder, Schoorſteenen door roet in brand geraakt te blusſen. Middel om de Rupſen aan de bomen te vernielen, tegen de Beijenſteek, tegen Hoofdpijn, om de Tanden der Kinderen gemaklijk te doen uitkomen, enz. Voorts Kleine Romans, als: *Liebman* of de ſchadelijke gevolgen der Minnenijd; *Bathilde* of de Koninglijke Slavin, *Hammel Clement* en *Arabella* of de Lijdende Menschheid, *Dorlman* of de bekeerde Gierigaard, *Roſalie Dommeryal*, of de verhinderde Kindermoord, voorts Dicht- en Zangſtukjes en belangrijke Vragen, als: wat is Vleijerij? Wat is Vriendſchap? en waar moet het doch van daan komen? enz. verſierd met zes gekleurde Plaatjes, voor 15 ſtuivers, te *Amſterdam*, bij G. Roos, en in meest alle Boekwinkels voorhanden.

Door

Door de Boekverkoopers, B. Schuuring, te *Rotterdam*; en J. H. Swęben, te *Schiedam*; wordt tot de veel verminderde prijs aangeboden, het Leven, Minnarijen, Regering en Oorlogen van CATHARINA DEN TWEEDEN, Keizerin van *Rusland*, Grootmoeder van Z. M. den Keizer ALEXANDER. Met een volledig Verhaal van de in haar tijdvak gevoerde Oorlogen, inzonderheid tot opheldering van de oorzaken en waardeering van de gevolgen harer Regering, en de geschiedenis van hare voornaamste Minnaars. *Uit het Fransch*, door Mr J. VAN DER LINDEN, Advocaat te *Amsterdam*, 4 Deelen, in gr. Octavo. Verrijkt met de welgelijkende en schoon uitgevoerde Portraitten van *Catharina de Tweede*, *Peter den Derden*, haren Man, Keizer aller Rusien; *Gregorie Orloff*, begunstigde van Catharina; *Stanislaus Poniatowskij*, Koning van *Polen*; *Gregorius Potemkim*, begunstigde van Catharina; *Paul Petrowicz*, haren Zoon, na haren dood Keizer aller Rusien; en de afbeelding waar Catharina, Potemkim in zijn eenzaam verblijf gaat bezoeken.

Onder de vermaardste Vorsten en Vorstinnen, van welke de Oude en Nieuwe Wereld-Geschiedenissen ons de nagedachtenis bewaard heeft, vertoond zich geene Vrouw, die, in de buitengewoonste Staats- en Krijgs-bedrijven op eenen gelijken trap staat.

Hoe belangrijk is het derhalve niet, zoo voor den tijdgenoot als voor het opkomend geslacht, deze buitengewone Vrouw nader te leeren kennen, in hare gansche levensloop, daar zij in hare Jeugd reeds zoo vele blijken gaf van buitengewoon Vernuft en Moed.

Dit Werk aangekocht zijnde, uit het Fonds van Wijlen den Heer *J. Allart*, wordt het kleine getal dat daar nog van voorhanden is, aan de eerstkomende, voor de extra verminderde prijs van ƒ 5 : — : — in plaats van ƒ 12 : - : — afgeleverd.

De aflevering geschied bij de bovengemelde Boekverkoopers, B Schuuring, en J H. Swęben, en verders in alle de voornaamste Boekwinkels in het Koningrijk der Nederlanden.

NB. Eenige weinige van het Leven alleen (zonder de Minnarijen) 3 Deelen, met platen, zoo lang het gering getal Exemplaren strekt, worden voor ƒ 4 : — : — in plaats van ƒ 9 : — : — afgeleverd.

Bi

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, zijn in de maanden Augustus en September, van de pers gekomen en alom verzonden, de volgende werken en tooneelstukken.

1. *Paccard Louize van Vergij*, of *het vermogen der Hartstogten*, één deel compleet, met gegraveerde tijtel en vignet van *Smies* en *Zeelander*, *f* 3 : — : —

2. *Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, No. 3. *f* : 12 : —

3. *Clauren*, *belangrijke verhalen*, één deel met gegraveerde tijtel en vignet, van *Zeelander*, *f* 2 : 16 : —

4. *Lotgevallen van den Graaf van Las Casas*, *voorgedurende en na zijn verblijf met Napoleon*, *op het Eiland Sint Helena*, *f* 1 : — : —

5. *Von Langsdorff*, *reis rondom de wereld*, *in de jaren* 1803 tot 1807. 2 deelen met vijf uitslaande platen van *Marcus*, muziek en portret van den schrijver, nieuwe uitgave, *f* 4 : 16 : —

6. *Historie van den ouden en nieuwen Amsterdamschen Schouwburg*, met platen in carton, *f* 2 : — : —

Van dit wezenlijk belangrijk werkje, waarin men de gezichten van den ouden en nieuwen Schouwburg aantreft, zijn maar zeer weinig exemplaren voor handen.

7. *De Generaal Moreau of de drie Tuiniers*, Tooneelspel naar het hoogduitsch van *W. Vogel*, door *P. L.* *f* — : 9 : —

8. *A. von Kotzebue*, *de Vrijmetselaar*, blijspel in een bedrijf, *f* : — : 8 : —

9. ——————— *De Spiegel of laat dat blijven*, blijspel in een bedrijf, *f* : — : 8 : —

Bij N. Geijsbeek, Boekverkooper, op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen van het voor ieder nuttig werkje, getiteld:

Dagelijksche Betrachtingen, twee Deeltjes, waar in de volgende onderwerpen voorkomen, als: Gedachten bij het Kruis van JEZUS; God is Liefde, Hebben wij JEZUS wel lief? JEZUS komt weder; Korte Overdenking over *Marc.* III: 35. Het gebrek aan Ootmoed; de Bron van Dwaling; Vrolijk Uitzigt; Opwekking tot een waar Lentegenoegen! Iets over JEZUS Hemelvaart; Eenige Gedachten over *Joh.* VI: 39. Aanprijzing van den wandel met God; te mogen bidden de zaligste vergunning; De Oefeningen des Gebeds; Onze duure verpligting; Nog een woord tot opwekking enz. De prijs der twee Deeltjes, is 16 Stuivers.

NB. Het tweede Deeltje apart, 8 Stuivers.

I N-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

B E-

BERIGT.

Van het *Magazijn voor het Armenwezen in het Koningrijk der Nederlanden*, zijn in het voorleden jaar vier Nummers, à 18 stuivers, bij de ondergeteekenden uitgegeven geworden, en zullen ook dit jaar wederom evenveel verschijnen. In de Vaderlandsche Tijdschriften, *Letteroefeningen* en *Recensent ook der Recensenten*, en *Herkaauwer*, ook de *Nederlandsche Staats-Courant* enz., is de onderneming zoo wel als de inrigting van dit nieuw Tijdschrift ten hoogste goedgekeurd, en hetzelve aan het algemeen aanbevolen geworden. De Redacteurs van het *Magazijn voor het Armenwezen*, hoezeer hartelijk instemmende met de menschlievende bedoelingen der Nederlandsche Maatschappij van Weldadigheid, wenschen echter dat hun Tijdschrift nevens dat, hetwelk van wege de gemelde Maatschappij staat uitgegeven te worden, moge kunnen voortduren; alzoo het hoofddoogmerk dier Maatschappij meer is, de armen tot Landbouwers te coloniseren; maar het plan van dit Magazijn meer gerigt is, zoo wel op de algemeene maatregelen, welke van Staatswege, omtrent het Armen-

we-

wezen, kunnen genomen worden, als op de wijzen om de armenverzorging in bijzondere plaatsen op het doelmatigst te regelen, en de tijdelijke maatregelen van onderstand aldaar genomen, de inrigting van *Spaarbanken* enz., met vermelding van de beste buitenlandsche modellen omtrent dit alles: — Intusschen is, ondanks den ijver en de geheel belangelooze pogingen der Redacteurs en der Uitgevers, en ondanks al den lof en de goedkeuring aan dit Magazijn gegeven, deszelfs debiet nog niet toereikend om slechts de onkosten goed te maken. De Uitgevers moeten derhalve de welwillendheid inroepen van allen, die in het aanwezen van dit nuttig Tijdschrift, of over het algemeen in het Armenwezen belang stellen, en dezelve verzoeken, om door hoofdelijke inteekening, (welke echter met het einde van ieder jaar zal kunnen opgezegd worden,) hun behulpzaam te zijn, ten einde de uitgave kunne voortgaan, en zelfs voortaan om de twee maanden, hetgeen de ruimte der stoffen van den voorraad vereischt, met een Nummer kunne vervolgd worden. De inteekening kan bij elks gewonen Boekverkooper geschieden; zullende voor het tweede Nummer van het volgende Deel eene Naamlijst der Inteekenaren geplaatst worden.

D. DU MORTIER EN ZOON.

Leyden
den 28. November
1818.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor DECEMBER 1818.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de
Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXVIII.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgeſtoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

Specimen Hermeneutico-Theologicum, quo vaticinationes Jesu Christi, de perpessionibus suis, morte et in vitam reditu, illustrantur et vindicantur, quod, Deo favente, ex auctoritate Rectoris Magnifici GERARDI MOLL, *A. L. M. Philos. Doct. Matheseos et Phijsices Prof. Amplissimique Senatus Academici consensu et venerandae Facultatis Theologicae decreto, pro gradu Doctoratus summisque in Theologia honoribus ac privilegiis, in Academia Rheno-Trajectina rite ac legitime consequendis, publico et solenni examini submittit* H. E. VINKE, *Amstelodamensis, Doctrinae Christianae interpres in vico de* Vuursche, *die* XIX *Junii* CIƆIƆCCCXVIII. *Hora* XI. *Trajecti ad Rhenum, ex officinis* O. J. van Paddenburg *et* J. van Schoonhoven, *Academiae Tijpographorum, pag.* 191. *In 8vo. Formae maj.*

Het bewijs voor het Goddelijk gezag van JEZUS onzen Heer, afgeleid uit zijne voorzeggingen, in 't gemeen, en bijzonder omtrent zijn eigen lijden, dood en opstanding, is, hoe krachtig ook, echter door sommigen, vooral van lateren tijd, in twijfel getrokken; en ook HERDER zelfs, wiens verdiensten men anders niet na kan laten te erkennen, heeft zich daar over wel op eene wijze uitgelaten, welke niet behoort verdedigd te worden. Daar men nu niet zelden, althans met geringachting, ook van dit soort van uit-

wendig bewijs voor de waarheid en Goddelijkheid van het Christendom spreekt, om zoo, of het inwendige te meer te verheffen, of den Godsdienst van JEZUS heimelijk zelfs te vernederen; tot dien der rede, is het wel van aanbelang, dat de Studerende Jongelingschap, daarop vroeg opmerkzaam gemaakt worde, en zich in staat stelle, om tegen die schadelijke dwaling en zelve zich te wachten, en anderen daar voor te bewaren. Wij keuren het daarom ook zeer goed, een onderwerp als het bovengemelde, door Jonge Theologanten opzettelijk te laten behandelen. De Eerw. VINKE heeft deze zijne proeve dus zeer goed ingerigt, *dat daar in*, na eene korte inleiding, *over het belang der zake*, eerst de bedoelde voorzeggingen van *JEZUS zelven* beschouwd worden, en *daarop* het *betoog* volgt, dat deze waarlijk voorspellingen zijn, en dat daarin eene kracht gelegen is, om het Goddelijk gezag van CHRISTUS te bewijzen en te bevestigen. In het eerste Hoofdstuk, worden niet alleen zoodanige plaatsen uitvoerig behandeld, met wederlegging der gevoelens van anderen, met welke VINKE oordeelde zich niet te moeten vereenigen, die van het lijden gewagen, dat op JEZUS zelven *onmiddelijk* betrekking had, maar ook zulke voorzeggingen, waar in gesproken wordt van 't geen, tot vermeerdering van zijne smart, met zijne meest vertrouwde Jongeren, met de twaalve gebeuren zou, als bijzonder met JUDAS, van *Kariot*, en SIMON PETRUS. De voorgekomene en wel gekozene plaatsen, worden naauwkeurig beschouwd, en met vrijmoedigheid, en doorgaans duchtig zijn de verkeerde uitleggingen wederlegd; vooral de zulke, die daar ze zwaarlijk Schriftverdraaijingen kunnen genoemd, en moeijelijk geloofd kunnen worden, ernstig van der-

zel-

zelver Stellers gemeend te zijn, alleen oefeningshalve waardig zijn tegengesproken te worden.

Het heeft ons genoegen gegeven, wel eens te bemerken, dat de Jonge Schrijver nu en dan een weinig verontwaardigd zich gevoeld heeft, over de waarlijk al te zotte en tastbaar, met de onaangenaamste bedoelingen uitgedachte en voorgestelde oordeelvellingen van sommigen, bijzonder uit *Duitschland*, welke hij meende te moeten wederleggen: bij voorbeeld, bij de behandeling van 's Heilands verklaring tegen JUDAS, volgens *Joan.* VI: 70. vergel. met *vs.* 64 en 71.

Op deze met zorgvuldigheid en ijver ingerigte behandeling, der hier in aanmerking komende plaatsen uit de Evangeliën, waar in oordeelkundig de onderscheidene verklaringen getoetst, en bijzonder de valsche en dikwerf zeer dwaze opvattingen somtijds breedvoerig wederlegd, en in het regte licht voorgestel worden, volgt het tweede Deel, 't welk dienen moet, om *eerst* te doen zien, dat die voorspellingen, hier vooraf kortelijk zamen genomen, en tot resultaat gebragt, duidelijk genoeg, zeker en bepaald gezegd zijn, aangaande zulke zaken welke men wisselvallig noemen moet, daar ze van onderscheidene omstandigheden, die men onmogelijk met het gewoon menschen verstand voorzien kan, afhangen, — het menschelijk doorzigt overtreffen, — en door de uitkomst bewaarheid zijn; en *ten tweeden*, dat dus in dezelve eene wezenlijke kracht gelegen is, om het Goddelijk gezag van Hem, die ze gesproken heeft, te bevestigen.

In de eerste Afdeeling, worden dan ook de vragen behandeld: of de Heiland, uit de zaken en omstandigheden der tijden zelve, deze dingen heeft kunnen voorzien? — Of hij ze ook

alle heeft kunnen weten, uit de oude Godspraken der Profeten? Of hij zijn lot ook heeft kunnen opmaken, uit 't geen te voren den heiligen was overgekomen? uit de overeenkomst, of *Analogie*, of er ook in 's menschen geest een vermogen is, waar door Hij zijne lotgevallen heeft kunnen voorzeggen? Of men het vermogen om te voorzeggen, dat wij in Hem waarnemen, ook aan het dierlijk magnetismus kan toeschrijven; — en of Hij, eindelijk, ook uit de beteekenis zelve van Zaligmaker der wereld, gelijk Hij wist dat Hij dit was, zijnen dood en terugkeering in het leven heeft kunnen voorzien? en aangetoond, dat men daarop *ontkennend* antwoorden moet. *Deze geheele redenering* bewijst, dat de Eerw. VINKE, over zijn onderwerp wel heeft nagedacht, en zijne partijen goed onder de oogen leerde te zien. Zij behelst verscheidene zeer goede aanmerkingen, doet zien, dat de Steller zich van goede boeken bediend heeft, en over 't geheel is zij voor zulk eene proeve voldoende, om te betoogen, 't geen bedoeld werd, en allerzekerst is.

Zeer kort is wel het laatste Stuk, om, uit het beredeneerde aangaande de bedoelde voorspellingen van den Heer, tot zijn Goddelijk gezag te besluiten uitgevallen, en wij hadden dit ook aanmerkelijk uitvoeriger verwacht; evenwel, wanneer men het vereenigt in zijne gedachten met het te voren reeds, vooral ter wederlegging van eenige dwalende gevoelens aangemerkte, dan kan men er voor zulk eene proeve mede te vreden zijn. Schoon toegestemd wordt, dat men de voorspellingen van onzen Heer verklaren kan, uit zijne verhevene Goddelijke natuur, heeft VINKE ze hier, naar zijn doel, echter liever beschouwd, als Hem van

God

God geopenbaard, gelijk den Profeten om zoo te doen erkennen, dat dezelve een onloochenbaar bewijs opleveren, dat JEZUS een van God gezonden Profeet geweest is, wiens Goddelijk gezag men in het onderwijs erkennen moet, en dien men dus ook hierom verpligt is te gelooven.

Na deze meer algemeene beschouwing, willen wij nog iets, over eene en andere hier voorkomende bijzonderheid, aanmerken. Bij gelegenheid der aanhaling van *Joan.* III: 14. heeft VINKE uitvoeriger gehandeld, over de regte verklaring van het 12de *vers*, de opvatting van den Hoogleeraar BORGER afgekeurd, en geoordeeld, dat men door de *aardsche*, zulke zaken en leeringen, die gemakkelijker zijn om te verstaan, maar door de *hemelsche*, de zoodanige verstaan moet, die moeijelijker zijn en niet dan in den hemel te kennen, en wel die, welke de Zaligmaker in 't vervolg opnoemt. De tegenstelling is hier zeker allerduidelijkst, en gemakkelijk zal ook ieder een toestemmen, dat het mindere en dus gemakkelijker te begrijpene door het eerste, en het hooger en meer moeijelijk te bevattene, door het andere woord is uitgedrukt. Daar over kan geen verschil zijn, want de geheele zamenhang predikt dit. Maar de groote vraag is hier, als men een meer bepaald antwoord hebben wil: wat is eigenlijk dat mindere en meerdere in den zin van JEZUS? Daar over kan men verschillen, en denkt men ook niet gelijk. Om dit op te helderen, heeft de Hoogleeraar BORGER eene schoone aanleiding gegeven. Allereenvoudigst komt het ons voor, door dat *aardsche* bepaaldelijk dat gene, bij voorbeeld, te verstaan, waar over de Zaligmaker nu (volgens *vs.* 3—11.) tot NIKODEMUS gesproken had, en 't welk waarlijk voor iemand, als bij

hij en zijne geoefende Land- en Geloofsgenooten, uit de leere des O. Testaments, en uit den aard der zake, wel te begrijpen en gemakkelijk was om aan te nemen; en door de *hemelsche* dingen, dat gene tot welker openbaring JEZUS maar alleen geschikt was, als uit den Hemel zelven afkomstig, en één met God, (vergel. *Joan.* I: 18.) en om welke aan te nemen, (te gelooven) het geloof aan Hem als den afgevaardigden Gods, en het licht en heil der wereld, noodzakelijk vooraf moet gaan? waarvan de Zaligmaker nu nog niets gezegd had: Wij kunnen dit hier niet in 't breede bevestigen, en dus beroepen wij ons alleen maar op *vs.* 13. en vervolgens, *en voegen er bij*, dat de Heiland hier alzoo juist naar *de gelegenheid* sprak, en zoo als een NIKODEMUS het vooral hooren moest, om hem voor te bereiden, ten einde eens te worden, 't geen hij zeker ook geworden is: — een eerbiediger van JEZUS als den MESSIAS en Zoon van God.

Tot die Hemelsche dingen, brenge men dus vooral: het groote doel van 's Heilands menschwording, vernedering en verheerlijking, en de leer omtrent de gelijke mogelijkheid voor allen, om naar de Goddelijke bedoeling zalig te worden. Wie bewondert ook niet het fijne en schoone van de aanmerkingen, in *vs.* 19—21. vervat, als hij opmerkt, dat dit gesprek (alleen een voorbereidend gesprek, 't welk in de gevolgen nuttig werken moest) bij den *duisteren nacht* plaats had!

Joan. VI: 5. wil VINKE de woorden: *en het brood nu*, vertaald hebben: *En om het brood* enz. Wij zouden, een dier voegwoorden, naar onze manier van spreken overtollig houdende, liever overzetten: *Het brood nu. Luk.* XXIV: 21,

zon

zou men, dunkt ons, de woorden: *ἐν πᾶσι τούτοις*, niet *met dat al*, maar beter: *bij dat alles* hebben uit te drukken, in onze taal: dit veroorlooft het taal eigen, en komt juist overeen met de blijkbare bedoeling van den Spreker.

Of men de woorden *Joan.* III; 16. wel als de eigen woorden van JEZUS kan, dan of men ze aanmerken moet, als van JOANNES den Geschiedschrijver er bijgevoegd, behoeft waarlijk weinig onderzoek. Alle de Evangelisten hebben zich zeker bevlijtigd, om, zoo na mogelijk, de gesprekken door JEZUS gehouden en zijne redenen *woordelijk* op te geven, maar allerbijzonderst, blijkt zich hierop JOANNES te hebben toegelegd. Niets is natuurlijker, dan te gelooven, dat de Goddelijke Meester zelf, dit zoo regt voor die gelegenheid voegend woord, gesproken heeft. Geen JOANNES zou het ook hebben durven wagen, zijne eigene aanmerkingen er zoo tusschen te voegen, dat het schijnen kon, als of JEZUS dit zelf er bij gezegd had. Dit mag wel in 't oog gehouden worden. Men moet dus wat voorzigtig zijn, in de verdediging der stelling: dat JOANNES dikwerf den post van Geschiedschrijver, met de taak van *Uitlegger* van JEZUS woorden, verwisseld heeft.

Met anderen, heeft ook VINKE aangenomen, dat de laatste woorden van *Joan.* XX: 8. *en geloofde*, in de gedachten moeten aangevuld worden, met de woorden: *Dat* JEZUS reeds *was opgestaan*, *en weder leefde*.

Ons, daar en tegen, komt deze opvatting, hoe gewoon ook geworden, gansch niet aannemelijk voor, ja te strijden zelfs met het onmiddelijk volgende *vers*. Ja wij zouden het bijna aannemelijker nog vinden, met zekeren afschrijver, die ook bij vergissing het woord geloo-

 ven,

ven, in dezen krachtigen zin genomen heeft, te lezen καὶ οὐκ ἐπίστευσεν. Maar waarom hier die beteekenis, of wijden omvang liever van beteekenis gegeven aan dit woord? Daar is immers geene noodzakelijkheid toe. Letten wij op den zamenhang! Eenige vrouwen vinden het graf open. MARIA VAN MAGDALA hierover ontsteld, loopt, zonder de zaak te onderzoeken, heen, naar de Discipelen. Zij verhaalt met ontroering, dat het lijk van den Geliefden Meester weggenomen is, en dat niemand wist (niemand van haar gezelschap) waar men het gelegd hebbe? PETRUS en JOANNES hier door getroffen, loopen terstond *heen, om naar die zaak te vernemen, en er vervolgens van te berigten.* JOANNES was er 't eerst bij, *maar ging* niet in 't graf. PETRUS vervolgens aangekomen, begaf zich in de geopende Grafspelonk, zag alles naauwkeurig met een doorzoekend oog, en gaf JOANNES berigt, van 't geen hij gezien had. Dit bevreemdde en verbaasde JOANNES nog meer, daarom ging hij het ook zelf opnemen, zag het nu met zijne eigene oogen, maar wat? (Hier is het punt van beslissing, dit merke men wel op!) dat het lijk van JEZUS weg was, en dus geloofde hij het. Het was hem, die te voren tot dat oogenblik toe, nog altoos schijnt geaarseld te hebben, om het als waar aan te nemen, nu volkomen zeker. Wij mogen hier hechten ook op *Luk.* XXIV: 11. Oppervlakkig nu (dit doet ons hierop de Geschiedschrijver zeer te regt opmerken, — trouwens het ging hem ook zelven aan, —) zou dit den lezer bevreemden, maar men moet hierbij bedenken, dat geen der Discipelen, nog de Schrift, of het woord verstond, en begrepen had, dat Hij uit de dooden moest opstaan. Daarom dacht JOANNES, derhalve, zoo min als

PE-

PETRUS, MARIA, en de andere Vrouwen en Discipelen, dus was dit aandoenlijk verschijnsel voor hen allen zeer treffend. Hadden zij eenig denkbeeld op dien tijd gehad van zijne opstanding, dan waren nu hunne oogen geopend geworden, en zij zouden zich verblijd hebben. Zij gingen dus weder treurig naar huis, om dit aan hunne vrienden te boodschappen. Zoo het berigt opgevat zijnde, loopt alles zeer natuurlijk af, en is het voor elk begrijpbaar. Maar, verder mogen wij vragen, ten nadeele van de meer algemeene opvatting: zou dan JOANNES alleen zoo veel verder gezien en gedacht hebben? Zouden de andere Evangelisten daar dan geene vereerende melding van gemaakt hebben? Zou hier van dan niets gebleken zijn, of uit de berigten van JEZUS verschijning aan de zijnen, of uit het gesprek van de Emmausgangeren? *Luk.* XXIV: 24. vergelijkende, zien wij, dat de twee vereerders van JEZUS, nog in het gezelschap der Discipelen waren, toen PETRUS en JOANNES daar dit berigt bragten. Zouden nu deze er niets van geweten, noch aan den hun toen nog onbekenden reisgenoot gezegd hebben, indien JOANNES bij die gelegenheid zijne medejongeren, van zijne overtuiging (die dan niet twijfelachtig, maar zeker moet geweest zijn, want er staat niet: dat hij *begon* te gelooven!) berigt gedaan en hen dus, — zijne dierbare zoo ontroerde vrienden! — had zoeken te troosten, met zijne opmerking en overtuiging, dat hun meester en vriend, reeds uit de dooden was opgestaan? Wat verband was er toch ook, tusschen, *het ledig* vinden van het graf, en het zien van het doodsgewaad, (het hoofddeksel en eenige doeken,) en de opstanding van JEZUS uit de dooden, voor hen NB. *die de Schrift niet wisten, dat hij van de dooden moest opstaan?*

Kon

Kon dit gansche werk niet dat van 's Heilands doodvijanden geweest zijn, om het lijk zoo verachtelijke ergens elders heen te werpen, daar het, van de kostbare specerijen ontdaan, spoedig verteren kon?

Met den Heer VINKE, stemmen wij volkomen toe, dat het geval *Luk.* VII: 37. enz. *vermeld*, een gansch ander geval is, dan dat 't welk ons *Joan.* XII: 3. — verhaald wordt; en het is ook waarlijk niet twijfelachtig, dat dezelfde gebeurtenis, welke wij in de laatstgemelde plaats geboekt vinden, door de andere Evangelisten ons is medegedeeld, *Matth.* XXVI: 6. en *Mark.* XIV: 3. —

Over *Joan.* XVI: 16—19, *en het geheele verband*; van dat dierbaar *gesprek onzes Heeren*, met zijne getrouwe Jongeren, heeft de *Schrijver* goede aanmerkingen gegeven: edoch, naar onze gedachten niet genoeg voor oogen gehouden, dat JEZUS hier wel degelijk *ook* over zijne *opstanding* gesproken heeft, en over de vreugde welke zij bij zijne herleving smaken zouden: eene vreugde welke nimmer hun weder benomen zoude kunnen worden. Men denke maar, bij voorbeeld, na en door, op den inhoud van *vs.* 20. JEZUS hield met opzet thans eene troostrede, tot zijne geliefde uitverkorenen, om hen voor te bereiden, en er hen naderhand met vreugde aan te doen te rug denken. Hij had te voren reeds genoeg gezegd, maar Hij wist ook, dat zij het nog niet volkomen verstaan konden; nu vermijdde Hij dan wijsselijk en liefderijk, die snaar zoo bepaaldelijk aan te roeren, en sprak 't geen voor hen nu 't aangenaamst moest zijn. Hij bereidde hen voor, om hen naderhand vooral zijnen dood, uit het eenige ware oogpunt te leeren beschouwen.

Deze in 't midden gebragte aanmerkingen, mo-

mogen den Jongen Schrijver overtuigen, dat wij dit zijn wel geslaagd werk, overweging waardig vinden, en hem hartelijk aanmoedigen; om verder op het begonnen spoor ijverig voort te wandelen.

Dat andere wel voorbereide, ijverige Jongelingen, nu in 't vervolg eens, eenige andere verklaringen van onzen verheerlijkten Verlosser, aangaande volgende gebeurtenissen en omstandigheden, vooraf gedaan, tot dergelijk eene behandeling verkiezen: als omtrent de lotgevallen der Leerlingen, bij uitnemendheid zoo genaamd, — nopens den Joodschen Staat, Stad en Tempel, — en aangaande de uitbreiding van het Godsrijk op aarde! De openbaringen aan JOANNES, zouden eene meer bijzondere, wel zeer rijke, naar ons inzien al te groote en hooge stof opleveren, waartoe men zich wel voorbereiden mag, en waar van men zich ook wel met vrucht bedienen kan, maar waar aan men zich toch in zijnen jeugdigen leeftijd niet zoo ligt wagen zal.

Christelijke OVERDENKINGEN *op alle Avonden des Jaars. Door* J. L. EWALD. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1818. *Eerste Deel* 462, *en het Tweede Deel* 491 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs der beide Deelen is f* 9: 16: —

De Nederduitsche vertaling van het *Huisboek*, of *Overdenkingen op alle dagen van het Jaar*, van den Heer EWALD, geheel uitverkocht zijnde, en daar naar nog gedurig aanvrage geschiedende, is de Uitgever met den Vertaler te rade geworden, om het onlangs in *Duitschland* eerst uit-

uitgekomen werk, van twee boekdeelen, 't welk wij nu te beschouwen hebben, in een Hollandsch gewaad verkrijgbaar te maken. Het is geschreven voor, en toegewijd aan alle Christenen, tot welk Kerkgenootschap of Gemeente zij behooren mógen, aan welke JEZUS CHRISTUS *lief en onontbeerlijk* is. EWALD, overtuigd dat alleen het onafgebroken, dagelijksch gebruik van geestelijk voedsel, het Godsdienstig gevoel voeden kan, gelijk het dagelijksch gebruik van tijdelijk voedsel het ligchaam voedt, oordeelde dus zijnen Medechristenen geenen ondienst te bewijzen, met het opstellen en in het licht zenden, van de, in aantal, naar de dagen of *avonden* des jaars geschikte *Stichtelijke Overdenkingen*, tot aankweeking of versterking en *leiding* van Godvruchtige werkzaamheden en gemoede*lijke* beschouwingen; hopende daar door zijne Lezers, en Lezeresſen vooral, opmerkzaam te maken op hunne en hare lotgevallen, opdat zij ook daar door geleerd, gewaarschouwd, gesterkt, geoefend en opgevoed worden, gelijk de Kweekelingen Gods, ABRAHAM, IZAAK, JAKOB, MOZES, DAVID en zijn volk, de Israëliten. Wij hebben ook geene reden, om, of te twijfelen aan des Schrijvers goede bedoeling, of aan zijne bekwaamheid, om een werk als dit is, wel te schrijven, en zoo in te rigten, dat het voor velen geschikt is. Of er behoefte aan een werk, als het tegenwoordige besta, en of men dus, door de vertaling van hetzelve, een gebrek aanvulle, waar in door *eigene* bekwame mannen, en uitmuntende Schrijvers, niet voorzien werd? zijn andere vragen, die, naar ons inzien, niet zoo geheel bevestigend beantwoord kunnen worden. Het goede is goed, waar het ook staat, en van waar het ook komt, en elke goede bijdrage kan, onder den Goddelijke zegen, haar nut stichten.

ten: Dat maar eigene oorspronkelijke Schrijvers niet worden afgeschrikt en terug gehouden, om ons de rijpe vruchten van hunne kennis en ervaring te leveren; daar zij best weten, wat voor Neêrlands behoeften vooral geschikt is, — maar ook de noodige aanmoediging daartoe bestendig mogen vinden!

De Overdenkingen hebben alle, en dit kennen wij zeer goed, — eenè schriftplaats aan het hoofd, en aan de behandeling van eenige zijn dikwijls verscheidene overdenkingen toegewijd. Wel zes, bij voorbeeld, komen hier voor, in het eerste Deel, over het *regeren in liefde*, naar aanleiding van *Matth.* XX: 25—28, en tien, over de *liefde tot onze vijanden*, naar *Matth.* V: 43—48,

Het is een stichtelijk allerlei, dat, het zijn korte Christelijke uitweidingen en vertoogen, over verschillende onderwerpen, welke hier geleverd worden, als: over elk gedeelte van het *Onze Vader*, over de Bergrede *Matth.* V: VI: en VII. Over het geloof, over onderscheidene Christelijke pligten, in verschillende omstandigheden, omtrent God, omtrent den Verlosser, en omtrent den evenmensch te vervullen; — over de Evangelische Feeststoffen, en 't geen ook bij bijzondere gelegenheden vooral te pas komt; als bij het sluiten en aanvangen des Jaars, bij de Lente, en in de overige Jaargetijden. De behandeling is eenvoudig, gemoedelijk, en zal den Schrijver voorzeker weinig moeite gekost hebben. De eigene wijze van denken en stellen, welke EWALD bijzonder kenmerkt, en waarom velen hem gaarne lezen, is ook hier gedurig op te merken: het is dezelfde stijl, het zijn dezelfde gevoelens, en ook dezelfde gemoedelijke opwekkingen, welke wij in zijne veelvuldige overige stichtelijke Schrif-
ten

ten ontmoet hebben, die ons hier wederom; maar eens weder in een ander verband, en in eene andere orde, worden voorgedragen. Wij hebben hier hetzelfde te prijzen, maar vinden ook weder hetzelfde te berispen. EWALD, is ook hier, niet zelden, al te overdreven, en wel een weinig mijstiek; ook gebruikt hij dikwerf uitdrukkingen, die voor 't minst wat gemeen luiden. Men zou, verder, gaarne gezien hebben, dat althans verscheidene hier voorkomende vertoogen en afdeelingen beter bewerkt waren, en dat de Schrijver meer bewijzen gegeven had, dat hij zich vooral moeite geeft, om den Bijbel regt te leeren verstaan. Men moge, in *Duitschland*, daar minder op letten, *bij ons* evenwel, daar men zulke groote mannen en keurige Schrijvers aantreft; — bij ons, daar men *zoo vele* uitmuntende Leeraars vindt, die er zich, wel toegerust, steeds op toeleggen, om door hunne Leerredenen ook, elke week, den Bijbel regt te leeren verstaan, in de vaste en eenig goede overtuiging, dat zij die den Bijbel behoorlijk lezen, en met den inhoud daar van bekend gemaakt worden, noch sentimentele dweepers, noch huichelende Farizeërs, noch grove Godvergeters, noch liefdelooze veroordeelaars, noch enkel lijdelijke wachters, noch verwaande gewaande heiligen, noch ijdele bouwers, noch den zulken, die op eigene geregtigheid en het enkel werktuigelijk waarnemen van zekere uiterlijkheden zich verlaten, gelijk worden zullen; — bij ons, is dit vooral noodzakelijk. — Wij herhalen het, wij hebben zeer veel goeds, aangenaams en voortreffelijks gevonden, ook veel eigen en bevalligs, dat naarvolging verdient; maar ook veel, dat beter bewerkt had moeten zijn, — dat liever had mogen zijn weggelaten, en ook, dat in de daad niet te verdedigen

gen is. — Wij zouden, als wij alles wilden opnoemen, en in de bijzonderheden, ook maar kortelijk bewijzen, wat door ons onder de lecture aangestipt is, gemakkelijk eenen geheelen maandgang (men verdedige dit woord met het aangenomene onduitsche *Jaargang!*) daar aan alleen kunnen toewijden. Dit ondertusschen mogen en willen wij niet, en het zou den lezer ook gemakkelijk en spoedig vervelen. Iets moeten wij toch aanstippen.

Op bladz. 23. Deel I. leest men: „*Hoe veel verzoeking, om steeds zinnelijker te worden, het zinnelijk genot meer af te sterven, bestaat er niet!*" Hier hapert zeker iets.

1 *Kor.* XV: 19. is vervolgens, in het eerste en ook in het tweede Deel, te algemeen toegepast, en vergeten te melden, dat dit, in dien tijd der vervolgingen en uiterlijke ellende, eigenlijk waar was; maar nu zoo niet, daar het Christelijk leven den mensch achting niet alleen, maar ook indedaad veel genoegen verschaft.

Het geloof (gelijk men hier leest,) *is geene handelende, maar eene ontvangende kracht*; is voor 't minst, eene onduidelijke stelling. Even min verdedigbaar is het, als wij verder hier, meer dan eens, hooren: *Alleen hij, die zwaar lijdt, kan gelukkig maken.*

Het dier zal vrij worden van allen druk der verkeerdheid, het zal zich verheugen in zijn aanzijn, aan hetzelve van den Alvader des levens geschonken; en *Gij*, o mensch! *zoudt van God vergeten zijn?* Hoe veel zouden wij hier bij kunnen vragen. Gelooft dan EWALD de opstanding der dieren? Zulke kost discht men in *Holland* gelukkig niet meer op. Bladz. 136. D. II. wordt geleerd, dat de vier dieren in de *Openbaringen* zinnebeelden zijn, der gansche dier-

lijke schepping. Men vermijdt bij ons, zoo veel mogelijk, het gebruik van het niet gelukkig gekozen woord *Sakramenten*, en geeft dien naam niet aan *liefhebben*, *lijden* en *gelooven*, gelijk hier geschiedt.

De *Wisselbrieven op den Hemel*, hier meer dan eens vermeld, hoort bij ons zelfs de Koopmansgeest niet gaarne van den Kansel.

Dat JEZUS zijne vijanden en moordenaren, voor zijne weldoeners, voor de grootste weldoeners der menschheid hield, leest men in het N. Testament nergens, zoo als hier. Men zou hen dan eindelijk, ook nog wel veel verpligt zijn, en hen eeren moeten.

Eene stelling als deze: *Men verstaat bij alle letter- en woordenkennis, nog zeer slecht den geest des Bijbels, als men niet in de leiding van enkele kweekelingen onder Gods volk, de leermethode Gods leert kennen;* moest vooral meer verduidelijkt zijn geworden, om niet tot verkeerde gevolgtrekkingen, die helaas! geheel niet vreemd zijn, te vervoeren.

Dat JUDAS mede het Avondmaal genoten heeft, gelijk EWALD stellig leert, is niet alleen niet bewezen, maar komt ons zelfs zeer onwaarschijnlijk voor.

Dat JEZUS *in zijn binnenste, door brandend lijden, eerst regt gezuiverd en gelouterd wierd*, wordt hier geleerd. Maar waar leidt zulk eene verkeerde stelling heen?

Dat de Zon nog verlicht en verwarmt, gelijk zij voor zesduizend jaren deed, zoo als hier gelezen wordt, wilden wij wel eens, overeenkomstig den Bijbel, (en van elders weten wij er immers volstrekt niets van) hooren bewijzen.

Is het naar de Evangelisten, te leeren: JEZUS *deed hier niets meer, dan het gene een ander*

mensch

mensch had kunnen doen; wat ook zijne eerste Leerlingen deeden?

Dat welligt, de vervulling der groote belofte op Pinksteren geschied, eerst na twintig of dertig dagen gekomen zou zijn, *als de Leerlingen niet zoo dringend en aanhoudend gebeden hadden*, kan wel niet als zeer aannemelijk voorkomen.

Ewald leert, dat het *enkel daden der liefde waren, welke de Apostelen deeden*, als het gezond maken van kranken, het kracht geven aan lammen, het opwekken van dooden.

Maar, hoe maakt men het dan, bij voorbeeld, met *Hand.* V?

Dat de *treurenden*, *Matth.* V. zalig gesproken, in 't gemeen alle lijdenden zouden zijn, is onwaar, en dus deugt ook de toepassing (hoe fraai ook!) niet: *Geene beklagenswaardige, maar benijdenswaardige menschen zijt Gij, lijdenden, in* JEZUS *oogen: niet het brandmerk van straf, maar het Ordeslint zijner lievelingen draagt Gij aan u; uwe ketens zijn geene ijzeren ketens van tuchtelingen, maar gouden ketens van de gunstelingen des grooten Wereldmonarchs*; zij die zoo denken, moeten er dan ook om bidden en er naar streven!

Eene zonde brengt schade aan de kiem van ons toekomend ligchaam, die reeds als eene zaadkorrel in dat grof omhulsel ligt. Eene leer voor ons te hoog, die ook in den Bijbel niet staat.

JEZUS *wil het goede gedaan hebben, uit liefde tot het goede, uit liefde voor hem, uit vertrouwen op Hem, en om geene andere reden.* Dat een Kantiaan dit leere! Maar hoe vreemd luidt het, uit den mond van eenen EWALD, die, naar het Evangelie, zoo gedurig, zoo aanhoudend predikt, dat 's menschen behoefte en

zucht naar troost, rust en zaligheid, hem tot het goede dringen moet!

Dat de *toorn* den Christen verboden is, zoo als EWALD zegt, Deel II. bladz. 48. blijkt althans uit *Matth.* V: 22. niet, en komt ook niet over een, met de volkomen waarachtige stelling, die men vooral vast moet houden; dat het Evangelie nergens het onmogelijke vordert. Er kunnen omstandigheden zijn, waarin wij toornig zijn en dit toonen moeten, waarin wij onze menschheid zouden moeten afleggen, om niet te toornen. *De toorn plaats te geven*, niet te toornen zonder oorzake, *de zon niet te laten ondergaan over den toorn*, dat zijn de schoone lessen van het reine Christendom. Men moet toorn en haat, niet in denzelfden rang plaatsen, door te schrijven: *Toorn en haat zijn den Chrissen ongeoorloofd.* Later heeft EWALD dit ook zelf erkend, en geleerd. Het opschrift is dus kwalijk geplaatst.

Niet gaarne zouden wij toestemmen: Gewis er is ook voor de Christengemeente, een tijd van stilte, van *Christusverwijdering*, als of Hij er niet ware, en niet lief hadde, en *juist in dien tijd leven wij thans.* Van het laatste, is het tegenovergestelde wel zeker waar.

Het heeft ons verwonderd, hier te zien beweren, indien de Joden JEZUS gehoord, Hem aangenomen hadden, zoo zoude toen reeds alles vervuld geworden zijn, wat van dit Rijk, (in de bede *Uw Koningrijke kome!* bedoeld) beloofd was. Zij namen Hem niet aan; Hij verliet derhalve de aarde, om nog eens weder te komen, als zij door geloof genoegzaam voorbereid zouden zijn, voor dit Hemelsch rijk. Hoe weinig dit toch strookt, met 't geen ons de Evangelieleer predikt, van het aanbiddelijk plan Gods, zullen wij niet behoeven aan te toonen.

Dat

Dat JEZUS, *met het laatste oordeel, zijne regering aanvaarden zal*, heeft EWALD kwalijk, uit de gezegden van den Meester, opgemaakt, men vergelijke slechts 1 *Kor.* XV: De zin der tweede Bede, had in 't gemeen beter uitgedrukt en ontwikkeld moeten zijn.

In de vierde Bede, vindt EWALD een verzoek om ligchamelijk en geestelijk brood tevens, om het brood voor ziel en ligchaam beiden; maar zal het bewijs wel schuldig blijven.

Onder de vreemde stellingen, rangschikken wij ook deze: dat JEZUS aan JUDAS vergiffenis geschonken heeft. Deel II. bladz. 291.

Dat het goede oogmerk de daden des menschen nog niet goed maakt, had zoo wel behoeven opgemerkt en aangewezen te zijn, als, gelijk hier te regt en meermalen geschied is, dat bedrijven, alhoewel ze anders goed schijnen, en op zich zelve ook genoemd moeten worden, wanneer ze met geen goed oogmerk verrigt zijn, den bedrijver niet tot eere kunnen gerekend worden.

De leer, hier herhaalde reizen en met aandrang gepredikt: — *Doe Gij, Christen! het uwe, en God zal het zijne doen*, is in den geest van den Schrijver goed, maar wij twijfelen echter, of ze dus op de beste wijze is voorgesteld. Meer Bijbelsch en dus beter zou ze in ons oor luiden, wanneer men predikte: Maak gij in 's Heeren vreeze een ijverig en dankbaar gebruik van de middelen en vermogens, waarmede de Heer u begunstigt, vereenig steeds met uw bidden ook het werken, en vertrouw dan ook volkomen, dat het u hoe langer zoo beter en meer gelukken zal.

Deze stalen zullen genoegzaam zijn, vertrouwen wij, om te doen zien; dat men hier niet

 al-

alles even goed gezegd zal aantreffen, noch ook alles wat hier voorkomt, voor goede munt heeft aan te zien. Men leze dus vooral met oordeel, zoo wel als met graagte, en gebruike het verstandig!

't Geen hier over de Christelijke Zedeleer voorkomt, en daar uit ontwikkeld en toegepast wordt, is vooral niet het minste, en doet ons den wijzen onderrigter kennen. Dat EWALD, die zoo veel Christelijk gevoel uitdrukt, toch niet zoo veel schreef! Men zou dan meer aan hem te danken hebben. Liever *multum* dan *multa*. De vertalings lust, (men zou wel haast het woord woede noemen kunnen) mogt hier door ook wel wat getemperd worden. Dat de weinige hier door ons bijgebragte aanmerkingen, op den publieken geest eenige goede uitwerking mogen hebben, is onze wensch, en ook de eenige bedoeling geweest, met derzelver gemeenmaking. Op het, tot het bijbrengen van eenige proeve door ons aangeteekende, lettende, zijn wij tot het besluit gekomen, om de laatste avondoverdenking daartoe te nemen, niet omdat wij dezelve de schoonste in dezen rijken voorraad noemen, hoewel ook niet de minste, maar naardien zij ons voor den tijd de geschikste voorkomt: op den 31ste December.

„ *De avond des levens. Job* V: 26."

„ Deze zich langzaam verspreidende schemering, deze steeds toenemende stilte; dat terugkeeren der buren in hunne hutten, en van het vee in zijne stallen, hetwelk men ziet; dat verlangen naar rust, hetwelk men gevoelt; kortom: de avond met al zijne verschijnselen herinnert mij, bij eenig nadenken, dat aan mijn leven een avond komen zal, gelijk er aan dezen dag een gekomen is. Nog meer wordt dat gevoel opgewekt, wanneer men tot zich zelven zeg-

zeggen moet, dat het de *laatste* avond van een gansch jaar is. En welke gevoelens verwekt deze avond in mij? Wat anders, dan een zoet gevoel van rust, wanneer men zijn dagwerk ordelijk volbragt heeft; een gevoel, dat men der ruste waardig is, dat men zich aan dezelve overgeven mag, en zich nu dubbel gaarne aan dezelve overgeeft. Alle zijne krachten gevoelt men ontspannen, en ontspant die zelf, dewijl men dezelve lang ingespannen had. De slaap is ons welkom, dewijl men weet, dat daardoor de krachten weder vernieuwd worden. O! men schuwt de bewusteloosheid niet, dewijl men weet, dat men daardoor tot duidelijker, levendiger bewustzijn komt; men schuwt den schijnbaren dood niet, dewijl men weet, dat men tot een nieuw verhoogd leven ontwaken zal. Zoo zij het mij dan ook, wanneer de avond mijns levens gekomen is, die toch eenmaal, vroeger of later, komt. Zoo zij het mij reeds, wanneer ik ernstig aan denzelven denk. Ook dan zal ik het afnemen mijner krachten gevoelen; dan naar de rust reikhalzen, die het hoogste en zelfs wel het eenige genot des ouderdoms is. Veel zal mij geheel anders voorkomen, dan het mij in de jeugd voorkwam, gelijk mij aan den avond de natuur geheel anders dan op den dag voorkomt. Veel, dat mij op den dag veel genot verschafte, kan mij er geen meer verschaffen, dewijl ik moede ben; zoo zal het mij aan den avond mijns levens ook zijn. Veel heb ik veelligt op den dag genoten, en ik gevoel het naderhand, dat het toch een zeer vergankelijk, voorbijgaand genot was, Zoo zullen mij de meeste aardsche genietingen voorkomen, wanneer de avond mijns levens gekomen is. Heb ik mijn beroep vervuld; zegt mij mijn geweten, dat ik — zekerlijk dikwerf — dwaalde,

 dik-

dikwerf naliet, wat ik doen moest, of deed, wat ik nalaten moest; maar toch, dat het mij ernst was, goed en steeds beter te worden; bied ik mij aan *Hem*, die in leven en in dood beschermen kan, zoo zal ik met rust den langen slaap te gemoet zien, dien men den dood noemt; gelijk het goede kind den korten slaap gerust en vriendelijk verwacht, wanneer het zich aan de zijde der moeder, in de bescherming des vaders gevoelt. Ik weet immers ook, dat er na den langen nacht een morgen komt, die nieuwe krachten in mij ontwikkelen, die mij op nieuws verlevendigen zal. En wat doet men aan den avond? Ik spreek niet daarvan, wat menschen doen, die *alleen voor hun vergenoegen* leven; die allen ledigen *tijd van hunne* bezigheden daartoe gebruiken, om zich *nog een* zinnelijk vergenoegen te verschaffen. Had ik zulk eenen avond doorgebragt, zoo moest ik nog eenen lateren avond voor mij besparen, dewijl ik er eenen aan de wereld of aan mijne vrienden gegeven heb. Men bezorgt anders, wat nog te bezorgen is; men rust van de bezigheden des dags uit. Men denkt terug aan datgene, wat mogelijk vergeten werd; wat beter had kunnen gemaakt worden. Men haalt in, wat ingehaald worden kan. Men neemt zich voor, het beter te maken, wanneer men er eenigzins tijd toe heeft. En zoo moest ik het ook maken, wanneer de avond mijns levens gekomen is. Een schoon en juist beeld, dat SALOMO of een ander wijze gebruikt: wanneer gij u van God kastijden, opvoeden liet, zoo zult gij, *als garven binnen gevoerd worden te harer tijd*. Rijp zult gij zijn; alles in u dragen, alles in u ontwikkeld zijn, wat gij in u dragen moest, wat hier ontwikkeld worden kan en moet. Afgesneden wordt het rijpe koren van zijnen halm,

en

en verzameld in de schuur. Maar het koren draagt de kiem van een nieuw leven in zich. Eens zal het zich ontwikkelen met verhoogde schoonheid en kracht, zoo ook gij!"

„Aardsch wordt gij gezaaid, — hemelsch zult gij opstaan. — Hier gaat gij natuurlijk in, — daar zult gij eens geestelijk zijn. O gij! die dit leest en nog jong zijt, denk dat ook gij oud worden zult. Zoek rijp te worden ter regter tijd. Gebruik daartoe alles, wat u bejegent; lijden en vreugde, vervulde en ontzegde wenschen, gelijk het koren der aarde, regen en zonneschijn, koude en warmte gebruikt. Zuig in, wat in uwen kring ligt, wat uw inwendig leven voeden, wat u der rijpheid nader bij brengen kan. Elke plant der aarde doet het immers ook! doet het reeds bij het eerste ontkiemen, en zet het voort op haren levensweg. *Denk aan uwen Schepper in de dagen uwer jeugd, eer dat de kwade dagen komen, en de jaren, in welke gij zult zeggen: ik heb geenen lust in dezelve.* Was echter de avond uws levens reeds gekomen, zoo haal in, wat gij verzuimdet; maak goed, wat nog goed te maken is; dring de daden der weldadigheid, Christelijke daden nog regt in elkander. De Heer rekent niet naar weken, maanden of jaren, maar naar daden, uit Christelijke gezindheid voortgevloeid. Slechts weinige uren hadden zijne arbeiders in den wijnberg gearbeid, en toch ontvingen zij hunnen loon. Uit uw laatste *levensjaar* kunt gij eenen *leeftijd* maken, wanneer gij slechts in dezen tijd, gelijk uw Heer, onvermoeid arbeidt, *terwijl uw dag nog duurt.*"

Het goede hier voorkomende stichte veel goeds! voor eene nette uitvoering, is door den werkzamen Uitgever zeer goed gezorgd, en niet vele storende drukfouten ontsieren dit werk.

DE HOOP DES WEDERZIENS, in eene Leerrede over Joh. XVII: 24. Voorgesteld door J. SCHULTZ, *Predikant bij de Evangelische Luthersche Gemeente in 's Gravenhage. Ten voordeele van het Weeshuis der voornoemde Gemeente uitgegeven in* 's Gravenhage, *bij de Erven* J. Thierry *en* C. Mensing *en* Zoon, 1817. 40 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 10 —

Daar de Eerw. SCHULTZ, in de zwaarste droefheid gedompeld was, door het verlies eener beminnelijke Gade, met welke hij slechts zes jaren vereenigd mogt blijven, zocht hij zich, onder het diep ter nederdrukkend gevoel van dat gemis, met zulke overleggingen op te beuren, die hem in staat stelden om voor bezwijken bewaard, en tot zijn werk bekwaam te blijven; om ook als Vader het levend pand dat hem van hare liefde hier overbleef, wel te verzorgen. Hij zoekt die niet in de Schriften der Ouden, van *Griekenland* en *Italie*; niet in de verstrooijing van het wereldsche, waarbij men meer bedwelming, dan balsem voor het gewonde hart vinden kan; maar in het dierbaar Evangelie onzes Heeren, dat alleen den eenige waren troost aan den verlegenen sterveling verschaffen kan. Daar vond hij dan ook, wat zijne ziel begeerde, en hoe kan hij anders, dan bij de eerste gelegenheid na dien onvergetelijken slag (9 Febr. 1817.) daar over voor zijne Gemeente te handelen? Zijne voorafspraak, naar aanleiding van 1 *Petr.* I: 3, 4. en wij billijken dit volkomen, draagt het duidelijkst merkteeken, dat hij het bittere gevoels, van den kelk voor hem geschonken, en de sterkte van den Christen behoeft, om er niet

niet onder te vallen. De keuze van den Tekst, *Joan.* XVII: 24. doet al aanstonds blijken, welke gedachte voor hem, daar hij zijne teedere Gade, als de lust zijner oogen steeds bleef na-oogen, de meest aantrekkelijke was. — deze namelijk: zij is mij slechts vooruitgegaan. — Zij heeft het nu beter, en wanneer ik mij nu als Christen waardig gedrag, dan zal onze Heiland mij weder bij haar brengen, op eene volmaaktere plaats, waar onze Heer alle de zijnen tot zich vergadert, en men geene scheiding meer te vreezen zal hebben. De behandeling is ook, niet onnatuurlijk, deze: dat eerst, op den grondslag van den tekst, de ontwijfelbare zekerheid wordt voorgesteld, der hope van alle deugdzame vrienden, op eene onverbreekbare wedervereeniging met elkanderen in het toekomende leven; en daarna kortelijk de weldadige, vertroostende en heiligende invloed, welken deze alzoo onwankelbare gevestigde hoop, op ons hart en wandel behoort uit te oefenen.

Deze schoone hoop, is eene der sterkste en dringendste behoeften, van het, door Gode welbehagelijke liefde en deugd, veredelde menschelijk hart.

Laat het waar zijn, dat het genot van de voordeelen en genoegens, welke ons hier op aarde, door de liefde en vriendschap in bepaalde betrekkingen worden aangebragt, zeer naauw verknocht zijn, aan de behoefte van ons tegenwoordig bestaan; zoo is echter derzelver eigenlijke grond, zoo wel als aard, geenszins enkel in onze zinnelijke, maar voornamelijk in onze *redelijke* natuur gelegen.

Die hereeniging aller deugdzame, aardsche vrienden, strookt ook volmaaktelijk met het doel des toekomstigen levens, en dus kan de hope daar op niet ongegrond zijn. Zij brengt veel

veel toe ter bevestiging niet slechts, maar ook ter veredeling onzer verbindtenissen hier beneden, en zij is der braven troost bij alle proeven der bekrompenheid, en onbestendigheid dezes levens, ook hun steunsel en de bron van hunne rust en gelatenheid, zelfs in het anders zoo bange uur der scheiding. Zij moet dus de nablijvenden ook aansporen, tot voortdurenden ijver in de bewandeling van den weg der deugd, en des geloofs.

Ziet daar het beloop van deze hartelijke, Christelijke, Kerkelijke redevoering, welke zoodanig is, als wij ze in het aangewezen geval en de gegevene treffende omstandigheden, liefst hooren en lezen.

Zij doet ons den Eerw. Schrijver, aan de zijde vooral van zijn hart, zeer gunstig kennen, wij wijden met hem eene traan aan zijne vroeg verlorene vrouw, hopen dat de gevoelens in deze Leerrede verspreid, hem levendig blijven, en hij zich dus eenmaal, in de vervulling der aangenaamste hoop van den Christen, zal mogen verheugen. Ziet hier, om het goede oogmerk te bevorderen, het slot:

„ Ja, dierbare hemelingen! die, door de hand der eeuwige Liefde zelve aan ons geschonken, en onverbreekbaar met ons verbonden, uwe aardsche reize aan onze zijde volbragt, en ons gedurende dezelve zoo vele smakelijke en onvergetelijke proeven van Uwe deugd en trouwe genegenheid gegeven hebt, Gij hecht onze zielen door eenen nieuwen onoplosbaren band aan dat zalig oord onzer gemeenschappelijke bestemming, werwaarts Gij door den Vader in den hemel zijt waardig gekeurd ons voor te gaan. In zegenende liefde van ons gescheiden, en ons in uw aandenken en in alle de weldadige gevolgen van het goede, dat Gij onder en voor ons gesticht

hebt,

hebt, de kostbaarste schatten voor geheel ons volgend leven op aarde nalatende, voerdet Gij de liefde, welke Uwe edele harten ons hier beneden toedroegen, en die den schoonen grondtrek van Uw beminnelijk karakter uitmaakte, mede naar het vaderland der liefde daar boven, en blijft — o! welk eene verrukkelijke troost voor onze bedroefde zielen! — onzer ook daar, in den staat Uwer heerlijkheid, gedachtig. Terwijl Gij nu, rustende van Uwe aardsche vermoeijenissen en rampen, en inoogstende wat Gij hier op den akker des geloofs en der liefde gezaaid hebt, in de nadere gemeenschap met den oorsprong des levens, in het deelgenootschap aan de heerlijkheid van den eerstgeborenen aller schepselen, in de wederontmoeting van alle geliefden, welke U naar gindsche gewesten voortgingen, en in den vertrouwelijken omgang met allen, welke het eeuwig huis des Vaders bewonen, thans reeds aanschouwen en genieten moogt, wat ook Gij hier geloofd en gehoopt hebt; wandelen wij nog wel in het geloof en zijn slechts zalig in hope: doch, in deze hoop met de oogen onzer zielen starende op hetgeen onze lichamelijke oogen niet vermogen te aanschouwen, verwachten ook wij hetzelve met die verduldigheid, waarin Gij ons zijt voorgegaan. Wij betreuren en beweenen het gemis Uwer zigtbare verkeering; maar juichen ook over Uwe verheffing tot den staat der rust en der zaligheid en over de behoudenis Uwer liefde, gedurende Uwe zigtbare afwezigheid. Door die liefde en door onze onverflaauwbare wedermin onafscheidelijk aan U verbonden blijvende, zullen wij, onder den zegenrijken bijstand van Uwen en onzen God en Vader, en onder het herderlijk geleide van Uwen en onzen Verlosser

en

en Voorganger, onze verdere reize door dit land onzer vreemdelingschap; naar Uw voorbeeld, op den weg van wijsheid en deugd moedig en ijverig voortzetten: tot dat ook wij eenmaal, onzen loop volbragt, den goeden strijd gestreden en het geloof tot aan het einde toe behouden hebbende, uit de eeuwig zegenende hand van den regter der wereld de kroon der geregtigheid ontvangen, en met U voor eeuwig hereenigd worden in het Vaderland der Liefde! Amen!"

DE AARDE en hare Bewoners, volgens de nieuwste ontdekkingen, een Werk ter bevordering der kennis van Landen en Volken en van derzelver voortbrengsels en Handel. *Naar het Hoogduitsch van* E. A. W. VON ZIMMERMAN. *Met Platen. Te* Haarlem, *bij* F. Bohn, 1816. *Eerste Deel, VIII en 376 Bladzz. en Tweede Deel, 342 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f 5: 16: —*

Wie met de Hoogduitsche Letterkunde niet geheel onbekend is, weet wel, dat de Heer VON ZIMMERMAN, zich wezenlijk verdienstelijk gemaakt heeft, in het vak der nuttige Aardrijkskunde en noodige Wereldkennis. Hij reist op zijne kamer, heeft de beste Schrijvers bij de hand, verzamelt oordeelkundig het merkwaardige, van ieder werelddeel, rijk, land en oord, brengt het aangeteekende onder behoorlijke rubrieken, en maakt zich dus met alles zoo veel mogelijk bekend; en deelt eindelijk in bekwame boekdeelen of deeltjes, aan zijne Landgenooten zoo veel mede, als hij bevonden heeft, waarachtig en nuttig te zijn: ten einde de kennis der we-

wereld meer algemeen te maken, terwijl hij ook niet verzuimt er zijne aanmerkingen bij te voegen, die doorgaans den wijzen waarnemer kenmerken. Het verwondert ons dus geheel niet, dat de Heer BOHN, van *Haarlem*, of op het denkbeeld kwam, of aangezocht werd, om het hier boven genoemde werk, van dezen geoefenden Schrijver, in 't Nederduitsch overgezet, uit te geven, en wij twijfelen er bijna niet aan, of hij zal ondervinden, hiermede aan ons Hollandsch Publiek eenen goeden dienst, en zonder zijn eigen nadeel, te bewijzen. Wie verlangt toch niet een overzigt te hebben, van 't geen in de zoo merkwaardige achttiende Eeuw onzer Jaartelling, — ten gevolge van de door de hoogere meetkunde, zoo wel als door de gezigts- en werktuigkunde, de meer en meer tot volkomenheid gebragte Sterrekunde, en de daarop rustende kennis der scheepvaart, en de alzoo opgewekte zucht om te reizen, waar te nemen, en te handelen; maar ten gevolge ook van het, in de XVIde Eeuw heerlijk aangevangene, en in de XVIIde verder uitgebreide, inderdaad groote werk der Hervorming, met de daarmede verbonden en daar uit voortgevloeide gevolgen en uitwerkingen, en van de gemaakte en uitgebreide natuur- en scheikunde, — tot stand gebragt is? En hoe zou dus een Hollander, die op nieuw als begonnen is te leven, daar in niet het grootste belang stellen; vooral daar zijn eigen Vaderland, hier toe zoo veel heeft medegewerkt, en men nergens elders het schoonste licht, met de daarmede gepaard gaande groote voordeelen, beter en heerlijker ziet schitteren? Ook is er, trouwens, geene wetenschap buiten de Godsdienstkennis des Bijbels, waar in zich zoo steeds het aangenaame met het

het nuttige vereenigt, als die van de kennis der aarde en van hare bewoonderen.

Na eene korte, maar zeer lezenswaardige inleiding, welke de groote voordeelen zakelijk doet kennen van de in de onderscheidene vakken gemaakte vorderingen, en dus leert zien, waar door men nu in staat gesteld is, eene zoo uitgebreide kennis van de aarde en hare bewoners te verkrijgen, vangt dit werk aan, met eene beschouwing van *Afrika*; welk werelddeel van meer dan 500,000 vierkante mijlen, van de Ouden reeds als het Rijk der wonderen, werd aangemerkt, dat alleen aan vijfmaal zoo vele soorten van viervoetige dieren als *Azie*, en aan driemaal zoo veel als geheel *Amerika* voedsel verschaft. Vooraf gaat een *algemeen overzigt*, van deze voorname woonplaats *onzer ongelukkige* medemenschen, de zwarte slaven, welker toestand wij hopen dat nu van tijd tot tijd, door de groote bemoeijingen van onzen, in dit derde, ook zoo gelukkigen tijd, verbeteren zal, tot hun heil niet alleen, maar ten zegen ook van geheel het menschelijk geslacht. Daar op volgt eene beschouwing van *Guinea*, waar aan dit gansche Eerste Deel, voorts is toegewijd, en wel eerst van *Opper Guinea*, 't welk zich zich van *Caap Blanco*, tot nabij den Evenaar uitstrekt. Na eene beschrijving der kusten van *Guinea*, volgen algemeene aanmerkingen over het klimaat, de winden, de gesteldheid van den grond en deszelfs vruchtbaarheid, en wordt dan de mensch, de vreemdeling zoo wel als de oorspronkelijke bewoner van *Guinea*, bekend gemaakt. Bij die gelegenheid wordt dus gehandeld, over de bevolking van *Afrika*, in 't algemeen, het uitwendige van de Negers, van de Blanken, of weinige *Albino's*, zoo wel als van de zwarten, derzelver geestvermogens karakter, industrie, dich-

dichterlijke talenten, wiskunde, deugden en gebreken, oorlogen, plegtigheden, Godsdienst; uitspanningen, regering en wetten, onderhandelingen, huwelijken, vruchtbaarheid, opvoeding, taal, rekenkunde, inrigtingen, tijds-verdeeling, Godsdienst, uitspanningen, dood en begravenis.

Ook leert men, natuurlijk, hier over den *Slavenhandel* nadenken, waar aan eene geheele afdeeling te regt is toegewijd. Jammer, dat men hier de afteekening van een schip, voor den Slavenhandel uitgerust, en daar mede beladen, van binnen, den Hollandschen lezer heeft onthouden; en dit te meer, naar dien het waarlijk ernst onder de verlichte Mogendheden blijkt te worden, om dezen verfoeijelijken handel te doen ophouden, en men dus, hopen en bidden wij, eerlang en voortaan nimmer weder in de gelegenheid komen zal, om zich daarvan, zonder eene bekwame afbeelding, het regte denkbeeld te vormen. Uit de beschrijving van verscheidene merkwaardigheden uit de natuurlijke geschiedenis van *Afrika*, waaronder uitmunten die van de TERMES, den Boterboom en de Kameel, eindigt het Eerste Deel van *Afrika* 't welk men, ook wegens verscheidene zeer goede aanmerkingen, die ter zake dienen, en aanleiding tot verder nadenken geven, met genoegen lezen zal.

Gelijk de aangename voorbeelden en verscheidene tooneelen hier bijgebragt, ons roeren, maar ook verschrikkelijke wreedheden, gruwelijke wetten, (*de Quixilles*,) de Menscheneters, enz. zoodanig treffen, dat men de zulken, die de natuurmenschen zoo gewoon zijn te roemen, derwaarts ter hunner leering verwijzen moet; zoo stichten deze aanmerkingen menigwerf hem, die aan God en zijne heilige Openbaring gelooft. Tot bewijs diene het volgende: — In het algemeen verdient de volgende,

even merkwaardige, als belangrijke daadzaak wat nader ontvouwd te worden.

„ Onder de heete Luchtstreken, groeijen de voedzaamste, de meest verfrisschende en tevens bederf verhoedende planten en vruchten. Om niet te spreken van de velerlei soorten van *Maiz*, van Rijst en Gierst, de Aardappelen zelfs zijn uit het warme *Amerika* afkomstig. De Broodvrucht, de Sago, en de Cacao behooren in de warme Luchtstreken te huis, en de beide laatstgenoemde verschaffen den Mensch een beter en spoediger middel tot herstelling van zijne krachten, dan zelfs het dierlijk voedsel. In die Oorden, derhalve, van onzen Aardkloot, waar de Mensch geene zeer groote *hoeveelheid* van dierlijk voedsel gebruiken kan, *zonder zich* aan rotziekten of aan andere doodelijke *kwalen* blootte stellen, en waar echter de hitte van het Klimaat zijne ligchaams-krachten onophoudelijk ondermijnt, worden hem, door de weldadige Natuur, de voedzaamste planten, in eene ruime mate, als ter vergoeding aangeboden, en hij kan zich, zonder veel moeite, van dezelve bedienen. Daarenboven, uit hoofde van de ziekten, die in deze Gewesten zoo ligt ontstaan, gaf de Natuur aan eene ontelbare menigte van de aldaar groeijende planten, eene zeer *Antiseptische* kracht; en om de Menschen tot een genoegzaam gebruik van dit behoedmiddel optewekken, wikkelde zij hetzelve in de zappigste, smakelijkste en de tong en het gehemelte op het aangenaamst prikkelende vruchten. Voor de waarheid van deze, voor den Mensch onwaardeerbare, inrigting van de Natuur, of liever van haren Alwijzen en Algoeden Schepper, kunnen de vruchten der Palm-boomen, de Pisang, de Bananen, de Oranje-appelen, de Ananassen, de Papajen, de Mangous, de Tamarinden, de

Du-

Darion, en nog eene menigte andere ten bewijze dienen. Deze voordeelen voor het Menschelijk Geslacht worden nog aanmerkelijk verhoogd, door de Specerijen, welke ook in eene groote hoeveelheid in de heete Gewesten groeijen. In het Westelijke *Afrika* alleen, telt men meer dan negen soorten van Peper, en andere Specerijen; het is bekend, dat dezelve in *Oost-* en *West-indie* ook rijkelijk worden gevonden. De maag, door de hitte verslapt, kan dezelve in eene zoo groote hoeveelheid met nut gebruiken, dat ons noordelijk gehemelte, in den beginne, door de spijze, welke men daar gewoonlijk eet, als verbrand wordt, en wij er een afkeer van krijgen."

„Ook de voortbrengsels van den *Baobab*, behooren onder het getal van de bedoelde weldadige geschenken der Natuur. De vrucht zelve is niet zeer smakelijk, evenwel eetbaar; maar het Sap en het Merg werden, reeds van vroege tijden af, in *Æthiopie* en *Egypte*, gelijk ook thans nog aan den *Senegal*, als zeer *Antiseptisch*, tegen alle kwaadaardige Loopen en andere Ziekten, met het beste gevolg, gebruikt. Ten dien einde worden zij met Zuiker ingemaakt, zoo wel om ze te verzenden, als om ze op reis medetenemen. Als men het sap versch gebruikt, heeft het daarenboven een aangenaam en den dorst lesschend zuur. Zelfs in de Bladeren is eene dergelijke kracht. Door eene uit dezelve bereide *Ptisane*, bleven ADANSON en een Fransch Officier, van de rotkoorts bevrijd, welke aan den *Senegal* heerschte; en een uit dezelve gekookte drank behoedde hem voor de *Dysenterie*, Daarom droogen ook de Inboorlingen deze Bladeren, en gebruiken dezelve, na ze tot een poeijer gemaakt te hebben, in hunne spijzen; zij noemen deze Poeijer

Lato. De bedorvene vruchten worden door de Negers verbrand, en uit de asch, vermengd met Palm olie, wordt eene zeer goede Zeep bereid. Uit den binnensten bast maakt men, te *Congo*, zakken. De verbazende dikke Stam van den *Baobab*, welke terstond ziek wordt en spoedig sterft, wanneer zijn wortel slechts het minste wordt beschadigd, dient den Neger voor Begraafplaats, inzonderheid voor hunne *Gourits*, Muzikanten, Liedtjes-zangers en *Improvisatores*."

Het Tweede Deel van dit belangrijk Werk, is geheel toegewijd, aan de *West-Indie*; deszelfs bewoners en voortbrengsels.

Na eene korte Inleiding, wordt hier eerst gehandeld, over den naam, de verdeeling en het ontstaan van *West-Indie*, en daarop over het *Klimaat*, de Jaargetijden, en een algemeen overzigt gegeven van de voortbrengsels. Men leert hier *Cuba*, *Havana*, *St. Jago*, *St. Domingo*, *Porto-Rico*, *Jamaica*, de *Bahama-Eilanden*, *Nieuw-Providence*, de *Sommer-Eilanden*, *Vergin Islands*, de *Caräebische Eilanden*, *Guadeloupe*, *Martinique*, *St. Lucie* en *Tabago*, *Anguilla*, *Barbada*, *St. Christopher*, *Nevis* en *Montferat*, *Antigua*, *Dominica*, *Barbados*, *St. Vincent*, *Grenadinen*, *Grenada* en *Trinidad*, eenigzins kennen. De beschouwing, van de redelijke bewoners van *West-Indie*, beslaat in dit Deel, eene aanmerkelijke plaats. De oorspronkelijke, maar schier ongelooflijk door de Europeaansche monsters, onder den naam van Christenen, verminderde Ingezetenen, worden eerst vermeld, daarna de Vreemdelingen, die zich hier hebben nedergezet, of derwaarts schandelijk, als lastdieren, gevoerd zijn.

Geen wonder, dat dus hier een vervolg, op den ijsselijken *Slavenhandel* voorkomt, in de

waare

waarlijk niet losse berekening, dat *Afrika* jaarlijks meer dan 100,000 gezonde menschen, en wel grootendeels van het mannelijk geslacht, daar door ziet of liever zag wegvoeren.

Het vrij algemeen bekende, is hier met min gekende bijzonderheden afgewisseld, en dikwijls wordt men ongezocht tot nadenken opgewekt. Als de Heer VON ZIMMERMAN, deze schets nu uitgaf, zouden er zeker nog andere aanmerkingen in voorkomen, welke hem in zijne edele denkwijze nog nader zouden doen kennen; ook de Vertaler heeft later daarop eenmaal gewezen, in eene kleine aanteekening.

Over het dwaze Stelsel van *Vrijheid* en *Gelijkheid*, waar door een aanmerkelijk gedeelte der wereld zoo jammerlijk geschokt is, dat de onnadenkende of ook winzuchtige Predikers en Voorstanders daar van, zich van schaamte bedekken mogen, heeft onze Schrijver, bij voorbeeld, bij gelegenheid dat hij over de Negers van *St. Domingo* schreef, zich naar waarheid uitgelaten.

„Wat was, is het onder anderen, nu het gevolg van het gedrag der nieuwe Regering van *Frankrijk* en van de daardoor ontstane Regeringloosheid op *St. Domingo?* Reeds in 1791, bevond deze voortreffelijke Kolonie zich in de diepste ellende. Binnen twee maanden na het begin van den opstand, waren 2000 Blanken vermoord, 180 Zuiker-plantaadjes en 900 Plantsoenen van Koffij, Katoen en Indigo verwoest en de gebouwen, welke op dezelve stonden, verbrand; 1200 rijke Familien waren tot den bedelstaf gebragt; 10000 Opstandelingen waren in gevechten omgekomen, en eenige honderden van dezelve, meestal onder de verschrikkelijkste martelingen, ter dood gebragt. Sedert dien

 tijd,

tijd, heeft de Kolonie zich, slechts bij tusschenpozen, weder kunnen herstellen; derzelver beplanting, bevolking, alles moest wel verloren gaan; want de geest van Omwenteling en verwoesting bleef, over het algemeen, dezelfde. Het zoude ons echter te verre van ons hoofd-doel afleiden, indien wij hier den loop der zaken geheel wilden nagaan. Wij zouden anders duidelijk kunnen doen opmerken, dat, vooral bij de verbazende meerderheid der Negers, zich hier eindelijk wel een Neger-Koning of Koningen moesten vestigen, welke *Frankrijk* niet zoo gemakkelijk overwinnen zal, als deszelfs Regering te voren wel scheen te vermoeden."

Men moet hier verder het slot van *dit Deel* vergelijken.

De *Stapelwaren van West-Indie*, is het opschrift van de volgende Afdeeling. Daar na worden eenige merkwaardigheden uit de natuurlijke Historie van *West Indie* beschouwd, en ziet men dit Deel besloten, met iets over den nieuwen toestand van *Haijti*, (*St. Domingo*) en over deszelfs bewoners.

Onder de Stapelwaren van de West, heeft hier de eerste en dus de regte plaats, de *Suiker* ontvangen, dan volgen het *Katoen*, de *Indigo*, en de *Koffij*, als voortbrengsels van het grootste, en de *Cacao*, de *Pimento*, de *Gember*, de *Roucou* of *Arnatto* (*Orleans*) en de *Aloe* van kleiner belang, waarvan de aanbouw, bewerking, inoogsting, voordeelen en verzending met veel naauwkeurigheid vermeld worden.

Aan het einde staat men verbaasd, welk eene groote bron van rijkdom, van werkzaamheid en van magt, *West-Indie* voor *Europa* geworden is.

Onder het rubriek; merkwaardigheden, zijn

ver-

vermeld: De trekkende Krabben, (*Turlurux*) de *Soldaat* of *Diogenes*, de *Witkoppige Adelaar*, en de *Visch-Dief*, de jagt van de *Diablotins*, (*Kleine Duiveltjes*, of *Zwaluwen*,) de jagt van de *Leguans*, (*Hagedisſen*) en de *Schilpadvangst*, onder de lezing van welke men veel merkwaardigs aantreffen zal.

Offchoon wij dit werk reeds in het Hoogduitsch gelezen hadden, hebben wij evenwel deze Deelen, andermaal (nu in onze taal) met genoegen doorgeloopen. Ons ſpijt het, dat men er niet meer platen heeft bijgevoegd, en vooral dat hier kaarten ontbreken. Enkele aanmerkingen zijn ons, onder de lezing, voorgekomen. Van het Eerſte Deel, bij voorbeeld, op de vermelding dat er zoo veel meer meisjes dan jongens in *Afrika* geboren zouden worden, en het gevoelen, dat de oorzaak daarvan vooral, in de veelwijverij zou te zoeken zijn. Want, al nam men het eerſte als zoo gaaf, als zeker aan, zoo zou het ons toeſchijnen, dat de veelwijverij niet als oorzaak, maar als gevolg diende aangemerkt te worden. Maar weet men, van de bevolking van *Afrika*, en de Binnenlanden nog wel genoeg; en zou men niet, wat de kusten aangaat, veel meer den Slavenhandel, als oorzaak behooren te beſchouwen?

Wij achten het ook veel te ſterk uitgedrukt, als men hier leest: dat het Afrikaanſche Klimaat nimmer geheele Natiën zou kunnen voortbrengen, welke met die van *Europa* zouden kunnen wedijveren in dat gene, wat waarlijk een volk verheft en veredelt. God geve, dat de Christelijke Godsdienst, ook in dat werelddeel, eens algemeen bekend en aangenomen worde, en wij vertrouwen dat dan deze Stelling wel degelijk verkeerd zou blijken te zijn.

De uitdrukking ras, van menschen als van de dieren gebezigd, hindert ons altijd en heeft ons dus ook hier menigmaal gestoten.

Zeer twijfelen wij aan de waarheid, van de in het tweede Deel voorkomende Stelling, *dat de specerijen alleen dienen om te prikkelen, en te verhitten.* Wij denken aan de *Notenmuskaat*, en de *Kaneel* vooral.

Hoe zeer instemmende, met den Heer VON ZIMMERMAN, ten aanzien van het verzwakkend vermogen, der al te menigvuldig, vooral ook in dit land, gebruikte warme dranken, zijn wij echter grooter vrienden van de Koffij, dan hij, en gelooven, dat deszelfs matig gebruik, (maar niet slap) dikwijls allerheilzaamst is. In den lof der Suiker weidt de Schrijver zoo zeer uit, dat men hem ligtelijk als een groot beminnaar daarvan leert kennen.

Tot slot en ter aanprijzing, schrijven wij deze schoone aanmerking over:

„Wie staat niet verbaasd, over deze schikkingen in de Natuur? O, bijaldien er geen Schepper en wijze Onderhouder van alles bestaat, bijaldien slechts eene eeuwige, blinde magt, zonder begin of einde, het groote rad des Geheelals, met eene ijskoude hand, in beweging houdt, dan zijn wij allen, die denken en die niet denken, de wijse en de dwaas, de deugdzame en de booswicht, even als de gemelde diertjes, niets anders dan bedrogenen. Allen dienen wij dan het onbegrijpelijke, eeuwige, willekeurig gebiedende nootlot, om het onmetelijke onverklaarbare schouwspel der Natuur te vormen, zonder dat wij hopen mogen, dat wij zelve daarbij het geringste zullen in aanmerking komen. Welk een denkbeeld! Verdooft het niet alle zucht voor het goede en ede-

edele? En wekt het niet de verkeerde driften op, tot allerlei oogenblikkelijk, hoewel vernederend genot?"

Spoedig hopen wij, van het Derde Deel, eene beschouwing te leveren.

Sterre- en Weêrkundige Berigten voor het jaar 1818. *Met eenige Afbeeldingen. Te* Amsterdam, *gedrukt en te bekomen bij* Pieper *en* Ipenbuur. 88 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* – 18 –

De Heer E. H. GREVE, verklaart dit Stukje binnen eenen korten tijd opgesteld te hebben, en voornemens te zijn, bij eenen genoegzamen aftrek, hetzelve jaarlijks te vervolgen, en dan de plaats der onderscheidene regelen voor het Weder, door eene opgaaf der merkwaardigste dampkringsverschijnsels, welke er hebben plaats gehad, te doen vervangen; of anders ook wel door zoodanige wetenswaardige zaken, als hij ten algemeenen nutte het meest dienstig zal oordeelen. Wij hebben bevonden, dat zijne poging aanmoediging waardig is, dat het vele blijken van naauwkeurigheid draagt, vreemd is van alle ijdel Almanaksgeschap, en niets beteekenende voorspellingen of liever beuzelarijen, waar door de gewone Jaarschriften ontsierd plegen te worden, en dat het indedaad verdient voortgezet te worden. Bij de voortzetting, hopen wij er spoediger van te gewagen.

JAARBOEKJE door Vriendschap aan kunst gewijd; voor 1819. *Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren. *XX en* 144 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 5 : —

Een Gezelschap, dat zich tot Zinspreuk: *Felix Amicitia* gekozen heeft, en zich beijvert, om iets nuttigs, dat tevens bevallig is, te stichten, treedt met dit nette Jaarboekje als een eersteling te voorschijn, en belooft, bij de noodige aanmoediging, hetzelve Jaarlijks te vervolgen.

Behalven den gewonen *Almanak*, worden hier voor het Geëerd Publiek eenige *Mengelingen*, in gebonden en ongebonden rede, geleverd, waarvan eenige van vreemden bodem ontleend, en andere de voortbrengsels zijn van eigenen grond, versierd met vier, niet onbehaaglijke plaatjes, die, met het Titelvignet, van des Kunstenaars vermogen voordeelig getuigen. Gelijk derzelver Gravure, zoo munt vooral ook de letterdruk in zindelijk- en duidelijkheid uit. De inhoud is, gelijk men veilig denken kan, zeer onderscheiden; somtijds treurig sentimenteel, somtijds vrolijk, nu eens ernstig, dan boertig, nu romance dan geschiedenis. Het *prisma* ware beter weggelaten, als voor de ware verlichting, die met de liefde de waarheid vereenigt, niet bevorderlijk. De *ijverzucht tot in den dood*, kan meer doen, dan de lachspieren in beweging brengen; zij werke als een heilzame medicijn, voor de bedoelde kranken, en tot troost voor de lieve schoonen, die verdrukt worden!

AL-

ALMANAK voor Reizigers in het Koningrijk der Nederlanden. Met Platen. Te Amsterdam, *bij* Mortier, Covens *en* Zoon, *en* ten Brink *en* de Vries, 126 *Bladzz. in kl.* 8*vo. De prijs is f* 1: 16: —

Ten aangenamen bewijze, dat men ook bij ons, gelijk bij onze naburen, de Duitschers en Franschen, de noodzakelijke *Almanakken* tot meer dan een nuttig einde poogt te doen strekken, kan bij uitnemendheid ook dienen, deze eerste onderneming of jaargang voor 1819, welke pronkt met eenige fraaije plaatjes, gezigten en platte gronden, van Hollandsche steden, en met een net reiskaartje, waarin de *wegen tusschen Amsterdam, den Haag, Rotterdam en Gouda*, duidelijk zijn aangewezen. Uit het vriendelijk uitnoodigend voorberigt achter den eigenlijken Almanak, leert men het oogmerk duidelijk kennen, zoo wel als de wijze van bewerken en gebruiken en den wensch der uitgeveren. Het Fransche werk: *Guide des voyageurs en Europe par* M. REICHARD, genoeg bekend, heeft de aanleiding gegeven, tot het vervaardigen van dezen beschrijvenden *Reiswijzer*, voor den vreemdeling zoo wel die onze taal magtig is, als voor den eigen Nederlander. Op eene korte beschrijving van het Koningrijk der Nederlanden (waarin verkeerdelijk echter *Deventer* nog onder de plaatsen voor de *Athenaea* genoemd is) volgt de eerste afdeeling, eene beschrijving der steden behelzende. Hier worden vooral *Amsterdam*, *Haarlem*, *Leijden*, *'s Gravenhage*, *Delft*, *Rotterdam* en *Gouda* vermeld. Dat deze beschrijvingen slechts kort en oppervlakkig zijn, zal niemand verwon-

de-

deren. Ook zal men er wel eenige onnaauwkeurigheden en spelfouten in aantreffen, waar tegen men, wenschen wij, bij de voortzetting, die wij hopen, meer op zijne hoede zijn zal. De tweede afdeeling doet de reiswegen kennen, van en naar de in de eerste, meer of min uitvoerig, vermelde hoofd en kleinere plaatsen, en eindigt met het naauwkeurig reiskaartje, boven gemeld. De uitgevers worden door een goed debiet aangemoedigd, om het begonnen werk verder met naauwkeurigheid voort te zetten!

ALMANAK aan Bevalligheid en Deugd gewijd, 1819. *Te* Amsterdam, *bij* M. Westerman. 99 *Bladz. De prijs is f* 1 : 5 : —

Behalve het gewone, dat in zulk een Jaarboekje vereischt wordt, vindt men hier eenige Mengelingen, deels in proza, deels in poëzij, welke tot opschrift hebben: Toewijding aan bevalligheid en deugd. — Moedervreugde. — De Spiegel. — Echte Stuurlien. — De wieg van Hendrik IV. — De Wiegeling. — In het Album van een bevallig meisje. — Hester, Fragment. — De oorsprong van de roos, door E. — Raad aan Dameet. — Het geluk. — De vlinder. — Argantes. — De verjaardag, door W. B. Warnsinck Bz. — Eduard en Leonore. — Het eerste ouderpaar bij het lijk van hunnen zoon. — De zang, door H. H. Klijn. — Tafellied, door H. Tollens. — Geduld, door B. Klijn Bz. — Gezelschapslied. — Lied aan de vrouwen — en afscheid. Gerustelijk kunnen jongelingen hier van een geschenk maken, voor de lieve schoonen, die bevalligheid met deugd weten te vereenigen. Zes plaatjes versieren dit boekje. Argantes zal niet 't minst bevallen.

MEN-

MENGELWERK.

MIJNE BESCHOUWING VAN JUD. vs. 9.

„ *Maar* MICHAEL DE ARCHANGEL, *toen hij met den duivel twistede, en handelde over het ligchaam van* MOZES, *durfde geen oordeel van lastering tegen (hem) voortbrengen; maar zeide: de Heere bestraffe u.*"

Deze plaats is doorgaans gehouden, voor eene der moeijelijksten in het gansche N. Testament. Zeer verschillende zijn de gevoelens en verklaringen der Uitleggeren van vroegeren en lateren tijd, over dezelve. Zij heeft meermalen aanleiding gegeven, tot meer of min geleerde onderzoekingen, maar ook tot aanmerkelijke geschillen. Ook in onzen leeftijd en in ons Vaderland, heeft men dezen tekst nader onderzocht, de onderscheidene gevoelens op nieuws ter bane gebragt, en op verschillende manieren, dit belangrijk gedeelte van dezen leerzamen, en eenen Apostel van CHRISTUS waardigen Brief, verklaard. Niet zelden heeft men van het hier voorkomende een zeer verkeerd gebruik gemaakt, en door misverstand er gevolgtrekkingen uit afgeleid, welke voor 't minst geschikt zijn, om met mindere achting te worden aangedaan, voor dezen geheelen brief, die evenwel zeker eene welverdiende plaats in onzen heiligen bundel ontvangen heeft.

Het een en andere heeft mij bewogen, om op deze plaats opzettelijk na te denken, alles

wat

wat mij ten dienste stond; raad te plegen, de verschillende uitleggingen en opvattingen te toetsen, en er vervolgens ook eene Leerrede over te houden. Dezelve trok de aandacht van zulke hoorders, waarin ik vooral belang stelle, en had die uitwerking, dat ik mij vleijen mag, geenen nutteloozen arbeid aan deze plaats besteed te hebben.

Met den hoofd-inhoud daar van, hier, mede te deelen, hope ik, aan het geëerd Publiek geenen ondienst te bewijzen, en ook dit geacht Maandwerk, wanneer dezelve de eer heeft daar in te worden opgenomen, niet te ontsieren.

Ten einde eenig nut uit *dezen tekst* te trekken, hebben wij:

I. De hier vermelde daadzaak, de gebeurtenis, of het geval zelve te beschouwen.

Dan II. op het bij die gelegenheid gevoerd gesprek of geschil, te letten; en

III. De aanmerking van den Heiligen Schrijver nader te bepeinzen; om daar na eindelijk, het besluit op te maken, hoe de Christen hieromtrent nuttig werkzaam zijn kan,

I. De hier vermelde, aangehaalde en herinnerde daadzaak, is begrepen in de woorden: *Maar Michael de Archangel, toen hij met den duivel twistede.*

Als men dit zoo voor de eerste reis leest, of hoort lezen, verstaat men er zeker niets van. Men ziet alleen, dat hier op eene gebeurtenis gedoeld wordt, welke de H. Schrijver kende, en ook vooronderstellen kon, bij zijne Christen-lezeren in *Azie*, uit de Joden, welke hij eigenlijk op 't oog had, bekend te zijn. Anders immers zou hij zeker, of er meer van gezegd, of het gansche geval niet aangeroerd hebben. Zijn heilig doel was het toch, om nut te stichten,

ten, gelijk hij dit ook duidelijk genoeg heeft doen kennen, en hoe zou hij dit oogmerk hebben willen of kunnen bereiken, indien hij van dingen gesproken had, die aan zijne Lezeren onbekend waren? JUDAS was toch waarlijk wel een zeer verstandig man, blijkens geheel dezen brief. Wij begrijpen zeer wel, dat MICHAËL een eigen naam is, en dat het woord ARCHANGEL, in het Nederduitsch *Aardsengel*, of eersten, aanzienlijksten, voornaamsten onder de Heilige Engelen, beteekent. Ook is het ons, die met den Bijbel maar eenigzins bekend zijn, geheel niet vreemd, van Engelen gewag gemaakt te vinden.

Daar het ons bekend is, dat er goede en kwade Engelen bestaan, en de *Duivel* menigwerf voorkomt, als het hoofd of de Opperste en voornaamste der booze geesten; begrijpt elk even gemakkelijk, uit de tegenstelling, dat MICHAËL, volgens deze plaats, moet aangemerkt worden, als het Hoofd der goede, gelijk de *Duivel*, als het hoofd der kwade Engelen bekend is, en hier weder voorkomt. Wanneer men *Dan.* X: 13. XII: 1. *Openb.* XII: 7. en 1 *Thess.* IV: 16. ingezien heeft, zal men deze namen weten.

De vijandschap kennende, tusschen de goede en kwade Engelen, en dus ook tusschen derzelver hoofden, hier MICHAËL en de *Duivel* genaamd, — gelijk bij persoonsverbeelding tusschen het goede en het kwade, de deugd en de ondeugd, — de Godsvrucht en de ongodsdienstigheid, — het geloof en het ongeloof; kan het ons dan ook niet meer vreemd voorkomen, hier melding gemaakt te vinden, van eenen strijd, of geschil en twistvoering tusschen den *Aardsengel* en den *Duivel*. Wanneer men zich de aangehaalde plaats uit de *Openbaringen aan* JOANNES herinnert, zal men ook wel denken,

aan de Geschiedenis van 's Heilands verzoeking in de Woestijn.

Uit eerbied en gezag, voor dezen heiligen Zendbrief, en deszelfs Hoog Eerwaardigen Apostolischen Schrijver, houden wij ons zeker volkomen overtuigd, dat werkelijk eene daadzaak heeft plaats gehad, waar op hier gedoeld wordt, en waar van hier verstandig partij getrokken is.

Daar ons nu over bekend is, niet alleen, dat de H. Schrijvers van het N. Testament, bijzonder veel en te regt, (zij drukten ook in dezen het voetspoor van den Goddelijken Meester!) in hunne redevoeringen, brieven en andere Schriften, gebruik gemaakt hebben van het O Testament; maar dat ook JUDAS *dit vooral*, gelijk zijn Medeleerling PETRUS, *gedaan* heeft, in dezen korten brief, gelijk wij *allen hier* met onze oogen zien kunnen; zoo is niets natuurlijker, dan dat wij in de H. Schriften des Ouden Verbonds gaan zoeken, of wij daar niet de gebeurtenis vinden kunnen, waar op hier gedoeld, en waar van hier zulk een nuttig gebruik gemaakt is.

Dat hebben ook, reeds lang *voor* ons, vele anderen gedaan, en sommigen wel, naar ons gevoelen, met het gelukkigst gevolg; terwijl anderen zeer verre van het regte pad schijnen afgedwaald, zoo wel in lateren en in den onzen als in vroegeren tijd.

Nu lezen wij *Zach.* III: 1. een Profetisch Gezigt: „ *Daarna toonde Hij mij Josua den Hoogenpriester, staande voor het aangezigt van den Engel des Heeren, en de Satan stond aan zijne regterhand, om hem te wederstaan.*"

Daar hebben wij nu:

1.) Den Engel des Heeren.

2.) Den Satan.

en 3.) Den strijd of twist, tusschen die beiden voorgesteld.

Hoe

Hoe zouden wij het dus duidelijker kunnen verlangen? Wat natuurlijker achten dan dit: dat JUDAS hier op gedoeld en daar van dus gebruik gemaakt hebbe?

Wij schijnen ons dus waarlijk reeds geene verdere moeite te hebben te geven, om naar de bedoelde gebeurtenis te zoeken, zij staat daar voor ons.

Of, zou men kunnen zeggen, er moest verder iets voorkomen, dat hier mede niet strookt, noch ook overeen is te brengen. Want dan zouden wij, hoe duidelijk dit ook schijnen moge, aan het wankelen gebragt worden.

II. Natuurlijk komt hier, en in de eerste plaats, in aanmerking, de vraag, nopens het *Onderwerp van dit geschil.*

Zouden wij nu daar omtrent ook iets vernemen, in de uit het Oude Testament aangevoerde plaats; en zoo ja, zou dat dan ook over een zijn te brengen, met 't geen dat JUDAS ons hier daar van meldt?

Heeft dit plaats, dan blijft er genoegzaam niets meer te twijfelen overig; dan wordt de graad van waarschijnlijkheid zoo groot, dat hij aan de zekerheid begint te grenzen, of wel daar in te veranderen.

Laat ons zien, wat er van de zaak zij!

Leest men de plaats uit ZACHARIA, boven aangewezen, in haar geheel, dan wordt niets duidelijker, dan de zaak des geschils.

In de Godspraak immers, leidt ons alles tot deze overtuiging, dat de Satan, de Duivel zich aankantte en hooren liet, tegen het herstel van den Joodschen Staat, en den Mozaïschen Godsdienst, onder eenen Hoogepriester, en wilde dat de Joden ongelukkig zijn, en het groote Godsplan met Israël tot heil der wereld niet uitgevoerd zoude worden.

Daar over verklaarde zich toen, in dat heerlijk, voor den braven Profeet ZACHARIA, zoo bemoedigend gezigt, (waar van deze vervolgens gebruik moest maken, om het volk aan te moedigen, en de geloovigen te versterken (1)) de Aards-Engel, de Engel des Heeren, ook met den naam Heer zelfs bestempeld, nader en treffend, met eenen heiligen ijver, blijkens het vervolg van dat Hoofdstuk, vergeleken ook met het naast voorgaande.

Jerusalem, de Tempel, de Mozaïsche Godsdienst, zouden, in weêrwil en ten spijt der Duivels, en van alle booze geesten en tegenwerkingen, na de Babijlonische ballingschap *geëindigd was*, weder hersteld worden, en *het gansche ligchaam* van Godsdienstige en *burgerlijke wetten, door* den Middelaar MOZES *van Godswege gegeven*, en door zijnen waardigen Opvolger JOZUA *in Kanaän* ingevoerd en tot stand gebragt, geëerbiedigd en beoefend worden als voorheen, tot de volkomene vervulling van het aanbiddelijk, menschlievend en alle volkeren der wereld omvattend, Goddelijk ontwerp. Wat lezen wij nu *hier*, van het groote onderwerp des geschils, door JUDAS aangewezen? *Zij twisteden en handelden, over het ligchaam van* MOZES.

In 't eerst moge dit voor iemand, die weinig gelezen en overdacht heeft, en met de verschillende gebruiken en beteekenissen niet bekend is, wat vreemd voorkomen. Zoodanig iemand kan hierbij ligtelijk denken aan het eigenlijk gezegde ligchaam van MOZES, en dat te eerder, om dat men leest, (*Deut.* XXXII. 50. vergeleken met *Hoofdstuk* XXXIV. 6.) dat niemand,

(1) Hoe regtijdig dit vertroostend gezigt was, en hoe uitnemend het daartoe dienen kon, verdient hier opgemerkt te worden.

mand, (om wijze redenen, maar hier nu niet na te vorschen) zijn graf geweten heeft. Natuurlijk, staat men dan ook met het geheele geval zeer verlegen. Zie daar dus ook wel de voorname bron, van zoo vele verkeerde verklaringen. Men gevoelt dan ook, welk eene moeite men zich geven moet, om eene dragelijke uitlegging te vinden, welke met de waardigheid van het bedoelde onderwerp overeenkomt. Wat zou toch een geschil, over het eigenlijke ligchaam (lijk) van MOZES, beteekend hebben? Daar mogten door hunne geleerdheid verwarde Rabbijnen over twisten, maar onmogelijk is dat te verwachten van en in een Hemelsch gezigt. Wie denkt hier niet ongevoelig, bij voorbeeld, aan het schrijven van Apostel Paulus, 1 *Tim.* VI: 3, 4?

Maar weet men, dat *ligchaam* ook meermalen, en wel in onderscheidene ook levende Talen, voorkomt, in eenen anderen zin; dan zal men bij zich zelven vragen: zou er niet eene andere beteekenis zijn, die hier beter voegt, en de zaak duidelijker maakt? Nu is niets zekerder, dan dat het woord, of de benaming *ligchaam* menigwerf voorkomt, in den zin van *verzameling*, *Vergadering* en ook van *Gemeente*. Men denke, bij voorbeeld, aan het *ligchaam van Christus*, in het N. Testament, ligchaam of *verzameling van Wetten* enz. en vergelijke ook 2 *Makkab.* XV: 12.

Beproeven wij het nu eens, met deze vertaling!

Zij twistteden over de Gemeente van MOZES, over de Mozaïsche Gemeente, en dus over Israël, of het Joodsche Volk, door den Grooten MOZES, zoo lang bestuurd in den naam, en op het uitdrukkelijk bevel, en de aanstelling van JEHOVA, den onveranderlijk Getrouwen God:

met het welk de Heere als een plegtig verbond, door middel van MOZES, gesloten had, volgens 't welk zij in *Kanaän* gelukkig zijn zouden, indien zij de Goddelijke Mozaïsche Wetten hielden, en ook na de vernedering om hunne afvalligheid, weder verhoogd zouden worden, wanneer zij met berouw en boete hunne dwaasheden inzagen; tot dat het heil der wereld, uit hun midden dagen; en zich vervolgens over geheel de bewoonde aarde, zonder uitsluiting of uitzondering, verspreiden zou. Men denke maar om de groote belofte aan ABRAHAM; en vergelijke ook *Zach.* III. Daar tegen liet de booze geest zich hooren.

Hoe duidelijk wordt *ons dan alles!* Hoe schoon en juist is dan niet de overeenkomst, tusschen de Godspraak of het Profetisch gezigt, en het hier van JUDAS gemelde! Hoe klaar is de gelijkheid!

Meer, zien wij dan wel in, behoeven wij haast niet, tot onze volkomene gerustftelling in deze zaak. (1)

Er is evenwel nog iets, waar op wij hier hechten moeten, en waar over wij ten derden iets te zeggen hebben.

De aanmerking namelijk van JUDAS hier over, welke op de gemelde gebeurtenis, op dat schoon

(1) Dat men, in den gezegden zin, de uitdrukking van het *ligchaam van* MOZES nomen kan, is zoo klaar, dat zelfs de zulken, die met deze onze verklaring niet instemmen, het hebben moeten erkennen. Gelijk men zien kan, uit de aanteekening van wijlen den waardigen Hoogleeraar G. J. NAHUIJS, op dit vers, in zijne *Doorloopende verklaring over dezen brief, en het tweede Hoofdstuk des tweeden Briefs van* PETRUS, achter de nagelatene Leerredenen van den Predikant J. DE LEEUW, uitgegeven in het Jaar 1776. te *Rotterdam*, bij J. Bosch.

schoon en bemoedigend Hemelsch gezigt, voor ZACHARIA betrekking heeft. *Hij durfde geen oordeel van lastering tegen hem uitbrengen, maar zeide: de Heere bestraffe u!*

Hij verstoutte of vermeette zich, hij wilde, hij waagde het niet. Offschoon hij zoo hoog in rang was, en daartoe alle reden voor handen scheen te zijn, matigde hij zich evenwel het regt niet aan, veroorloofde hij zich de vrijheid niet, om het oordeel van lastering tegen den Satan uit te spreken, en zich dus als op den stoel van God, den Almagtigen, te plaatsen. Hij vloekte, of schold hem niet als eenen Godslasteraar.

Dit matigde hij zich zelfs niet aan, offschoon en hoe zeer hij zich ook met reden, zeer gebelgd en verontwaardigd betoonde, en niet naliet zijn heilig ongenoegen te doen blijken, over deze tegenkanting en wederspraak van het Goddelijk plan.

Hij verklaarde toch: *de Heere bestraffe u!* of liever, de Heere, God zal u straffen, uwen tegenstand ijdel maken, en niet tegenstaande al uw wederstreven, zijn groot ontwerp door- en voortzetten; in weêrwil van alles wat zich daar tegen moge aankanten, zal Israël hersteld en daar door het heil der wereld tot stand gebragt worden.

Staat hier van nu, eindelijk, ook iets in de aangehaalde Godspraak, dan zal toch wel het pleit voldongen zijn.

Zien wij dan nog eenmaal *Zach.* III. in, daar lezen wij *vs.* 2. *Doch de Heer*, dat is: de Engel des Heeren, volgens *vs.* 2., *zeide tot den Satan: de Heere schelde u, gij Satan*, (dezelfde woorden in de Grieksche Overzetting des O. Testaments, als hier in JUDAS Brief) *ja de Heere schelde u, die Jerusalem verkeert, en is deze niet een vuurbrand uit den vure gerukt?*

 De

De geleijkheid is dus hier zoo volkomen, als men ze zou kunnen verlangen; om als zeker te stellen aannemen, dat Apostel JUDAS inderdaad, van de aangehaalde plaats uit het Bijbelboek *Zacharia*, naar zijn oogmerk, gebruik gemaakt heeft.

Men zal toch geene zwarigheid willen ontleenen, uit deze bijzonderheid, dat bij ZACHARIA de herhaling voorkomt, en hier slechts eenmaal de taal van den Aards-Engel, tegen den Satan gelezen wordt. Wie weet toch niet, dat deze herhaling in dat gezigt voor den Godspelling paste, om zijne sterke aandoening over het godloos gedrag van den boozen Geest uit te drukken; en dat JUDAS *genoeg zijn oogmerk* bereikte, wanneer hij, bij verkorting, *slechts eenmaal*, in de aanhaling, de den Engel waardige verklaring tegen den Satan bezigde, of ter neder schreef.

JUDAS heeft dan, duidelijk, van dat gezigt, en 't geen daarin aan den Profeet vertoond werd, gebruik gemaakt; en verstandig voorzeker. Hij wilde namelijk, de hier bedoelde personen (vergelijkt *vs.* 4—16,) waar over hij zich zeer ergerde, waar tegen hij zoo ernstig waarschuwt, op dat het kwaad door hen reeds gesticht niet verder zoude voortloopen, en welke hij zoo sterk als levendig teekent, — in het ongunstigst licht doen kennen en voorkomen; als die zich dingen in hunnen euvelmoed veroorloofden, welke zelfs de Aards-, de heiligste, het hoofd der zalige Troongeesten in zeker geval, niet ondernemen durfde, — en zij dan zonder grond, terwijl Hij het met veel reden had kunnen doen.

Men denke hier een oogenblik na, op het krachtige van deze tegenstelling, en men zal zoo min het fraaije als het doelmatige loochenen kunnen.

Wij

Wij leeren alzoo ook, uit deze plaats, die van Petrus tweeden Brief II: 10—12 verstaan, met welke wij anders verlegen zouden zijn.

IV. Zoo zijn wij dus als ongemerkt, tot het leerzame van dezen tekst gekomen.

Die bedoelde onchristelijk gezinde menschen, *lasterden de heerlijkheden vs. 8, en 't geen zij niet wisten, vs.* 10. vergel. met 2 *Petr.* II: 10—12. en dachten dus ook geheel niet aan *Deut.* XXXII: 35. Hen moest men in 't oog houden, tegen hen op zijne hoede zijn, en vooral zorge dragen, van door hen niet besmet, aan hen niet gelijkvormig te worden. Om dit te meer aan te dringen, en te sterker te doen gevoelen, bewijst de H. Schrijver (JUDAS) uit een bekend, in de Heilige bladeren vermeld, voorbeeld, dat zelfs de Heiligste, de grootste, de Aards-Engel, zich het uitspreken van een oordeel van lastering of vloek, in een geval dat zoo sterk was, tegen den Satan, het Hoofd der kwade Engelen, niet eens veroorloofde, maar het aan God overgaf, en verklaarde: *God zal u oordeelen.* (Het zal wel te pas komen, dat de Christen zich hierbij herinnere: *De Vader heeft al het oordeel den Zoon gegeven, op dat zij allen den Zoon eeren, gelijk zij den Vader eeren. Joan.* V: 22.)

Welke lage en vermetele menschen (dus leert ons dan JUDAS hier besluiten) zijn het derhalve niet, die zich verstouten, tegen wettige Bestuuren zich te verzetten, waardige personen te lasteren, hunne evenmenschen van welke zij verschillen te vloeken, het oordeel der verdoemenis uit te spreken over personen of zaken, welke zij niet eens regt kennen, en die veel beter zijn dan zij zelve; en zich dus als op den regterstoel des Heeren durven plaatsen, terwijl zij losbandig, laatdunkend, slecht zijn.

Hiervan mag men ook nu de toepassing nog wel eens maken. Hier uit is ook voor de Christenen van onzen tijd, wel wat te leeren. Of zou het vermetel en liefdeloos veroordeelen en vloeken, al geheel hebben opgehouden? Of zou het vreemd geworden zijn, het oordeel eigendunkelijk te hooren uitspreken, over daden, gevoelens en personen, waar over men niet in staat is, wegens onkunde en vooroordeelen, behoorlijk te redeneren? Wij leeren hier, zelfs de zulken niet te verdoemen, die in ons oog zeer strafwaardig zijn, al is het, dat wij ons ook volkomen van hunne slechtheid overtuigd kunnen houden. Wij hebben niet met onze driften hier raad te plegen, maar het *oordeel aan Hem* over te laten, die ons allen eens rigten *zal. De Heiligste*, de eerste, de voornaamste der *Engelen*, verklaarde, in zijne heilige verontwaardiging bij den verfoeijelijken tegenstand van den Satan: *de Heere zal u bestraffen.* Dat voorbeeld is ons heilig en dierbaar, het verstrekke ons tot navolging! Zoo kunnen wij zelfs van de Engelen leeren! Ja! van den ARCHANGEL, om het diepst ontzag voor den Heer te hebben, en te betoonen; — om vooral, het oordeel aan Hem over te laten, die de rigter zijn zal, en zijne groote ontwerpen voortzet, wat zich daar tegen ook verzetten moge, — en zachtmoedig te zijn. Dat allen *Gez.* LXII: 5, uit den bundel der Hervormden zich eigen maken, en dit dus den gewenschten invloed hebbe, op ons volgend leven en gedrag!

Zaandam,
4den Dec. 1818.

J. W. C. TENCKINCK,
Pred. te *Zaandam*,
(Oostzijde.)

OVER

OVER HET TWEEGEVECHT, (DUEL) DOOR EENEN EDELMAN.

Onze Eeuw geeft ons de aangename hoop, dat in dezelve oorlogen en tweegevechten, (twee overblijffelen uit de zeden van ruwe, barbaarfche volken) gedurig zeldzamer worden zullen. Zeker, kan men deze beide zaken niet uit hetzelve oogpunt befchouwen. De Grooten der Aarde, beginnen te ontwaren, dat het geen voordeel is vreemde landen te veroveren, terwijl in hun eigen land nog zoo vele bronnen van rijkdom en geluk, onontdekt of niet gebruikt blijven; dat het niet flechts daar op aankomt, landen te winnen, maar die ook te behouden, en goed te regeren; dat het gerust bezit van eenen welbebouwden Akker, meer waard is, dan het bezit van honderde morgens woest land; eindelijk dat, zoo er dan toch veroverd moet worden, het een zekerder middel is, door overeenkomften der Magtigeren onder elkander, het eigendom der zwakkeren te deelen, dan het, op het fteeds onzeker gevolg van gehuurde wapenen, te laten aankomen, wie op het laatst, met een ledige beurs, Heer van een betwist, verwoestrijk blijven zal.

Maar met het tweegevecht, is het geheel anders gefteld, en het gebruik daar van rust op twee vooroordeelen, die nog niet geheel, hoewel reeds ten deele uitgeroeid zijn; namelijk vooreerst: dat eene zekere klasfe van Burgers, minder dan anderen, eene beleedíging mag verdragen, — en dan: dat er zekere foorten van beleedigingen zijn, welke de Staat niet ftraffen, niet van ons nemen kan, bij welke wij dus uit den burgerlijken in den natuurftaat, te

 rug

rug treden, en ſlechts privaat wraak deze beleediging uitwiſſchen kunnen.

Wat de eerſte veronderſtelling aangaat, zoo zal immers geen verſtandig mensch dit zoo opvatten, als of een Officier of Edelman waarlijk meer gevoel voor ware Eer had, dan iemand uit den burgerſtand; want wij zien dagelijks lieden van burgerlijke geboorte edele daden verrigten, die waarlijk eeren, terwijl intusſchen Edellieden en Officieren ſomwijlen handelingen bedrijven, die eene ongevoeligheid tegen alles wat ware Eer is, doen vermoeden. Men ziet hen ſoms de Dochter of Vrouw van hunnen Vriend verleiden, hun woord breken, ſchulden maken die zij niet betalen kunnen, kruipen voor ſlechte menſchen, die hen kunnen voorthelpen, de ware verdienſten echter verachten en den reeds gedrukten met voeten treden. — Er blijft dus niets anders over, dan te gelooven, dat de Edellieden daarom het uitſluitend privilegie, van geene beleediging te verdragen, hebben, dewijl de Adel eigentlijk beſtemd de wapenen voor het Vaderland te voeren, voornamelijk de deugd der dapperheid bezit, en zich in de meening van eene zekere onſchendbaarheid handhaven moet. Deze gedachte zou waar zijn, indien men bewijzen kon, dat perſonele beleedigingen niet te kunnen verdragen, een teeken van moed, — dat ſteeds tot vechten gereed te zijn, eene proef van dapperheid is, — en eindelijk, dat de ontvangene beleediging worde weggenomen, wanneer men zich zoekt te wreken. Dit alles echter is onwaar. Er behoort waarlijk meer moed toe, hem grootmoedig te vergeven, die ons beleedigd heeft, dan ons aan hem te wreken; want anders moest de ware moed voornamelijk bij Straatjongens te vinden zijn, die, om de geringſte kleinigheden, dage-

lijks

lijks plegtaren. Ware moed rust op standvastigheid; en er behoort meer standvastigheid toe om te verdragen, dan om te vergelden. Maar, zou het nu wel eene proef van standvastigheid zijn, wanneer men met eenen anderen vecht, het zij met vuisten, stok, degen of pistool? — want dit is toch in der daad hetzelfde. — Zeker niet! theorie en prakalijk leeren ons het tegendeel. — Een mensch, die zich op zijne ligchamelijke sterkte, of op zijne handigheid om de wapens te voeren, verlaten kan, zal, zelfs bij het grootste gebrek aan dapperheid, ligt gevoelen, dat hij in het tweegevecht veel voor uit heeft boven hem, dien deze toevallige eigenschappen en handgrepen ontbreken, en die evenwel, waar het op ware dapperheid aankomt, hem ver achter zich zal laten. De eerste zal dus gereed zijn, om bij iedere kleinigheid, den degen te trekken, terwijl de laatste alle gelegenheid vermijden zal, om een leven in de waagschaal te stellen, dat ieder burger van den Staat aan het algemeene welzijn en zijne familie schuldig is, dat hij dus niet daar verkwisten mag, waar het slechts om zijne eigene ellendige kleine geschillen te doen is, die op het geheel geenen invloed hebben. — Is het ware dapperheid, den dood te verachten! Niets minder! maar een moeitevol leven, waarin weinig vreugd en veel zorg is, te verdragen, alles aan te wenden om het te behouden, om nog iets goeds te stichten, anderen te kunnen dienen, — dat is dapperheid. — Hij, die zijn leven gering acht, dewijl er noch hem noch anderen veel aan gelegen ligt, zal ligt besluiten zijnen nietsbeteekenenden hals te wagen, terwijl hij die voor de wereld leeft, de lafheid niet hebben zal, om iedere gelegenheid op te zoeken, waar in hij zich op eene zoo ge-

noem-

noemde geoorloofde wijze, van dezen moeilijken last ontflaan kan. Met regt heeft men daarom meermalen gezegd, dat de zelfsmoord de handeling is van eenen, in den hoogften graad, bloohartigen mensch. In iederen toeftand, waar in ons de Voorzienigheid plaatst, tegenwoordigheid van Geest genoeg te bezitten, om zich doelmatig te gedragen, dat is ware dapperheid.

Niet hij, die gaarne in den flag gaat, gaarne het fluiten der kogels om zijn hoofd hoort, dol, koen op den vijand losrent; maar hij, die wanneer hem zijn beroep op het flagveld brengt, daar zijne tegenwoordigheid van Geest niet verliest, is dapper te *noemen*. Niet hij die zonder overleg zwakkere *en fterkeren* aangrijpt, maar hij die, wanneer hij aange*vallen* wordt, en dit niet kan ontwijken, koelbloedig genoeg blijft, om zich zoo goed te verdeedigen als mogelijk is, om zijn dolle tegenpartij zoo lang te verfchoonen als dit zijne eigene veiligheid veroorlooft; niet hij, die voor de minachting van den dwazen grooten hoop vreest, maar hij die moeds genoeg heeft tegen algemeene vooroordeelen te handelen, is de waarlijk dappere man. In onze dagen vooral, is er tot het tweegevecht weinig dapperheid noodig, dewijl er, onder honderd gevallen, naauwlijks eens bij zulke gelegenheden een der vechters fneuvelt. Bij onze tegenwoordige Duëllen, is dus zoo veel niet te wagen, dat dit waardig is om opzien te baren.

Deze theoretifche Stellingen, worden door de ondervinding bevestigd. Wij zien dagelijks, dat de ellendigfte, verachtingswaardigfte, lafle menfchen, die geen moed noch tegenwoordigheid van Geest genoeg hebben, om zich bij de geringfte flagen van het lot verftandig te ge-

gedragen, steeds gereed zijn tot vechten; het zij dan, dat zij zich op hunne ligchamelijke geschiktheid, of op hun blind geluk, of op de verschooning van hun weerpartij verlaten, of dat zij door het ellendig vooroordeel daartoe gedreven worden, de vrees namelijk, dat men hen anders verachten zou. Wij zien dat hij, die zich verscheidene reizen moedwilliger wijze, in een tweegevecht heeft ingelaten, in den slag, aan de zijde van eenen man, die hetzelve steeds ontweken is, verdoofd, half zinneloos staat, of, wanneer hij ziek wordt, bij de kleinste smart als een kind jammert, en bij de gedachte aan den dood wanhopig wordt. Wij zien, dat menschen zonder grondstellingen en zeden, die zeker van ware dapperheid geen begrip, van ware Eer, geen denkbeeld hebben, zich, wanneer de jenever hunne hersenen bedwelmt, in de Herbergen bloedige hoofden halen! — Wordt dan de beleediging daardoor weggenomen, dat ik mij zoek te wreken? — Niets minder! Wat kan onverstandiger zijn, dan, om een kwaad, dat geschied is, goed te maken, te ijveren om zich zelven een nog grooter toe te voegen, en zich tevens in het geval te plaatsen, om nog eens, en wel erger beleedigd te worden? Een Edelman wordt beschimpt, grijpt den degen, Duëlleert, verliest een paar vingers; — en nu is de schimp van hem afgeveegd. Hij heeft voldoening voor de ontvangene beleediging ontvangen, en omhelst hem, die hem geregtigheid heeft laten wedervaren. — Eene schoone Philosophie!

Kan verder den man van ware Eer, deze Eer daar door ontroofd worden, dat een ellendig, of door driften verblind mensch, die niet erkent? En indien deze zelfs hem ligchamelijk aantastte, zoude hij daardoor iets van zijne wa-

ware waardij verliezen? Wanneer mij een hond bijdt, of een hollend paard overrijdt, of een straatjonge mij met vuiligheid smijdt; zoo is mijne Eer niet gekrenkt; maar wanneer mij een Vaandrik of een Student, die somwijlen niet meer verstand hebben, dan de voornoemde drie, eenen flechten kerel noemt, en ik ben algemeen als een braaf man bekend, zoo moet ik dezen schimp daar door afwisschen, dat ik mij aan het gevaar bloot stel, dat hij mij een stuk van mijnen neus houwe?

En indien ik nu inderdaad een flechte karel ben, houde ik dan daar door op dit te zijn, dat ik hem den hals breek, die zich onderwonden heeft mij de waarheid te zeggen? Dus moet dan de eerlijke man, die den schimper met verachting hoort, zonder zich te wreken, gering geacht, en de schurk, die, wanneer men zijne flechtheid ontdekt, ons uitdaagt, voor een man van eer gehouden worden? — Eene schoone leer!

Ik ga nu over tot de tweede hoofdzaak, namelijk: of er beleedigingen zijn, voor welke ons de staat geen voldoening bezorgen kan, waarbij wij dus ons eigen wreker moeten zijn, onze natuurlijke regten moeten reclameren.

Zoo dra flechts van wraak de rede is, zoo is deze in alle gevallen ongeoorloofd, eenen edelen man onwaardig; en daar zij, het kwaad, dat geschied is, niet wegnemen kan, ook ondoelmatig en onverstandig.

Wanneer men echter vraagt, of men niet in het ambt van eenen straffenden Regter zou mogen treden, om dien te tuchtigen, die zich onderstaat, de rust van anderen te stooren, om hem terug te houden, van dit meer te doen; zoo is dit zeker eene geheel andere zaak, en ik antwoord het volgende: woordelijke be-

schim-

schimpingen kunnen, gelijk ik voorheen reeds zeide, geen man van eer iets van zijne waardij ontnemen, noch zijnen toestand verslimmeren. Derhalven staan zij in geene betrekking met de openbare veiligheid, zoo dat ik in dit geval genoodzaakt zou zijn, mij tot eenen redder van anderen op te werpen; bovendien dat er ook nog middelen genoeg overblijven, om den kwaadspreker door de Overheid te kunnen tuchtigen, wanneer het der moeite waard is, dat wil zeggen, wanneer de lastering gewigtige gevolgen in de zamenleving hebben kan. Beleedigingen aan ons ligchaam, worden insgelijks, op aanklagte, door het gerecht gestraft, om die in het vervolg voor te komen. Voor het overige blijft het mij, bij zulke aanvallen, ook onverlet, in dat oogenblik, wanneer ik mij op mijne armen verlaten kan, eene krachtige tegenweer te bieden. Eindelijk, beleedigingen en inbreuken op mijne burgerlijke regten, vermogen en dergelijke, ben ik verpligt voor den gewonen regter te brengen. In alle deze gevallen, is er dus geen tweegevecht noodig.

Het besluit dus van dit alles is, dat ik het duel voor dwaas en ongeoorloofd verklare, en openlijk betuige, dat, hoewel ik een Edelman en krijgsman ben, die in meer dan eenen slag getoond heb, dat het mij aan geen moed ontbreekt, echter geene beleediging van zulk eenen aard mij bewegen zoude, iemand uit te dagen, noch eene uitdaging aan te nemen. Ik beleedig niemand opzettelijk; en indien ik dit uit overijling of dwaling deed, zonder dit te willen, zoo zoude ik bereid zijn, den beleedigden om vergeving te verzoeken, met welke voldoening dan ook, ieder redelijk denkend mensch, zou behooren te vreden te zijn. Tarte mij iemand persoonlijk uit, dan zou hij kunnen ondervinden, dat ik mij

van

van mijne gezonde leden, van allerlei wapenen ter verdeediging, en van de hulp van handvaste lieden, zou weten te bedienen; en veroorloofde zich iemand inbreuken op mijne burgerlijke regten, zoo zoude ik mij aan de Lands Overheid wenden.

Men pleegt gemeenlijk staande te houden, dat de instandhouding van het zoogenoemde point d'honneur, en van het duel, van groot nut zij in armeën, op hooge scholen, en zoo voorts, dewijl hier door het eene zwaard het andere in de schede houd. Maar ik ben van het tegendeel overtuigd. Ware eerzucht word daar door niet verwekt, en de valsche behoort men niet te vereeuwigen. Ware *dapperheid* wordt nier tot het *tweegevecht vereischt*, dus beveiligt de vrees daar voor niet tegen *beleedigingen*; dewijl de dagelijksche *ondervinding* leert, dat de ellendigste menschen zulke beleedigingen de besten aandoen, naardien zij weten, dat die naderhand met een paar niets beteekenende degenstooten, weder goed te maken zijn. Brave menschen leven vreedzaam met elkanderen, en wat ligt er het gemeene welzijn aangelegen, of boeven schimpen en krakelen, of niet?

EEN WAAR VERHAAL UIT SORTINE'S LEVEN.

Eene Dame van aanzien, eene jonge Weduwe in *Parijs*, had slechts eenen Zoon, wien zij, daar hij eens de erfgenaam van een zeer aanzienlijk vermogen worden moest, eene opvoeding overeenkomstig zijnen rang wilde geven. Zij die haren Zoon teeder beminde, was bezorgd, dat hij, bij het ontwaken der driften, in een jeugdig onervaren hart, in eene stad als *Parijs*, bij de menigvuldige aanlokzelen der verleiding en zinlijk-

lijkheid, op bijpaden mogt geraken. Zij waakte dus over hem, met de zorgvuldigheid eener teedere moeder. Om haren Zoon voor de gevaren der groote wereld te beveiligen, en hem echter gelegenheid te geven, met haar te leeren verkeeren, zag zij bijna dagelijks gezelschap in haar huis; dit was echter steeds zoo uitgelezen, dat niemand van een dubbelzinnig gedrag, den toegang tot haar huis had. Zij verheugde zich zeer, dat haar Zoon, in dezen kring van edele beschaafde menschen, genoegen scheen te scheppen, en dat hij allengs die fijnheid in de verkeering verkreeg, waar door men dikwijls meer behaagt, dan door talenten.

Toen zij nu eens een talrijk theegezelschap bij zich had, en haar Zoon, na het eten uitgegaan was, meldde haar een knecht, dat de Chef der Policie, de Heer VAN SORTINE, belet vraagde.

Dit bezoek kwam het geheele gezelschap, inzonderheid de Weduwe, vreemd voor, het werd echter aangenomen, en de Heer VAN SORTINE, trad binnen. Hij bespeurde terstond de verlegenheid, die op aller aangezigten te lezen was, maar zijn vriendelijk gedrag verbande al ras alle vrees. Hij verzocht het gezelschap zich niet te laten storen, en de afgebrokene speelpartijen voort te zetten. De Weduwe speelde juist niet, en de Heer VAN SORTINE vraagde haar, of zij gewoonlijk niet speelde?

O ja, anders wel, antwoordde zij, maar in mijn huis slechts als er iemand ontbreekt, om de partij vol te maken.

Wat speelt gij dan gewoonlijk?

Alle gewone spellen, maar het liefste piket.

Zoudt gij dan wel zoo goed willen zijn, dit met mij te doen?

Met genoegen.

Er werd een speeltafeltje gebragt, en men begon.

De Heer VAN SORTINE, scheen hier op zeer gezet te zijn, hij verloor en even daarom kon de Dame niet wel uitscheiden.

Het overige gezelschap had haar spel geëindigd, nam afscheid, ging heen, en tegen elf ure was er niemand meer bij haar., dan de Heer VAN SORTINE.

Hij zag op zijn horologie, en vraagde: of er zijn koets nog niet was.

Toen men dit met neen beantwoordde, zeide hij: Mevrouw, 't is wel wat onbeleefd, maar zou ik mogen verzoeken bij u te souperen?

Dit zou mij veel eer zijn, antwoordde de Dame, indien ik u slechts *iets kon voorzetten*, dat voor zulk een' gast past, maar *ik kan* dit thans onmogelijk doen, en dit maakt mij *zeer* verlegen.

Dit is verkeerd, zeide hij, een koud hoen of iets diergelijks, en een weinig salade is voldoende.

Dit werd opgezet, het eten was spoedig gedaan, en SORTINE verzocht het spel voort te zetten, lagchend zeggende: ik hoop gij zult mij revenge geven.

De Weduwe raakte zigtbaar verlegen, intusschen zij moest toegeven.

SORTINE zag verscheidene reizen op zijn horologie, en vraagde of er nog niemand van de zijnen was. Dit werd met neen beantwoord, dewijl er noch een koets noch een bediende gekomen was.

Die liederlijke koetzier, zeide SORTINE, zal zeker weer dronken zijn, en heeft vergeten mij te halen. Ik moet waarlijk zoo onbeleefd zijn te verzoeken, mij dezen nacht hier te houden.

De Weduwe wist niet wat zij van dit verzoek

denken moest, haar eerste gedachte was, dat hij oogmerken moest hebben, die haar en hem geen eer aandeeden.

Hoogst beleedigd, antwoordde zij hem, na eenige oogenblikken zwijgens: mijn heer! ik ben mogelijk in uwe oogen, een niets beteekenend persoon, die men niet behoeft te ontzien. Maar ik verklaar u, mijne eer en mijn goede naam, zijn mij even zoo veel waard, als of ik van den hoogsten stand was. Wie deze waagt aan te tasten, zal dra ondervinden, dat hij bij mij zijn doel niet bereiken kan. In uwen post had ik dit het allerminst van u verwacht of gevreesd, en uw gedrag jegens mij, komt in het geheel niet overeen met het algemeen gerucht, dat u, tot hiertoe, slechts van den achtenswaardigsten kant geschilderd heeft. Ik bezweer u, laat u voornemen varen, want ik verzeker u, ik zal er mij met alle magt tegen verzetten, zelfs met levensgevaar.

Sortine vatte nu het woord op, en zeide: het valt mij moeijelijk, Mevrouw, u thans reeds een geheim te moeten ontdekken, om mij te regtvaardigen, wat gij anders eerst later zoude vernomen hebben. Maar ik wil, even zoo min als gij, dat mijne Eer aangetast worde, en daarom moet ik spreken. Weet dan, dat ik eeniglijk herwaarts gekomen ben, om een der afschuwelijkste misdaden te beletten; — met een woord, men heeft het plan u dezen nacht te vermoorden. En wie wil dit doen? uw Zoon, uw eenige Zoon, dien gij zoo hartelijk bemint, en wien het slecht gezelschap, waarmede hij verkeert, zoo bedorven, zoo roekeloos gemaakt heeft, dat hij u van het leven berooven wil, om in het bezit van uw vermogen te geraken.

De Weduwe viel, op deze verklaring, in flaauw-

te; SORTINE schelde, de dienstboden kwamen, en zij werd met moeite weder bij gebragt. Nu maakte haar SORTINE nader bekend, met het plan der bedoelde misdaad, en de middelen die hij beraamd had, om de uitvoering te verhinderen.

Gij begeeft u naar uwe slaapkamer, Mevrouw, zeide hij, leg u gerust te bed, houd u stil, en ik sta voor alles in. Ik heb mijne lieden in de nabijheid, die slechts op mijn bevel wachten. Ik zal ze in huis laten komen, want ik moet de misdadigers in verzekering nemen, en wel zoo, dat ik ze op de daad betrappe. Over het lot van uwen Zoon, kunt gij beslissen, maar de booswichten, die hem zoo ver verleiden konden, moet ik in mijne magt krijgen.

Dit alles werd naauwkeurig nagekomen. De Weduwe ging naar bed, SORTINE liet de bestelde Politie-Officianten in huis komen, de deuren werden gesloten, en men verborg zich in de voorkamer, die naar het slaapvertrek der Dame leidde. Alle lichten werden uitgebluscht. Het uur sloeg, waar in de misdaad zou uitgevoerd worden. Naauwlijks was het twee ure geslagen, of men hoorde iets sluipende op den trap komen. Het was de Zoon, met twee andere booswichten. Een van hun droeg een dieven lantaren. Zij waren juist voornemens in de kamer der Weduwe te treden, toen de verborgenen te voorschijn sprongen, hen alle drie vasthielden, en zoo aan handen en voeten knevelden, dat zij noch weêrstand bieden, noch ontvlugten konden.

SORTINE, herhaalde nu aan de moeder de verzekering, dat zij over het lot van haren Zoon beslissen kon; maar dat hij het echter thans beter oordeelde, om hem hare tegenwoordigheid te onttrekken. Zij

Zij werden alle drie weggebragt. Na eenigen tijd bewerkte SORTINE, overeenkomstig den wensch der Weduwe, dat haar Zoon zijne misdaad, eenige Jaren, als Staatsgevangene, in de Bastilje boeten moest. Op de bede der Moeder, kreeg hij in het vervolg zijne vrijheid weder, na dat hij eene groote zinsverandering betoond had, en hier aan heeft ook zijn volgend goed gedrag steeds beantwoord.

DE PARS, DE JOOD EN DE CHRISTEN.

(Van Krummacher.)

Een Jood trad in eenen Parsen Tempel, en zag daar het heilige vuur. Hij zeide daarop tot den Priester: hoe, aanbidt gij het vuur? Niet het vuur, antwoordde de Priester, het is ons slechts een zinnebeeld der Zon, en van haar verwarmend licht. — Daarop vraagde de Jood; vereert gij dan de Zon, als uwe Godheid? weet gij niet, dat ook deze slechts een Schepsel van den Almagtigen is? Dat weten wij, hernam de Priester, maar de zinlijke mensch heeft een zinlijk teeken noodig, om het hoogste te vatten. En is niet de Zon het beeld van het onzigtbaar, onbegrijpelijk, oorspronkelijk licht, dat alles onderhoudt en zegent?

Hier op antwoordde de Israëliet: onderscheidt dan uw volk het afbeeldsel van het oorspronkelijke? Reeds noemt het de Zon zijnen God, en zelfs van haar weder tot een lager beeld nederdalende, knielt het voor de aardsche vlam. Gij prikkelt zijn uiterlijk, en verblindt zijn inwendig oog, en terwijl gij hun het aardsche licht voorhoudt, onttrekt gij hun het hemelsche. Gij zult u geen beeld maken, noch eenige gelijkenis.

 Hoe

Hoe drukt gij dan het hoogste Wezen uit, vraagde de Priester.

De Jood antwoordde: wij noemen het JEHOVA, ADONAÏ, dat heet: de Heer, die is, die was, en zijn zal.

Uw woord is groot en heerlijk, zeide de Priester, maar het is ook vreesselijk.

Daar op trad een Christen toe en sprak: wij noemen hem Vader.

Toen zagen de Heiden en de Jood elkanderen aan, en zeiden: hier is tevens beeld en waarheid; — het is een woord voor het hart, zeiden zij.

Daar op sloegen zij hunne *blikken naar* den hemel en spraken met eerbied *en liefde: Onze* Vader! En nu gaven alle drie elkander de hand, en noemden zich *Broeders!*

DAVIDS HARP.

Eens zat DAVID, Israëls Koning, op de hoogte van *Zion*; zijne harp stond voor hem, en hij rustte met zijn hoofd op de harp.

Toen kwam de Profeet GAD, bij hem en zeide: waar over peinst gij, mijn Koning?

DAVID antwoordde: over mijn altoos wisselend lot. Hoe vele dank- en vreugdeliederen, maar ook hoe vele treur- en klaaggezangen, heb ik niet op deze harp gespeeld!

Weest gelijk de harp! zeide de Profeet. Hoe moet ik dat verstaan? vraagde de Koning. Zie, antwoordde de man Gods, uwe smart zoo wel als uwe vreugde ontlokte de harp hemelsche toonen en bezielde de snaren; Zoo moet vreugd en smart uw hart en leven, tot eene hemelsche harp vormen. Toen verhief zich DAVID, en deed de snaren klinken.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

U T R E H T.

Den 16den December 1818, verkreeg de Heer R. J. S. VAN HARENCARSPEL, van *Nijmegen*, de waardigheid van *Philos. Theoret. Magister et Liter. Human. Doctor*, na eene schoone openbare verdediging, van zijn *specimen Politico Historicum, de propria reipublicae Romanae conditione, in Tribunorum plebis institutione observanda.*

SCHOOL-NIEUWS.

Z A L T B O M M E L.

Na dat, op den 1sten Aug. dezes jaars, het openbaar Examen der Latijnsche Schooljeugd alhier, in alle de vakken van het onderwijs, bij de wet bepaald, gehouden was, heeft op den 13den Nov. de promotie plaats gehad.

Vooraf deed de Heer Rector A. L. DE ROOIJ, eene voortreffelijke redevoering, ten betooge, dat de wezenlijke stoffe van de beschaving, en de kennis der oudheid, in de middeleeuwen, nooit geheel vernietigd is geweest, en dat de kaatsen, wel verre van als een ledig vak in de geschiedenis van den menschelijken geest, veel eer over 't algemeen, als de voortijd der latere beschaving moeten beschouwd worden.

Hier na werden de prijzen uitgedeeld.

De bij vorige gelegenheden, meermaals, met lof vermelde Jongeling, P. DE KANTER, verkreeg

 we-

wederom eenen eereprijs, en werd van de derde tot de tweede klasse bevorderd; van de vierde tot de derde klasse klom op, en werd met een praemium begiftigd, de ijverige Jongeling J. VAN HERWIJNEN; van de vijfde tot de vierde klasse, mede met eenen prijs, de naarstige O. A. VAN TRICHT, en van de zesde tot de vijfde klasse steeg, A. B. SUTA, welke tevens eenen prijs ontving.

Alle deze Leerlingen, hebben hunne gratiarum actiones, tot genoegen van eene talrijke schare, van beide sekfen uitgesproken.

De plegtigheid is, door fraai Orgel muzijk geopend, afgewisseld en besloten.

Het Conrectoraat als nog vakant zijnde, wordt dienaangaande op vorige Boekzalen terug gewezen.

DORDRECHT.

Het gewone onderzoek, naar de vorderingen der Leerlingen van het Gijmnasium alhier, in de onderscheidene gedeelten van het Onderwijs, bij de Koninklijke Wet voorgeschreven, op den 9den November 1818, tot volkomen genoegen van Heeren Curatoren afgeloopen zijnde, heeft op den 9den December daarop volgende, de bevordering naar hoogere klassen, en de openbare Prijsuitdeeling, in de Walsche Kerk plaats gehad. Deze plegtigheid, door den Rector, met eene korte Redevoering: *De Puerorum apud Graecos, Atheniensis imprimis, Institutione*, geopend zijnde, hielden twee zeer verdienstelijke Jongelingen, M. C. TIMMERS [illegible] en H. [illegible], met algemeene goedkeuring, hunne eigene gekozene en bewerkte Redevoeringen, en werden tot den hoogsten rang der vierde klasse bevorderd. De eerste sprak: *De Jacobo Catsio, viro non minus ingenio et eruditione, quam summis in Republica Batava Honoribus claro*; de [illegible] twee-

tweede: *De Publio Virgilio Marone, Poetarum Latinorum Principe.* Vervolgens werden Eereprijsen geschonken aan de laatstgenoemden, en in de derde klasse: aan T. G. BUSSINGH VAN DER HOOGH, en A. J. HEEREMAN. In de tweede klasse: aan P. F. TIMMERS VERHOEVEN, en A. G. BROUWER; aan H. P. TIMMERS VERHOEVEN JR. en H. VAN DER GIJP VAN 'T HOFF, die beide van de eerste klasse tot de tweede bevorderd werden; en eindelijk in de eerste klasse aan P. J. MARCUS, J. A. MEULEMANS en J. A. ROMBACH: voor welke geschenken zij aan Heeren Curatoren, op eene gepaste wijze, hunne dankzeggingen deden. Vele aanzienlijke personen hebben aan dit Letterfeest, het welk met fraai muzijk begonnen, van tijd tot vervangen, en geëindigd is, eenen grooten luister bijgezet.

HAARLEM.

Den 17den Dec. 1818. Heden had alhier de promotie, aan de Latijnsche Scholen, met de gewone plegtigheid plaats en aanzienlijke Magistraatspersonen, vereerden dezelve met hunne tegenwoordigheid. Na dat de Rector P. HOFMAN PEERLKAMP, eene redevoering gehouden had, *de Petro Francio et Jano Bronkhusio poetis eximiis*, werden de volgende Leerlingen bevorderd, en met eereprijzen beschonken: eerste klasse van de derde orde tot de tweede: P. N. ARNTZENIUS, met een Latijnschen en een Griekschen prijs. J. G. EBEKENOOGEN, met een prijs, en J. D. PUIJN. — Van de vierde orde, tot de derde orde: H. E. WEIJERS, met een prijs, en P. A. JELTES. — Tweede klasse, van de eerste orde tot de vierde orde van de eerste klasse, B. ARNTZENIUS, J. PEERLKAMP, P. SMEDING en W. VAN HOUTEN, de twee eersten met prijsen. — Van de tweede orde tot de vierde orde van de eerste

 klas-

klasse: J. V. WESTRIK, welke zich door zijne bijzondere vlijt en zeldzame vorderingen op nieuw de eer heeft waardig gemaakt, om eene orde voor bij te gaan. Tot de eerste orde van de tweede klasse: F. ELIAS, met een prijs, J. W. VAN DER WISSEL en P. G. HUBRECHT, met een *praemium diligentiae.* — Derde klasse: Van de eerste orde, tot de tweede orde van de tweede klasse; J. H. AERNOUT, G. LEE, en J. ROOKMAKER, de twee eersten met prijsen. — Van de tweede orde tot de eerste orde; B. VAN GEUNS, N. LEE, D. J. A. ARNTZENIUS, J. F. ALEWIJN, H. W. WAARDENBURG, D. SERRURIER en C. GERLINGS JUNIOR, de drie eersten met *prijsen.* — Vierde klasse: Van de eerste *orde, tot de tweede* orde van de derde klasse: A. PEERLKAMP, L. SLINGELAND, A. ROOD, H. S. VAN WICKEVOORT CROMMELIN en H. VAN STEENBERGEN, de drie eersten met prijsen. — Van de tweede orde tot de eerste; A. VAN DER WEIJDEN, J. H. VAN HEES, H. G. GROENEWEG, J. H. CALKOEN, W. H. HOEUFFT en P. HOOGSTRATEN, de drie eersten met prijsen en CALKOEN, met een *praemium diligentiae.* — Van de derde orde, tot de tweede, J. J. SCHMIDT, J. GERLINGS, H. DAVIES, en W. P. A. CALKOEN, de drie eersten met prijsen.

Institut aan de Latijnsche Scholen verbonden.

Eerste klasse: de Rector betuigde aan P. N. ARTZENIUS, welke in de orde van verdienste is, het genoegen, het welk de Heeren Curatoren namen in deszelfs aanhoudende vlijt, tot die orde ging over G. LEE, met een prijs. In de eerste orde ontvingen, N. LEE en J. V. WESTRIK, prijzen. Van de tweede orde tot de eerste, D. SERRURIER, met een prijs. Van de derde tot de tweede P. G. HUBRECHT, met een prijs, H. E. WEI-

ERS, P. A. JELTES en J. D. PUIJN. Van de de tot de derde AERNOUT, met een prijs, V. HOUTEN, P. A. STRENGERS, C. GERLINGS, EERLKAMP, J. SCHMIDT, P. ELIAS en VAN DER SEL. Van de vijfde tot de vierde H. W. WAAR-BURG, C. C. VAN VLOOTEN, W. H. HOEUFFT J. H. CALKOEN, de eerste met een prijs. eede klasse, van de eerste orde tot de vijfde, de eerste klasse: L. SLINGELAND, J. ROOK-KER, J. GERLINGS, H. S. V. W. CROMMELIN, drie eerste met prijzen. Van de tweede tot eerste orde: A. PEERLKAMP en B. VAN GEUNS, eerste met een prijs. Van de derde tot de twee-, VAN HEES en VAN DER WEIJDEN, beiden met ijsen.

GOUDA.

Door Heeren Curatoren der Latijnsche School hier, is, uit het te voren opgegeven drietal, estaande uit de Heeren:

DD. WILLEMIER, Rector te *Culemborg*, J. S. WAAN, Rector te *Hoorn*, en J. D. H. KNACK-WORST, Conrector alhier, (na dat de Heer Conrector KNACKWORST, Pred. bij de Luthersche Gemeente, beleefdelijk erkend had, de eer hem aangedaan, maar tevens verzocht, uit hoofde zijner ambtsbetrekkingen, in geene nadere aanmerking te mogen komen,) tot Rector der Latijnsche School gedispicieerd: de Heer D. WILLEMIER, Rector te *Culemborg*, en zal gemelde Heer, daar deze dispectie de goedkeuring van Heeren Burgemeesteren dezer stad, heeft weggedragen, met het begin des volgenden jaars, zijnen post aanvaarden; gelijk daar van door zijn Ed. in de nieuwspapieren advertentie gedaan is; met uitnoodiging en aanbod, om ook Jongelingen van buiten op te nemen, en dezelve op te leiden tot de kennis,

zoo wel der levende als doode talen, als mede voor die kunsten en wetenschappen, welke in eenen beschaafden stand, tot genoegen en sieraad verstrekken; waartoe Heeren Curatoren, gemelden Heer Rector en zijn Instituut, in deze zoo wel gelegene als gezonde stad, alwaar de Latijnsche Scholen, veeltijds, in eenen zeer bloeijenden staat waren, bij deze gelegenheid aanbevelen.

CULENBORG.

Den 14den Augustus 1818. Na vooraf gegaan openbaar Examen der Latijnsche Schooljeugd, in de Grieksche en Latijnsche talen, mitsgaders in die Wetenschappen, waarin thans aan de Latijnsche Scholen onderrigt wordt gegeven, had, naar gewoonte, alhier op heden de prijs uitdeeling plaats.

De Heer Rector D. WILLEMIER, opende deze plegtigheid, met eene Latijnsche redevoering: *de ratione et utilitate dicta et scripta bonorum imitandi auctorum.* Hierna beklom de veel belovende Jongeling J. J. VAN WALSEM, het Spreekgestoelte, en hield met veel vrijmoedigheid eene door hemzelven uitgewerkte rede, over het gezegde van VIRGILIUS: *labor improbus omnia vincit.*

Vervolgens werden tot hoogere klassen bevorderd, als: van de tweede tot de eerste, de gemelde J. J. VAN WALSEM, met eenen eerprijs. Van de derde tot de tweede, W. J. VAN HOITTEMA, met een prijs. Van de vierde tot de derde, G. A. F. WILLEMIER en C. O. G. DE RIDDER, de eerste met een prijs; en eindelijk van de vijfde tot de vierde, H. J. VAN SETTEN VAN DER MEER en C. J. HOFTZAPFFEL, de eerste met een prijs. Alle de met prijzen begiftigde Leerlingen, hebben met veel bevalligheid hunne gratiarum actiones uitgesproken.

De

De Rector gaf hierop een kort verslag, van den tegenwoordigen staat der School, en besloot met gepaste aanspraken aan het Stads-Bestuur, mitsgaders aan het Collegie van H. H. Curatoren, deze plegtigheid met een gebed en dankzegging aan God voor den bloei onzer Scholen, en van het daarmede verbonden Instituut van Opvoeding, het welk binnen korten tijd, reeds aanzienlijk is toegenomen; zijnde eindelijk dit letterfeest met Orgelmuziek begonnen, afgewisseld en gesloten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

HERVELD. Op den [illegible] October, is onze Leeraar [illegible], alhier bevestigd door onzen vorigen Leeraar [illegible] JORISSEN, thans Pred. te *Waardenburg* en *Neerijnen*, aan wien de Consulent Ds. J. W. QUACK, Pred. te *Zetten* en *Andelst*, deze beurt had afgestaan.

De Tekst van den Bevestiger was 1 *Thess.* [illegible] *Nu bidden wij u* enz. De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, ook door DD. A. JONGKERS, J. DE HEER, [illegible] VERWEERD, J. H. FANGMAN, [illegible], J. W. LAMMERS en J. LAMMERS, resp. Predd. te *Heteren*, *Valburg*, *Elst*, *Randwijck*, *Hemmen*, *Slijk-Ewijk*, *Geldermalsen* en *Lecksmond*. De Bevestigde predikte over 1 *Cor.* III: 11.

BALGOIJ, c. a. Op den 6den December, heeft

heeft onze Leeraar, J. STOLK, na alvoorens behoorlijk losgemaakt te zijn, van ons afscheid genomen, met *Luc.* XXIV: 5. eerste gedeelte, en met de Avondmaals-Bediening, het werk van eenige jaren ten einde gebragt.

ALTFORST, c. a. De Correspondens heeft vernomen, dat de aldaar van *Blaauw-Kapel* beroepen Pred. Ds. A. RADIJS, die beroeping heeft aangenomen.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN vakant. Zie April 1818.

LOENEN OP DE VELUWE, staat vakant te worden. Zie Oct. 1818.

ZUTPHEN.

EIJBERGEN. Onze Leeraar, A. J. GOOSZEN, naar de Gemeente van *Borculo* beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor die beroeping *bedankt*, en zich op den 4den October, weder aan ons verbonden met *Hand.* VI: 4 en 5. *Maar wij zullen volharden in de gebeden, en in de bediening des woords. En dit woord behaagde alle de menigte.*

VARSSEVELD, den 4den December. Onze Leeraar, W. BECKING, uit aanmerking van zijn een en veertigjarigen dienst, van zijne door onderdom afnemende krachten, en van een bijzonder ligchaamsgebrek, door Z. M. Emeritus zijnde verklaard, salvo honore, en met behoud van een jaarlijksch pensioen, zoo is dien overeenkomstig aan den Kerkeraad alhier, door den Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, handopening verleend tot het beroepen, onder nadere approbatie van Z. M. den Koning, van eenen Pred., ter vervulling der alhier bestaande vakature.

BORCULO, den 4den December. Ter vervul-

vulling der vakature, is tot Pred. alhier, door Z. M. benoemd, de Heer A. A. HUMMELINCK, Pred. te *Lage* in *Bentheim*.

TIEL.

TIEL, den 25sten November. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, heeft heden Ds. J. CORELD, als bevestigd Pred. van *Avezathen*, een bewijs, volgens de Wet ontvangen, dat zijn Eerw. tot Lid der Tielsche Classis, is aangenomen.

BEUSICHEM, den 29sten November. Heden maakte onze Leeraar, Ds. H. M. BOUVIN, ons bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Ellewoutsdijk* in *Zuidbeveland* ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

NB. Van *Kesteren*, heeft de Correspondent nog geen legaal berigt, maar meent te kunnen melden, dat de Pred. dier Gemeente, eene beroeping naar *Warns* enz. in *Friesland* ontvangen, en in beraad genomen heeft.

ASCH vakant. Zie Junij 1818.

EVERDINGEN vakant. Zie Aug. 1818.

DRUMPT. Zie Nov. 1818.

BOMMEL.

METEREN, den 12den November. Op vertoonde Collatie van den Wel geb. Heer T. VAN BARNEVELD, Heer van *Meteren* en *Geldermalsen*, is tot Pred. in deze Gemeente beroepen, Ds. H. HULSTEIN, Candidaat tot den H. Dienst, onder het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*. Zijn Eerw. heeft die beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, aangenomen.

WEL EN AMMERZODE, den 22sten Nov. Heden maakte onze Leeraar, Ds. A. C. ROELL, ons bekend, dat hij de beroeping naar *Goederede* en *Stellendam* had aangenomen.

BOMMEL, den 25sten November. Op heden is, in de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, tot

tot Lid dezer Classis verklaard, Ds. J. N. MAHLSTEDE, bevestigd Pred. te *Vuren* en *Dalem*.

AALST, den 26sten November. Bij het berigt van het overlijden van onzen Leeraar, Ds. J. D. AUGIER, (zie vorige Boekzaal) kan nog worden gemeld, dat op den daaraanvolgenden Zondag, tot nagedachtenis van den Overledenen, gesproken werd, door Ds. J. H. VAN NOUHUIJS, Pred. te *Nederhemert*, in eene Leerrede, over *Pred.* VII: 2. in welke de Gemeente werd opgewekt, om zich des afgestorvenen vermaningen gedurig te herinneren, om veel aan den dood te denken, en zich voor denzelven ernstig voor te bereiden.

Het Jaar van gratie, zal voor de Weduwe worden waargenomen.

HURWENEN, den 10den December. Deze Gemeente vakant zijnde, worden Candidaten tot den H. Dienst uitgenoodigd, hunne predikgaven te laten hooren. Zij gelieven zich ten dien einde bij den Heer J. GANDERHEIJDEN, Schout enz. te *Rossem*, te vervoegen.

GELLIKUM EN RENOIJ. Zie Nov. 1818.

HARDERWIJK.

HARDERWIJK, den 6den December. Onze nieuw beroepen Leeraar, Ds. J. L. AUGUSTINI, werd dezen voormiddag, door zijnen jongsten Ambtgenoot Ds. W. SCHOLTEN, in zijnen Dienst bevestigd, met eene Leerrede over *Mal.* II: 7. *Want de lippen des Priesters zullen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijnen mond de wet zoeken, want hij is een Engel des Heeren der heerscharen.* De Bevestigde maakte des namiddags een begin van zijnen Evangeliedienst onder ons, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16. *Want ik en schame mij des Evangeliums van Christus niet, want het is een kracht Gods tot zaligheid*

een

een iegelijk die gelooft, eerst den Jood, en ook den Griek.

VOORDHUIZEN. Onze van hier naar *Hasselt* beroepen Leeraar, Ds. P. A. J. MOERBEL, werd op den 3den December van zijnen Kerkeraad, Gemeente en Classis, door den daar toe Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, Ds. J. DE WAAL, tot nog toe Pred. te *Garderen*, losgemaakt, en nam op den 6den December, daaraanvolgende van ons afscheid, daar toe ten grond leggende, 1 *Sam.* VII: 12. *Samuel nu nam eenen steen, en stelde dien tusschen Mispa, en tusschen Sen, en hij noemde diens naam Eben-Haezer, en hij zeide: tot hier toe heeft ons de Heere geholpen!*

GARDEREN staat vakant te worden. Zie Oct. 1818.

PUTTEN vakant. Zie Nov. 1818.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENZANDE, den 6den Dec. 1818. Heden hadden wij 't voorregt, in onze geheel nieuw gebouwde Kerk, welke den 1sten December 1816, tot den dienst des Heeren werd ingewijd, ook nu een geheel nieuw Orgel, den Heere te mogen heiligen, 't geen aan onze reeds zoo fraaije Kerk, een nieuw sieraad bijzet. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. M. VAN GENDEREN, die ook te voren met ons onze nieuwe Kerk hielp inwijden, trad ook nu bij deze plegtige gelegenheid op, en nam nu tot eenen grondslag zijner Leerrede den geheelen CL *Ps.* Na eene korte opheldering van dezen Psalm, betoogde zijn Wel Eerw. deze

twee, uit den tekst afgeleide, en op deze gelegenheid passende, waarheden: 1. Het gemeenschappelijk, eenstemmig, welluidend, verstandig en Godverheerlijkend zingen, is een voornaam en nuttig deel van den statelijken Eerdienst der Christenen. 2. Het regt en doelmatig gebruik van geschikte speeltuigen, bijzonder van Orgels, is daarbij ook nu geoorloofd, en kan hoogst nuttig zijn.

Voorts wierd alles besloten met eenig berigt, van dit Orgel, met opwekking tot het regte gebruik, en eindelijk met zegeningen en dankzeggingen.

Bij 't aangaan van den Godsdienst, zong de Gemeente alleen *Ps.* XCII: *1 en 2.* Na het eerste gebed ter plegtige *inwijding.*, *hief het* Orgel alleen aan 't Iste *Gezang*, vs. 1. en *bij* 't aanheffen van 't 4de *vs.* vereenigde zich de Gemeente zingende met het Orgel. Tusschen beiden zong men, in overeenstemming met het Orgel, *Ps.* C: 1 en 3. *Ps.* CXVIII: 12. *Ps.* XXXIII: 2. en bij het einde *Ps.* CL: 1 en 2.

Dit Orgel is gesticht, onder het Bestuur van Kerkmeesteren onzer Gemeente. Hetzelve voldoet volkomen in onze Kerk, die niet zeer groot, maar fraai en sierlijk is. Het is voortreffelijk bewerkt, en doet deswegens, alsmede wegens deszelfs liefelijkheid en zachtheid van toon, den maker eere aan.

Dit Orgel is vervaardigd, door de kunstkundige Heeren L. en J. VAN DAM, Orgel- en Piano-Makers te *Leeuwarden*, Zonen van L. VAN DAM, beroemd Orgelmaker aldaar. Hetzelve is opgenomen, goedgekeurd en bij de inwijding bespeeld, door den bekwamen Heer J. B. BREMER, Organist der Walsche Kerk, te *Rotterdam*.

De

De middelen tot stichting van dit kunststuk, zijn gevonden, deels uit de edelmoedige bijdragen van eenige weinige aanzienlijke en waardige mannen, die op deze Gemeente eene meerdere of mindere betrekking hadden, en welker namen wij uit kieschheid hier moeten verzwijgen, hoewel wij aan dezelve bij deze onze duure verpligting betuigen. Voor het grootste gedeelte is echter, het geen tot dit werk noodig was, gevonden uit milde giften van velen in deze Gemeente, zoo dat wij deze stichting, als eene eigene stichting der Gemeente, mogen beschouwen.

WASSENAAR staat vakant te worden. Zie Nov. 1818.

ROTTERDAM.

SCHIEDAM, den 11den Dec. 1818. De beroeping, alhier uitgebragt op den Wel Eerw. Heer H. CATS, Pred. te *Goes*, heeft, na vooraf Kerkelijk goedgekeurd te zijn, ook de Koninklijke approbatie verkregen, bij besluit van Z. M. de dato 2den December No. 9.

MOERKAPELLE, den 22sten Nov. 1818. Heden gaf onze Leeraar, Ds. A. HAZEU, ons, bij zijne Leerrede, over *Hand.* XXI: 14. het berigt, dat zijn Eerw. de beroeping naar *Uitgeest*, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, had aangenomen. Dus staat

MOERKAPELLE vakant te worden.

ZEVENHUIZEN vakant. Zie Julij 1818.

LEIDEN.

NOORDEN, den 15den Nov. l. l., heden maakte onze Leeraar, Ds. M. L. BONZET, ons bekend, andermaal eene beroeping naar de Gemeente van *Benthuizen* te hebben ontvangen, en dat hij ook wederom voor die beroeping had bedankt.

BENTHUIZEN, den 10den Dec. Na dat Ds. M. L. BONZET, andermaal voor de beroeping herwaarts bedankt had, is, onder opzigt van den Consulent, Ds. J. E. FOUACHE, Pred. te *Zoeterwoude*, uit een zestal van Predikanten, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

DD. JOHAN LAURENS THEODOR COX, Predd. aan *de Moerdijk*. ANTHONIE ROELOFS, *in den Nieuwenhoorn*. HENDRIK ASTRO, te *Zevenhoven*. BASTIAAN NIEUWKOOP, te *Berkenwoude* en den *Achterbroek*. JAN BRAVE, te *Meern*. en P. DE DE LANGE, buiten vaste bediening.

De eerstgenoemde aan H. H. Burgemeesteren van *Rotterdam*, als Vrijheeren van *Benthuizen*, ter dispectie voorgedragen, en die dispectie geapprobeerd zijnde, is daarop de Kerkelijke beroeping gevolgd.

DORDRECHT.

ZUIDBEIJERLAND (gezegd) DEN HITZERT, den 15den Nov. Na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. LUBERTI AUGUSTIJN, van hier naar *Harderwijk* beroepen, op den 12den dezer, door den Wel Eerw. Heer J. G. VELTMAN, als daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht* gecommiteerd, in tegenwoordigheid van den Consulent J. DAGEVOS, behoorlijk van zijne betrekking op de Clasfis van *Dordrecht*, en van deze Gemeente, was ontslagen, nam zijn Wel Eerw. heden afscheid van ons, predikende bij die gelegenheid over *Matth.* VII: 24—27. *Een iegelijk dan, die deze mijne woorden hoort, en dezelve doet, dien zal ik vergelijken, bij een voorzigtig man, die zijn huis op een steenrots gebouwd heeft enz,*

DORDRECHT. Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 12den Nov. 1817, No. [illegible] bepaald zijnde, dat bij voortduring van 's lands wege, het tractement aan eenen Engelschen Pre-

Predikant alhier, zal voldaan worden, heeft de Kerkeraad der Engelsche Gemeente te dezer plaats, na verkregene handopening van zijne Exc. den Heer Commissaris, van de Zaken der Hervormde Kerk, bij dispositie van den 11den Maart 1818, No. $\frac{9\,12}{1\,62}$, ten overstaan van den Wel Eerw. Heer N. KIST, Pred. bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, die als Consulent door het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht* was benoemd; den 14den April l. l. beroepen, den Wel Eerw. Heer J. MORGAN, S. M. Candidatus, die, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland* geëxamineerd, en aan deze Gemeente toegewezen zijnde, den 6den December bevestigd werd, door den Wel Eerw. Heer J. ANDERSON, Pred. bij de Engelsche Gemeente te *Rotterdam*, met eene Leerrede over 1 *Thess.* II: 4. *Maar gelijk wij van God beproefd zijn geweest enz.* De Bevestigde deed 's namiddags zijne intrede, met *Matth.* IV: 4. *De mensch zal bij brood alleen niet leven enz.*

ZUIDBEIJERLAND (gezegd) DEN HITZERT, den 9den Dec. 1818. Na bekomene vrijheid, tot het doen eener beroeping alhier, in plaats van den naar *Harderwijk* vertrokken Pred. dezer Gemeente, J. LUBERTI AUGUSTINI, heeft de Kerkeraad, op onderscheiden tijden, onder voorzitting van den Consulent J. DAGEVOS, Pred. te *Nieuwbeijerland*, de volgende nominatien geformeerd.

Achttal:

DD. J. MARTIJN, Predd. op de *Lage Swaluwe*. J. L. T. COX, op de *Moerdijk*. D. A. DITMAR, te *Woerden*. J. DAGEVOS, te *Nieuwbeijerland*. A. N. BERGHEGE, te *Heinenoord*. E. NIERAK, te *Aarlanderveen*. C. DE VISSER, te *Herkingen*. en J. POPPE, te *Cortgene*.

 Op

Op het Achttal der Regering, welke, volgens gebruik alhier, mede tot hetzelfde einde was vergaderd, waren geplaatst:

DD. J. M. BROEKHOF, Predd. te *Ruinen*. J. F. GOBIUS DUSART, te *Burghoven*. J. C. WIERSMA SWALUE, te *Makkinga*. J. MARTIJN, op de *Lage Swalue*. D. BAKKER, te *Kerkwerve*. J. L. T. COX, op den *Moerdijk*. A. A. VAN SCHILFGAARDEN, te *Maasdam*. O. DOEDES, te *Langerak*.

Vijftal van den Kerkeraad:

DD. J. MARTIJN, J. L. T. COX, D. A. DITMAR, J. DAGEVOS en J. F. GOBIUS DU SART.

Vijftal der Regering:

DD. J. M. BROEKHOF, J. F. GOBIUS DU SART, J. C. WIERSMA SWALUE, J. MARTIJN en D. BAKKER.

Tweetal van den Kerkeraad:

DD. J. MARTIJN en J. L. T. COX.

Tweetal der Regering:

DD. J. MARTIJN en J. M. BROEKHOF.

Eental van den Kerkeraad:

Ds. J. MARTIJN.

Eental der Regering:

Ds. J. MARTIJN.

De eindelijke beroeping, viel derhalven op Ds. J. MARTIJN, Predikant op de *Lage Swalue*, terwijl dezelve, na verkregene approbatie der Regering, en der Gecommitteerde Ambachtsheeren dezer plaats, den beroepenen ten spoedigsten zal worden toegezonden.

SPIJK. Ds. J. DE WITT, van zijne betrekking tot deze Gemeente, en de Classis van *Dordrecht*, in eene Kerkeraads Vergadering, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, Ds. H. H. THOOFT, losgemaakt zijnde, heeft den 25sten October zijne affcheidsleerrede gehouden, met 2 *Cor*. XIII: 13. *De genade* enz.

HENDRIK IDO AMBAGT, den 13den Dec.

He-

Heden vierde onze Leeraar, Ds. D. CANNEGIETER, in de namiddags Godsdienstoefening, plegtige gedachtenis van zijnen vijf en twintig jarigen Evangeliedienst in deze Gemeente, predikende over *Philipp.* II: 16. *Voorhoudende het woord des levens, mij tot een roem tegen den dag van Christus, dat ik niet te vergeefs hebbe geloopen, noch te vergeefs gearbeid.*

De Gemeente nam niet alleen in deze gebeurtenis deel, maar ook velen van elders, waaronder meest alle de Predikanten van den Ring, vereerden deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid.

NIEUWLEKKERLAND. Ds. H. J. VAN HOVEN, heeft voor de beroeping, alhier op zijn Eerw. uitgebragt, na beraad bedankt.

GIESEN NIEUWKERK vakant. Zie Sept. 1818.

ST. ANTONIE POLDER vakant. Zie Nov. 1818.

GIESEN OUDKERK. Zie Nov. 1818.

G O U D A.

MEERKERK, den 24sten Nov. 1818. Na dat Ds. J. CORELL, door den Gecommitteerden van wege het Klassikaal Bestuur, Ds. J. W. BUSSINGH, Scriba van dat Bestuur, en Pred. te *Gouda*, ten overstaan van den Consulent, van zijne betrekking, zoo op de Eerw. Classis, als op deze Gemeente, ontslagen was, en, op den 1sten Nov. afscheid genomen had; is, op vertoonde acte van Collatie, van den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. VAN NES, Heer van *Meerkerk* enz. den 5den Nov. door den Kerkeraad beroepen Ds. H. J. ROIJAARDS, Theol. Doct. en Candidaat van den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, en is deze beroeping, onder inwach-

ring der noodige goedkeuringen, door zijn Kerw. aangenomen.

HAASTRECHT, den 13den Dec. 1818. Heden voormiddag werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. P. MUNTING, in den h. dienst alhier bevestigd, door deszelfs Vader, Ds. D. MUNTING, Pred. te *Brielle*, met *Col.* I: 28. *Denwelken wij verkondigen enz.* doende de bevestigde des namiddags zijne intrede, met *Hebr.* XII: 25*a*. *Ziet toe dat gij dien die spreekt niet verwerpt.*

KRIMPEN AAN DE LEK. Op den 22sten Nov. 1818, maakte onze Leeraar, Ds. A. R. BRUINING, ons bekend, voor de beroeping naar *Ellewoutsdijk*, bedankt te hebben, en verbond zich op nieuw aan deze *Gemeente*, met *Ezechiel* III: 17 en 18.

BERGAMBACHT. Zie Nov. 1818.

B R I E L L E.

BRIELLE, den 25sten November. In de Vergadering van 't Klassikaal Bestuur, zijn heden als Leden der Classis van *Brielle* verklaard: DD. J. STERK, A. HAVERKAMP en J. DE WITT, bevestigde Predd. te *Briels Nieuwland*, *Oudenhoorn*, en *Simonshaven* en *Biert*, en is aan elk derzelven daar van Acte gegeven.

GOEDEREEDE EN STELLENDAM. Ds. A. C. ROELL, Pred. te *Well*, *Amerzode* en *Woldragen*, heeft de beroeping naar deze Gemeente aangenomen, onder afwachting der noodige approbatien.

DEN BOMMEL. Zie Nov. 1818.

NIEUWE TONGE vakant. Zie Nov. 1818.

N O O R D-H O L L A N D.

A M S T E R D A M.

AMSTERDAM, den 15den December. Nagun-

gunstig verkregene handopening, om eenen Pred. te beroepen, in de plaats van wijlen, Ds. A. VAN IJSENDIJK, hebben Predd. en Ouderlingen, den 1sten dezer dit zestal uitgebragt:

DD. D. H. WILDSCHUT, J. P. WIJS, J. J. METTERKAMP, Theol. Doctor, J. DE HEER, W. VAN VOORTHUIZEN en J. P. N. COX, Predd. te *Dordrecht*, *Hilversum*, *Delft*, *Valburg* en *Homoet*, *Vreeland* en *Rotterdam*.

En daar uit aanstonds op het drietal:

DD. WILDSCHUT, WIJS en COX.

Den 8sten dezer hebben de Diakenen, dit zestal gemaakt:

DD. A. S. SNOUCK HURGRONJE, Theol. Doct., W. VAN GENDT DE LEEUW, H. J. WUNDER, P. VAN RADEN, J. BEGEMANN en J. F. HENRIJ, Predd. te *Middelburg*, *Hardinxveld*, *Gorinchem*, *Breda*, *Ditzum* en *Ovezande* en *Driewegen*.

Van welke aanstonds op het drietal zijn gebragt:

DD. SNOUCK HURGRONJE, VAN GENDT DE LEEUW en WUNDER.

Heden zijn in den Grooten Kerkeraad, beide de drietallen tot een zestal vereënigd.

En daar uit dit drietal gevormd:

DD. WILDSCHUT, WIJS en SNOUCK HURGRONJE.

En aanstonds uit dit drietal beroepen, Ds. D. H. WILDSCHUT, Pred. te *Dordrecht*.

HAARLEM.

HAARLEM, den 25sten November. Heden zijn, in de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, voor Leden dezer Classis erkend, de Heeren: Ds. J. J. SCHOLTEN, als bevestigd Pred. te *Haarlem*, en Ds. N. DE GRAAFF, als bevestigd Pred. te *Bloemendaal*.

UITGEEST. De Wel Eerw. Heer A. HAZEU, thans nog Pred. te *Moerkapel*, heeft ons het berigt doen toekomen, dat hij, in afwachting

van de Kerkelijke en Koninklijke approbatien, onze beroeping heeft aangenomen.

WORMERVEER. Wij kunnen van hier berigten, dat onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. J. BIRBINK, van *Heino*, voornemens is tot ons over te komen, wanneer ook de Kerkelijke en Koninklijke approbatien hem daartoe zullen hebben in staat gesteld.

WESTZAAN, den 13den December. Na dat onze Leeraar, S. ROORDA VAN EIJSINGA, ons reeds vroeger had bekend gemaakt, dat zijn Wel Eerw. hoogst-waarschijnlijk zoude vereerd worden, door Z. M. onzen Koning, met de aanstelling van Pred. op *Java*, ontvingen wij op den 1sten November *l. l.*, het berigt, dat die aanstelling werkelijk geschied was, *bij besluit van den* 12den October l. l., N°. 34, *en* tevens, dat zijn Wel Eerw. zich verpligt rekende, om die aanstelling op te volgen. Die kennisgeving was te meer aandoenlijk, daar wij op dien morgen juist Avondmaal hielden, onze Leeraar met ons sprak, over *Matth.* XXVI: 29, en het dus thans de laatstemaal was, dat wij te zamen 's Heeren dood verkondigden. Op heden dan, trad zijn Wel Eerw. het laatst als onze Leeraar voor ons op, en nam, na vooraf behoorlijk te zijn losgemaakt van zijne Kerkelijke betrekkingen, op de Classis en deze Gemeente, ingevolge de Wet, van ons een treffend en aandoenlijk afscheid, met *Hand.* XXI: 14.

A L K M A A R.

OOSTEREND OP TEXEL. Ds. G. W. JELGERSMA, Pred. te *Kimswert*, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is den 17den October l. l., door den Kerkeraad alhier beroepen, Ds. W. FERWERDA, Pred. te *Oppenhuizen*.

Benevens den beroepenen, waren op de Nominatie geplaatst: DD.

DD. ... BEKKER en J. METZ, Predd. te Oudegem, en te Oudorp en Oterleek.

Doch ook Ds. FERWERDA, heeft na beraad voor dezelve bedankt.

OUDKARSPEL. Na dat op den 22sten October l. l., ten overstaan van een Gecommitteerde uit het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, onze Leeraar Ds. N. DE GRAAFF, behoorlijk ontslag van deze Gemeente, en van de Classis van *Alkmaar* had bekomen; zoo heeft zijn Wel Eerw. ons den 25sten October, vaartwel gezegd, predikende bij die gelegenheid over *Hebr.* II: 3a, *Hoe zullen wij ontvlieden, in dien wij op zoo groote zaligheid geen acht nemen?*

Na voor af gunstig verkregene handopening, zoo van zijn Excellentie den Directeur Generaal, als van den Wel Ed. geb. Vrijheer dezer Heerlijkheid; heeft de Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent G. VAN DER GOOT, Pred. te *Noordscharwoude*, den 26sten November, het navolgend zes- en drietal van Predd. geformeerd:

DD. D. DAGEVOS, J. B. HARTMAN, J. H. WORST, D. MOREAU, T. VAN SPAL en H. LAMBERS, Predd. te *Akersloot*, *Warmenhuizen*, *Etershem* en *Schardam*, *Durgerdam*, *Koedijk* en *Abbekerk* en *Lambertschagen*.

Op het drietal zijn gebragt:

DD. D. DAGEVOS, J. H. WORST en D. MOREAU.

Den 1sten December bepaald zijnde, tot het doen eener beroeping, is, onder voorzitting van voornoemden Consulent, door den Kerkeraad beroepen: Ds. J. H. WORST, Pred. te *Etershem* en *Schardam*, zijnde terstond hiervan berigt aan den beroepenen toegezonden.

Dit beroep door den Wel Ed. geb. Vrijheer van *Oudkarspel* en in *Koedijk*, T. BINKHORST, gunstig goedgekeurd zijnde, is door zijn Eerw-

on-

onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatien, na beraad, aangenomen.

PETTEN. Den 17den November, is door den Kerkeraad, uit dit drietal van Predikanten:

DD. J. METZ, te *Oudorp* en *Oterleek*. J. A. HANEWINKEL, te *Obdam*, en D. A. MARNSTRA, te *Oosterland*, *Aroe en den Oever op Wieringen*. — onder bestuur van den Consulent Ds. E. G. PERSCH, Pred. te *Callandsoog*, beroepen de Wel Eerw. Heer J. METZ, Pred. te *Oudorp* en *Oterleek*. Aan wien deze beroeping, door den Heer der plaats zijnde geäggreëerd, is toegezonden, doch welke, na beraad, daar voor bedankt heeft. Dus

PETTEN nog vakant is.

SCHOORL, GROET EN KAMP. Den 22sten November, na dat wij de Koninklijke approbatie, en die der Ambachtsheeren ontvangen hebben, is onze beroepen Leeraar, Ds. H. J. CALKOEN, tot ons overgekomen, en door den Consulent, Ds. TH. VAN SPALL, Pred. te *Koedijk* bevestigd, met 1 *Cor*. III: 6*b*. *Maar God heeft den wasdom gegeven*. Terwijl onze nieuwe Leeraar, onder ons zijn dienstwerk begon, met *Philipp*. IV: 13. *Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft.*

WARMENHUIZEN, den 22sten November 1818. Maakte onze Leeraar J. B. HARTMAN, AZ. ons onlangs bekend, eene beroeping naar de Gemeente van *Hoogwoud* ontvangen te hebben; op den 15den November mogten wij vernemen, dat zijn Eerw. daar voor bedankt had; daar hij zich heden aan ons verbond, met eene Leerrede over *Luc*. XXIV: 29. *En zij dwongen hem, zeggende, blijft met ons.*

KOLHORN, den 22sten November. Heden gaf onze Leeraar S. TIMMERMAN HUBERT, ons kennis, dat hij eene beroeping den 17den l. l., had

had ontvangen, naar de Gemeente van *Ooster-* en *Westerblokker*, onder de Eerw. Clasſis van *Hoorn*, en die Beroeping in bedenking zou nemen, gelijk hij den 29ſten November aan ons verklaarde, zich verpligt gevonden te hebben, die beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, aan te nemen.

ALKMAAR, den 25ſten Novemb. 1818. In de vergadering van het Klasſikaal Beſtuur, heden alhier gehouden, zijn tot Leden der Clasſis van *Alkmaar* verklaard: de Heeren: J. J. ROZEBOOM, Pred. te *Heilö* en H. J. CALKOEN, Pred. te *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*.

ST. MAARTEN EN VALKOOG. Den 27ſten November, is, onder beſtuur van den Conſulent, J. J. VAN DER SLUIS, Pred. te *Schagen*, dit zestal geformeerd:

DD. J. METZ, Predd. te *Oudorp* en *Oterleek*. J. H. WORST, te *Etershem* en *Schardam*. E. G. PEESCH, te *Callandsoog*. F. BOON, te *Haringkarſpel* en *Dirkshorn*. TH. VAN SPALL, te *Koedijk*. S. TIMMERMAN HUBERT, te *Kolhorn*, beroepen te *Ooster-* en *Westerblokker*, en vervolgens dit

Drietal:

DD. J. METZ, J. H. WORST en T. BOON.

Waar uit tot Leeraar beroepen is, Ds. J. METZ, Pred. te *Oudorp* en *Oterleek*, doch welke daarvoor weder bedankt heeft. Dus is

ST. MAARTEN EN VALKOOG nog vakant.

OUDORP EN OTERLEEK. Onze Leeraar, J. METZ, ontving op den 18den November, eene beroeping naar de Gemeente van *Petten*, geapprobeerd door den Wel Ed. geb. Vrijheer dezer plaats, N. VAN FOREEST, — als mede eene herhaalde beroeping kort daarna, naar *St. Maarten* en *Valkoog*; doch berigtte ons, op den 29ſten November, bij de overweging van *Exech.*

XXXIII:

XXXIII: 30. volgg. voor beide beroepingen te hebben bedankt.

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING vakant. Zie Sept. 1818.

LIMMEN. Zie Sept. 1818.

H O O R N.

HOORN. Het heeft Z. M. den Koning, bij besluit van den 20sten Oct. l. l. No. 32. behaagd, te bevelen: dat er een bekwaam persoon als Catechiseermeester en Krankbezoeker, voor het Bedelaars Werkhuis te *Hoorn*, zal worden benoemd; — dat deze persoon onder het opzigt zal staan, van één der Hoornsche Predikanten, — dat die Predikant, met het *bedienen van den Doop*, en *van het Avondmaal*, *in het gestiche* zal worden belast, en tevens *het oppertoezigt hebben*, over het Godsdienstig Onderwijs, voor zoo veel de hervormden betreft. En is, uit aanmerking, van de bijzondere buitengewone, diensten, door den Predikant J. VAN SLOGTEREN, in het Bedelaars-Werkhuis gepraesteerd, aan hem het oppertoezigt over het Godsdienstig Onderwijs opgedragen, met eene jaarlijksche toelage van *f* 200. En het tractement voor den Cathechiseermeester en Krankbezoeker, is bepaald op *f* 600.

WESTWOUD EN BINNENWIJZEND. De Kerkeraad deze Gemeente, noodigt nogmaals vriendelijk uit; alle Candidaten tot den h. dienst, welke genegen mogten zijn, om hunne gaven voor deze vacerende Gemeente te laten hooren, kunnende zij zich aanmelden, bij den Consulent J. DOZIJ, Predikant te *Hoogkarspel*. Voor hunne reiskosten zullen zij, op eene billijke wijze, schadeloos gesteld worden.

AARDSWOUD, den 15den Nov. Heden werd onze, van *Landsmeer*, tot ons overgekomene Leeraar, Ds. P. W. PRINS, in den dienst bevestigd,

tigd, door Ds. C. J. SCHEURLEER, Pred. te *Wognum*, predikende over *Hebr.* XIII: 17*b*. *Zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap zullen geven.* De tekst van den bevestigden was *Eph.* VI: 19 en 20*b*. *En voor mij, op dat mij het woord gegeven werde, in de openinge mijnes monds, met vrijmoedigheid, om de verborgenheid der Evangeliums bekend te maken; op dat ik in het zelve vrijmoediglijk mag spreken, gelijk mij betaamt te spreken.*

HOOGWOUD. Onze beroepen Predikant J. R. HARTMAN, voor de beroeping op hem uitgebragt, bedankt hebbende, is door den Kerkeraad, onder het Bestuur van den naburigen Consulent Ds. P. W. PRINS, Predikant te *Aardswoud*, eene nieuwe poging aangewend, ter vervulling der vakature, en op het twaalftal gebragt:

DD. T. G. SCHOMAKER, D. DAGEVOS, H. FANGMAN, C. J. SCHEURLEER, A. B. HAGEN, G. E. VAN BALEN BLANKEN, H. LAMBERTS, J. MOHR, A. DIEPERINK, D. MOREAU, W. M. ZOOIJ en J. NIKKEL, Predikanten te *Averaalt*, Classis van *Zwolle*, *Akerśloot*, *Hemmen*, *Wognum* en *Waduwai*, *Schermerhorn*, *Nieuwe Niedorp*, *Abbekerk* en *Lammerschagen*, *Blokzijl*, *Midwoud*, *Durgerdam*, *Warmond*, *Zuidscharwoude* en *Broek*.

Op het zestal:

DD. SCHOMAKER, DAGEVOS, FANGMAN, DIEPERINK, NIKKEL en LAMBERTS.

Vervolgens op het drietal:

DD. SCHOMAKER, DAGEVOS en FANGMAN.

OOSTER EN WESTERBLOKKER. Op 10den Nov. l. l., is, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. BRIJS, Pred. te *Zwaag*, het volgende twaalf- — zes- en drietal gemaakt:

DD.

DD., S. TIMMERMAN HUBERT, Predd. te *Kolhorn*. D. T. DE HAAS, te *Scharwoude*. J. SCHARDAM, te *Hensbroek*. A. VAN DE WETERING, te *Brakel*. A. DIEPERINK, te *Midwoud*. L. M. COSTERUS, te *Grosthuizen* en *Avenhorn*. P. A. GILTAIJ, te *Wijngaarden*. T. VAN SPALL, te *Koedijk*. R. A. CHEVALLIER, te *Koeverden* M. P. VAN DOESBURG, te *Hoornaar*. J. DIESEL, te *Bergen*. en R. SCHOUTEN, te *Hauwaart*.

De zes eerften zijn op het zestal, en de drie eerften op het drietal geplaatst, en is daar uit op den 16den November beroepen, Ds. S. TIMMERMAN HUBERT, Pred. te *Kolhorn*, die dit beroep, na beraad, heeft aangenomen.

HOORN. Zie Nov. 1818.

E D A M.

BEETS, den 6den Dec. Heden is de *Wel Eerw.* Heer B. J. EVERWIJN JOH. FIL., van *Loenen* op de *Veluwe*, tot ons overgekomen, in den h. dienst alhier bevestigd, door deszelfs broeder, den Wel Eerw. Heer J. G. EVERWIJN, Pred. te *Over-* en *Neder-Asfelt*, aan wien de Confulent deze predikbeurt had afgeftaan. De bevestiger behandelde te dezer gelegenheid *Joh.* XIII: 34. *Een nieuw gebod geve ik u, dat gij malkanderen lief hebt. Gelijk ik u lief gehad heb, dat ook gij malkanderen lief hebt.* En de bevestigde begon zijnen Evangeliedienst, met *Colosf.* I: 28 en 29. *Den welken wij verkondigen, vermanende een iegelijk mensch, en leerende een iegelijk mensch, in alle wijsheid, op dat wij zouden een iegelijk mensch volmaakt ftellen, in Christus Jezus, waartoe ik ook arbeide, ftrijdende naar zijne werking, die in mij werkt met kracht.*

KWADIJK. Den 13den Dec. is onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. VAN DER HORST, alhier in den h. dienst bevestigd, door zij-

zijnen vriend Ds. J. BRAVE, Pred. aan de *Meern*, bij afstand van den Consulent, behandelende ten tekst 1 *Cor*. I: 23*a*. *Wij prediken Christus den gekruisigden*. De oplegging der handen is, behalve door den bevestiger, geschied door DD. ALTA, TOUSSAINT en SCHARDAM, Predd. te *Purmerland* en *Middie*, en Prediker te *Hobrede*.

De bevestigde heeft hier op des namiddags, zijnen Evangeliedienst begonnen, behandelende *Rom*. I: 16*a*. *Ik schame mij het Evangelie van Christus niet*.

ETERSHEM EN SCHARDAM, den 13den Dec. Onze Leeraar Ds. J. H. WORST, een beroep naar de Gemeente van *Oudkarspel*, aan den *Langendijk*, ontvangen hebbende, maakte ons heden bekend, dat hij hetzelve aangenomen had, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatiën. Zoo dat

ETERSHEM EN SCHARDAM eerlang staat vakant te worden.

MONNIKENDAM vakant. Zie Sept. 1818.

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE. Zie Oct. 1818.

EDAM. Zie Nov. 1818.

HOLIJSLOOT EN UITDAM. Zie Nov. 1818.

LANDSMEER vakant. Zie Nov. 1818.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG EN VLISSINGEN, Engelsche Kerk. Den 11den October l. l. is, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. S. VAN HOEK, in tegenwoordigheid der Heeren Consulenten, A. VAN DEIN-

SE en J. VAN WARMELO, Predikanten te *Middelburg* en *Vlissingen*, beroepen de Eerw. Heer G. MORISON, Candidaat tot den heiligen dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, die deze beroeping, onder afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen; waar mede dezelve, den 2den Nov. daar aanvolgende, door het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, en den 19den dier maand, bij besluit van Z. M. No. 9. is vereerd geworden.

KLEVERSKERKE, den 7den Nov. Onze Leeraar, Ds. H. DE KOE, maakte ons heden, in eene voorafspraak, naar aanleiding van *Ps.* XXXIX: 5. bekend, het onverwacht overlijden van onzen Ambachtsheer, den Wel Edel Geb. Heer A. VERMANDE, en bepaalde ons, den volgenden Zondag, meer opzettelijk bij dit sterfgeval, predikende bij die gelegenheid over *Ps.* XLIX: 13. *De mensch nogtans, die in waarde is, blijft niet enz.*

VEERE, den 25sten Nov. Onze oudste Leeraar, Ds. A. D. DE LIGNIJ, is, bij besluit van Z. M. van den 5den Oct. l. l. No. $\frac{3366}{1824}$, met den 1sten Mei 1819, Emeritus verklaard, salvo honore et stipendio.

AAGTEKERKE vakant. Zie Oct. 1818.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND staat vakant te worden. Zie Nov. 1818.

ZIERIKZEE.

ELKERZEE, den 4den Dec., is alhier de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. F. HENRIJ, Pred. te *Ovezande* en *Driewegen*, hoewel zijn Eerw. voor de beroeping, in de maand Oct. l. l., hem aangeboden, in de voorleden maand Nov. bedankt had, andermaal beroepen.

'S HEEREN JANSLAND vakant. Zie Aug. 1818.

GOES.

GOES.

ELLEWOUTSDIJK, den 23sten Nov. Tot ons leedwezen moeten wij melden, dat eene zesde poging tot vervulling onzer vakature, is vruchteloos geweest; hebbende Ds. A. R. BRUINING, Predikant te *Krimpen* aan de *Lek*, voor onze beroeping bedankt. Wij hebben daarom heden eene zevende poging aangewend, en het volgend zestal gemaakt:

DD. H. M. BOUVIN, Predd. te *Beusichem*. P. J. HOFMAN, te *Breskens*. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, te *Hoofdplaat*. J. VAN OCHTEN, te *Zijdeweld*. J. MOHR, te *Blokzijl*. A. B. HAGEN, te *Schermerhorn*.

Hieruit op het drietal geplaatst:

DD. BOUVIN, HOFMAN en DRESSELHUIS.

En daar uit beroepen, Ds. H. M. BOUVIN, Predikant te *Beusichem*, aan wien de acte van beroeping is toegezonden.

OUDELANDE, den 1sten Dec. Ds. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, Pred. op de *Hoofdplaat*, voor onze beroeping bedankt hebbende, hebben wij andermaal het vorig zes- en drietal aangevuld, met, en daar uit beroepen, Ds. J. C. VAN RHEE, Predikant te *Poortvliet*, aan wien de acte van beroeping is toegezonden.

WOLFAARTSDIJK vakant. Zie Sept. 1818.

CATS vakant. Zie Octob. 1818.

GOES staat vakant te worden. Zie Nov. 1818.

IJZENDIJKE.

OOSTBURG, den 25sten Oct. 1818. De Kerkeraad dezer Gemeente, ontving den 7den Dec. des vorigen jaars, het aangenaam berigt, dat aan dezelve, door wijlen den Heer P. C. KRUIJDER, Cannonik in 't Kapittel van Oud

Munster, te *Utrecht*, Zoon van wijlen den Eerw. Heer A. KRUIJDER. in leven Predikant bij deze Gemeente, was gelegateerd eene somma van twee duizend guldens, tot aankoop van een zilveren Doopbekken en een zilveren Servies, voor het Avondmaal.

Zijne Majesteit de Koning, heeft onze voordragt, ondersteund door het advies, van het Edel Groot Achtbaar Gedeputeerd Bestuur, dezer Provincie, om ons te magtigen, tot de aanvaarding van het legaat, wel willen aannemen, en ons des laten berigten, bij de toezending van Hoogstdeszelfs besluit, gedagteekend den 17den Februarij des jaars, No. 49.

Heden hadden wij het genoegen, *bij de plegtige* bediening van Doop en *Avondmaal*, van dit geschenk voor de eerste maal gebruik *te mogen* maken, zijnde hetzelve met de meest mogelijke kunst en smaak vervaardigd.

SLUIS, den 18den Nov. 1818. Heden avond, in den gewonen winter avond Godsdienst, vierden wij het éénjarig bestaan onzer Bijbelvereeniging.

Een belangrijk verslag werd ons voorgelezen, onder anderen hoorden wij, dat, ten gevolge dezer instelling, bij ons een Zondagschool opgerigt is, dat aanvankelijk niet meer, dan negen personen deze School bezochten; dat dit getal nu reeds uitgedijd is tot zestig, onder welke 25 den Roomsch Katholijken Godsdienst, toegedaan zijn.

Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. G. VORSTMAN, deed bij die gelegenheid eene doelmatige Leerrede, over 1. *Tim.* II: 4. Terwijl deze openbare plegtigheid met dankgebeden, ook, voor het leven van hare Koninklijke Majesteit, en met lofgezangen besloten werd.

IJZEN-

IJZENDIJKE, den 8sten Dec. 1818. De Correspondent heeft vernomen, dat de Wel Eerw. Heer F. ROMSWINKEL, voor de beroeping naar de Gemeente van de Groede, bedankt heeft.

GROEDE. Zie Nov. 1818.

UTRECHT.

UTRECHT.

DE MEERN, den 18den Oct: Onze Leeraar, Ds. J. DE WIT, berigtte ons heden, dat hij voor de beroeping naar *Uitgeest*, had bedankt, waarop hij zich weder op nieuw aan ons heeft verbonden.

UITHOORN EN KUDELSTAART staat vakant te worden. Zie Mei 1818.

MAARSSEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1818.

ZEGVELD staat vakant te worden. Zie October 1818.

VINKEVEEN. Zie Nov. 1818.

AMERSFOORT.

WOUDENBERG, den 15den November. Onze Leeraar, L. MERENS, is beroepen naar de Gemeente van *Edam*, en heeft, na beraad, deze beroeping aangenomen.

DE BILT, den 16den November. Ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. G. G. BRUGMAN, naar *de Beverwijk*, is alhier, onder het bestuur van den Consulent, Ds. A. RADIJS, Pred. te *Blaauwkapel*, het volgende zestal gemaakt:

DD. P. G. H. NAHUIS, Predd. te *Bunnik* en *Vechten*. H. E. VAN IJSENDIJK, te *Zeist*. H. E. VINKE, aan *de Vuursche*. A. H. BLAAUW, te

Maartensdijk. G. VAN SCHELLE, te *Tienhoven.* J. MUNTENDAM, Candidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen.*

Hier uit is beroepen de Candidaat, J MUNTENDAM, die deze beroeping heeft aangenomen.

BLAAUWKAPEL, den 22sten November. Heden maakte onze Leeraar, A. RADIJS, ons bekend, dat hij de beroeping naar *Altforst* en *Appeltern* had aangenomen.

NICHTEVECHT, den 6den December. Onze Leeraar, H. J. HATTINK, is beroepen naar de Gemeente van *Rijssen*, onder de Classis van *Deventer*, en heeft, na beraad, deze beroeping aangenomen.

EEMNES BUITENDIJKS. Zie Nov. 1818.

W IJ K.

RHENEN. Zie Sept. 1818.

F R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

LEEUWARDEN vakant. Zie April 1818. Schoon de Correspondent geen legaal berigt heeft ontvangen, van het beroep eens zevenden Pred. alhier, kan hij echter met zeer veel grond melden, dat alhier als zoodanig beroepen is, de Wel Eerw. Heer B. NIEUWOLD, Pred. te *Zuidbroek*, die ook de beroeping heeft aangenomen.

GROUW. Op den 24sten November l. l., is hier, door de daartoe bevoegde Stemgeregtigden, als Pred. in deze Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer H. A. LIEUWENS, Pred. te *Oldeholtpade.*

ROTTEVALLE. Zie Oct. 1818.

H A R L I N G E N.

HERBAIJUM vakant. Zie Mei 1818.

IDZEGAHUIZEN EN PIAAM. Zie November 1818.

S N E E K.

SNEEK. Ds, G. H. WIERINGA is, als bevestigd Pred. van *Gaastmeer* en *Nieuwbuizen*, in de Vergadering van het Klasfikaal Bestuur van November l. l., tot Lid van de Clasfis van *Sneek* verklaard.

WARNS EN SCHARL. den 30sten November 1818. Ter vervulling van de vakature in deze Gemeente is, den 19den dezer, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, P. VAN VELDEN, Pred. te *Stavoren*, door den Eerw. Kerkeraad, uit de navolgende zes Predikanten:

DD. J. H. LAMMERTS, Predd. te *Kesteren*. C. BROERSMA, te *Makkerum*. S. ATTAMA, te *Scherpenzeel*. D. MIEDEMA, te *Werkhoven*. J. P. EGERDING, te *Renswoude*, en J. S. DAMSTÉ, te *Jutrijp*.

Dit drietal gemaakt:

DD. J. H. LAMMERTS, C. BROERSMA en S. ATTAMA.

Waar uit den 26sten, daaraanvolgende, door de tegenwoordig zijnde Stemgeregtigden, beroepen is, de Wel Eerw. Heer J. H. LAMMERTS, Pred. te *Kesteren*.

IJLST staat vakant te worden. Zie November 1818.

D O K K U M.

ZUIDERHUISTERVEEN vakant. Den 1sten November 1818. heeft Ds. J. DE JONG, zijn afscheidspreek gedaan, en is vertrokken naar *St. Jansga* en *Delftrahuizen*. De tekst zal bij eene volgende gelegenheid gemeld werden.

BURUM EN MUNNEKEZIJL vakant. Den 6den December, heeft Ds. J. P. RIEDEL, zijn afscheidspreek gedaan, over *Philip.* IV: 8, 9.

HASSELT. Zie Oct. 1818.

IJHORST EN DE WIJK. Zie Oct. 1818.

DEVENTER.

HENGELO, den 22sten October. De Wel Eerw. Heer A. VAN ECK, Pred. te *Gendaringen*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, met toestemming van de Hoog Wel Geb. Vrouwe Douariere VAN MULERT, geb. VAN PALLANDT, Collatrice van deze plaats, een drietal Candidaten, aan H. H. Wel Geb. voorgedragen, bestaande uit de Heeren:

EVERS, te *Warneveld*, VAN CAMPEN, te *Embden*. en ROOZEBOOM, te *Amsterdam*.

Waar uit, op vertoonde Collatie van H. H. Wel Geb., onder het Bestuur van den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. HASSELO, Kerkelijk is beroepen, de Wel Eerw. H. H. EVERS, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van '*s Gravenhage*, welke deze beroeping heeft aangenomen.

RIJSSEL, den 6den Nov. Heden is alhier, door Collatoren en Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. H. IMMINK, Pred. te *Enter*, ter vervulling van de vakature, gemaakt het navolgende twaalftal:

DD. H. J. HATTINK, Predd. te *Nichtevecht*. E. TE GEMPT, te *Batenburg*. J. J. HIEBINK, te *Heino*. J. SCHOTSMAN, te *Nijenhuis*. L. HOLLINK, te *Delden*. SCHOMAKERS, te *Avereerst*. J. R. IMMINK, te *Harmelen*. VAN VELSEN, te *Hoogeveen*. J. BRAVE, aan de *Meern*. F. W. RAPPARD, te *Boxmeer*. D. MOREAU, te *Durgerdam*. J. A. SCHRÖDER, Prop. te *Gildehuis*.

Waar van de zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal gebragt zijnde, is daar uit beroepen, Ds. H. J. HATTINK, Pred. te *Nichtevecht*, onder de Classis van *Amersfoort*, aan wien dit beroep is toegezonden.

DEVENTER. Tot vervullinge der openstaande Leeraarplaats, van wijlen den Wel Eerw. Heer F. G. IMMINK, is op den 21den Nov. l. l. gunstig handopening verleend, door zijn Excellentie den Heer Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk.

OLST. Ter vervullinge der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. H. KALKOEN, naar de Gemeente van *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*, na zoo van zijnen Kerkeraad, als van de Eerw. Clasfis van *Deventer*, te zijn losgemaakt, gelijk ook na affcheid van de Gemeente genomen te hebben, met *Job.* XIII: 9*a*. *Zal het goed zijn, als hij u zal onderzoeken?* is gunstige handopening verleend door Z. E. den Heer Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, en worden de Heeren Proponenten uitgenoodigd, hunne gaven voor deze Gemeente te laten hooren, na zich daartoe vooraf te hebben aangegeven, bij den Consulent, Ds. J. H. S. BALLOT, Pred. te *Wesepe*.

DELDEN, den 6den Dec. Heden voor drie weken, maakte onze oudste Leeraar, Ds. E. L. BIEGMAN, ons bekend, dat hij door Z. M. onzen Koning benoemd, en ingevolge daar van Kerkelijk beroepen was, tot Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Maastricht*, en dat hij die beroeping in beraad had genomen. Voor acht dagen hoorden wij van hem, dat hij besloten had, bij ons te blijven, en hij verbond zich, in de voormiddag Godsdienstoefening van dezen dag, op nieuw aan ons, door eene Leerrede over *Philip.* I: 9, 10 en 11. *En dit bidde ik* [*God*] *dat uwe liefde nog meer en meer overvloedig worde, in erkentenis en alle gevoelen: op dat gij beproeft de dingen, die* [*daarvan*] *verschillen, op dat gij opregt zijt, en zonder aanstoot te geven tot den dag van Christus: vervuld met vruchten*

ten der geregtigheid, die door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs Gods.

G R O N I N G E N.

GRONINGEN.

NOORDLAREN. Zie Oct. 1818.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK, den 22sten November. Op heden maakte onze Leeraar, Ds. B. NIEUWOLD, ons bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping had ontvangen, tot Leeraar in zijne Geboortestad *Leeuwarden*, en die beroeping had aangenomen. Zoo dat

ZUIDBROEK EN MUNTENDAM eerlang staat vakant te worden.

WINSCHOTEN, den 25sten November. In de op heden gehoudene gewone Vergadering, van het Klassikaal Bestuur, werd, op ingekomen berigt van volbragte bevestiging, Ds. L MEIJER BROUWER, Pred. op de *Meeden*, verklaard Lid van de Classis en Ring van *Winschoten*.

WINSCHOTEN, den 29sten November. Op heden voor den middag, vierde onze Leeraar, Ds. H. CANNEGIETER, de gedachtenis aan zijnen nu vervulden veertigjarigen Predikdienst, in vier onderscheidene Gemeenten, als *Langweer* en *Teroele*, onder de Classis van *Zevenwouden* in *Friesland*, *Deersum* en *Poppengawier*, onder de Classis van *Sneek*; de stad *Sneek*, en laatstelijk, sedert 1798 alhier te *Winschoten*. Zijn Eerw. nam ten onderwerp van zijne dankbare hulde, aan de goedertierenheid des Allerhoogsten *Deut.* VIII: *2a, Gij zult gedenken* enz. en volbragt deze taak met levendige aandoening. Zijn God, dien hij zoo lang getrouw trachtte te dienen,

hel-

zelve hem verder, en make de nog overige jaren van zijnen nuttigen dienst, heilzaam voor ons allen!

EEXTA, den 11den December. Uit eene voorheen gemaakte nominatie, ter vervulling van de aanstaande vakature alhier, (Zie Boekzaal van September) bestaande uit:

DD. J. CANNEGIETER, T. VAN DER TUUK, R. ADRIANI, J. HENSINGA, O. J. OOMKENS, TE. J. HUISINGA, J. C. MULLER en C. GORMAN, resp. Predd. te *Solwert*, *Gieten*, *Wijckel*, *Zuidlaren*, *Oudeschans*, *Westerbroek*, *Jemgum* en *Stapelmoer*.

Is op gisteren alhier, door Heeren Collatoren en Stemgeregtigden, tot Pred. beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. C. MULLER, jongste Pred. te *Jemgum*. Deze beroeping op heden, in tegenwoordigheid van den Heer H. CANNEGIETER, Pred. te *Winschoten*, als Consulent, kerkelijk gemaakt zijnde, is aan den beroepenen toegezonden.

APPINGEDAM.

HELLUM, den 29sten Nov. Onze Leeraar, Ds. H. F. T. FOCKENS, beroepen naar *Twijzel* en *Kouten*, in de Provincie *Friesland*, heeft heden van ons afscheid genomen, predikende uit *Hand.* XX: 32. *Ende nu Broeders ik bevele u Gode enz.*

GARMERWOLDE, den 21sten Oct. Ter vervulling der vakature alhier, is de navolgende nominatie gemaakt:

DD. F. J. ABRESCH, Predd. te *Eenrum*. F. BEKIUS, te *Damsterwolde*. G. J. CRAMER VAN BAUMGARTEN, te *Middelbert*. J. CORSTIUS, te *Hogezand*. H. IDSINGA, te *Veenwoude*, en HUISINGA, te *Westerbroek*.

Uit welke nominatie ten zelven dage beroepen is, Ds. F. J. ABRESCH, die ook deze beroeping, na beraad, aangenomen heeft.

FARM-

FARMSUM vakant. Zie Julij 1817.

ENUM vakant. Zie April 1818.

GARSTHUIZEN vakant. Zie Sept. 1818.

MIDDELSTUM.

EENRUM, den 17den November. Onze Leeraar, de Heer F. J. ABRESCH, beroepen naar *Garmerwolde*, heeft, na beraad, die beroeping aangenomen.

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

NOORD-BRABAND.

BREDA.

MOERDIJK, den 15den November 1818. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. L. T. COX, voor de beroeping naar *Bladel* c. a. bedankt hebbende; van welke beroeping zijn Wel Eerw. ons den 1sten November l. l., had kennis gegeven, verbond zich heden op nieuw aan ons, met 1 Thesf. II: 4. *Maar gelijk wij van God beproefd zijn geweest, dat ons het Evangelie zoude toebetrouwd worden, alzoo spreken wij, niet als menschen behagende, maar Gode, die onze harten beproeft.*

ZEVENBERGEN, den 8sten November. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds. R. VAN DEN BROEK, van *Bazoijen* tot ons overgekomen, in den H. Dienst onder ons bevestigd, door zijnen Broeder C. L. VAN DEN BROEK, Pred. in 's *Gravenhage*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. S. VAN RIJSOORT LULIUS, Pred. aan *de Klundert*, met *Luc.* IX: 62. *Jezus zeide tot hem: Niemand, die zijne hand aan den ploeg slaat, en ziet naar het geen achter is, is bekwaam tot het Koninkrijk Gods.*

De

De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daartoe ten Tekst nemende, 2 *Cor.* V: 6*a.* *Wij hebben dan altijd goeden moed.*

STAND DAAR BUITEN, den 22sten November. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds. R. J. HOMAN, Candidaat van den Heiligen Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, als Pred. onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer B. J. ZWALUE, Pred. te *Numansdorp*, (*Buitensluis*,) aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. H. S. VAN RIJSOORT LULIUS, Pred. aan *den Klundert*, deze beurt wel had willen afstaan, met 2 *Tim.* IV: 2. *Predikt het woord; houd aan tijdelijk, ontijdelijk; wederleg, bestraf, vermaan in alle lankmoedigheid en leere.* De oplegging der handen is geschied, door de beide voornoemde Heeren, en andere tegenwoordig zijnde Predikanten.

De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan; met 1 *Sam.* XV: 1*b.* *Hoort dan nu den stem der woorden des Heeren.*

GINNEKEN EN BAVEL vakant. Zie April 1818.

ETTEN en voor de helft DE HOEVEN vakant. Zie Julij 1818.

BREDA. Zie Oct. 1818.

H E U S D E N.

HEUSDEN. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, van September en November l. l., zijn de bevestigde Predd. van *Woudrichem*, en *Babijlonien Broek*, en *den Hil*, DD. G. H. ARENTZEN en F. G. JONGBLOED, tot Leden dezer Classis verklaard.

WASPIK, den 22sten November 1818. Onze Leeraar, Ds. A. VAN DER SLOOT, berigtte heden den Gemeente, dat hij eene roeping naar de *Nieuwe Tonge*, ontvangen en dezelve in beraad genomen had.

SPRANG,

SPRANG, den 22sten November 1818. Heden nam onze Leeraar, Ds. J. P. MUNTING, afscheid van ons, met *Openb.* III: 3*a*.

DREUNEN, den 6den December 1818. Door Ds. J. LEIJDS, Pred. te *Loon op Zand*, werd heden op eene gepaste en doelmatige wijze, het nieuwe Kerkgebouw dezer Gemeente, aan den Godsdienst toegewijd: zijn Wel Eerw. had tot Tekst *Ps.* XXVII: 4.

WIJK. Zie Oct. 1818.

MEEUWEN EN HAAGOORT. Zie Oct. 1818.

BEZOIJEN vakant. Zie Nov. 1818.

E I N D H O V E N.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL vakant. Zie Febr. 1818.

ZOMEREN EN LIEROP vakant. Zie Mei 1818.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZIJL. Zie Nov. 1818.

D R E N T H E.

M E P P E L.

RUINERWOLDE. Onze Leeraar, Ds. W. J. VAN LOENEN, van hier beroepen naar *Anlo*, heeft den 4den Oct. l. l., afscheid van ons genomen, en bij die gelegenheid gepredikt volgens 2 *Cor.* XIII: 11. *Broeders! zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind, leeft in vrede: en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.*

RUINERWOLDE is nu vakant.

ZUIDWOLDE. Onze Leeraar, H. MANTINGH, is, wegens herhaalde aanvallen van beroerte, door een besluit van Z. M., den 5den Oct. l. l., Emeritus verklaard, salvo honore et stipendio.

Zijn

zijn Eerw. is hier op ook, naar de wet, van de Gemeente losgemaakt, en van zijn dienstwerk onder ons, op eene hem vereerende wijze, ontslagen. Derhalve is

ZUIDWOLDE vakant.

Intusschen is, door het Klassikaal Bestuur van *Meppel*, bij het Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. reeds handopening gevraagd, tot het doen van een nieuw beroep.

RUINEN, den 25sten Oct. Onze Leeraar E W. BROEKHOF, beroepen zijnde als Predikant bij de Hervormde Gemeente van *Ransdorp* en *Schellingwoude*, heeft voor deze beroeping bedankt, en heden zich op nieuw aan ons verbonden, met eene Leerrede over *Philipp. I: 3—6. Ik dank mijnen God, zoo dikwijls ik uwer gedenke enz.*

KOEVERDEN.

ROSWINKEL. Zie Nov. 1818.

WALSCHE KERK.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

MIDDELBURG vakant. Zie Nov. 1818.

VLISSINGEN. Zie Nov. 1818.

'S HERTOGENBOSCH vakant. Zie Nov. 1818.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT. Ds. E. L. SIEGMAN, Pred. te *Delden*, ten gevolge der benoeming van Z. Majesteit den Koning, tot Predikant in deze Nederduitche Gemeente beroepen, heeft na beraad, bij missive van den 28sten November l. l, voor deze beroeping bedankt. Wij ho-

hopen echter, dat onze te leur gestelde verwachting, eerlang door eene nieuwe aanstelling van wegens Z. M. den Koning, zal vergoed worden, ten einde in de aanstaande vakature, door het Emeritaat van onzen oudsten Leeraar, Prof. J. VERLOREN, te voorzien.

MEERSEN. De Koninklijke benoeming van Ds. GUICHARD, Pred. te *Dongen*, is den 29sten Nov. l. l., in eene Kerkelijke beroeping veranderd geworden, en deze aan zijn Eerw. door den Kerkeraad toegezonden.

LUIK Guarnisoens-Gemeente. Ds. R. A. CHEVALIER, Pred. te *Koeverden*, heeft zich bereidwillig verklaard, tot het opvolgen der Koninklijke aanstelling, tot Pred. in deze Gemeente, en ons hoop geven, dat zijn Eerw. in de maand Februarij aanstaande, onder ons zal bevestigd worden.

VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.

BRUSSEL.

RONGIJ. Onze Leeraar, Ds. BERKHOFF, van hier naar de Walsche Gemeente te *Vlissingen*, beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen, de goedkeuring van onzen Koning, is daarop gevolgd, en zijn Wel Eerw. zal D. V. op den 20sten of 27sten dezer maand afscheid prediken.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

DORDRECHT, den 7den December 1818. Na dat de Kerkeraad der Evangelisch Luthersche Gemeente, van Z. M. handopening ontvangen had, tot de vervulling van de alhier bestaande vakature, door het vertrek van den Wel Eerw. Heer J. G. E. P. FORTMEIJER, naar *Rotterdam*; heeft

heeft dezelve ten dien einde genomineerd, de Wel Eerw. Heeren:

DD. J. C. LOMAN, F. MICHELSEN C. A. HOLLINGHAUSEN en J. F. FREIJER, resp. Predd. te *Bodegraven*, *Beverwijk*, *Alkmaar* en *Leeuwarden*.

Waar uit op den 17den September, na dat uit dezelve een tweetal geformeerd was, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

DD. J. C. LOMAN en F. MICHELSEN, beroepen is geworden de Wel Eerw. Heer F. MICHELSEN, Pred. te *Beverwijk*, die dan ook deze beroeping heeft aangenomen.

Alvorens de beroepene zijne Intrede deed konde, toonde zich op uitnoodiging, de Wel Eerw. Heeren Predd. der Hervormde Gemeente alhier, gereed, om, staande de *vakature*, de predikdienst in onze Gemeente te *vervullen*, zoo dat het gedurende dien tijd, door hunne *Broederlijke* welwillenheid, onze Gemeente, van gene stichting heeft ontbroken.

Na bekomene approbatie van Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, hadden wij dan op gister avond het genoegen, dat onze beroepene Pred. zijne Intrede deed, sprekende over de woorden *Rom.* I: 11 *en* 12. na dat zijn Wel Eerw. des morgens aan de Gemeente wierd voorgesteld, door den Wel Eerw. Heer G. F. SARTORIUS, Leeraar bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *Amsterdam*, welke bij die gelegenheid tot Tekst had gekozen, *Philip.* II: 29.

BEVERWIJK, den 22sten Nov. 1818. Na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. F. MICHELSEN, het op zijn Eerw. uitgebragt beroep, in de Gemeente onzer Geloofsbroederen, te *Dordrecht*, had aangenomen, hield zijn Wel Eerw. heden zijne afscheidsrede, hebbende bij deze gelegenheid tot tekst gekozen, 1 *Thess.* IV: 1. *Voorts lieve Broeders bidden wij en vermanen u in den*

Hee.

Heere Jezus, na dat gij van ons ontvangen hebt, hoe gij wandelen moet, en Gode behagen, dat gij noch overvloediger wordt.

Tot de vervulling van de hier uit ontstane vakature, heeft de Kerkeraad reeds, na ontvangene handopening van Z. M., onzen geëerbiedigden Koning, op den 18den dezer eene nominatie gemaakt, en op dezelve geplaatst, de Eerw. Heeren B. T. F. REUDLER en T. M. REICHE, welk beide Heeren reeds verzocht zijn, om in deze Gemeente te prediken, zoo dat wij de hoop koesteren, dat onze Gemeente spoedig weder, van eenen anderen Leeraar, voorzien zal zijn.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 22sten Nov. 1818. Heden werd de Eerw. Heer J. G. CLANT, beroepen tot Predikant bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *Medemblik*, op verzoek van den Eerw. Kerkeraad derzelve, met oplegging der handen, tot het Leeraarsambt ingezegend, predikende zijn Eerw. bij die plegtigheid over *Joh.* I: 9.

MEDEMBLIK, den 6den Dec. 1818. Onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. G. CLANT, aanvaardde heden namiddag deszelfs h. dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Hand.* IV: 12. zijnde zijn Wel Eerw. des voormiddags plegtig aan ons voorgesteld, door deszelfs Leermeester, den Wel Eerw. Heer J. C. JACOBI, Pred. bij onze Geloofsbroeders te

Amsterdam, predikende *Joh.* X: 14. *Ik ken de mijnen en ben bekend den mijnen.*

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

SOURABAIJA
AMBOINA
BANDA } vakant.
TERNATE
MOLUKKA

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN, den 28sten October. Deze dag was voor onze Gemeente, een dag van Godsdienstige dankbaarheid en vreugde, over de voltooijing van het voortreffelijk Orgel, in onze schoone Nieuwe- of Noorder Kerk, die daarvan tot hier toe nog niet was voorzien geweest: welk Orgel bekostigd en daargesteld, uit de milde Legaten, Geschenken en Bijdragen van de Leden onzer Gemeente, (gelijk ook die gansche Kerk, in de jaren 1643—1647. uit vrijwillige Geschenken en Bijdragen onzer Godsdienstige Voorouders, was opgebouwd,) nu op eene allerplegtigste wijze aan de verheerlijking des Allerhoogsten, en den roem onzes gezegenden Verlossers werd opgedragen, en daartoe ingewijd, door onzen oud-

ondsten dienstdoenden Leeraar, Ds. H. MEDER, die ook tot dat einde, reeds den vorigen Zondag-avond, eene opzettelijke Voorbereidings-Leerrede gehouden had, over den Csten *Psalm*, en nu bij deze gelegenheid ten Tekst had gekozen *Psalm* LXVIII: 25—27. Aan deze plegtigheid werd zeer veel aangenaamheid bijgezet, door het alhier, onder het bestuur en geleide van onzen School-Onderwijzer S. MENCKE, (welke ook thans tot Organist in deze Kerk is aangesteld,) bestaand loffelijk Zang-Gezelschap onzer Gemeente: het welk, na het Inwijdings-Gebed, het Eerste Gezang geheel, en na het Slot-Gebed, *Gezang* CXL: 2 *en* 3. bij een zacht Orgel-geluid, vierstemmig en kunstmatig afzong; terwijl de Organist midden in de Voorafspraak; een fraai Orgelstuk zonder Gezang, hooren liet. De Leeraar had laten voorlezen, 1 *Chron.* XVI: 1—36. en daarop nog zonder Orgel laten zingen, *Psalm* C. geheel. En vervolgens liet hij dit gansche Godsdienst-werk, met Gebeden, korte Tekstverklaring, Aanspraken en Gezangen, van het Orgel begeleid, op eene aangename wijze afwisselen; wordende nog van tijd tot tijd *Psalm* CL geheel, *Psalm* LXVIII: *vs.* 12, de 9 laatste regels, en *vs.* 13. *Psalm* XXXIII: *vs.* 1 *en* 2. *Gezang* XXIX: *vs.* 1—3. en *Gezang* II: *vs.* 3. door de Gemeente, onder geleide van het volle Orgel, afgezongen.

Tot een kennelijk blijk van de voldaanheid, en blijdschap der Gemeente, bedroeg de inzameling aan de Kerkdeuren, tot voordeel van den Orgelbouw, nog ruim duizend Guldens, *Emder* geld.

Nu zijn dan ook alle de vier Gereformeerde Kerken, binnen onze Stad, ter regeling, verheffing en veredeling van het Godsdienstig Kerk-Gezang, van Orgels voorzien.

Dit nieuwe Orgel is gebouwd, door den kundigen Orgelmaker J. W. TIMPE, te *Groningen* wonende.

VENHUIZEN vakant.

GRIMERSUM vakant. Zie Aug. 1818.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NORDHOORN, den 21sten Oct. 1818. In eene buitengewone Vergadering, alhier gehouden, is de Heer L. L. VAN LOENEN, J. FIL. *Dala-Drenthanus*, praeperatoir geëxamineerd. Na een kort voorstel over *Hand.* IV: 12*a.* werd zijn Eerw. in het Hebreeuwsch over *Ps.* XIX: in het Grieksch over het Tekst hoofddeel onderzocht, door den Wel Eerw. Heer J. C. W. KOPPELMANN, Evangeliedienaar te *Ohne.* Vervolgens werd zijn Eerw. ondervraagd, over de voornaamste Leerstukken der H. Godgeleerdheid, door den Wel Eerw. Heer J. SCHOTSMAN, Evangeliedienaar te *Niënhuis*, met dat gevolg, dat zijn Eerw. tot den openbaren predikdienst, werd toegelaten.

L I N G E N.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MORMTER vakant.

WE

WEZEL.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHÖNENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

BREMEN.

ANSGARIE KERK vakant. Zie Junij 1804.
MARIENKERK, tweede en derde Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1804.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

ALKMAAR. Op den 24sten November 1818, hadden wij hier het verslag van het Bijbelgenootschap. Deze plegtigheid werd door een fraai Orgelspel geopend; onder hetzelve trad de Secretaris onzer Afdeeling, Ds. A. A. WOLSTHOFF op den Predikstoel, en na dat hij ons bepaald had, bij het hooge *voorregt*, om mede te werken aan de verspreiding van den Bijbel, deed hij verslag, zoo van den staat des Genootschaps in het algemeen, als van onze Afdeeling in het bijzonder. Daarna werden aan een aanzienlijk getal Militairen, Nieuwe Testamenten uitgedeeld, welke met veel graagte ontvangen zijn geworden.

Alles is in de beste orde afgeloopen; terwijl wij bij onze vlijtige pogingen den zegen afbidden van den God der liefde, op dat het Bijbel-Genootschap bloeije.

ENKHUIZEN. Den 2den October 1818. Heden vierde het Bijbelgenootschap van deze Stad, en derzelver omtrek, de blijde gedachtenis van deszelfs vierjarig bestaan. Alle de Leden van het

zelve waren, op de uitnoodiging van het Bestuur, in het Locaal der Maatschappij tot Nut van het Algemeen, zamengekomen. De Ed. Mog. Heer Mr. H. A. VAN BLEISWIJK, voorzitter des Genootschaps, opende de Vergadering met eene hartelijke aanspraak; daarna deed de Secretaris uitgebreid verslag van den staat en de werkzaamheid des Nederlandschen Bijbelgenootschaps, inzonderheid van die der Afdeeling in deze Stad; vervolgens vervoegden zich de Leden, voorgegaan door Bestuurders naar de Wester Kerk, alwaar reeds eene aanzienelijke menigte was zamengekomen. De wel Eerw. Heer J. LEM. daartoe door Bestuurders uitgenoodigd, hield eene plegtige redevoering over het aangename uitzigt, hetwelk de gegronde hoop op eene algemeene en gelukkige Bijbelverspreiding aanbiedt, en door de gepaste opwekkingen, waarmede de Redenaar besloot, is de werkdadige deelneming in de goede zaak, krachtig uitgelokt. Dit Bijbelfeest is, tot stichting en genoegen van velen in deze stad, afgeloopen.

WOUDRICHEM. Op den 18den November l. l., is binnen deze Stad, eene Vergadering gehouden, van leden tot het opnemen en sluiten van den staat, van ontvangst en uitgave, dezer Afdeeling. Bij die gelegenheid werd Ds. G. H. ARNTZEN Predikant, alhier tot voorzitter benoemd, en hield eene Godsdienstige Redevoering, ten Tekst nemende, de woorden der tweede bede. Zijn Eerw. wekte zijne hoorders tevens op, om als Leden of Begunstigers van het Bijbelgenootschap verder werkzaam te blijven, aan de uitbreiding en voortplanting van het Christendom, niet alleen onder ver afgelegene volken, maar ook onder de zoodanigen onzer medemenschen, die nog in ons Vaderland het onderwijs in de Heilige Schrift vervat, mogten ontberen.

BE-

BERIGTEN.

Van de bij het Genootschap *tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders*, volgens het Programma van dit jaar, bekroonde verhandeling over de vraag: *op welke gronden kan men vastftellen, dat de Brieven van* PAULUS, *zoo als die in de Schriften des Nieuwen Verbonds voorhanden zijn, door hemzelven zijn vervaardigd, en dus niet moeten worden aangemerkt als alleen de hoofdgedachten van* PAULUS *behelzende, welke door anderen, ons onbekend, zoude uitgebreid en beschreven zijn?* — Geteekend met de spreuk: *Si quid novisti rectiuvistis, etc.* heeft zich als Schrijver bekend gemaakt, S. HANEWINKEL H. C. FIL, — Predikant te *Warns* en *Scharl*, (nu te *Ravenstein.*)

TH. HOOG *Secr. des Genootschaps.*

De Binnen- zoo wel als de Buitenleden der Weduwebeurs, in de voormalige Classis van *Woerden en Over-Rhijnland*, worden vriendelijk verzocht, hunne achterstallige en verdere verschuldigde jaarlijksche Contributien aan dezelve, binnen den tijd van *drie maanden* na dato dezes, aan te zuiveren, en *Franco* in te zenden, aan den ondergeteekende, Quaestor der voornoemde beurs: zullende anders de Quaestor (hoe ongaarne ook) zich verpligt vinden te handelen volgens de Wet op die Weduwebeurs in der tijd gemaakt, en alzoo, na verloop van voorn. drie maanden, die Leden houden voor vervallen.

J. A. VAN WAENEN,
18. Quaest. Vid.

De Correspondens der Clasfis van *Edam* verzoekt, de berigten voor den Boekzaal niet later dan den 14den van iedere maand te mogen ontvangen; of zoo de 15den der maand op *Dingsdag* komt, als dan uiterlijk voor 10 ure op dien dag: zullende hij anders genoodzaakt zijn, dezelve tot eene volgende maand te laten liggen.

Purmerende, den 15den Dec. 1818. *De Correspondens voorn.* D. BROEDELET.

LETTER-NIEUWS.

De tweede merkelijk vermeerderde Druk der *Bijbelsche* Geschiedenis door A. IJPEIJ, Prof. te *Groningen*, ziet thans het licht. Dit uitmuntend *Leerboek*, verdeeld in 32 Lessen, niet minder dan 552 Bladzijden beslaande, is echter niet hooger dan 28 Stuivers gesteld. Eenige op Allerbest Schrijfpapier tot Presenten, voor 36 Stuivers. Bij de Cathechisatiën over VAN DEN BERG, BRINK, VAN HEMERT's en andere Leerboeken, is dit Werk van IJPEIJ onmisbaar. Het is gedrukt te *Utrecht*, bij O. J. van Paddenburg en mede te bekomen, te *Amsterdam*, bij J. Aarinksen en W. Brave, en voorts alom bij ieder Boekverkooper.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is van de Pers gekomen en verzonden:

Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving des Joodschen Lands, ten tijde van JEZUS; een handboek ter bevordering eener aanschouwelijke kennis der Evangelische geschiedenissen, naar het Hoogduitsch van J. F. RÖHR. Met eene Landkaart.

Dit Werk bevat in een kort bestek, in eenen levendigen, onderhoudenden stijl, wat men anders niet, dan in grootere en kostbare werken, over dit aangelegen onderwerp, verspreid vindt. De vertaling is vrij, en bij dezelve is van de beste Schrijveren en van de laatste berigten, ge-

gebruik gemaakt. De bijgevoegde Landkaart is duidelijk en, naar het oogmerk des Werks, volledig. — Bij den thans verlevendigde, en ook door de algemeene Sijnode der Nederlandsch-Hervormde Kerk zoo gelukkig opgewekten, smaak voor de Bijbelsche Geschiedenissen, scheen dit werk eene behoefte te zijn, voor jonge Predikanten en Schoolonderwijzers niet alleen, maar ook voor allen, die zich niet met eene oppervlakkige en drooge kennis dier belangrijkste gebeurtenissen vergenoegen, en daarom met het land waarin, en met het volk waarbij, dezelve plaats hadden, van nader bij verlangen bekend te zijn. Eene korte opgave van den rijken inhoud dezes werks, vindt men reeds, te gelijk met eene sterk aanprijzende beoordeeling van hetzelve, in het vijfde Stuk, des zesden Deels, van de Bijdragen tot de beoefening en geschiedenis der Godgeleerde Wetenschappen voor dit jaar. De prijs is *f* 2 : 10 : —

Bij A. B. Saakes, op het Rok-in te *Amsterdam*, word heden uitgegeven, en is alom verzonden:

D. MUSLIN, Jezus Geboorte, in zeven Leerredenen, benevens eene over zijne Kindschheid, uit het hoogd. vertaald, door J. H. BROUWER, à *f* 1 : 2 : — Deze hoogstbelangrijke Kerspreken, die door schoone en nieuwe bewerking, even zeer uitmunten, en in denzelfden smaak en stijl behandeld zijn, als des Schrijvers vorige Leerredenen, des Christens uitzigten in de eeuwigheid, (waar van de tweede druk weder geheel is uitverkocht,) zullen niet geen minder genoegen gelezen worden, niet alleen na het gehouden Kersfeest, maar ook ten allen tijde, en met die over het Lijden, de Opstanding en Hemelvaart van Jezus, op Pinksteren enz. (die ter perse zijn,) een schoon geheel uitmaken.

NB. De Uitgever verzoekt aan zijne Correspondenten, om hem ten spoedigsten op te geven, hoe veel exemplaren zij nog benoodigd zijn, van MUSLIN, des Christen uitzigten in de Eeuwigheid, om de oplage van den derden druk, daar naar te kunnen regelen.

II. G. DE HAAS, over het XV hoofdstuk van Paulus, eerste brief aan de *Korinthiers*, (de Opstanding der Dooden,) als eene bijdrage tot de verklaring van dit hoofdstuk, met portret, à *f* 2 : 5 : —

III. Mr. P. VAN EIJK, geschiedenis der Joden, van den dood van ALEXANDER, tot de verwoesting van Jeruzalem, vervat in de boeken der Makkabeën, en in de werken van Flavius Josefus, een vervolg van de Bijbelsche Geschiedenissen, ten dienste van hen, die verlangen eene aaneengescha-

schakelde kennis, van de Joodsche Geschiedenis te verkrijgen, en onmisbaar bij de lezing des Bijbels in de Huisgezinnen. De prijs is ƒ 1 : 4 : —

IV. Voorbereidend Onderrigt voor het Onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenissen, door Ds. J. VAN EIJK, Pred. te *Loosduinen*, tweede druk, à 4 St.

V. Voorbereiding voor het Onderwijs in de Christelijke Leere, inhoudende vele nuttige lessen, omtrent het Catechizeeren, wat eigenlijk Catechizeeren is, enz. mede door Ds. J. VAN EIJK, à 4 St.

VI. Geloof, Hope, Liefde, Vreugde, tot eenen krans voor het menschelijk leven gevlochten, naar het Hoogd. van K. LAPPE, een zeer lezenswaardigen uitstekend fraai geschreven werkje, waarin onder anderen ook de vraag onderzocht word: waar gaat gij henen? bij het graf van onze geliefden; als ook: of de Godsdienst een vijand der vreugde is? à 14 St.

VII. Weervoorspellende Tafel voor het jaar 1819, ter bevordering van den Landbouw, den Koophandel en de Zeevaart, (eenen langen en strengen Nawinter, en eenen vroegen en dubbelen Zomer beloovende,) à 4 St.

J. van der Heij, te *Amsterdam*, geeft heden uit en en verzend alom:

I. J. H. VAN DER PALM, Verhandelingen, Redevoeringen en losse Geschriften. 2de Deel.

II. DE ILIAS VAN HOMERUS, uit het Grieksch in Nederduitsche Versen, door Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, 2de Deel.

III. Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, het Verbond der Edelen, Treurspel.

IV. J. CLARISSE, zestal Redevoeringen voor Jongelingen, bijzonderlijk uit de beschaafde Standen

V. W. MUNSCHER, Leerboek der Christelijke Kerkgeschiedenis, door J. CLARISSE, één Deel.

VI. P. STRAUSS, Kerkklokstoonen, tweede en laatste Stuk.

VII. J. W. STATIUS MULLER, Handboek voor alle Leeftijden, een Nieuwjaarsgeschenk voor alle vrienden van waarheid en deugd.

H. Gartman en J. van der Heij, te *Amsterdam*, geven heden uit:

Mr. S. J. WISELIUS, Mengel- en Tooneelpoëzij, tweede Deel, gr. 8vo, met gegraveerde titel en vignet.

J.

J. van der Heij en J. Aarinksen, te *Amsterdam*, geven heden uit:

J. HERINGA, Elisasz., Tiental Bijbeloefeningen in Leerredenen, 4de deel, gr. 8vo.

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt en mede te bekomen, bij de Wed. G. Warnars en Zoon, te *Amsterdam*.

I. Historia Religionis et ecclesiae Christianae, magnam partem ad formam compendii Schroeckhiani in Usum lectionum adumbrata ab HERMANNO MUNTINGHE; in gr. 8vo. à *f* 2: 16 —

II. Almanak der Akademie van *Groningen*, door Prof. TH. VAN SWINDERREN, zevende Jaargang, 1819. in 12vo. à *f* — 11 —

III. Almanak tot Nut en Vergenoeging, voor de onderscheidene Standen des Maatschappelijken Levens voor 1819. Door Prof. J. A. UILKENS, in gr. 16o. à *f* — 6 —.

Bij N. Geijsbeek, Boekverkooper op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, is te bekomen.

M. T. BOURRIT, verhaal eener reize naar de IJsbergen van Savoije, met platen. Hetwelk hij, zoo lang de geringe voorraad is strekkende, aflevert voor den geringen prijs van 30 stuiv., in plaats van 3 guldens.

Daar de smaak onzer Landgenooten in het lezen van Reisbeschrijvingen, dagelijks toeneemt, zoo kan het aanbod van een werk, omtrent 400 bladzijden groot, en met platen versierd, tot zulken goedkoopen prijs, hun niet dan welkom zijn; te meer, om dat hetzelve zeer vele merkwaardige zeldzaamheden behelst, nopens eene landstreek, van welke wij, in onze taal, weinige goede berigten hebben, zoo worden ook hier de aan Savoije grenzende streken, als zeer bekoorlijk afgemaald.

Men moet zich verwonderen over het geduld, de onverzaagdheid en drift van dezen Reiziger, in het wederstaan van zoo vele moeijelijkheden en gevaren, aan welke hij zich blootgesteld vond. Onder de groote menigte van verwonderingwekkende Natuurtooneelen, vindt men eene beschrijving van zeker Wonderhol, hetwelk nimmer door de zon beschenen wordt, en toch eenen verbazenden schat van schoonheden bezit. Onder vele anderen, ontmoet men de beschrijving van de IJsvallei van Montavers, de IJsbedding van Bossons en Buet, den berg Blanc, de hoogste van al de Bergen der oude wereld. Alles leidt op tot bewondering en aanbidding van den Schepper aller dezer gewrochten.

IN

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

R E-

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1818.

A.

B.

C

GE-

REGISTER
DER VOORNAAMSTE
ZAKEN,
voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1818.

A.

B.

C.

D.

Hooge

REGISTER
VAN HET
AKADEMIE- SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1818.

A.

J.

COCK

GRE-

H.

Ho-

MUR-

N.

Rome-

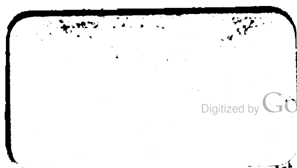
S.

T.

W.

Y.

Z.

Digitized by Google